

Miljöhusesyn

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Innehållsförteckning.....	2
---------------------------	---

INLEDNING 6

Om Miljöhusesyn.....	6
Många fördelar med att göra Miljöhusesyn.....	6
Ansvar för innehållet.....	6
Frågor om Miljöhusesyn.....	6
Enkelt att arbeta med Miljöhusesyn på webben.....	6
Så här går du till väga.....	6
Fyll i det som gäller dig.....	6
Åtgärdsplan i Faktabanken	7
Regeländringar och Nyheter.....	8
På gång efter 2024.....	8
Nyheter 2024.....	9
Hänt under 2023.....	9

CHECKLISTA 10

ALLMÄNNA GÅRDSKRAV.....	10
Anmälnings- och tillståndsplikt.....	10
Egenkontroll av miljöpåverkan.....	10
Kemiska produkter.....	10
Cisterner, rör och slangledningar där bensin, diesel eller oljor hanteras.....	11
Energiproduktion.....	11
Kyl- värme- och klimatanläggningar.....	12
Avfall.....	12
Farligt avfall.....	13
Producentansvar.....	13
Skydd mot brand.....	13
Fornlämningar, fornyfynd, byggnadsminnen och särskilt värdefulla byggnader och byggnadsverk.....	13
VÄXTODLING.....	15
Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande.....	15
Spårbarhet i växtodlingen.....	15
Märkning och presentation av livsmedel.....	15
Försäljning och spårbarhet av foder.....	15

Livsmedelssäkerhet i växtodlingen/växtprodukter.....	16
GMO.....	16
Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet.....	16
Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre.....	17
Höstbevuxen mark (grön mark).....	18
Spridning av mineralgödsel, stallgödsel och andra organiska gödselmedel.....	18
Avloppsslam.....	19
Animaliska biprodukter samt aska.....	19
Lagring av stallgödsel.....	20
Vattenverksamhet.....	20
Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön.....	20
Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement).....	20
Skydd av områden.....	21
Skydd av vilda djur och växter.....	21
Växtföljd.....	21
Skydd av våt- och torvmark.....	21
DJURHÅLLNING.....	23
Alla djurslag.....	23
Avel.....	23
Avlivning och slakt.....	23
Egen transport av egna djur.....	23
Livsmedelssäkerhet inom animalieproduktionen och animaliska livsmedel.....	24
Fodersäkerhet i djurhållningen.....	24
Läkemedel, hormoner m.m.....	26
Bekämpning och förebyggande av smittsamma djursjukdomar.....	26
Registrering av anläggning.....	26
Döda djur.....	27
Livsmedelssäkerhet vid mjölkning.....	27
BSE, BVD och salmonella samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.....	28
Märkning, registrering och rapportering av nötkreatur.....	28

Salmonellakontroll och foder till grisar.....	28
Märkning, registrering och rapportering av grisar.....	28
TSE-sjukdomar hos får och getter samt spårbarhet vid export/import.....	29
Märkning, journalföring och rapportering, får och getter.....	29
Salmonellakontroll, smittsamma sjukdomar samt fodermedel till fjäderfä.....	29
Registrering och rapportering av fjäderfä.....	29
Tillsyn och skötsel, nötkreatur.....	30
Foder och vatten, nötkreatur.....	30
Rengöring, nötkreatur.....	30
Stallmiljö, nötkreatur.....	31
Utrymmen och inredning, nötkreatur.....	31
Elsäkerhet, nötkreatur.....	32
Bete och utevistelse, nötkreatur.....	32
Utegångsdjur, nötkreatur.....	32
Avel och kalvning, nötkreatur.....	32
Kalvar upp till sex månader, nötkreatur.....	33
Tillsyn och skötsel, grisar.....	33
Foder och vatten, grisar.....	34
Rengöring m.m, grisar.....	34
Stallmiljö, grisar.....	35
Utrymmen och inredning, grisar.....	35
Elsäkerhet, grisar.....	36
Utevistelse, grisar.....	36
Smågrisuppfödning.....	36
Uppfödning av slaktgrisar.....	37
Tillsyn och skötsel, får.....	37
Foder och vatten, får.....	38
Rengöring m.m, får.....	38
Stallmiljö, får.....	38
Utrymmen, får.....	39
Elsäkerhet, får.....	39
Bete och utevistelse, får.....	39
Utegångsdjur, får.....	39
Tillsyn och skötsel, getter.....	40
Foder och vatten, getter.....	40
Rengöring m.m, getter.....	41
Stallmiljö, getter.....	41
Utrymmen och inredning, getter.....	41
Elsäkerhet, getter.....	42
Bete och utevistelse, getter.....	42
Utegångsdjur, getter.....	42
Tillsyn och skötsel, fjäderfä, ej struts.....	42
Foder och vatten, fjäderfä, ej struts.....	43
Rengöring m.m, fjäderfä, ej struts.....	43
Stallmiljö, fjäderfä, ej struts.....	43
Utrymmen och inredning, fjäderfä, ej struts.....	44
Elsäkerhet, fjäderfä, ej struts.....	44
Utevistelse, fjäderfä, ej struts.....	44
Värphöns och unghöns, fjäderfä, ej struts.....	44
Slaktkyckling, fjäderfä, ej struts.....	45
Avelsdjur för slaktkycklingproduktion, fjäderfä, ej struts.....	46
Kalkon, fjäderfä, ej struts.....	46
Ankor och gäss, fjäderfä, ej struts.....	47
Tillsyn och skötsel, strutsfåglar.....	47
Foder och vatten, strutsfåglar.....	48
Rengöring m.m, strutsfåglar.....	48
Stallmiljö, strutsfåglar.....	48

Utrymmen och inredning, strutsfåglar.....	49
Elsäkerhet, strutsfåglar.....	49
Hägn, strutsfåglar.....	49
Tillsyn och skötsel, kaniner.....	49
Foder och vatten, kaniner.....	50
Rengöring m.m, kaniner.....	50
Stallmiljö, kaniner.....	50
Utrymmen och inredning, kaniner.....	51
Elsäkerhet, kaniner.....	51
Bete och utevistelse, kaniner.....	52
Allmänt – tillstånd, pass, allemansrätt, hästar.....	52
Tillsyn och skötsel, hästar.....	52
Foder och vatten, hästar.....	53
Stallmiljö, hästar.....	53
Byggnader och förvaring, hästar.....	53
Inredning, hästar.....	54
Rastning och utevistelse, hästar.....	54
Seminering, hästar.....	54
Honungsproduktion.....	54
Livsmedelssäkerhet vid honungsproduktion.....	55
Spårbarhet.....	55
Märkning av förpackningar.....	55
Bisjukdomslagen, anmälan och smittförklaring.....	55
Behandlingsåtgärder.....	56
Kemikalier och läkemedel i biodlingen.....	56
Säker förvaring av produkter och redskap.....	56
Uppställning.....	56
Arbetsmiljö i bigården.....	56
ARBETSMILJÖ	57
Systematiskt arbetsmiljöarbete.....	57
Anmälan av tillbud och olycksfall.....	57
Arbetsmiljön vid byggnads-, reparations-, rivnings- och anläggningsarbete.....	57
Tekniska anordningar och säkerhet.....	58
Skyddsutrustning och första hjälpen.....	58
Arbetsrisker med kemikalier och gaser.....	58
Arbete med djur.....	59
Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg.....	59
Minderåriga.....	59
Barnsäkerhet.....	59
Gravida och ammande arbetstagare.....	60
Trafik.....	60
Sociala grundvillkor.....	60

FAKTADEL 61

VIKTIGT FÖR ALLA	61
Miljöbalken.....	61
Hygien- och kontrollförfordningar.....	61
Djurskyddslagstiftningen.....	62
Arbetsmiljölslagstiftningen.....	62
Vad är grundvillkor?.....	63
ALLMÄNNA GÅRDSKRAV	64
Anmälnings- och tillståndsplikt.....	64
Egenkontroll av miljöpåverkan.....	65
Kemiska produkter.....	66
Cisterner, rör och slangledningar där bensin, diesel eller oljor hanteras.....	70
Energiproduktion.....	73
Kyl- värme- och klimatanläggningar.....	75
Avfall.....	77

Farligt avfall.....	80	Tillsyn och skötsel, nötkreatur.....	144
Producentansvar.....	81	Foder och vatten, nötkreatur.....	145
Skydd mot brand.....	83	Rengöring, nötkreatur.....	146
Fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen och särskilt värdefulla byggnader och byggnadsverk.....	84	Stallmiljö, nötkreatur.....	146
VÄXTODLING.....	86	Utrymmen och inredning, nötkreatur.....	147
Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande.....	86	Elsäkerhet, nötkreatur.....	148
Spårbarhet i växtodlingen.....	87	Bete och utevistelse, nötkreatur.....	149
Märkning och presentation av livsmedel.....	87	Utegångsdjur, nötkreatur.....	150
Försäljning och spårbarhet av foder.....	88	Avel och kalvning, nötkreatur.....	151
Livsmedelssäkerhet i växtodlingen/växtprodukter.....	88	Kalvar upp till sex månader, nötkreatur.....	152
GMO.....	89	Tillsyn och skötsel, grisar.....	154
Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet.....	90	Foder och vatten, grisar.....	155
Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre.....	95	Rengöring m.m, grisar.....	156
Höstbevuxen mark (grön mark).....	97	Stallmiljö, grisar.....	156
Spridning av mineralgödsel, stallgödsel och andra organiska gödselmedel.....	99	Utrymmen och inredning, grisar.....	158
Avloppsslam.....	102	Elsäkerhet, grisar.....	159
Animaliska biprodukter samt aska.....	103	Utevistelse, grisar.....	159
Lagring av stallgödsel.....	105	Smågrisuppfödning.....	160
Vattenverksamhet.....	107	Uppfödning av slaktgrisar.....	162
Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön.....	109	Tillsyn och skötsel, får.....	162
Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement).....	110	Foder och vatten, får.....	164
Skydd av områden.....	112	Rengöring m.m, får.....	164
Skydd av vilda djur och växter.....	114	Stallmiljö, får.....	165
Växtföljd.....	115	Utrymmen, får.....	166
Skydd av våt- och torvmark.....	116	Elsäkerhet, får.....	166
DJURHÅLLNING.....	118	Bete och utevistelse, får.....	166
Alla djurslag.....	118	Utegångsdjur, får.....	167
Avel.....	119	Tillsyn och skötsel, getter.....	168
Avlivning och slakt.....	119	Foder och vatten, getter.....	169
Egen transport av egna djur.....	120	Rengöring m.m, getter.....	170
Livsmedelssäkerhet inom animalieproduktionen och animaliska livsmedel.....	122	Stallmiljö, getter.....	170
Fodersäkerhet i djurhållningen.....	125	Utrymmen och inredning, getter.....	171
Läkemedel, hormoner m.m.....	130	Elsäkerhet, getter.....	172
Bekämpning och förebyggande av smittsamma djursjukdomar.....	132	Bete och utevistelse, getter.....	172
Registrering av anläggning.....	134	Utegångsdjur, getter.....	173
Döda djur.....	135	Tillsyn och skötsel, fjäderfä, ej struts.....	173
Livsmedelssäkerhet vid mjölkning.....	135	Foder och vatten, fjäderfä, ej struts.....	174
BSE, BVD och salmonella samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.....	138	Rengöring m.m, fjäderfä, ej struts.....	175
Märkning, registrering och rapportering av nötkreatur.....	139	Stallmiljö, fjäderfä, ej struts.....	175
Salmonellakontroll och foder till grisar.....	139	Utrymmen och inredning, fjäderfä, ej struts.....	177
Märkning, registrering och rapportering av grisar.....	140	Elsäkerhet, fjäderfä, ej struts.....	177
TSE-sjukdomar hos får och getter samt spårbarhet vid export/import.....	141	Utevistelse, fjäderfä, ej struts.....	178
Märkning, journalföring och rapportering, får och getter.....	142	Värphöns och unghöns, fjäderfä, ej struts.....	178
Salmonellakontroll, smittsamma sjukdomar samt fodermedel till fjäderfä.....	142	Slaktkyckling, fjäderfä, ej struts.....	180
Registrering och rapportering av fjäderfä.....	143	Avelsdjur för slaktkycklingproduktion, fjäderfä, ej struts.....	181
		Kalkon, fjäderfä, ej struts.....	183
		Ankor och gäss, fjäderfä, ej struts.....	183
		Tillsyn och skötsel, strutsfåglar.....	183
		Foder och vatten, strutsfåglar.....	185
		Rengöring m.m, strutsfåglar.....	186
		Stallmiljö, strutsfåglar.....	186
		Utrymmen och inredning, strutsfåglar.....	187
		Elsäkerhet, strutsfåglar.....	187
		Hägn, strutsfåglar.....	188
		Tillsyn och skötsel, kaniner.....	188
		Foder och vatten, kaniner.....	190
		Rengöring m.m, kaniner.....	190
		Stallmiljö, kaniner.....	191
		Utrymmen och inredning, kaniner.....	192
		Elsäkerhet, kaniner.....	193
		Bete och utevistelse, kaniner.....	193

Allmänt – tillstånd, pass, allemansrätt, hästar...	194
Tillsyn och skötsel, hästar.....	195
Foder och vatten, hästar.....	196
Stallmiljö, hästar.....	196
Byggnader och förvaring, hästar.....	197
Inredning, hästar.....	198
Rastning och utevistelse, hästar.....	199
Seminering, hästar.....	199
Honungsproduktion.....	199
Livsmedelssäkerhet vid honungsproduktion.....	200
Spårbarhet.....	201
Märkning av förpackningar.....	202
Bisjukdomslagen, anmälan och smittförklaring.....	203
Behandlingsåtgärder.....	203
Kemikalier och läkemedel i biodlingen.....	204
Säker förvaring av produkter och redskap.....	204
Uppställning.....	204
Arbetsmiljö i bigården.....	205
ARBETSMILJÖ	206
Systematiskt arbetsmiljöarbete.....	206
Anmälan av tillbud och olycksfall.....	207
Arbetsmiljön vid byggnads-, reparations-, rivnings- och anläggningsarbete.....	207
Tekniska anordningar och säkerhet.....	208
Skyddsutrustning och första hjälpen.....	211
Arbetsrisker med kemikalier och gaser.....	212
Arbete med djur.....	213
Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg.....	214
Minderåriga.....	215
Barnsäkerhet.....	216
Gravida och ammande arbetstagare.....	216
Trafik.....	217
Sociala grundvillkor.....	218
BILAGOR	220
BILAGA1 MILJÖSANKTIONSAVGIFTER.....	220
BILAGA2 AVFALLSJOURNAL - FARLIGT AVFALL.....	221
BILAGA3 ÅTGÄRDSPLAN FÖR MILJÖHUSESYN.....	223
Planerade åtgärder.....	223

Om Miljöhusensyn

Miljöhusensyn ger dig en samlad information om lagstiftning inom miljö, djurskydd, biodling samt foder- och livsmedelssäkerhet. Här behandlas också den arbetsmiljölagstiftning som reglerar de mest olycksdrabbade områdena. Genom att använda Miljöhusensyn blir det lättare att kontrollera att produktionen på gården följer gällande lagstiftning.

Många fördelar med att göra Miljöhusensyn

- Med checklistor och faktatexter får du en samlad bild av de krav som ställs på din verksamhet.
- Du kan förbereda dig inför ett tillsynsbesök med hjälp av Miljöhusensyn.
- Åtgärdsplanen underlättar din uppföljning.
- Alla grundvillkor finns med. Det minskar risken för avdrag på dina jordbrukarstöd.
- Informationsutbytet underlättas mellan dig och tillsynsmyndigheten, eller andra du ska informera.
- Vissa föreningar, branschorganisationer och företag kräver en genomförd Miljöhusensyn för att du ska få leverera.

Ansvar för innehållet

Lantbrukarnas Riksförbund, LRF, är ansvarig utgivare av Miljöhusensyn. Så långt som möjligt är alla uppgifter faktakontrollerade. LRF kan dock inte ta ansvar för att all information är korrekt och komplett. Observera att faktatexterna inte återger exakt det som står i författningarnas paragrafer.

Nya författningar och ändrade regler tillkommer under året. Dessa uppdateras kontinuerligt på www.miljohusesyn.nu. Som verksamhetsutövare är det alltid du som är ansvarig för att följa lagar, förordningar och föreskrifter. Se även myndigheternas hemsidor för senaste nytt.

Frågor om Miljöhusensyn

Har du frågor skicka e-post till support@miljohusesyn.nu eller LRF, tel. 010-184 40 00.

Enkelt att arbeta med Miljöhusensyn på webben

På den här webbplatsen kan du se hela Miljöhusensyn eller få fram checklistor och faktadelar som är anpassade till din verksamhet. Det gör du genom att ange ditt företags verksamhetsinriktning och geografiska läge. Lagkraven uppdateras kontinuerligt, vilket gör att dessa så gott som alltid är aktuella. Dina uppgifter sparas varje år. Tänk på att spara ned din årliga version som pdf-fil ifall du behöver visa upp den.

Så här går du till väga

Miljöhusensyn innehåller checklistor och en faktadel. Dessutom ingår en blankett för att lista planerade åtgärder (Åtgärdsplan för Miljöhusensyn) samt blanketten för Farligt avfall. Du kan i Faktabanken även ladda ner olika blanketter som är digitalt skrivbara, såsom Kemikalieförteckning, Avfallsjournal för farligt avfall eller Journal för att ta emot/lämna stallgödsel för att nämna några.

- 1 Börja med att besvara frågorna i checklistan. Varje fråga representerar författningskrav eller rekommendation. Efter frågan kan du kryssa i kolumnen "Ja" eller "Nej". Om frågan inte gäller dig och din verksamhet kryssar du i kolumnen "Ej aktuellt".
- 2 När du behöver mer information hittar du den i faktadelen. Den bör du också använda om du är osäker på hur en fråga ska tolkas. Om du använder webben kommer du direkt till informationen genom i-knappen i högra kolumnen.
- 3 Där du kryssat "Nej" kan du skriva när den planerade åtgärden ska vara genomförd.
- 4 Fyll i blanketten Åtgärdsplan för Miljöhusensyn. När du genomfört en planerad åtgärd fyller du i datumet i den högra kolumnen. När du använder Miljöhusensyn digitalt, förs åtgärderna in automatiskt i Åtgärdsplan för Miljöhusensyn.
- 5 Vissa föreningar och livsmedelsföretag vill att du skickar Åtgärdsplanen till dem. Därför ligger den på en separat sida som du kan skriva ut eller skicka med e-post.
- 6 Avfallsjournalen för farligt avfall kan du antingen fylla i kontinuerligt eller använda som en sammanfattande blankett.

Fyll i det som gäller dig

Vilka delar du bör fylla i beror på vilken typ av verksamhet du bedriver. Du börjar med att fylla i avsnitten om allmänna gårdskrav och arbetsmiljö. Om du har växtodling, fyller du sedan i avsnittet om växtodling (gäller såväl lantbruk som trädgård). Om du har djur på gården fyller du i den inledande delen om djurhållning och de djurslagsspecifika frågorna som berör din verksamhet.

Numer finns även Biodling (tidigare Bihusesyn) med i Miljöhusensyn, både för dig som är företagare och för dig som är privatperson. Enklast blir det om du tar fram en gårdsanpassad Miljöhusensyn genom att ange ditt företags verksamhetsinriktning och geografiska läge.

Åtgärdsplan i Faktabanken

Faktabanken kan du alltid nå, även när du inte är inloggad. I denna finns ett antal exempel på mallar, t.ex. angående systematiskt arbetsmiljöarbete såsom *Risikanalys*, *Rutiner för farliga arbeten*, *Arbetsmiljöplan vid byggnadsarbeten*, *Kemiska arbetsmiljörisker*, m.fl.

I Faktabanken hittar du också rubriken *Material för nedladdning*, med bl.a. *Åtgärdsplan*, *Avfallsjournal för farligt avfall*, mall för *Transportdokument för farligt avfall*, *Kemikalieförteckning*, *Plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott*.

LITEN ORDLISTA

EU-förordning – utfärdas av EU och gäller direkt i medlemsländerna.

EU-direktiv – utfärdas av EU och gäller efter att de arbetats in i den nationella lagstiftningen.

Författningar – samlingsbenämning för lagar, förordningar och föreskrifter.

Lag – stiftas av riksdagen. Övergripande.

Förordning – mer detaljerade bestämmelser med lagen som utgångspunkt. Beslutas av regeringen på uppdrag av riksdagen.

Föreskrift – utfärdas av myndigheter med stöd av förordningar. Mer utförliga jämfört med förordningarna.

Allmänna råd och vägledningar – utfärdas av vissa centrala myndigheter. De allmänna råden och vägledningarna utgör rekommendationer om tillämpningen av en författning och anger hur någon kan eller bör handla i ett visst avseende. Allmänna råd och vägledningar är inte juridiskt bindande, men kan väga tungt vid rättslig prövning.

Grundvillkor – grundvillkor är regler i lagstiftningen som du måste följa för att få full utbetalning om du sökt jordbrukarstöd. De är uppdelade i verksamhetskrav och normer.

Verksamhetskrav – verksamhetskrav är regler som redan finns i svensk lagstiftning och som gäller all jordbruksverksamhet, oavsett om du söker jordbrukarstöd eller inte. Du måste alltså följa dessa regler redan innan du har bestämt dig för att söka jordbrukarstöd. Exempel på verksamhetskrav är vissa av reglerna för djurskydd.

Normer – normerna ingår i grundvillkoren och gäller alla som brukar jordbruksmark och ansöker om jordbrukarstöd. De är miljö- och klimatrelaterade grundvillkorsmål som alla medlemsstater måste nå upp till och som finns uppräknade i EU:s regler för den gemensamma jordbrukspolitiken.

Grundvillkor – grundvillkor är vissa regler som du måste följa för att få full utbetalning av dina stöd. Genom att följa grundvillkoren bidrar du till att bevara jordbruksmarken i gott skick, förbättra den yttre miljön för människor och djur, minska smittspridning och få säkrare livsmedel.

Regeländringar och Nyheter

Här följer först regeländringar som trätt i kraft under 2023 samt det som träder i kraft under 2024. Därefter redovisas beslutade ändringar som träder i kraft senare än 2024 samt utredningar och förslag som kan resultera i nya regler framöver.

På gång efter 2024

TYDLIGARE REGLER OM ÖRONMÄRKEN OCH STALLJOURNAL

Från 1 januari 2025 förtydligas och förändras några regler som gäller öronmärken och stalljournal. Ett märke som har blivit oläsbart eller förlorats ska ersättas så snart som möjligt och senast inom en månad.

För djur som hålls i utedrift utan tillgång till byggnad, och som fortfarande har ett läsbart märke kvar, gäller tre månader. Reservmärken får bara användas under de nämnda tidsfristerna. Du är inte tvungen att använda reservmärke under tidsfristerna. Stalljournalen ska *sparas i fem år*, istället för som tidigare tre år.

GRUNDEVILLKORET OM MILJÖYTOR TAS BORT 2025

EU har beslutat att grundvillkoret om miljöytor, som gäller lantbrukare i slättbygd, kommer att tas bort från och med 2025. Istället vill regeringen införa en ettårig miljöersättning med samma syfte, dvs. att gynna biologisk mångfald. Ersättningen kommer att vara frivillig att söka och gäller i hela landet.

Regeringen har fattat beslut om en ny miljöersättning, men EU måste godkänna förslaget innan det är helt klart hur den kommer se ut.

Villkoren föreslås bli i princip de samma som villkoren för blommande träda (miljöyta), till exempel vilka arter som är godkända, hur den får skötas och när marken får tas i produktion igen, men med några skillnader. Fokus ligger på blommande åkermark och ersättningen kommer bara att kunna sökas på just åkermark. Man kan alltså inte söka ersättningen på mark som är klassad som permanent gräsmark. Det ska också finnas minst tre arter från godkänd-listan som dominerar ytan och förbudet mot att putsa före 1 juli gäller alla, dvs. även ekologiska lantbrukare.

Jordbruksverket kommer inom kort att informera mer på www.jordbruksverket.se.

UTSORTERING AV TEXTILAVFALL

Från 1 januari 2025 gäller krav på utsortering och separat insamling av textilavfall. Alla som har textilavfall omfattas av kraven, det gäller både privatpersoner och verksamheter. Textilavfallet ska sorteras ut och förvaras skilt från annat avfall. Textilavfall är avfall som består av kläder av textil, hemtextil, inredningstextil, väskor av textil och accessoarer av textil.

NY STRUKTUR FÖR ARBETSMILJÖFÖRESKRIFTER 2025

En helt ny regelstruktur är beslutad och träder i kraft 1 januari 2025. Regelförnyelsen är ett stort utvecklingsarbete som består av tre delar: ny regelstruktur, regler i digitaliserat format samt kommunikation och stöd om reglerna. Huvudprincipen har varit att skyddsnivån inte ska sänkas och att kravnivån inte ska höjas. Reglerna som börjar gälla 1 januari 2025 finns redan nu i ett nytt digitaliserat format på www.av.se.

CERTIFIERING AV PANNOPERATÖRER

Arbetet med regeländring gällande certifiering av pannoperatörer har tagit flera turer. Arbetsmiljöverket remitterade 2023 ett förslag till regeländring för ackrediterad certifiering av pannoperatörer. Denna remiss har sedan återkallats och ett nytt förslag är nu ute på remiss till 31 maj 2024.

NYA REGLER FÖR SÄKERHET VID BYGG- OCH ANLÄGGNINGSPROJEKT

För att öka säkerheten och förebygga arbetsmiljörisiker i bygg- och anläggningsprojekt träder nya regler i kraft den 1 januari 2025. De nya reglerna tydliggör roller, ansvar och uppgifter för byggherrar, projektörer, byggarbetsmiljösamordnare och tillverkare av monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar. De nya reglerna finns redan nu tillgängliga även i digital form på Arbetsmiljöverkets webbplats www.av.se.

NY ORGANISATION FÖR TILLSYN OCH NYA REGLER FÖR BIN EFTER BISÄSONGEN 2025

Jordbruksverket arbetar just nu fram en ny organisation för bekämpning av sjukdomar hos bin, och förslag till nya regler för hanteringen bisjukdomar. Planen är att länsstyrelserna och bitillsynsmännen arbetar som vanligt med bitillsynen under 2024 och 2025. Troligtvis kan en ny organisation vara klar först efter bisäsongen 2025, då även nya regler börjar gälla. Med den information vi har i dag är det troligt att det blir runt årsskiftet 2025/2026. Regeringen förväntas lägga fram en proposition, det vill säga ett förslag om ny lagstiftning till riksdagen, under 2024.

För att redan nu förbereda näringen på de förändringar som troligtvis kommer att ske i det kommande regelverket för bihälsa och smittskydd har Jordbruksverket tagit fram nytt informationsmaterial.

Så här kan du förebygga smittsamma sjukdomar hos honungsbin.

Så här kan du förebygga och bekämpa amerikansk yngelröta hos honungsbin.

Läs mer om Ny organisation för tillsyn och nya regler för bin efter bisäsongen 2025 på www.jordbruksverket.se.

Nyheter 2024

NYHETER I GRUNDVILLKOREN

De flesta grundvillkor är oförändrade jämfört med 2023. Men det finns en del villkor som var undantagna 2023 och som nu börjar gälla från 2024 och framåt. Det gäller grundvillkoret inom växtföljd, GAEC 7 och villkoret om miljötytor som är en del av GAEC 8. Det finns också ett grundvillkor för skydd av våt- och torvmark, GAEC 2 som är nytt för 2024. Läs mer om Grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

NYA REGLER OM SORTERING OCH ÅTERVINNING AV AVFALL

Insamling av förpackningsavfall

Du som verksamhetsutövare kan från den 1 januari lämna ditt utsorterade förpackningsavfall som har producerats i samband med din verksamhet till ett insamlingssystem för verksamheternas förpackningsavfall.

Förpackningar ska tömmas

Från och med den 1 januari 2024 ska den som har en förpackning som innehåller avfall se till att förpackningen skiljs från innehållet. Detta för att möjliggöra en ökad materialåtervinning av både förpackningsavfallet och det avfall som är förpackat. Skyldigheten gäller både för hushåll och verksamheter, men inte för farligt avfall. Skyldigheten att tömma förpackningen på innehåll begränsas inte enbart till matavfall utan avser också annat avfall.

Utsortering av bioavfall

Den som har bioavfall ska sortera ut detta och förvara det skilt från annat avfall. Park- och trädgårdsavfall och livsmedelsavfall ska sorteras ut och lämnas till återvinning eller komposteras. Den som har en förpackning som innehåller bioavfall ska se till att förpackningen skiljs från innehållet, detta gäller även förpackningar som innehåller flytande bioavfall. Kraven på separat utsortering av bioavfall omfattar ätlig olja eller liknande flytande ätligt fett men inte annat flytande bioavfall, exempelvis kaffe, te, mjölk och juice.

Läs mer om Nya regler för avfallsförebyggande, och återvinning – från avfall till resurs på www.naturvardsverket.se.

KRAV PÅ FÖRPACKNINGAR - PLASTKORKAR SKA SITTA FAST PÅ DRYCKESBEHÅLLARE

Från och med 3 juli 2024 ska korkar och lock av plast sitta fast på flaskor. Det innebär krav på att producenter av dryckesbehållare ska utforma behållarna så att korkar och lock som är gjorda av plast är fästa vid behållaren under hela användningen. Detta kan vara aktuellt för dryckesförpackningar för mjölk, must eller liknande. Syftet med kravet är att undvika nedskräpning med plastlock och plastkorkar, som är bland de vanligaste plastskräpen som hittas i haven.

Efter den 2 juli 2024 blir det belagt med en miljöstraffavgift på 10 000 kronor om man på den svenska marknaden tillhandahåller dryckesbehållare med kork eller lock av plast som inte är fäst vid behållarna under hela användningen.

NY VÄGLEDNING OM SKYDDSUSTRUSTNING VID UTBROTT AV ZONOS

Arbetsmiljöverket har tillsammans med andra myndigheter tagit fram en vägledning om vilken skyddsutrustning som ska användas när det finns risk för zoonoser. Vägledningen riktar sig till alla som i sitt arbete kan komma i kontakt med konstaterat eller misstänkt smittade djur, päls, fjädrar och andra produkter från djuren eller den miljö där djuren har vistats.

Vägledningen vänder sig främst till arbetsgivare och arbetstagare som kan komma i kontakt med smittade eller misstänkt smittade djur eller den miljö där djuren har vistats, till exempel vid djurhållning, transport av djur och sanering av djurstallar. Exempel på utbrott av zoonoser inom landet de senaste åren är salmonella, covid-19 på minkfarmar, aviär influensa (fågelinfluensa) och mjältbrand.

Läs mer om Ny vägledning om skyddsutrustning vid utbrott av zoonos på www.av.se.

Hänt under 2023

TVÄRVILLKOR BLEV GRUNDVILLKOR

En nyhet som började gälla från 1 januari 2023 är att tvärvillkoren försvann och ersattes med grundvillkor. Grundvillkor är regler som du som söker jordbrukarstöd behöver följa, för att få full utbetalning av stödet. Genom att följa grundvillkoren bidrar du till att bevara jordbruksmarken i gott skick. Du bidrar också till att förbättra den yttre miljön för människor och djur, förbättra klimatet, minska smittspridningen och få säkrare livsmedel. Grundvillkoren bidrar även till lika villkor för lantbrukarna inom och mellan medlemsstaterna i EU.

Grundvillkoren är indelade i verksamhetskrav och normer. Verksamhetskrav är regler som redan gäller i Sverige för all jordbruksverksamhet, oavsett om du söker jordbrukarstöd eller inte. Normer är miljö- och klimatrelaterade grundvillkorsmål som alla medlemsstater måste nå upp till och som finns uppräknade i EU:s regler för den gemensamma jordbrukspolitiken. De flesta är desamma men några nya grundvillkor har tillkommit och några har tagits bort. Läs mer om grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

NY FÖRORDNING OM PRODUCENTANSVAR FÖR FÖRPACKNINGAR – FRÅN 1 JANUARI 2023

Förordning (2022:1274) om producentansvar för förpackningar trädde i kraft den 1 januari 2023. De nya reglerna ska underlätta för hushåll och verksamheter att sortera sitt förpackningsavfall. En enklare insamling och sortering ska bidra till att producenter kan återvinna mer avfall, att hanteringen av avfall blir mer resurseffektiv och att behoven av nya råvaror minskar vilket ger minskade koldioxidutsläpp. Förordningen innebär att kommuner och producenter får nya roller.

TRANSPORT AV ICKE-FARLIGT AVFALL AV MER ÄN 10 TON ELLER MER ÄN 50 M³ – ANMÄL TILL LÄNSSTYRELSEN

Transport av enbart icke-farligt avfall som har uppkommit i eller i samband med en yrkesmässig verksamhet i mängder som överstiger 10 ton eller 50 kubikmeter under ett kalenderår ska anmälas till länsstyrelsen. Detta gäller inte transport av naturgödsel eller kadaver.

PRODUCENTANSVAR FÖR GLÖDLAMPOR UPPHÖR 1 JANUARI 2023

Förordningen (2000:208) om producentansvar för glödlampor och vissa belysningsarmaturer upphävdes från och med 2023. Eftersom glödlampor i princip inte säljs längre finns inte samma behov av ett producentansvar. Förordningen ska dock fortsätta att gälla för glödlampor som har tillverkats före ikraftträdandet.

Checklista **Allmänna Gårdskrav**

● = Grundvillkor

🌱 = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
G1	Anmälnings- och tillståndsplikt				
	<i>Reglerna nedan berör enbart anmälnings- och tillståndspliktiga företag. Syftet är att minska risken för att miljön förorenas eller att andra betydande olägenheter för människors hälsa eller miljön uppstår.</i>				
● G1.1	Om verksamheten är anmälningspliktig, har anmälan gjorts till kommunen? Grundvillkor att anmäla djurhållning.				
● G1.2	Om verksamheten är tillståndspliktig, har tillstånd lämnats av länsstyrelsen? Grundvillkor att söka tillstånd för djurhållning.				
G1.3	Om verksamheten är tillståndspliktig, lämnas årligen en miljörapport till Svenska miljörapporteringsportalen och enligt de krav som ställs?				
G1.4	Om verksamheten är anmälnings- eller tillståndspliktig och drivs i form av ett aktiebolag, lämnas upplysningar om verksamhetens miljöpåverkan i årsredovisningens förvaltningsberättelse?				
G2	Egenkontroll av miljöpåverkan				
	<i>Genom egenkontroll kan verksamhetsutövaren visa att de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken uppfylls. Egenkontroll är ett förbättringsarbete som ständigt pågår i vardagen. Frågorna G2.2-G2.8 gäller endast anmälnings- eller tillståndspliktiga företag.</i>				
G2.1	Har verksamheten kontrollerats avseende påverkan på miljö och hälsa?				
G2.2	Är det nedskrivet vem som har ansvaret för att miljölagstiftningen är känd och följs?				
G2.3	Bedöms och dokumenteras miljö- och hälsorisker inom företagets verksamhet regelbundet?				
G2.4	Kontrolleras regelbundet anläggningar och utrustning som har betydelse för hälsan och miljön?				
G2.5	Vidtas förebyggande åtgärder för miljö- och hälsorisker enligt ovan?				
G2.6	Kontakts tillsynsmyndigheten omedelbart vid allvarligt tillbud/olycka som kan påverka miljön eller människors hälsa?				
G2.7	Finns förteckning över de kemikalier som kan medföra risk för miljö och hälsa? Se också punkt G3.1				
G2.8	Är samtliga genomgångar, resultat och åtgärder dokumenterade?				
G3	Kemiska produkter				
	<i>Syftet med reglerna är att minska olycksrisken med kemiska produkter och förhindra oönskad spridning av kemiska produkter i miljön.</i>				
G3.1	Finns det en förteckning över de kemiska produkter som används i verksamheten (gäller företag med anmälnings- och tillståndspliktiga verksamheter och/eller som har anställda)? Se även punkt G2.6.				
G3.2	Finns säkerhetsdatablad för de kemiska produkter som används?				
G3.3	Förvaras kemiska produkter på ett sätt så att de inte riskerar att läcka till miljö och vatten?				
G3.4	Förvaras hälso- och miljöfarliga kemiska produkter avskilt från brandfarliga och explosiva varor?				
G3.5	Förvaras kemiska växtskyddsmedel och andra kemiska produkter oåtkomliga för barn och avskilt från ätbara varor?				
G3.6	Förvaras kemiska produkter i originalförpackningar (gäller främst om man har anställd arbetskraft)?				
● G3.7	Vidtar du åtgärder så att farliga ämnen t.ex. diesel- och eldningsolja, spillolja, lösningsmedel, växtskyddsmedel, mineralgödselämnen och pressvatten inte släpps ut direkt eller indirekt i grundvattnet? OBS! kommunen kan ha särskilda krav.				
G3.8	Hanteras och lagras mineralgödsel med hög halt av ammoniumnitrat (N>28, t.ex. N34) på ett säkert sätt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
G3.9	Har du sökt tillstånd från din kommun och fått detta beviljat om mer än 100 ton (eller mer än 50 ton i samma byggnad) mineralgödsel som innehåller mer än 28 viktprocent kväve från ammoniumnitrat (N>28, t.ex. N34) förvaras på gården?				
G3.10	Om du drabbats av stöld av, eller registrerat misstänkt beteende kring ammoniumnitratbaserade mineralgödsel, salpetersyra, svavelsyra eller väteperoxid, har du rapporterat detta till polisen?				
G3.11	Hanteras och förvaras väteperoxid på ett säkert sätt?				
G3.12	Finns tillstånd från din kommun om mer än 100 liter väteperoxid i en koncentration mellan 20 - 60 % hanteras?				
G3.13	Om farligt gods transporteras med en värdeberäknad mängd som överstiger 1000 poäng, och med ett annat fordon än traktor eller motorredskap, följs reglerna för transport av farligt gods enligt ADR-S och finns ADR-intyg?				

G4 Cisterner, rör och slangledningar där bensen, diesel eller oljor hanteras.

Syftet med reglerna är att minska risken för utsläpp samt risken för brand. Myndigheterna ska med hjälp av kontrollrapporten kunna meddela råd vid senare behov.

G4.1	Står alla cisterner säkert?				
G4.2	Finns fungerande överfyllningsskydd på alla cisterner med volym över 1 m3?				
G4.3	Kan vätskenivån avläsas på ett tillförlitligt sätt?				
G4.4	Finns fast och skyddad anslutning för påfyllning på samtliga cisterner?				
G4.5	Finns väl synlig tillverkningsskylt på alla cisterner?				
G4.6	Har du gjort en skriftlig anmälan (senast 4 veckor innan) till tillsynsmyndigheten (kommunens miljönämnd) om nyinstallation från och med den 1 juli 2018, av diesel-, eldningsolja- eller spilloljecistern över 1 m3, rör- och slangledningar samt hantering av mer än 150 liter brandfarlig vätska och spillolja inom vattenskyddsområde?				
G4.7	Om en stationär cistern över m3, rör- eller slangledningar har ändrats, tagit skada, bytt innehåll, flyttats eller varit avställda över ett år, har dessa revisionskontrollerats före användning? Gäller även det sekundära skyddet i vattenskyddsområde.				
G4.8	Om någon diesel-, eldningsolja- eller spilloljecistern är större än 1 m3, har återkommande kontroll genomförts av en ackrediterad kontrollant? Detta gäller även tillhörande rör- och slangledningar. Gäller även sekundärt skydd i vattenskyddsområde.				
G4.9	Kan kontrollrapporten visas upp för tillsynsmyndigheten?				
G4.10	Har cisterner och rörledningar som inte används tömts och rengjorts samt har tillsynsmyndigheten (kommunen) informerats?				
G4.11	Har cisterner, tillhörande rör- och slangledningar samt lösa behållare sekundärt skydd i vattenskyddsområde (i primär och sekundär skyddszon, samt i område utan indelade zoner)? (undantag gäller generellt i pannrum och bostadshus som har regelbunden uppsikt).				
G4.12	Är det sekundära skyddet tätt, hållbart, fungerande och så utformat att kontroll kan göras?				
G4.13	Kan invallningen rymma hela största cisternens innehåll plus 10 % av eventuella övriga cisterner? Gäller även invallning av lösa behållare.				
G4.14	Finns en väl synlig och hållbar informationsskylt om "Vattenskyddsområde" vid påfyllningsröret?				
G4.15	Om vattenskyddsområde har fastställts, har existerande cisterner fått sekundärt skydd inom 5 år och mer än 1 m3 lösa behållare inom 1 år, eller tidigare om vattenskyddsföreskrifterna kräver detta.				
G4.16	Om läckage sker så mark- eller vattenområdet blir förorenat, har den som hanterar oljorna då kontaktat tillsynsmyndigheten?				
G4.17	Om vattenskyddsområdets skyddsföreskrifter har strängare krav, uppfylls dessa?				

G5 Energiproduktion

Syftet med reglerna är att minska negativ påverkan på miljön vid värmeproduktion.

G5.1	Kontakts byggnadsnämnden och miljönämnden före installation eller väsentlig förändring av utrustning för energiproduktion eller energiomvandling samt finns godkännande av Jordbruksverket om kadaver och naturgödsel förbränns?				
-------------	--	--	--	--	--

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
G5.2	Uppfyller förbränningsanläggningen, med installerad effekt 1-50 MW och tagen i drift 20/12 2018 eller senare, fastställda begränsningsvärden avseende utsläpp till luft av kväveoxid, svaveldioxid och stoft?				
G5.3	Uppfyller brännoljan vid förbränning kravet på låg svavelhalt?				
G5.4	Har den medelstora förbränningsanläggningen, 1 MW - 50 MW installerad effekt och som togs i drift den 20 december 2018 eller senare, registrerats hos tillsynsmyndigheten (kommunen)?				
G5.5	Om anläggningen för förbränning är en med en total installerad tillförd effekt av mer än 500 kW av annat bränsle (t.ex. flis, halm) än enbart eldningsolja eller bränslegas, har den anmälts till tillsynsmyndigheten (kommunen)?				
G5.6	Uppfyller den nya fastbränsleanläggningen (<500 kW installerad effekt) gränsvärdena avseende utsläpp av partiklar, kolmonoxid och organiska gasformiga föreningar och ekodesignkravet för ny oljepanna?				

G6 Kyl- värme- och klimatanläggningar

Dessa regler gäller kyl-, värme- och klimatanläggningar som används yrkesmässigt och innehåller CFC, HCFC, HFC eller halon. Syftet med reglerna är att förhindra läckage av ozonnedbrytande och klimatpåverkande ämnen till atmosfären samt att myndigheterna ska ha en viss kontroll över vilka köldmedium som används.

G6.1	Har köldmedium i t.ex. traktorer och tröskor som innehåller mer än 900 g CFC ersatts med annat godkänt köldmedium?				
G6.2	Har läckagekontroll genomförts med intervaller enligt tabell i faktadelen och utförts av ett ackrediterat kontrollorgan?				
G6.3	Har en uppföljande läckagekontroll genomförts inom en månad efter ett ingrepp eller installation?				
G6.4	Om ett stationärt aggregat som innehåller 14 ton koldioxidekvivalenter CO2e eller mer har installerats/konverterats till, har tillsynsmyndigheten (kommunen) underrättats?				
G6.5	Om det finns köldmedia motsvarande 14 ton koldioxidekvivalenter CO2e eller mer totalt i stationära aggregat i verksamheten, skickas kontrollrapporten till tillsynsmyndigheten (kommunen) senast 31 mars året efter (om summering av mängd, se faktadelen)?				
G6.6	Om ett stationärt aggregat innehåller köldmedia motsvarande 14 ton koldioxidekvivalenter CO2e eller mer och inte längre används, har tillsynsmyndigheten (kommunen) underrättats?				
G6.7	Har eventuella reparationer eller ingrepp i köldmediesystemet gjorts av certifierad reparatör?				

G7 Avfall

Syftet med reglerna är att miljön ska vara fri från ämnen och smittor via avfall, som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.

G7.1	Lämnas allt avfall utom organiskt avfall till respektive mottagnings- eller samlingsstation (kommunal mottagningsstation, renhållningsbolag, förpackningsinsamling eller annan inlämning)?				
G7.2	Kan handling som styrker att återvinningsavgifter är betalda för storsäck, folie, odlingsväv m.m. uppvisas?				
G7.3	Lämnas läkemedelsrester in, samt emballeras förbrukade kanyler och skalpeller väl innan de lämnas, till godkänd mottagare?				
G7.4	Har du anmält till länsstyrelsen då du transporterar eget avfall som uppgår till mer än 10 ton eller 50 m3 per kalenderår (undantaget är transport av stallgödsel och kadaver)?				
G7.5	Separeras icke farligt avfall från förpackningar så att avfall och förpackning kan lämnas separat till respektive mottagare?				
G7.6	Sorterar du ut biologiskt avfall och ser till att följande avfallsslag också förvaras åtskilt från varandra?				
G7.7	Sorterar du ut textilavfall och lämnar det till återvinning?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
G8	Farligt avfall <i>Syftet med reglerna är att miljön ska vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Brott mot vissa av reglerna kan ge miljöstraff eller omfattas av miljöbalkens straffbestämmelser.</i>				
G8.1	Tas allt farligt avfall om hand av godkänd mottagare?				
G8.2	Förs journal över typ och mängd farligt avfall (avfallsjournal) som årligen uppkommer från verksamheten och hur detta tas om hand samt sparas den i minst tre år?				
G8.3	Om du själv transporterar farligt avfall (gäller "begränsad mängd", se faktadelen), är detta anmält till länsstyrelsen vart femte år?				
G8.4	När farligt avfall hämtas av entreprenör, bifogas transportdokument?				
G8.5	När farligt avfall avlämnas, rapporteras detta till Avfallsregistret hos Naturvårdsverket senast efter två arbetsdagar?				
G9	Producentansvar <i>Syftet med reglerna är att säkerställa att den som producerar/levererar varor med förpackningsmaterial även tar ansvar för att detta återvinns.</i>				
G9.1	Har du registrerat dig hos Naturvårdsverket om vilket insamlingssystem du har för dina förpackningar, med namn, kontaktuppgifter, person- eller organisationsnummer?				
G9.2	Har du, eller via materialbolaget, senast 31 mars varje år, lämnat uppgifter till Naturvårdsverket avseende den mängd förpackningar som du har tillhandahållit eller släppt ut på den svenska marknaden under det närmast föregående kalenderåret?				
☺ G9.3	Har du som förpackningsproducent sett till att minska mängden onödiga förpackningar så mycket som möjligt?				
☺ G9.4	Har du som förpackningsproducent sett till att dryckesbehållare är utformade så att plastlock eller plastkork sitter fast på förpackningen under hela användningen?				
G10	Skydd mot brand <i>Syftet med reglerna är att tydliggöra ansvaret för olyckor och brand och att stärka det förebyggande arbetet.</i>				
G10.1	Bedrivs det ett systematiskt brandskyddsarbete (SBA) för att säkerställa tillräcklig brandskyddsnivå med åtgärder som förebygger brand samt åtgärder vid brand?				
G10.2	Kontrolleras släckutrustningen och finns det rutiner för åtgärder vid en brand?				
G10.3	Finns LBK:s rekommendationer (Lantbrukets brandskyddskommitté) tillgängliga i verksamheten?				
G10.4	Är lantbrukstraktorer, skördetröskor och övriga motorredskap som levererats eller registrerats efter 2017-04-01 brandskyddstypade eller brandskyddskontrollerade före leverans?				
G10.5	Brandskyddskontrolleras av behörig besiktningsman lantbrukstraktorer, skördetröskor och övriga motorredskap som levererats eller registrerats efter 2017-04-01 vart femte år och kontrolleras årligen entreprenadmaskiner?				
G10.6	Utförs egenkontroll av brandskyddet på äldre fordon och motorredskap som inte har kontrollerats av behörig besiktningsman?				
G10.7	Funktionstestas släckanläggningen på skördetröskor, nylevererade från 2017-04-01, minst en gång per år samt äldre skördetröskor en gång per år?				
G10.8	Sparas protokoll och checklistor minst 5 år?				
G11	Fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen och särskilt värdefulla byggnader och byggnadsverk <i>Syftet med reglerna är att skydda och bevara fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen och särskilt värdefulla byggnader.</i>				
G11.1	Finns kunskap om vilka kända fornlämningar som finns på fastigheten och vidtas åtgärder för att undvika skada dessa?				
G11.2	Kontaktas länsstyrelsen, polis eller kustbevakningen då fornfynd hittas?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
G11.3	Finns kunskap om förekomst av byggnadsminne på fastigheten och har länsstyrelsen kontaktats för eventuellt tillstånd inför ändring av ett byggnadsminne?				
G11.4	Underhålls byggnader eller byggnadsverk som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt och som inte får förvanskas, så att dessa särskilda värden bevaras?				

Checklista **Växtodling**

	Vita fält avser krav enligt författningarna
	Tonade fält/gröna avser rekommendationer

● = Grundvillkor

🌱 = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
--	----	------	---------	-----------------

V1 Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande

Syftet med reglerna är att låta myndigheterna få veta var livsmedelsanläggningar och foderanläggningar finns och vilken verksamhet som bedrivs så att myndigheterna kan utföra offentliga kontroller.

V1.1	Är din verksamhet/anläggning registrerad hos länsstyrelsen om du odlar till exempel spannmål, frukt, grönsaker inklusive odling av skott och hydroponisk (utan jord) odling (av annat än groddar). Det gäller även de som samlar vilda bär, svamp och växter eller producerar/tillhandahåller dricksvatten.				
V1.2	Är din groddproduktion godkänd av länsstyrelsen?				
V1.3	Har du som primärproducent av foder registrerat dig som foderföretagare?				

V2 Spårbarhet i växtodlingen

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten.

● V2.1	Om produkter till eller från växtodlingen köps eller säljs (som foder eller till livsmedel), finns för varje tillfälle dokumentation över vem du erhållit produkter från och till vem du levererat produkter, typer av produkter, mängder samt datum?				
● V2.2	Är produkter, som nämns i punkt V2.1, märkta på ett lämpligt sätt för att underlätta spårbarhet?				
● V2.3	Förvaras och bevaras de uppgifter som krävs för spårbarheten på ett sådant sätt att de enkelt kan tas fram vid behov eller på myndighetens begäran?				

V3 Märkning och presentation av livsmedel

Syftet med reglerna är att säkerställa att konsumenterna inte vilseleds och att underlätta vid handel med frukt och grönt.

● V3.1	Är livsmedel, som förpackas i färdigförpackningar (konsumentförpackningar) korrekt märkta?				
● V3.2	Är partier som levereras till butiker, grossister eller industrier märkta?				
● V3.3	Är all frukt och grönt, som omfattas av EU:s kvalitets- och handelsnormer märkta enligt dessa?				

V4 Försäljning och spårbarhet av foder

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten.

V4.1	Om foder säljs, skänks bort eller på annat sätt avyttras till andra lantbrukare i en mängd som sammanlagt är 10 ton ts per år eller mer och inom ett avstånd längre än 50 km från gården, finns riskbaserade rutiner för hanteringen och finns det en plan för de åtgärder du ska vidta om ett försäld foder inte uppfyller krav på säkert foder?				
● V4.2	Om foder säljs, skänks bort eller på annat sätt avyttras, märks fodret på ett lämpligt sätt för att underlätta spårbarheten? Grundvillkor gäller för spårbarheten.				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V5	Livsmedelssäkerhet i växtodlingen/växtprodukter				
<i>Syftet med reglerna är att minska hälso- och miljöriskerna samt att garantera livsmedels- och fodersäkerheten i samband med hantering av växtskyddsmedel samt att minska sprutförarens exponering för växtskyddsmedel och undvika skador.</i>					
V5.1	Är lokaler, utrymmen, utrustning och behållare rena och desinficeras de vid behov?				
V5.2	Produceras, transporteras och lagras växtprodukter på ett hygieniskt sätt så att förorening av livsmedlen förhindras?				
V5.3	Används dricksvatten eller rent vatten när detta krävs för att förhindra förorening av växtprodukterna?				
V5.4	Finns det goda arbetsrutiner med avseende på hygien för personal som hanterar livsmedel?				
V5.5	Är personal som hanterar livsmedel vid god hälsa och utbildad om hälsorisker samt vid behov fått adekvat kunskap om livsmedelshygien?				
V5.6	Förhindras djur och skadedjur att orsaka förorening av växtprodukter och dokumenteras skadedjursbekämpningen?				
• V5.7	Lagras och hanteras avfall och farliga ämnen på ett sådant sätt att förorening av livsmedel förhindras? Grundvillkor inom primärproduktion.				
• V5.8	Används växtskyddsmedel och biocider på ett korrekt sätt enligt förpackningsanvisningar och enligt bestämmelserna i lagstiftningen (se V7)?				
• V5.9	Åtgärdas problem och avvikelser, som uppmärksammas i den offentliga kontrollen? Grundvillkor inom primärproduktion.				
• V5.10	Dokumenteras all användning av växtskyddsmedel och biocider (se avsnitt V7)? Grundvillkor inom primärproduktion.				
V5.11	Används förpackningsmaterial som uppfyller kraven i lagstiftningen och är förpackningsmaterialet anpassat till produkten?				
• V5.12	Dokumenteras alla relevanta resultat av analyser, som utförts på prover från växter eller andra prover som kan påverka livsmedelssäkerheten och omfattas dokumentation av uppgifter om de åtgärder som vidtagits för att kontrollera faror i produktionen? Grundvillkor inom primärproduktionen.				
V5.13	Är de nationella branschriktlinjerna kända, som är relevanta för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljeväxter och trindsäd eller vid förädling av växtprodukter?				
V6	GMO				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa att genmodifierade grödor odlas på ett säkert sätt.</i>					
• V6.1	Om genetiskt modifierade grödor odlas, har en anmälan gjorts till Jordbruksverket samt journalförs användningen?				
V6.2	Om genetiskt modifierade grödor odlas, följs bestämmelserna om samexistens?				
V6.3	Om genetiskt modifierade produkter ska överlåtas till någon annan (t.ex. säljas), följs bestämmelserna om märkning och spårbarhet?				
V7	Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet				
<i>Syftet med reglerna är att minska hälso- och miljöriskerna i samband med hantering av växtskyddsmedel samt minska sprutförarens exponering för växtskyddsmedel och undvika skador.</i>					
• V7.1	Används endast godkända preparat (kemiska och biologiska växtskyddsmedel samt biocider)?				
• V7.2	Används preparat i enlighet med alla de villkor (inklusive utökad användning och dispens) som framgår av preparatets märkning?				
V7.3	Undviks, vid spridning av flera växtskyddsmedel med ett och samma verksamma ämne och på samma yta, att medlen inte överskrider villkor för dosering och antal behandlingar som gäller för enskilt medel?				
• V7.4	Är förrådet för växtskyddsmedel utformat så att det uppfyller kraven på säkerhet för miljö och hälsa samt livsmedels- och fodersäkerhet?				
V7.5	Förvaras betat utsäde i uppmärkta och täta emballage?				
• V7.6	Vid hantering av växtskyddsmedel, används skyddsutrustning enligt etikettens anvisningar?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
● V7.7	laktas tillräckligt stort skyddsavstånd vid påfyllning, rengöring och hantering av växtskyddsmedel så att vatten och omgivande miljö skyddas?				
● V7.8	Är sprutan funktionstestad och godkänd av Jordbruksverket?				
V7.9	Är sprutan i gott skick, lämplig för ändamålet och väl kalibrerad?				
V7.10	Har den som utför arbete med växtskyddsmedel inom verksamheten giltig behörighet och användningstillstånd?				
V7.11	Om betning utförs, har utföraren behörighet för detta?				
V7.12	Avstås från att sprida kemiska växtskyddsmedel på naturbetesmarker och ängar?				
● V7.13	Finns tillstånd från kommunen om spridning sker inom skyddsområde för vattentäkt?				
● V7.14	Förs journal över spridningen med uppgifter om preparat och dos, vilken gröda det gäller, syfte, karens, skördedatum, namn på den som sprutar samt tidpunkt och plats för spridningen (gäller även vid inköpt tjänst)?				
● V7.15	Om spridningen sker utomhus, dokumenteras även uppgifter om fasta skyddsavstånd till omgivningen?				
V7.16	Om spridningen sker utomhus, dokumenteras även uppgifter om anpassade skyddsavstånd till omgivningen?				
V7.17	Om bigiftiga preparat används, antecknas dessutom vilken gröda som behandlats samt förekomst av blommande växter på den behandlade arealen (såväl gröda som annan vegetation)?				
● V7.18	Finns den dokumentation som nämns i detta avsnitt tillgänglig i verksamheten (skaffa kopior om någon annan utför tjänsten) samt sparas den i tre år?				
V7.19	Har preparat, som inte längre får användas, använts upp eller sorterats ut från förråd och lämnats iväg som farligt avfall, inom anståndsperioden?				
V7.20	Används i första hand förebyggande metoder framför att använda växtskyddsmedel, enligt Integrerat växtskydd?				
V7.21	Om användningen av växtskyddsmedel bedöms vara nödvändig, övervakas skadliga organismer med hjälp av lämpliga metoder och verktyg, enligt Integrerat växtskydd?				
V7.22	Om växtskyddsmedel måste användas, begränsas användningen, väljs hållbara metoder, används målspecifika växtskyddsmedel samt strategier mot resistens, enligt Integrerat växtskydd?				
V7.23	Om växtskyddsmedel använts, har nyttan av användningen undersökts?				
V7.24	Kontaktar du genast räddningstjänst och kommunens miljönämnd om en större mängd växtskyddsmedel befarats ha läckt ut vid olycka? Även markägare, marknyttjare ska kontaktas vid egendomsskada				
● V7.25	Är det tillåtet enligt bevarandeplanen i Natura 2000-området att använda växtskyddsmedlet?				

V8 Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre

Syftet med reglerna är att hålla flyghavreförekomsten på en kontrollerbar nivå, samt att hindra spridningen av allvarliga växtskadegörare s.k. karantänskadegörare.

V8.1	Bekämpas flyghavreförekomst på gården?				
V8.2	Förhindras spridning av flyghavre med hjälp av täckta transporter, noggrann rengöring av vagnar som lämnar gården och uppeldning av avfall som innehåller flyghavre?				
V8.3	Om företaget hanterar vissa levande växter eller odlingssubstrat är verksamheten registrerad hos Jordbruksverket (senast 1/3)?				
V8.4	Om potatis odlas på 0,5 ha och mer, är odlingen registrerad hos Jordbruksverket?				
V8.5	Har årlig anmälan gjorts, senast 30/4, till Jordbruksverket om omfattningen vid produktion av prydnadsväxter, grönsaksplanter, fröer, lökar, knölar, frukt- och bärväxter samt utsädespotatis (senare datum i norr för utsädespotatis, se faktatext)?				
V8.6	Om du använder hemmaproducerat utsäde, känner du till vilka regler som gäller?				
V8.7	Finns växtpass och eventuella följedokument vid förflyttning av vissa växter inom EU:s inre marknad?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V8.8	Sparas samtliga dokument som står för spårbarhet i minst tre år?				
V8.9	Om misstanke finns om att växter/gröda är smittade eller angripna av karantensskadegörare, anmäls detta till Jordbruksverket?				

V9 Höstbevuxen mark (grön mark)

Syftet med reglerna är att minska urlakningen av nitrat från åkermark samt att minska ammoniakavdunstningen. Reglerna beaktar EU:s nitratdirektiv. Notera att den som har fått beslut om dispens och följer detta inte bryter mot grundvillkoren.

V9.1	Är andelen höst- eller vinterbevuxen mark minst 60 procent och med godkända grödor? OBS! Gäller Skåne, Blekinge och Hallands län.				
V9.2	Är andelen höst- eller vinterbevuxen mark minst 40 procent och med godkända grödor? OBS! Gäller Örebro, Uppsala, Stockholms, Västmanlands, Södermanlands och delar av Värmlands län.				
V9.3	Är andelen höst- eller vinterbevuxen mark minst 50 procent och med godkända grödor? OBS! Gäller Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland och Västra Götalands län.				
V9.4	Är andelen höst- eller vinterbevuxen mark minst 30 procent och med godkända grödor? OBS! Gäller Gävleborg, Dalarna, Jämtland, Västernorrland, Västerbotten, Norrbotten och delar av Värmlands län.				
V9.5	Följs gällande tidpunkter för sådd, bearbetning och avbruten tillväxt på höst- och vinterbevuxen mark?				
V9.6	Hålls mark som lutar mer än 15% mot vatten bevuxen mellan 15 september och 15 februari. Gäller i hela landet.				

V10 Spridning av mineralgödsel, stallgödsel och andra organiska gödselmedel

Syftet med reglerna är att minska risken för växtnäringsläckage.

V10.1	Finns tillräcklig spridningsareal för stallgödsel och andra organiska gödselmedel, egen och/eller annan areal som gödseln får spridas på? Grundvillkor inom nitratkänsliga områden.				
V10.2	Om stallgödsel och organiska gödselmedel tas emot, förs anteckningar om gödselslag, mängd, mängd totalfosfor gödselmedlen motsvarar, datum samt från vem den kommer? Grundvillkor inom nitratkänsliga områden.				
V10.3	Om stallgödsel lämnas bort, förs anteckningar om mottagare, mängd gödsel, datum, djurslag och antal djur eller mängd totalfosfor? Grundvillkor inom nitratkänsliga områden.				
V10.4	Sparas gödseljournaler enligt ovan i minst 6 år? Grundvillkor inom nitratkänsliga områden.				
V10.5	Hålls en gödslingsfri zon på minst två meter av jordbruksmark som gränsar mot vattendrag eller sjö? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.6	Följs de lokala reglerna för spridning av stallgödsel (kommunen, länsstyrelsen)?				
V10.7	Tillförs via stallgödsel maximalt 170 kg totalkväve per hektar spridningsareal och år? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.8	Tillförs högst 60 kg lättillgängligt kväve till höstoljeväxter på hösten? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.9	Tillförs högst 30 kg lättillgängligt kväve till övriga höstsådda grödor på hösten? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.10	Beräknas grödornas behov av gödselkväve med hänsyn till vad som återges i en växtodlingsplan eller liknande? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.11	Avstås från att sprida gödselmedel (alla typer) på vattenmättad, översvämmad, snötäckt eller frusen mark? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.12	Avstår du från att gödsla mark som gränsar till vattendrag och sjö och där markens lutning mot vattnet överskrider 10 % (OBS gäller alla gödselmedel)? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
V10.13	Om mineralgödsel som innehåller ren urea sprids på obevuxen mark, sker nedbrukning/myllning inom 4 timmar från spridningen? Grundvillkor inom nitratkänsliga områden.				
V10.14	Brukas stallgödsel och andra organiska gödselmedel ned inom 12 timmar om spridning sker 1 december-28 februari? OBS! Spridningsförbud gäller under denna period i känsligt område.				
V10.15	Avstås från att sprida mineralgödselkväve 1 november - 28 februari? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• V10.16	Avstås från att sprida stallgödsel och andra organiska gödselmedel 1 november-28 februari? Gäller endast i nitratkänsliga områden.				
• V10.17	Gäller endast i nitratkänsliga områden. Under perioden 1 augusti - 31 oktober, sprids stallgödsel och andra organiska gödselmedel enbart i växande gröda (ej fånggröda) eller före höstsådd? (Undantag för fastgödsel finns). OBS! För Skåne, Blekinge och Hallands län gäller mer specifika krav, se avsnitt V10.19.				
• V10.18	Gäller nitratkänsliga områden i Skåne, Blekinge och Hallands län. Om stallgödsel och andra organiska gödselmedel sprids inför höstsådd under perioden 1 augusti - 31 oktober; sprids den då bara på lerjordar eller till höstoljeväxter? Undantag för fastgödsel finns.				
• V10.19	Sker nedbrukning alternativt nedmyllning inom tolv timmar under perioden 1 oktober-31 oktober av fastgödsel som sprids på obevuxen mark? Gäller endast i nitratkänsliga områden. OBS! Fyra timmar gäller i Skåne, Blekinge och Hallands län både inom och utanför nitratkänsligt område. Grundvillkor inom nitratkänsliga områden.				
• V10.20	Gäller i hela Blekinge, Skåne och Hallands län. Sker spridning av flytgödsel i växande gröda endast med godkänd teknik, t.ex. bandspridning, myllningsaggregat, bredspridning med utspädd gödsel eller bredspridning med efterföljande bevattning?				
V10.21	Vid växthusodling, tas dräneringsvattnet från växthusanläggningen om hand på ett av kommunen accepterat sätt?				
• V10.22	Följs regeln om att inte bränna stubbåkar?				
• V10.23	Hålls en gödslingsfri zon på minst 2 m på åkermark om marken gränsar närmare än 3 m från vattendrag eller sjö?				

V11 Avloppsslam

V11.1	Avstås från att sprida avloppsslam på förbjudna marker och på vissa marker som ska användas/skördas inom 10 månader från spridningstillfället?				
V11.2	Om avloppsslam sprids, har detta anmälts till kommunens miljöförvaltning?				
V11.3	Om slam från små avlopp eller enskild avloppsanläggning sprids på gårdens fält, har slammet behandlats alternativt brukats ned inom ett dygn? OBS! Krävs dispens från kommunen?				
• V11.4	Följs reglerna för användning av avloppsslam avseende näring (fosfor och kväve)?				
V11.5	Vid spridning av avloppsslam, finns markanalys om det finns skäl att anta att markens innehåll av tungmetaller överstiger gränsvärdena?				
V11.6	Om avloppsslam används, följs gränsvärdena för metaller?				
V11.7	Finns innehållsdeklaration på överlåten avloppsslam om det ska användas på åkermark (gäller slam från och med 200 personekvivalenter)?				

V12 Animaliska biprodukter samt aska

Syftet är att säkerställa en hög skyddsnivå för djurs och människors hälsa när det gäller foder och animaliska biprodukter samt att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten avseende organiska gödselmedel. Spridning av aska ska ske med hänsyn tagen till miljöriskerna.

V12.1	Finns det på gården en anläggning som kräver godkännande av Jordbruksverket som t.ex. gårdspanna för förbränning av döda djur eller biogasanläggning för rötning av gödsel, se faktatext?				
V12.2	Om du tillverkar organiska gödningsmedel, som t.ex. biogas- eller komposteringsanläggning, är anläggningen godkänd av Jordbruksverket? Undantag finns, se faktatext.				
V12.3	Om du är primärproducent och håller produktionsdjur samt använder andra organiska gödselmedel än naturgödsel som gödningsmedel, har du registrerat dig hos Jordbruksverket?				
V12.4	För du register över spridningen, enligt kraven i V12.3, över mängd, datum, plats samt datum för när betesdjur släpps/skörd av grovfoder?				
V12.5	Har du kunskap om mängden fosfor i askan inför spridning på åkermark för att anpassa givan efter fosforinnehåll och grödans behov samt koll på tillförseln av tungmetaller?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V13	Lagring av stallgödsel				
<i>Syftet med reglerna är att minska riskerna för växtnärläcksage.</i>					
• V13.1	Är behållaren utformad så att det inte läcker eller rinner över?				
• V13.2	Finns tillräcklig lagringskapacitet?				
• V13.3	I känsliga områden, finns dokumentation över hur behovet av lagringsvolym beräknats?				
V13.4	Tas pressvatten från ensilagelager om hand?				
V13.5	Följs Jordbruksverkets allmänna råd vid tillfällig lagring av stallgödsel i fält, s.k. stukalagring?				
V13.6	Följs Jordbruksverkets allmänna råd vid kompostering av stallgödsel?				
V13.7	Känner du till att du bara får lämna vidare sådan stallgödsel som du tagit emot av någon annan, om du först har bearbetat den i en anläggning som Jordbruksverket godkänt?				
V13.8	Sker påfyllning av flytgödselbehållare och urinbehållare under täckning?				
V13.9	Finns täckning/stabilt svämtäcke på flytgödselbehållare och urinbehållare?				
V14	Vattenverksamhet				
<i>Syftet med reglerna är att undvika konflikt om vattnet mellan användarna samt mellan dessa och naturvärden.</i>					
• V14.1	Om bevattning av jordbruksmark sker, följs då reglerna för bevattning?				
• V14.2	Finns tillstånd från Länsstyrelsen för markavvattning innan åtgärder som ändrar vattennivån vidtas (t.ex. nydikning, fördjupa eller bredda vattendrag, dämna upp eller utestänga vatten eller annan markavvattning)?				
• V14.3	Om annan vattenverksamhet bedrivs, finns tillstånd från mark- och miljödomstolen?				
• V14.4	Har anmälan gjorts till länsstyrelsen senast åtta veckor innan en åtgärd påbörjas, t.ex. att anlägga våtmark mindre än eller lika med 5 ha eller leda bort ytvatten? Gäller ej husbehovsundantaget.				
• V14.5	Om du bedriver verksamhet inom ett vattenskyddsområde eller Natura 2000, följer du de särskilda krav som finns för att ta ut vatten?				
• V14.6	Om du tar dricksvatten till fastigheten och/eller lantbruksdjuren från ytvatten, håller du dig inom maxgränserna för uttaget?				
• V14.7	Avstås grundvatten i områden med risk för vattenbrist?				
V15	Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön				
<i>Syftet med reglerna är att förebygga skador på naturmiljön.</i>					
V15.1	Om en åtgärd planeras som kan komma att ändra naturmiljön väsentligt (t.ex. husbehovstäck, schaktning, enskild väg), har samråd skett med länsstyrelsen (eller Skogsstyrelsen om det är på skogsmark)?				
V15.2	Om verksamheten bedrivs i ett samrådsområde, känner du till vilka åtgärder som ska samrådas om?				
V15.3	Känner du till om länsstyrelsen/Skogsstyrelsen beslutat om samrådsplikt för verksamheter eller åtgärder som du berörs av?				
V16	Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement)				
<i>Syftet med reglerna är att bevara den biologiska mångfalden samt skydda kulturmiljön.</i>					
• V16.1	Vid skötsel av jordbruksmark ska hänsyn tas till biotoper och landskapselement med kulturhistoriskt värde eller stort värde för flora och fauna. Undviks åtgärder som kan skada dem? Grundvillkorslement gäller i nya områden!				
• V16.2	Avstår du från att beskära häckar samt träd som är landskapselement i f.d. stödområde 2 under 1 april till 15 augusti?				
• V16.3	Avstås från att nyodla eller kultivera i ängs- och betesmark och som kan skada natur- eller kulturvärden? I Natura 2000-område är detta grundvillkor.				
V16.4	Undviks det att placera sten, massor och avfall i ängs- och betesmark?				
V16.5	Ser du till att spridning av gödsel (av alla slag) inte hamnar utanför åkern?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
V16.6	Avstås från att sprida gödselmedel på ängs- och betesmark?				
V16.7	Om jordbruksmark permanent ska tas ur produktion, har skriftlig anmälan gjorts till länsstyrelsen senast åtta månader i förväg?				
V16.8	Om annan mark än jordbruksmark ska odlas upp för foder, livsmedel eller liknande, har detta anmälts till kommunen minst sex veckor innan?				

V17 Skydd av områden

Syftet med reglerna är att skydda den biologiska mångfalden. Det är en del i Sveriges genomförande av de globala hållbarhetsmålen och de miljömål den svenska riksdagen har beslutat om. Skyddet är Sveriges genomförande av EU:s två naturvårdsdirektiv art- och habitatdirektivet respektive fågeldirektivet.

● V17.1	Om det finns skyddsvärda biotoper på fastigheten, ser du till att inga åtgärder utförs som kan skada dem?				
V17.2	Om verksamhet som kan påverka allmänhetens tillgång till stranden eller väsentligt förändra livsvillkoren för djur- eller växtarter bedrivs inom strandskyddsområde, har kontakt tagits med kommunen för att kontrollera om åtgärden är tillåten eller kräver dispens?				
V17.3	Om verksamhet bedrivs inom miljöskyddsområde, finns kännedom om gällande föreskrifter?				
V17.4	Om verksamhet bedrivs inom vattenskyddsområde, finns kännedom om de lokala skydds-föreskrifterna?				
V17.5	Om verksamhet bedrivs inom eller i närheten av Natura 2000-område, finns kännedom om bevarandepланens innehåll?				
● V17.6	Om verksamhet bedrivs inom eller i närheten av Natura 2000-område som är utpekad enligt fågeldirektivet (särskilt skyddsområde, SPA), finns tillstånd för verksamhet som kan påverka miljön i ett Natura 2000-område, t.ex. uttag av vatten, dikning eller schaktning?				
● V17.7	Har du genomfört din jordbruksverksamhet på ett sätt som förebygger betydande störningar på fåglar och försämringar av deras livsmiljöer i Natura 2000-områden.				
● V17.8	Har du genomfört din jordbruksverksamhet så att skydd, skötsel och återställande av skyddade områden för fåglar inte motverkas och att bevarandemålen i Natura 2000-områden uppnås?				

V18 Skydd av vilda djur och växter

Syftet med reglerna är att förhindra att naturligt förekommande arter försvinner och därigenom skydda den biologiska mångfalden.

V18.1	Känner du till att åtgärder, som du vet dödar eller stör vilda fågelarter, är förbjudet, trots att dödandet /störning inte är syftet med åtgärden om det påverkar artens bevarandestatus i området?				
V18.2	Känner du till att åtgärder som du vet dödar eller påverkar vilda djurarter är förbjudet trots att dödandet /störning inte är syftet med åtgärden om det påverkar artens bevarandestatus i området?				
V18.3	Följs regeln om putsningsförbud på träda mellan 1 april och 30 juni?				
V18.4	Känner du till om det förekommer fridlysta växter på fastigheten?				

V19 Växtföljd

● V19.1	Odlas samma ettåriga gröda max tre år i rad på samma markyta i konventionell odling? Undantag finns, se faktatext.				
● V19.2	Byter du som odlar konventionellt gröda på minst 33% av åkerarealen varje år? Undantag finns, se faktatext.				

V20 Skydd av våt- och torvmark

● V20.1	Har du beviljats tillstånd enligt miljöbalken om du ska fördjupa eller anlägga nya diken på torvmark?				
----------------	---	--	--	--	--

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• V20.2	Är torvmark fri från svartträda?				
• V20.3	Bryts permanent gräsmark på torvmarker tidigast efter fyra år?				

Checklista **Djurhållning**

	Vita fält avser krav enligt författningarna
	Tonade fält/gröna avser rekommendationer

● = Grundvillkor

🌱 = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D1 Alla djurslag				
<i>Syftet med reglerna är att förhindra byggnadslösningar som är dåliga ur djurhälso- och djurskyddssynpunkt.</i>				
D1.1	Är om-, ny- och tillbyggnation förprövad?			
D1.2	Vid förprövningspliktig byggnation samt då en byggnad ändras eller används så att brandrisken ökar, utformas stallet så att det finns godtagbart byggnadstekniskt skydd mot brand och godtagbara förutsättningar att rädda djuren?			
D2 Avel				
<i>Syftet med reglerna är att förhindra att djur används för avel som nedärver anlag, defekta gener eller andra oönskade egenskaper, som kan ge upphov till lidande hos avkomman.</i>				
● D2.1	Avstås det från att använda djur för avel/reproduktion djuren om djuren visat sig nedärva dödliga anlag, s.k. letalanlag, defekter eller egenskaper som kan orsaka lidande hos avkomman?			
● D2.2	Har åtgärder vidtagits för att motverka så kallad tjuvbetäckning för unga och icke färdigutvecklade hondjur som ska användas i avel?			
D3 Avlivning och slakt				
<i>Syftet är att djurskyddsbestämmelserna följs och att avlivningsmetoden behärskas. Frågorna gäller den som har egen slaktverksamhet.</i>				
D3.1	Om ett djur har så svåra skador/sjukdom att det måste avlivas omedelbart, görs detta i enlighet med de regler som gäller?			
D3.2	Förskonas slaktdjuren från all smärta, plåga eller lidande i all verksamhet i samband med slakt och avlivning?			
D3.3	Tas det hänsyn till slaktdjurens skydd, behov och välbefinnande i samband med slakt?			
D3.4	Uppfyller slakterianläggningen samtliga krav så att djuren inte far illa?			
D3.5	När djuret först bedövas vid slakt eller avlivning, blir djuret snabbt medvetslöst och hålls det medvetslöst?			
D4 Egen transport av egna djur				
<i>Syftet med frågorna är att säkerställa djurskyddet vid transport. Frågorna är relevanta om du kör egna djur med eget transportmedel en sträcka som är kortare än 50 km från den egna gården.</i>				
D4.1	Känner du till vilka regler som gäller om du transporterar egna djur i egen transport?			
D4.2	Känner du till vilka regler som gäller om du transporterar egna djur i egen transport kortare sträckor?			
D4.3	Är transportfordonet rengjort och vid behov desinficerat innan ilastning sker?			
D4.4	Känner du till vilka regler som gäller för i- och urlastning av djur?			
D4.5	Transporteras djuren på ett sådant sätt att de inte riskerar att skadas eller orsakas onödigt lidande?			

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D4.6	Undviks att gödsel och urin kan läcka från fordonet?				
D4.7	Finns skyltar som syns även på avstånd, placerade fram- och baktill, med information om att transporten innehåller levande djur?				
D4.8	Känner du till vilka regler som gäller vid transport av sjuka eller skadade djur?				
D4.9	Följs reglerna för när dräktiga och nyfödda djur tidigast får transporteras?				

D5 Livsmedelssäkerhet inom animalieproduktionen och animaliska livsmedel

Syftet är att säkra livsmedlen till konsumenterna.

• D5.1	Är din verksamhet/anläggning registrerad hos länsstyrelsen om du föder upp djur för livsmedelsändamål eller producerar primärprodukter av animaliskt ursprung såsom ägg, mjölk eller honung?				
D5.2	Om du redan är registrerad och även säljer opastöriserad mjölk direkt till konsument, har du registrerat detta även hos länsstyrelsen?				
• D5.3	Har du som livsmedelsföretagare dokumenterat från vem och till vem levande djur eller produkter från primärproduktionen har tagits emot eller levererats till, och har du ett system och förfarande för att på begäran kunna lämna denna information till behörig myndighet?				
• D5.4	Är djur och produkter märkta eller identifierade på ett lämpligt sätt för att underlätta spårbarhet? Grundvillkor inom primärproduktionen.				
• D5.5	Förvaras och bevaras de uppgifter som krävs för spårbarheten på ett sådant sätt att de enkelt kan tas fram vid behov eller på myndighetens begäran?				
D5.6	Är livsmedel, som förpackas i färdigförpackningar (konsumentförpackningar) korrekt märkta?				
• D5.7	Är primärprodukter, som omfattas av EU:s kvalitets- och handelsnormer märkta enligt dessa?				
D5.8	Är lokaler och utrymmen som används i primärproduktionen, rena och desinficeras de vid behov?				
D5.9	Hålls utrustning, behållare, transportlådor, fordon och fartyg rena och desinficeras på lämpligt sätt efter rengöringen.				
D5.10	Används dricksvatten eller rent vatten när detta krävs vid uppfödning, slakt eller jakt av djur eller vid produktion av primärprodukter av animaliskt ursprung?				
D5.11	Är personal som hanterar livsmedel vid god hälsa och utbildad om hälsorisker?				
D5.12	Förhindras djur och skadedjur att orsaka förorening samt dokumenteras skadedjurskontrollen?				
• D5.13	Lagras och hanteras avfall och farliga ämnen på ett sådant sätt att förorening av livsmedel förhindras?				
• D5.14	Används veterinärmedicinska preparat på ett korrekt sätt, enligt kraven i tillämplig lagstiftning?				
• D5.15	Åtgärdas problem och avvikelser, som uppmärksammats i den offentliga kontrollen?				
• D5.16	Dokumenteras all användning av veterinärmedicinska preparat och annan behandling som djuren fått, behandlingsdatum samt karenstid?				
• D5.17	Dokumenteras alla relevanta resultat av analyser, som utförts på prover från djur eller andra prover, som kan påverka livsmedelssäkerheten, samt rapporter om kontroller av djur eller produkter av animaliskt ursprung. Omfattas dokumentation av uppgifter om de åtgärder som vidtagits för att kontrollera faror i produktionen?				
D5.18	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D5.19	Dokumenteras alla relevanta analyser som gjorts på prover från djur eller annan provtagning, t.ex. vattenanalyser och genomförs åtgärder om analysresultaten avviker från det normala eller från kraven i lagstiftningen?				
D5.20	Dokumenteras uppgifter om förekomsten av sjukdomar som kan påverka säkerheten hos livsmedel från djuren?				
D5.21	Används dricksvatten eller rent vatten för rengöring av lokaler och utrustning?				
D5.22	Är slaktdjur och produktionsdjur t.ex. för mjölk- eller äggproduktion i möjligaste mån rena?				

D6 Fodersäkerhet i djurhållningen

Syftet med reglerna är att säkra fodrets kvalitet och därmed förhindra att sjukdom sprids till djuren via fodret.

• D6.1	Används endast foder från registrerade foderföretagare vid utfodring av livsmedelsproducerande djur?				
---------------	--	--	--	--	--

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D6.2	Om du bedriver sådan foderverksamhet som kräver godkännande, är anläggningen godkänd av Jordbruksverket?				
• D6.3	Dokumenterar du uppgifter om vilket foder som ges till djuren och varifrån fodret kommer? Kravet gäller allt foder, både inköpt/införskaffat och egenproducerat (gröda och andel av skörden). För införskaffat foder ska dokumentationen omfatta datum, typ av foder och kvantitet?				
• D6.4	Är behållare för foder rena och torra och desinficeras vid behov?				
• D6.5	Förvaras farliga ämnen och avfall så att kontaminering (förorening) av foder förhindras?				
• D6.6	Lagras utsäde utom räckhåll för djuren?				
D6.7	Finns rutiner, utrustning och lokaler för att undvika att fodret kontamineras och förstörs?				
D6.8	Finns ett system för bekämpning av skadedjur?				
• D6.9	Förhindras att djur och skadedjur så långt som möjligt orsakar kontaminering (förorening) vid djurhållningen?				
• D6.10	Dokumenterar du användningen av växtskydds- och/eller bekämpningsmedel (inkl. skadedjursbekämpning)?				
• D6.11	Dokumenteras och beaktas resultaten av alla analyser som görs och som är av betydelse för fodersäkerheten?				
• D6.12	Om genetiskt modifierat utsäde används eller köps in, dokumenteras detta skriftligt och sparas dokumentationen i fem år?				
D6.13	Avstås från inblandning av myrsyra vid spannmålskonservering?				
D6.14	Om foderråvara eller foderblandning som du själv importerat används, kontrolleras fodrets innehåll av aflatoxin och/eller salmonella?				
• D6.15	Om foderråvara med animaliskt ursprung används, känner du till vad som gäller?				
• D6.16	Om fodertillsatser blandas i fodret, är de godkända för djurslaget som blandningen är avsedd för?				
D6.17	Om läkemedel blandas i fodret på gården, finns rutiner för att hantera verksamhetens specifika risker (gäller ej ensileringsmedel)?				
• D6.18	Finns ett system för distribuering som garanterar att rätt foder skickas till rätt destination?				
D6.19	Om läkemedel blandas i fodret, sker detta efter veterinär förskrivning?				
• D6.20	Om läkemedel blandas i fodret på gården eller finns i färdigblandat foder, finns det då rutiner för förvaring av foder som innehåller läkemedel separat från annat foder?				
D6.21	Om läkemedel blandas i fodret på gården, finns det då rutiner för att anteckna alla uppgifter (se faktatext)? (OBS gäller inte sådan inblandning som sker direkt i utfodringstråget, s.k. topdressing som sker på veterinärens ansvar, se faktatext).				
• D6.22	Rengörs transportfordon och utfodringsutrustning regelbundet, särskilt om det används för att leverera och distribuera foder som innehåller läkemedel?				
D6.23	Förvaras läkemedel som är avsett att ingå i foder i ett utrymme som är låsbart?				
D6.24	Är läkemedel och foder som innehåller läkemedel tydligt märkta och lätta att identifiera?				
D6.25	Säkerställs att andelen läkemedel i foder inte är högre än att den dagliga dosen ingår i högst 50 % av dagsgivan foder (för idisslare högst 50 % av kompletteringsfoder)?				
• D6.26	Rapporteras till Jordbruksverket senast 28 februari den årliga användningen av läkemedel, koccidiostatika och histomonostatika som blandats i fodret på egna anläggningen?				
• D6.27	Hanteras foder på ett sätt som garanterar att föroreningar inte sprids vid distribuering och utfodring?				
D6.28	Finns en skriftlig kvalitetskontrollplan om fodertillsatser eller förblandningar används?				
D6.29	Kontrolleras och byts foder och strö ut så ofta att det inte blir möjligt?				
D6.30	Är vatten, avsett som dricksvatten eller för vattenbruk av lämplig kvalitet?				
• D6.31	Är utfodrings- och vattenutrustning utformad och placerad så att kontaminering av foder och vatten minimeras?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D7	Läkemedel, hormoner m.m.				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa en korrekt och säker användning av läkemedel och biocider i djurhållningen.</i>					
• D7.1	Används endast tillåtna läkemedel och bara vid behov?				
• D7.2	Följs veterinärens anvisningar eller anvisningarna på bipacksedeln avseende preparat, dosering och karenstid?				
D7.3	Kontakts alltid veterinär innan djur behandlas med homeopatika?				
• D7.4	Förvaras läkemedel, kanyler, sprutor, skalpeller etc. på ett betryggande sätt?				
• D7.5	Dokumenteras alla läkemedelsbehandlingar (även vissa bekämpningsmedel) inklusive uppföljande behandlingar, med datum, djurets eller djurgruppens identitet, diagnos, läkemedelsnamn och dos, behandlingstid, karenstid, veterinär och/eller annan behandlare (se faktatext om dokumentationskrav för homeopatiska medel) och sparas i minst 5 år?				
• D7.6	Sparas recept, kvitton eller motsvarande i fem år så att inköp och innehav av läkemedel och homeopatika kan styrkas och sparas minst 5 år?				
• D7.7	Dokumenteras alla behandlingar med bekämpningsmedel som har karenstid?				
• D7.8	Följs veterinärens anvisningar vid villkorad läkemedelsanvändning?				
• D7.9	Om hormonbehandling sker, är denna förskriven och utförd av en veterinär eller på dennes ansvar (gäller nötkreatur, grisar, får, getter, hovdjur, fjäderfä, kaniner och hägnat vilt)?				
• D7.10	Om djur har behandlats med hormoner avstår du då att sälja eller överlåta djur innan karenstiden gått ut (undantag finns för vissa hästar)?				
D8	Bekämpning och förebyggande av smittsamma djursjukdomar				
<i>Syftet med reglerna är att hålla landet fritt från epizootier och skydda besökare mot zoonoser.</i>					
D8.1	Om epizootisk smitta misstänks i djurbesättningen, kontakts genast veterinär och undviks att ta emot besökande samt flytta djur och material ut från eller inom anläggningen där smitta kan befaras?				
D8.2	Om du varit i kontakt med smittade djur eller smittförande material, utomlands eller i Sverige, undviker du då att gå in i stallar och utrymmen med mottagliga djur under en viss tid samt rengör dig själv, kläder, skor och utrustning före besöket?				
D8.3	Om salmonella misstänks/konstateras i djurbesättningen, låter du undersöka dina djur, lämnar uppgifter och hjälper till vid undersökningen?				
• D8.4	Tillämpas lämpliga rutiner för att förhindra spridning av smitta som kan överföras till människa, t.ex. i samband med introduktion av nya djur, och vid misstanke om sådan sjukdom, kontakts veterinär?				
D8.5	Finns tillgång till handtvätt, flytande tvål, torkmöjligheter av engångskaraktär och handdesinfektionsmedel för besökare som kommer i direkt kontakt med djur på gården?				
D8.6	Använder besökare skyddskläder alternativt egna väl rengjorda kläder och skor?				
D8.7	Får personer som vistas på anläggningen i utbildningssyfte, grön omsorg eller grön rehabilitering (daglig verksamhet eller dagverksamhet) information om de hygienrutiner som finns på gården?				
D8.8	Om du bedriver besöksverksamhet, finns besöksregler för att undvika risken för smittor mellan djur och besökare?				
D8.9	Är länsstyrelsen informerad om det sker fler än två besökstillfällen per kalenderår på gården?				
D8.10	Känner du till vad som är särskilt viktigt om gården får besök av barngrupper?				
D9	Registrering av anläggning				
<i>Syftet med reglerna är att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma sjukdomar.</i>					
D9.1	Finns ett anläggningsnummer för varje gård/anläggning med djurhållning, hanterar avelsmaterial eller utförs vissa transporter?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D10	Döda djur				
	<i>Syftet med reglerna är att förhindra smittspridning.</i>				
• D10.1	Förs journal över (eller noteras i stalljournalen) döda djur i besättningen?				
• D10.2	Sparas journalen över döda djur i minst 3 år?				
D10.3	Känner du till vad som gäller för förvaring och bortskaffande av döda djur?				
D11	Livsmedelssäkerhet vid mjölkning				
	<i>Syftet med reglerna är att garantera en god hygien och livsmedelssäkerhet vid mjölkning, hantering och förvaring av mjölk.</i>				
D11.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D11.2	Kommer all mjölk som ska användas som livsmedel från djur som har gott hälsotillstånd, som inte uppvisar tecken på sjukdom, sår på juver, visar tecken på smittsam sjukdom som genom mjölken kan överföras till människor eller på annat sätt kan påverka mjölkens kvalitet negativt?				
• D11.3	Finns rutiner för att upptäcka djur som uppvisar tecken på sjukdom som kan påverka mjölkens kvalitet negativt?				
• D11.4	Avskiljs mjölk från djur som har sår på juvret som kan tänkas påverka mjölkens kvalitet?				
• D11.5	Avskiljs mjölk från djur som av någon anledning fått i sig otillåtna preparat?				
• D11.6	Följs karensbestämmelserna, kan djur som behandlas identifieras och avskiljs mjölk från behandlade djur under hela karenstiden?				
D11.7	Är personal som hanterar mjölken vid god hälsa och utbildad om hälsorisker?				
• D11.8	Är mjölkningsutrustningen och lokalerna där mjölk hanteras och kyls utformade och placerade så att risken för att mjölken förorenas är minimerad?				
• D11.9	Används lokaler för mjölkningsutrustning och mjöltkank enbart för hantering av mjölk och förvaring av utrustning och redskap som enbart används vid mjölkning?				
• D11.10	Är lokaler där mjölk förvaras skyddade mot skadedjur ?				
• D11.11	Finns lämplig utrustning för kylning av mjölken?				
• D11.12	Är ytorna på den utrustning som kommer i kontakt med mjölken i gott skick, t.ex. spengummin, slangar, silfilter och är de lätta att rengöra och desinficera?				
• D11.13	Finns ändamålsenliga rutiner för rengöring av mjölkningsutrustning och mjöltkank?				
• D11.14	Rengörs alla ytor som kommer i kontakt med mjölk efter varje användning?				
• D11.15	Rengörs spenar och juver innan mjölkning?				
D11.16	Används lämpliga rena kläder vid mjölkning och hantering av obehandlad mjölk?				
• D11.17	Finns tillgång till hand- och armtvätt i anslutning till mjölkningsplatsen, och används utrustningen före mjölkningen börjar?				
D11.18	Kontrolleras mjölken i samband med mjölkningen och avskiljs synbart förändrad mjölk?				
D11.19	Om spendopplings- och spraymedel används, är dessa godkända enligt Bra Kemråd?				
• D11.20	Kyls mjölken omedelbart till högst 8°C om den samlas upp dagligen och högst 6°C om uppsamling inte sker varje dag?				
• D11.21	Dokumenteras resultat från olika typer av analyser, t.ex. totalantalet bakterier, celltal, syrningshämmande ämnen?				
• D11.22	Provtas och analyseras mjölken från mjölkande djur regelbundet i enlighet med bestämmelserna i livsmedelslagstiftningen? OBS! Undantag finns för fäbodbruk.				
• D11.23	Dokumenteras alla relevanta rapporter om kontroller av djur eller produkter av animaliskt ursprung samt genomförs åtgärder om rapporterna avviker från det normala eller från kraven i lagstiftningen?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D12	BSE, BVD och salmonella samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur <i>Syftet med reglerna är att förhindra spridning av BSE och BVD samt att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.</i>				
• D12.1	Om BSE, galna kosjukan, misstänks i djurbesättningen, kontaktas genast veterinär och följs myndigheternas beslut om åtgärder som ska vidtas?				
• D12.2	Avstår du från att utfodra idisslare med förbjudet animaliskt protein för att förhindra spridning av BSE?				
D12.3	Följs bestämmelserna i den obligatoriska BVD-övervakningen eller är besättningen ansluten till det frivilliga BVD-programmet?				
D12.4	Är besättningen ansluten till det frivilliga biosäkerhetsprogrammet Smittsäkrad besättning (SSB) nöt för salmonellakontroll?				
• D12.5	Du som importerar nötkreatur eller deras sperma, ägg eller embryon såväl från länder inom som utanför EU, finns hälsointyg samt är du registrerad hos Jordbruksverket?				
D13	Märkning, registrering och rapportering av nötkreatur <i>Syftet med reglerna är att förhindra spridning av BSE och BVD samt att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur.</i>				
✚ D13.1	Förs en av Jordbruksverket godkänd stalljournal för varje anläggning där du har nötkreatur och sparas den i fem år?				
D13.2	Identitetsmärks alla nötkreatur med av Jordbruksverket godkända öronbrickor, senast 20 dagar från födseln?				
D13.3	Rapporteras alla nyfödda nötkreatur till CDB senast sju dagar efter identitetsmärkning?				
✚ D13.4	Ersätts förlorade öronmärken inom 1 månad?				
D14	Salmonellakontroll och foder till grisar <i>Syftet med reglerna är att övervaka salmonellaförekomsten och att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma grissjukdomar.</i>				
D14.1	Tas obligatoriska prov för salmonellakontroll (gäller avels- och gyltproducerande besättningar med fler än 100 sugor samt i suggpooler)?				
D14.2	Är besättningen ansluten till frivilliga salmonellakontrollprogrammet?				
D14.3	Avstås från att utfodra grisarna med biprodukter som kommer från bearbetat animaliskt protein, t.ex kött- och benmjöl? OBS! Fiskmjöl är tillåtet.				
D14.4	Om fiskmjöl, vissa blodproteiner samt animalisk kalk och fosfor blandas i foder på gården, är verksamheten godkänd av Jordbruksverket?				
• D14.5	Om fiskmjöl hanteras i foder till gris, sker detta då inga idisslare finns på gården eller foder till idisslare tillverkas där?				
D14.6	Om foder med animaliskt ursprung används som foder, sparas uppgifterna om användning i 5 år?				
D15	Märkning, registrering och rapportering av grisar <i>Syftet med reglerna är att övervaka salmonellaförekomsten och att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma grissjukdomar.</i>				
✚ D15.1	Förs stalljournal för varje anläggning där du har grisar och sparas den i fem år?				
D15.2	Är alla grisar identitetsmärkta med av Jordbruksverket godkända öronbrickor eller tatuering senast 9 månader efter födseln eller innan flytt?				
D15.3	Rapporteras förflyttningar av grisar till Jordbruksverket senast sju dagar efter mottagandet/avsändandet från anläggningen?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D15.4	Är grisar som flyttas inom ramen för ett mellangårdsavtal eller i internintegrerade besättningar märkta enligt gällande regler?				
🌱 D15.5	Ersätts förlorade ID-märken inom 1 månad?				

D16 TSE-sjukdomar hos får och getter samt spårbarhet vid export/import

Syftet med reglerna är att säkerställa livsmedelssäkerheten.

D16.1	Om scrapie eller atypisk scrapie misstänks i djurbesättningen, kontaktar du genast veterinär och följs myndigheternas beslut om åtgärder som ska vidtas vid misstanke och bekräftade fall?				
● D16.2	Avstås det från att utfodra idisslare med animaliskt protein såsom kött- och benmjöl samt fiskmjöl?				
● D16.3	Du som importerar får eller getter eller deras sperma, ägg eller embryon såväl från länder inom som utanför EU, finns hälsointyg samt är du registrerad hos Jordbruksverket?				

D17 Märkning, journalföring och rapportering, får och getter

Syftet med reglerna är att underlätta smittspårning och bekämpning av smittsamma får- och getsjukdomar.

D17.1	Identitetsmärks alla får och getter med öronbricka senast vid sex månaders ålder?				
🌱 D17.2	Förs en av Jordbruksverket godkänd stalljournal för varje anläggning där du har får eller getter och sparas den i fem år?				
D17.3	Rapporteras förflyttningar av får och getter inom sju dagar?				
D17.4	Har du fyllt i förflyttningsdokument när du flyttar får eller getter mellan två anläggningar om de ligger långt från varandra eller där det är olika djurhållare?				
D17.5	Sparas förflyttningsdokumentet i tre år?				
D17.6	Har alla får och getter räknats samman under december månad och meddelats Jordbruksverket senast 15 januari året därpå?				

D18 Salmonellakontroll, smittsamma sjukdomar samt fodermedel till fjäderfä

Syftet med reglerna är att trygga livsmedelssäkerheten och minska risken för spridning av smittsamma fjäderfäsjukdomar.

D18.1	Tas obligatoriska prov för salmonellakontroll och är detta dokumenterat (gäller >200 värphöns, >500 slaktfjäderfä per år, strutsuppfödning m.fl. eller om direkt leverans sker till detaljhandeln)?				
D18.2	Uppfylls kraven i den frivilliga salmonellakontrollen?				
D18.3	Avstås från att utfodra fjäderfä med biprodukter som kommer från bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött- och benmjöl? OBS! Fiskmjöl är tillåtet, se D18.6.				
D18.4	Om du tillverkar foder till fjäderfä som innehåller fiskmjöl, finns godkännande från Jordbruksverket?				
● D18.5	Lagras och hanteras foder med fiskmjöl och/eller di- eller trikalцийfosfat av animaliskt ursprung åtskilt från foder till idisslare?				
D18.6	Värmebehandlas allt foder till min 75°C för att minska risken för salmonella alternativt finns tillstånd från Jordbruksverket för annan foderbehandling/åtgärd (se även D18.7)?				
D18.7	Innehåller den egna foderblandningen till egen besättning, enbart den sortens råvaror, mineralfoder eller värmebehandlat kompletteringsfoder som är undantagna från värmebehandlingskravet?				

D19 Registrering och rapportering av fjäderfä

Syftet med reglerna är att trygga livsmedelssäkerheten och minska risken för spridning av smittsamma fjäderfäsjukdomar.

D19.1	Är anläggningen registrerad hos Jordbruksverket?				
D19.2	Om förändringar har skett på anläggning för mer än 350 värphöns, har dessa rapporterats till Jordbruksverket senast sju dagar från det att händelsen ägde rum?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D20	Tillsyn och skötsel, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.</i>				
D20.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D20.2	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				
• D20.3	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur, inklusive betesdjur, samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D20.4	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D20.5	Får nyfödda, sjuka/skadade och högrädriga djur i anslutning till beräknad förlösning samt djur som beter sig onormalt extra tillsyn? Kalvar gäller dock tillsyn två gånger per dag om de hålls inomhus vilket är ett grundvillkor.				
D20.6	Inspekteras djurens klövar regelbundet och verkas de vid behov?				
• D20.7	Anlitar du veterinär eller utbildad husdjurstekniker vid avhorning (grundvillkor) samt finns certifikat för brandfarliga heta arbeten?				
• D20.8	Föreses tjuvar med nosring enbart av veterinär?				
D20.9	Är samtliga djur tillfredsställande rena?				
D20.10	Vid nybyggnation, är stallet utformat för nötkreatur i lösdrift?				
D20.11	Hålls alla handjur äldre än 6 månader i lösdrift?				
• D20.12	Avstås från att otillbörligt begränsa djurens rörelsefrihet genom att fästa tyngd eller annat hindrande föremål vid djuret (gäller både inomhus som utomhus på bete)?				
D20.13	Hålls alla nötkreatur på ett sätt så att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra?				
D20.14	Hanteras djuren lugnt vid drivning?				
D20.15	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?				
D20.16	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. kodressörer och elpådrivare, för att styra djurens beteende?				
D20.17	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				
D21	Foder och vatten, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa att djuren får en foderrika som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel.</i>				
D21.1	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D21.2	Garanterar foderrika tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
• D21.3	Har samtliga djur tillgång till rent vatten att dricka minst 2 gånger per dygn?				
• D21.4	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt, se faktadel?				
D21.5	Är de elektriska avvisarna på datafoderbagnar konstruerade och placerade så att djuren bara kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren?				
D21.6	Anpassas antalet djur per kraftfoderstation till gruppens avkastningsnivå och utfodringsmodell? Se faktatext för maxgränser.				
D22	Rengöring, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att skapa en god djurhälsa och minska risker för livsmedelsförgiftning via smutsiga slaktdjur.</i>				
• D22.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system, t.ex. djupströbädd som ger god hygien? OBS! Grundvillkor gäller för kalvar, se avsnitt D29.17.				
D22.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångar?				
• D22.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år? OBS! Grundvillkor gäller endast för uppfödning av kalvar.				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D22.4	Är alla liggytor rena, torra och anpassade efter djurslaget och stallklimatet?				
D22.5	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				

D23 Stallmiljö, nötkreatur

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

• D23.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D23.2	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D23.3	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D23.4	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D23.5	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer (ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³)?				
D23.6	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D23.7	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D23.8	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
• D23.9	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
D23.10	Finns fönster eller annat insläpp för dagsljus?				
D23.11	Är fönstren skyddade så inte djuren kan nå dessa och skada sig?				
• D23.12	Har djuren tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendeböbehov?				
D23.13	Är minst dämpad belysning tänd i stallar för mjölkkor under den mörka tiden på dygnet?				
• D23.14	Finns fast monterad belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger djuren obehag (undantag för ligghallar och hyddor som har annan lösning)?				
D23.15	Överskrids 65 dBA (mekaniskt buller) endast tillfälligtvis i stallet?				

D24 Utrymmen och inredning, nötkreatur

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

• D24.1	Uppfylls utrymmeskraven?				
• D24.2	Får sjuka eller skadade djur snarast vård?				
• D24.3	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand och vid behov även individuellt?				
D24.4	Medger sjukutrymmet att djuren kan hållas lösgående?				
D24.5	Kan mjölkorkorna mjölkas i sjukboxen?				
D24.6	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat eller som utegångsdjur, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?				
• D24.7	Har alla golv och liggytor en jämn och halsäker yta? OBS! Grundvillkor gäller endast för kalvar.				
• D24.8	Är boxar/liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa? Detta är grundvillkor för kalvar.				
D24.9	Om djurens liggyta består av dränerande golv utan ströbädd (helspalt), används det då endast i de fall som beskrivs i faktadelen?				
• D24.10	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D25	Elsäkerhet, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.</i>				
• D25.1	Är belyningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå skyddade?				
D25.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				
D26	Bete och utevistelse, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet i samband med utedrift.</i>				
• D26.1	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade så att djur inte skadas?				
D26.2	Avstås från att använda elektrifierat taggtrådsstängsel?				
D26.3	Om el- och taggtråd i kombination används, finns distanshållare på minst 150 mm avstånd mellan trådarna?				
D26.4	Om el- och taggtråd används i kombination, är eltråden monterad på den sida djuren hålls på samt jordas taggtråden på återkommande avstånd?				
D26.5	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
• D26.6	Är betesmarker, rastgårdar och drivningsvägar fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren?				
D26.7	Är rastgårdar och/eller hårt belastade marktytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D26.8	Om djur betar på betesmark och odlingsmark, sker det på ett sätt som minimerar förorening (kontaminering) genom fysiska, biologiska eller kemiska faror?				
D26.9	Får nötkreatur som hålls för köttproduktion vara ute på bete eller på annat sätt vistas ute enligt de regler som gäller för ditt län? Tjurar och kalvar är undantagna.				
D26.10	Är alla nötkreatur som hålls för mjölkproduktion på bete under de tidsperioder som gäller för ditt län?				
D26.11	Är unga djur som hålls för mjölkproduktion ute på bete enligt reglerna?				
D27	Utegångsdjur, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet i samband med utedrift.</i>				
D27.1	Är alla djur som hålls som utgångsdjur lämpade för utedrift vintertid?				
D27.2	Är terrängen och markens beskaffenhet lämplig för utgångsdjur?				
• D27.3	Har utgångsdjuren tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem väderskydd och torr och ren liggpå plats under den kalla årstiden? Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.				
D27.4	Hålls utgångsdjur utan tillgång till ligghall/stall i enlighet med ett anslutet kontrollprogram?				
D28	Avel och kalvning, nötkreatur				
	<i>Syftet med reglerna är att säkra att avelsarbetet inte leder till förlossningssvårigheter samt att säkerställa att djurmiljön i samband med förlossning är god.</i>				
• D28.1	Ser du till att kvigor och kor inte betäcks med tjur, semineras eller är mottagare av embryon om förlossningssvårigheter kan förväntas?				
D28.2	Hålls kvigor på ett sådant sätt att risken för betäckning minimeras fram till 13 månaders ålder?				
D28.3	Hålls kor och kvigor som ska kalva lösgående?				
D28.4	Är gödselrännan täckt vid kalvning på båspallen?				
D28.5	Om mekaniska hjälpmedel används vid kalvning, sker detta endast efter veterinärt godkännande?				
D28.6	I besättningar med kor eller kvigor som ska kalva, finns det kalvningsboxar inför varje kalvning (se faktabladet för undantag)?				
D28.7	Kan kalvningsboxar eller andra utrymmen som används för kalvning rengöras regelbundet och enkelt samt desinficeras vid behov?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D28.8	Lämnas uppgifter om antal utförda semineringar, omlöpningar, resultat av kalvning samt förekomst av svåra förlössningar, dödfödselar och ärftliga sjukdomar och missbildningar till sperma-distributören då sperma tas emot?				
D28.9	Kontrolleras kon eller kvigans identitet vid seminerings, undersökning eller annan relevant åtgärd i samband med seminerings samt skrivs seminrapport (2 ex) som sparas 5 år? Se även D28.10.				
D28.10	Dokumenteras uppgifter av åtgärder i D28.9 angående anordnare, utförare, utförd åtgärd, hon-djurets identitet och ägare, tjurens identitet, leverantör av sperma samt datum för åtgärden?				
D28.11	Lämnas uppgifter till den som anlitas för seminerings om resultat av kalvning och förloppet, samt dödfödselar, ärftliga sjukdomar, missbildningar med flera fel?				
D28.12	Dokumenteras uppgifterna i D28.11 av den som utfört seminerings på sådant sätt så att utifrån sammanställningen kan göras bedömningar av enskilda besättningsars fertilitetssituation och enskilda tjurars egenskaper?				

D29 Kalvar upp till sex månader, nötkreatur

Syftet är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kalvar.

• D29.1	Uppfylls utrymmeskraven?				
D29.2	Har kalvar som hålls individuellt i hydda ständig tillgång till yta utomhus?				
D29.3	Finns kalvgömmor för kalvar under 3 månader i lösdriiftstallar för amkor och dikor? (gäller inte för ligghallar sommardag när djuren hålls på bete)?				
• D29.4	Finns möjlighet att hysa kalvar individuellt i samband med sjukdom eller annan vård?				
• D29.5	Avstås från att hålla kalvar bundna?				
• D29.6	Avstås från att otillbörligt begränsa djurens rörelsefrihet (gäller både inomhus som utomhus på bete)?				
• D29.7	Går kalvar i grupp senast efter 8 veckors ålder?				
• D29.8	Finns möjlighet till ögonkontakt och beröring mellan kalvar som hålls individuellt i ensamboxar och hyddor?				
• D29.9	Finns strö i kalvboxarna (krav fram till dess att kalven är en månad gammal)? För grundvillkor gäller att kalvar upp till två veckor gamla ska ha strö.				
• D29.10	Vid mekanisk ventilation i kalvavdelning, finns larm som varnar för övertemperatur, strömavbrott och fel på larmet (stallavdelning där kalvar hålls med kor behöver bara larma för övertemperatur)?				
• D29.11	Kontrolleras larmet regelbundet och före insättning av en ny kalvomgång?				
• D29.12	Sker tillsyn av kalvar som hålls inomhus minst två gånger om dagen?				
• D29.13	Sker utfodring av kalvar minst två gånger om dagen?				
• D29.14	Har kalvar fri tillgång till grovfoder senast från två veckors ålder? Grundvillkor avser en minimi-ranson av fiberrikt foder.				
• D29.15	Får nyfödda kalvar råmjölk inom 6 timmar?				
• D29.16	Får kalvarna fri tillgång till rent vatten vid mycket varm väderlek och vid sjukdom?				
• D29.17	Är djurstall för kalvar utformade så att de kan rengöras på ett tillfredsställande sätt?				
• D29.18	Kastreras tjurkalvarna enbart av veterinär?				
• D29.19	Avlägsnas vid behov överflödiga spenar på kalvar före en månads ålder, alternativt anlitas veterinär vid senare tillfälle?				
D29.20	Används mottagningsstall för kalvar?				
D29.21	Är mottagningsstallet utformat så att kalvarna kan tas till och från stallavdelningen utan att be-höva passera via en annan stallavdelning?				

D30 Tillsyn och skötsel, grisar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för grisarna.

D30.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D30.2	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskydds-mässigt korrekt sätt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D30.3	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D30.4	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D30.5	Får nyfödda/sjuka/skadade/högräktiga grisar samt de som betar sig onormalt, extra tillsyn?				
• D30.6	Får sjuka/skadade djur vård snarast?				
• D30.7	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand?				
D30.8	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat eller som utegångsdjur, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp till minst 10°C eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?				
D30.9	Inspekteras grisarnas klövar regelbundet och verkas de vid behov?				
D30.10	Hålls grisarna tillfredsställande rena?				
• D30.11	Hålls grisarna lösgående i par eller i grupp (undantag finns för grisande grisar och för galtar som får hållas individuellt)?				
• D30.12	Om grisar som är särskilt aggressiva mot andra grisar hålls individuellt, sker detta endast tillfälligt och då i en box där grisen kan vända sig utan svårigheter?				
D30.13	Begränsas en digivande suggas rörelsefrihet endast under smågrisarnas första levnadsdagar om suggan visar ett aggressivt/onormalt beteende som kan skada smågrisarna, skötare eller vid vård/behandling?				
• D30.14	Avstås från att otillbörligt begränsa grisarnas rörelsefrihet genom att fästa tyngd eller annat hindrande föremål vid djuret (gäller både inomhus som utomhus)?				
D30.15	Hanteras djuren lugnt vid drivning?				
D30.16	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?				
D30.17	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. elpådrivare, för att styra grisarnas beteende?				
D30.18	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				

D31 Foder och vatten, grisar

Syftet med reglerna är att säkerställa att djuren får en fodergiva som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel.

D31.1	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D31.2	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
• D31.3	Har alla grisar fri tillgång till rent vatten att dricka?				
• D31.4	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				
D31.5	Är de elektriska avvisarna på datafodervagnar konstruerade och placerade så att djuren bara kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren?				
D31.6	Hinner alla grisar äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar om transponder- eller responderstyrd foderstation används?				

D32 Rengöring m.m, grisar

Syftet med reglerna är att skapa en god djurhälsa och minska risker för livsmedelsförgiftning via smutsiga slaktdjur.

D32.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. spaltgolv eller ströbädd) som ger god hygien?				
D32.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångar?				
D32.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år?				
• D32.4	Hålls liggytor rena och torra samt anpassade för grisarna och stallklimatet?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D32.5	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				
• D32.6	Har alla grisar tillgång till strö för att tillfredsställa sitt behov av komfort och sysselsättning?				

D33 Stallmiljö, grisar

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

• D33.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D33.2	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D33.3	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D33.4	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D33.5	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer: ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³ ?				
D33.6	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D33.7	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D33.8	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
D33.9	Uppfylls kraven för vakuumutgödsling om sådan används?				
• D33.10	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
• D33.11	Vid mekanisk ventilation i avdelning för grisar, finns larm som varnar för övertemperatur, strömavbrott, fel på larmet och el på frånluftsfläktar för minimiventilation och gödselgasventilation (för undantag, se faktatext)?				
• D33.12	Kontrolleras larmet regelbundet och före varje insättning av djur?				
D33.13	Har grisarna tillgång till dagsljus eller andra ljusinsläpp?				
D33.14	Är fönstren skyddade så inte grisarna kan nå dessa och skada sig?				
• D33.15	Hållas grisarna i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux under sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn?				
• D33.16	Finns fast monterad belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger djuren obehag?				
• D33.17	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i slaktgrisstallar, sker detta enbart vid forcerad ventilation vid varm väderlek och under förutsättning att bullernivån inte överstiger 75 dB(A)? Grundvillkor gäller vid 85 dB(A) och mer.				

D34 Utrymmen och inredning, grisar

Syftet med reglerna är att säkerställa en god djurmiljö.

• D34.1	Uppfylls utrymmeskraven för grisar?				
D34.2	Har alla grisar tillgång till utrymme som ger dem möjlighet att utnyttja olika delar av utrymmet för att ligga, äta och gödsla.				
D34.3	Är minsta utrymme per djur i box med foderliggbås för vuxna djur uppfyllt?				
• D34.4	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				
D34.5	Är båsk till gruppållna grisar utrustade med skyddsanordning baktill som hindrar grisarna från att skada varandra?				
• D34.6	Har alla golv och liggytor en jämn och halksäker yta?				
• D34.7	Är boxar eller liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa?				
D34.8	Är liggplatsen hel dvs. utan gödseldränerande golv?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D35	Elsäkerhet, grisar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.</i>				
• D35.1	Är belyningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå skyddade?				
D35.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				
D36	Utevistelse, grisar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet vid utevistelse.</i>				
• D36.1	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att djur inte skadas?				
D36.2	Avstås från att använda taggtråd?				
D36.3	Är utomhusytor fria från föremål med uppenbar risk att skada grisarna?				
D36.4	Är rastgårdar och/eller hårt belastade markytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D36.5	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
• D36.6	Har grisar som hålls utomhus under den varma årstiden tillgång till plats, som ger skydd mot direkt solstrålning, stark vind och nederbörd?				
D36.7	Är alla djur som hålls som utgångsdjur lämpade för utedrift vintertid?				
D36.8	Är terrängen och markens beskaffenhet lämplig för utgångsdjur?				
• D36.9	Har utgångsdjuren tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem väderskydd och torr och ren liggplats under den kalla årstiden? Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.				
D37	Smågrisuppfödning				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för suggor och smågrisar.</i>				
D37.1	1. Håller totalarean per sugga föreskrivna mått när 40 eller fler suggor hålls tillsammans i en grupp?				
• D37.2	Har grisningsboxarna tillräckligt stor ligg- respektive totalyta?				
D37.3	Är grisningsboxen utformad så att bobyggnadsbeteende kan utföras?				
• D37.4	Vid konventionell uppfödning i grisningsbox, finns avskild smågrishörna under smågrisarnas första levnadsmånad?				
• D37.5	Har suggor och gyltor tillgång till strömedel veckan före grisning för att utföra bobyggnadsbeteende?				
D37.6	Håller digivningsboxen den föreskrivna minimiarean även om vissa utrymmen är svårtillgängliga eller otillgängliga för smågrisarna?				
D37.7	Avvänjs smågrisar tidigast efter fyra veckors ålder och har de då vant sig vid tillskottsfoder?				
• D37.8	Om smågrisar avvänjs före fyra veckors ålder, uppfylls vissa ställda krav (se faktatext)?				
D37.9	Kastreras smågrisar före 1 veckas ålder och då med bedövning?				
• D37.10	Följs det generella förbudet mot tandklippning?				
• D37.11	Vid slipning av tänder på smågrisar, sker detta före 1 veckas ålder och bara om det erfarenhetsmässigt visat sig att det annars uppkommer skador på andra djur?				
D37.12	Sker injektion av järnläkemedel till smågrisar innan tre veckors ålder, alternativt utförs det av veterinär?				
D37.13	Har den som seminerar sugga/gylta genomgått av Jordbruksverket godkänd utbildning?				
D37.14	Har personal, som samlar/hanterar sperma i internseminverksamhet, genomgått av Jordbruksverket godkänd utbildning?				
D37.15	Då sperma samlas från galt, är galten frisk, ej vaccinerad mot mul- och klövsjuka, vid tillfället inte används/har använts för naturlig betäckning eller har hållits på galtstation med restriktioner/är fri från Aujeszky's sjukdom?				
D37.16	Övervakas internseminverksamheten i suggpool och anslutna satellitbesättningar av veterinär?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D37.17	Testas galtar för vissa sjukdomar innan spermasamling görs i internseminverksamhet i suggpool eller i besättningar där livdjur säljs?				
D37.18	Kontrolleras av seminören suggans/gyltans identitet vid seminering samt skrivs journal med uppgifter om spermans kodnummer, suggans/gyltans identitet och datum?				
D37.19	Om suggan/gyltan får kullar med avvikelser såsom storlek, missbildningar eller annat fel, rapporteras detta till suggkontrollen och galtstationen?				
D37.20	Görs i galtstation sammanställningar av uppgifter enligt D37.18, för att kunna bedöma fortsatt användning av galtens sperma?				

D38 Uppfödning av slaktgrisar

Syftet med reglerna är att minska risken för smittspridning.

D38.1	Uppfylls kravet på stallavdelningsstorlek vid kontinuerlig uppfödning med max 200 grisplatser?				
D38.2	Uppfylls kravet på stallavdelningsstorlek vid omgångsuppfödning med rekrytering från mer än en besättning med max 400 grisplatser (undantag - om grisarna kommer från egen besättning är antalet obegränsat)?				
D38.3	Uppfylls kravet på stallavdelningsstorlek vid omgångsuppfödning med rekrytering från mer än 1 men högst 3 besättningar med max 600 grisplatser (särskilda punkter ska vara uppfyllda)?				
D38.4	Uppfylls kravet på stallavdelningsstorlek vid omgångsuppfödning med rekrytering från mer än 1 men högst 3 besättningar med max 600 grisplatser (särskilda punkter ska vara uppfyllda)?				
D38.5	Vid omgångsuppfödning av växande grisar, är stallavdelningen utformad så att djuren kan föras in/ut eller till/från avdelningen utan att passera annan avdelning?				

D39 Tillsyn och skötsel, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

D39.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D39.2	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				
D39.3	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D39.4	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D39.5	Får nyfödda/sjuka/skadade/högräktiga djur samt de som betar sig onormalt, extra tillsyn?				
• D39.6	Får sjuka/skadade djur snarast vård?				
• D39.7	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand?				
D39.8	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp till minst 10°C eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?				
D39.9	Inspekteras fårens klövar regelbundet och verkas de vid behov?				
D39.10	Hålls fåren tillfredsställande rena?				
D39.11	Klipps får vid behov och med högst ett års intervall?				
D39.12	Hålls fåren i lösdrift?				
• D39.13	Avstås från att otillbörligt begränsa fårens rörelsefrihet genom att fästa tyngd eller annat hinderande föremål vid djuret (gäller både inomhus som utomhus)?				
D39.14	Hålls alla får i par eller grupp? (gäller inte baggar som får hållas individuellt under en kortare period om det är nödvändigt).				
D39.15	Hanteras djuren lugnt vid drivning?				
D39.16	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?				
D39.17	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. elpådrivare, för att styra fårens beteende?				
D39.18	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D39.19	Kontrolleras av seminören tackans identitet vid seminering samt skrivs intyg (2 ex) som sparas 5 år?				
D39.20	Dokumenteras uppgifter om anordnare, utförare, tackans identitet och ägare, baggens identitet (ev i kodform), leverantör av sperma samt datum för seminering?				
D39.21	Lämnas senast efter 8 månader uppgifter om antal utförda semineringar, utebliven dräktighet, tidig fosterdöd eller omlöpning, resultat av lamning, lamningens förlopp samt förekomst av dödfödselar, ärftliga sjukdomar, missbildningar eller andra fel till spermadistributören då spermas tas emot?				

D40 Foder och vatten, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

D40.1	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D40.2	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
D40.3	Har fåren tillgång till hö, halm eller annat grovfoder som kan tillgodose deras sysselsättningsbehov?				
• D40.4	Har alla får tillgång till rent vatten att dricka minst 2 gånger per dygn?				
• D40.5	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				
D40.6	Är de elektriska avvisarna på datafodervagnar konstruerade och placerade så att djuren bara kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren?				
D40.7	Hinner alla får äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar om transponder- eller responderstyrd foderstation används?				

D41 Rengöring m.m, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

D41.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. ströbädd) som ger god hygien?				
D41.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångarna?				
D41.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år?				
D41.4	Hålls liggytor rena och torra samt anpassade för fåren och stallklimatet?				
D41.5	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				

D42 Stallmiljö, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

• D42.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D42.2	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D42.3	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D42.4	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D42.5	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer: ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³ ?				
D42.6	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D42.7	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D42.8	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
• D42.9	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
D42.10	Har fåren tillgång till dagsljus?				
D42.11	Är fönstren skyddade så inte fåren kan nå dessa och skada sig?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D42.12	Har alla får tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebestov?				
• D42.13	Finns fast monterad belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger djuren obehag?				
D42.14	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i stallarna, sker detta enbart tillfälligt?				

D43 Utrymmen, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

• D43.1	Uppfylls utrymmeskraven för får?				
D43.2	Kan lammingsbox ställas i ordning under lamning?				
D43.3	Har alla golv och liggytor en jämn och halsäker yta?				
D43.4	Är boxar eller liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa?				
D43.5	Är liggytan hel dvs. utan gödseldränerande golv?				
D43.6	Är hela golvytan i lammingsboxen försedd med ströbädd?				
D43.7	Om dränerande spaltgolv används, följs måttbestämmelserna?				
• D43.8	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				

D44 Elsäkerhet, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.

• D44.1	Är belysningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå skyddade?				
D44.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				

D45 Bete och utevistelse, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

• D45.1	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att djur inte skadas?				
D45.2	Avstås från att använda elektrifierat taggtrådsstängsel?				
D45.3	Om el- och taggtråd i kombination används, finns distanshållare på minst 150 mm avstånd mellan trådarna?				
D45.4	Om el- och taggtråd används i kombination, är eltråden monterad på den sida djuren hålls på samt jordas taggtråden på återkommande avstånd?				
D45.5	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
D45.6	Är utomhusytor fria från föremål med uppenbar risk att skada fåren?				
D45.7	Är rastgårdar och/eller hårt belastade marktytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D45.8	Om djur betar på betesmark och odlingsmark, sker det på ett sätt som minimerar förorening (kontaminering) genom fysiska, biologiska eller kemiska faror?				
D45.9	Hålls djuren på bete, alternativt ges annan möjlighet att vistas ute under en sammanhängande tidsperiod mellan 1 maj och 15 oktober?				
D45.10	Följs reglerna för när djur får hållas inne från betet?				
D45.11	Förs journal när djuren hålls inne från betet hela dygnet?				

D46 Utegångsdjur, får

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för får.

D46.1	Är alla djur som hålls som utgångsdjur lämpade för utedrift vintertid?				
-------	--	--	--	--	--

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D46.2	Är terrängen och markens beskaffenhet lämplig för utegångsdjur?				
• D46.3	Har utegångsdjuren tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem väderskydd och torr och ren liggplats under den kalla årstiden? Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.				

D47 Tillsyn och skötsel, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuomsorgen och miljön för getter.

D47.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D47.2	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				
D47.3	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D47.4	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D47.5	Får nyfödda/sjuka/skadade/högräktiga getter samt de som betar sig onormalt, extra tillsyn?				
• D47.6	Får sjuka/skadade djur snarast vård?				
• D47.7	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand?				
D47.8	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp till minst 10°C eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?				
D47.9	Inspekteras getternas klövar regelbundet och verkas de vid behov?				
D47.10	Hålls getterna tillfredsställande rena?				
D47.11	Klipps getter av ullras vid behov och med högst ett års intervall?				
• D47.12	Avstås från att otillbörligt begränsa getternas rörelsefrihet genom att fästa tyngd eller annat hindrande föremål vid djuret (gäller både inomhus som utomhus)?				
D47.13	Hanteras djuren lugnt vid drivning?				
D47.14	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?				
D47.15	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. elpådrivare, för att styra getternas beteende?				
D47.16	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				
D47.17	Är getterna avhornade eller försedda med skydd på hornspetsarna för att förhindra stängnings-skador?				
D47.18	Kontrolleras av seminören getens identitet vid seminering samt skrivs intyg (2 ex) som sparas 5 år?				
D47.19	Dokumenteras uppgifter om anordnare, utförare, getens identitet och ägare, bockens identitet (ev i kodform), leverantör av sperma samt datum för seminering?				
D47.20	Lämnas senast efter 8 månader uppgifter om antal utförda semineringar, utebliven dräktighet, tidig fosterdöd eller omlöpning, resultat av killning, killningens förlopp samt förekomst av dödfödselar, ärftliga sjukdomar, missbildningar eller andra fel till spermadistributören då sperma tas emot?				

D48 Foder och vatten, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuomsorgen och miljön för getter.

D48.1	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D48.2	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
• D48.3	Har alla getter tillgång till rent vatten att dricka minst 2 gånger per dygn?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D48.4	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				
D48.5	Är de elektriska avvisarna på datafodervagnar konstruerade och placerade så att djuren bara kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren?				

D49 Rengöring m.m, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för getter.

D49.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. ströbädd) som ger god hygien?				
D49.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångarna?				
D49.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år?				
D49.4	Hålls liggytor rena och torra samt anpassade för getterna och stallklimatet?				
D49.5	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				

D50 Stallmiljö, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för getter.

• D50.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D50.2	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D50.3	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D50.4	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D50.5	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer: ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³ ?				
D50.6	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D50.7	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D50.8	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
• D50.9	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
D50.10	Har getterna tillgång till dagsljus och belysning?				
D50.11	Är fönstren skyddade så inte getterna kan nå dessa och skada sig?				
• D50.12	Har alla getter tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebestbehov?				
• D50.13	Finns fast monterad belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger djuren obehag?				
D50.14	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i stallarna, sker detta enbart tillfälligt?				

D51 Utrymmen och inredning, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för getter.

• D51.1	Uppfylls utrymmeskraven för getter?				
D51.2	Kan killningsbox ställas i ordning under killning?				
D51.3	Har alla golv och liggytor en jämn och halsäker yta?				
D51.4	Är boxar eller liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa?				
D51.5	Är hela golvytan i killningsboxen försedd med ströbädd?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D51.6	Om dränerande spaltgolv används, följs måttbestämmelserna?				
• D51.7	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				

D52 | Elsäkerhet, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.

• D52.1	Är belyningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå skyddade?				
D52.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				

D53 | Bete och utevistelse, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för getter.

• D53.1	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att djur inte skadas?				
D53.2	Avstås från att använda elektrifierat taggtrådsstängsel?				
D53.3	Om el- och taggtråd i kombination används, finns distanshållare på minst 150 mm avstånd mellan trådarna?				
D53.4	Om el- och taggtråd används i kombination, är eltråden monterad på den sida djuren hålls på samt jordas taggtråden på återkommande avstånd?				
D53.5	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
D53.6	Är utomhusytor fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren?				
D53.7	Är rastgårdar och/eller hårt belastade marktytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D53.8	Om djur betar på betesmark och odlingsmark, sker det på ett sätt som minimerar förorening (kontaminering) genom fysiska, biologiska eller kemiska faror?				
D53.9	Hålls djuren på bete, alternativt ges annan möjlighet att vistas ute under en sammanhängande tidsperiod mellan 1 maj och 15 oktober?				
D53.10	Följs reglerna för när djur får hållas inne från betet?				
D53.11	Förs journal när djuren hålls inne från betet hela dygnet?				

D54 | Utegångsdjur, getter

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för getter.

D54.1	Är alla djur som hålls som utgångsdjur lämpade för utedrift vintertid?				
D54.2	Är terrängen och markens beskaffenhet lämplig för utgångsdjur?				
• D54.3	Har utgångsdjuren tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem väderskydd och torr och ren ligghall under den kalla årstiden? Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.				

D55 | Tillsyn och skötsel, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D55.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D55.2	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				
D55.3	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D55.4	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D55.5	Får nykläckta, sjuka/skadade samt djur som betar sig onormalt extra tillsyn?				
• D55.6	Får sjuka/skadade djur snarast vård eller avlivas?				
• D55.7	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand. Detta gäller ej fjäderfästallar där sjuka/skadade djur omedelbart avlivas?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D55.8	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?				
D55.9	Är samtliga djur tillfredsställande rena?				
• D55.10	Avstås från att otillbörligt begränsa fjäderfäns rörelsefrihet genom att hindrande föremål fästs vid djuren (gäller både inomhus och utomhus)?				
D55.11	Hanteras djuren lugnt vid drivning?				
D55.12	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?				
D55.13	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. elpådrivare, för att styra djurens beteende?				
D55.14	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				

D56 Foder och vatten, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D56.1	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D56.2	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
• D56.3	Har alla djur tillgång till rent vatten att dricka minst 2 gånger per dygn?				
• D56.4	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				

D57 Rengöring m.m, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D57.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. ströbädd) som ger god hygien?				
D57.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring och desinficering mellan omgångar?				
D57.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år?				
D57.4	Är alla ligg- och sittytor rena, torra och anpassade efter fjäderfäslaget och stallklimatet.				
D57.5	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				

D58 Stallmiljö, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

• D58.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D58.2	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D58.3	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D58.4	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D58.5	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer (ammoniak 25 ppm i envåningssystem för värphöns och unghöns samt 10 ppm för övriga djur, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³)?				
D58.6	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D58.7	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D58.8	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
• D58.9	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
• D58.10	Finns larmanordning som på ett betryggande sätt varnar för övertemperatur, strömavbrott och fel på larmet (gäller för över 2 000 djur)?				
• D58.11	Kontrolleras larmet regelbundet och före varje insättning av djur?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D58.12	Har stallet fönster eller annat ljusinsläpp för dagsljus?				
D58.13	Är fönstren skyddade så inte fjäderfäna kan nå dessa och skada sig?				
D58.14	Har stallet, som funnits sedan före 1 januari, 1994, fönster eller annat ljusinsläpp för dagsljus om förprövningspliktig till- eller ombyggnad (t.ex byte av inredning från envånings- till flervånings-system eller byte från slaktkyckling till kalkon) sker efter detta?				
● D58.15	Har alla fjäderfän tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteende-behov?				
D58.16	Om stallet har fler än 350 platser, är dagsljusinsläppet jämnt fördelat i utrymmet?				
D58.17	Om dagsluset orsakar problem med djurskyddet/djurhälsan, används istället dagsljusliknande artificiellt ljus enligt specificerade krav?				
D58.18	Finns fast monterad flimmerfri belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger fjäderfäna obehag?				
☺ D58.19	Om bullernivån 65 dB(A) överskrider i kalkon- och slaktkycklingstallar, sker detta enbart vid forcerad ventilation vid varm väderlek och under förutsättning att bullernivån inte överstiger 75 dB(A)?				

D59 Utrymmen och inredning, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

☺ ● D59.1	Uppfylls utrymmeskraven för fjäderfä?				
D59.2	Har alla golv, sitt- och liggytor en jämn och halsäker yta?				
D59.3	Är boxar, sitt- och liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa?				
● D59.4	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				

D60 Elsäkerhet, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.

● D60.1	Är belysningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå skyddade?				
D60.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				

D61 Utevistelse, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

● D61.1	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att djur inte skadas?				
D61.2	Avstås från att använda taggtråd?				
D61.3	Är utomhusytor fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren?				
D61.4	Är rastgårdar och/eller hårt belastade markytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D61.5	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				

D62 Värphöns och unghöns, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D62.1	Vid leverans av en flock unghöns från anläggning med maxkapaciteten över 200 höns, har detta anmälts till länsstyrelsen i det län dit djuren levereras?				
D62.2	Hålls värphöns för äggproduktion bara i system som uppfyller hönsens behov av sittpinne, rede och ströbad, så att beteendestörningar och dödlighet hålls på en låg nivå?				
D62.3	Har hönsrasen rätt medelvikt för att få hållas i burar?				
D62.4	Har hönsen fötts upp i ett unghönssystem som förbereder dem för den inhysning de hålls i?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D62.5	Uppfylls kravet på tillgång till sittpinnar för unghöns, även för dem som föds upp i uppfödning-burar?				
D62.6	Inreda burar: Är burar för värphöns och unghöns försedda med täta sidoväggar samt klonötare (endast värphöns)?				
D62.7	Är golvet i reden utformat så att hönsen inte ligger direkt på rutnät av metall?				
D62.8	Är dränerande golv utformat så att det ger stöd åt de främre klorna på varje fot?				
D62.9	Om djur vistas ute, har utomhusytorna en area anpassad till belägningsgraden och markytans beskaffenhet så att föroreningar undviks?				
• D62.10	Om djur ges möjlighet till utevistelse, är utomhusytorna försedda med skydd mot dåligt väder och rovdjur?				
D62.11	Om anläggningarna har plats för mer än 350 djur med möjlighet till utevistelse, finns flera öppningar till utomhusytorna?				
• D62.12	Är utrymmeskraven uppfyllda? (Gäller för både inreda burar och frigående system).				
D62.13	Frigående system: Har frigående värphöns på nätgolv eller annat dränerande golv en ströbädd på minst en tredjedel av golvet, dock minst 250 cm ² /höna?				
D62.14	Frigående system: Har frigående värphöns i flervåningssystem en beläggning på högst 9 höns/m ² tillgänglig yta?				
D62.15	Frigående system: Har frigående unghöns på nätgolv eller annat dränerande golv en ströbädd på minst en tredjedel av golvet.				
D62.16	Frigående system: Har frigående unghöns i flervåningssystem och som uppfyller särskilda krav, en beläggning på högst 18 unghöns/m ² tillgänglig yta vid 18 veckors ålder?				
D62.17	Frigående system: Vid plats för mer än 350 värphöns, avstås från att placera sittpinnar över ströbädden och inredningen utformad så att djuren inte blir nedsmutsade?				
D62.18	Frigående system: Är våningsplan i flervåningssystem för frigående unghöns eller värphöns utformade så att spillning inte kan falla ner på lägre våningsplan och inredningen utformad så att djuren inte blir nedsmutsade?				
D62.19	Inreda burar: Är ströbad för värphöns tillgängligt under en sammanhängande period på minst 5 timmar/dygn under den för hönsen aktiva delen av dygnet?				
D62.20	Inreda burar: Är ströbadet utformat så att hönsen kommer i direktkontakt med strömedlet vid ströbadning?				
D62.21	Inreda burar: Är ströbadet avgränsat så att strömedlet hålls kvar i ströbadet?				
D62.22	Har unghönsen ständig tillgång till strömedel för att picka, sprätta och sandbada samt om strö inte finns i uppfödningburar, finns dispens?				
D62.23	Vid förprovningsskyldigt byggnation av stall med gödseldränerande golv, har stallet mekaniskt utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det dränerande golvet?				
D62.24	Överstiger ammoniakhalterna i stalluften i envåningssystem 25 ppm inte mer än tillfälligtvis?				
D62.25	I stallar med plats för mer än 350 värphöns, tänds och släcks belysningen genom automatisk, tidsstyrd dimfunktion eller motsvarande?				
D62.26	Är stallet besiktigt för märkning av produktionssystem?				
D62.27	Förvaras äggen rent, torrt, fritt från främmande lukter samt skyddas de effektivt mot stötar och direkt solljus?				
D62.28	Förvaras och transporteras ägg fram till slutkonsument vid temperaturförhållanden som bäst bevarar deras hygieniska egenskaper?				
• D62.29	Levereras ägg till konsument senast 28 dagar från värpning?				

D63 Slaktkyckling, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D63.1	Ses slaktkycklingarna till minst två gånger dagligen?				
• D63.2	Har personer som hanterar slaktkycklingar i anläggning med mer än 500 kycklingar, genomgått utbildning eller på annat sätt skaffat sig motsvarande kunskaper för att kunna sköta slaktkycklingar på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D63.3	Dokumenteras fakta om uppfödningen av slaktkyckling (antal djur, totalarea, hybrid, dödlighet m.m.) och sparas minst 3 år (för dödsfall gäller minst 5 år)?				
D63.4	Hålls slaktkycklingar som föds upp inomhus frigående på torr och lucker ströbädd?				
D63.5	Följs högsta tillåtna belägningsgrader?				
D63.6	Har slaktkycklingarna ständig tillgång till foder eller utfodras med för djuren lämpliga intervall och tas fodret bort från djuren tidigast 12 timmar före beräknad slakttidpunkt?				
D63.7	Är anordningar för dricksvatten placerade och underhållna så att vattenspill i ströbäddar minimeras?				
• D63.8	Är utrymmeskraven uppfyllda?				
D63.9	Hålls det mörkt minst sex timmar per dygn i stallarna, varav en sammanhängande mörkerperiod på minst fyra timmar?				
D63.10	Är belysningen minst 20 lux i slaktkycklingarnas ögonhöjd på minst 80% av tillgänglig yta?				
D63.11	Används transportband för automatisk uppsamling eller räkning av kycklingarna utan att tillfoga dem skador eller orsaka lidande?				
D63.12	Kan samtliga djur ses över vid användningen av transportband och tas svaga eller skadade djur genast om hand eller avlivas?				

D64 Avelsdjur för slaktkycklingproduktion, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D64.1	Hålls avelsdjuren frigående?				
D64.2	Har avelsdjuren fötts upp i ett system som förbereder dem för den inhysning de hålls i?				
D64.3	Finns sittpinnar för unghönsen?				
D64.4	Finns tillräckligt många sittpinnar eller annan upphöjd sittyta att där alla vuxna kan sitta samtidigt?				
D64.5	Är golvet i reden utformat så att hönsen inte ligger direkt på rutnät av metall?				
D64.6	Är dränerande golv utformat så att det ger stöd åt de främre klorna på varje fot?				
D64.7	Om djur vistas ute, har utomhusytorna en area anpassad till belägningsgraden och markytans beskaffenhet så att föroreningar undviks?				
• D64.8	Om djur ges möjlighet till utevistelse, är utomhusytorna försedda med skydd mot dåligt väder och rovdjur?				
D64.9	Om anläggningarna har plats för mer än 350 djur med möjlighet till utevistelse, finns flera öppningar till utomhusytorna?				
• D64.10	Är utrymmeskraven uppfyllda?				
D64.11	Är inredningen i stallar utformad så att avelsdjuren inte smutsas ned av foder-, vatten- och gödselspill? (OBS inga sittpinnar får finnas över ströbädd i stall med >350 djur)?				
D64.12	Har djuren ständig tillgång på strömedel?				
D64.13	Vid förprövningspliktig byggnation av stall med gödseldränerande golv, har stallet mekaniskt utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det dränerande golvet? OBS! Undantag finns.				
D64.14	Överstiger ammoniakhalterna i stalluften i envåningssystem 25 ppm inte mer än tillfälligtvis?				
D64.15	Finns dagsljusliknande artificiellt ljus enligt specificerade krav om inte dagsljus används?				
D64.16	I de fall den inre tån behöver avlägsnas på tunga kötttrastappar, sker det före 24 timmars ålder?				
• D64.17	Rapporteras uppgifter om daglig dödlighet, kumulativ dödlighet samt hybrid/ras till slakteriet när beläggningen överstiger 33 kg/m ³ ?				

D65 Kalkon, fjäderfä, ej struts

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.

D65.1	Hålls kalkoner som föds upp inomhus frigående och på ströbädd?				
--------------	--	--	--	--	--

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D65.2	Är utrymmeskraven uppfyllda?				
D65.3	Följs högsta tillåtna beläggningsgrader för kalkon?				
D66	Ankor och gäss, fjäderfä, ej struts				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för fjäderfä.</i>				
D66.1	Hålls ankor och gäss som föds upp inomhus frigående på ströbädd?				
• D66.2	Är utrymmeskraven uppfyllda?				
D66.3	Följs högsta tillåtna beläggningsgrader för respektive gås och anka?				
D67	Tillsyn och skötsel, strutsfåglar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för strutsfåglar.</i>				
D67.1	Ligger anläggningen på betryggande avstånd från flygplats, järnväg, större landsväg eller annan plats där buller, föroreningar eller andra yttre faktorer kan orsaka påtaglig risk för strutsfåglarnas hälsa?				
D67.2	Avstås från att hålla vildfångade strutsfåglar i fångenskap eller strutsfåglar från viltlevande fåglars ägg?				
• D67.3	Finns det tillräckligt med personal och har de både kunskap och yrkesskicklighet att sköta strutsfåglarna?				
D67.4	Har den som ansvarar för att hålla strutsfåglar genomgått godkänd utbildning i specifika ämnen och fått godkänt resultat?				
D67.5	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D67.6	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D67.7	Sker normalt tillsyn av alla djur minst två gånger om dagen samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D67.8	Får mycket unga, sjuka/skadade djur samt djur som beter sig onormalt extra tillsyn?				
• D67.9	Får sjuka/skadade djur snarast vård alternativt avlivas?				
• D67.10	Finns närbeläget utrymme som kan värmas upp och ge individuell förvaring av fåglar som behöver särskild vård?				
• D67.11	Är samtliga djur tillfredsställande rena?				
D67.12	Ges kycklingar möjlighet att präglas på en föräldragestalt senast andra dagen efter kläckning?				
D67.13	Aktiveras kycklingarna, som är äldre än tre dagar, vid behov minst fyra gånger om dagen?				
D67.14	Finns lämpligt strömedel i stallarna då fåglarna är senast 8 veckor gamla?				
D67.15	Finns hägn tillgängligt under dagtid för fåglar äldre än 3 månader?				
D67.16	Hålls fåglarna inomhus nattetid när betesperioden är över?				
D67.17	Ges fåglarna träning för att stimuleras till inkallning och att röra sig?				
D67.18	Ges fåglarna träning att utnyttja skydd vid ogynnsamma väderförhållanden?				
D67.19	Finns lämpliga platser för reden vid avel?				
• D67.20	Avstås från att hålla fåglarna ensamma utom då de är sjuka, skadade, utstötta eller mycket aggressiva? Ensamma fåglar ska huvudsakligen kunna se och höra andra fåglar.				
D67.21	Avstås från att binda fåglarna utan ordination av veterinär, fängslas i ben, fjädrar eller i enbart en vinge?				
D67.22	Avstås från att hålla fåglarna ihop med andra djurarter som kan smitta eller skada dem, att användas som tävlings- eller riddjur eller att fånga in dem med hjälp av läkemedel (undantag finns)?				
D67.23	Är fåglar från annan besättning klinisk friska innan de sätts in i befintlig?				
D67.24	Hanteras djuren lugnt vid drivning och avstås från att använda elpådrivare?				
D67.25	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D67.26	Görs operativa ingrepp endast då det är befogat av veterinärmedicinska skäl?				
• D67.27	Har den som id-märker fåglarna med vingmärken reell kompetens för detta, utför ingreppet på djurskyddsmässigt godtagbart sätt och med ändamålsenliga instrument samt iakttar god hygien?				

D68 Foder och vatten, strutsfåglar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för strutsfåglar.

D68.1	Har fodret för djurslaget lämplig storlek och struktur?				
• D68.2	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
• D68.3	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan samtidigt äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				
• D68.4	Har vuxna djur tillgång till bete under del av året med betestillväxt och grovfoder under resten av året?				
D68.5	Har fåglar från och med 6 veckors ålder, tillgång till sand eller lämplig sten för att underlätta matsmältningen?				
• D68.6	Får kycklingar ständig tillgång till foder upp till 3 månaders ålder och ges grovfoder från 1 veckas ålder?				
• D68.7	Har fåglarna ständigt tillgång till dricksvatten? Undantag finns via veterinär och för högst 3 månader gamla kycklingar.				

D69 Rengöring m.m, strutsfåglar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för strutsfåglar.

D69.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. ströbädd) som ger god hygien?				
D69.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångar?				
D69.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år?				
D69.4	Är alla ströbäddar torra och rena?				
D69.5	Har strömedlet god hygienisk kvalitet?				

D70 Stallmiljö, strutsfåglar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för strutsfåglar.

• D70.1	Har strutsfåglarna termisk komfort i stallarna?				
• D70.2	I värmeisolerade stallar, överstiger den relativa luftfuktigheten endast undantagsvis 80 % under vintern?				
• D70.3	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D70.4	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer (ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm och organiskt damm 10 mg/m ³)?				
D70.5	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
• D70.6	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
D70.7	Har stallet fönster eller annat ljusinsläpp för dagsljus?				
• D70.8	Har byggnaderna (undantag är ligghall under betesperiod) artificiellt ljus som inte orsakar strutsfåglarna obehag och som medger tillsyn utan svårighet?				
D70.9	Har alla strutsfåglar en sammanhängande ljusperiod av minst 10 timmar/dygn?				
• D70.10	Är fönster, belysningsanordningar och elledningar som djuren kan nå skyddade?				
D70.11	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i stallar, sker detta endast tillfälligt, och skyddas strutsarna mot plötsliga, kraftiga ljud?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D71	Utrymmen och inredning, strutsfåglar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för strutsfåglar.</i>				
• D71.1	Uppfylls utrymmeskraven i takhöjden?				
• D71.2	Uppfylls utrymmeskraven i öppningarna?				
D71.3	Uppfylls krav på ligghallens utformning?				
• D71.4	Uppfyller stallarna utformningskraven för avelsgrupper och att rädda fåglarna vid brand?				
D71.5	Har alla golv en jämn och halksäker yta samt lätta att rengöra så att djuren inte riskerar att skadas?				
• D71.6	Är utfodrings- och vattningssystem samt utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				
D72	Elsäkerhet, strutsfåglar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.</i>				
• D72.1	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt för att styra djurens beteende?				
D72.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				
D73	Hägn, strutsfåglar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för strutsfåglar.</i>				
• D73.1	Är marken i hägnet väl-dränerad?				
• D73.2	Görs marken halkfri i hägn, på drivvägar eller annan plats där fåglarna hanteras?				
• D73.3	Är stängsel uppsatta och underhållna på sådant sätt att fåglarna inte skadas samt är synliga för dem?				
• D73.4	Avstås från taggtråd och elstängsel?				
D73.5	Är stängsel monterade på insidan, med undantag av hörnstolpar, runt hägn (nedre stängsel högst 0,4 m över marken) och mellan grupper med köns mogna fåglar?				
D73.6	Är stängselhöjderna uppsatta enligt regler för kycklingar respektive äldre fåglar enligt de olika fågelslagen?				
D73.7	Är hägn för köns mogna fåglar och avelsgrupper avskilda så att aggressiva attacker och stress kan undvikas?				
D73.8	Har fåglarna tillgång till sandbad?				
D73.9	Finns anläggningar för hantering, infångning och lastning?				
D73.10	Har fåglarna tillgång till skydd för väder och vind samt rena och torra ligplatser i form av ligghall, hydda eller annan byggnad?				
D73.11	Finns varningsskyltar uppsatta utanför hägn om skydd för fåglarna?				
D73.12	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
D74	Tillsyn och skötsel, kaniner				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kaniner.</i>				
D74.1	Följs branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram om detta finns?				
• D74.2	Har personer som hanterar djur tillräckliga kunskaper för att kunna sköta djuren på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt?				
D74.3	Hålls djuren så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter?				
• D74.4	Sker normalt daglig tillsyn av alla djur samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D74.5	Får nyfödda/sjuka/skadade/högdräktiga kaniner samt de som betar sig onormalt och kaniner under hela parningsperioden, extra tillsyn?				
• D74.6	Får sjuka/skadade djur snarast vård?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D74.7	Finns ett närbeläget utrymme, med klimat som djuren är vana vid, där djur som behöver särskild vård kan tas om hand?				
D74.8	Om djuren under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat, finns det behandlingsplatser som kan värmas upp till minst 10°C eller på annat sätt tillgodoser djurens behov av termisk komfort?				
D74.9	Har kaninerna tillgång till sysselsättning och lämpligt gnagmaterial?				
D74.10	Har kaninerna tillgång till bäddbart bomaterial?				
D74.11	Inspekteras kaninernas klor regelbundet och klipps de vid behov?				
• D74.12	Är samtliga djur tillfredsställande rena?				
D74.13	Hålls kaninerna rena och får de tillräcklig pälsvård?				
D74.14	Hålls kaninerna på sådant sätt så skador undviks?				
D74.15	Avvånjs ungarna tidigast vid 6 veckors ålder?				
D74.16	Hålls avvanda kaninungar ihop med andra, ej med modern och helst kullvis?				
• D74.17	Avstås från att otillbörligt begränsa kaninernas rörelsefrihet genom att fästa tyngd eller annat hindrande föremål vid djuret (gäller både inomhus som utomhus)?				
D74.18	Hanteras djuren lugnt vid drivning?				
D74.19	När djuren drivs, finns tillräckligt utrymme för dem att förflytta sig på och kan djuren tydligt uppfatta drivvägen?				
D74.20	Avstås från att använda otillåten utrustning och anordningar som ger djuren en elektrisk stöt, t.ex. elpådrivare, för att styra djurens beteende?				
D74.21	Förvaras föremål och ämnen som kan skada djuren oåtkomligt för djuren?				

D75 Foder och vatten, kaniner

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kaniner.

D75.1	Har fodret för djurslaget lämplig struktur?				
• D75.2	Garanterar fodergivan tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel?				
D75.3	Ges kaninerna fri tillgång till hö eller gräs?				
• D75.4	Har alla kaniner tillgång till rent vatten att dricka minst 2 gånger per dygn och vid behov ljummet?				
• D75.5	Är utfodrings- och vattningssystem utformade, dimensionerade och placerade så att djuren kan äta och dricka på ett lugnt och naturligt sätt?				

D76 Rengöring m.m, kaniner

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kaniner.

D76.1	Sker utgödsling dagligen eller finns annat system (t.ex. spaltgolv) som ger god hygien?				
D76.2	Vid omgångsuppfödning, sker noggrann rengöring mellan omgångarna?				
D76.3	Vid kontinuerlig djurhållning, utförs noggrann rengöring minst en gång per år?				
D76.4	Hålls ligg- och sittytor rena och torra samt anpassade för kaninerna och stallklimatet?				
D76.5	Är strömedel av lämplig typ och av god hygienisk kvalitet?				
D76.6	Har kaninerna tillgång till strö av halm eller liknande?				

D77 Stallmiljö, kaniner

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kaniner.

• D77.1	Är stallklimatet anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort)?				
• D77.2	Utformas förvaringen så att kaninerna skyddas mot direkt sol, vinddrag och nederbörd?				
• D77.3	Utformas förvaringen så att kaninerna utomhus under vintern hålls upphöjt från marken?				
• D77.4	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
• D77.5	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D77.6	Överstiger den relativa luftfuktigheten i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
• D77.7	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer: ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³ ?				
D77.8	Är utgödslingssystem utformade så att djur i en avdelning inte kommer i direkt kontakt med gödsel från en annan avdelning?				
D77.9	Är ventilationen utformad så att luft inte tas in via utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla skadliga luftföroreningar/smittämnen?				
D77.10	Kan öppningar mellan stallavdelningar stängas och hålls de stängda när de inte används?				
• D77.11	Vid mekanisk ventilation, finns nödventilation?				
D77.12	Har stallet fönster eller annat ljusinsläpp för dagsljus?				
D77.13	Är fönstren skyddade så inte kaninerna kan nå dessa och skada sig?				
• D77.14	Har alla kaniner tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebehov?				
• D77.15	Finns fast monterad belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger djuren obehag?				
D77.16	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i stallarna, sker detta enbart tillfälligt?				

D78 Utrymmen och inredning, kaniner

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kaniner.

• D78.1	Uppfylls utrymmeskraven för kaniner?				
D78.2	Finns lämplig utrustning att hantera kaniner vid undersökning, behandling, provtagning och avlivning?				
D78.3	Finns särskilt mottagningsutrymme och hålls kaninerna där minst två veckor innan de sätts in i nya besättningen?				
• D78.4	Kan kaninerna sova bekvämt, fritt sträcka ut kroppen, utföra pälsvård m.m.?				
• D78.5	Är kaninernas förvaringsutrymmen rymningssäkra?				
• D78.6	Har kaninhonor tillgång till bokammare före och efter förlossning?				
• D78.7	Har kaniner tillgång till tillräckligt stor hylla att sitta på och under denna?				
D78.8	Har alla golv, sitt- och liggytor en jämn och halksäker yta?				
• D78.9	Är boxar eller liggytor med rörligt golv, utgödslingssystem i öppna skrapgångar samt dränerande golv utrustade, utformade och skötta så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte heller inverkar menligt på djurens beteende och hälsa?				
D78.10	Är liggytan hel dvs. utan dränerande golv?				
D78.11	Används dränerande golv endast under vissa förutsättningar?				
D78.12	Om dränerande golv används, följs måttbestämmelserna?				
• D78.13	Är utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				

D79 Elsäkerhet, kaniner

Syftet med reglerna är att säkerställa djurskyddet.

• D79.1	Är belysningsanordningar, elledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå skyddade?				
D79.2	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D80	Bete och utevistelse, kaniner				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för kaniner.</i>					
• D80.1	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att djur inte skadas?				
D80.2	Avstås från att använda taggtråd?				
D80.3	Kan allmänheten i vissa fall passera inhägnad betesmark?				
D80.4	Är utomhusytor fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren?				
D80.5	Är rastgårdar och/eller hårt belastade marktytor hårdgjorda, dränerade eller har de naturligt motsvarande funktion?				
D81	Allmänt – tillstånd, pass, allemansrätt, hästar				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för hästar.</i>					
D81.1	Om hästhållningen är tillståndspliktig enligt djurskyddslagen, finns tillstånd?				
D81.2	Finns hästpass för alla hästar tillgängliga?				
D81.3	Har du hos Jordbruksverket registrerat din anläggning där du håller hästar eller hanterar avelsmaterial?				
D81.4	Vid ridning/körning på annans mark, tillämpas Allemansrätten på ett förnuftigt sätt?				
D82	Tillsyn och skötsel, hästar				
<i>Syftet med reglerna är att säkerställa en god skötsel och miljö för hästar samt att förhindra vissa olyckor i samband med hantering av hästar.</i>					
D82.1	Har hästarna daglig kontakt med andra hästar genom syn, hörsel, lukt och genom fysisk kontakt (undantag finns)?				
• D82.2	Sker normalt daglig tillsyn av alla hästar samt automatiska system och anordningar som inverkar på djurskyddet?				
D82.3	Får nyfödda/sjuka/skadade/högräktiga hästar samt de som betar sig onormalt, extra tillsyn?				
D82.4	När hästar förflyttas, hanteras de lugnt och utan onödig stress?				
D82.5	När hästar förflyttas, kan det ske utan risk för skador och fysisk kontakt med andra hästar?				
D82.6	Hålls hästarna tillfredsställande rena?				
D82.7	Verkas hästarnas hovar vid behov och förses med hovbeslag om så behövs?				
D82.8	Avstås från att klippa av eller ta bort hästarnas känselhår?				
D82.9	Avvänjs föl på ett sätt som tar hänsyn till deras fysiska och psykiska hälsa?				
D82.10	Är utrustning som används till hästar anpassad, utformad, anbringad och i sådant skick att den inte orsakar lidande, skador eller sjukdom?				
D82.11	Används löpande grimskaft vid uppbinding i spilta och så att de kan ligga på sidan med huvudet vilande mot underlaget (undantag tillfällig uppbinding)?				
D82.12	Hålls hästarna bundna i spilta max 16 tim/dygn (undantag finns)?				
D82.13	Hålls hästar under kontinuerlig uppsikt när de binds upp på annan plats än i spilta?				
D82.14	Är underlaget jämnt och halkfritt i spiltor eller där hästar binds upp?				
• D82.15	Avstås från hobbling?				
D82.16	Hålls hästarna på sätt så de kan upprätthålla sin värmebalans?				
• D82.17	Får hästarna tillräckligt med dagsljus för att kunna upprätthålla en normal dygnsrytm och sina fysiologiska årstidsmässiga variationer?				
D82.18	Hålls och sköts hästarna på sätt så att risken för att de ska utsättas för svåra insektsangrepp minimeras?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D83	Foder och vatten, hästar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa att djuren får tillgång till vatten av god kvalitet samt en fodergiva som garanterar en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel.</i>				
• D83.1	Har hästar tillgång till foder och vatten av god kvalitet?				
• D83.2	Utfodras hästar med en välbalanserad grovfodergiva som även tillgodoser sysselsättningsbehovet, se faktatext?				
• D83.3	Om hästarna inte har fri tillgång till rent vatten, erbjuds de vatten och ges möjlighet att dricka sig otörstiga minst två gånger dagligen, jämnt fördelat över dygnet?				
• D83.4	Är flödet i automatiska vattensystem tillräckligt så hästarna kan dricka utan begränsning?				
• D83.5	Är utfodrings- och vattningsystem utformade, dimensionerade och placerade så att hästarna kan inta sitt foder och vatten utan risk för stress eller skador?				
D84	Stallmiljö, hästar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för hästar.</i>				
D84.1	Tillförsäkras samtliga hästar i stallen kontinuerlig tillförsel av frisk luft?				
• D84.2	Är luftföroreningarna endast tillfälligtvis över angivna nivåer: ammoniak 10 ppm, koldioxid 3000 ppm, svavelväte 0,5 ppm, organiskt damm 10 mg/m ³ ?				
• D84.3	I värmeisolerade stallar, håller sig den relativa luftfuktigheten vintertid som regel under 80 %?				
• D84.4	Är den numeriska summan av stalltemperaturen och den relativa luftfuktigheten högst 90 i värmeisolerade stallar med stalltemperatur under 10 °C?				
• D84.5	Överstiger den relativa luftfuktigheten under vintern i oisolerade stallar bara i undantagsfall uteluftsens relativa luftfuktighet med 10 procentenheter?				
D84.6	Har hästarna tillgång till dagsljus?				
• D84.7	Finns fast monterad belysning i stallarna som medger tillsyn och inte ger djuren obehag?				
D84.8	Om bullernivån 65 dB(A) överskrids i stallarna, sker detta enbart tillfälligt?				
D85	Byggnader och förvaring, hästar				
	<i>Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för hästar.</i>				
• D85.1	Uppfylls utrymmeskraven för hästar?				
D85.2	Uppfylls takhöjden för hästar?				
D85.3	Vid anläggningar där hästar hålls under den kalla årstiden, kan alla hästar samtidigt beredas utrymme i stall eller ligghall?				
D85.4	Kan stallutrymmen rengöras och desinficeras?				
D85.5	Vid förprövningspliktig byggnation av stallutrymme, hålls hästar i box eller ligghall (se faktatext för undantag)?				
D85.6	Hålls hästar i box eller ligghall från 1 mars 2019 (de som stod i spiltor byggda före 1 mars 2019 är fortsatt tillåtna att användas)?				
D85.7	Är liggytor torra, rena och ger god liggekvalitet?				
D85.8	Har alla liggytor en jämn och halksäker yta?				
D85.9	Har strömedlet god hygienisk kvalitet?				
D85.10	Om fölning sker på annan plats än i fölningsbox, har stoet möjlighet att gå undan från andra hästar?				
• D85.11	Finns tillgång till box eller annat utrymme där häst som behöver särskild vård kan tas om hand lösgående i eget utrymme?				
D85.12	Om hästar förvaras i transportfordonet i samband med aktiviteter som hästar transporteras till, gäller detta endast hästar som inte oroas av denna typ av uppställningsform och är förhållandena i transportfordonet goda?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D85.13	Ses hästarna till minst en gång i timmen om de förvaras i transportfordon vid tillfällen enligt D85.12?				
D85.14	Om hästarna förvaras i transportfordon vid speciella tillfällen nattetid, uppfylls samtliga villkor för detta enligt D85.12?				

D86 Inredning, hästar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för hästar.

• D86.1	Är utrymmen och inredning för hästarna konstruerade och underhållna så att hästarna inte riskerar att skadas, t.ex. på utskjutande delar?				
• D86.2	Är kraven på inredningens utformning avseende skaderisker genom hästsparkar uppfyllda?				
D86.3	Förvaras lösa föremål och ämnen oåtkomligt för hästarna att skada sig på?				
• D86.4	Är inredning och övrig utrustning samt utrymmen och inredning för djuren konstruerade och underhållna så att djuren inte riskerar att skadas på t.ex. utskjutande delar eller hindrar djuren från att bete sig naturligt?				
D86.5	När hästar hålls i stall, förebyggs brandrisk och finns godtagbara förutsättningar att rädda dem vid brand?				
D86.6	Finns en godtagbar plan för hur djurskyddet upprätthålls vid ett elavbrott?				

D87 Rastning och utevistelse, hästar

Syftet med reglerna är att säkerställa djuromsorgen och miljön för hästar.

D87.1	Ges hästarna dagligen möjlighet att röra sig fritt i sina naturliga gångarter?				
D87.2	Får föl och unghästar rastning tillsammans med minst en annan häst?				
D87.3	Om möjlighet saknas att rasta utomhus, görs detta inomhus i ridhus eller motsvarande (gäller anläggningar i drift 1 april 2019)?				
• D87.4	Har utegångshästarna eller de som kan gå ut mer än 16 timmar/dygn, tillgång till ligghall under den kalla årstiden?				
D87.5	Är betesmarker, rasthagar och drivningsvägar fria från föremål och områden som kan skada hästarna?				
D87.6	Är betesmarker, rasthagar och drivningsvägar tillräckligt dränerade?				
• D87.7	Är stängsel väl uppsatta och underhållna samt i övrigt utformade och anordnade så att hästarna inom stängslet eller drivs mellan stängslet inte skadas?				
D87.8	Avstås från att använda stängsel med taggtråd?				

D88 Seminering, hästar

Följande krav gäller för den som låter seminera sitt sto.

D88.1	Utförs semineringen av ansvarig veterinär eller av utbildad seminassistent?				
--------------	---	--	--	--	--

D89 Honungsproduktion

D89.1	Är biodlingen anmäld till länsstyrelsen som primärproduktion? Krävs om din genomsnittliga produktion av honung är 500 kg eller mer.				
D89.2	Har du anmält din verksamhet som livsmedelsföretag till kommunen om du producerar mer än 1000 kg honung/år, köper in annans honung för att förpacka och sälja, smaksätter honung eller importerar honung?				
D89.3	Om du levererar små mängder honung/biprodukter (mindre än 1 000 kg/år) dokumenteras antal skördade kupor, total skördad mängd, mängd produkter samt datum vid leverans?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D89.4	Har du anmält din verksamhet som livsmedelsanläggning till kommunen om du blandar honung från andra producenter, smaksätter honung m.m?				
D89.5	Har du anmält foderanläggning till länsstyrelsen om du hanterar foder till bina (gäller om du producerar mer än 500 kg honung per år)?				

D90 Livsmedelssäkerhet vid honungsproduktion

En god hygien vid hantering kombinerat med kunskap om honungshantering bidrar till en hög livsmedelssäkerhet.

D90.1	Kontrollerar du att ej förbrukat vinter-, driv- eller stödfoder inte skördas som honung?				
D90.2	Har den honung som saluförs kontrollerats och bedömts att uppfylla kvalitetskraven gällande smak, vattenhalt, arom och renhet?				
D90.3	Undviker du att värma honungen eller förvara den vid höga temperaturer för att inte få höga HMF-halter?				
D90.4	Är honung, honungskärl och skattlådor skyddade från yttre föroreningar vid transport, hantering eller lagring?				
D90.5	Är kundförpackningarna försedda med "locksäkring"?				
D90.6	Hanteras och förpackas honungen i emballage som enbart är avsedda för livsmedel?				
D90.7	Hålls arbetsredskap och utrustning i rent och gott skick?				
D90.8	Förvaras och hanteras honungsemballage på ett rent sätt att det inte kontamineras med föroreningar?				
D90.9	Är transportutrymmet rent och förpackningarna skyddade vid transporter?				
D90.10	Är utrymmet för avtäckning, slungning och tappning anpassat för verksamheten?				
D90.11	Görs en regelbunden städning och rengöring av utrymmet för avtäckning, slungning och tappning?				
D90.12	Används anpassade skyddskläder vid honungshantering?				

D91 Spårbarhet

Korrekt märkning och dokumentation av produkter är ett avgörande redskap för spårbarheten och gör det möjligt att spåra och återkalla produkter som inte är säkra.

D91.1	Finns det för varje tillfälle dokumenterat då inköp har skett av honung från andra företag eller personer för vidareförsäljning?				
D91.2	Finns det för varje tillfälle dokumenterat då försäljning har skett av honung till grossist, detaljhandel eller annan biodlare?				
D91.3	Finns det en återkallelseplan för levererade produkter så dessa kan återkallas vid behov t.ex. Om kontaminering upptäcks efter leverans?				
D91.4	Finns det ett minst 2 år sparat referensprov för de batcher av honung som levererats till grossist, detaljhandel eller till/från annan biodlare?				

D92 Märkning av förpackningar

Konsumenten ska på ett tydligt sätt ges information om honungens innehåll och ursprung.

D92.1	Märks honungsförpackningar för saluförande enligt gällande regler?				
D92.2	Märks honungsförpackningar med honungsprodukt t.ex. Smaksatt honung, för saluförande enligt gällande regler?				

D93 Bisjukdomslagen, anmälan och smittförklaring

Syftet med reglerna är att sjukdomarna som regleras inte ska spridas fritt. Vi ska få effektivare smittutredningar och mindre krångel. Det ska vara enkelt att ta del av var det finns skydds- och övervakningsområden.

D93.1	Anmäls misstänkta anmälningspliktiga angrepp på bisamhällen till bitillsyningsman eller till länsstyrelsen?				
--------------	---	--	--	--	--

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
D93.2	Finns tillstånd för flyttning av bin, biodlingsprodukter eller biodlingsredskap ut ur skydds- eller övervakningsområde?				
D93.3	Får bitillsyningsmannen den hjälp som behövs vid undersökning av bisamhällen?				
D93.4	Finns tillstånd från Jordbruksverket för import, export, införsel eller utförsel av bin, biodlingsprodukter eller biodlingsredskap om sådant ska ske?				

D94 Behandlingsåtgärder

D94.1	Följs angivna åtgärder vid behandling av amerikansk yngelröta?				
D94.2	Följs angivna åtgärder vid behandling av varroakvalster?				

D95 Kemikalier och läkemedel i biodlingen

D95.1	Används endast godkända läkemedel och tillåtna kemiska ämnen?				
--------------	---	--	--	--	--

D96 Säker förvaring av produkter och redskap

D96.1	Förvaras biodlingsprodukter och biodlingsredskap som inte används på ett sådant sätt att inte bin kommer åt dessa?				
D96.2	Används endast väl rengjorda och smittfria tomkupor samt smittfria vaxkakor vid svärmfångst?				
D96.3	Är svärmfångstkupan uppmärkt med namn, adress och telefonnummer?				

D97 Uppställning

D97.1	Är alla uppgifter om bigårdar anmälda, eller uppdaterade vid förändringar, till länsstyrelsen?				
D97.2	Har markägare och grannar informerats om placering av bikupor och utbigårdar?				
D97.3	Är utbigårdar märkta med biodlarens kontaktuppgifter?				
D97.4	Finns det en karta, skiss eller beskrivning för var utbigårdar är placerade?				

D98 Arbetsmiljö i bigården

Ett förebyggande arbete minskar risken för och omfattningen av olyckor, både materiella och personskador som har med biodlingen att göra.

D98.1	Används personlig skyddsutrustning vid riskfyllda arbetsmoment enligt anvisningar för de kemiska produkter som används?				
D98.2	Används personlig skyddsutrustning vid arbeten med bin i bigården?				

Checklista **Arbetsmiljö**

De regler som presenteras täcker de områden inom vilka det inträffar flest olyckor eller som av annan anledning är speciellt angelägna inom lantbruks- och trädgårdsverksamhet.

	Vita fält avser krav enligt författningarna
	Tonade fält/gröna avser rekommendationer

🌱 = Fråga som behandlar ny lagstiftning eller lagstiftning som väsentligen förändrats.

* De frågor som du svarat NEJ på ska du ta upp i din åtgärdsplan.

	JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
--	----	------	---------	-----------------

A1 Systematiskt arbetsmiljöarbete

Reglerna om systematiskt arbetsmiljöarbete gäller alla företag med anställd eller inhyrd personal (inklusive praktikanter). Syftet med reglerna är att säkerställa en god och säker arbetsmiljö för de anställda och att eventuella brister följs upp och åtgärdas.

A1.1	Genomförs en regelbunden - minst en gång per år - kartläggning och uppföljning av arbetsmiljön tillsammans med personalen?				
A1.2	Upprättas en skriftlig åtgärdsplan utifrån kartläggningen?				
A1.3	Bedrivs ett förebyggande arbete för den organisatoriska och sociala arbetsmiljön på arbetsplatsen?				
A1.4	Görs en riskbedömning för särskilt riskfyllda arbetsmoment?				
A1.5	Förs löpande sammanställningar av skador och tillbud?				

A2 Anmälan av tillbud och olycksfall

Huvudsyftet med reglerna är att den enskilde ska kunna styrka att han/hon råkat ut för ett olycksfall för att få rätt till ersättning och rehabilitering. För att vidta förebyggande åtgärder är det också viktigt att arbetsskador anmäls.

A2.1	Anmäls allvarliga tillbud/olycksfall till Försäkringskassan och Arbetsmiljöverket på www.anmal-arbetsskada.se ?				
------	---	--	--	--	--

A3 Arbetsmiljön vid byggnads-, reparations-, rivnings- och anläggningsarbete

Syftet med dessa föreskrifter är att vid planeringen, projekteringen och samordningen av byggnads- eller anläggningsarbete förebygga ohälsa och olycksfall som kan uppstå under bygg- och bruksskedet, samt ge förutsättningar för en god arbetsmiljö vid utformningen av arbetsplatser.

🌱 A3.1	Har den som är byggherre lämnat en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket för byggarbetsplatser, innan det första byggnads- eller anläggningsarbetet startar?				
🌱 A3.2	Har en skriftlig arbetsmiljöplan har upprättats innan byggnads- eller anläggningsarbetet har påbörjats?				
🌱 A3.3	Följer byggherren de grundläggande skyldigheter som gäller enligt Arbetsmiljöverkets föreskrifter?				
🌱 A3.4	Känner du till vilka tekniska egenskapskrav som gäller om du bygger nytt, bygger om eller gör andra ändringar på ett hus?				
🌱 A3.5	Har anmälan om byggverksamhet gjorts till Skatteverket och registreras samtliga på byggarbetsplatsen i en elektronisk personalliggare?				
🌱 A3.6	Har du kännedom om att byggsanktionsavgifter vid olovligt utförda åtgärder kan tas ut?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
A4	Tekniska anordningar och säkerhet				
<i>Syftet med reglerna är att förhindra olyckor vid arbete med tekniska anordningar. Bestämmelser om tekniska anordningar är tvingande och gäller alla företag d.v.s. även egenföretagare och familjeföretag.</i>					
A4.1	Finns skydd monterade över rörliga maskindelar på samtliga maskiner och utrustning som används?				
A4.2	Är samtliga kraftöverföringsskydd hela och funktionsdugliga?				
A4.3	Finns stabila skyddsräcken eller andra skydd på trappor och vid fodernedtag så att nedstörtning förhindras?				
A4.4	Är stegarna säkra och stabila och är de stegar som används regelbundet förankrade?				
A4.5	Känner du till vilka bestämmelser som gäller vid användning av traktorer och följer du dessa?				
A4.6	Sker besiktning av lyftanordningar med rätt tidsintervall?				
A4.7	Finns det arbetsrutiner så att långvariga och kraftigt vibrerande arbetsmoment undviks?				
A4.8	Om truck används, har föraren skriftligt tillstånd och rätt kompetens för arbete med dessa fordon?				
A4.9	Sker fortlöpande tillsyn av trycksatta anordningar (ex kompressor, vakuumbalkvagn, pannor klass A och B) Obs! Även fastbränslepanna >100 kW omfattas från 2020-12-01.				
A4.10	Finns ansvarig person utsedd för den fortlöpande tillsynen och övervakningen av trycksatta anordningar, förteckning över dessa samt dokumenterade rutiner och journaler?				
A4.11	Finns program för fortlöpande kontroll av trycksatta anordningar?				
A4.12	Har du som arbetsgivare antecknat vem som övervakar pannan och de uppgifter som ingår i arbetet med att övervaka, samt säkerställt att kompetensen är uppfylld?				
A4.13	Sker övervakning av pannan med fastställt intervall?				
🔗 A4.14	Har du som arbetsgivare sett till att minst en av de som deltar i övervakning av en panna klass A eller B är certifierad för den kategori som pannan har, eller har motsvarande yrkeskompetens (gäller från 1/12 2025)?				
A5	Skyddsutrustning och första hjälpen				
<i>Syftet med reglerna är att genom användning av lämplig skyddsutrustning förhindra arbetsskador vid speciella arbetsmoment.</i>					
A5.1	Används funktionsdugliga hörselskydd vid arbete med bullernivå över 85 dB(A)?				
A5.2	Används skyddsglasögon vid arbeten där ögonen är utsatta?				
A5.3	Används skyddsskor/skyddsstövlar med stålhätta vid arbeten med djur, maskiner, byggnationer och skog?				
A5.4	Finns rutiner för att minska det farliga (organiska) dammet (t.ex. dammsugare, dammbindare, blötutfodring etc.)?				
A5.5	Används andningsskydd vid arbete i dammiga miljöer och vid tvätt av djurstallar?				
A5.6	Finns utrustning för och kunskap om första hjälpen?				
A5.7	Vid ensamarbete, finns larmanordning, t.ex. mobiltelefon?				
A5.8	Använder de personer som i utbildningssyfte deltar i verksamhet på gården eller som ingår i verksamhet inom grön omsorg eller grön rehabilitering skyddskläder?				
A6	Arbetsrisker med kemikalier och gaser				
<i>Arbetsmiljöreglerna kring arbete med kemikalier syftar till att minimera olycksriskerna och arbetssjukdomar orsakade av gaser och kemiska produkter av olika slag.</i>					
A6.1	Genomförs en riskbedömning av kemiska arbetsmiljörisker och dokumenteras resultat och åtgärder?				
A6.2	Finns förteckning över kemiska produkter, med farosymboler, som används på arbetsplatsen samt varningsskyltar där risk finns för gaser, explosion, frätande och farliga kemikalier?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
A7	Arbete med djur				
<i>Syftet med reglerna är att minimera personskador vid djurhantering.</i>					
A7.1	Är utrymmen och inredning dimensionerade så att arbetet med djuren kan ske på ett betryggande sätt?				
A7.2	Vid hantering av lösgående djur, finns det reträttväg och möjlighet att snabbt kunna sätta sig i säkerhet?				
A7.3	Har grindar och dörrar tillförlitlig låsanordning som lätt går att öppna inifrån?				
A7.4	Finns rutiner för att informera den som arbetar med transport, seminering, provtagning eller behandling av djur som visat beteenden som kan innebära risk för olycksfall?				
A7.5	Har den som arbetar med djuren tillräckliga kunskaper om djurets egenskaper, beteenden och reaktioner i olika situationer så att personskador kan undvikas?				
A7.6	Finns angöringsplats som möjliggör lastning eller lossning av djur på ett säkert sätt?				
A7.7	Finns tillgång till hjälpmedel vid förflyttning av djur?				
A7.8	Går det att skilja ifrån ett djur och fixera det på ett säkert sätt vid t.ex. behandling?				
A7.9	Känner du till vilka särskilda krav som gäller vid arbete med nötkreatur?				
A7.10	Känner du till vilka särskilda krav som gäller vid arbete med hästar?				
A7.11	Känner du till vilka särskilda krav som gäller vid arbete med grisar?				
A7.12	Om det är möjligt, används sticksäkra kanyler vid läkemedelsbehandling av djuren?				
A7.13	Finns säkra behållare för skärande och stickande avfall samt är dessa uppmärkta med "skärande och stickande avfall"?				
A7.14	Sker information om vikten av god handhygien och används skyddskläder för personer som deltar i annan verksamhet på gården som t.ex. grön omsorg eller grön rehabilitering?				
A8	Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg				
<i>Syftet med reglerna är att förhindra olyckor i samband med motorsågs- och röjsågsarbete.</i>					
A8.1	Har användaren utbildning och rätt kompetens för det arbete som ska utföras?				
A8.2	Använder du alltid komplett, funktionsduglig och rätt skyddsutrustning?				
A8.3	Kontrollerar du sågens säkerhetsdetaljer dagligen vid användning?				
A8.4	Är det alltid någon som vet var du befinner dig när du arbetar i skogen?				
A8.5	Kan du påkalla hjälp vid olycka med mobiltelefon eller kommunikationsradio?				
A8.6	Använder du rätt dimensionerade fällredskap?				
A8.7	Respekteras säkerhetsavståndet vid fällning?				
A9	Minderåriga				
<i>Speciella regler gäller för arbete av minderåriga (under 18 år) och vissa arbetsuppgifter är förbjudna. Syftet med reglerna är att minimera olyckor och arbetsskador för denna kategori.</i>					
A9.1	Är alla arbetsuppgifter som utförs av minderåriga tillåtna för denna ålderskategori?				
A9.2	Känner du till vilka krav som gäller om barn yngre än 13 år deltar i arbete?				
A9.3	Känner du till vilka krav som gäller om äldre barn över 13 år och upp till 16 år deltar i arbete?				
A9.4	Känner du till vilka krav som gäller om ungdomar som fyllt 16 år och upp till 18 år arbetar?				
A9.5	Känner du till vilka arbetsuppgifter som är förbjudna för minderåriga?				
A10	Barnsäkerhet				
<i>Syftet är att genom förebyggande åtgärder förhindra de vanligaste olyckorna där barn är inblandade. Vissa av reglerna (tonade fält) är rekommendationer som identifierats som särskilt viktiga.</i>					
A10.1	Används huvudströmbrytare på traktorer och på andra motordrivna maskiner?				

		JA	NEJ*	Ej akt.	Åtgärdas senast
A10.2	Är maskiner och redskap uppställda på ett säkert sätt?				
A10.3	Om barn åker med i traktorn, sitter de säkert och med säkerhetsbälte?				
A10.4	Efterlevs förbudet mot att skjutsa barn eller vuxna i traktor- eller lastarskopen?				
A10.5	Finns anordningar som hindrar barn från att klättra upp på stegar, i silotorn, torkar och höskullar?				
A10.6	Är upplag av rundbalar, timmer, halmbalar, gödselsäckar och dylikt pallat och upplagt på ett säkert sätt?				
A10.7	Är urin-, gödsel-, avlopps-, vatten- och dikesbrunnar väl täckta eller inhägnade?				
A10.8	Ligger plåtar och luckor på plats över utgödslingar och kulvertar, och finns räcken vid fodernedtag och liknande?				
A10.9	Hålls barnen under uppsikt när de vistas i närheten av djur?				
A10.10	Förvaras kemiska växtskyddsmedel och andra kemiska produkter oåtkomliga för barn?				
A10.11	Byter du ut trasiga kablar och eluttag?				

A11 Gravida och ammande arbetstagare

A11.1	Har arbetsgivaren gjort riskbedömning och eventuella åtgärder då en arbetstagare meddelat att den är gravid eller ammar?				
--------------	--	--	--	--	--

A12 Trafik

Syftet med reglerna och rekommendationerna är att förebygga olyckor med långsamtgående fordon.

A12.1	Har föraren av fordonet rätt behörighet?				
A12.2	Kan föraren av fordonet se bakomvarande trafik?				
✚ A12.3	Finns kontrollampa, fungerande blinkers och belysning på maskiner och kan bakomvarande trafik se dessa?				
A12.4	Är fordonen utrustade med LGF-skyltar?				
A12.5	Är utskjutande last markerad och ordentligt säkrad ?				
A12.6	Finns lyktor och reflexer på last och redskap (vitt ljus framåt, rött bakåt) vid körning under dåliga ljusförhållanden?				
A12.7	Underhålls och kontrolleras fordonens bromsar, inklusive parkeringsbromsen regelbundet?				
A12.8	Kontrolleras regelbundet att traktordrag och dragögla är intakt och inte förliten samt att hitch-krokar har fungerande låsning?				
A12.9	Används bälte vid traktorkörning?				
A12.10	Är den som kör fyrhjuling minst 16 år och har giltigt förarbevis?				
A12.11	Finns färdskrivare installerad på traktor b om annans gods med totalvikt över 3,5 ton eller annans eller eget gods med totalvikt över 7,5 ton transporteras på väg? Obs! Undantag finns, vid eget gods och vid användning i jord- och skogsbruksverksamhet inom 100 km radie. Se fakta för krav och undantag				

A13 Sociala grundvillkor

Sociala grundvillkor består av skyldigheter som du har gentemot dina arbetstagare när det gäller arbetsmiljö och arbetsvillkor. De införs från 1 januari 2025 för att stärka efterlevnaden av regler inom sektorn för arbetsrätt och arbetsmiljö. Du får avdrag på dina jordbrukarstöd om du har överträdelse av sociala grundvillkor.

✚ A13.1	Följs gällande arbetsmiljölagstiftning?				
✚ A13.2	Följs gällande regler om arbetsvillkor i lag, domar, myndighetsbeslut och kollektivavtal?				

Faktadel

Viktigt för alla

Läs mer om grundvillkor på www.miljohusesyn.nu.

Miljöbalken

Miljöbalken utgör en samordnad miljölagstiftning. I miljöbalkens andra kapitel finns ett antal allmänna hänsynsregler som ger uttryck för bl.a. försiktighetsprincipen, produktvalsprincipen samt principer om hushållning, kretslopp och lämplig lokalisering av verksamheter och åtgärder. Lagstiftningen fungerar förebyggande genom att ställa bindande krav på den som driver verksamhet eller vidtar åtgärder att skaffa sig kunskaper om ingreppens miljöeffekter samt genom principen att "förorenaren betalar". Kraven enligt hänsynsreglerna gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. En rimlighetsavvägning ska ske av nyttan av försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för dem.

Tillsynsmyndigheterna har befogenhet att direkt lägga hänsynsreglerna till grund för förelägganden, förbud, villkor vid tillståndsprövning m.m. De allmänt hållna hänsynsreglerna får på så sätt sitt innehåll konkretiseras genom föreskrifter eller beslut i enskilda fall. Åtalsanmälan sker vid misstanke om brott mot miljöbalkens bestämmelser. Vid mindre allvarliga överträdelser kan till exempel miljöstraffsavgifter beslutas. Läs mer om Miljöstraffsavgifter på www.miljohusesyn.nu.

Hygien- och kontrollförfordningar

VARFÖR GEMENSAMMA REGLER OM HYGIEN OCH KONTROLL I EU?

En rad foder- och livsmedelskriser (BSE, dioxin etc.) ledde till att EU-kommissionen i början av 2000-talet föreslog nya EU-förfordningar om livsmedelssäkerhet, inklusive hygien och kontroll. Förfordning (EG) nr 178/2002 trädde i kraft år 2005 och resterande förfordningar började gälla år 2006. EU-förfordningar omarbetas inte till nationella föreskrifter utan gäller direkt inom hela EU. För handel med varor mellan medlemsstater inom EU gäller fri rörlighet. Varor från ett annat EU-land eller som importerats till annat EU-land kan fritt tas in i Sverige. Eftersom varor säljs på en gemensam EU-marknad finns det även handelsnormer (en sorts kvalitets- och produktbeskrivning) att ta hänsyn till.

LIVSMEDELSLAGSTIFTNINGEN GÄLLER ÄVEN FÖR PRIMÄRPRODUKTIONEN!

Livsmedelslagstiftningen omfattar både livsmedel och foder i primärproduktionen. Det innebär att t.ex. odling och skörd av växter, uppfödning av livsmedelsproducerande djur före slakt och produktion av mjölk, ägg och honung omfattas. Lagring, hantering och transport på gården samt transport till en första mottagare, exempelvis slakteri, kvarn, grönsaksgrossist eller packeri av egna primärprodukter, omfattas om du utför transporten själv. För närmare information kontakta din länsstyrelse. Det är syftet med produktionen som avgör om

verksamheten är att betrakta som primärproduktion eller inte. Det levande djuret är inte livsmedel före slakt. Däremot omfattas djuruppfödning och produktion av primärprodukter av animaliskt ursprung och som är avsedda att användas som livsmedel, av kraven i livsmedelslagstiftningen. På samma sätt omfattas växtodling av livsmedelslagstiftningen om produkten är tänkt att ingå i livsmedelskedjan.

Reglerna finns framför allt i EG-förfordningarna nr 178/2002, 183/2005, 852/2004 och 853/2004. Den som enbart håller djur, odlar eller producerar livsmedel för privat konsumtion omfattas inte av livsmedelslagstiftningens krav. Lagstiftningen vänder sig till företagen och är mer inriktade på de mål som ska uppnås, dvs. säkra livsmedel, säkert foder och gott djurskydd. Livsmedel ska också vara märkta så att konsumenterna inte vilseleds, (EG-förfordningen 1169/2011). I många fall är de nya reglerna flexibla och kan anpassas efter lokala och individuella förhållanden.

Det ger företagen möjlighet att välja olika vägar för att uppnå målen. I livsmedelslagstiftningen betonas ansvar, spårbarhet, egenkontroll och flexibilitet. Producentens ansvar för egenkontroll betonas starkare i dagens lagstiftning än tidigare. Lagstiftningen kan därför ses som en möjlighet för producenten att kvalitetssäkra sin produktion. Livsmedelsverket är central myndighet för livsmedelskontrollen. Jordbruksverket är central myndighet för foder- och djurskyddskontrollen i primärproduktionen. I praktiken är det länsstyrelserna, Livsmedelsverkets kontrollpersonal på slakterierna och distriktsveterinärerna som utför kontrollen.

LIVSMEDELSLAGSTIFTNINGEN I MILJÖHUSESYN

I Miljöhusesyn återfinns några av kraven i förfordningarna, men den som producerar livsmedel är skyldig att känna till och uppfylla samtliga bestämmelser i lagstiftningen. Information om bestämmelserna i livsmedelslagstiftningen finns i Livsmedelsverkets vägledning om livsmedelskontroll i primärproduktionen och i nationella branschriktlinjer vilka innehåller rekommendationer om hur bestämmelserna och målen i lagstiftningen ska uppnås.

Läs mer om Branschriktlinjer på www.miljohusesyn.nu.

HUR SKER KONTROLLEN?

Myndigheternas uppgifter är att kontrollera att företagen lever upp till kraven i lagstiftningen. I förfordning EU 2017/625 betonas att kontrollen av livsmedelssäkerhet ska fokusera på granskning och bedömning av företagets egen kontroll mot gällande bestämmelser. Det görs t.ex. genom genomgång av rutiner och arbetsinstruktioner, resultat från mätningar och analyser och korrigering eller förebyggande åtgärder som genomförs. Vid kontrollen görs en bedömning både av företagets system för egna kontroller och om dessa följs, dvs. om arbetsinstruktionerna följs, om personalen har kunskap för det de ansvarar för, om hanteringen är sådan att livsmedel eller foder inte förorenas, om dokumentationen stämmer osv.

Inspektion av pågående verksamhet görs också. Slutligen görs en bedömning av om kraven och målen i lagstiftningen uppfylls. Kontrollförfordningarna riktar sig till myndigheterna, bl.a. till Livsmedelsverket, Jordbruksverket och länsstyrelserna.

Länsstyrelserna ansvarar för kontrollen av foder och livsmedel i primärproduktionen och ofta görs kontrollerna samtidigt. Vanliga brister som upptäckts i kontrollen de senaste åren är bristande dokumentation vid:

- läkemedelsbehandlingar av djur
- användning av växtskyddsmedel
- inköp av foder
- bristande hygien och underhåll av mjölk tanksrum.

Bristerna måste alltid åtgärdas. Om de inte tas om hand kan de leda till sanktioner, böter eller förelägganden.

Bristerna måste alltid åtgärdas. Om de inte tas om hand kan det leda till sanktioner, böter eller förelägganden. Tillsyn över användning av kemikalier utförs av arbetsmiljöinspektionerna, länsstyrelserna och de kommunala miljönämnderna, som har delat ansvar för att kontrollera att de som yrkesmässigt använder kemiska produkter gör det enligt gällande regler. Kemikalieinspektionen har ingen tillsyn över användning av kemikalier.

Djurskyddslagstiftningen

Alla djur som hålls av människor samt viltlevande försöksdjur omfattas av djurskyddslagstiftningen. På djurskyddsområdet finns det dels lagstiftning på EU-nivå i form av bl.a. förordningar och direktiv samt dels nationell lagstiftning i form av en djurskyddslag och en djurskyddsförordning som påverkar våra föreskrifter.

DJURSKYDDSLAGEN

Nuvarande djurskyddslag (2018:1192) trädde i kraft den 1 april 2019. Den ersätter djurskyddslagen från 1988 vilken i sin tur ersatte Sveriges första djurskyddslag, lagen (1944:219) om djurskydd och lagen (1937:313) angående slakt av husdjur. Djurskyddslagen innehåller grundläggande bestämmelser med syftet att säkerställa ett gott djurskydd och främja en god djurvälstånd och respekt för djur.

DJURSKYDDSFÖRORDNINGEN

Djurskyddsförordning (2019:66), som trädde ikraft 1 april 2019, innehåller kompletterande bestämmelser till djurskyddslagen (2018:1192). Den innehåller olika kapitel, bl.a. 2 kap Allmänna bestämmelser om hur djur ska hanteras, hållas och skötas, 4 kap Vård av djur och operativa ingrepp, 5 kap. Slakt och annan avlivning av djur, 6 kap Förprovning och tillstånd, 8 kap. Offentlig kontroll och myndigheternas uppgifter och 9 kap. Djurförbud och omhändertagande.

JORDBRUKSVERKETS FÖRESKRIFTER

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m., även kallad L100, har arbetats om till sex djurslagsspecifika författningar enligt nedan. Även L101, föreskrifterna om hästhållning, och L10 föreskrifterna om hållande av strutsfåglar har ändrats. Samtliga nya föreskrifter började gälla från 1 mars 2019.

De djurslagsspecifika författningarna som tas upp i Miljöhuset är följande:

- L10 Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar.
- L101 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning.
- L104 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning inom lantbruket m.m.

- L106 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning inom lantbruket m.m.
- L107 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning inom lantbruket m.m.
- L109 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning inom lantbruket m.m.
- L111 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m.
- L112 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

INFORMATION FRÅN LIVSMEDELSKEDJAN OM SLAKTDJUR

När djur lämnas till slakt ska slakterierna alltid begära in, ta emot, kontrollera och reagera på information som bl.a. rör djurens hälsotillstånd och eventuell läkemedelsbehandling. Informationen ska enligt grundregeln finnas hos slakteriet senast 24 timmar innan djuren ska slaktas för att slakteriet ska kunna reagera på informationen, rätt till undantag finns dock och i Sverige är praxis att informationen ska finnas på slakteriet samtidigt som djuren kommer dit. Informationen ska innehålla:

- 1 Hälsoläget på gården djuren kommer ifrån och bland djuren i närområdet.
- 2 Slaktdjurets/djurens hälsotillstånd.
- 3 Uppgifter om läkemedelsbehandling eller annan behandling som djuren fått under en relevant period före slakt och med en karenstid på mer än noll dagar, tillsammans med behandlingsdatum och karenstid.
- 4 Förekomst av sjukdomar som kan påverka köttets säkerhet som livsmedel (zoonoser).
- 5 Analysresultat från övervakning och kontroll av zoonoser (t.ex. salmonella) och läkemedelsrester och andra analysresultat med betydelse för köttets säkerhet som livsmedel.
- 6 Relevanta rapporter om besiktningar före och efter slakt av djur från samma gård, inklusive rapporter från officiella veterinärer.
- 7 Produktionsuppgifter, om uppfödaren har uppgivit att sjukdomar förekommer (enligt punkt 4).
- 8 Namn och adress på den veterinär som vanligen anlitas (besättningsveterinär).

I normalfallet är den hälsodeklaration du gör på slakteriets leveranssedel när djuren hämtas utformad enligt dessa krav. Om information saknas eller något i informationen skulle tyda på hälsofara eller om det finns andra avvikelser, som enligt slakteriet kräver veterinärmedicinsk utvärdering, ska den officiella veterinären (besiktningsveterinären) meddelas omgående. Slakt får då inte ske förrän den officiella veterinären ger tillåtelse till det. Läs mer om Rena djur till slakt på www.livsmedelsverket.se, tel. 018-17 55 00.

Arbetsmiljölslagstiftningen

Arbetsmiljön omfattar alla faktorer och förhållanden i arbetet som omfattar tekniska, fysiska, arbetsorganisatoriska, sociala samt arbetets innehåll.

ARBETSMILJÖLAGEN

Arbetsmiljölagen (1977:1160) antogs av riksdagen 1977 och började gälla den 1 juli 1978. Den har därefter ändrats flera gånger. I arbetsmiljölagen, AML, finns de allmänna krav som gäller för miljön på jobbet. Syftet med arbetsmiljölagen är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet och att skapa en god arbetsmiljö. Där står det till exempel att arbetsgivaren är ytterst ansvarig för arbetsmiljön och ska leda arbetet mot en bättre arbetsmiljö. Regeringen har utfärdat en arbetsmiljöförordning (1977:1166) med vissa kompletterande regler.

ARBETSMILJÖVERKET'S FÖRESKRIFTER

Arbetsmiljöverket är den myndighet som har fått i uppdrag av regeringen att mer i detalj bestämma vad som gäller för arbetsmiljön. Därför ger Arbetsmiljöverket ut föreskrifter, Arbetsmiljöverkets författningssamling, t.ex. (AFS 2006:4), som preciserar vad som gäller för arbetsmiljön till exempel för buller, farliga ämnen, ensamarbete och arbetsplatsens utformning.

Vad är grundvillkor?

Grundvillkor är regler som du som söker jordbrukarstöd behöver följa, för att få full utbetalning av stödet. Genom att följa grundvillkoren bidrar du till att bevara jordbruksmarken i gott skick. Du bidrar också till att förbättra den yttre miljön

för människor och djur, förbättra klimatet, minska smittspridningen och få säkrare livsmedel. Grundvillkoren bidrar även till lika villkor för lantbrukarna inom och mellan medlemsstaterna i EU. Grundvillkoren är indelade i verksamhetskrav och normer.

Du kan se alla grundvillkor inom Allmänna Gårdskrav, Växtodling och Djurhållning i Lista grundvillkor.

VERKSAMHETSKRAV

Verksamhetskrav är regler som redan finns i svensk lagstiftning och som gäller all jordbruksverksamhet, oavsett om du söker jordbrukarstöd eller inte. Du måste alltså följa dessa regler redan innan du har bestämt dig för att söka jordbrukarstöd. Exempel på verksamhetskrav är vissa av reglerna för djurskydd.

NORMER

Det finns även grundvillkor som kallas för normer. De är miljö- och klimatrelaterade grundvillkorsmål som alla medlemsstater måste nå upp till och som finns uppräknade i EU:s regler för den gemensamma jordbrukspolitiken. Sverige fastställer dessa normer i svensk lagstiftning, antingen genom helt nya regler eller genom att peka ut hur regler som redan finns i svensk lagstiftning uppfyller målet med normen.

FAKTABANK OM GRUNDVILLKOREN

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

Allmänna Gårdskrav

G1| Anmälnings- och tillståndsplikt

Miljöbalken (1998:808), miljöprövningsförordningen (2013:251) och förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd reglerar verksamheter som riskerar att påverka miljön eller människors hälsa. Här klassificeras verksamheterna som anmälningspliktiga (C-verksamheter) eller tillståndspliktiga (B-verksamheter, det finns även A-verksamheter som beslutas av regeringen). Inom lantbruket omfattas främst större djurgårdar. Men även verksamheter såsom förädling av livsmedel och foder, biologisk behandling av gödsel för gas, förbränning av flis, halm m.fl. verksamheter och som ofta är anknutna till lantbruksbranschen, omfattas av anmälnings- eller tillståndsplikt. Tillsynsmyndigheten (länsstyrelse eller kommun) kan ge ytterligare information.

Observera att det finns andra verksamheter som kräver tillstånd för att få bedrivas, såsom att uppföra vilthägn på områden där allmänheten får färdas fritt. Tillstånd söks hos länsstyrelsen. Att inrätta en avloppsanläggning kräver tillstånd av kommunen. Anmälningspliktiga och tillståndspliktiga företag som väsentligt förändrar sin verksamhet (t.ex. vid utbyggnad, förändrat djurslag, förändrad uppvärmningskälla) ska meddela detta till tillsynsmyndigheten. Anmälnings- och tillståndsplikt för djurhållning är kopplade till grundvillkoren på grund av risk för påverkan på grundvattnet.

G1.1 ANMÄLNINGSPLIKTIG VERKSAMHET

Grundvillkor

Djurhållning över 100 djurenheter och även flera andra vanliga biverksamheter på ett lantbruk kräver anmälan till kommunens miljöförvaltning. Anmälan ska göras minst 6 veckor innan verksamheten startar eller att anläggningen börjar uppföras. Verksamheten bör sedan invänta kommunens beslut i ärendet, då beslutet kan innehålla särskilda krav. Kommunens beslut kan även överklagas av t.ex. närboende. Det är dock inte ett krav att vänta om kommunen inte särskilt förelagt om det. Grundvillkoret gäller endast för djurhållning.

Läs mer om Exempel på anmälningspliktiga verksamheter som kan förekomma på ett lantbruk på www.miljohusesyn.nu.

Läs mer om Vägledning om anmälan enligt miljöbalken för djurhållande verksamheter på www.jordbruksverket.se. Naturvårdsverket har mer information om andra anmälningspliktiga verksamheter. Vilka verksamheter som är anmälningspliktiga listas i Miljöprövningsförordningen (SFS 2013:215) på www.riksdagen.se. I förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd på www.riksdagen.se. kan du läsa om fler verksamheter som ska anmälas till kommunen.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Svensk författningssamling, Miljöprövningsförordning (SFS 2013:251) 2 kap. 1 och 2 §§, 5, 20, 21, 29 kap.*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd*

G1.2 TILLSTÅNDSPLIKTIG VERKSAMHET

Grundvillkor

Tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.10-i, enligt IED

Anläggning med:

- *mer än 40 000 platser för fjäderfä* (med fjäderfä menas höns (kycklingar), kalkoner, pärlhöns, ankor, gäss, vaktlar, duvor, fasaner och raphöns, som föds upp eller hålls i fångenskap för avel, för produktion av kött eller ägg för konsumtion, eller för utsättning av jaktbart vilt).
- *mer än 2 000 platser för slaktsvin*, tyngre än 30 kg, avsedda för produktion (som slaktsvin räknas även obetäckta gyltor)
- *mer än 750 platser för suggor* (som suggor räknas även betäckta gyltor)

Tillståndsplikt enligt miljöbalken, verksamhetskod 1.11

Anläggning med stadigvarande djurhållning med mer än 400 djurenheter av:

- Nötkreatur
- Hästar
- Minkar

Exempel på andra tillståndspliktiga verksamheter

- Verksamheter med mängder som överskrider för vad som anges för anmälningspliktiga verksamheter i faktaruta G1:1.
- Inrätta avloppsanordning som en eller flera vattentoaletter ska anslutas till.
- Ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning.
- Uppföra vilthägn på områden där allmänheten får färdas fritt.
- Utföra markavvattning, dvs leda bort vatten från jordbruksmark och från bebyggd mark genom dikning, vattenavledning, invallning samt täckdikning (med dräneringsrör 300 mm eller mer eller risk att skada t.ex ovanliga växter eller insekter).

Utöver dessa krävs tillstånd för vissa verksamheter som nämns i miljöbalkens 9 kap. eller i förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd på www.riksdagen.se. Läs mer i avsnitt G1.1.

Tillståndsansökan prövas av Miljöprövningsdelegationen som finns på 12 länsstyrelser i Sverige. Till ansökan lämnas en miljökonsekvensbeskrivning, MKB, som redogör för den planerade verksamhetens miljöpåverkan. I MKB-processen ingår bland annat samråd med myndigheter, närboende och andra berörda. Hela tillståndprocessen tar ofta ca 1 - 2 år. Ett tillstånd förenas med särskilda villkor.

I miljöbalken finns även reglerat att mindre ändringar i tillståndspliktiga verksamheter ska anmälas till tillsynsmyndigheten innan ändringen får ske. Om ändringen är av betydelse ur störningssynpunkt krävs en ny tillståndsprövning. Vid ändringar som medför att villkor i tillståndet inte kan följas eller ändringar som i sig är tillståndspliktiga krävs också en ny tillståndsprövning.

BAT-slutsatser

Tillståndspliktiga anläggningar av fjäderfä, suggor eller slaktgrisar, med verksamhetskod 1.10-i, lyder under industriutsläppsdirektivet (IED), vilket innebär att verksamhetsutövaren ska kunna redogöra för hur kravet på bästa möjliga teknik

tillvaratas i anläggningen, s.k. BAT-slutsatser. Tillsynsmyndigheten ska, enligt 2 kap. 2 § industriutsläppsförordningen, meddela de verksamhetsutövare som omfattas av BAT-slutsatser.

Hur verksamheten följer BAT ska redovisas i den årliga miljörapporten för tillståndspliktiga verksamheter. Kontakta gärna tillsynsmyndigheten för att få svar på eventuella frågor. Mer om BAT-slutsatser och vägledningar kan läsas på www.naturvardsverket.se och särskilt om djurhållning på www.jordbruksverket.se.

Statusrapport

Verksamhetsutövare som omfattas av industriutsläppsbestämmelserna ska upprätta en statusrapport som redovisar föroreningsituationen i mark och grundvatten inom verksamhetsområdet. Statusrapporten ska beskriva nuläget i mark och grundvatten. När en verksamhet läggs ner ska statusrapporten användas som jämförelse och utgöra underlag för bedömning av om en betydande förorening har uppstått. Verksamhetsutövare ska lämna statusrapport antingen till tillståndsmyndigheten vid en tillståndsansökan eller till tillsynsmyndigheten. För befintliga anläggningar ska denna redovisning ha gjorts innan 21 februari 2021.

För nya verksamheter görs redovisningen i samband med tillståndsprövningen. Det finns undantag från kravet på statusrapport. De verksamheter där det endast är liten risk för att verksamheten ska medföra en föroreningsskada omfattas inte av kravet. Där görs en mindre redovisning som visar att risken för föroreningsskada är liten. Kontakta gärna tillsynsmyndigheten för att få svar på eventuella frågor. Läs mer om Statusrapport och vägledningar på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöprövningsförordning (SFS 2013:251), 2 kap. 1 § (1.10-i), 5 kap. 4 § (15.40-i), 8 § (15.90-i), 12 § (15.131-i), 15 § (15.170-i), 17 § (15.185-i), 29 § (15.330-i), 31 § (15.350-i) och 33 § (15.370-i)*
- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 9 kap. 6 §*
- *Svensk författningssamling, Industriutsläppsförordning (SFS 2013:250), 1 kap. 23-25 §§, 2 kap. 2 §, 41-42 §§*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EU 2017/302) om fastställande av BAT-slutsatser för intensiv uppfödning av fjäderfä eller gris, i enlighet med 2010/75/EU, Bilaga I, Definitioner Fjäderfä*

G1.3 MILJÖRAPPORT

En tillståndspliktig verksamhet ska lämna miljörapport till tillsynsmyndigheten senast den 31 mars varje år för föregående års verksamhet. En miljörapport består av tre till fyra delar - grunddel, textdel och för vissa verksamheter en emissionsdeklaration avseende ammoniakemissioner och en avfallsdeklaration. Anläggningar med gris och fjäderfä (IED-anläggningar) ska även redovisa en bedömning av hur verksamheten uppfyller BAT-slutsatserna. Rapporten ska lämnas digitalt till Svenska miljörapporteringsportalen (SMP) på smp.lansstyrelsen.se. Vägledning om miljörapportering finns på www.naturvardsverket.se men även under flik Information på SMP. Där finns även mallar för textdel och redovisning av BAT-slutsatser.

Rapporten lämnas digitalt till Svenska miljörapporteringsportalen (SMP) på smp.lansstyrelsen.se. Vägledning om miljörapportering finns på www.naturvardsverket.se men även under flik Information på SMP. Där finns även mallar för textdel och redovisning av BAT-slutsatser.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2016:8) om miljörapport, ändrad genom 2021:9*
- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 26 kap. 20 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, 47a §*

G1.4 ÅRSREDOVISNINGENS FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE

Alla som bedriver verksamhet som är tillstånds- eller anmälningspliktig enligt miljöbalken och som driver företaget i form av ett aktiebolag ska i årsredovisningens förvaltningsberättelse lämna upplysningar om verksamhetens miljöpåverkan. I upplysningarna bör framgå:

- typ av verksamhet (t.ex. mjölkproduktion)
- verksamhetens huvudsakliga miljöpåverkan (t.ex. kväveförluster)
- bolagets uppfyllande av gällande tillstånd och villkor
- vid övertagande av verksamhet som har tillstånd eller som har anmälts ska den nya brukaren meddela tillsynsmyndigheten om övertagandet
- det ekonomiska beroendet av verksamheten (t.ex. att mjölkproduktionen står för 80 % av gårdens omsättning).

Mindre företag måste inte lämna upplysningar om verksamhetens miljöpåverkan. Läs mer om definition av mindre företag på www.bolagsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Årsredovisningslag (SFS 1995:1554)*

G2| Egenkontroll av miljöpåverkan

Alla som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan antas medföra olägenhet för hälsa eller miljö ska planera och kontrollera verksamheten i förebyggande syfte för att undvika onödiga miljöpåverkan. Det är inte enbart verksamheter som är anmälnings- och tillståndspliktiga som ska utföra någon form av egenkontroll utan detta gäller även s.k. U-verksamheter. Miljöhusesyn med åtgärdsplan är ett bra verktyg. För verksamheter som är anmälnings- eller tillståndspliktiga enligt miljöbalken gäller mer omfattande krav, framförallt på dokumentation av egenkontrollen, se frågorna G2.1 - G2.8.

Kraven regleras i egenkontrollförordningen. Egenkontroll är ett förbättringsarbete som ständigt pågår i vardagen. Läs mer om Egenkontroll enligt miljöbalken på www.jordbruksverket.se. Här finns olika exempel på egenkontroll för Hobby-verksamhet, Litet jordbruk med djur, Mellanstort jordbruk med djur, Växtodlingsgård och Tillståndspliktigt jordbruk.

G2.1 EGENKONTROLL FÖR U-VERKSAMHETER

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har tillsyn över verksamheter som hamnar under anmälnings- och tillståndsplikt, s.k. U-verksamheter. Även dessa verksamheter omfattas av miljöbalkens krav på egenkontroll, däremot ställs inte samma krav såvida inte tillsynsmyndigheten begär detta. Egenkontrollen behöver inte vara dokumenterad (med undantag för vissa särskilda krav som är specificerade i lagstiftning, t.ex. kontroll av spruta, sprutjournal och gödselberäkningar).

Det räcker att du kan redogöra muntligt för rutiner och kontroller. Gödsel förvar, avfall och kemikalieförråd, diesel- och eldningsoljecisterner, spruta och gödselspridare, är exempel på delar i verksamheten som riskerar att orsaka påverkan på miljö eller hälsa om de inte sköts och fungerar som de ska.

Viss utrustning, som citerner och spruta, omfattas av särskilda krav på ackrediterad kontroll av utomstående, men du ska ändå utföra din egen kontroll för att säkerställa att ingen negativ påverkan sker på miljö eller människor. Egenkontroll är ett förbättringsarbete som ständigt pågår i vardagen. Läs mer om Egenkontroll enligt miljöbalken på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 26 kap. 19 §*

G2.2 ANSVARIG FÖR ATT MILJÖLAGSTIFTNINGEN FÖLJS

För tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter krävs en fastställd och dokumenterad fördelning av det organisatoriska ansvaret, vem som ansvarar för att miljöbalkens regler är kända och att företaget lever upp till dem. Miljösanktionsavgift finns om 25 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 4 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G2.3 MILJÖ- OCH HÄLSORISKER

Verksamhetens miljö- och hälsorisker ska utvärderas och vid behov åtgärdas. Kraven varierar beroende på verksamhetens art, omfattning och miljöpåverkan. Miljöhusesyn med upprättad åtgärdsplan samt en genomförd växtnärbalans är lämpliga verktyg i egenkontrollen. Läs mer om Riskbedömning till grund för egenkontroll på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 6 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G2.4 KONTROLL AV ANLÄGGNINGAR OCH UTRUSTNING

Verksamhetsutövaren skall ha rutiner för att fortlöpande kontrollera att utrustning m.m. för drift och kontroll hålls i gott skick, för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljön. Aktuell utrustning kan vara spruta, sprutbod, platsen där sprutan fylls på och rengörs, dieseltankar, avlopp, förvaringsställe för kemiska produkter och farligt avfall, spolplatta, gödselbrunn, gödselplatta och gödselspridare, klimatanläggningar, gödselblandare, utgödsling, stallventilation och bränslepanna.

Även annan utrustning kan vara aktuell. Viss utrustning, som citerner och spruta, omfattas av särskilda krav på ackrediterad kontroll av utomstående, men du ska ändå regelbundet utföra din egen kontroll för att säkerställa att ingen negativ påverkan sker på miljö eller människor. Kontrollera till exempel att inga läckage har skett från dieseltanken eller vid tankning och att inga skador uppstått. De kontroller som utförs ska också dokumenteras. Miljösanktionsavgift finns om 10 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 5 §*

- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G2.5 ÅTGÄRDER EFTER KONTROLL

Beslutade åtgärder ska genomföras för att förebygga negativ påverkan på miljö och hälsa.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 5 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G2.6 KONTAKTA TILLSYNSMYNDIGHET VID TILLBUD/OLYCKA

För att den ansvariga myndigheten ska kunna vidta åtgärder vid tillbud/olyckor som kan påverka miljön eller människors hälsa, ska sådana tillbud/olyckor omedelbart anmälas till tillsynsmyndigheten.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 6 § 2a st*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G2.7 KEMIKALIEFÖRTECKNING

Det ska finnas en förteckning över samtliga kemiska produkter och biotekniska organismer som kan medföra risker för miljö och hälsa, se G3.1. Miljösanktionsavgift finns om 25 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter. Ladda ner förslag på kemikalieförteckning och läs mer om Klassificering och märkning av kemikalier enligt CLP på www.miljohusesyn.nu.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 7 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G2.8 DOKUMENTATION

Samtliga genomgångar, resultat och åtgärder ska dokumenteras. I Naturvårdsverkets allmänna råd 2001:2 ges vägledning om egenkontrollens innehåll. För mer information, kontakta länsstyrelsen eller kommunen. Läs mer om Egenkontroll enligt miljöbalken på www.jordbruksverket.se. och läs mer om Egenkontroll för verksamhetsutövare på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 4-7 §§*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G3| Kemiska produkter

Kemiska produkter är till exempel växtskyddsmedel, diesel, bensen, eldningsolja, olika verkstadsoljor och fetter, glykol, spolarvätska, avfettnings-, tvätt- och rengöringsmedel, diskmedel, lösningsmedel och mineralgödsel. Kemikalier innehåller

kemiska ämnen som kan vara hälsofarliga för människor och skadliga för miljön. Genom oaktsamhet eller olycka kan de spridas till mark och vatten med kostsamma saneringar som följd. Även ett godkänt växtskyddsmedel kan innebära risker för hälsan och miljön, läs mer i avsnitt V7.

Enligt EU-förordning, (EG) nr 1272/2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar, CLP (Classification, Labelling and Packaging of substances and mixtures), om klassificering, märkning och förpackning av kemiska ämnen och blandningar gäller följande: Alla kemiska produkter ska numer vara märkta enligt CLP. Märkning enligt äldre regler kan fortfarande förekomma på kemiska produkter som används på arbetsplatser eller som finns i hemmen. Med CLP har följande farosymboler införts, s.k. faropiktogram.

För att förhindra terrorism med hemgjorda sprängämnen har utgångsämnen till dessa, så kallade sprängämnesprekursorer, reglerats inom EU genom EU-förordning 2019/1148. Reglerna innebär bl.a. att kontroller behöver ske vid överlåtelse av vissa kemiska produkter som innehåller sådana ämnen. Vidare måste misstänkta transaktioner, stölder och försvinnanden av produkter som innehåller sprängämnesprekursorer rapporteras till polisen.

Nedanstående produkter, som kan förekomma inom lantbruket, får inte överlätas utan att kontroller av mottagaren görs (exempelvis genom en så kallad "kundförsäkran" för yrkesmässiga användare). Läs mer om Utgångsämnen till hemgjorda sprängämnen – sprängämnesprekursorer på www.msb.se, där det även finns en fullständig förteckning över berörda ämnen.

- Mineralgödsel och andra produkter som innehåller mer än 16 vikt% kväve från ammoniumnitrat (N > 16, motsvarar mer än 45,7 vikt% ammoniumnitrat)
- Salpetersyra, halt över 3 vikt%
- Svavelsyra, halt över 15 vikt%
- Väteperoxid (vätesuperoxid), halt över 12 vikt%

Läs mer om Planscher och andra trycksaker och ladda ner Faopiktogram på www.kemi.se.

Arbetsmiljöverket ställer krav avseende kemiska arbetsmiljörisker (AFS 2011:19), att behållare som innehåller farliga kemiska produkter ska vara märkta enligt faropiktogrammen, när de används eller förvaras i anslutning till användning. Utöver produktens namn ska den vara märkt med en CLP-etikett, alternativt med produktens namn, tillämpliga CLP-piktogram och en text som beskriver Signalord, t.ex. "Fara" eller "Varning". Information om vad produkten kan orsaka, d.v.s.

Faroangivelse, ska finnas med, t.ex. "Explosivt vid uppvärmning" och/eller "Misstänks kunna orsaka cancer". Se Kemikalieinspektionens plansch på Klassificering och märkning enligt CLP på www.kemi.se.

Du som köper och använder kemiska produkter behöver få information om produkternas farliga egenskaper. Den som säljer kemiska produkter måste därför informera om de farliga egenskaperna och hur man kan skydda sig själv och miljön. Informationen ska ges i form av märkning på förpackningen. För yrkesmässiga användare ska fördjupad information även ges i säkerhetsdatablad. Regler om säkerhetsdatablad finns i Reach-förordningen. För produkter som säljs i Sverige ska informationen vara på svenska.

För att människors hälsa och miljön inte ska komma till skada finns regler för hur farliga kemiska produkter ska förpackas. Till exempel finns regler om förpackningens utformning och att vissa produkter ska vara försedda med barnskyddande

förslutning eller varningsmärkning för personer med nedsatt syn, så kallad kännbar (taktil) märkning. Den som säljer farliga kemiska produkter ska se till att förpackningarna uppfyller kraven i CLP och att produkterna förvaras på rätt sätt.

Arbetsmiljöverket ställer krav på hur farliga kemikalier ska förvaras på arbetsplatser. Läs mer om Skyltning, förvaring, och behållare på www.av.se. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har regler om förvaring av bland annat brandfarliga och explosiva produkter. MSB har också särskilda bestämmelser om förpackningar i reglerna för transport av farligt gods. Läs mer om farligt gods, Brandfarligt och explosivt på www.msb.se.

G3.1 FÖRTECKNING ÖVER KEMISKA PRODUKTER

Anmälnings- och tillståndspliktiga verksamheter samt alla arbetsplatser med anställd eller inhyrd arbetskraft ska ha en förteckning över kemiska produkter och biotekniska organismer, som kan medföra risker för miljö och hälsa. Förteckningen ska innehålla produktens namn, omfattning och användning samt information om och klassificering av hälso- eller miljöskadlighet. För alla kemiska produkter står klassificeringen för farliga egenskaper utskrivna på etiketten. Klassificeringen avseende miljö anges som den specifika miljörisken, t.ex. "Farligt för Vattenmiljön – fara för fördröjda (kroniska) effekter på vattenmiljön- Kat Kroniskt 1", se faktext under punkt 3. Förteckningen ska vara systematiskt ordnad och finnas tillgänglig i verksamheten där kemikalierna hanteras. Det räcker alltså inte att förvara förteckningen på kontoret om det är i t.ex. verkstaden de farliga kemikalierna hanteras.

Ladda ner förslag på kemikalieförteckning och läs mer om Klassificering och märkning av kemikalier enligt CLP på www.miljohusesyn.nu.

Miljösanktionsavgift finns om 25 000 kr för tillståndspliktiga verksamheter, se G2.7

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll, 7 §*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2011:19) om kemiska arbetsmiljörisker, ändrad genom 2020:7*

G3.2 SÄKERHETSATABLAD

Aktuella säkerhetsdatablad ska finnas tillgängliga. Dessa har 16 punkter med beskrivningar om ingående ämnen, information om risker för hälsa, miljö, brand, olika skyddsåtgärder, farligtgodsklassning m.m. Säkerhetsdatabladen kan ingå i förteckningen över kemiska produkter, se G3.1. Enligt REACH ska användarna av kemikalier särskilt ta till sig informationen i säkerhetsdatabladen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1907/2006) Reach art. 31*

G3.3 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – LÄCKAGE

Tillverkarna ska leverera produkterna i stadiga och återförslutningsbara förpackningar som inte kan läcka. Kemiska produkter ska förvaras säkert så att hälso- och miljörisker förebyggs. Ofta ställs kravet från tillsynsmyndigheten att flytande kemiska produkter ska förvaras i någon form av invallning som kan ta emot det största kärlets hela volym samt 10% av övriga kärll. Se även G3.8 och G3.11.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 2 kap.3§, 26 kap.19*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer*

- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer, 2 kap. 3-4 §§, ändrad genom 2022:6*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2011:19) om kemiska arbetsmiljörisker, ändrad genom 2020:7*

G3.4 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – BRANDFARLIGA OCH EXPLOSIVA VAROR

Kemiska produkter ska hållas skilda från brandfarliga och explosiva varor. Ibland räcker det att hålla tillräckligt stort avstånd mellan behållarna beroende på innehållets risker och mängder. I andra fall kan man behöva förvara produkterna i separata skåp eller placera dem i separata rum som vid behov är invallade. Lösa behållare som innehåller brandfarliga vätskor får inte samförvaras i cisternrum.

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd (SÄIFS 2000:2) om hantering av brandfarliga vätskor, 6 kap. ändrad genom 2000:5*
- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2019:1) om hantering av explosiva varor, 9 kap.*
- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd (SÄIFS 1999:2) om hantering av väteperoxid, kap. 5.2, 6.2*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2011:19) om kemiska arbetsmiljörisker, 21 §, ändrad genom 2020:7*

G3.5 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER - BARN OCH LIVSMEDELSSÄKERHET

Kemiska produkter ska förvaras svåråtkomligt för obehöriga och små barn. De ska heller inte förvaras ihop med ätbara produkter.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2011:19) om kemiska arbetsmiljörisker, 21 §, ändrad genom 2020:7*
- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer, 2 kap. 3-6 §§, ändrad genom 2022:6*

G3.6 FÖRVARING AV KEMISKA PRODUKTER – ORIGINALFÖRPACKNINGAR

Kemiska produkter ska förvaras i förpackningar som inte kan ge upphov till förväxlingar. Behållare som innehåller farliga kemiska produkter ska, när de används eller hålls i lager i anslutning till användning, vara märkta enligt CLP-förordningen med namn, faropiktogram och text med information om kemikalien kan ge cancer, allergi, skada arvsmassan eller störa reproduktionen, enklast då i originalförpackningarna. För ytterligare information om kemiska växtskyddsmedel, se avsnitt V7 Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2011:19) om kemiska arbetsmiljörisker, 19 §, ändrad genom 2020:7*

G3.7 GRUNDTVATTENSKYDD

Grundvillkor

För att skydda miljön och människors hälsa, måste ohälsosamma koncentrationer av förorenande ämnen i grundvatten förebyggas eller minskas. Detta innebär, förutom att inte släppa ut farliga ämnen direkt i grundvattnet, att även förhindra indirekt förorening genom att förvara och hantera ämnena på ett sätt så att de inte riskerar att läcka till mark. En rad kemiska produkter räknas som riskabla vid läckage till grundvatten. Inom jordbruket berörs främst diesel- och eldningsolja, lösningsmedel, spillolja, växtskyddsmedel och pressvatten. Även

mineralgödselämnen omfattas. Se punkt G3.3 Förvaring av kemiska produkter – läckage och G8 farligt avfall för mer information. Utsläpp av nitrater omfattas av nitratdirektivet, se avsnitt V9, V10 och V13. OBS! Det är viktigt att du informerar dig om vilka regler som gäller i din kommun angående förvaring av både kemikalier och avfall. Ofta finns information på kommunernas hemsidor.

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 2006/118) om skydd för grundvatten mot föroreningar och försämring*

G3.8 FÖRVARING AV AMMONIUMNITRAT

Mineralgödsel och andra produkter som innehåller mer än 28 vikt% kväve från ammoniumnitrat ($N > 28$, motsvarar mer än 80 vikt-% ammoniumnitrat) omfattas av särskilda brandsäkerhetskrav. Ammoniumnitrat är oxiderande (brandunderstödjande) och kan dessutom sönderfalla våldsamt och i värsta fall detonera om det upphettas kraftigt i en brand, särskilt om det förorenats. Det ska därför inte samförvaras med brännbara material eller med material som ökar dess benägenhet att sönderfalla eller på annat sätt skapar risk för brand såsom brandfarliga och explosiva varor, oljor, fetter, hö och halm samt sågspån.

Inom ett avstånd av 12 m från platser där ammoniumnitrat hanteras ska det vara rökförbud samt förbud mot öppen eld. Ammoniumnitrat bör förvaras där inget annat gods förvaras, på en hård och tät yta utan fördjupningar där det kan ansamlas vid ett spill (exempelvis på en betongyta).

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd (SÄIFS 1995:6) om hantering av ammoniumnitrat*

G3.9 TILLSTÅND FRÅN KOMMUNEN OM FÖRVARING AV MINERALGÖDSEL MED HÖG HALT AV AMMONIUMNITRAT

Max 50 ton mineralgödsel med mer än 28 vikt% kväve från ammoniumnitrat ($N > 28$, motsvarar mer än 80 vikt% ammoniumnitrat), får utan tillstånd förvaras i samma byggnad på en enskild lantgård. Högst 100 ton får förvaras på gården totalt utan tillstånd. Tillstånd för större mängder söker du hos kommunen (i allmänhet hos räddningstjänsten).

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd (SÄIFS 1995:6) hantering av ammoniumnitrat, 10 kap.*

G3.10 STÖLD AV NITRATGÖDSELMEDEL OCH VISSA ANDRA KEMISKA PRODUKTER

Mineralgödsel som innehåller ammoniumnitrat eller något annat nitratsalt omgärdas av särskilda regler eftersom det kan användas för att tillverka sprängämne, t.ex. för terroristhandling. Reglerna om sprängämnesprekursorer (utgångsämnen till sprängämnen) innebär att man är skyldig att rapportera misstänkta transaktioner, stölder och försvinnanden till polisen gällande dessa gödselmedel. Vanliga nitratsalter i mineralgödsel är ammoniumnitrat, kalciumammoniumnitrat (kalksalpeter), kalciumnitrat, kaliumnitrat och magnesiumnitrat.

Rapporteringskravet omfattar även salpetersyra, svavelsyra och väteperoxid, samt ett antal ytterligare ämnen. Läs mer om rapporteringskrav och Utgångsämnen till hemgjorda sprängämnen – sprängämnesprekursorer på www.msb.se. Syrorna är aktuella att använda i surgörning av flytgödsel. Det är förbjudet att sälja gödselmedel med mer än 16 vikt-% kväve från ammoniumnitrat ($N > 16$) till privatpersoner och andra som inte har ett yrkesmässigt behov, och kontroller av mottagaren måste göras vid all överlåtelse. Kontroller av mottagaren måste

även göras för salpetersyra över 3 vikt%, svavelsyra över 15 vikt% och väteperoxid över 12 vikt%, och dessa produkter får inte säljas till privatpersoner såvida de inte har tillstånd från MSB till det.

För mer information om kraven och lista över alla berörda ämnen, se www.msb.se/prekursorer där det även finns en folder om hur du undviker att din mineralgödsel används i våldssamma brott. Misstänkta transaktioner samt betydande stölder och försvinnanden av sprängämnesprekursorer ska rapporteras till polisen. Rapporteringen ska ske snarast och senast inom 24 timmar från transaktionen eller upptäckten av stölden/för-lusten. Vad som är betydande behöver avgöras med hänsyn till om mängden är ovanlig mot bakgrund av omständigheterna i övrigt.

Rapportering sker till prekursor@polisen.se alternativt till polisens telefonnummer 114 14 eller på www.polisen.se.
www.msb.se

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/1148) om saluföring och användning av sprängämnesprekursorer*
- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 2014:799) om sprängämnesprekursorer*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:880) om sprängämnesprekursorer*

G3.11 VÄTEPEROXID

Väteperoxid med koncentration på 20 % eller mer är brandreaktiv vara och det finns detaljerade regler om hantering. Väteperoxid ska förvaras i separat, brandtekniskt avskilt utrymme och i sin originalbehållare. Se upp med föroreningar eftersom väteperoxid då kan sönderfalla på ett våldsamt sätt.

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd (SÄIFS 1999:2) om hantering av väteperoxid, kap. 5 och 6*

G3.12 TILLSTÅND, VÄTEPEROXID

Väteperoxid med koncentrationen 20 vikt-% eller mer men mindre än 60 vikt-% till en samlad volym överstigande 100 liter, får inte förvaras utan tillstånd från din kommun. Kontakta räddningstjänsten för mer information.

- *Sprängämnesinspektionens föreskrifter och allmänna råd (SÄIFS 1999:2) om hantering av väteperoxid, 3 kap.*

G3.13 TRANSPORT AV FARLIGT GODS

Denna information handlar främst om transporter i lantbrukarens huvudverksamhet och entreprenadarbeten som föraren är delaktig i. Exempel på farligt gods är vissa kemiska växtskyddsmedel, diesel, bensin, myrsyra och diskmedel till mjölkkningsanläggningar och avfall som spillolja och ackumulatorbatteri. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, reglerar transporter av farligt gods på land på väg och i terräng (ADR-S) och järnväg (RID-S). En särskild 1.3-utbildning krävs för transport av farligt gods på väg som värdeberäknad mängd eller begränsad mängd. Mängden beror på vilken klass och farlighetsgrad det kemiska ämnet/produkten tillhör. Alla kemiska växtskyddsmedel är inte ADR-klassade, vilket framgår av punkt 14 i produktens säkerhetsdatablad.

För transport av gods som inte är klassat som farligt gods gäller samma krav som vid traktortransporter (se nedan). Kravet på 1.3-utbildning gäller även anställd personal som t.ex. packar, lastar och lossar farligt gods eller är passagerare i transporten. Generellt är det inte tillåtet med passagerare vid transport av farligt gods. Besättningen måste ha en uppgift och utbildning. Men förbud av passagerare gäller inte vid transport

av farligt gods som så kallad "begränsad mängd" (3.4 i ADR-S), "värdeberäknad mängd" (1.1.3.6 i ADR-S) och "reducerad mängd" (3.5 i ADR-S). Läs mer om och sök ADR-utbildare/utbildningsanordnare på www.msb.se.

Det finns i praktiken tre möjligheter till undantag från föreskrifterna, inklusive kravet på utbildning:

- 1 Farligt godsklassade kemiska växtskyddsmedel kan bl.a. beroende på förpackningsstorlek, transporteras enligt reglerna om begränsad mängd, om man följer reglerna om sammansatta förpackningar och märkning. Följande bestämmelser ska vara uppfyllda och dessa handlar om:

Läs mer om bestämmelser Begränsad mängd på www.msb.se.

- 2 Förpackat farligt gods (t.ex. fat eller IBC) och farligt gods i bulk som transporteras med traktor eller motorredskap i lantbruket är undantagna från reglerna om transporten sker efter detaljförsäljningsledet/lokaldepån. På detta sätt kan alla varor transporteras i obegränsad mängd, under förutsättning att samlastning är tillåten enligt kap.7.5.2 i ADR-S. Villkoren är att åtgärder vidtagits för att motverka skador och läckage, att transportanordningarna kan stå emot belastningarna, att förar- och passagerarutrymmet är avskilt från förvaringsutrymmet samt att godset är lastsäkrat.

- 3 1.3-utbildningen ger en möjlighet att även transportera farligt gods enligt reglerna för värdeberäknad i ADR-S. Det är mängden farligt gods på transportenheten som avgör om värdeberäknad mängd kan tillämpas eller inte. I ADR-S finns högsta tillåtna totalmängder fastställda för respektive farligt gods. Dessa mängder får inte överstigas om undantaget ska tillämpas. Dessutom kan undantaget endast användas om det farliga godset transporteras i godkända förpackningar, IBC-behållare eller storförpackningar. Varje farligt gods, det vill säga UN-nummer, är tilldelat en transportkategori. Transportkategorin anger vilken högsta tillåtna totalmängd som gäller för godset. Uppgift om vilken transportkategori ett farligt gods tillhör finns i kolumn 15 i tabell A i del 3 till ADR-S.

Vid transport som värdeberäknad mängd måste bland annat följande bestämmelser uppfyllas:

Den största volym diesel som kan transporteras som värdeberäknad mängd är 1 000 liter (1.3-utbildning krävs!) förutsatt att inget annat farligt gods transporteras. För vissa ämnen finns ytterligare bestämmelser som måste uppfyllas, exempelvis om övervakning (se kapitel 8.4 och 8.5 i ADR-S) och ventilation av lastutrymme. För vissa ämnen gäller även bestämmelserna om transportskydd.

Läs mer om MSBFS 2020:9 föreskrifter om transport av farligt gods på väg och i terräng (ADR-S) på www.msb.se och läs mer om bestämmelser Värdeberäknad mängd på www.msb.se.

- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 2006:263) om transport av farligt gods*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2006:311) om transport av farligt gods*
- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2020:9) om transport av farligt gods på väg och i terräng (ADR-S)*

G4| Cisterner, rör och slangledningar där bensen, diesel eller oljor hanteras.

Avsnittet tar upp bestämmelserna för hantering och lagring av brandfarliga vätskor som avser bl.a. bensen, dieselloja, eldningsolja och spillolja. Brandfarliga vätskor är sådana vätskor som har en flampunkt som inte överstiger 100 grader C. Det finns många olika slags cisterner, såsom villacisterner eller gårdscisterner, så kallade farmartankar, och med tillhörande rör- och slangledningar. De kan ligga ovan mark eller i mark, utomhus eller inomhus. Både form och storlek kan variera. Avsnittet omfattar även förvaringen av mer än 150 liter brandfarlig vätska och spillolja i cisterner med anslutna rör- och slangledningar och i lösa behållare inom vattenskyddsområde.

Två olika myndigheter reglerar förvaringen och hanteringen. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, hanterar kraven på konstruktion, tillverkning, installation och kontroll av cisterner med anslutna rörledningar eller slangledningar för hantering av brandfarliga vätskor, samt krav på korrosionsskyddssystem och krav på kompetens hos organ som certifierar eller kontrollerar dessa anordningar. Naturvårdsverket reglerar miljöskyddsaspekterna via miljöbalken.

Från 2018 gäller MSBs, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap föreskrifter (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor.

Från 2022 gäller Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spillolja i cisterner ovan och i mark som rymmer mer än 1 m³ vätska, samt rörledningar och slangledningar som är anslutna till sådana cisterner. Inom vattenskyddsområde gäller föreskrifterna för hantering av mer än 150 liter brandfarliga vätskor eller spillolja. Föreskrifterna omfattar också hantering i lösa behållare. Föreskrifterna innehåller krav på information till tillsynsmyndigheten och inom vattenskyddsområde krav på sekundärt skydd och kontroll av sekundärt skydd. Föreskriften innehåller även bestämmelser om invallning, om skyltning och tidpunkter när befintliga behållare ska ha sekundärt skydd vid inrättande av nya vattenskyddsområden.

Läs mer om Hantering av brandfarliga vätskor och spillolja i cisterner och lösa behållare på www.naturvardsverket.se.

Vanligtvis handlägger den kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnden miljöskyddet medan räddningsnämnden handlägger skyddet mot brand och explosion. Det finns en miljö sanktionsavgift kopplad till lagringen av brandfarlig vätska. Läs mer om Miljö sanktionsavgifter på www.miljohus-sesyn.nu.

G4.1 SÄKER PLACERING

En cistern ovan mark ska vara placerad på stadigt, jämnt bärande underlag av obrännbart material och så att den inte utsätts för skadliga påkänningar. Mantelytan och gavlarna ska vara åtkomliga för kontroll. Cisterner som står minst 20 cm från vägg, minst 10 cm ovan golv/mark och har minst 60 cm fritt utrymme utanför/ovanför manluckan anses vanligen åtkomliga för kontroll. En S-cistern och vätskeförande S-rörledningar ska vara placerade ovan mark. Det är viktigt att det betongfundament som en cistern står på är vattentätt, men också tätt mot förvarad produkt. En stående cylindrisk cistern, som har

en plan eller konisk botten, ska stå på tätt fundament med helgjuten bärande betongplatta. En cistern i mark ska vara nedlagd enligt tillverkarens instruktioner och skyddad mot farliga påkänningar. Instruktionerna ska finnas på svenska.

En rörledning eller slangledning i mark ska ha minst 0,3 m täckning. Rörledningar under köryta ska vara beräknade eller skyddade mot skadliga trafikpåkänningar. En slangledning får vara förlagd i mark endast om den är avsedd för detta. Cisterner och rörledningar av material utan eget brandmotstånd ska vara placerade i mark, med certifierat brandskydd eller i eget utrymme brandavskilt i minst brandteknisk klass EI 30. Rörledningens fästen ska vara minst lika motståndskraftiga mot brand som rörledningen. Cisterner ska placeras på ett jämnt och bärande underlag som inte är brännbart. Cisterner ska skyddas mot trafik, nedfallande föremål samt vara skyddade mot påkörning. Även rörledningar ska skyddas mot skador.

Cisterner ska vara lätt åtkomliga för underhåll, kontroll och tillsyn. De ska vara motståndskraftiga mot påkänningar, täta, ge tillfredsställande skydd mot brand, vara skyddade mot korrosion samt motstå väderpåverkan.

Undantag från tillståndsplikt

Brandfarliga vätskor med flampunkt högre än 60 °C (diesel och eldningsolja) och som hanteras i lantbruksverksamhet är undantaget från tillståndsplikt. Undantagna från tillståndsplikt gäller även gasolja, diesel och lätta eldningsolja med flampunkt 55 °C eller högre.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 2 kap.1 § 9 och 19-25 §§*

G4.2 UTRUSTNING PÅ CISTERN – ÖVERFYLLNINGSSKYDD

Cisterner ska ha överfyllningsskydd.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 2 kap.14 §*

G4.3 UTRUSTNING PÅ CISTERN – VÄTSKENIVÅ

Cisterner ska ha anordning för avläsning av vätskenivå.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 2 kap.15 §*

G4.4 UTRUSTNING PÅ CISTERN – PÅFYLLNING OCH SKYDDAT

Cisterner ska ha anordning för fast anslutning för påfyllning. Anslutningen ska medge fyllning utan spill och kunna förslutas. Anslutningen ska vara utformad så att antändning genom statisk elektricitet motverkas. Utrustning för reglering av flödet ska vara skyddad mot obehörigt ingrepp.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 2 kap.10-11 §§*

G4.5 SKYLT PÅ CISTERN

Cisterner ska ha en tillverkningsskylt på väl synlig plats som anger tillverkare, tillverkningsår, tillverkningsnummer/ID-nummer, volym, beräkningstemperatur och innehållets högsta densitet samt tillverkningsstandard och eventuellt certifikatnummer. Skylten ska vara läsbar under cisternens livslängd.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 2 kap.7 §*

G4.6 NYINSTALLATIONER – ANMÄLA TILL KOMMUN

Den som avser att installera en cistern ska, senast fyra veckor innan installationen påbörjas eller hanteringen inleds, skriftligen informera tillsynsmyndigheten. Detta gäller:

Utanför vattenskyddsområde - hantering av mer än totalt 1 m³ brandfarliga vätskor och spilloljor i cisterner med anslutna rör- och slangledningar.

Inom ett och samma vattenskyddsområde - vid hantering av mer än totalt 150 liter brandfarliga vätskor och spilloljor i cisterner med anslutna rör- och slangledningar och i lösa behållare. OBS! Gäller inte cisterner som installerats före 1 januari 2022. Den som inom ett och samma vattenskyddsområde under minst fem dagar under en sammanhängande trettiodagarsperiod avser att hantera mer än totalt 150 liter brandfarliga vätskor eller spilloljor i lösa behållare. Om en cistern flyttas inom den egna fastigheten eller inom den egna verksamheten inom ett år räknat från tiden information har lämnats, behöver tillsynsmyndigheten inte informeras enligt första stycket. Kravet gäller i vattenskyddsområdets vattentäktzon, primär (inre) skyddszon och sekundär (yttre) skyddszon. Om ett vattenskyddsområde inte har indelats i zoner gäller kravet inom hela vattenskyddsområdet.

Regeln om anmälan gäller även rörledningar i mark samt vid utbyte av gamla cisterner mot nya. Om gamla cisterner återtas i bruk betraktas det som nyinstallation. Innan cisternerna används ska de kontrolleras av ett ackrediterat kontrollorgan.

Bestämmelsen omfattar informering både vid installation av en cistern och hantering i cisterner både inom och utanför ett vattenskyddsområde. Informationskravet gäller även vid tillfällig uppställning av cisterner eller annan hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor i övrigt. En förändrad hantering, som inte tidigare varit angiven eller om placeringen av en cistern ändras även tillfälligt, är att betrakta som en ny installation/hantering med krav på information till tillsynsmyndigheten.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 5 kap. 1-5 §§*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:2) om egenkontroll (till 26 kap. 19 § miljöbalken och förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll)*

G4.7 REVISIONSKONTROLL

En cistern, rörledning eller slangledning ska revisionskontrolleras om den har haft en omfattande reparation/ändring, tagit skada eller varit avställd mer än ett år, vid byte av innehåll eller fått väsentligt ändrade driftförhållanden, eller har flyttats (gäller endast stationära cisterner³⁾). Revisionskontrollen är till för att bedöma om anordningen är betryggande efter genomförda åtgärder.

Kravet på revisionskontroll omfattar även det sekundära skyddet inom vattenskyddsområde vid hantering av mer än totalt 150 liter brandfarliga vätskor och spilloljor i cisterner med anslutna rör- och slangledningar och i lösa behållare.

Kravet gäller i vattenskyddsområdets vattentäktzon, primär (inre) skyddszon och sekundär (yttre) skyddszon. Om ett vattenskyddsområde inte har indelats i zoner gäller kravet enligt första stycket inom hela vattenskyddsområdet

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 5 kap. 6 §*

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 5 kap. 1 §*

G4.8 ÅTERKOMMANDE KONTROLLER

Huvudregeln är att K-cisterner dvs. cisterner med god korrosionsbeständighet, för dieselolja, eldningsolja och spillolja och över 1 m³, samt korrosionsskyddade K-rörledningar, större än DN 50, ska kontrolleras vart 12:e år. S-cisterner samt S-rör- och slangledningar större än DN 50, ska kontrolleras vart 6:e år. Kontrollen ska vara gjord senast den kalendermånad då gällande intervall löper ut och räknas från den senaste återkommande kontrollen oavsett om revisionskontroll har gjorts eller inte. Efter installationskontroll och efter återkommande kontroll ska det finnas en skylt på väl synlig plats av kontrollorganet som utfört kontrollen.

Swedac tillhandahåller uppgifter om ackrediterade kontrollorgan. Läs mer om Ackreditering på www.swedac.se.

Sekundärt skydd inom vattenskyddsområden

Kravet på återkommande kontroll omfattar även det sekundära skyddet inom vattenskyddsområde vid hantering av mer än totalt 150 liter brandfarliga vätskor och spilloljor i cisterner med anslutna rör- och slangledningar och i lösa behållare. Kravet gäller i vattenskyddsområdets vattentäktzon, primär (inre) skyddszon och sekundär (yttre) skyddszon. Om ett vattenskyddsområde inte har indelats i zoner gäller kravet enligt första stycket inom hela vattenskyddsområdet.

- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 5 kap. 7-10, 12-13, 16 §§*
- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 5 kap. 1-12 §§*

G4.9 KONTROLLRAPPORTER

Verksamhetsutövaren ska hålla den senaste kontrollrapporten för respektive cistern och för respektive rörledning samt för det sekundära skyddet inom vattenskyddsområdena tillgängliga för tillsynsmyndigheten.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 3 kap. 3 §*
- *Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter och allmänna råd (MSBFS 2018:3) om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor, 5 kap. 15 §*

G4.10 TA CISTERNER UR BRUK

Cisterner med anslutna rör- och slangledningar som tas ur bruk ska tömmas och rengöras. Vidare ska åtgärder vidtas som hindrar att cisternen kan återfyllas med brandfarliga vätskor eller spilloljor. Verksamhetsutövaren ska senast i samband med att cisternen tas ur bruk informera tillsynsmyndigheten om hur cisternen med anslutna rör- och slangledningar samt eventuella föroreningar ska omhändertas.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 7 kap. 1 §*

G4.11 VATTENSKYDDSSOMRÅDE - SEKUNDÄRT SKYDD

Cisterner i och ovan mark samt lösa behållare ska inom vattenskyddsområdets vattentäktzon, primär (inre) skyddszon och sekundär (yttre) skyddszon ha sekundärt skydd. Rörledningar och slangledningar som är anslutna till cisterner ska vara dubbelmantlade eller ha ett annat sekundärt skydd.

Undantag från kravet på sekundärt skydd gäller för cisterner med anslutna rör- och slangledningar samt lösa behållare i pannrum eller motsvarande i bostadshus och som är under regelbunden uppsikt, om inte tillsynsmyndigheten beslutar annat.

Rörledning i byggnad får inte dras i eller under golv utan ska förläggas väl synlig.

Om ett vattenskyddsområde inte har indelats i zoner gäller kravet på sekundärt skydd inom hela vattenskyddsområdet. När ett mark- eller vattenområde enligt 7 kap. 21 § miljöbalken förklaras som vattenskyddsområde ska:

- 1 Redan installerade cisterner ha ett sekundärt skydd inom fem år från det att beslutet vunnit laga kraft eller den kortare tid som följer av sådana föreskrifter som meddelats enligt 7 kap. 22 § miljöbalken, och
- 2 lösa behållare som är tagna i bruk med en volym större än 1 m³ ha ett sekundärt skydd inom ett år från det att beslutet vunnit laga kraft eller den kortare tid som följer av sådana föreskrifter som meddelats enligt 7 kap. 22 § miljöbalken.

Skyddet kan utgöras av t.ex. en invallning av en cistern som består av stål, betong eller glasfiberarmerad plast samt dubbelmantling av rörledningar. Syftet med invallningen är att översyllnad, läckage eller spill av vätska kan fångas upp på ett säkert sätt.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 5 kap. 1-12 §§*

G4.12 KRAV PÅ DET SEKUNDÄRA SKYDDET

Det sekundära skyddet ska vara tätt, tidsbeständigt, fungerande och utformat så att kontroll är möjlig.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 4 kap. 2 §*

G4.13 VATTENSKYDDSSOMRÅDE - INVALLNINGENS STORLEK

En invallning ska rymma hela cisternens volym. En invallning av flera cisterner ska rymma den största cisternens volym plus 10 procent av övriga cisterners totala volym. Kravet gäller även för invallning av lösa behållare.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 4 kap. 3 §§*

G4.14 VATTENSKYDDSSOMRÅDE - INFORMATIONSSKYLT

Vid påfyllningsrör för cistern inom vattenskyddsområde ska skylt med texten "VATTENSKYDDSSOMRÅDE" vara uppsatt. Skylten ska vara väl synlig och av varaktig beskaffenhet. Skylten ska innehålla:

- Fastighetsbeteckning
- Adress (text som kopplar påfyllningsanslutningen till rätt cistern)
- Volym

- Högsta fyllningsflöde (MSBs kommentar - om det behövs för att garantera hållfastheten vilket kan vara aktuellt för lådförmade cisterner)
- Innehåll (ex typ av brandfarlig vätska eller spillolja).

Det är den som hanterar den brandfarliga varan som har skyldighet att sätta upp skylten. På den orangefärgade skylten ska även siffrorna finnas med, såsom i fallet nedan för dieseln eller eldningsoljans brandfarlighet (30) respektive UN-nr (1202).

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 4 kap. 4 §*

G4.15 TIDPUNKT NÄR SEKUNDÄRT SKYDD SKA FINNAS

När ett mark- eller vattenområde enligt 7 kap. 21 § miljöbalken förklaras som vattenskyddsområde ska:

- 1 Redan installerade cisterner ha ett sekundärt skydd inom fem år från det att beslutet vunnit laga kraft eller den kortare tid som följer av sådana föreskrifter som meddelats enligt 7 kap. 22 § miljöbalken, och
- 2 lösa behållare (flaska, burk, dunk, fat eller annan flyttbar behållare inklusive behållare godkända för transport), som är tagna i bruk med en volym större än 1 m³ ha ett sekundärt skydd inom ett år från det att beslutet vunnit laga kraft eller den kortare tid som följer av sådana föreskrifter som meddelats enligt 7 kap. 22 § miljöbalken.

Lösa behållare som är större än 1 m³ och som tagits i bruk före ikraftträdandet av dessa föreskrifter ska ha sekundärt skydd senast ett år (1 januari 2023) efter ikraftträdande av dessa föreskrifter. Om sådana föreskrifter som meddelas med stöd av 7 kap. 22 § miljöbalken träder i kraft mellan den 1 januari

2022 och den 1 januari 2023 inte reglerar när befintliga cisterner med anslutna rör- och slangledningar senast ska ha sekundärt skydd, ska sådana cisterner ha sekundärt skydd senast den 1 januari 2028.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 4 kap. 5 §*

G4.16 ANSVAR VID LÄCKAGE

Då det finns anledning att misstänka att ett mark- eller vattenområde har blivit förorenat av hantering som omfattas av tillämpningsområdet för dessa föreskrifter ska verksamhetsutövaren omedelbart underrätta tillsynsmyndigheten. Det gäller även den som genomför en ackrediterad kontroll av det sekundära skyddet enligt dessa föreskrifter.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 6 kap. 2 §*

G4.17 VATTENSKYDDSDOMRÅDE – STRÄNGARE KRAV

Om vattenskyddsområdets skyddsföreskrifter innehåller strängare krav än dessa föreskrifter gäller de kraven.

Kontakta din kommun för mer information.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2021:10) om skydd mot mark- och vattenförorening vid hantering av brandfarliga vätskor och spilloljor, 1 kap 5 §*

G5| Energiproduktion

Fastbränslepannor, < 500 kW installerad effekt

Boverkets byggregler, BBR, ställer krav på utsläpp av förbränningsgaser från byggnader och med nominell effekt (Q) upp till 500 kW, både inom och utanför tätort. Där får utsläppen av partiklar, organiska gasformiga föreningar (OGC) och kolmonoxid (CO) uppgå till högst de värden som anges i tabell 6:7411 i reglerna. Syftet är att begränsa mängden föroreningar som uppkommer till följd av att byggnaden används för att det inte ska bli negativa effekter på hygien, hälsa och miljö. För att olägenheter till följd av innehållet i rökgaser och avgaser som släpps ut från byggnader ska begränsas anger BBR högsta tillåtna värden för utsläpp till omgivningen. Kraven på utsläpp och verkningsgrad i byggreglerna aktualiseras vid nyinstallation eller byte av en fastbränslepanna. De gäller inte för befintliga, redan installerade pannor där inga ändringar görs.

1 juli 2017 beslutades om en regeländring genom Boverkets föreskrifter (2017:5) om ändring i verkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna råd (BBR 25). Genom regeländringen skärptes kraven i BBR för byggnader med fastbränslepannor med tillämpning fullt ut från och med 1 juli 2018. Regelskärpningen var ett svar på det återrapporteringskrav Boverket fick i regleringsbrevet för år 2015 att föreslå åtgärder för ett tidigare införande i Sverige av kravnivåerna i ekodesignregleringen för fastbränsleanordningar. För fastbränslepannor gäller minimikrav på rökgasutsläpp och verkningsgrad för nya produkter på den europeiska marknaden sedan 2020. Ekodesignkraven införs genom produktspecifika EU-förordningar som är direkt gällande som lag i medlemsländerna.

Produktkraven i ekodesign gäller således oberoende av BBR-regleringen, som avser utsläpp från byggnader. Som produktlagstiftning ställer ekodesign krav på nya produkter som måste uppfylla vissa minimikrav för att få släppas ut på EU-marknaden medan BBR reglerar utsläppskrav från själva byggnaden. Utsläppskraven i BBR gäller även för begagnade produkter.

Pannverkningsgrad är inte samma sak som säsongsmedelverkningsgrad

Sedan 1 januari 2020 gäller ekodesignkrav för fastbränslepannor enligt en EU-förordning. Inom ekodesign ställs kraven på fastbränslepannors verkningsgrad som säsongsmedelverkningsgrad, medan kraven i BBR är ställda som pannverkningsgrad. Angivna procenttal för säsongsmedelverkningsgrad i det informationsblad som medföljer en modern, CE-märkt fastbränslepanna kan inte jämföras rakt av med angivna gränsvärden för pannverkningsgrad enligt BBR. Pannverkningsgraden ligger många gånger 10 % högre än säsongsmedelverkningsgraden för en och samma panna. Kraven på fastbränslepannors verkningsgrad i BBR infördes redan 2017. BBR-kraven är satta med avsikt att ligga i nivå med ekodesign, så att en panna som uppfyller ekodesignkraven på säsongsmedelverkningsgrad, 77 % respektive 75 % beroende på pannans effekt, också uppfyller BBR:s kravnivåer.

Läs mer om Förbränning och förbränningsgaser på www.boverket.se.

Medelstora förbränningsanläggningar, 1 MW – 50 MW, installerad effekt

Med medelstor förbränningsanläggning avses

- 1 en förbränningsanläggning där anläggningseffekten är en megawatt eller högre men högst 50 megawatt, eller
- 2 två eller flera nya förbränningsanläggningar som var för sig har en anläggningseffekt som är en megawatt eller högre och vars anläggningseffekter ska räknas samman, om anläggningarna
  - a) är konstruerade så att rökgaser från dem släpps ut genom en gemensam skorsten, eller
  - b) är installerade så att det med hänsyn till de tekniska och ekonomiska förutsättningarna skulle vara möjligt att släppa ut rökgaser från dem genom en gemensam skorsten.

Med en 2018-anläggning avses förbränningsanläggning som togs i drift senast den 19 december 2018. Se punkt G5.2. För lantbrukets del gäller dessa utsläpps begränsningar anläggningar med förbränning av främst ved, halm eller annat fast biobränsle i pannor med en installerad effekt på 1 MW och mer.

Ekodesignkrav för nya fastbränslepannor och oljepannor

EU:s ekodesignreglering innebär att produkter som inte uppfyller vissa minimikrav avseende energi- eller resurseffektivitet inte får säljas eller tas i bruk inom EU. Ekodesignkraven regleras i EU-förordningar för olika produktgrupper. För nya fastbränslepannor gäller ekodesignkrav på rökgasutsläpp och verkningsgrad sedan 1 januari 2020 enligt ekodesignförordningen (EU) 2015/1189.

Nya fastbränslepannor som inte uppfyller ekodesignkraven får alltså efter dessa datum inte släppas ut på marknaden (första gången en produkt blir tillgänglig på gemenskapsmarknaden för distribution eller användning inom gemenskapen, antingen mot betalning eller gratis och oberoende av försäljningsmetod. Läs mer om Fastbränslepannor på www.energi-myndigheten.se.

Sedan den 26 september 2015 gäller ekodesignkrav på verkningsgrad för oljepannor enligt ekodesignförordningen (EU) 813/2013. Från och med 26 september 2018 gäller ekodesignkrav avseende utsläpp av kväveoxider från nya oljepannor enligt samma förordning. Samma regler som nämns ovan gäller även för gas- och elpannor samt värmepumpar i vattenburna system.

Sedan den 1 januari 2022 gäller ekodesignkrav gällande ”rumsvärmare”. Läs mer om Rumsvärmare på www.energi-myndigheten.se.

G5.1 ENERGIFÖRSÖRJNING OCH FÖRBRÄNNING

Nyinstallation/väsentlig förändring

Vid nyinstallation eller väsentlig förändring av utrustning som rör företagets energiförsörjning ska kommunens byggnadsnämnd respektive miljönämnden kontaktas. Bygglövsplikten regleras i 6 kap. 1 § 4 plan- och byggförordningen, PBF, i fråga om andra anläggningar för att anordna, inrätta, uppföra, flytta eller väsentligt ändra fasta cisterner, andra fasta anläggningar för kemiska produkter som är hälso- och miljöfarliga, samt för varor som innebär risker för brand eller olyckshändelser. Anmälan till byggnadsnämnden ska göras vid installation eller väsentlig ändring av eldstäder och rökkanaler (se Boverkets allmänna råd (2012:12) om anmälan för åtgärder som inte är bygglövspliktiga).

Förbränning av kadaver i egen panna

All förbränning av kadaver i egen panna kräver godkännande från Jordbruksverket. Hämta blankett för Anmälan – anläggning som hanterar animaliska biprodukter och därav framställda produkter på www.jordbruksverket.se. Tidigare har endast naturgödsel från fjäderfä fått användas som bränsle, men från och med 2 augusti 2017 får naturgödsel även från andra produktionsdjur användas, efter godkännande av Jordbruksverket. Om anläggningen redan är godkänd enligt miljölagstiftningen för förbränning av avfall, ska den däremot vara registrerad hos Jordbruksverket. Läs mer om Förbränningsanläggning på www.jordbruksverket.se.

I en förbrännings- och samförbränningsanläggning för hela djurkroppar måste temperaturen vid förbränning vara minst 850°C. En anläggning som förbränner över 50 kg animaliska biprodukter per timme eller sats ska godkännas som en högkapacitetsanläggning och måste bland annat vara försedd med en hjälpbrännare. Vid förbränning av djur som innehåller specificerat riskmaterial från nötkreatur, får och getter ställs särskilda krav.

Gasturbin

För gasturbinanläggningar gäller anmälningsplikt utan nedre storleksgräns. Även den allra minsta gasturbin är alltså anmälningspliktig. Anmälan ska ske till kommunens miljönämnd. Anmälningspliktiga är även anläggningar större än 10 MW som endast förbränner eldningsolja eller bränslegas. Stationär förbränningsmotor för elförsörjning vid elavbrott är undantagen kravet på anmälningsplikt i båda dessa fall. Utsläppskraven fastställs i anmälnings- respektive tillståndspröcessen. En viktig branschpraxis är Lantbrukets brandskyddskommitté, LBK. De ger rekommendationer på hur värmeanläggningar ska utföras för att få en hög brandsäkerhet. Läs mer om LBK-pärmen, flik 4 på www.brandskyddsforeningen.se.

Energimärka fastbränslepanna

Krav på att fastbränslepannor ska energimärkas började gälla i april 2017 för nya pannor som sätts på marknaden. Kravet på energimärkning gäller pannor som ger en värmeeffekt upp till och med 70 kW, vilket främst omfattar villapannor.

- *Svensk författningssamling, Plan- och byggförordning (SFS 2011:338) 6 kap. 1 § 4 p och 6 kap. 5 § 4 p*
- *Boverkets allmänna råd (BBR 2012:12) om anmälan för åtgärder som inte är bygglövspliktiga, ändrad genom 2017:4*

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter mm, bil. III, kap. IV och V*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2015/1187) om komplettering av Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/30/EU vad gäller energimärkning av värmepannor för fastbränsle och paket med en värmepanna för fastbränsle, tillsatsvärmare, temperaturregulatorer och solvärmearrustning*

G5.2 MEDELSTORA FÖRBRÄNNINGSANLÄGGNINGAR - UTSLÄPP TILL LUFT

Förordningen (2018:471) om medelstora förbränningsanläggningar, FMF, trädde i kraft den 1 juni 2018. En medelstor förbränningsanläggning är en förbränningsanläggning där anläggningseffekten är 1 MW eller högre men högst 50 MW. En medelstor förbränningsanläggning kan också vara två eller flera nya förbränningsanläggningar som var för sig har en anläggningseffekt som är 1 MW eller högre och vars anläggnings-effekter ska räknas samman om anläggningarna bedöms uppfylla sammanräkningsregeln (även kallad ”skorstensregeln”) i 4 § 2 punkten FMF.

De nya kraven innebär begränsningar av utsläpp till luft av kväveoxider, NOx, svaveldioxid, SO₂, samt stoft enligt ett fastlagt tidsschema. Läs mer om Översikt övergångsbestämmelser på www.miljohusesyn.nu. Först ut är kraven för pannor som tagits i drift från den 20 december 2018 eller senare. Nästa gång är 2024, för befintlig 2018-anläggning och med effekten > 5 MW - 50 MW och därefter 2029 – för befintlig 2018-anläggning, med effekten 1 MW - 5 MW. Med 2018-anläggning menas en medelstor förbränningsanläggning som togs i drift senast den 19 december 2018.

För lantbrukets del gäller dessa utsläpps begränsningar anläggningar med förbränning av främst ved, halm eller annat fast biobränsle i pannor med en installerad effekt på 1 MW och mer. FMF innehåller vissa övergångsbestämmelser, till exempel att anläggningen ska vara registrerad för att få vara i drift och från vilken tidpunkt begränsningsvärden för utsläpp till luft ska tillämpas, beroende på om anläggningarna är befintliga 2018-anläggningar eller nya. Läs mer i tabell Översikt övergångsbestämmelser på www.miljohusesyn.nu.

Begränsningsvärden för en ny förbränningsanläggning som inte är en motor eller gasturbin och har en anläggningseffekt som är högst 5 megawatt (enligt bilaga 12 i FMF). För varje bränsle anges begränsningsvärdena för föroreningarna svaveldioxid (SO₂), kväveoxider (NOx) och stoft i milligram per kubikmeter normal torr gas (mg/Nm³). Läs mer om Begränsningsvärden för en ny förbränningsanläggning på www.miljohusesyn.nu. Om inget värde anges för en förorening, gäller inget begränsningsvärde för den föroreningen.

Läs mer om FMF och medelstora förbränningsanläggningar på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2018:471) om medelstora förbränningsanläggningar*

G5.3 SVAVELHALT I BRÄNNOLJA

Utsläppet av svavel vid förbränning av olika brännoljor, t.ex. HVO (tallolja), får inte överstiga 0,10 mg svavel/MJ bränsle som årsmedelvärde. Kravet gäller oavsett bränsle. Vid flera pannor gäller kraven det samlade utsläppet. Uppgiften finns i produktbladet.

- *Svensk författningssamling, Svavelförordning (SFS 2014:509) 15 §*

G5.4 REGISTRERA ANLÄGGNINGEN

En medelstor förbränningsanläggning får inte vara i drift utan att vara registrerad hos tillsynsmyndigheten. Detta gäller anläggningar som togs i drift den 20 december 2018 eller senare. Kontakta din tillsynsmyndighet som ska anvisa dig till en tjänst där du kan registrera uppgifter om din anläggning. Läs mer om Förbränningsanläggningar på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2018:471) om medelstora förbränningsanläggningar, 21 §*

G5.5 ANMÄLNINGSPLIKT

Om förbränningsanläggningen är på mer än 500 kW installerad effekt (och högst 20 MW) och eldas med ved, halm, flis eller annat fast biobränsle, dvs annat än enbart eldningsolja eller bränslegas, ska denna anmälas till den kommunala miljöförvaltningen. För att avgöra anläggningens storlek ska effekten för alla enskilda förbränningsanläggningar på platsen summeras. Stationära förbränningsmotorer avsedda endast som reservaggregat vid elavbrott är undantagna anmälningsplikten.

- *Svensk författningssamling, Miljöprövningsförordning (SFS 2013:251) 21 kap. 11 §*

G5.6 FASTBRÄNSLEPANNOR UPP TILL 500 KW

Förbränningsanläggningar vars effekt är mindre än 0,5 MW omfattas av Ekodesignförordningen (2015/1189/EU). Ekodesignförordningen, som gäller från och med den 1 januari 2020, innehåller produktkrav för fastbränslepannor. Produktkraven är minimikrav på årsenergieffektivitet och gränsvärden för utsläpp av partiklar, kolmonoxid, gasformiga organiska ämnen (OGC) samt kväveoxid. Energimyndigheten är tillsynsvägläggande myndighet för bestämmelser enligt Ekodesignförordningen.

Krav på utsläpp och verkningsgrad i byggreglerna

1 juli 2017 beslutades om en regeländring genom Boverkets föreskrifter (2017:5) om ändring i verkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna råd (BBR 25). Genom regeländringen skärptes kraven i BBR för byggnader med fastbränslepannor med tillämpning fullt ut från och med 1 juli 2018.

BBR-kraven är satta med avsikt att ligga i nivå med ekodesign, så att en panna som uppfyller ekodesignkraven, också uppfyller BBR:s kravnivåer. Ekodesign ställer krav på produkter som sätts på marknaden, medan BBR, som reglerar byggnader, mer sätter en miniminivå för produkter som redan förekommer på marknaden, såsom utförsäljning av lager samt begagnade produkter.

Boverkets byggregler ställer krav på utsläpp av förbränningsgaser från byggnader. Syftet är att begränsa mängden föroreningar som uppkommer till följd av att byggnaden används för att det inte ska bli negativa effekter på hygien, hälsa och miljö. Boverkets byggregler gäller för nyinstallation av fastbränslepannor från byggnader och med nominell effekt (Q) upp till 500 kW, både inom och utanför tätort. Där får utsläppen av partiklar, organiska gasformiga föreningar (OGC) och kolmonoxid (CO) uppgå till högst de värden som anges i tabell 6:7411 i reglerna. Verkningsgraden vid nominell effekt får inte vara lägre än 87 procent för fastbränslepannor med en effekt mindre än 100 kW och inte lägre än 89 procent för fastbränslepannor med en effekt från 100 kW och upp till 500 kW.

Läs mer i tabell BBR 2011:6, 6:7411 i Boverkets byggregler – föreskrifter och allmänt råd på www.boverket.se.

Allmänt råd

Bestämning av utsläpp av partiklar, OGC och CO från fastbränslepannor samt av verkningsgraden bör utföras enligt SS-EN 303-5:2012. Andra testmetoder får användas om de visar att föreskriftens krav uppfylls. Fastbränslepannor med manuell bränsletillförsel bör utformas med en akkumulator eller motsvarande som möjliggör god energihushållning.

Ekodesignkrav

EU:s ekodesignreglering innebär att nya produkter som inte uppfyller vissa minimikrav avseende energi- eller resurseffektivitet inte får släppas ut på marknaden inom EU. Läs mer om olika nyckelbegrepp för ”släppa ut på marknaden”, ”sätta på marknaden” m.fl. på www.energimyndigheten.se.

Pannor för fasta bränslen (ved, pellets, briketter, spån, kol, koks, torv m.m. men ej halm, kärnor, skal) upp till och med 500 kW omfattas av ekodesignkrav som började tillämpas från 1 januari 2020. Kraven innebär gränsvärden för utsläpp samt energieffektivitet för nya pannor. Sedan 2015 gäller ekodesignkrav på verkningsgrad för nya oljepannor enligt ekodesignförordningen (EU) 813/2013. Från och med 26 september 2018 gäller ekodesignkrav avseende utsläpp av kväveoxider från oljepannor.

Svanenmärkning

Efter 30 mars 2021 är det inte möjligt för tillverkare att märka pannor för fasta biobränslen med Svanen. Kriterierna kommer varken att förlängas eller utvecklas vidare utan de viktigaste aspekterna handhas i EU:s Ekodesignkrav och Energimärkning

- *Boverkets föreskrifter och allmänna råd (BBR 2011:6) tabell 6:7411, ändrad genom 2020:4*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 811/2013) om komplettering av EU-direktiv (EU 2010/30) avseende energimärkning av pannor och värmepumpar för rumsuppvärmning, pannor och värmepumpar med inbyggd tappvarmvattenberedning, paket med pannor och värmepumpar för rumsuppvärmning, temperaturregulator och solvärmeutrustning samt paket med pannor eller värmepumpar med inbyggd tappvarmvattenberedning, temperaturregulator och solvärmeutrustning*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2015/1189) vad gäller ekodesignkrav för värmepannor för fastbränsle*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2015/1187) om komplettering av EU-direktiv (EU 2010/30) vad gäller energimärkning av värmepannor för fastbränsle och paket med en värmepanna för fastbränsle, tillsatsvärmare, temperaturregulatorer och solvärmeutrustning*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 813/2013) med avseende på krav på ekodesign för pannor och värmepumpar för rumsuppvärmning samt pannor eller värmepumpar med inbyggd tappvarmvattenberedning*

G6| Kyl- värme- och klimatanläggningar

I kyl-, värme- och klimatanläggningar har de för ozonskiktet skadliga köldmedier ersatts (CFC) eller håller på att fasas ut (HCFC), med andra ämnen såsom olika HFC-föreningar, ammoniak, koldioxid med flera. HFC-föreningar, som är vanliga förekommande alternativ, är i stället kraftiga växthusgaser. Den 1 januari 2015 trädde EU:s nya förordning 517/2014, f-gasförordningen, ikraft. Reglerna omfattar fluorerade växthusgaser, s.k. f-gaser, vari HFC ingår. Förordningen reglerar

användandet av köldmedier med växthuspåverkan, GWP-faktorn, Global Warming Potential. GWP-faktorn anger hur mycket ett kilo av en växthusgas påverkar klimatet i jämförelse med ett kilo koldioxid.

GWP-faktorn för koldioxid är ett (1) medan F-gasernas GWP-faktorer varierar. Som exempel har HFC R134a, ett vanligt köldmedium i mjölkkanläggningar, GWP-faktor 1 430. HFC 404A (GWP-faktor 3 922) är även den vanlig i kylsystem men används också i luftkonditionerings- och värmepumpssystem, liksom HFC 410 A (GWP-faktor 2 088). HCFC R22, som är skadligt för ozonskiktet, har GWP-faktor 1 810.

Läs mer i Köldmediaförteckning på www.miljohusesyn.nu.

Ett område som påverkats med f-gasförordningen är intervallen av läckagekontrollerna med nya gränsvärden för växthuspåverkan. Växthuspåverkan mäts i form av koldioxidekvivalenter, CO₂e, vilket är ett sätt att ange hur stor växthuseffekt ett utsläpp av en gas har i jämförelse med utsläpp av samma mängd koldioxid (CO₂). Genom att uttrycka växthusgasutsläpp i koldioxidekvivalenter kan man enkelt jämföra enskilda gasers bidrag till växthuseffekten. Omräkningen sker genom att man multiplicerar utsläppet (kg) av en växthusgas med gasens GWP-faktor. Som exempel kan tas HFC R134a: 3,4 kg x 1 430 GWP-faktor = 4 862 kg eller 4,9 ton. Se kontrollintervall nedan under G6.2.

Flera miljö sanktionsavgifter är kopplade till användningen av köldmedia. Läs mer om Miljö sanktionsavgifter på www.miljohusesyn.nu. I en i december 2017 avkunnad dom gav innebörden, att om det är flera olika typer av utrustningar inom en anläggning, så kan det bli en miljö sanktionsavgift per utrustning.

G6.1 ERSÄTTNING AV OLIKA KÖLDMEDIA

Det råder allmänt förbud mot yrkesmässig tillverkning, användning och överlåtelse av CFC, HCFC och halon men undantag finns: Utrustning som innehåller mindre än tre kilo HCFC (till exempel R22) får användas men inte fyllas på med nytt HCFC-köldmedium, såvida utrustningen var i bruk den 1 juni 2002 och därefter fortsatt att användas. HCFC med fyllnads-mängd över tre kilo får inte användas från den 1 januari 2015. När en anläggning tas ur bruk ska den skrotas, vilket innebär att den ska tömmas på köldmedium.

Detta ska utföras av person med certifikat (f-gas). CFC får tills vidare användas i t.ex. kylar och frysar, som var i drift 1 januari 2005 och innehåller högst 900 g CFC, förutsatt att anläggningen inte flyttas. Haloner är totalförbjudna utom i försvaret. HFC är en mycket stark växthusgas, men det finns ännu inga restriktioner för nyinstallationer. I Bilaga III till EU 517/2014 finns dock restriktioner för kyl och fryr för hushållsbruk. En del andra restriktioner kommer att komma från år 2020 och framöver.

Från 2020 gäller även påfyllnadsförbud mot gaser med GWP över 2500, för utrustning med fyllnadstorlek över 40 ton CO₂e. Som alternativ i nya anläggningar finns, utöver kolväten, ammoniak och koldioxid, andra köldmedier bl.a. HFO och f-gasblandningar med låg GWP. Det går att fylla på med regenererad eller återvunnen gas fram till år 2030 (se undantagen i artikel 13.3 i EU 517/2014).

Läs mer om köldmediers produktnamn på www.miljohusesyn.nu. En fullständig lista över f-gaser finns i Köldmediatabellen som är framtagen av Svenska Kyl och Värmepumpföreningen i samarbete med inom branschen verksamma organisationer. Läs mer om de vanligast förekommande köldmedierna på alltomfgas.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1128) om fluorerade växthusgaser*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1129) om ozonnedbrytande ämnen*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer*

G6.2 LÄCKAGEKONTROLL

Några av de områden som påverkats med den nya f-gasförordningen är intervallen av läckagekontroller av stationära köldmediesystem (omfattar även mobila luftkonditioneringsystem för inomhusbruk), lastbil (över 3,5 ton) utrustat med kylaggregat samt släp med kylaggregat. Intervallen har ändrats från att vara baserade på kilo köldmedium till att baseras på ton CO₂e, koldioxidekvivalenter. Gränserna på 3, 30 och 300 kilo köldmedium har ersatts med 5, 50 och 500 ton CO₂e. 5 ton medför läcksökning minst var tolfte månad, 50 ton minst var sjätte och 500 ton minst var tredje månad.

Om läckagevarningssystem har installerats får intervallen för läckagekontroller fördubblas. System med 500 ton eller mer måste däremot utrustas med fast monterat läckagevarningssystem om det installeras från 1 januari 2017. Läckagekontroll ska göras enligt tabell samt efter installation och ingrepp. Läckagekontroll ska utföras i samband med att en hermetiskt slutet utrustning installeras, sätts i drift för första gången, byggs om eller om något annat ingrepp görs. Detta gäller om utrustningen innehåller 5 ton eller mer CO₂e.

Läs mer om Intervall för läckagekontroll för några vanliga F-gaser på www.miljohusesyn.nu.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 517/2014) om fluorerade växthusgaser och om upphävande av förordning (EG 842/2006)*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1128) om fluorerade växthusgaser om fluorerade växthusgaser*

G6.3 UPPFÖLJNING

Ett åtgärdat läckage ska följas upp inom en månad av certifierad reparatör.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 517/2014) om fluorerade växthusgaser och om upphävande av förordning (EG 842/2006)*

G6.4 INSTALLATION AV NYA AGGREGAT

Tillsynsmyndigheten ska underrättas i god tid före installation eller konvertering av ett stationärt aggregat som innehåller 14 ton CO₂e eller mer. Frågan kan även behandlas i samband med anmälan eller ansökan om tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1128) om fluorerade växthusgaser om fluorerade växthusgaser*

G6.5 KONTROLLRAPPORTER

Om den totala mängden CO₂e är 14 ton eller mer i stationär anläggning eller i mobil utrustning, ska verksamhetsutövaren rapportera resultatet av den återkommande läckagekontrollen till tillsynsmyndigheten. Uppgifterna ska lämnas senast 31 mars nästkommande år. Även en förteckning över den utrustning som finns i verksamheten ska rapporteras in. Observera att det är operatören, vilket oftast är ägaren av verksamheten, vid tiden för rapportering, som ansvarar för att rapportera in uppgifterna. Om ägaren inte är operatör, t.ex. hyrt utrustningen, så är det lämpligt att ägare och operatör avtalar om vem som har ansvaret.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1128) om fluorerade växthusgaser om fluorerade växthusgaser*

G6.6 EJ ANVÄNT AGGREGAT

Tillsynsmyndigheten ska underrättas senast 31 mars nästkommande år om ett stationärt aggregat som innehåller 14 ton CO₂e eller mer har skrotats under året. En utrustning med köldmedier ska läckagekontrolleras, oavsett om det används eller inte. Samma intervall för läckagekontroll gäller för köldmedier när det är kvar i aggregatet. Då utrustningen tömts på köldmedier krävs inte läckagekontroller.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1128) om fluorerade växthusgaser om fluorerade växthusgaser*

G6.7 INGREPP/REPARATIONER I ANLÄGGNINGEN

Installation, kontroll och service av utrustning ska utföras av certifierad personal, vars certifikat man är skyldig att kontrollera.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 517/2014) om fluorerade växthusgaser och om upphävande av förordning (EG 842/2006)*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2016:1128) om fluorerade växthusgaser om fluorerade växthusgaser*

G7| Avfall

Med avfall menas alla föremål, ämnen eller substanser som innehavaren vill eller är skyldig att göra sig av med. Allt avfall ska omhändertas för kompostering, återvinning eller återanvändning vilket regleras av Avfallsförordningen. En del avfall går till deponi. Det finns ett allmänt förbud mot att deponera organiskt avfall enligt förordning (2001:512) om deponering av avfall.

Undantagna är i bl.a 4 §, 1. användning av avfall för gödsel eller jordförbättringsändamål såsom kompost, rötrest, avloppsslam, slam som kommer från muddringsverksamhet och liknande material, 3. deponering av icke-farliga muddringsmassor på land längs små sund, kanaler eller vattenvägar som massorna har muddrats från och icke-farliga rensningsmassor från jordbruk och skogsbruk som läggs på land i anslutning till det vatten som har rensats, 6. omhändertagande av djurkadaver i den mån inte annat följer av föreskrifter om omhändertagande av djurkadaver, se avsnitt V12.

Många djurkadaver går till förbränning eller får grävas ned i vissa områden i landet, se avsnitt D14.3. Hantering av övrigt avfall regleras av den kommunala renhållningsordningen. Avfall som kan uppkomma på i ett lantbruk är bl.a. brännbart (t.ex. döda djur), komposterbart, återvinningsbart, deponimaterial

och farligt avfall, se punkt G8. Biologisk behandling i form av kompostering och rötning likställs med materialåtervinning. Djurkadaver som förbränns centralt eller i egna pannor ger energiåtervinning.

G7.1 HANTERING, SORTERING OCH INLÄMMNING

NY

Hantering av avfall (utöver farligt avfall, se avsnitt G8), regleras av Avfallsförordningen (2020:614) och den kommunala renhållningsordningen. Brännbart och komposterbart avfall liksom hushållsavfall samlas in av kommunen. Återvinningsbart avfall lämnas till kommunal mottagningsstation för omhändertagande. Det är förbjudet att deponera organiskt avfall. Detta bör komposteras inom företaget. Observera riskerna för kväveläckage i form av lakvatten från kompost samt kväveavgång till luften. För omhändertagande av kadaver och andra animaliska biprodukter, se punkt G7.3 respektive D14.3.

Avfallsslag med insamlingssystem via producentansvar ska sorteras ut från övrigt avfall och lämnas in för återvinning. Aktuella avfallsslag som omfattas av producentansvar är bl.a. förpackningar, se även avsnitt G9.1, batterier, däck, bilar, läkemedel, och elutrustning. Producenterna ska ordna insamlingssystem och se till att avfallet tas om hand.

Från och med den 1 januari 2024 kan du som verksamhetsutövare lämna ditt utsorterade förpackningsavfall som har producerats i samband med din verksamhet till någon av följande insamlingssystem för verksamheternas förpackningsavfall.

- 1 De kostnadsfria mottagningsplatser som tillhandahålls av en producentansvarsorganisation,
- 2 ett anmält marknadsdrivet system för återanvändning eller materialåtervinning,
- 3 ett retursystem, om avfallet utgörs av plastflaskor eller metallburkar som retursystemet är avsett för, eller
- 4 kommunens insamlingssystem, om verksamheten har en avfallshantering som är samlokaliserad med hushållens och verksamheten har valt kommunal insamling.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 15 kap*
- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614)*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2001:512) om deponering av avfall*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2008:834) om producentansvar för batterier*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1994:1236) om producentansvar för däck*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2007:185) om producentansvar för bilar*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2009:1031) om producentansvar för läkemedel*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:1075) om producentansvar för elutrustning*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om ändring i föreskrifterna om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, ändrad genom 2014:43*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 2008/98) om avfall*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel - Art 19.1a och b*

G7.2 LANTBRUKSPASTER – SORTERA I FÄRGAD OCH VIT FRAKTION

I den ideella föreningen Branschföreningen Svensk Ensilageplast Retur samlas medlemmar som representerar bl.a. producenter, kooperativ, importörer, agenter, föreningar, distributörer och privata försäljningsorganisationer. Svensk Ensilageplast Retur AB (SvepRetur) är det operativa bolaget, som till 100 % ägs av den ideella föreningen, organiserar och styr insamlingen, vänder sig till lantbrukare, odlare och hästägare m.fl. SvepRetur är ett materialbolag av liknande slag som finns för glas, tidningar och andra returmaterial.

Den insamlade plasten kan materialåtervinnas till nya plastprodukter (2019 var resultatet 90 %) eller energiåtervinnas till elkraft och värme. Sorterat material kan lämnas kostnadsfritt under några dagar på bestämda platser i landet. En faktura eller leveranssedel som styrker att återvinningsavgiften är betald, ska kunna visas upp vid insamlingen. De olika plastkvalitéerna ska vara källsorterade och så torra och rena som möjligt. Viktigt är att materialet inte innehåller t.ex. sten, järn, jord, grus eller ensilage.

Sorteringsregler för plasten

För att bättre kunna materialåtervinna den insamlade lantbrukspasten och därmed få en högre kvalitet och en så låg återvinningsavgift som möjligt ska plasten sorteras i två fraktioner, en vit och en färgad fraktion.

Om combifolie

Combifolien består av två sammanlagda skikt. Det vanligtvis vitinfärgade, tjockare skiktet, består av Polyeten och det vanligtvis transparanta tunnare skiktet består av Polyamid. Under ensileringsprocessen delar sig Combifolien och blir två separata folier av olika kvaliteter. Detta medför att de måste hanteras var för sig i samband med återvinningen. På återvinningsstationen läggs den vitinfärgade tjockare plasten tillsammans med plansilofolie och den transparanta tunnare läggs på anvisad plats.

Så här sorteras plasten

Plasten sorteras i följande fraktioner:

Ensilagesträckfilm - Ensilagesträckfilm som är vit och transparent skall sorteras i en vit fraktion. Övriga färger får blandas i en färgad fraktion. Ensilagesträckfilmen får ej packas i storsäck.

Mantelfolie - Mantelfolie som är vit och transparent skall sorteras i en vit fraktion. Övriga färger blandas i en färgad fraktion. Mantelfolie sorteras som ensilagesträckfilm.

Nät och syntetgarn, ej sisalgarn - Nät och syntetgarn får inte blandas, det är olika typer av plast som inte kan återvinnas tillsammans. Nät ska packas i storsäck som skall knytas ihop. Syntetgarn ska packas i storsäck som skall knytas ihop. Saknar du storsäckar be och få storsäckar på insamlingsplatsen.

Folie - För folietyper som ensilagesäck, plansilofolie, ensilage slang, odlingsfolie, rulleballage, Sleeve-förpackning gäller att vit och transparent sorteras i en vit fraktion, övriga färger får blandas i en färgad fraktion. Odlingsfolie skall rullas ihop utan kärna/bobin eller vikas ihop till ett väl sammanhållet "paket". Rulleballage/Sleeve-förpackning, som är vit eller transparent och utan tryck, sorteras i en vit fraktion. Övriga färger eller med tryck blandas i en färgad fraktion. Lös odlingsfolie med långa "svansar" tas inte emot. För att få lämna odlingsfolie måste handling som styrker att återvinningsavgift är betald uppvisas.

Fiberduk - Fiberduk skall rullas ihop utan kärna/bobin eller vikas ihop till ett väl sammanhållet "paket". Lös fiberduk med långa "svansar" tas inte emot. För att få lämna fiberduk måste handling som styrker att återvinningsavgift är betald uppvisas.

Säckar - Storsäckar för växtnäring eller utsäde, med eller utan innersäck. Säcken kan läggas i varandra eller bindas ihop i knippen. Lagg ingen annan plast i säcken. Endast storsäckar från växtnäring och utsäde ingår i SvepReturs insamlingssystem, samt saltsäckar från Lantmännen. Inga andra säckar tas emot. För att få lämna storsäck måste handling som styrker att återvinningsavgiften är betald uppvisas. Endast småsäckar och pallhuvar från växtnäring och utsäde, 15-25 kg, ingår i SvepReturs insamlingssystem, samt pallhuvar och saltsäckar 25 kg från Lantmännen. Inga andra säckar eller pallhuvar tas emot. Småsäckar och pallhuvar sorteras som folie.

Hylsor från ensilagesträckfilm, folie och nät - Hylsor packas i storsäckens yttersäck som skall knytas ihop.

Dunkar - Dunkar för växtskydds- och ensileringsmedel går till energiutvinning, dvs förbränning. Dunkar som innehållit vattenlöslig produkt skall vara väl rengjorda, dropptorra och med locket avtaget. Locken lämnas löst. För att underlätta hanteringen, och därmed hålla ner kostnaderna, skall 8-10 dunkar bindas ihop med ett grovt snöre. Ej rengjorda dunkar tas inte emot utan ska lämnas som farligt avfall.

Andra förpackningar - ingår ej i systemet

Andra förpackningar typ IBC-behållare, dunkar eller flaskor från diskmedel, olja mm *ingår inte* i systemet och tas därför inte emot. Detsamma gäller för säckar från potatisutsäde som inte heller tas emot på SvepReturs insamlingsplatser på grund av att leverantörerna av utsädespotatis inte är anslutna till SvepReturs återvinningssystem.

Noggranna instruktioner om hur plaster sorteras, förpackas och rengörs finns att läsa på www.svepretur.se. liksom upplysning om dagar och platser för insamlingarna. Det finns möjlighet att mot betalning avtala om hämtning på gården i samband med insamlingskampanjen. Samma sorteringsregler gäller.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614)*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2018:1462) om producentansvar för förpackningar*

G7.3 VASSA FÖREMÅL OCH LÄKEMEDELSRESTER

Vassa föremål, som har varit i kontakt med kroppsvätska från djur i samband med djurens hälso- och sjukvård, ska läggas i säkra behållare för skärande och stickande avfall. Som arbetsgivare är du skyldig att se till att sådana finns tillgängliga på arbetsplatsen. Behållarna ska vara säkra mot genombrott av vassa föremål och de får inte återanvändas. Behållaren ska märkas "skärande och stickande avfall". Skyddshylsan ska aldrig sättas tillbaka på en kanyl eller annat vasst föremål som har använts på djur. Behållaren lämnas till destruktion.

Apoteken har avfallsldador för t.ex. läkemedelsrester. Lådan kan beställas från samtliga apotek. Obs att vissa läkemedelsrester (cytotoxiska läkemedel och cytostatika) räknas som farligt avfall. Du måste själv kontrollera vad som gäller vid hantering av kanyler i din kommun.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2018:4) om smittrisker, 15 §*
- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614)*

G7.4 TRANSPORT AV AVFALL

Transport av enbart icke-farligt avfall som har uppkommit i eller i samband med en yrkesmässig verksamhet i mängder som överstiger 10 ton eller 50 kubikmeter under ett kalenderår ska anmälas till länsstyrelsen. Stallgödsel och djurkadaver omfattas inte av bestämmelserna enligt Avfallsförordningen.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2022:2) om transport av avfall, 4§*
- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614), 5 kap. 1 § 2a*

G7.5 UTSORTERING AV FÖRPACKNINGSAVFALL

NY

Den som har en förpackning som innehåller avfall ska se till att förpackningen skiljs från innehållet och sorteras separat från annat avfall. Följande material ska sorteras ut från annat avfall:

- 1 Papper och kartong,
- 2 plast
- 3 metall,
- 4 färgat glas,
- 5 ofärgat glas
- 6 plastflaskor och metallburkar som är avsedda för ett retur-system enligt 4kap. 3§ förordningen (2022:1274) om producentansvar för förpackningar,
- 7 trä, och
- 8 material som inte avses i 1–7 (övrigt förpackningsmaterial).

Detta gäller inte förpackningar som innehåller farligt avfall eller läkemedelsavfall, om förpackningen underlättar den praktiska hanteringen av avfallet. Förpackningsavfall som innehåller rester av farligt avfall ska sorteras ut och hanteras som farligt avfall. Förpackningsavfall som klassificeras som farligt avfall ska sorteras ut som farligt avfall och hållas skilt från annat avfall. Detta gäller förpackningsavfall som har farliga egenskaper på grund av själva materialet som förpackningen är tillverkad av, om förpackningen är förorenad med farliga ämnen från tillverkningsprocessen eller om förpackningen har förorenats under användningen.

Förpackningar som har innehållit animaliska biprodukter (abp) som är obearbetat kategori 1 -eller 2-material (och som omfattas av förordning (EG) nr 1069/2009) ska förbrännas på samma sätt som obearbetade animaliska biprodukter av kategori 1 eller 2 i enlighet med förordning (EU) nr 142/2011.

Det är den som har förpackningsavfall som ska sortera ut det, och detta bör ske på den plats där avfallet produceras. Naturvårdsverket har i sin vägledning (www.naturvardsverket.se) bedömt att tjänst med blandcontainer, där sortering sker på avfallsanläggningen, inte uppfyller kraven enligt avfallsförordningen.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614), 3 kap. 4, a §*

G7.6 UTSORTERING AV BIOAVFALL

NY

Kravet gäller utsortering av nedanstående avfallskategorier. De ska både skiljas från varandra och från annat avfall:

- 1 Biologiskt nedbrytbart trädgårds- eller parkavfall som innehåller parkslide eller invasiva främmande arter som finns upptagna på unionsförteckningen enligt förordningen (EU) nr 1143/2014,
- 2 annat biologiskt nedbrytbart trädgårds- eller parkavfall än sådant som avses i 1, och

- 3 biologiskt nedbrytbart livsmedels- eller köksavfall. I detta ingår ätlig olja eller liknande flytande ätligt fett men inte annat flytande bioavfall.

Kravet på utsortering av biologiskt avfall gäller parallellt med kravet på att sortera ut förpackningar. Den som har en förpackning som innehåller biologiskt avfall ska se till att förpackningen skiljs från innehållet, detta gäller även förpackningar som innehåller flytande bioavfall. Kraven på separat utsortering av bioavfall omfattar ätlig olja eller liknande flytande ätligt fett men inte annat flytande bioavfall, exempelvis kaffe, te, mjölk och juice.

Trots att det saknas krav i avfallsbestämmelserna på att sortera ut annat flytande avfall enligt 3 kap. 1 § andra stycket avfallsförordningen så kan olika typer av insamlingslösningar ändå behövas. Det kan t ex behövas en tank för flytande bioavfall om det kan skada reningsprocesserna i avloppsreningsverket att hålla det i avloppet. Avfallshierarkin i 2 kap. 5 § och 15 kap. 10 § miljöbalken ställer krav på att förebygga avfall och att hantera det avfall som uppstår på bästa sätt.

Bioavfallet ska hanteras i enlighet med avfallshierarkin och bör därmed inte hållas i avloppet, men en verksamhet där mängderna mer motsvarar de som uppstår i ett hushåll kanske kan hålla överblivna ”kaffeslattar” i avloppet utan att det får några större konsekvenser. Verksamheter som ger upphov till bioavfall som inte är kommunalt avfall ansvarar själva för att avfallet sorteras ut och samlas in separat och lämnas till en behandlingsanläggning.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614), 3 kap. 1§*

G7.7 PÅFYLNING OCH RENGÖRING

Grundvillkor- norm

Påfyllning och rengöring av spridningsutrustning, även traktorn, ska utföras på sådan plats att inte yt- eller grundvatten förorenas eller att någon annan miljöskada uppstår. Utspädning, blandning och påfyllning av växtskyddsmedel samt utvändig rengöring av utrustning som används för spridning av växtskyddsmedel, ska ske på en plats som är lämplig för ändamålet. Sådan hantering får inte ske på vägområden, samt på grusytor och andra mycket genomsläppliga ytor, eller på ytor av asfalt eller betong eller andra hårdgjorda material på vilka det inte finns möjlighet till uppsamling av växtskyddsmedlet.

Vid påfyllning i fält, där vatten tas från vattendrag eller en dricksvattenbrunn, bör en separat pump användas och risken för baksug beaktas. Bestämmelsen omfattar både hantering utomhus och i växthus. Bestämmelsen gäller vid utvändig rengöring av utrustning som används för spridning av växtskyddsmedel. När det gäller invändig rengöring som utförs med en liknande metod som för spridning av växtskyddsmedel, bör denna vara att betrakta som spridning av växtskyddsmedel under förutsättning att det finns ett spridningssyfte.

Kravet att platsen ska vara lämplig för ändamålet innebär att risken för såväl ytavrinning som dränering genom mark på platsen ska vara låg. Lämplig plats för påfyllning och rengöring innebär ett säkert underlag och på betryggande avstånd från brunnar och vattendrag. Vid utspädning, blandning och påfyllning av växtskyddsmedel utomhus samt utvändig rengöring utomhus av utrustning som används för spridning av växtskyddsmedel ska ett skyddsavstånd om minst 30 meter hållas till öppna diken, dagvattenbrunnar, dräneringsbrunnar, sjöar och vattendrag, samt till dricksvattenbrunnar. Bestämmelsen är tillämplig vid hantering som sker på gräsbevuxna ytor och åkermark, t.ex. påfyllning av växtskyddsmedel som sker i fält.

I de fall hanteringen sker på yta där det finns möjlighet till uppsamling av växtskyddsmedel, på biobädd eller på annan plats med motsvarande funktion gäller i stället 15 meter som minsta skyddsavstånd till ovan nämnda objekt.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 4 kap 1-3 §§, ändrad genom 2019:3*

G8| Farligt avfall

Farligt avfall innehåller eller består av ämnen som har farliga egenskaper och får därför inte hanteras som vanligt hushålls- och industriavfall. Det ska förvaras och hanteras lika säkert som miljö- och hälsofarliga kemikalier. Farligt avfall får inte blandas eller spädas ut med andra slag av farligt avfall, annat avfall eller med andra ämnen eller material. Det är inte tillåtet att bränna farligt avfall hemma på gården eller på annat sätt omhänderta farligt avfall utan tillstånd.

Exempel på farligt avfall är spillolja (även vegetabilisk olja som varit avsedd för ett industriellt ändamål), oljefilter, rester av lösningsmedel, lacker, färger, kemiska växtskyddsmedel och vissa veterinärmedicinska preparat, förpackningar med rester av kemikalier (exempelvis ej noggrant ursköljda sprutmedelsdunkar eller oljedunkar som inte är dropptorra), torkdukar och uppsamlingsmaterial som är förorenade av olja samt kasse-rad elektronik och tungmetallhaltiga varor som batterier och lysrör.

Även begagnad glykol är farligt avfall om den består av etylenglykol (propylenglykol behöver däremot inte hanteras som farligt avfall). Avfall som i bilaga 3 till avfallsförordningen (2020:614) beskrivs med en avfallskod markerad med en asterisk (*).

G8.1 OMHÄNDERTAGANDE

För att få lämna avfall, som har hanterats i en yrkesmässig verksamhet eller producerats i eller i samband med en sådan verksamhet, till någon annan krävs att

- 1 den som tar emot avfallet för behandling eller annan hantering har de tillstånd eller har gjort de anmälningar som krävs för hanteringen, och
- 2 den som lämnar avfallet har kontrollerat att kravet i 1 är uppfyllt.

Första stycket 2 gäller inte för avfall som lämnas till kommunen eller den som kommunen har anlitat.

Observera att du som privatperson ska lämna ditt farliga avfall på en återvinningscentral.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614) 5 kap. 18 §*

G8.2 AVFALLSJOURNAL

Den som producerar farligt avfall i eller i samband med en yrkesmässig verksamhet ska för varje typ av farligt avfall anteckna uppgifter om

- 1 typ av farligt avfall
- 2 var avfallet producerats,
- 3 datum för borttransport,
- 4 transportsätt,
- 5 vem som ska transportera bort avfallet,
- 6 avfallets vikt i kilogram, och

- 7 den mottagare och den plats där avfallet ska hanteras på annat sätt än genom att mottagaren transporterar eller lastar om det.

Uppgifterna ska antecknas innan transporten påbörjas. Blankett kan laddas ner från Miljöhusesyns faktabank på www.miljohusesyn.nu. Journalen ska sparas i kronologisk ordning i minst tre år. Journalen uppfyller även kraven på dokumentation vid egen transport av farligt avfall.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614) 6 kap. 1 och 6 §§*

G8.3 EGEN TRANSPORT AV EGET FARLIGT AVFALL - ANMÄLAN

Anmälan krävs för:

Den som avser att transportera farligt avfall som har uppkommit i eller i samband med en yrkesmässig verksamhet ska anmäla detta till länsstyrelsen. Detta avser inte transporter som kräver tillstånd eller av någon som innehar tillstånd. Se även G8.2 angående avfallsjournal. För återkommande transporter som omfattas av anmälningsplikt enligt första stycket är det tillräckligt att anmälan görs vart femte år. Observera att anmälan gäller för transport av farligt avfall som har uppkommit i egen yrkesmässig verksamhet. Du får transportera *högst 100 kg eller 100 liter* farligt avfall per kalenderår.

Transport får göras även av farligt avfall som innehåller farliga jordbrukskemikalier, flygaska och pannaska från oljeförbränning, smittförande avfall, asbestinnehållande avfall, avfall från förbränning eller pyrolys av hushållsavfall och liknande handels-, industri- och institutionsavfall. Observera att avfall som innehåller cyanid, kadmium, PCB-produkt eller kvicksilver, förutom hela lysrör och andra ljuskällor, inte får transporteras utan tillstånd, oavsett mängd/vikt.

Blankett för anmälan

Anmälan görs till länsstyrelsen. En anmälan är giltig i fem år. Anmälan ska innehålla uppgifter om verksamhetens namn, organisationsnummer, adress, kontaktperson, telefonnummer och e-postadress. Blankett Avfallsjournal - Farligt avfall kan laddas ner från Miljöhusesyns faktabank på www.miljohusesyn.nu. Anmälan är inte personligt utan gäller för företaget.

Vid egen transport av det farliga avfallet är det viktigt att känna till att vissa avfallsfraktioner klassas som farligt gods och ska hanteras och märkas därefter vid transport, se avsnitt G3.13. Exempel är spillolja och ackumulatorbatterier.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614) 5 kap. 1 och 7 §§, 6 kap. 2 §*

G8.4 TRANSPORTDOKUMENT

När farligt avfall transporteras inom Sverige ska det åtföljas av ett transportdokument. Den som lämnar avfallet utan att själv vara transportör (lämnaren) och den som lämnaren lämnar avfallet till för transport, eller den som själv transporterar avfall som uppkommit i den egna yrkesmässiga verksamheten, ska se till att det finns ett transportdokument som medföljer transporten.

Transportdokumentet ska innehålla uppgifter om

- 1 Avfallstyp med avfallskod
- 2 avfallets vikt i kilogram,
- 3 datum för transporten,
- 4 från vilken ursprunglig plats och till vilken slutlig plats avfallet transporteras,
- 5 transportör, och

6 lämnare och slutlig mottagare, om sådana finns.

Transportdokumentet ska vara undertecknat av den som ska transportera avfallet enligt första stycket och, om sådan finns, lämnaren. Om transportdokumentet är elektroniskt, ska lämnaren skriva under med en elektronisk underskrift. En miljö sanktionsavgift finns på 5 000 kr då transportdokument saknas.

Förslag till transportdokument kan laddas ner från Miljöhusens faktabank på www.miljohusesyn.nu. För den som själv transporterar sitt farliga avfall, se avsnitt G8.3.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614) 6 kap. 19 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2022:22) om transport av avfall, 7-10 §§*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2012:259) om miljö sanktionsavgifter, 11 kap. 9 §*

G8.5 FARLIGT AVFALL - LÄMNA UPPGIFTER TILL AVFALLSREGISTRET

Alla verksamheter som hanterar farligt avfall ska rapportera in antecknade uppgifter om avfallet till det nationella avfallsregistret hos Naturvårdsverket. Regeln omfattar alla verksamheter där det uppstår (produceras) farligt avfall samt alla verksamheter som transporterar farligt avfall, samlar in farligt avfall, behandlar farligt avfall, mäklar eller handlar med farligt avfall. Uppgifterna ska rapporteras till avfallsregistret senast två arbetsdagar efter påbörjad transport.

Utgå från den egna journalen om farligt avfall, se p G8.2. Lämna uppgifter om verksamheten såsom kontaktuppgifter och organisationsnummer, vem som ska transportera avfallet och till vem det ska transporteras inklusive respektive organisationsnummer. Dessutom ska verksamhetens CFAR-nummer från SCB:s företagsregister rapporteras. En miljö sanktionsavgift finns på 5 000 kr om rapporteringen inkommer för sent.

Läs mer om Rapportera till avfallsregistret på www.naturvardsverket.se. Rapporteringen till avfallsregistret görs med hjälp av e-legitimation på samma sida.

- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614), 6 kap. 11 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2020:5) om antecknings- och rapporteringsskyldighet och lämnande av uppgifter om farligt avfall till avfallsregistret, 7 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2012:259) om miljö sanktionsavgifter, 11 kap. 8 b §*

G9| Producentansvar

Om din verksamhet fyller eller på annat sätt använder en förpackning, importerar förpackade produkter, säljer förpackningar eller förpackade produkter i Sverige omfattas du sannolikt av producentansvaret. Det innebär att du ska anmäla dig som förpackningsproducent hos Naturvårdsverket och vara ansluten till ett lämpligt insamlingssystem. Det gäller oavsett vilket material som förpackningen är gjord av. Den nya förordningen Förordning (2022:1274) om producentansvar för förpackningar, trädde i kraft den 1 januari 2023.

De nya reglerna ska underlätta för hushåll och verksamheter att sortera sitt förpackningsavfall. En enklare insamling och sortering ska bidra till att producenter kan återvinna mer avfall, att hanteringen av avfall blir mer resurseffektiv och att behoven

av nya råvaror minskar vilket ger minskade koldioxidutsläpp. Förordningen innebär att kommuner och producenter får nya roller. Alla som har ett producentansvar för förpackningar ska vara registrerade hos Naturvårdsverket.

Förpackningsproducenter ska senast den 31 mars varje år även rapportera mängden förpackningsmaterial som verksamheten bidrar med direkt till Naturvårdsverket. Läs mer om och Rapportera mängden förpackningsmaterial på www.naturvardsverket.se. Verksamheter som tillhandahåller plastbärkassar ska även informera konsumenter samt de som tillverkar eller för in plastbärkassar till Sverige och rapportera uppgifter till Naturvårdsverket.

En producent kan avtala med någon annan, exempelvis sitt insamlingssystem, att utföra rapporteringen, men det är fortsatt producenten som bär ansvaret för att detta blir gjort och att uppgifterna stämmer. En förpackningsproducent är ansvarig för att förpackningar samlas in i ett lämpligt insamlingssystem. Ett insamlingssystem är lämpligt om det är lättillgängligt, underlättar för den som har förpackningsavfall att lämna ifrån sig detta och ger god service till de som ska lämna förpackningsavfall till insamlingssystemet.

De flesta förpackningsproducenter är anslutna till materialbolag som tillhandahåller insamling av förpackningsavfall på uppdrag av förpackningsproducenterna. Kontakta något av insamlingssystemen för att få veta hur du ansluter din verksamhet.

En producent definieras som den som yrkesmässigt

- för in en förpackad vara till Sverige
- tillverkar en förpackning i Sverige
- för in en förpackning till Sverige
- fyller eller på annat sätt använder en förpackning som inte är en serviceförpackning i syfte att skydda, presentera eller underlätta hanteringen av en vara.

Som producent har du ansvar att

- utforma och märka förpackningar
- samla in förpackningar
- registrera och rapportera uppgifter till Naturvårdsverket.

Från år 2023 gäller rapporteringskravet även för den som under närmast föregående kalenderår har

- från ett annat land än Sverige sålt en förpackad vara eller en förpackning till en slutlig användare i Sverige
- i Sverige tillverkat eller till Sverige fört in en engångsmugg.

Miljö sanktionsavgift

Om en producent för sent har lämnat in uppgifter vid rapportering till Naturvårdsverket kan en miljö sanktionsavgift på 10 000 kronor komma att tas ut. Från och med den 1 januari 2023 omfattas även en försenad anmälan till Naturvårdsverket av sanktionsavgiften.

Serviceförpackning

Med serviceförpackningar avses förpackningar som fylls vid försäljningstillfället eller används för obearbetade produkter från jordbruk eller trädgårdsnäring, enligt 1 kap 4§ 4p förpackningsförordningen. Exempel på förpackningar för obearbetade produkter från jordbruk eller trädgårdsnäring är äggkartonger, äggbrickor, påsar för potatis och morötter samt nätsäckar för ved. Verksamheter som tillverkar eller importerar serviceförpackningar har producentansvaret för dessa. Verksamheter som använder serviceförpackningar för sina varor har inte producentansvaret för dessa serviceförpackningar.

För dessa gäller att förpackningstillverkaren/importören (inkl. införsel) redovisar och betalar förpackningsavgiften till Svenska Förpacknings- och Tidningsinsamlingen AB (FTI) och TMRresponsibility AB (TMR). Observera att serviceförpackningar som säljs ofyllda till hushåll inte är definierade som förpackningar. Serviceförpackningar är förpackningar som i huvudsak används för inpackning i butik, restaurang eller liknande – alltså inte i industrin. Det ska framgå på artikelnivå på fakturan till kunden att förpackningsavgiften är betald.

Inte en serviceförpackning

Förpackningar, som inte är en serviceförpackning, ska redovisas av den som fyller dem. Exempel är kundunika påsar för industrin, insatspåsar och påsar som används enbart för mörning av kött, förpackningar för honung såsom hinkar och lock, 30-brickor (ägg), antistat- och rostskyddspåsar, oceanpapper, paraffinerat kraftpapper, kraftpapper på rulle med ytvikt 40 g/m och mindre samt förpackningar för blommor. Läs mer om Informationsmaterial för producenter på www.ftiab.se.

Producentansvarets styrmedel

Producentansvaret är ett styrmedel för att uppnå miljömålen. Tanken är att det ska motivera producenterna att ta fram produkter som är mer resurssnåla, lättare att återvinna och inte innehåller miljöfarliga ämnen. I Sverige finns lagstiftat producentansvar för åtta produktgrupper, läs mer i G7. Dessutom finns det frivilliga åtaganden, som liknar producentansvar, för kontorspapper och lantbruksplast, se punkt G7.2 avseende lantbruksplast.

Lantbruksplast för eget foder

Ensilageplast är en produkt som har framställts för att skydda en vara (dvs. ensilaget). Dock är plasten inte avsedd att fyllas vid försäljningsstället om den används inom lantbruket i den egna verksamheten. I ett sådant fall bedömer Naturvårdsverket att plasten inte är en förpackning enligt förpackningsförordningen.

G9.1 REGISTRERA DIG TILL NATURVÅRDSVERKET

Den som avser att i egenskap av producent tillhandahålla en förpackning på den svenska marknaden ska före tillhandahållandet anmäla det till Naturvårdsverket. Anmälan ska innehålla producentens namn, kontaktuppgifter, person- eller organisationsnummer och vilket insamlingssystem som finns för producentens förpackningar. Producenten ska underrätta Naturvårdsverket om ändringar i fråga om de uppgifter som har lämnats.

Läs mer om vägledning och producentansvar på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 15 kap, 13 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1274) om producentansvar för förpackningar, 4 kap. 5 §*

G9.2 LÄMNA ÅRLIG RAPPORT SENAST 31 MARS

En producent ska senast den 31 mars varje år lämna en rapport till Naturvårdsverket, om producenten:

- 1 fyller eller på annat sätt använder en förpackning som inte är en serviceförpackning i syfte att skydda, presentera eller underlätta hanteringen av en vara,
- 2 för in en förpackad vara till Sverige,
- 3 tillverkar en serviceförpackning i Sverige, eller
- 4 för in en serviceförpackning till Sverige.

Rapporten ska innehålla uppgifter om den mängd förpackningar som producenten har tillhandahållit eller släppt ut på den svenska marknaden under det närmast föregående kalenderåret. Av uppgifterna ska det framgå hur stor mängd av förpackningarna som är konsumentförpackningar, återanvändbara förpackningar och återanvändbara konsumentförpackningar. Producenterna är skyldiga att till Naturvårdsverket lämna uppgifter om resultaten av insamlingen, återanvändningen, återvinningen och materialutnyttjandet avseende kalenderåret före.

Läs mer om och Rapportera förpackningar på www.naturvardsverket.se.

Rapportera genom ett materialbolag

I de fall när producenter är anslutna till ett materialbolag kan materialbolaget rapportera å producentens vägnar. Är du inte ansluten till ett materialbolag så måste du själv rapportera till Naturvårdsverket som enskild producent. Stäm av med ditt insamlingssystem om de även i fortsättningen kommer att göra rapporteringen eller om du själv måste göra detta.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 15 kap, 13 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1274) om producentansvar för förpackningar, 11 kap. 1 §*

G9.3 ONÖDIGA FÖRPACKNINGAR

NY

En förpackningsproducent ska utnyttja de möjligheter som finns inom sin verksamhet för att begränsa användningen av onödiga förpackningar i syfte att minska mängden avfall. Även utformning och design ska anpassas så att förpackningarnas volym och vikt minimeras. Se mer information om vem som är förpackningsproducent under G9: Producentansvar.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 2 kap, 5 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1274) om producentansvar för förpackningar, 3 kap. 1 §*

G9.4 PLASTKORKAR SKA SITTA FAST PÅ DRYCKESBEHÅLLARE

NY

Från och med 3 juli 2024 ska korkar och lock av plast sitta fast på flaskor. Det innebär krav på att producenter av dryckesbehållare ska utforma behållarna så att korkar och lock som är gjorda av plast är fästa vid behållaren under hela användningen. Detta kan vara aktuellt för dryckesförpackningar för mjölk, must eller liknande. Se mer information om vem som är förpackningsproducent under G9: Producentansvar.

Efter den 2 juli 2024 blir det belagt med en miljö sanktionsavgift på 10 000 kronor om man på den svenska marknaden tillhandahåller dryckesbehållare med kork eller lock av plast som inte är fäst vid behållarna under hela användningen. Syftet med kravet är att undvika nedskräpning med plastlock och plastkorkar, som är bland de vanligaste plastskräpen som hittas i haven.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1274) om producentansvar för förpackningar, 3 kap. 1 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2012:259) om miljö sanktionsavgifter, 11 kap. 19 §*

G10| Skydd mot brand

Försäkringsbolagen registrerar drygt 20 000 brandskador årligen (mars 2018), varav 2 000 brandskador och till en kostnad av cirka 600 miljoner kronor belastar lantbruksförsäkringar. Försäkringsbolagen registrerar bränder i lantbruksbostäder olika. Vissa bolag registrerar dessa inom villahemförsäkring andra inom lantbruksförsäkringen. Hälften av brandskadorna inom lantbruksförsäkringarna uppskattas avse lantbruksbostäder. Den totala brandskadekostnaden är i högsta grad beroende av storskadeutfallet. Större bränder kostar 10 till 20 miljoner per brand. Brandriskerna i lantbruk och hästverksamhet är stora och kräver särskild uppmärksamhet.

Utryckningstiden till gårdar utanför tätorten är lång och det kan dröja över en halvtimme innan räddningstjänsten är framme. Därför måste gårdar på landsbygden vidta extra åtgärder för att kunna förebygga och släcka bränder. Om djur finns på gården, är det företagaren som har ansvaret för att begränsa brandriskerna och genom förebyggande arbete se till att djuren kan räddas. Läs mer om Förebygg brand – ditt ansvar, skydda din gård och dina djur på www.brandskyddsforeningen.se

Lantbrukets Brandskyddskommitté (LBK) är ett samarbetsorgan för lantbruket, myndigheter, organisationer och försäkringsbolag. Lantbrukets brandskyddskommitté verkar för ett minskande antal brandskador i lantbruket och minskade konsekvenser av inträffade bränder, främst genom att ta fram rekommendationer för brandskydd i lantbruk och hästverksamhet. LBK drivs av Brandskyddsforeningen, en allmännyttig ideell förening som arbetar och driver opinion för ett brand-säkrare Sverige.

Läs mer om Lantbrukets Brandskyddskommitté på www.brandskyddsforeningen.se

G10.1 SYSTEMATISKT BRANDSKYDDSARBETE

Ägare eller brukare av byggnader eller andra anläggningar ska bedriva ett systematiskt brandskyddsarbete (SBA) för att säkerställa en tillräcklig brandskyddsnivå med åtgärder som förebygger brand samt visar på åtgärder vid brand. Man bör dokumentera brandskyddsarbetet om det är nödvändigt för att kunna kontrollera och följa upp brister samt för att kunna informera och utbilda personalen i brandskydd. Företagaren bör själv kunna göra den dokumentation som behövs. Det systematiska brandskyddsarbetet syftar bland annat till att:

- Förhindra uppkomst av brand.
- I ett tidigt skede upptäcka eventuella fel eller brister i brandskyddet.
- Underlätta att genomföra rätta åtgärder vid en eventuell brand.

Ovanstående kan kräva både ett tekniskt och ett organisatoriskt brandskydd. En checklista som kan ligga till grund för det systematiska brandskyddsarbetet finns i LBK:s rekommendation 2 Systematiskt brandskyddsarbete. Först görs en noggrann genomgång av brandskyddet i verksamheten, därefter kontrolleras brandskyddet mot checklistan kontinuerligt. Checklistan bör utföras anpassad för den enskilda gården och verksamheten. Tänk på att ta hänsyn till förändringar som påverkar brandsäkerheten.

Exempel på förebyggande brandskyddsåtgärder

- Förhindra uppkomst av brand genom att undanröja tändkällor, förhindra anlagd brand, hålla god ordning och reda, kontrollera elutrustning m.m. Se LBK rekommendationer 5 Elinstallation i lantbruk och 11 Förvaring av bränslen

- Kontrollera att utrymningsvägar hålls fria och är lätt öppningsbara.
- Plan för evakuering av djur och möjlighet att delge denna kunskap och erfarenhet till räddningstjänsten.
- Förhindra rök- och brandspridning genom att kontrollera att brandcellsgränser hålls intakta för att utgöra en begränsningslinje mot en brands snabba spridning.
- Underlätta släckning genom bra tillgång till släckredskap, kunskap och övning, se LBK rekommendation 10 Släckutrustning.

Den enskildes ansvar för att förebygga brand och minska skadorna till följd av inträffade bränder krävs i nedanstående lagar och regler.

Läs mer om LBK:s rekommendationer för krav på utformning av brandskyddet inom lantbruk och hästverksamhet på www.brandskyddsforeningen.se.

- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 2003:778) om skydd mot olyckor*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2003:789) om skydd mot olyckor*
- *Statens räddningsverks allmänna råd (SR VFS 2004:3) om systematiskt brandskyddsarbete*

G10.2 SLÄCKNINGSTRUSTNING OCH RUTINER FÖR ÅTGÄRDER VID BRAND

Ägare och brukare av byggnader ska i skälighets omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra och begränsa skador till följd av brand. Det ska finnas rutiner för hur gårdens personal ska agera vid en brand. Vid behov ska rutinerna dokumenteras.

En insatsplan kan tas fram för att hjälpa räddningstjänsten att göra de rätta prioriteringarna och underlätta släckning vid en eventuell brand. Insatsplanen ska innehålla information som räddningstjänsten behöver vid en insats, exempelvis vad som är viktigast att skydda, brandrisker och skyddsåtgärder som vidtagits, hur utrymning av djur ska gå till samt var användbart vattenuttag finns. Insatsplanen ska finnas lätt tillgänglig och överlämnas till räddningstjänsten vid deras ankomst. Det finns exempel på en insatsplan i LBK:s rekommendation 2 Systematiskt brandskyddsarbete. Gårdens personal ska vara väl insatta i ovanstående.

- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 2003:778) om skydd mot olyckor*
- *Statens räddningsverks allmänna råd (SR VFS 2004:3) om systematiskt brandskyddsarbete*

G10.3 LANTBRUKETS BRANDSKYDDSKOMMITTÉ, LBK

LBK:s rekommendationer beskriver utformningar av brandskyddet särskilt anpassade till lantbruket och hästverksamhetens särskilda förutsättningar och brandrisker. LBK:s rekommendationer är omfattande och berör många olika ämnesområden. En del är väsentliga och avgörande för djurskyddet medan andra mer tar sikte på egendomsskydd.

LBK:s rekommendationer bör finnas på varje lantbruksföretag. Läs mer om och hur du kan beställa LBK:s rekommendationer (LBK-pärmen) på www.brandskyddsforeningen.se.

G10.4 BRANDSKYDDSKONTROLL AV FORDON OCH MOTORREDSKAP

Lantbrukstraktor, skördetröska och övriga motorredskap, nylevererad eller registrerad efter 2017-04-01 och som inte är brandskyddsintypad ska brandskyddskontrolleras innan leverans. Kraven är försäkringsvillkor men är även en del i det systematiska brandskyddsarbetet.

G10.5 REGELBUNDEN BRANDSKYDDSKONTROLL - NYA FORDON OCH MOTORREDSKAP

Nylevererade fordon och motorredskap efter 2017-04-01 gäller exempelvis lantbrukstraktor, självgående fälthack/slätterkross och lastmaskin som i huvudsak används på gården, ska brandskyddsbesiktigas av behörig besiktningsman vart femte år. Däremellan kan gårdens personal själva utföra kontrollen enligt checklista. Traktor eller motorredskap som används i entreprenad ska oftast årligen brandskyddskontrolleras av en behörig personal. Vid tveksamhet ska försäkringsbolaget kontaktas. Kraven är försäkringsvillkor men är även en del i det systematiska brandskyddsarbetet.

G10.6 REGELBUNDEN BRANDSKYDDSKONTROLL - ÄLDRE FORDON OCH MOTORREDSKAP

Äldre fordon och motorredskap levererade före 2017-04-01 som i huvudsak används på gården, ska brandskyddskontrolleras årligen vilket kan utföras av gårdens personal. Maskin under 600 kilo som inte ställs upp i maskinhall eller loge undantas. Kraven är försäkringsvillkor men är även en del i det systematiska brandskyddsarbetet. En checklista, som kan ligga till grund för brandskyddskontrollen, finns i LBK:s rekommendation 8 Motordrivna fordon på www.brandskyddsforeningen.se.

G10.7 SKÖRDETRÖSKA

Vid nylevererad skördetröska från och med 2017-04-01 ska släckanläggningen funktionstestas enligt anläggarfirman eller kravställarens anvisning, minst en gång per år. Äldre skördetröskor ska kontrolleras en gång per år. Gårdens personal kan själva utföra egenkontrollen. Kraven är försäkringsvillkor men är även en del i det systematiska brandskyddsarbetet.

G10.8 PROTOKOLL OCH CHECKLISTOR

Protokoll och checklistor ska sparas i minst fem år. Checklistor och mer information finns att hämta på www.brandskyddsforeningen.se.

Egen brandskyddskontroll av fordon och motorredskap finns att hämta på www.brandskyddsforeningen.se.

Kraven är försäkringsvillkor men är även en del i det systematiska brandskyddsarbetet.

G11| Fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen och särskilt värdefulla byggnader och byggnadsverk

Kulturmiljölagen (1988:950) slår fast att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö och att ansvaret för detta delas av alla. Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lagen omfattar fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen.

Den innehåller också bestämmelser om utförelse av kultur-föremål och stadgar att god ortsnamnssed ska iakttas av statlig och kommunal verksamhet. Namn som godkänts för offentlig kartproduktion ska med fördel godtas även i enskilda sammanhang. Kulturmiljöer skyddas också via plan- och bygglagen,

skogsvårdslagen och miljöbalken, till viss del även via väglagen. Vanligen kan inte konventioner, t.ex. landskapskonventionen, ligga till grund för myndighetsbeslut, utan det är nationella lagar och förordningar som gäller.

G11.1 FORNLÄMNINGAR

Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas. Fornlämningar utgörs av lämningar från forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna, men de ska inte ha tillkommit efter 1850. Gravhögar, runstenar och ruiner är lätta att känna igen, men även t.ex. fornåkrar, husgrunder, gränsmärken, hålvägar, slagghvarpar och vårdkasar är fornlämningar. Även fornlämningar som inte syns ovan jord eller inte är kända skyddas av lagen. Till en fornlämning hör ett så stort område som behövs för att bevara den. Vård av fornlämningar kan ske på en mängd olika sätt och brukar göras i vissa av länsstyrelsen utvalda objekt. Vissa fornlämningar vårdas bäst genom t.ex. slätter eller bete.

Fornlämningar får inte rubbas, grävas bort, täckas över, planteras igen eller på annat sätt skadas. Om man vill göra ingrepp på en fornlämning så krävs det tillstånd från länsstyrelsen. Fornlämningar finns översiktligt redovisade i Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök på www.raa.se. Fornsök finns även som app med gps-funktion så att man kan se hur man förhåller sig till fornlämningarna ute i naturen, i en smartphone eller liknande.

När man ska bygga något på sin tomt är man skyldig att ta reda på om det finns fornlämningar där och i god tid samråda med länsstyrelsen. Alla fornlämningar är skyddade och det är länsstyrelsen som avgör om tillstånd ska ges. För att ta reda på om det finns icke kända fornlämningar kan länsstyrelsen kräva en arkeologisk utredning. Länsstyrelsen försöker alltid att komma med förslag som gör att man kan undvika ingrepp i fornlämningar. Hur det fungerar finns beskrivet i publikationen Bygga och bevara på raa.diva-portal.org/.

Läs mer om Vägledning på www.raa.se.

Om du är osäker kring en fornlämning, kontakta länsstyrelsen, som kan ge fullständig information och rådgivning.

- *Svensk författningssamling, Kulturmiljölag (SFS 1988:950)*
- *Svensk författningssamling, Kulturmiljöförordning (SFS 1988:1188)*

G11.2 FORNFYND

Fornfynd är föremål som saknar ägare och som påträffas i eller vid en fornlämning och har samband med denna. De är skyddade enligt lagen och tillfaller staten.

Om föremål, som uppfyller kriterierna, t.ex. påträffas på en plats där det inte finns någon fornlämning, saknar ägare och kan antas vara från tiden före 1850, räknas dessa som fornfynd. De tillfaller upphittaren. Upphittaren är dock skyldig att erbjuda staten att lösa in fyndet om det består av guld, silver, koppar, brons eller annan legering med koppar. Det gäller även om två eller flera föremål kan antas ha blivit nedlagda tillsammans (hembudsplikt). RAA har också möjlighet att dela ut hittelön för vissa fornfynd.

Om man hittar ett fornfynd ska man höra av sig till länsstyrelsen, polisen eller kustbevakningen, som anmäler fyndet till RAA. Läs mer om fornfynd, inlösensersättning och hittelön på www.raa.se

- *Svensk författningssamling, Kulturmiljölag (SFS 1988:950)*

- *Svensk författningssamling, Kulturmiljöförordning (SFS 1988:1188)*

G11.3 BYGGNADSMINNEN

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader, miljöer och anläggningar kan skyddas som byggnadsminnen. Bland byggnadsminnena finns bostadshus men även exempelvis industribyggnader, parker, trädgårdar och broar. De är uppförda i skilda tider och för olika ändamål. Det finns drygt 2 400 miljöer och anläggningar som bedömts ha så stora kulturhistoriska värden att staten fattat beslut om att byggnadsminnesförklara dem. Miljöer som ägs av staten är statliga byggnadsminnen och de regleras av förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen. Skyddet av ett byggnadsminne kan variera i omfattning och framgår av de skyddsbestämmelser som hör till beslutet om byggnadsminnesförklaring. Miljöer i privat eller enskild ägo skyddas av Kulturmiljölagens kapitel 3.

Ett byggnadsminne får ändras i strid med skyddsbestämmelser om det finns särskilda skäl för det. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för byggnadsminnen i enskild eller privat ägo och Riksantikvarieämbetet, RAA, för byggnadsminnen i statlig ägo. En ansökan om ändring ska lämnas in till länsstyrelsen alternativt RAA, som fattar beslut om ändringen kan tillåtas och som får ställa villkor om hur ändringen ska utföras och den dokumentation som behövs. Antikvarisk kompetens kan behövas i framtagandet av ändringsförslaget och i besluten om tillstånd till ändring är ofta antikvarisk medverkan ett villkor.

Även kyrkobyggnader, begravningsplatser och kyrkotomter anlagda före 1940 omfattas av skydd enligt kulturmiljölagens 4 kap. I första hand förvaltas dessa miljöer av Svenska kyrkan. För den händelse en privatperson är ägare av en från Svenska kyrkan vid tillfälle avyttrad kyrkobyggnad eller innehar en byggnad och eller markområde inom kyrkotomt, dvs det område runt kyrkobyggnad som utgör kyrkomiljön och har miljömässigt eller funktionellt samband med denna, gäller detta regelverk även för privatperson. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för kulturmiljölagens 4 kap. och ansökan görs hos länsstyrelsen för tillståndspliktiga åtgärder.

- *Svensk författningssamling, Kulturmiljölag (SFS 1988:950)*
- *Svensk författningssamling, Kulturmiljöförordning (SFS 1988:1188)*

G11.4 VÄRDEFULLA BYGGNADER OCH BYGGNADSVÄRK

Plan- och bygglagen (2010:900) innehåller bestämmelser om planläggning av mark- och vatten och om byggande. Både byggnader som kräver lov, de som inte kräver lov och bebyggelse och byggnadsvärk, ska bland annat placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Ett byggnadsvärk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och dess tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsvärkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

En tomt ska hållas i vårdat skick och skötas så att risken för olycksfall begränsas och betydande olägenheter för omgivningen och för trafiken inte uppkommer. Ändringar och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och så att dess byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tillvaratas. Byggnader, bebyggelseområden, tomter och bygglovspliktiga anläggningar som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av den karaktären får inte förvanskas. Dessa lagkrav, förbud mot förvanskning och krav på underhåll och varsamhet, gäller även om åtgärden inte kräver ett bygglov eller en anmälan.

Byggnader med gamla anor, t.ex. många av jordbrukets äldre ekonomibyggnader, ger landskapet karaktär och är i många fall oersättliga. Det är viktigt att sådana byggnader så långt det är möjligt nyttjas och underhålls om det svenska odlingslandskapet ska behålla sin särprägel. Vid till- eller ombyggnad i gammal miljö gäller det bland annat att tänka på färgsättning, utformning och val av byggnadsmaterial. Kontakta exempelvis kommunen eller länsmuseum för information och råd.

På Kunskapsbanken på Boverkets hemsida kan man läsa om kulturvärden och PBL:s hänsynsbestämmelser. Det finns även en webbutbildning i flera avsnitt om PBL och kulturvärden. Läs mer om webbutbildningar och PBL och kulturvärden på www.boverket.se.

- *Svensk författningssamling, Plan- och bygglag (SFS 2010:900)*
- *Svensk författningssamling, Plan- och byggförordning (SFS 2011:338)*

Växtodling

V1 | Registrering av livsmedels- och foderanläggning samt godkännande

Syftet med reglerna är att låta myndigheterna få veta var livsmedelsanläggningar och foderanläggningar finns och vilken verksamhet som bedrivs så att myndigheterna kan utföra offentliga kontroller.

V1.1 REGISTRERING – PRODUKTION AV LIVSMEDEL

Om du är primärproducent och odlar och skördar spannmål, potatis, frukt och grönsaker m.m. för livsmedelsändamål på friland eller i växthus ska du vara registrerad som livsmedelsföretagare i det län där din anläggning finns eller din huvudsakliga verksamhet bedrivs. Det gäller både om du ska starta en ny verksamhet och om du har en äldre verksamhet som ännu inte registrerats.

All form av odling i containrar räknas också som primärproduktion. Enklare packerier där du förpackar dina egna primärprodukter i anslutning till odlingen ska också vara registrerade hos länsstyrelsen. Förpackar du primärprodukter från andra odlare ska packeriet vara registrerat hos kommunen.

Görs betydande ändringar i verksamheten, upphör eller byter ägare ska en ny registrering göras. Som primärproducent ansvarar du för att dina anläggningar är registrerade. Observera att kravet även gäller för den som producerar eller tillhandahåller dricksvatten. Hos Länsstyrelsen finns en e-tjänst för registrering. Om du är osäker på om du är registrerad så kontakta din länsstyrelse.

Om du tänker sälja dina primärprodukter till konsumenter ska du anmäla detta till din kommun. Läs mer om försäljning av små mängder primärprodukter direkt till konsument längre ned.

Anmälan om registrering av pågående verksamhet eller nyetablering

Länsstyrelsen har en e-tjänst där du kan registrera din anläggning, eller kontrollera om den redan är registrerad. Alla uppgifter som behövs fylls i direkt på webbplatsen. Den som har e-legitimation kan skicka in sin registrering direkt. Det går även bra att skriva ut ansökan och skicka in den i pappersform. E-tjänsten hittar du på länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se. För dig som inte kan eller vill använda e-tjänsten finns en blankett för anmälan om registrering på Livsmedelsverkets webbplats, www.livsmedelsverket.se.

OBS! Du får inte påbörja en ny verksamhet innan du har registrerat verksamheten. Det finns också bestämmelser i 39 c § livsmedelsförordningen om sanktionsavgifter för den som har påbörjat en verksamhet utan att först ha registrerat den hos den behöriga myndigheten. Bestämmelserna gäller alla som påbörjat verksamheten efter den 1 januari 2019.

Kompletterande information om kvalitetssäkringssystem

Många primärproducenter följer nationella branschriktlinjer och djuromsorgsprogram eller har certifierat verksamheten. Informationen om detta är frivillig men kan påverka länsstyrelsens kontroll. I samband med registreringen kan du ange om du följer eller är certifierad enligt något system.

Försäljning av små mängder primärprodukter

Säljer du eller tänker sälja små mängder av dina primärprodukter direkt till konsumenter på t.ex. torget, på gården, till lokala butiker, caféer eller restauranger ska du anmäla detta till din kommun. Kommunen fattar beslut om denna del av din verksamhet behöver registreras eller om det räcker med en registrering av primärproduktionen hos länsstyrelsen. Läs mer i uppdaterat informationsblad om försäljning av små mängder primärprodukter samt märkning av ägg på www.livsmedelsverket.se

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2022:8) om registrering och godkännande, 2-3 §§, ändrad genom 2022:13*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2022:12) om dricksvatten*

V1.2 GODKÄNNANDE AV GRODDPRODUKTION

Innan groddar släpps ut på marknaden måste verksamheten kontrolleras och godkännas av länsstyrelsen. Godkännandekraven gäller både lokalkrav och krav på själva verksamheten, spårbarhets och provtagning.

Spårbarhet groddar och fröer för groddning

Det finns särskilda krav för spårbarhet för fröer som ska användas för groddning, förordning (EU 208/2013). Om fröerna för groddning har sitt ursprung i länder utanför EU (tredjeland) måste varje sändning fröer åtföljas av ett importintyg i enlighet med förordning (EU 2019/628). Kopior av intyget skall levereras vidare ända fram till den som förpackar fröna i detaljhandelsledet. En kopia av importintyget och spårbarhetsdokumenten ska överlämnas ända fram till den som förpackar fröna i detaljhandelsledet.

Fröer för groddning som producerats inom EU behöver inte ha ett importdokument men spårbarhetsdokumentation måste finnas och ska kontrolleras, oavsett fröernas ursprung. Läs mer om odling av groddar och krav på provtagning och spårbarhet på kontrollwiki.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 2073/2005) om mikrobiologiska kriterier för livsmedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 208/2013) om spårbarhetskrav för groddar och för frön avsedda för produktion av groddar*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 210/2013) om godkännande av anläggningar som producerar groddar*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2017/625) kapitel VII Officiella intyg*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2020/2235) om förslag till officiella intyg för vissa djur och varor*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, ändrad genom 2019:6*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2022:8) om registrering och godkännande, 5 §, ändrad genom 2022:13*

V1.3 REGISTRERING AV FODERFÖRETAGARE - PRIMÄRPRODUCENT

Primärproducenter av foder (foderanläggning) ska vara registrerade som foderföretagare. Detta görs till länsstyrelsen från och med 1 januari 2021. Listan över registrerade primärproducenter finns på länsstyrelsernas hemsida och samtliga tidigare registrerade förs över automatiskt från Jordbruksverket. Anmälan av verksamhet ska ha kommit in till länsstyrelsen där verksamheten bedrivs senast 15 dagar innan verksamheten påbörjas.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.6*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 2 kap. 2 §, ändrad genom 2022:3*

V2| Spårbarhet i växtodlingen

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten.

V2.1 SPÅRBARHET

Grundvillkor

Med spårbarhet menas möjligheter att spåra och följa livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och andra ämnen som är avsedda för eller kan ingå i ett livsmedel, genom alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan. Spårbarheten gäller ett steg bakåt och ett steg framåt i hela livsmedelskedjan från jord till bord. Definitionen av primärproduktion innebär att odling och skörd omfattas av kraven på spårbarhet. Det inkluderar frilands- och växthusgrönsaker, hydroponisk odling, odling av frukt och bär och spannmål men även t.ex. småplantor för livsmedelsproduktion.

Även groddar och frön avsedda för produktion av groddar omfattas. Här finns speciallagstiftning som styr kraven på spårbarhet, se punkt V1.2. Tänk på att frön för groddning räknas som livsmedel. Läs mer om odling av groddar och krav på provtagning och spårbarhet på kontrollwiki.livsmedelsverket.se.

Vid inköp ska man kunna uppge från vilken juridisk person varorna köpts. Vid försäljning eller överlåtelse ska man kunna uppge till vilken juridisk person varor har levererats. Kravet på spårbarhet gäller inte livsmedel som levererats direkt till slutkonsument. För att uppfylla kraven krävs dokumentation, som åtminstone ska innehålla uppgifter om:

För dig som säljer eller överlåter:

- vem produkter har levererats till
- vad som levererats (typ och mängd av produkt inklusive identifikationsmärkning)
- när leverans skett (datum)

För dig som köper eller övertar:

- vem som levererat produkter
- vad som levererats (typ och mängd av produkt inklusive identifikationsmärkning)
- när leverans skett (datum).

Det kan räcka med leverantörssedlar om all information finns så att livsmedel eller foder enkelt kan spåras, kunder och konsumenter kan informeras, och produkter tas tillbaka om det är eller misstänks vara hälsofarligt, felaktigt märkt eller på annat sätt otjänligt. Dokumentationen ska kunna plockas fram på myndighetens begäran.

Sverige har förespråkade att dokumentationen ska sparas en tid som beror på livsmedlets hållbarhet. Fem år bedöms ofta vara lämpligt. Samma tid bedöms även vara lämpligt för foder, detta enligt Kommissionens rekommendation.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

V2.2 MÄRKNING

Grundvillkor

De produkter som anges i V2.1 ska vara märkta på ett lämpligt sätt för att underlätta spårbarhet. Rutinerna ska omfatta samtliga utgående produkter och det ska finnas uppgifter om vem som är leverantör, kontaktuppgifter, typ av produkt samt ursprungsland (när detta krävs i lagstiftningen). Företagets rutiner ska säkerställa att alla produkter som levereras är märkta och går att identifiera på ett sådant sätt så att produkterna enkelt kan spåras vid behov.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18.4*

V2.3 ARKIVERING

Grundvillkor

De uppgifter som krävs för spårbarheten ska förvaras och bevaras på ett sådant sätt att de enkelt kan tas fram vid behov eller på myndighetens begäran.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18.3*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien*

V3| Märkning och presentation av livsmedel

V3.1 MÄRKNING OCH PRESENTATION – KONSUMENTFÖRPACKNINGAR

Grundvillkor

Livsmedel som förpackas i konsumentförpackningar ska märkas enligt den så kallade informationsförordningen (EU 1169/2011) och Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) om livsmedelsinformation. Märkningen och förpackningarnas utseende får inte vara vilseledande för konsumenterna. Detta gäller även frivilliga märkningar, t.ex. IP. Partier som levereras till butiker, grossister eller industrier ska också vara korrekt märkta. Information om märkningsreglerna finns på www.livsmedelsverket.se.

Läs mer om Europaparlamentet och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna på kontrollwiki.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna osv*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) om livsmedelsinformation, ändrad genom 2019:2*

V3.2 MÄRKNING OCH PRESENTATION – KORREKT MÄRKNING

Grundvillkor

Partier som levereras till butiker, grossister eller industrier ska vara korrekt märkta enligt den så kallade informationsförordningen (EU 1169/2011). Läs mer om Text på förpackning, märkning på www.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna osv*

V3.3 MÄRKNING OCH PRESENTATION – HANDELSNORMER

Grundvillkor

Frukt och grönsaker som omfattas av EU:s kvalitets- och handelsnormer ska alltid märkas enligt dessa. Läs mer om Handel med livsmedel från jordbruket på www.jordbruksverket.se och läs mer om E - Handelsnormer på www.livsmedelsverket.se. Förpackningsmaterial ska vara avsedda att användas i kontakt med livsmedel. Se också V3.1.

Läs mer om Europaparlamentet och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna på kontrollwiki.livsmedelsverket.se.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) om livsmedelsinformation, ändrad genom 2022:6*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1580/2007) om tillämpningsföreskrifter för rådets förordningar (EG 2200/96), (EG 2201/96) och (EG 1182/2007) avseende sektorn för frukt och grönsaker*

V4| Försäljning och spårbarhet av foder

Syftet med reglerna är att möjliggöra spårbarhet och därmed säkerställa livsmedels- och fodersäkerheten.

V4.1 FÖRSÄLJNING

Grundkravet är att foder ska vara säkert och att man alltid bör beakta eventuella faror. Detta att förebygga och undanröja faror gäller alla foderföretagare i alla led i primärproduktion. Det finns även ett ansvar för den som utfodrar djur. Hygienreglerna, som nämns under avsnitt D6 Fodersäkerhet i djurhållningen, har dessutom mer långtgående rutiner för att hantera risker i verksamheten.

Det ska finnas en plan för åtgärder om ett försålt foder inte uppfyller krav på säkert foder. Här har du god hjälp av de nationella branschriktlinjerna för livsmedels- och fodersäkerhet vid produktion av spannmål, oljeväxter och trindsäd. Läs mer om Branschriktlinjer på www.livsmedelsverket.se och på www.miljohusesyn.nu.

Undantag

Om foder säljs eller på annat sätt avyttras till andra lantbrukare, i en sammanlagd mängd av mindre än 10 ton ts per år eller kortare sträcka än 50 km från gården, är undantaget de mer långtgående hygienkraven som nämns ovan.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 4 kap.1 §, ändrad genom 2022:3*

V4.2 MÄRKNING OCH SPÅRBARHET

Grundvillkor

Foder som släpps eller sannolikt kommer att släppas ut på marknaden inom gemenskapen skall vara lämpligt märkta eller identifierade för att underlätta spårbarheten, vilket är grundvillkor. Den som producerar foder för försäljning ska se till att fodret är märkt på korrekt sätt. För bulkvaror, såsom ensilagebalar, höpartier (undantaget försäljning av enskilda höbalar) och spannmålspartier, räcker det att märkningen framgår av följesedlar. På följesedeln ska framgå företagsuppgifter dvs. namn och adress på både leverantör och mottagare, leveransdatum samt typ av foder och kvantitet.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 767/2009) om utsläppande på marknaden och användning av foder*

V5| Livsmedelssäkerhet i växtodlingen/växtprodukter

Enligt förordning (EG 852/2004) ska lantbrukaren/trädgårdsodlaren/livsmedelsföredlaren förhindra att livsmedlen förorenas genom luft, jord, vatten, foder, gödselmedel, växtskyddsmedel och biocider. Förordningen innehåller även regler om lagring, hantering och bortskaffande av avfall. Flera av punkterna nedan är grundvillkor inom primärproduktionen.

V5.1 UTRYMMEN

Alla lokaler och utrymmen liksom utrustning och behållare som används i produktionen av växtprodukter ska hållas rena och vid behov desinficeras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bilaga I, Del A II.5a, Bilaga II*

V5.2 HYGIENISKA VILLKOR

Hygieniska produktions-, transport- och lagringsvillkor för växtprodukter ska kunna garanteras. Håll redskap, maskiner, lagringsutrymmen m.m. rena! Se även V5.1 - V5.12.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, ändrad genom 2022:9*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien - Bilaga I, Del A II 5b, Bilaga II*

V5.3 VATTEN

Använd dricksvatten eller rent vatten när så krävs för att förhindra förorening. Se även V5.1 - V5.12.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bilaga I, Del A II 5c, Bilaga II*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, ändrad genom 2022:9*

V5.4 ARBETSROUTINER

Se till att det finns goda arbetsrutiner med avseende på hygien för personal som hanterar livsmedel. Se även V5.1 - V5.12.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien*

V5.5 PERSONAL

Se till att personal som hanterar livsmedel är vid god hälsa och får utbildning om hälsorisker. Livsmedelsföretagare skall se till att de personer som hanterar livsmedel övervakas och instrueras och/eller utbildas i livsmedelshygien på ett sätt som är anpassat till deras arbetsuppgifter, att de som ansvarar för utveckling och underhåll har getts adekvat utbildning i tillämpningen av HACCP-principerna, och att alla krav i nationell lagstiftning när det gäller utbildningsprogram för personer som arbetar inom vissa livsmedelssektorer uppfylls.

Det finns inte reglerat i lagkraven att det ska vara någon särskild utbildning inom primärproduktionen, det viktigaste är att personalen har relevant kunskap om hygien. Personalen ska så långt som möjligt förhindra smittspridning samt ha kunskap om smittförebyggande åtgärder som bidrar till att minska risken för spridning av smittämnen. Se även V5.1.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bilaga I, Del A II 5d, Bilaga II, kap XIa, 2 d, kap XII*

V5.6 DJUR OCH SKADEDJUR

Förhindra så långt det är möjligt att djur och skadedjur orsakar förorening. All förekomst av skadedjur eller sjukdomar som kan påverka säkerheten hos produkter av vegetabiliskt ursprung ska dokumenteras.

Skadedjurskontrollen ska omfatta ytterområden, utrymmen där livsmedel hanteras och förvaras samt övriga utrymmen för t.ex. avfall. Skadedjurskontrollen ska dokumenteras och dokumentationen ska sparas lämplig tid. Dokumentationen ska innehålla uppgifter om preparat, plats, datum och vem som utfört bekämpningen. Däremot finns inget krav på att det ska finnas en karta över gården var preparatet har placerats ut.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I, Del A II 5e och Del A III 9b, Bilaga II, kap I, 2c*

V5.7 LAGRA OCH HANTERA

Grundvillkor

Kemiska produkter ska förvaras avskilt från livsmedel. Avfall får inte förvaras så att livsmedel förorenas (se även V5.1 – V5.12). Detta är grundvillkor inom primärproduktionen.

- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer 2 kap 3-5 §§, ändrad genom 2021:8*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bilaga I del A II 5f, Bilaga II kap VI*

V5.8 VÄXTSKYDDSMEDEL OCH BIOCIDER

Grundvillkor

Använd växtskyddsmedel och biocider på ett korrekt sätt och till rätt gröda. Se även V7.1 – V7.2, V7.17 och V5.1 – V5.12. Detta krav gäller även för ekologisk produktion.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A 4 g*

V5.9 ÅTGÄRDER

Grundvillkor

Livsmedelsföretagarna ska vidta lämpliga åtgärder när de informeras om problem som uppmärksammats vid offentliga kontroller. Se även V5.1 – V5.12.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II 6*

V5.10 DOKUMENTATION - VÄXTSKYDDSMEDEL OCH BIOCIDER

Grundvillkor

All användning av växtskyddsmedel och biocider ska dokumenteras och finnas tillgängligt i verksamheten i minst tre år (se avsnitt V7). Grundvillkor inom primärproduktionen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden, Art 67*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I, del A III 9a*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 56-57 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel*

V5.11 FÖRPACKNINGSMATERIAL

Enligt ramförordningen (EG 1935/2004) – som gäller för alla material och produkter som avses/har/förväntas komma i kontakt med livsmedel – är huvudkravet att det för avsedda användningsförhållanden inte får överföras ämnen till livsmedlet i sådana mängder att de kan:

- utgöra en fara för människors hälsa

- medföra en oacceptabel förändring i livsmedlets sammansättning
- medföra en försämring av livsmedlets smak och lukt (organoleptiska egenskaper)

Förpackningar av plast som avses/har/förväntas komma i kontakt med livsmedel ska även uppfylla kraven som ställs i förordning (EG 10/2011). Se även V5.1 – V5.12.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1935/2004) om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel*

V5.12 JOURNALER, DOKUMENTATION - RESULTAT FRÅN ANALYSER

Grundvillkor

Dokumentation ska göras av resultaten av alla relevanta analyser som utförts på prover från växter eller andra prover av betydelse för människors hälsa. Journaler och dokumentation ska föras och bevaras under lämplig tid och på lämpligt sätt i förhållande till verksamhetens storlek och art. Det som tas upp kan beröra växtsjukdomar, vattenhalt, vattenanalys, resultat från offentlig provtagning, från kvarnar, grossister eller andra mottagare som utfört provtagning och analys av produkterna, kontroll av gränsvärden som inte får överskridas såsom mykotoxiner (mögelgifter) i spannmål, tungmetaller, nitrater i sallat och spenat, glykoalkaloider i potatis, patulin i frukt och bär, Cesium-137 i spannmål, frukt m.m.

Dokumentationen ska innehålla uppgifter om de åtgärder som vidtagits för att kontrollera faror i produktionen. På begäran ska relevanta uppgifter i journaler och dokumentation vara tillgängliga för kontrollmyndigheten och mottagande livsmedelsföretag. Dokumentationen ska finnas tillgänglig även om arbetet lejs bort. Se även V7.15 och V7.17-V7.18. Grundvillkor inom primärproduktionen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I, del A III 9c*

V5.13 BRANSCHRIKTLINJER FÖR VÄXTPRODUKTER

Rekommendation

För att göra det lättare att följa bestämmelserna har man tagit fram nationella branschriktlinjer inom vissa områden. Det är branschens egen beskrivning av hur målen i lagstiftningen kan uppnås, dvs. produktion av säkra livsmedel, rätt märkta och spårbara. Lagstiftningen måste alla följa. Syftet med branschriktlinjerna är att de ska hjälpa dig att producera säkert säkra livsmedel. Lagstiftningen ställer krav på att du som producent (producenter av spannmål, oljeväxter och trindsäd) ska ha rutiner för hygienisk och säker produktion.

Branschriktlinjerna ger exempel på sådana rutiner och åtgärder. Branschriktlinjerna är frivilliga, men ett bra hjälpmedel. I dagsläget finns det nationella branschriktlinjer för spannmål, oljeväxter och trindsäd samt rekommendationer för att minimera fusariumtoxiner i spannmål liksom för frilandsodling av grönsaker och bär. Branschriktlinjerna är bedömda av Livsmedelsverket och Jordbruksverket och finns på www.livsmedelsverket.se.

V6 | GMO

V6.1 GMO – ANMÄLAN

Grundvillkor

Endast godkända genmodifierade grödor får odlas. Vid import av utsäde, var uppmärksam på att endast godkända GMO ingår. För att inte orsaka ekonomisk skada för någon annan, finns bestämmelser för den som odlar GMO-gröda. Ansvar för åtgärder vilar enbart på den som odlar GMO-grödan. Anmälan om utsättning ska göras på blanketten "Anmälan – odling av genetiskt modifierade grödor" som finns på Jordbruksverkets hemsida. Anmälan ska ha kommit in till Jordbruksverket senast två veckor efter sådd eller sättnings. Jordbruksverket tar ut en avgift på 200 kr för tillsyn och registrering. Information ska lämnas till näringsidkare som brukar jordbruksmark inom 100 meter från skiftet där de genetiskt modifierade grödorna odlas. Denna information ska lämnas senast 1 november året innan grödorna ska odlas. Avståndet från odlingens ytterkanter till annans odling av ej genetiskt modifierade grödor av samma art ska vara minst 50 meter för majs och minst 3 meter för potatis. Det ska vara möjligt att spåra genetiskt modifierade produkter fram och tillbaka i alla försäljningsled. Användningen ska därför journalföras och journalföringen ska sparas i 5 år vilket också är tvärvillkor grundvillkor. Se också V6.2 och V6.3.

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 2001/18) om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön och om upphävande av rådets direktiv EG 90/220*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1829/2003) om genetiskt modifierade livsmedel och foder*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1830/2003) om spårbarhet och märkning av genetiskt modifierade organismer och spårbarhet av livsmedel och foderprodukter som är framställda av genetiskt modifierade organismer och om ändring av direktiv EG 2001/18*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2002:1086) om utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2007:273) om försiktighetsåtgärder vid odling och transport m.m. av genetiskt modifierade grödor*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:34) om försiktighetsåtgärder vid odling av genetiskt modifierade grödor*

V6.2 GMO – SAMEXISTENS

När GMO transporteras får det inte finnas risk att genetiskt modifierade organismer sprids till någon annans jordbruksmark och där orsakar ekonomisk skada till följd av att produkter måste märkas som genetiskt modifierade. Utrustning som även används till annat än GMO ska göras ren så att det inte finns någon risk för inblandning av GMO i produkter som inte är GMO, för att undvika att dessa ska behöva märkas som GMO. Se också V6.1 och V6.3.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2007:273) om försiktighetsåtgärder vid odling och transport m.m. av genetiskt modifierade grödor 4 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2008:34) om försiktighetsåtgärder vid odling av genetiskt modifierade grödor, 2, 4 §§*

V6.3 GMO – MÄRKNING OCH SPÅRBARHET

Det ska vara möjligt att spåra genetiskt modifierade produkter genom hela produktionskedjan. Varje godkänd GMO har en unik identitetsbeteckning. I alla led ska denna beteckning och uppgift om att produkten är genetiskt modifierad finnas med. Uppgifterna ska sparas i fem år. Dessa produkter ska märkas:

- Livsmedels- och foderprodukter som innehåller, består av eller har framställts av GMO ska vara märkta vid försäljning.
- Levande GMO som inte är livsmedel eller foder, till exempel utsäde och prydnadsväxter.

Märkningen kan se ut så här: "Denna produkt innehåller genetiskt modifierade organismer" eller "Denna produkt innehåller genetiskt modifierad majs". Se också V6.1 och V6.2.

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 2001/18) om avsiktlig utsättning av genetiskt modifierade organismer i miljön och om upphävande av rådets direktiv 90/220/EEG*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1830/2003) om spårbarhet och märkning av genetiskt modifierade organismer och spårbarhet av livsmedel och foderprodukter som är framställda av genetiskt modifierade organismer*

V7| Växtskydd, miljö-, livsmedels- och fodersäkerhet

Reglerna för växtskydd omfattar kemiska och biologiska bekämpningsmedel samt preparat som utgörs av nematoder, insekter och spindeldjur. Ramdirektivet för hållbar användning av bekämpningsmedel (2009/128/EG) är ett minimidirektiv med syfte att minimera riskerna vid användning av växtskyddsmedel. Här finns regler om integrerat växtskydd, behörighetsutbildningarna, dokumentation och funktionstest av sprutor från Jordbruksverket. För att minska riskerna med växtskyddsmedel finns i Förordningen (EG 1107/2009) regler om s.k. användningsvillkor, vilka avser bland annat behörighetsklasser, exponeringsrisker för användaren, resthalter i livsmedel, påverkan på fåglar, däggdjur, vattenlevande organismer, läckage till grund- och ytvatten med mera. Användningsvillkoren regleras också i Förordningen (2014:425) om bekämpningsmedel och finns att läsa på själva produkten och i Kemikalieinspektionens bekämpningsmedelsregister. Läs mer på www.kemi.se. Den som använder ett växtskyddsmedel ska känna till och följa användarvillkoren för den produkten.

Naturvårdsverket har gett ut en spridningsföreskrift, Naturvårdsverkets föreskrifter om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel (NFS 2015:2). Alla som använder bekämpningsmedel yrkesmässigt ska tillämpa integrerat växtskydd. Det handlar i korta drag om att förebygga växtskadegörarproblem, bevaka utvecklingen av skadegörare, behovsanpassa bekämpningen och följa upp den bekämpning man gör. Det är viktigt att använda förebyggande metoder och grunda behovet av bekämpning på faktorer i fält med hjälp av prognoser och bekämpningströsklar. I första hand ska biologiska, fysikaliska eller andra icke-kemiska bekämpningsmetoder användas.

Det är viktigt att reglerna för växtskyddsmedel följs eftersom användandet av dessa oftast är förenat med miljö- och hälsorisker. Växtskyddsmedel kan genom slarv eller transport via vind och vatten få en större spridning än vad som är önskvärt. Vidare kan människor utsättas för växtskyddsmedel genom exempelvis spill och stänk på huden, inandning av sprutvätska eller oavsiktlig förtäring samt genom de rester som finns kvar i livsmedel.

V7.1 GODKÄNDA PREPARAT

Grundvillkor

Alla preparat (kemiska och biologiska växtskyddsmedel samt biocider, se även V5.6, D5.13 och D6.10 angående biocider för skadedjursbekämpning) som används måste vara godkända för användning i Sverige. Godkännandet görs av Kemikalieinspektionen. Läs mer om Bekämpningsmedelsregistret på www.kemi.se. Här finns också information om preparat som inte längre är godkända men som fortfarande får användas en viss tid.

I förordningen (EG 1107/2009) finns möjligheten att ansöka om parallellhandelstillstånd. Med ett sådant tillstånd får du föra in ett växtskyddsmedel från en annan medlemsstat, använda växtskyddsmedlet för egen del eller släppa ut medlet på den svenska marknaden. OBS! Den omfattande lagstiftningen gäller även användning av medel som tidigare köpts in. Kemikalieinspektionen kan utfärda parallellhandelstillstånd efter ansökan. Läs mer om Parallellhandelstillstånd på www.kemi.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden - Art 55*

V7.2 GODKÄND ANVÄNDNING OCH KARENS

Grundvillkor

Växtskyddsmedel och biocider får endast användas om alla villkor som framgår av preparatets märkning följs. Se även V5.6, D5.13 och D6.10 angående biocider för skadedjursbekämpning. Det innebär till exempel att preparatet endast får användas:

- Till de grödor som framgår av märkningen.
- Med högst de doser som framgår av märkningen.
- Med högst det antal behandlingar som framgår av märkningen.
- Vid den tidpunkt som anges av märkningen, särskilt viktigt för växtskyddsmedel som är farliga för pollinerande insekter.
- Så att eventuell karenstid hålls.
- Så att alla skyddsåtgärder som anges i märkningen följs, t.ex. bevuxna skyddszoner där sådana måste finnas, tät hytt med kolfilter, preparatpåfyllare.

Det finns preparat som har utvidgade användningsområden, sk UPMA (Utvidgat Produktgodkännande för ett Mindre Användningsområde). Preparatet får då användas på fler sätt än vad som står på etiketten. Detta förekommer framför allt för trädgårdsgrödor. Preparat med utvidgat användningsområde räknas som godkänt för användning enligt V7.1.

Information om utvidgade användningsområden kan sökas på preparatets namn eller registreringsnummer i Bekämpningsmedelsregistret på www.kemi.se. I Bekämpningsmedelsregistret finns information om godkända biocider. För preparat med utvidgat användningsområde görs ingen bedömning av effektivitet, fytotoxicitet och resistens. Användaren själv tar ansvar för om medlet ger skador på grödan.

Sista behandlingsdatum och karenstid

Vissa preparat som används tidigt under odlingssäsongen har sista behandlingsdatum angivet. Det ska inte förväxlas med karenstiden som anger restriktioner för tidpunkten mellan behandling och skörd. För att undvika missförstånd kan det vara praktiskt att notera i sprutjournalen om preparatet inte har karenstid. Karenstiden för vissa växtskyddsmedel är till för att minska risken för resthalter i livsmedel och foder. Det måste gå en viss tid mellan bekämpningstillfället och skörd av grödan. Växtskyddsmedlet får endast användas så att angiven karenstid hålls. Karenstid och skördetidpunkt ska dokumenteras, se avsnitt V7.16.

Behandlingsintervall

Det är inte alla växtskyddsmedel som har villkor om behandlingsintervall. Behandlingsintervallet kan antingen vara angivet som antal dagar och då ofta inom ett intervall, men det kan också vara angivet som att första behandling får ske i ett visst utvecklingsstadium hos grödan och därefter upprepas när det gått ett visst antal dagar.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden - Art 55 och art 31*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap*

V7.3 GODKÄND ANVÄNDNING AV FLERA PREPARAT

Den som sprider flera växtskyddsmedel, som innehåller ett och samma verksamma ämne på en och samma yta, ska så långt det är möjligt, se till att spridningen av medlen inte överskrider de villkor för dosering och antal behandlingar som gäller för ett enskilt av dessa växtskyddsmedel.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap.35a §*

V7.4 FÖRVARING AV VÄXTSKYDDSMEDEL

Grundvillkor

När ett växtskyddsmedel inte används ska det lagras och i övrigt hanteras på ett sätt som inte innebär någon risk för skada på människors hälsa eller miljön. Det gäller även när växtskyddsmedel späds ut och blandas före spridning samt när utrustning som använts vid spridning rengörs. Växtskyddsmedel som används i yrkesmässig spridning ska lagras i ett invallat utrymme eller invallad behållare, med möjlighet till uppsamling av läckage eller spill.

De ska förvaras åtskilda från foder och livsmedel för att förhindra förorening. Växtskyddsmedel klass 1L ska alltid förvaras i ett låst utrymme medan det för klass 2L krävs att förvaringen hindrar obehöriga, t.ex. barn, att komma i kontakt med produkterna. Även klass 2L-produkter bör förvaras inlåsta i ett förråd. Växtskyddsmedel och andra kemiska produkter måste ute i fält hållas under uppsikt eller förvaras inlåsta.

Vid omfattande användning av kemiska växtskyddsmedel bör dessa förvaras i ett separat kemikalieförråd. Det ska vara utformat så att det är lätt att hålla god ordning, vara utan golvbrunn, ha tät golv samt god ventilation. Kemikalierna ska bli kvar i utrymmet även om förpackningarna går sönder.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 58 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 5 kap 1 §, ändrad genom 2019:3*
- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer, 2 kap 3-6 §§, ändrad genom 2022:7*

V7.5 FÖRVARING AV BETAT UTSÄDE

Betat utsäde ska förvaras i väl märkta, täta emballage, anpassade efter betningsmedlets faroklass t.ex. giftigt, mutagent eller cancerogent. På etiketten, och i handlingar som åtföljer utsädet, anges namnet på växtskyddsmedlet som utsädet är betat med, verksamma ämnen som ingår, standardfraser för säkerhetsåtgärder och riskreducerande åtgärder som kan finnas i växtskyddsmedlets produktgodkännande. Märkningskraven finns i fjärde punkten i artikel 49, EU-förordning 1107/2009. Det tidigare kravet på att betat utsäde ska vara märkt med en gul ruta med svart ram saknas i EU-förordningen. I stället har Kemikalieinspektionen angett i Villkor för produktgodkännan-

de för olika bekämpningsmedel i betat utsäde hur det aktuella bekämpningsmedlet ska märkas. Så här kan det stå i villkoren: Förpackning till utsäde som betats med produkten ska förses med följande information, i svart text på gul botten omgiven av bred svart ram:

- Produkt som utsädet betats med
- Verksam ämne/n som ingår i produkten.
- De skyddsangivelser som gäller för produkten.
- De riskreducerande åtgärder som framgår av produktgodkännandet.
- Betat utsäde får inte användas till mat eller foder.
- Förpackningen ska hanteras som farligt avfall.

Varningsrutan gäller för utsäde som betas i Sverige men inte för importerat. Märkningskraven gäller även för den som själv betar utsäde eller packar om.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden - Artikel 49 punkt 4*

V7.6 SKYDDSTRUSTNING

Grundvillkor

Det krävs att man använder skyddsutrustning enligt anvisning på etiketten och i säkerhetsdatabladet, såsom handskar, visir (i första hand) eller skyddsglasögon samt andningsskydd med partikelfilter om det finns risk för stänk eller inandning av preparat. Det ska finnas vatten och rengöringsmedel för att kunna tvätta bort spill på huden. Arbetsmiljöverket i samarbete med Jordbruksverket och LRF har tagit fram en broschyr och en dekal om det grundskydd du alltid ska ha i hanteringen av koncentrerade växtskyddsmedel. Läs mer om Förebyggande – skydda dig mot växtskyddsmedel och hämta broschyr på www.av.se.

Arbetsmiljöverket i samarbete med Jordbruksverket och LRF har tagit fram en broschyr och en dekal om det grundskydd du alltid ska ha i hanteringen av koncentrerade växtskyddsmedel. Broschyren Ditt grundskydd mot växtskyddsmedel finns att hämta på www.naturvardsverket.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter, Bekämpningsmedel (AFS 1998:6) samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna, ändrad genom 2012:6*

V7.7 PÅFYLLNING OCH RENGÖRING

Grundvillkor- norm

Påfyllning och rengöring av spridningsutrustning, även traktorn, ska utföras på sådan plats att inte yt- eller grundvatten förorenas eller att någon annan miljöskada uppstår. Utspädning, blandning och påfyllning av växtskyddsmedel samt utvändig rengöring av utrustning som används för spridning av växtskyddsmedel, ska ske på en plats som är lämplig för ändamålet. Sådan hantering får inte ske på vägområden, samt på grusytor och andra mycket genomsläppliga ytor, eller på ytor av asfalt eller betong eller andra hårdgjorda material på vilka det inte finns möjlighet till uppsamling av växtskyddsmedlet.

Vid påfyllning i fält, där vatten tas från vattendrag eller en dricksvattenbrunn, bör en separat pump användas och risken för baksug beaktas. Bestämmelsen omfattar både hantering utomhus och i växthus. Bestämmelsen gäller vid utvändig rengöring av utrustning som används för spridning av växt-

skyddsmedel. När det gäller invändig rengöring som utförs med en liknande metod som för spridning av växtskyddsmedel, bör denna vara att betrakta som spridning av växtskyddsmedel under förutsättning att det finns ett spridningssyfte.

Kravet att platsen ska vara lämplig för ändamålet inbegriper att risken för såväl ytavrinning som dränering genom mark på platsen ska vara låg. Lämplig plats för påfyllning och rengöring innebär ett säkert underlag och på betryggande avstånd från brunnar och vattendrag. Vid utspädning, blandning och påfyllning av växtskyddsmedel utomhus samt utvändig rengöring utomhus av utrustning som används för spridning av växtskyddsmedel ska ett skyddsavstånd om minst 30 meter hållas till öppna diken, dagvattenbrunnar, dräneringsbrunnar, sjöar och vattendrag, samt till dricksvattenbrunnar. Bestämmelsen är tillämplig vid hantering som sker på gräsbevuxna ytor och åkermark, t.ex. påfyllning av växtskyddsmedel som sker i fält. I de fall hanteringen sker på yta där det finns möjlighet till uppsamling av växtskyddsmedel, på biobädd eller på annan plats med motsvarande funktion gäller i stället 15 meter som minsta skyddsavstånd till ovan nämnda objekt.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 4 kap 1-3 §§, ändrad genom 2019:3*

V7.8 FUNKTIONSTEST OCH GODKÄND SPRUTA

Grundvillkor

All utrustning för spridning av bekämpningsmedel i Europa ska vara funktionstestad och godkänd för att få användas. Sprututrustningarna i Sverige ska funktionstestas minst vart tredje år (en ny tillverkad behöver testas först vid tre år) och dessutom godkännas av Jordbruksverket, vilket är grundvillkoret. Det brukar ta två dagar att få ett godkännande, men kan ta högst 14 dagar ifall kompletteringar behövs.

Läs mer om vilka Växtskyddsprutor som ska vara godkända på www.jordbruksverket.se, och läs mer om att Behöriga funktionstestare på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 51-55 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2016:23) om översyn, funktionstest och godkännande av utrustning för yrkesmässig spridning av växtskyddsmedel, ändrad genom 2020:34*

V7.9 UNDERHÅLL AV SPRUTA

Även mellan testen ska utrustning för yrkesmässig spridning av växtskyddsmedel vara i gott skick, lämplig för ändamålet och vara väl kalibrerad. Det räcker inte med att sprutan är i gott skick var tredje säsong. Därför ska en teknisk kontroll genomföras av sprutan, en så kallad Egen teknisk översyn, innan den används första gången på årets växtsäsong. Om spridningsutrustningen används kontinuerligt över året, exempelvis i ett växthus, ska den egna tekniska kontrollen utföras minst en gång per år. Besök Jordbruksverkets webbutik på www.jordbruksverket.se för att ladda ner Checklista för egen teknisk översyn att använda när du gör översynen. Observera att det inte finns dokumentationskrav för den egna tekniska översynen.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 51 §*

V7.10 GILTIG BEHÖRIGHET

För att få använda medel av klass 1L och 2L krävs behörighet och användningstillstånd. Medel av klass 3 får användas av var och en. För att få ett användningstillstånd ska man ha fyllt 18 år och klarat länsstyrelsens utbildning (behörighet). Ansökan om tillstånd lämnas till länsstyrelsen i samband med utbildningen. Både behörighet och tillstånd för klass 1L och 2L ska förnyas vart femte år genom en fortbildningskurs.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap, 18-19 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2014:35) om behörighet att använda växtskyddsmedel, 3 kap. ändrad genom 2021:27*

V7.11 GILTIG BEHÖRIGHET FÖR BETNING

För betning av utsäde krävs särskild behörighet och särskild utbildning som anordnas av Jordbruksverket.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2014:35) om behörighet att använda växtskyddsmedel, ändrad genom 2021:27*

V7.12 FÖRBUD PÅ NATURBETESMARKER

Växtskyddsmedel får inte användas på ängs- eller betesmark som inte är lämplig att plöja men som kan användas till slätter eller bete. Bestämmelserna gäller inte användning som har karaktär av punktbehandling och som har en sådan begränsad omfattning att människors hälsa och miljön inte riskerar att skadas.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 37 §*

V7.13 TILLSTÅND FÖR ANVÄNDNING INOM VATTENSKYDDSSOMRÅDE

Grundvillkor

Det krävs tillstånd vid yrkesmässig användning av växtskyddsmedel inom vattenskyddsområde. Bestämmelserna om tillståndsplikt inom vattenskyddsområde gäller dock inte vid användning som har karaktär av punktbehandling och som har en sådan begränsad omfattning att människors hälsa och miljön inte riskerar att skadas.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 6 kap, ändrad genom 2019:3*

V7.14 SPRUTJOURNAL

Grundvillkor

OBS! Denna text är gemensam för frågorna V7.15–V7.18 och det är viktigt att du även läser dessa. Se även V5.6, D5.13 och D6.10 angående biocider för skadedjursbekämpning.

Det finns ett allmänt krav om registrering och dokumentation över användningen av växtskyddsmedel och biocider.

Kravet på dokumentation omfattar alla yrkesmässiga användare, även växthusodlare. Dokumentationen ska omfatta all användning, även av fysikaliskt verkande växtskyddsmedel. I reglerna för integrerat växtskydd är dokumentationen av åtgärder viktig. Syftet med bekämpningen ska skrivas in i journalen, likaså namnet på den som utför bekämpningen. Angående karens - om preparatet saknar karenstid rekommenderas att skriva ett streck. Alla som sprider växtskyddsmedel av klass 1L eller klass 2L ska dokumentera:

- Preparat,
- datum och påbörjad tidpunkt (hel timme),
- använd dos,

- på vilken yta, (utomhus anges fältnamn, skiftesnummer, kartangivelse eller liknande, inomhus anges husnummer, husbeteckning, angivelse på ritning eller liknande, i fast installerade utrustningar, som exempelvis betningsmaskin, anges adress och lokal i vilken utrustningen är placerad),
- på vilken gröda,
- syftet med sprutningen,
- namn på den som genomför sprutningen,
- karens,
- skördedatum

Läs mer om Sprutjournal på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) Art 67*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 56-57 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel, 4-9 §§*
- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 3 kap 2-4 §§, ändrad genom 2019:3*

V7.15 SPRUTJOURNAL – SPRIDNING UTMOMHUS OCH FASTA SKYDDSAVSTÅND

Grundvillkor - norm

Fasta skyddsavstånd vid spridning av växtskyddsmedel utomhus ska anges samt vilka objekt skyddsavstånden hållits mot. Skyddsavstånden ska anges i antal hela meter. När fasta skyddsavstånd anges i enlighet med första stycket kan hänvisning göras till annan dokumentation, till exempel en karta. Den som sprider växtskyddsmedel utomhus ska hålla följande minsta fasta skyddsavstånd.

- 1 Två meter till öppna diken samt till dagvattenbrunnar och dräneringsbrunnar,
- 2 Sex meter till sjöar och vattendrag räknat från strandlinje för högvattenyta eller strandbrinkens överkant – detta är grundvillkor - norm samt
- 3 12 meter till dricksvattenbrunnar.

Det som förut hette mark- och vindanpassade skyddsavstånd kallas numera fasta respektive anpassade skyddsavstånd.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 5 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 56-57 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel, 10 §*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) Art 67*

V7.16 SPRUTJOURNAL -SPRIDNING UTMOMHUS OCH ANPASSADE SKYDDSAVSTÅND

Anpassade skyddsavstånd vid spridning av växtskyddsmedel utomhus ska anges samt vilka objekt skyddsavstånden hållits mot. Skyddsavstånden ska anges i antal hela metrar. Den som yrkesmässigt sprider växtskyddsmedel utomhus ska alltid bestämma och hålla skyddsavstånd till vattentäkter, sjöar och vattendrag och omgivande mark. Skyddsavstånden ska anpassas efter omständigheterna på platsen för spridningen, varvid särskild hänsyn ska tas till:

- 1 På platsen för spridning rådande temperatur, vindförhållanden och övriga väderförhållanden,
- 2 det avsedda spridningsområdets utbredning i vindriktningen,

- 3 växtskyddsmedlets egenskaper,
- 4 omgivningens känslighet för medlet, samt
- 5 den använda spridningsmetodens precision.

För att bestämma anpassade skyddsavstånd enligt ovan ska den som avser att sprida växtskyddsmedel med bogserad eller maskinburen spruta ha utrustning för att bestämma temperatur, vindriktning och vindhastighet på platsen för spridning. Vindhastigheten ska kunna bestämmas med en noggrannhet av $\pm 0,5$ m/s. Bestämmelserna gäller inte vid användning som har karaktär av punktbehandling och som har en sådan begränsad omfattning att människors hälsa och miljön inte riskerar att skadas.

Det som förut hette mark- och vindanpassade skyddsavstånd kallas numera fasta respektive anpassade skyddsavstånd. Kravet på att redogöra för hur man kommit fram till de anpassade skyddsavstånden finns inte längre, men det är bra att notera väderdata och vilken sprututrustning som använts. Kravet på att notera var sprutan fyllts på eller rengjorts finns inte längre.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 3 kap 2-4 §§, ändrad genom 2019:3*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 56-57 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel, 10 §*

V7.17 SPRUTJOURNAL - PREPARAT FARLIGA FÖR POLLINERANDE INSEKTER

Vid spridning utomhus av växtskyddsmedel som är skadliga för pollinerande insekter ska uppgift om det vid spridningstillfället fanns blommande växter eller inte på det område där spridningen skett dokumenteras. Med blommande växter avses både blommande gröda och annan blommande vegetation såsom ogräs. Växtskyddsmedel som är skadliga för pollinerande insekter är de som är märkta med användningsvillkor till skydd för pollinerande insekter eller annan text som anger att medlet är skadligt för pollinerande insekter.

Vid användning av giftiga preparat ska det i sprutjournalen anges:

- Vilken gröda som behandlats, samt
- om grödan blommar och om det finns blommande ogräs i fältet.
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel, 11 §*

V7.18 SPRUTJOURNAL – TILLGÄNGLIG DOKUMENTATION

Grundvillkor

Anteckningarna görs lämpligen i en sprutjournal av den som utför åtgärden men kan också föras på annat sätt. Dokumentation ska sparas i tre år och kunna visas upp om behörig myndighet begär det. När det gäller foder och livsmedel, rekommenderas att spara journalerna 5 år. Dokumentation ska finnas tillgänglig på gården även om spruttjänsten anlitas eller föras i olika växtodlingsprogram.

Sprutjournal kan laddas ned på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) Art 67*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 56-57 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:49) om dokumentationskrav för yrkesmässiga användare av växtskyddsmedel, 4-12 §§*

V7.19 ANSTÅNDSPERIOD

Om en medlemsstat återkallar eller ändrar ett produktgodkännande eller inte förnyar det får den bevilja en anståndsperiod för att befintliga lager ska kunna avyttras, magasineras eller släppas ut på marknaden. Om skälen till återkallande, ändring eller icke förnyat produktgodkännande inte avser skyddet av människors och djurs hälsa eller miljön ska anståndsperioden vara begränsad och får inte överstiga sex månader för försäljning och distribution och ytterligare högst ett år för att befintliga lager av de berörda växtskyddsmedlen ska bortskaffas, lagras och användas.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1107/2009) om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden, Art 46*

V7.20 INTEGRERAT VÄXTSKYDD – FÖREBYGGANDE METODER

Den som överväger att använda växtskyddsmedel ska i första hand använda förebyggande metoder för att hålla tillbaka skadegörare, ogräs och övrigt som kan motivera en växtskyddsåtgärd. Förebyggande metoder som ska prioriteras är:

- 1 Val av växtföljd,
- 2 val av odlingsteknik,
- 3 val av sort- och växtmaterial,
- 4 anpassad gödsling, kalkning, bevattning och dränering,
- 5 användning av hygienåtgärder, samt
- 6 åtgärder för att skydda nyttoorganismer och öka deras antal.

Läs mer om Integrerat växtskydd – för en hållbar användning av växtskyddsmedel på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 31 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2014:42) om integrerat växtskydd, 2 kap. 2 §, ändrad genom 2017:1*

V7.21 INTEGRERAT VÄXTSKYDD – LÄMPLIGA METODER OCH VERKTYG

Den som överväger att använda växtskyddsmedel ska övervaka skadliga organismer med hjälp av lämpliga metoder och verktyg, där sådana finns att tillgå. Valet av växtskyddsåtgärder ska så långt som möjligt baseras på resultaten av övervakningen. Läs mer om Integrerat växtskydd – för en hållbar användning av växtskyddsmedel på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 31 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2014:42) om integrerat växtskydd, 2 kap. 3 §, ändrad genom 2017:1*

V7.22 INTEGRERAT VÄXTSKYDD – BEGRÄNSA, VÄLJA HÅLLBART, MÅLSPECIFIKA MEDEL M.M.

Den som, trots förebyggande åtgärder, behöver använda växtskyddsåtgärder ska:

- 1 Begränsa sin användning av växtskyddsmedel och andra insatser till vad som är nödvändigt och välja metoder som är lämpliga både på lång och kort sikt,
- 2 välja hållbara biologiska, fysikaliska eller andra icke-kemiska metoder om de leder till tillfredsställande bekämpningseffekt,
- 3 använda växtskyddsmedel som är så målspecifika som möjligt och som har minsta möjliga biverkningar för hälsa och miljö, samt
- 4 utnyttja strategier mot bekämpningsmedelsresistens i den utsträckning som är möjlig.

Läs mer om Integrerat växtskydd – för en hållbar användning av växtskyddsmedel på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 31 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2014:42) om integrerat växtskydd, 2 kap. 4 §, ändrad genom 2017:1*

V7.23 INTEGRERAT VÄXTSKYDD – UNDERSÖKA NYTTAN

Den som har använt växtskyddsmedel ska så långt som möjligt undersöka nyttan av växtskyddsmedelsanvändningen, med utgångspunkt i fördokumentation. Se avsnitt V7.14. Läs mer om Integrerat växtskydd – för en hållbar användning av växtskyddsmedel på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2014:425) om bekämpningsmedel, 2 kap. 31 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2014:42) om integrerat växtskydd, 2 kap. 6 §, ändrad genom 2017:1*

V7.24 SKYLDIGHET ATT UNDERRÄTTA VID FÖRORENING

Vid olyckor då en större mängd växtskyddsmedel läckt ut eller kan befaras läcka ut, ska räddningstjänsten och den kommunala nämnden omedelbart underrättas. Om det finns anledning att misstänka att ett markområde blivit förorenat av växtskyddsmedel i sådan omfattning att egendomsskada kan befaras, ska områdets ägare eller nyttjanderättshavare snarast underrättas.

Om vattentäkt, grundvatten eller en sjö eller ett vattendrag befaras bli förorenat av växtskyddsmedel, ska områdets ägare eller nyttjanderättshavare och den kommunala nämnden snarast underrättas. Ansvarig för att underrättelse sker är den som har hanterat växtskyddsmedlet.

- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 9 kap 1-4 §§, ändrad genom 2019:3*

V7.25 SPRUTNING I NATURA 2000-OMRÅDE

Grundvillkor

I Natura 2000-områden är det särskilt viktigt att miljön inte skadas. Motsvarande gäller för vatten i vattenskyddsområden. För dessa områden finns därför särskilda regler i syfte att skydda vattnet och miljön. Användningen av växtskyddsmedel inom dessa områden måste ske i enlighet med dessa regler, som beskrivs i bevarandeplanerna. Ansvarig för bevarandeplanerna för Natura 2000-området är länsstyrelsen.

Om du använder växtskyddsmedel på skifte som ligger i ett Natura 2000-område ska det framgå att det inte är i strid med bevarandeplanen för området. Observera att det inte finns något generellt förbud att spruta växtskyddsmedel i Natura 2000 områden, men olika krav ställs beroende på vad som står i bevarandeplanen.

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 2009/128) om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder för att uppnå en hållbar användning av bekämpningsmedel, artikel 11*
- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808), 7 kap*

V8| Reglering av vissa växtskadegörare och flyghavre

V8.1 BEKÄMPNING AV FLYGHAVRE

All mark ska hållas fri från flyghavre. Den som brukar fastigheten är skyldig att bekämpa flyghavre (handplockning och/eller kemiskt). Vid frågor kontakta din länsstyrelse, som är tillsynsansvarig myndighet.

- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 1970:299) om skydd mot flyghavre*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1970:300) om skydd mot flyghavre*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1991:101) om skydd mot flyghavre*

V8.2 FÖRHINDRA SPRIDNING AV FLYGHAVRE

Spridningshinder åtgärder:

- Växtodlingsprodukter (frö, spannmål, halm, avrens och annat avfall från spannmål/frö/halm) får inte transporteras, förvaras, hanteras eller användas till utsäde, foder m.m. om det finns risk för spridning av flyghavre.
- Transport av spannmål, frö och halm utanför sammanhängande del av brukningsenhet ska ske i väl tillslutna transporter så att flyghavrekärnor ej kan spridas. I annat fall ska brukaren skriftligt försäkra att brukningsenheten är fri från flyghavre.
- Emballage och vagnar måste vara fria från flyghavre innan de används utanför sammanhängande del av brukningsenheten.
- Avrens och annat avfall som innehåller flyghavre ska brännas eller förstöras på annat sätt.
- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 1970:299) om skydd mot flyghavre 3 §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1970:300) om skydd mot flyghavre*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1991:101) om skydd mot flyghavre, 10 §*

V8.3 REGISTRERING - VISSA LEVANDE VÄXTER OCH ODLINGSSUBSTRAT

Reglerna under V8.3–V8.9 berör främst dem som producerar eller säljer växter från växthus, plantskolor eller driver upp småplantor av bär- eller grönsaksproduktion samt de som odlar eller packar potatis. Producenter av grönsakerna och bären, dvs. primärproduktionen omfattas dock inte av detta regelverk (se även avsnitt V1 om registrering). Företagen ska vara registrerade hos Jordbruksverket senast 1 mars. All odling av potatis som är avsedd för försäljning kräver registrering. Även de som yrkesmässigt producerar, lagrar, saluför eller importerar prydnadsväxter eller grönsaksplantor, fröer, lökar, knölar, frukter, virke m.m. samt odlingssubstrat ska vara registrerade hos Jordbruksverket. Om företaget upphör, byter ägare eller om villkoren för registreringen ändras väsentligt ska ny registrering göras.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2022:17) om skyddsåtgärder mot växtskadegörare, ändrad genom 2022:22*

- Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/2072) om fastställande av enhetliga villkor för genomförandet av förordning (EU 2016/2031) vad gäller skyddsåtgärder mot växtskadegörare, och om upphävande av kommissionens förordning (EG 690/2008) och om ändring av kommissionens genomförandeförordning (EU 2018/2019)

V8.4 REGISTRERING - UNDANTAG VID ODLING AV POTATIS <0,5 HA OCH GÅRDSFÖRSÄLJNING

Vid gårdsförsäljning direkt till konsument krävs ingen registrering hos Jordbruksverket om mindre än 0,5 ha potatis odlas. Undantaget gäller inte kravet på registrering av livsmedelsanläggningar hos länsstyrelsen. Den som endast lagrar färdigförpackad potatis eller har lager i omedelbar anslutning till bearbetande industri omfattas heller inte av registreringskravet hos Jordbruksverket.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2022:17) om skyddsåtgärder mot växtskadegörare, 7 kap. 1 §, ändrad genom 2022:22

V8.5 ANMÄLAN AV PRODUKTIONSOMFATTNING VARJE ÅR TILL JORDBRUKSVERKET

Varje år, senast 30 april, ska en anmälan till Jordbruksverket om produktionens omfattning göras. Detta gäller vid produktion av prydnadsväxter eller grönsaksplantor, fröer, lökar, knölar, frukt- och bärväxter samt utsädespotatis. För produktion av utsädespotatis ska anmälan ha skett senast den 20 maj eller den 1 juni för Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län.

De produktionsinriktningar som inte omfattas av kraven på registrering kan ändå omfattas av kontrollen då det gäller karantänskadegörare (se V8.9).

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2016:44) om saluföring m.m. av förökningsmaterial för fruktplantor och fruktplantor avsedda för fruktproduktion, ändrad genom 2020:6
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:11) om saluföring m.m. av förökningsmaterial av prydnadsväxter samt av annat föröknings- och plantmaterial av grönsaker än utsäde
- Statens Jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:90) om certifiering m.m. av utsädespotatis, ändrad genom SJVFS 2020:9
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2022:17) om skyddsåtgärder mot växtskadegörare, ändrad genom 2022:22
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/2072) om fastställande av enhetliga villkor för genomförandet av förordning (EU 2016/2031) vad gäller skyddsåtgärder mot växtskadegörare, och om upphävande av kommissionens förordning (EG 690/2008) och om ändring av kommissionens genomförandeförordning (EU 2018/2019)

V8.6 UTSÄDE

Det ska finnas dokumentation om vilket utsäde som har använts. Hemmaproducerat utsäde av skyddade sorter får inte användas utan sorträttsinnehavarens tillstånd. Om du betalar en avgift till sorträttsinnehavaren kan du få använda hemmaproducerat utsäde av skyddade sorter av vissa arter. Kravet är att utsädet sås på samma brukningsenhet som det skördades. Följande arter får du ta eget utsäde av:

Foderväxter

- Kikärt (*Cicer artietinum* L.)
- Gul lupin (*Lupinus luteus* L.)
- Lucern (*Medicago sativa* L.)
- Ärt (*Pisum sativum* L.)

- Egyptisk klöver (*Trifolium alexandrinum* L.)
- Persisk klöver (*Trifolium resupinatum* L.)
- Åkerböna (*Vicia faba* L.)
- Fodervicker (*Vicia sativa* L.)

Stråsäd

- Havre (*Avena sativa* L.)
- Korn (*Hordeum vulgare* L.)
- Ris (*Oryza sativa* L.)
- Kanariegräs (*Phalaris canariensis* L.)
- Råg (*Secale cereale* L.)
- Rågvete (x *Triticosecale* Wittm.)
- Vete (*Triticum aestivum* L. emend. Fiori et Paol.)
- Durumvete (*Triticum durum* Desf.)
- Speltvete (*Triticum spelta* L.)

Potatis

- Potatis (*Solanum tuberosum* L.)

Olje- och fiberväxter

- Raps (*Brassica napus* L., partim)
- Rybs (*Brassica rapa* L., partim)
- Lin, med undantag av spånadslin (*Linum usitatissimum* L.)

Övriga arter får du inte ta eget utsäde av. Om du vill odla sorter av andra arter måste du köpa utsäde. Det gäller även om du vill odla en hybridsort eller en syntetisk hybridsort. Det är förbjudet att handla med utsäde som inte är certifierat enligt utsädeslagstiftningen.

Svenska Utsädesföretagens Förening (SVUF) samlar in avgifter till sorträttsinnehavarna. Det är Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Svenska utsädesföretagens förening (SVUF) som bestämmer hur stor avgiften ska bli varje år. För fröförökade växter är avgiften baserad på hur många 100 kg utsäde man har använt. För utsädespotatis är det en arealbaserad avgift.

För småbrukare finns det vissa undantag, läs mer om Utsädesdeklaration skördeår 2020 på www.svuf.se. Om du, från annat land inom EU, köper in utsäde för uppförökning eller saluföring av spannmål, trindsäd, foderväxter, betor, olje- eller fiberväxter, ska du anmäla detta till Jordbruksverket. Om du importerar utsäde från land utanför EU, för att producera eller saluföra utsäde, ska du anmäla detta till Jordbruksverket.

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG 2100/94) om gemenskapens växtförädlarrätt
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1768/95) om införande av genomförandebestämmelser för det undantag i jordbruket som föreskrivs i artikel 14.3 i rådets förordning (EG 2100/94) om gemenskapens växtförädlarrätt
- Svensk författningssamling, Växtförädlarrättslag (SFS 1997:306)
- Svensk författningssamling, Utsädeslag (SFS 1976:298)
- Svensk författningssamling, Utsädesförordning (SFS 2000:1330), 24 §
- Svensk författningssamling, Växtförädlarrättsförordning (SFS 1997:383)

V8.7 VÄXTPASS

De växter, växtprodukter och andra föremål som anges i förordningen (EU 2019/2072), Bilaga XIII, får endast flyttas inom EU:s inre marknad om de åtföljs av ett växtpass. Krav på skyddad zon växtpass gäller dessutom vid förflyttning av vissa växter, växtprodukter och andra föremål till och inom vissa skyddade zoner i EU. Förteckning över dessa växter finns i förordningen (EU 2019/2072), Bilaga XIV.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2022:17) om skyddsåtgärder mot växtskadegörare, ändrad genom 2022:22*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/2072) om fastställande av enhetliga villkor för genomförandet av förordning (EU 2016/2031) vad gäller skyddsåtgärder mot växtskadegörare, och om upphävande av kommissionens förordning (EG 690/2008) och om ändring av kommissionens genomförandeförordning (EU 2018/2019), bilaga XIII och XIV*

V8.8 SPARA INFORMATION FRÅN VÄXTPASS

All skriftlig information som berör inköp, överflyttning, försäljning och ursprung av de växter som kräver växtpass ska sparas i minst tre år och kunna visas upp vid kontroll. För ytterligare information om kontroller vänd dig till Växtkontrollenheten hos Jordbruksverket. Läs mer i avsnitt V8.7 och Växtpass för växter som flyttas inom EU och Sverige på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2022:17) om skyddsåtgärder mot växtskadegörare, ändrad genom 2022:22*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/2072) om fastställande av enhetliga villkor för genomförandet av förordning (EU 2016/2031) vad gäller skyddsåtgärder mot växtskadegörare, och om upphävande av kommissionens förordning (EG 690/2008) och om ändring av kommissionens genomförandeförordning (EU 2018/2019)*

V8.9 ANMÄLNING AV KARANTÄNSKADGÖRARE

Om man misstänker att växtmaterial eller gröda har angripits av en karantänsskadegörare ska detta anmälas till Jordbruksverket eller länsstyrelsen. Syftet är att hindra spridning av karantänsskadegörare. Läs mer i informationsblad om Farliga skadegörare på www.jordbruksverket.se. Anmälan om karantänsskadegörare kan göras på www.jordbruksverket.se.

Anmälningsskyldigheten gäller alla. Det är förbjudet att sprida växtskadegörare som anges i bilaga II, III och IV i förordningen (EU) 2019/2072. Regler som berör reglerade växtskadegörare i potatis och trädgårdsväxter finns i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2019:71) om skyddsåtgärder mot växtskadegörare och (SJVFS 2013:38) om växtskadegörare i EU-kommissionens genomförandebeslut.

I bilaga VI (EU 2019/2072) anges de växter och odlingssubstrat som omfattas av importförbud från angivna länder eller områden. I bilaga VII och VIII anges de särskilda villkor som gäller för import eller förflyttning av växter och odlingssubstrat.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2021:15) om växtskadegörare som omfattas av Europeiska kommissionens genomförandebeslut, ändrad genom 2022:6*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/2072) om fastställande av enhetliga villkor för genomförandet av förordning (EU 2016/2031) vad gäller skyddsåtgärder mot växtskadegörare, och om upphävande av kommissionens förordning (EG 690/2008) och om ändring av kommissionens genomförandeförordning (EU 2018/2019)*

V9| Höstbevuxen mark (grön mark)

För att minska kväveförlusten från åkermark ska en viss del av åkermarken vara bevuxen under höst och vinter. Höst- och vinterbevuxen mark betyder att det finns en övervintrande gröda på åkern eller att du har lämnat åkern obearbetad efter spannmålsskörden. En annan benämning på höst- och vinterbevuxen mark är grön mark.

Miljöbalkens regler för höst och vinterbevuxen mark gäller bara dig som har din mark i Götaland och har mer än 5 hektar åkermark. Marktäckning under hösten eller på sluttande mark är dock även krav i grundvillkoren för dig som söker jordbrukarstöd. Grundvillkorskravet går längre än miljökravet och gäller hela landet oavsett antal hektar.

V9.1 HÖST- ELLER VINTERBEVUXEN MARK (GRÖN MARK) - SKÅNE, BLEKINGE OCH HALLANDS LÄN NY

Grundvillkor

Jordbruksföretag med mer än 5 ha åkermark i Blekinge, Skåne och Hallands län skall ha minst 670 procent av marken höst- eller vinterbevuxen. Detta har sänkts från 70 % till 60 % från och med 2025. Lagkrav gäller från 5 ha åkermark och grundvillkor gäller alla. Godkända grödor för att åkermark ska anses som höst- eller vinterbevuxen är:

- Vall,
- höstoljeväxter,
- höstsäd,
- sockerbetor,
- fodersocker- och foderbetor, morötter, rödbetor och andra liknande rotväxter,
- fleråriga frukt- och bärodlingar,
- energiskog, och
- fånggrödor.

Grödorna ska vara sådda med en för arten och syftet med odlingen normal utsädesmängd. Även åkermark som är obearbetad efter spannmåls- och oljeväxtodling får räknas som höst- eller vinterbevuxen.

Läs mer om Höst- eller vinterbevuxen mark på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, 11 §*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 7 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 29-34 §§, ändrad genom 2021:37*

V9.2 HÖST- ELLER VINTERBEVUXEN MARK- ÖREBRO, UPPSALA, STOCKHOLMS, VÄSTMANLANDS, SÖDERMANLANDS OCH DELAR AV VÄRMLANDS LÄN NY

Grundvillkor - norm

Jordbruksföretag i Uppsala län, Stockholms län, Västmanlands län, Södermanlands län samt inom stödområde 6–13 i Värmlands län skall ha minst 40 procent av marken höst- eller vinterbevuxen. Mark som är certifierad för ekologisk produktion i något av de här områdena undantas från och med 2025 från kravet på marktäckning. Godkända grödor för att åkermark ska anses som höst- eller vinterbevuxen är:

- Vall,
- höstoljeväxter,
- höstsäd,

- sockerbetor, fodersocker- och foderbetor, morötter, rödbetor och andra liknande rotväxter,
- fleråriga frukt- och bäroddlingar,
- energiskog, och
- fånggrödor.

Grödorna ska vara sådda med en för arten och syftet med odlingen normal utsädesmängd. Även åkermark som är obearbetad efter spannmåls- och oljeväxtodling får räknas som höst- eller vinterbevuxen.

Läs mer om höst- eller vinterbevuxen mark på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, 11 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 29-34 §§, ändrad genom 2021:37*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 7 §*

V9.3 HÖST- ELLER VINTERBEVUXEN MARK- ÖSTERGÖTLAND, JÖNKÖPING, KRONOBERG, KALMAR, GOTLAND OCH VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Grundvillkor - norm

I Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland och Västra Götalands län ska andelen bevuxen mark ska vara minst 50 procent. Lagkrav gäller jordbruksföretag med mer än 5 ha åkermark och grundvillkor gäller alla. Godkända grödor för att åkermark ska anses som höst- eller vinterbevuxen är:

- Vall,
- höstoljeväxter,
- höstsäd,
- sockerbetor, fodersocker- och foderbetor, morötter, rödbetor och andra liknande rotväxter,
- fleråriga frukt- och bäroddlingar,
- energiskog, och
- fånggrödor.

Grödorna ska vara sådda med en för arten och syftet med odlingen normal utsädesmängd. Även åkermark som är obearbetad efter spannmåls- och oljeväxtodling får räknas som höst- eller vinterbevuxen.

Läs mer om Höst- eller vinterbevuxen mark på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, 11 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 29-34 §§, ändrad genom 2021:37*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 7 §*

V9.4 HÖST- ELLER VINTERBEVUXEN MARK (GRÖN MARK) - GÄVLEBORG, DALARNA, JÄMTLAND, VÄSTERNORRLAND, VÄSTERBOTTEN, NORRBOTTEN OCH DELAR AV VÄRMLANDS LÄN

Grundvillkor - norm

30 procent av åkermarken ska vara höst- eller vinterbevuxen i Gävleborg, Dalarna, Jämtland, Västernorrland, Västerbotten, Norrbotten och i kompensationsstodrområde 3-5 i Värmlands län. Godkända grödor för att åkermark ska anses som höst- eller vinterbevuxen är:

- Vall,

- höstoljeväxter,
- höstsäd,
- fodersocker- och foderbetor, morötter, rödbetor och andra liknande rotväxter,
- fleråriga frukt- och bäroddlingar,
- energiskog, och
- fånggrödor.

Grödorna ska vara sådda med en för arten och syftet med odlingen normal utsädesmängd. Även åkermark som är obearbetad efter spannmåls- och oljeväxtodling får räknas som höst- eller vinterbevuxen.

Läs mer om höst- eller vinterbevuxen mark på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, 11 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 29-34 §§, ändrad genom 2021:37*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 7 §*

V9.5 TIDPUNKT FÖR SÅDD, AVBRUTEN TILLVÄXT OCH BEARBETNING

Både lag och grundvillkor reglerar när sådd och markbearbetning får ske för att marken ska räknas som marktäckning/höst- och vinterbevuxen mark. Observera även att det även finns regler för höst- och vinterbevuxen mark som först behöver följas och att fånggrödor sådda efter den 31 juli, samt vall och fånggrödor med mer än en fjärdedel baljväxter, inte får brytas förrän vid efterföljande vårbruk.

Läs mer Under vilken period marken ska vara bevuxen och om godkända grödor för höst- och vinterbevuxen mark på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring 32-34 §§, ändrad genom 2021:37*
- *Förordning (2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 Kap. 7 §*

V9.6 BEVUXEN SLUTTANDE MARK

NY

Grundvillkor - norm

Jordbruksmark med över 15 procents lutning mot ett vattendrag, ett hav eller en sjö ska lämnas bevuxen eller obearbetad från och med den 15 september till och med den 15 februari. Till vattendrag räknas bäckar, åar, floder, älvar, kanaler och dammar. Eftersom 15 % lutning är ganska brant är det ovanligt i Sverige att man bedriver aktiv växtodling på sådan mark.

Du kan bedöma om din åkermark lutar mer än 15 % genom att använda karttjänster på webben, exempelvis på minkarta.lantmateriet.se. Där du kan leta upp ditt fält, mäta en sträcka på fältet och sedan se höjdskillnader utmed den mätta sträckan.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 6 §*

V10| Spridning av mineralgödsel, stallgödsel och andra organiska gödselmedel

Många av de gödningsmedel och jordförbättringsmedel som används på våra odlingsmarker och i våra trädgårdar innehåller produkter som är tillverkade av animaliska biprodukter eller har ursprung i restprodukter av olika slag, till exempel vinass, vetesirap och fruktsaft från stärkelseindustrin. Naturgödsel är ett exempel på ett gödningsmedel som används i mycket stor utsträckning både i obehandlad och i rötdad eller komposterad form. Benmjöl är ett annat exempel som används mycket och som tillför värdefull fosfor till jorden. Att röta t.ex. matavfall och slaktbiprodukter är en viktig del i kretsloppet där man får fram fordonsgas samtidigt som man får en rötrest för spridning på mark. Avloppsslam är ett annat gödselmedel, se punkt V11.

V10.1 SPRIDNINGSAREAL

Regler som gäller hela landet

Grundvillkor

Det är viktigt med balans mellan antalet djur på gården och tillgänglig mark att sprida stallgödseln på. Reglerna syftar till att minska riskerna för oavsiktliga växtnäringsskador till luft, mark och vatten. Spridningsareal är åkermark inom jordbruksföretaget som är tillgänglig för spridning av gödsel. I spridningsarealen får inte träda och mark där gödselspridning är förbjuden eller olämplig (t.ex. på grund av närhet till ytvatten eller vattentäkt) räknas in. Om inte åkermarken räcker till och du har betesdjur och betesmark, kan du räkna in en viss andel av betesmarken som spridningsareal. Läs mer om Räkna ut din spridningsareal på www.jordbruksverket.se.

Bestämmelserna om fosforbegränsning och gödseldokumentation gäller i hela landet för jordbruksföretag med fler än 10 djurenheter eller de som tar emot organiska gödselmedel för spridning. Företag med högst 10 djurenheter omfattas inte så länge som gödseln sprids inom företaget och inga andra organiska gödselmedel förs in.

Beräkning av utsöndrad fosfor och behov av spridningsareal

Tillförseln av fosfor via stallgödsel och andra organiska gödselmedel får inte överstiga 22 kg P/ha som ett genomsnitt över hela spridningsarealen under en femårsperiod. Detta är grundvillkor inom nitratkänsliga områden. För att beräkna utsöndrad mängd fosfor och behovet av spridningsareal för de egna djurens gödsel eller för stallgödsel som tas emot, kan du besöka ”Räkna ut din spridningsareal” på www.jordbruksverket.se. Observera att de schablonvärden som används där och som också finns som allmänna råd i Jordbruksverkets föreskrifter, uppdaterades i slutet av 2021.

Om du vill göra en mer noggrann beräkning kan du använda programmet Vera. Vera är Greppa Näringsens beräkningsverktyg för att göra växtnäringssanser, räkna på stallgödselns näringsinnehåll och mängder, göra gödslingsplan m.m. Läs mer om Vera på www.greppa.nu. Analyser av stallgödseln är normalt inte ett godtagbart alternativ för att bestämma fosforutsläppet.

Du kan även göra en fosforbalansberäkning för att ta reda på utsöndrad mängd fosfor från din verksamhet.

Följande värden bör ingå i en fosforbalansberäkning:

Ingående värden:

- inköpt foder
- inköpta djur
- fodervaror från den egna gården.

Utgående värden:

- levererade produkter (mjölk, kött, ägg o.s.v.)

- sålda djur samt kadaver.

Skillnaden mellan in- och utgående fosformängder i balansen kan anses vara den mängd fosfor som utsöndras. Mängden delas med 22 kg för att få fram behovet av spridningsareal på den egna gården. Även andra organiska gödselmedel, t.ex. avloppsslam och rötresterna ska ingå i beräkningen. Läs mer om områden som är känsliga för växtnäringssläckage och att Sprida gödsel på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 8, 10, 18-19 §§, ändrad genom 2021:37*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG 1774/2)*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv (EG 97/78/) vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, ändrad genom 2014:43*

V10.2 JOURNALFÖRING AV MOTTAGEN STALLGÖDSEL OCH ORGANISKA GÖDSELMEDEL

Grundvillkor

Jordbruksföretag som tar emot stallgödsel eller andra organiska gödselmedel (Obs gäller även avloppsslam, se avsnitt V11) ska anteckna:

- Gödselslag (t.ex. stallgödsel, fruktsaft, avloppsslam),
- mängden totalfosfor i gödseln, för stallgödsel kan uppgift om djurslag och antalet djur ersätta mängden fosfor,
- vilken mängd som tas emot,
- vilka djurslag och antalet djur gödseln kommer från, alternativt hur mycket totalfosfor gödseln innehåller,
- datum för mottagandet samt
- från vem gödseln kommer.

Detta är grundvillkor inom nitratkänsliga områden.

Läs mer om Krav på leverans- och mottagningsjournal för stallgödsel i Faktabank/Växtodling på www.miljohusesyn.nu. Där finns även blankett för att journalföra mottagen stallgödsel och organiska gödselmedel.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 13 §, ändrad genom 2021:37*

V10.3 JOURNALFÖRING AV BORTLÄMNAD GÖDSEL

Grundvillkor

På jordbruksföretag som för bort stallgödsel ska dokumentation finnas över stallgödselmängden som levereras. Kravet gäller alla jordbruksföretag med fler än 10 djurenheter på årsbasis, som lämnar bort stallgödsel. Journalen ska innehålla:

- Gödselmängd som levereras,
- vilka djurslag och antalet djur gödseln kommer från, alternativt hur mycket totalfosfor gödseln innehåller,
- datum för leverans, samt
- vem gödseln förs bort till.

Det finns inte längre något generellt krav på stallgödselavtal. Detta är grundvillkor inom nitratkänsliga områden.

Läs mer om Krav på leverans- och mottagningsjournal för stallgödsel i Faktabank/Växtodling på www.miljohusesyn.nu. Där finns även blankett för att journalföra levererad stallgödsel.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 14 §, ändrad genom 2021:37*

V10.4 SPARA GÖDSELJOURNAL

Grundvillkor

Gödseljournalen ska sparas i minst 6 år. OBS! Gäller vid både mottagen och bortlämnad gödsel. Se också V10.2 och V10.3. Detta är grundvillkor inom nitratkänsliga områden.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring 13-14 §§, ändrad genom 2021:37*

■ V10.5 GÖDSLINGSFRI ZON MOT VATTENDRAG OCH SJÖAR

Grundvillkor

Inom känsliga områden får gödselmedel inte spridas på jordbruksmark närmare än två meter från kant som gränsar till vattendrag eller sjö. Den gödsel som djuren själva tillför marken vid betesgång ska inte räknas in i begreppet spridning. Med vattendrag menas sjö, bäck, å, flod, älv, kanal eller damm. Se även V10.23 angående buffertremsor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 24 a §, ändrad genom 2021:37*

V10.6 LOKALA REGLER KAN FINNAS!

Utöver rådande författningar kan kommuner och länsstyrelser i vissa områden sätta upp regler för gödselspridning. Det kan exempelvis vara i eller i direkt anslutning till detaljplanlagt område och inom vattenskyddsområden.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, 40 § 1 st 2 p, ändrad genom 2020:635*

V10.7 HÖGST 170 KG TOTALKVÄVE VIA STALLGÖDSEL

Grundvillkor

Inom känsliga områden får stallgödsel inte tillföras i större mängd än vad som motsvarar 170 kg totalkväve per hektar spridningsareal och år. Tillförseln får räknas som ett genomsnitt för företagets hela spridningsareal. Kväveförluster i samband med spridning får inte räknas bort från gödselns ursprungliga kväveinnehåll.

Läs mer församlingar som klassas som nitratkänsliga områden på www.miljohusesyn.nu. eller på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 19 a §, ändrad genom 2021:37*

V10.8 LÄTTILLGÄNGLIGT KVÄVE TILL HÖSTSÄDD AV OLJEVÄXTER

Grundvillkor

Inom känsliga områden får högst 60 kg lättillgängligt kväve tillföras inför höstsädd av oljeväxter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 19b §, ändrad genom 2021:37*

V10.9 LÄTTILLGÄNGLIGT KVÄVE TILL HÖSTSÄDD AV ÖVRIGA GRÖDOR

Grundvillkor

Inom känsliga områden får tillföras 30 kg lättillgängligt kväve inför höstsädd av övriga grödor. Observera den sänkta mängden från 40 till 30 kg/hektar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 19 b §, ändrad genom 2021:37*

V10.10 BERÄKNING AV KVÄVEBEHOV SKA DOKUMENTERAS

Grundvillkor

På jordbruksföretag inom känsliga områden ska kvävetillförseln via gödselmedel begränsas så att den inte överstiger grödans behov. Utgångspunkt för beräkningen av gödselbehov ska vara den erfarenhetsmässigt förväntade skördenivån eller speciella förhållanden på odlingsplatsen.

Läs mer om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden på www.jordbruksverket.se.

Beräkningen ska innehålla:

- Gödselgiva för aktuell gröda vid förväntad skörd + _____ kg N per hektar.
- Stallgödselns långtidseffekt - _____ kg N per hektar.
- Förfruktseffekt från föregående gröda (t.ex. baljväxter, grüngödsling, fånggrödor) - _____ kg N per hektar.
- Leverans av kväve på mulljord - _____ kg N per hektar.
- Planerad tillförsel av stallgödsel och annan organisk gödsel (effekten värderas utifrån slag, mängd, spridningsteknik och spridningstidpunkt) - _____ kg N per hektar.
- Årets beräknade behov av mineralgödselkväve eller annan kompletterande gödsling med kväve = _____ kg N per hektar.

Beräkningen ska användas som utgångspunkt för gödslingen och dokumenteras genom en växtodlingsplan eller liknande.

Läs mer om Sprid inte mer kväve än grödan utnyttjar på www.jordbruksverket.se.

Läs mer om beräkningshjälp och Hjälpmedel för att uppfylla våra föreskrifter på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 20 §, ändrad genom 2021:37*

V10.11 INGEN SPRIDNING PÅ VATTENMÄTTAD, ÖVERSVÄMMAD, FRUSEN ELLER SNÖTÄCKT MARK

Grundvillkor

I känsliga områden får gödselmedel inte spridas på vattenmättad, översvämmad, frusen (nattjälad mark räknas inte som frusen mark) eller snötäckt mark.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 24 §, ändrad genom 2021:37*

V10.12 GÖDSLINGSFÖRBUD PÅ MARK MED LUTNING MOT VATTENDRAG OCH SJÖAR

Grundvillkor

I känsliga områden får gödselmedel inte spridas på mark som gränsar till vattendrag eller sjö och där markens lutning överskrider 10% (10 meter/100 meter). Observera att spridningsförbudet gäller alla typer av gödselmedel.

Läs mer om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 24b §, ändrad genom 2021:37

V10.13 SPRIDNING OCH NEDBRUKNING AV REN UREA

Grundvillkor

I hela landet ska mineralgödsel som innehåller ren urea, vid spridning på obevuxen mark, myllas eller brukas ned inom 4 timmar från spridningen. Detta är grundvillkor inom de nitratkänsliga områdena.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 23 §, ändrad genom 2021:37

V10.14 NEDBRUKNING INOM 12 TIMMAR VID SPRIDNING UNDER VINTERN, UTANFÖR KÄNSLIGA OMRÅDEN

Utanför känsliga områden i hela landet ska stallgödsel och/eller andra organiska gödselmedel som sprids under perioden 1 december–28 februari, brukas ner inom 12 timmar. Gödseln måste blandas in i ett markskikt som är minst 10 cm djupt. Observera att det är spridningsförbud inom nitratkänsliga områden, se avsnitt V10.17.

Läs mer om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 23a §, ändrad genom 2021:37

V10.15 SPRIDNINGSFÖRBUD MINERALGÖDSELKVÄVE, KÄNSLIGA OMRÅDEN

Grundvillkor

I känsliga områden är det förbjudet att sprida mineralgödselkväve under perioden 1 november–28 februari.

Läs mer om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 25 §, ändrad genom 2021:37

V10.16 SPRIDNINGSFÖRBUD ORGANISK GÖDSEL, KÄNSLIGA OMRÅDEN

Grundvillkor

I alla känsliga områden råder förbud mot spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel mellan 1 november och 28 februari. Ytterligare restriktioner för spridning under hösten beskrivs i följande avsnitt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 25 §, ändrad genom 2021:37

V10.17 SPRIDNINGSTIDPUNKTER - KÄNSLIGA OMRÅDEN UTANFÖR SKÅNE, BLEKINGE OCH HALLAND

Grundvillkor

Kraven gäller endast i nitratkänsliga områden utanför Skåne, Blekinge och Hallands län som har mer specifika krav, se avsnitt V10.19.

Under perioden 1 augusti–31 oktober:

- I övriga känsliga områden får spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel bara ske i växande gröda (ej fånggröda) eller före höstsådd.

Under perioden 1 oktober–31 oktober:

- Fastgödsel får spridas både i växande gröda och på obevuxen mark utan krav på efterföljande sådd.

- Fastgödsel från fjäderfä får dock under tiden 1 oktober–31 oktober inte spridas på obevuxen mark.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 28 a-28 b §§, ändrad genom 2021:37

V10.18 SPRIDNINGSTIDPUNKTER - KÄNSLIGA OMRÅDEN I SKÅNE, BLEKINGE, HALLAND

Grundvillkor

Under perioden 1 augusti–31 oktober:

I känsliga områden i Skåne, Blekinge och Hallands län får spridning av stallgödsel och andra organiska gödselmedel bara ske i växande gröda (ej fånggröda) eller före höstsådd på lerjordar (15 % lerhalt som ska kunna styrkas på skiftesnivå med t.ex. markkarta), alternativt sådd av höstoljeväxter.

Under perioden 1 oktober–31 oktober:

Fastgödsel får spridas både i växande gröda och på obevuxen mark utan krav på efterföljande sådd. Fastgödsel från fjäderfä får dock under tiden 1 oktober–31 oktober inte spridas på obevuxen mark.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 26 § och 26 a §, ändrad genom 2021:37

V10.19 NEDBRUKNING VID SPRIDNING PÅ OBEVUXEN MARK

Grundvillkor

För fasta gödselslag som sprids på obevuxen mark gäller dessutom följande datum:

- Stallgödsel ska myllas ned inom 4 timmar. Detta gäller i hela Skåne, Blekinge och Hallands län och är grundvillkor inom känsliga områden.
- 1 oktober–31 oktober. Fasta gödselslag ska brukas ned inom 4 timmar i känsliga områden i Skåne, Blekinge och Hallands län och inom 12 timmar i övriga känsliga områden, vilket är grundvillkor.
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 23 b, 26 c, 28 d §§, ändrad genom 2021:37

V10.20 TEKNIK FÖR SPRIDNING I VÄXANDE GRÖDA

Grundvillkor

Spridning av flytgödsel i växande gröda ska i Skåne, Hallands och Blekinge län ske med någon av följande metoder:

- bandspridningsteknik eller liknande teknik där gödseln direkt placeras på marken under växttäck
- myllningsaggregat eller liknande teknik där gödseln placeras direkt i marken
- teknik där 1 del gödsel späds ut med minst 1/2 del vatten före spridning
- teknik där spridningen följs av bevattning med minst 10 mm vatten. Bevattningen ska påbörjas senast inom fyra timmar och vara avslutad inom tolv timmar efter det att spridningen inleddes. Regnmängd får räknas från kravet på minst 10 mm vatten.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62), om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 23 c §, ändrad genom 2021:37

V10.21 REGLER VID VÄXTHUSODLING

Det finns inget stöd i författningarna för krav på recirkulering av dräneringsvatten från växthus. Däremot är det enligt miljöbalken 9 kap. 7 § förbjudet att släppa ut avloppsvatten från en anläggning, vilket växthus definieras som. Med avloppsvatten

menas vatten som inte är helt rent. Gränsen för rent vatten är t.ex. ett maximalt innehåll av kväve på 11,3 mg N/liter. Annat icke renat dräneringsvatten får inte heller släppas ut från växthus. Vissa kommuner föreskriver att växthusföretag ska vidta åtgärder för omhändertagande och uppsamling av dräneringsvatten. Kontrollera med miljöförvaltningen i din kommun vilka restriktioner som gäller för hantering av dräneringsvatten.

För övrig växtodling innebär dräneringen ett diffust utsläpp och inte ett punktutsläpp. Då gäller restriktioner i spridningsögonblicket.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) - 9 kap. 7 §*

V10.22 FÖRBUD MOT BRÄNNING AV STUBBÅKER

Grundvillkor - norm

Det är inte tillåtet att bränna stubbåker. Undantaget är om det görs av växtskyddsskäl. Det viktigt att det begärs dispens från länsstyrelsen innan bränning påbörjas. Bränning av stubbåker försämrar multhalten i jorden.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 4 §*

V10.23 BUFFERTREMSOR LÄNGS VATTENDRAG

Grundvillkor - norm

Om jordbruksmark gränsar mot ett vattendrag eller en sjö får gödningsmedel inte spridas på en två meter bred remsa av jordbruksmarken närmast vattendraget eller sjön. Jordbruksmark närmare än tre meter från kanten till ett vattendrag eller en sjö får aldrig gödslas. Gäller i hela landet. Se även V10.5.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 5 §*

V11| Avloppsslam

Kraven vid användning av avloppsslam på jordbruksmark riktar sig både till den som producerar slammet och den som använder/sprider slammet. Läs mer om Sprida gödsel på www.jordbruksverket.se. samt läs mer om Utsläpp till vatten och slamproduktion – Kommunala reningsverk, skogsindustri samt viss övrig industri på www.scb.se.

Sedan 2008 finns ett frivilligt certifikatsystem för slam, Revaq, som ställer hårdare krav än nuvarande svenskt regelverk. Band annat ställs krav på fler parametrar, hårdare gränsvärden, spårbarhet, minst 6 månaders lagring samt provtagning innan spridning. Läs mer om Aktivt uppströmsarbete med Revaq-certifiering på www.svensktvatten.se.

V11.1 ANVÄNDNING AV AVLOPPSSLAM OCH REGLER FÖR SPRIDNING - FÖRBUD OCH FÖRSIKTIGHET PÅ VISSA MARKER

Avloppsslam får inte användas på:

- Betesmark
- Åkermark som ska betas eller skördas vall på inom 10 månader från spridningstillfället
- Mark med odling av bär, potatis, rotfrukter, grönsaker eller frukt (undantaget frukt på träd)
- Mark där man kommer odla bär, potatis, rotfrukter eller grönsaker som är i kontakt med jorden och konsumeras råa och där man räknar med skörd inom 10 månader

Karenstider och detaljer finns att läsa i SNFS 1994:2. Livsmedelsindustrin ställer högre krav än gällande författningar. Du måste själv kontrollera med köparna vad som gäller vid gäller vid användning av avloppsslam

- *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket, 7§, ändrad genom 2001:5*

V11.2 ANVÄNDNING AV AVLOPPSSLAM OCH REGLER FÖR SPRIDNING - ANMÄLAN

Användning av slam som gödselmedel på åkermark kan behöva anmälas till kommunen. Det finns inget generellt krav på anmälan, men myndigheten rekommenderar att alltid ta kontakt för att få veta vad som gäller i den specifika kommunen. En kommun får meddela föreskrifter om spridning av slam inom område med detaljplan så det kan variera från kommun till kommun.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, 40 §*

V11.3 ANVÄNDNING AV AVLOPPSSLAM OCH REGLER FÖR SPRIDNING - OBEHANDLAT AVLOPPSSLAM

Avloppsslammet skall behandlas innan det används i jordbruket. Obehandlat avloppsslam får dock användas om det brukas ned senast inom ett dygn från spridningen och användningen inte leder till olägenheter för närboende.

Reglerna för slamspridning gäller även slam från små avlopp och enskilda avloppsanläggningar, inklusive den egna. Jordbrukare som blandar slam från sådana avloppsanläggningar med gödsel eller sprider detta slam direkt i fält måste därför beakta slamreglerna. Undantaget är avlopp med direktanslutning till flytgödselbrunn, som inte räknas som slam.

Med behandlat slam menas någon form av stabilisering t.ex. rötning, luftning, kalkbehandling eller långtidslagring (rekommendation minst 6 månader). Om du tänker tömma en enskild avloppsanläggning, t.ex. en trekammarbrunn och använda slammet på din åkermark måste du söka dispens hos kommunen. Det beror på att kommunen har monopol att behandla hushållens avfall- och avloppsfraktioner, så tillstånd ska därför sökas om man avser sköta behandlingen på egen hand.

Läs mer Kommunalt avfall på www.naturvardsverket.se.

- *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket, 6 §, ändrad genom 2001:5*
- *Svensk författningssamling, Avfallsförordning (SFS 2020:614)*

V11.4 ANVÄNDNING AV AVLOPPSSLAM - FOSFOR OCH KVÄVE

Grundvillkor

Avloppsslammet skall användas med beaktande enligt bilaga A i föreskrifterna av växternas näringsbehov och på ett sådant sätt att kvaliteten hos jorden samt yt- och grundvatten inte försämrats. Max 35 kg fosfor/ha via avloppsslam får spridas enskilda år på jordar med P-AI-klass I och II. För jordar med P-AI-klass III-V är begränsningen 22 kg/ha och år. När det gäller ammoniumkväve är gränsen max 150 kg/ha i jordar med P-AL-klass I-V. Bestämmelserna om fosfor-och kvävebegränsning gäller i hela landet.

Den som använder avloppsslam ska kunna visa att det finns tillräckligt med areal att sprida det på med hänsyn taget till fosfor- och kväveinnehållet t.ex. genom att dokumentera spridningen samt mottagningskvitton eller liknande från leverantören som visar hur mycket näring som slammet innehåller.

Observera att begränsningarna av fosfor- respektive kvävegivor regleras även i Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växt-näring. Se avsnitt V10.

I broschyren Rekommendationer för gödsling och kalkning finns information om avloppsslam och om vad som gäller för spridning. Broschyren finns att ladda ner på www.jordbruksverket.se.

Naturvårdsverket ger ut föreskrifter om användning av avloppsslam i jordbruket. Spridningstider, regler för nedbrukning med mera för slam (andra organiska gödselmedel) och stallgödsel regleras av Jordbruksverket. För användning av avloppsslam på annan mark än åkermark saknas i nuläget generella regler.

- *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket, 5 §, ändrad genom 2001:5*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 8, 10, 18-19 §§, ändrad genom 2021:37*

V11.5 MARKENS INNEHÅLL AV TUNGMETALLER – SÄTTER GRÄNSER

Det är inte tillåtet att överskrida gränsvärdena för metallhalt i marken eller att använda avloppsslam med för hög metallhalt.

Avloppsslam får inte användas om halten av en eller flera metaller i åkermarken överstiger de gränsvärden som anges i föreskrifterna bilaga B. Läs mer om Gränsvärden för metaller vid spridning av avloppsslam på www.miljohusesyn.nu.

Odlaren ansvarar för kontroll av åkermarkens metallhalt om det kan antas att halten överskrider gränsvärden enligt tabellen. Gränsvärdena avser att minska riskerna för ytterligare förorening på grund av avloppsslam om:

- Marken innehåller hög ursprunglig halt av någon metall,
- marken är förorenad genom en olyckshändelse samt
- industriella utsläpp sker eller har skett i närheten.

Om osäkerhet råder om markens innehåll av tungmetaller, kontakta kommunen.

- *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket 8, 10 §§, ändrad genom 2001:5*

V11.6 SLAMMETS INNEHÅLL AV TUNGMETALLER – SÄTTER GRÄNSER

Den största mängd metaller som årligen får tillföras åkermarken genom användningen av avloppsslam får inte överskrida de gränsvärden som anges i bilaga C i föreskrifterna. Läs mer om Gränsvärden för metaller vid spridning av avloppsslam på www.miljohusesyn.nu.

Avloppsslam omfattas även av kraven i 20§ i förordningen (1998:944) vilket ställer kvalitetskrav på avloppsslammet om det ska saluföras eller överlätas. Läs mer om Gränsvärden enligt SFS 1998:944 20 § för att saluföra eller överläta avloppsslam på www.miljohusesyn.nu.

- *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket 9 §, ändrad genom 2001:5*

V11.7 INNEHÅLLSDEKLARATION DÅ AVLOPPSSLAM ÖVERLÅTS

Krav på producenten finns i Naturvårdsverkets föreskrifter (SNFS 1994:2) avseende provtagning och analyser samt att lämna innehållsdeklaration på slammet till användaren som ska använda den på åkermark, en deklaration som ska följa

slammet. Kraven omfattar inte producenter med färre anslutna än 200 personekvivalenter. Avloppsslam omfattas även av kraven i 20§ i förordningen (1998:944) vilket ställer kvalitetskrav på avloppsslammet om det ska saluföras eller överlätas.

Läs mer om Gränsvärden enligt SFS 1998:944 20 § för att saluföra eller överläta avloppsslam på www.miljohusesyn.nu.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter, 20 §*
- *Naturvårdsverkets kungörelse med föreskrifter (SNFS 1994:2) om skydd för miljön, särskilt marken, när avloppsslam används i jordbruket, 11-12 §§, ändrad genom 2001:5*

V12| Animaliska biprodukter samt aska

Animaliska biprodukter

Animaliska biprodukter (ABP) är material från djurriket som inte är livsmedel och som ännu inte bearbetats eller behandlats till att ingå i begreppet framställda produkter. Exempel på animaliska biprodukter är döda djur och biprodukter från slaktade djur. Även kommersiellt fångad fisk och rens från sådan fisk omfattas. Det gör också ull, fjädrar, äggskal, matavfall och naturgödsel. De animaliska biprodukterna delas in i olika riskkategorier. Beroende på kategori kan de sedan användas för många olika ändamål.

I många fall ställs krav på att materialet ska bearbetas eller bortskaffas, men i vissa fall kan de animaliska biprodukterna användas precis som de är, exempelvis som foder till hundar och pälsdjur, eller för spridning på mark om det rör sig om t.ex. naturgödsel (stallgödsel). Animaliska biprodukter ska ses som en resurs som kan och bör ingå i kretsloppet. Även material, som kan vara riskfyllt genom att det kan vara smittat, kan användas t.ex. för energiutvinning eller för tillverkning av biodiesel om det hanteras på ett säkert sätt.

Matavfall och vissa typer av slaktavfall kan med fördel rötas eftersom man då får både drivmedel och ett organiskt gödningsmedel som kan spridas på odlingsmark. Om du är ekologisk producent och vill använda rötrest från källsorterat matavfall som gödselmedel, ska insamlingssystemet för matavfallet vara godkänt av Jordbruksverket. Om naturgödsel rötas får man också en dubbel klimatnytta genom att man minskar utsläppet av metan från gödselhanteringen, som annars skulle ha en negativ klimatpåverkan.

EU:s lagstiftning om animaliska biprodukter och framställda produkter består av två förordningar, en grundförordning och en tillämpningsförordning. Förordningarna är direkt tillämpliga i Sverige och i hela övriga EU. I Sverige kompletteras de av olika föreskrifter. I förordningarna finns folk- och djurhälsobestämmelser om insamling, transport, lagring, bearbetning och användning eller bortskaffande av animaliska biprodukter och framställda produkter, så att dessa produkter inte innebär några risker för människors eller djurs hälsa. I förordningen finns också bestämmelser om utsläppande på marknaden och om export och transitering. För ekologisk produktion gäller Rådets förordning (EG 834/2007) och kommissionens förordning (EG 889/2008). Tillåtna gödselmedel finns i bilaga 1 i 889/2008.

Alla djurprodukter omfattas inte av förordningarna. Läs mer om Kontroll inom området animaliska biprodukter på www.jordbruksverket.se.

I ekologisk produktion tillåts vissa animaliska biprodukter som gödsel. Läs mer om Växtnäring i ekologisk odling på www.jordbruksverket.se och mer om Nationella riktlinjer för ekologisk produktion på www.lrf.se.

Aska

Det finns idag ingen preciserad lagstiftning som reglerar spridning av aska på åkermark. Däremot måste du som sprider aska på åkermark följa de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken. De allmänna hänsynsreglerna ställer krav på att du ska väga miljöriskerna med spridningen mot de vinster spridning ger, det vill säga näringstillförseln. Om askan är ett resultat av ofullständig förbränning av animaliska biprodukter ska den genomgå en ny förbränning. Endast träaska från trä som inte är kemiskt behandlad efter avverkning är tillåten i ekologisk produktion.

V12.1 1 ANIMALISKA BIPRODUKTER - ANMÄLA ANLÄGGNING

Innan du börjar med en verksamhet där obearbetade animaliska biprodukter hanteras eller där produkter framställs av animaliska biprodukter, ska du anmäla detta till Jordbruksverket. Livsmedelsanläggningar eller djurhållare hos vilka animaliska biprodukter bara uppstår som en biprodukt i verksamheten behöver inte anmäla anläggning för hantering eller lagring, men livsmedelsanläggningar måste anmälas för foderhantering i de fall materialet ska gå vidare som foder.

Anläggningar som behöver godkännande måste kontrolleras av Jordbruksverket innan verksamheten kan börja. Ta kontakt med Jordbruksverket i god tid innan du ansöker för att få information om vilka krav som gäller för den anläggningstyp du tänker ansöka om godkännande för. Ta även kontakt med berörd miljömyndighet avseende vilka miljöregler som gäller.

Följande typer av anläggningar kräver godkännande:

- bearbetningsanläggningar
- förbränningsanläggningar som inte omfattas av miljölagstiftningens regler om avfallsförbränning (som t.ex. gårdspannor och kremeringsanläggningar för sällskapsdjur)
- sällskapsdjursfodertillverkare
- anläggningar som tillverkar organiska gödningsmedel och jordförbättringsmedel
- biogasanläggningar
- komposteringsanläggningar
- anläggningar som genomför någon form av hantering eller lagring av obearbetade animaliska biprodukter
- anläggning för lagring av vissa framställda produkter

För övriga anläggningar räcker det med registrering.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG 1774/2002)*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen, Art 15, kap III avsnitt 2*

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, ändrad genom 2014:43*

V12.2 ORGANISKA GÖDSELMEDEL – GODKÄNNA ANLÄGGNING

För att få tillverka organiska gödningsmedel krävs det som regel att anläggningen godkänts av Jordbruksverket, som t.ex. biogas-, komposterings- eller bearbetningsanläggning. Även lagringsanläggningar dit organiska gödningsmedel förs för att lagras eller paketeras ska godkännas. Lantbrukare är undantagna för krav på registrering för att hantera sådant som kan spridas på mark utan ytterligare behandling/bearbetning som naturgödsel och mjölk, samt mag- och tarminnehåll från djur som slaktats för husbehov. Organiska gödningsmedel och jordförbättringsmedel kan tillverkas av många olika typer av animaliska råvaror och med många olika metoder.

Kraven som ställs på hanteringen och tillverkningen beror bl.a. på råvarans klassificering i kategori 1, 2 eller 3. Vissa material måste genomgå bearbetning under hög temperatur och högt tryck, för andra räcker det med hygienisering. En del material som t.ex. naturgödsel får spridas utan föregående bearbetning/behandling om det kan anses säkert ur smittskyddssynpunkt.

Läs mer om Gödningsmedel och jordförbättringsmedel med animaliskt innehåll på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG 1774/2002)*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv (EG 97/78) vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, ändrad genom 2014:43*

V12.3 ORGANISKA GÖDSELMEDEL – ANVÄNDARE

Du som håller produktionsdjur och använder andra organiska gödningsmedel än naturgödsel ska vara registrerad hos Jordbruksverket. Läs mer om Verksamheter med foder och djurprodukter på www.jordbruksverket.se.

Tidigast sex veckor efter senaste användningen får produktionsdjur släppas där organiska gödningsmedel eller jordförbättringsmedel, andra än naturgödsel, guano, mjölk, mjölkprodukter eller mag- och tarminnehåll, har använts. Grovfoder får sköras tidigast efter tre veckor. Observera att striktare regler gäller för all ekologisk produktion inklusive KRAV-produktion. Om rötrest från rötning av animaliska biprodukter eller hydrolyserade proteiner används som gödselmedel, får dessa inte appliceras på åtlig del av grödan.

Nationella riktlinjer för ekologisk produktion är den svenska branschens tillämpning av förordningen för ekologisk produktion, punkt 3.5.4.2. Läs mer om Nationella riktlinjer för ekologisk produktion på www.lrf.se.

- Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG 1774/2002)
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om beaktning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, ändrad genom 2014:43

V12.4 ANVÄNDARE - FÖRA REGISTER

Om du ansvarar för mark där andra organiska gödningsmedel eller jordförbättringsmedel än naturgödsel, guano, mjölk, mjölkprodukter eller mag- och tarminnehåll spritts ut och som produktionsdjur kommer att ha tillträde till eller som kommer att användas för skörd av grovfoder inom en tvåårsperiod ska du föra register över följande:

- Mängden som spridits på mark.
- Datum och plats för spridning.
- Datum för när djuren sedan släpptes ut på bete på marken eller när skörd av grovfoder gjordes.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen, bilaga VIII, kap IV, avsnitt 4

V12.5 ASKA PÅ ÅKERMARK

Aska kallas de fasta oorganiska restprodukterna efter förbränning av organiska ämnen. Sammansättningen är beroende av utgångsmaterialet och består oftast av fosfater, karbonater, klorider, silikater och sulfater av kalcium, magnesium, kalium och natrium. Att sprida aska på åkermark kan vara ett önskvärt alternativ för att tillföra näringsämnen, framför allt fosfor (P) och kalium (K). Ibland handlar det om återföring av aska från en gårdspanna för halm, men även att sprida aska från andra värmepannor, till exempel kommunala värmeverk där olika bränslen används.

Askans ursprung har stor betydelse för vilken näring den innehåller och på vilken mark det är lämpligt att sprida den. Exempelvis är det stora skillnader i näringsvärde och tungmetallhalter på aska från spannmål, halm och gräs jämfört med aska från skogsbränsle. Spridning av aska från skogsbränslen på skogsmark är en etablerad metod och där finns rekommendationer framtagna av Skogsstyrelsen. Den askan är däremot inte lika lämplig att använda på åkermark eftersom den innehåller höga halter av tungmetaller i förhållande till näringsinnehållet.

Aska kan även komma från en gårdspanna som förbränner gårdens döda djur. Förbränningen måste följa lagstiftningens krav på animaliska biprodukter för att få spridas. Om förbränningen är ofullständig ska askan genomgå ny förbränning.

Du som sprider aska på åkermark ska följa de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken, se V12.1 och V12.2. De allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken ställer krav på att väga miljöriskerna med spridningen mot de vinster spridningen ger, det vill säga näringstillförseln. Anpassa givan efter näringsinnehåll och grödans behov. Förrådsgödsel inte med fosfor, det är lika viktigt för aska som för organiska gödselmedel.

För att uppfylla de allmänna hänsynsreglerna måste du dock kunna redogöra för hur du har kommit fram till den mängd aska som du tänker tillföra åkermarken. Du bör främst ta hänsyn till mängden fosfor och det är lämpligt att du alltid eftersträvar att ligga under de gränsvärden för tillförseln av tungmetaller som gäller vid spridning av avloppsslam på åkermark, se punkt V11. Om du tar emot aska rekommenderar Jordbruksverket att alltid begära in en analys av näringsinnehåll och tungmetallinnehåll från leverantören.

Läs mer i Jordbruksverkets informationsblad Användning av aska som gödselmedel på åkermark på www.jordbruksverket.se.

Ekologisk produktion

Endast träaska från trä som inte är kemiskt behandlad efter avverkning är tillåten i ekologisk produktion. Om du är KRAV-certifierad ska du också följa KRAVs regler om begränsning av tillförsel av tungmetaller till jordbruksmark.

- Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 2 kap

V13| Lagring av stallgödsel

V13.1 VÅL UTFORMADE LAGRINGSUTRYMMEN

Grundvillkor

Det får inte läcka gödselvatten eller urin från förvaringen. Lagringsutrymmen ska vara täta så att yt- eller grundvatten inte förorenas.

- Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket 7 §, ändrad genom 2020:637

V13.2 LAGRINGSKAPACITET

Grundvillkor

Kravet på lagringskapacitet beror främst på var du har din gård och hur många djurenheter du har. Känsliga områden har strängare regler för lagringskapacitet och utformning av lagringsbehållare än för områden utanför. För företag med 10 eller färre djurenheter i områden utanför känsliga områden saknas generella krav på lagringskapacitet. Då gäller miljöbalkens allmänna hänsynsregler för lagring av stallgödsel och djurhållaren ska själv avgöra om lagringskapaciteten är tillräcklig för att uppfylla lagkraven. Läs mer om att Lagra gödsel på www.jordbruksverket.se.

Kravet på lagringskapacitet är grundvillkor i känsliga områden.

Reglerna för när du får sprida stallgödseln påverkar också ditt behov av lagringsutrymme. Det kan dessutom behövas större lagringskapacitet än vad reglerna kräver, till exempel att ha marginaler för de år då det regnar mer eller då snön ligger kvar längre än normalt. Förutom gödsel från stall ska regnvatten från gödselplattor och rastgårdar omhändertas. I beräkningsverktyget nedan ingår uppsamlad nederbörd (300 mm per år) från gödselplatta och behållare. För att undvika ökat krav på lagringskapacitet, måste dagvatten hindras från att rinna till gödsellager.

Gödsellagring i stallbyggnader, t.ex. djupströbbädd, får räknas in i lagringskapaciteten såvida inte avrinning eller läckage sker från lagringen. Mellanlagring av stallgödsel direkt på mark får inte räknas in i lagringskapaciteten. Beräkningar kan göras med Verktyg för att beräkna spridningsareal och lagringsbehov på www.jordbruksverket.se. Observera att de schablonvärden som används i "Verktyg för att beräkna spridningsareal och lagringsbehov" och som också finns som allmänna råd i Jordbruksverkets föreskrifter, uppdaterades i slutet av 2021.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket 6 §, ändrad genom 2020:637*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 4 a - 4 b §, ändrad genom 2021:37*

V13.3 DOKUMENTATION AV LAGRINGSKAPACITET I KÄNSLIGA OMRÅDEN

Grundvillkor

I alla känsliga områden ska dokumentation över hur lagringsvolymen har beräknats finnas.

Läs mer om församlingar som klassas som nitratkänsliga områden på www.jordbruksverket.se.

Dokumentationen ska sparas så länge beräkningen gäller. Följande punkter bör ingå:

- Utsöndrad träck och urin (produktionsinriktning för djurslaget, djurantal, foderstat och uppfödningssintensitet ska beaktas).
- Tillsats av strömedel.
- Vattentillskott genom spill-, disk-, rengöringsvatten samt nederbörd som faller på lagringsytorna eller andra ytor som avvattnas till lagringsbehållaren.
- Omsättningsförluster som minskar gödselvolymen i system med mycket strömedel.

Jordbruksverket har beräkningsverktyg för att beräkna lagringskapaciteten. Beräkningar kan göras med Verktyg för att beräkna spridningsareal och lagringsbehov på www.jordbruksverket.se. Observera att de schablonvärden som används i "Verktyg för att beräkna spridningsareal och lagringsbehov" och som också finns som allmänna råd i Jordbruksverkets föreskrifter, uppdaterades i slutet av 2021.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 4 a - 4 b §, ändrad genom 2021:37*

V13.4 PRESSVATTEN

Pressvatten från ensilage klassas som avloppsvatten. En ensilageanläggning ska vara tät och pressvattnet kunna tas omhand i separat behållare eller i urin/flytgödselbehållaren. Om läckage uppstår ska detta anmälas till miljö- och hälsoskyddsmyndigheten i kommunen.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 9 kap. 7 §*

V13.5 STUKALAGRING AV GÖDSEL I FÄLT

Tillfällig lagring av stallgödsel eller andra organiska gödselmedel i fält (stukalagring) bör endast ske om gödseln kan lagras till minst 1 m höjd. Lagringstiden bör hållas så kort som möjligt. Om växtnäringssinnehållet (särskilt kväve) är högt (t.ex. fjäderfägödsel och nötgödsel med liten halminblandning) bör tillfällig lagring i fält ske i direkt anslutning till vårbruket eller under sommar och tidig höst inför höstsådd. Under tidig vår och se-

nare delen av hösten bör lagringstiden begränsas till högst några veckor. Gödsel med större inblandning av strömedel, lagringsbar till ca 2 m höjd, med lågt näringsinnehåll eller komposterad gödsel kan lagras under något längre tid. Vid val av plats bör följande beaktas:

- att stukan placeras på det fält där gödseln ska spridas. Samma plats bör inte användas inom en femårsperiod
- att risken för ytavrinning och förorening av grundvatten undviks
- att jordarten på lagringsplatsen förhindrar snabb transport genom markprofilen (lerhaltig) och att ingen stuka placeras rakt ovanför en dräneringsledning
- att utläggning kan ske utan att markskador uppkommer
- att platsen väljs så att olägenheter (t.ex. lukt, flugor) för närboende undviks.

Lagring av stallgödsel i stuka är inte anmälningspliktigt, men kommunen kan begära upplysningar och det är en god idé att informera kommunen i förväg.

- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 1998:808) till 2 kap. 3 § miljöbalken*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, ändrad genom 2021:37*

V13.6 KOMPOSTERING AV GÖDSEL I FÄLT

Stallgödsel bör i första hand komposteras på utrymme som uppfyller kraven för lagring. Gödsel som kan lagras till minst 2 m höjd och som behöver komposteras kan dock lagras i fält. Vid placering av komposten bör följande beaktas:

- att komposteringen i huvudsak sker under sommarhalvåret (april-oktober). Detta är inte lika nödvändigt för gödsel med riklig inblandning av strömedel, t.ex. hästgödsel
- att komposten täcks med tätt material om den lagras efter oktober, undantaget gödselslag med stor halminblandning
- att utläggning i en och samma kompost sker under en begränsad tidsperiod
- att komposten placeras på det fält där den senare ska spridas
- att gödseln sprids vid närmast lämpliga tillfälle efter att komposteringen är avslutad
- att en gröda anläggs på platsen så snart som möjligt när gödseln avlägsnats
- att komposten utformas så att syrebrist undviks.

Relevanta råd om placering vid stukalagring av gödsel bör beaktas.

- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 1998:808) till 2 kap. 3 § miljöbalken*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, ändrad genom 2021:37*

V13.7 MELLANLAGRING AV NATURGÖDSEL (STALLGÖDSEL)

Naturgödsel (stallgödsel) är en animalisk biprodukt och ska hanteras i enlighet med regelverket för animaliska biprodukter. Obearbetad stallgödsel måste av smittskyddsskäl stanna på ursprungsgården eller hos första mottagaren och användas där, alternativt bearbetas där innan den lämnas vidare. Så länge som gödseln inte är bearbetad enligt de krav som lagstiftningen ställer, får den inte lämnas vidare från den första mottagaren för annat än till destruktion (avfallsförbränning).

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG 1774/2002)*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen*

V13.8 PÅFYLNING AV FLYTGÖDSEL- OCH URINBEHÅLLARE

Regler gäller för företag med fler än 10 djurenheter i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Skåne, Hallands och Västra Götalands län samt i slättbygder inom Värmlands, Örebro och Västmanlands län och syftar till att minska ammoniakförluster från stallgödseln. Påfyllning av flytgödsel- och urinbehållare ska ske under täckning. Undantag gäller vid påfyllning som sker innan ett svämtäcke återskapats. Påfyllning av icke pumpbar gödsel (fast- och kletgödsel) får ske ovanifrån förutsatt att öppningen i täckningen hålls så liten som möjligt för att minimera ammoniakförlusterna.

Information om områden som anses som slättbygder, se bilaga på 4 i jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring på www.jordbruksverket.se eller i Faktabank/Slättbygder på www.miljohusesyn.nu.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 5b-5d §§, ändrad genom 2021:37*

V13.9 TÄCKNING AV FLYTGÖDSEL- OCH URINBEHÅLLARE

Regler gäller för företag med fler än 10 djurenheter i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Skåne, Hallands och Västra Götalands län samt i slättbygder inom Värmlands, Örebro och Västmanlands län och syftar till att minska ammoniakförluster från stallgödseln. Flytgödsel- och urinbehållare ska ha ett stabilt svämtäcke eller annan täckning som effektivt minskar ammoniakförlusterna. Ett svämtäcke anses stabilt om det har en skorpliknande yta och står emot normala vind- och regnförhållanden. Det bör vara sammanhängande utan sprickor eller andra öppna gödselytor. Intill påfyllningen kan dock en mindre yta accepteras. Om svämtäcket bryts eller skadas i en behållare med flytgödsel bör det återskapas senast inom 14 dagar. På en urinbehållare bör ett svämtäcke återskapas inom 7 dagar. Se också V13.8.

Läs mer om att Lagra gödsel på www.miljohusesyn.nu.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring, 5a §, ändrad genom 2021:37*

V14| Vattenverksamhet

Vattenverksamhet är ett juridiskt begrepp i Miljöbalken. När man uppför olika typer av anläggningar, t.ex. en damm, i hav, sjöar eller vattendrag kallas det vattenverksamhet. Även uttag av vatten från yt- och grundvatten är vattenverksamhet. För att få bedriva vattenverksamhet ska verksamhetsutövaren ha

rådighet (äga eller motsvarande) över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas. För vattenverksamhet krävs som huvudregel ett tillstånd. Tillståndsprövningen görs av mark- och miljödomstolen.

Ansökan om tillstånd för markavvattning prövas dock som huvudregel av länsstyrelsen. Undantag från huvudregel att tillstånd krävs: om det är uppenbart att inga allmänna eller enskilda intressen skadas behövs inget tillstånd. Verksamhetsutövaren har bevisbördan om tillstånd inte söks. Det finns även undantag från tillståndsplikt i vissa fall, se V14.5, där det räcker med en anmälan till länsstyrelsen. För markavvattning gäller absolut tillståndsplikt, undantagen dränering av jordbruksmark genom täckdikning med dimension max. 300 mm på rören.

Tillstånd krävs då endast om det är sannolikt att allmänna eller enskilda intressen skadas genom verksamheten. Bevisbördan för att det föreligger tillståndsplikt ligger i detta fall inte på verksamhetsutövaren, utan på den som påstår att skada kan uppkomma. Tillstånd (enligt reglerna om vattenverksamhet) behövs inte i följande fall:

- Vattentäkt för en- eller tvåfamiljsfastighet, jordbruksfastighets husbehovsförbrukning eller värmeförsörjning. Med husbehovsförbrukning avses vatten för hushållet, vattning av kreatur, stallrengöring och annan vanlig förbrukning, däremot inte jordbruksbevattning.
- Anläggningar för odling av fisk, musslor eller kräftdjur (undantag finns, se nedan).
- Anläggningar för utvinning av värme, om åtgärden inte avser vattentäkt dvs. bortledande av vatten. Vissa mindre vattenverksamheter kan anmälas till länsstyrelsen. I förordning om vattenverksamhet m.m. (1998:1388) finns information om vilka områden som berörs.

Vattenverksamhet är enligt miljöbalken följande:

- 1 Uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattenområden, fyllning och pållning i vattenområden, bortledande av vatten från, eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder som syftar till att förändra vattnets djup eller läge.
- 2 Bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar för detta.
- 3 Tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder för detta.
- 4 Åtgärder som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för ett visst ändamål (markavvattning). Exempel på vanliga vattenverksamheter är anläggning av dammar, pirar, bryggor som pålas fast, vägtrummor, erosionskydd i vattendrag, broar, grävning, muddring, dikning, uttag av vatten för t.ex. bevattning, utläggning av undervattenskablar, bortledning av grundvatten samt vattennivåreglering i sjöar.

Vattenbruk är en vattenverksamhet enligt miljöbalken

Det är flera myndigheter som ansvarar för en rad bestämmelser som rör vattenbruket. Allt vattenbruk kräver någon form av tillstånd. Alla vattenbrukare, oavsett odlingsvolym eller art, är skyldiga att ha ett tillstånd enligt fiskerilagstiftningen. Länsstyrelsen eller kommunen är de myndigheter som prövar tillstånds- och anmälningspliktiga vattenbruk enligt

bland annat miljöbalken. Det finns många olika typer av vattenbruksanläggningar som kan kräva tillstånd, bl.a. odling i dammar. Jordbruksverket har i uppdrag att främja en långsiktigt hållbar vattenbruksnäring.

För Jordbruksverket är det också viktigt att utveckla landsbygden, något som vattenbruket kan bidra till. Jordbruksverkets har en webbplats för Sveriges vattenbruksföretagare och intresserad allmänhet. Där finns samlad information som vattenbruksföretagare behöver för att driva sin verksamhet.

På www.svenskvattenbruk.se finns information om exempelvis:

- vilka tillstånd vattenbruksföretagare behöver,
- vilka myndigheter som ansvarar för dessa tillstånd,
- vilken lagstiftning som är tillämplig,
- vad som gäller för djurhälsa och smittskydd,
- nyheter och reportage inom området.

V14.1 TILLSTÅND FÖR BEVATTNING

Grundvillkor

Bevattning är tillståndspliktig verksamhet oavsett om uttaget sker från sjö, vattendrag eller grundvatten. Undantag: om det är uppenbart att inga allmänna eller enskilda intressen skadas behövs inget tillstånd. Verksamhetsutövaren är fortfarande skyldig följa de allmänna hänsynsreglerna, utföra egenkontroll samt kunna redogöra för grunderna till att varken anmälan eller tillstånd inte behövs.

Verksamhetsutövaren har alltså bevisbördan om tillstånd inte söks. Uttag för jordbruksbevattning kan förbjudas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan dock inte meddela ett generellt bevattningsförbud.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 11 kap. 9-12 §§*

V14.2 TILLSTÅND FÖR MARKAVVATTNING SOM ÄNDRAR VATTENNIVÅN

Grundvillkor

Markavvattning är en åtgärd som utförs för att avvatta mark, när det inte är fråga om avledande av avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. Verksamheten är tillståndspliktig och handhas främst av länsstyrelsen. För lantbrukets del kan det t.ex. röra sig om sänkning av vattennivån genom grävning av nytt dike, fördjupning eller breddning av dike, bäck, kanal eller å, sänkning av vattennivån i en sjö eller att skydda mot vatten genom invallning. I större delen av södra och mellersta Sverige råder ett generellt förbud mot markavvattning.

Grundvillkoret

Grundvillkoret i markavvattning avseende uppdamning av vatten handlar om att begränsa vattnets flöde i landskapet. En damm i miljöbalkens mening är en vattenanläggning som dämmer upp eller utestänger vatten. En damm vars syfte är att utestänga vatten kallas för en invallning. Anläggning av en invallning för att varaktigt skydda mot vatten, till exempel för att kunna bruka marken som åker, innefattas i miljöbalkens begrepp markavvattning. Begreppet damm i miljöbalken skiljer sig alltså lite från vad som menas med damm i dagligt tal.

Det är inte alla "dammar" som gör att vatten däms upp. Vattenfyllda mägerhål omfattas exempelvis inte av grundvillkoret. För att en våtmark eller någon annan vattensamling ska omfattas av grundvillkoret ska den vara anlagd på ett sådant sätt att den dämmer upp och begränsar vattnets flöde.

Undantag från tillståndsplikten 1:

Underhåll av befintliga anläggningar såsom grävda öppna diken eller rörledningar är inte markavvattning och kräver inte tillstånd. Ytterligare fördjupning betraktas som markavvattning och kräver tillstånd.

Undantag från tillståndsplikten 2:

Inget tillstånd behövs för täckdikning av jordbruksmark om rördiametern är lika med eller mindre än 300 mm och det inte är sannolikt att allmänna eller enskilda intressen skadas.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 11 kap.*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:1388) om vattenverksamheter, 19-23 §§*

V14.3 TILLSTÅND FÖR MARKAVVATTNING SOM ÄNDRAR VATTENNIVÅN

Grundvillkor

För vattenverksamhet krävs det tillstånd av mark- och miljödomstolen vid åtgärder som syftar till att förändra vattnets djup eller läge genom muddring, grävning eller rensning, uppförande av anläggningar i vattenområde genom utfyllnad, pålning eller gjutning, bortledande av grundvatten eller infiltration för att öka grundvattenmängden är per definition vattenverksamhet.

För vissa mindre omfattande vattenverksamheter räcker det att anmäla dem till länsstyrelsen eller kommunen, om länsstyrelsen har delegerat beslutanderätten. För vattenverksamheter, där det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen påverkas negativt, krävs varken anmälan eller tillstånd.

Med vattenverksamhet avses, utöver markavvattning, även

- 1 Uppförande, ändring, lagning eller utrivning av en anläggning i ett vattenområde,
- 2 fyllning eller pålning i ett vattenområde,
- 3 bortledande av vatten från ett vattenområde,
- 4 grävning, sprängning eller rensning i ett vattenområde,
- 5 en annan åtgärd i ett vattenområde som syftar till att förändra vattnets djup eller läge,
- 6 bortledande av grundvatten eller utförande av en anläggning för detta, samt
- 7 tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden eller utförande av en anläggning eller en annan åtgärd för detta.

Inget tillstånd krävs för att återställa ett naturligt vattendrags vattenstånd/dränerande effekt genom rensning (borttagning av lokala vegetationsområden eller sediment) eller genom andra lokala åtgärder som bibehåller ursprungliga vattennivåer. Berörda fastighetsägare ska dock underrättas. OBS! om fisket riskerar att skadas ska arbetet anmälas till länsstyrelsen innan rensningen påbörjas.

Öppna vattendrag kan omfattas av biotopskyddet och all vattenverksamhet ska utföras med hänsyn och försiktighet; länsstyrelsen bör kontaktas vid osäkerhet. Ingen generell anmälningsplikt finns för dikesrensning i meningen att underhålla

ett anlagt/grävt dike. Även ett grävt dike kan vara ett biotop-område som ska skyddas genom hänsyn och försiktighet vid underhållsåtgärder. Se även V17. Se även V14.4 om anmälningsplikt.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 11 kap. 3, 9-12 §§*
- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet*

V14.4 ANMÄLNINGSPLIKT I STÄLLET FÖR TILLSTÅNDSPLIKT

För vissa typer av verksamheter krävs anmälan till tillsynsmyndigheten istället för tillståndsplikt, enligt 19 § i Förordning (1998:1388) om vattenverksamhet. Några exempel kan nämnas:

- Anläggande av våtmark där vattenområdet har en yta som inte överstiger 5 hektar,
- uppförande av en anläggning, fyllning eller pålning i ett vattendrag, om den bottenyta som verksamheten omfattar i vattendraget uppgår till högst 500 kvadratmeter,
- grävning, schaktning, muddring, sprängning eller annan liknande åtgärd i ett annat vattenområde än vattendrag, om den bottenyta som verksamheten omfattar i vattenområdet uppgår till högst 3 000 kvadratmeter,
- byggande av en bro eller anläggande eller byte av en trumma i ett vattendrag med en medelvattenföring som uppgår till högst 1 kubikmeter per sekund,
- bortledning av högst 600 kubikmeter ytvatten per dygn från ett vattendrag, dock högst 100 000 kubikmeter per år, eller utförande av anläggningar för detta. Se husbehovsundantaget i V14.6, samt
- bortledning av högst 1 000 kubikmeter ytvatten per dygn från ett annat vattenområde än vattendrag, dock högst 200 000 kubikmeter per år, eller utförande av anläggningar för detta. Se husbehovsundantaget i V14.6.

En verksamhet eller åtgärd får påbörjas tidigast åtta veckor efter det att anmälan har gjorts till länsstyrelsen. Läs mer om Anmälan om vattenverksamhet på www.havochvatten.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 11 kap. 9a, 11-12 §§*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:1388) om vattenverksamheter, 19 §*

V14.5 VATTENUTTAG INOM VATTENSKYDD SOMRÅDE ELLER NATURA 2000

NY

Grundvillkor

Om du bedriver verksamhet inom ett vattenskyddsområde ska du känna till om det finns några särskilda krav för vattenuttaget inom området. Länsstyrelsen får ge dispens – men inte annat än undantagsvis och endast om det finns särskilda skäl. Om du tar ut vatten inom eller intill ett Natura 2000-område och ditt vattenuttag på ett betydande sätt kan påverka miljön i området behöver du tillstånd från länsstyrelsen.

Vattenuttag kan utgöra hot mot naturvärdena i vissa Natura 2000-områden, det brukar i så fall finnas upptaget i bevarandeplanen för området. Kontakta din länsstyrelse om du är osäker på vad som gäller. Om du tar ut vatten inom eller intill ett Natura 2000-område utan tillstånd måste du kunna förklara hur du har gjort bedömningen att du inte behöver något tillstånd.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 21-22 §§*

V14.6 HUSBEHOVSUNDANTAGET - YTVATTEN

NY

Enligt Miljöbalkens 11 kapitel 11 § behövs inte tillstånd (eller att anmäla) för vattentäkt för en en- eller tvåfamiljsfastighets eller jordbruksfastighets husbehovsbrukning eller värmeförsörjning, såsom vatten till djuren, disk- och tvättvatten och vatten för andra vanliga jordbruksändamål. Däremot ingår inte vatten för bevattning eller vatten som används i exempelvis handelsträdgårdar. Följande gränser för husbehovsundantaget gäller utan att behöva söka tillstånd eller att anmäla:

- Bortledning av högst 600 kubikmeter ytvatten per dygn från ett vattendrag, dock högst 100 000 kubikmeter per år, eller utförande av anläggningar för detta, samt
- bortledning av högst 1 000 kubikmeter ytvatten per dygn från ett annat vattenområde än vattendrag, dock högst 200 000 kubikmeter per år, eller utförande av anläggningar för detta.

Tillstånd enligt denna balk eller anmälan enligt 9 a § behövs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena. Se även V14.7.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 11 kap. 9a, 11-12 §§*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:1388) om vattenverksamheter, 19 §*

V14.7 AVSTÅ GRUNDTVATTEN I OMRÅDEN MED RISK FÖR VATTENBRIST

NY

Grundvillkor

Den som bedriver en vattenverksamhet eller råder över en vattentillgång (som säger att ”Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också någon ha till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.”) är skyldig att vid allvarlig vattenbrist avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov, om vattenbristen orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet.

Den som lider skada genom att avstå vatten har rätt till skälig ersättning. Kommunen kan ha beslutat om anmälnings- eller tillståndsplikt för vattenuttag av sött grundvatten. Om du har tillstånd enligt 11 kapitlet Miljöbalken behövs inget separat tillstånd.

- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, 2 kap. 2 och 10 §§*

V15| Samråd om åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön

Planerade åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön ska anmälas för samråd med länsstyrelsen, utom skogsbruksåtgärder, som ska anmälas till Skogsstyrelsen. Begreppet naturmiljö är mycket brett och omfattar berggrund, jordlager, luft och vatten, samt alla organismer både över och under mark- och vattenytorna. Begreppet inkluderar även landskapsbilden, kultur- och fornlämningar.

Verksamhetsutövaren ska bedöma om samråd krävs och föreslå de försiktighetsmått som behövs för att undvika eller minimera påverkan på naturmiljön. Åtgärden får inte påbörjas förrän tidigast sex veckor efter att anmälan har gjorts om inte länsstyrelsen/Skogsstyrelsen medgivit något annat. Länsstyrel-

sen/Skogsstyrelsen har möjlighet att förelägga om försiktighetsmått och även förbjuda åtgärden. Exempel på åtgärder är schaktning för anläggning av väg eller liknande, husbehovstäkt, energiskogsodling, ej bygglovspliktiga byggnader och även biotopförbättrande åtgärder.

V15.1 ÅTGÄRDER SOM VÄSENTLIGT KAN ÄNDRA NATURMILJÖN – ANMÄLAN

Planerade åtgärder som väsentligt kan ändra naturmiljön ska anmälas för samråd med länsstyrelsen, utom skogsbruksåtgärder, som ska anmälas till Skogsstyrelsen.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 12 kap. 6 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:15) om anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2003:2) om prövning av täkter enligt 12 kap. miljöbalken samt enligt förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd*

V15.2 ÅTGÄRDER SOM VÄSENTLIGT KAN ÄNDRA NATURMILJÖN – SAMRÅD

Begreppet naturmiljö är mycket brett och omfattar berggrund, jordlager, luft och vatten, samt alla organismer både över och under mark- och vattenytorna. Begreppet inkluderar även landskapsbilden, kultur- och fornlämnningar. Verksamhetsutövaren ska bedöma om samråd krävs och föreslå de försiktighetsmått som behövs för att undvika eller minimera påverkan på naturmiljön. Åtgärden får inte påbörjas förrän tidigast sex veckor efter att anmälan har gjorts om inte Länsstyrelsen/Skogsstyrelsen medgivit något annat. Länsstyrelsen/Skogsstyrelsen har möjlighet att förelägga om försiktighetsmått och även förbjuda åtgärden. Exempel på åtgärder är schaktning för anläggning av väg eller liknande, husbehovstäkt, energiskogsodling, ej bygglovspliktiga byggnader och även biotopförbättrande åtgärder.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:15) om anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 1998:904) om prövning av täkter enligt 12 kap. miljöbalken samt enligt förordning om täkter och anmälan för samråd*

V15.3 ÅTGÄRDER SOM VÄSENTLIGT KAN ÄNDRA NATURMILJÖN – BESLUT OM SAMRÅDSPLIKT

Kontakta din länsstyrelse eller Skogsstyrelsen i ditt län om du inte känner till beslut om samrådsplikt för verksamheter eller åtgärder som du berörs av.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:15) om anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2003:2) om prövning av täkter enligt 12 kap. miljöbalken samt enligt förordning (1998:904) om täkter och anmälan för samråd*

V16| Hänsyn till natur- och kulturvärden (landskapselement)

V16.1 HÄNSYN TILL BIOTOPER OCH LANDSKAPSELEMENT

NY

Grundvillkor - norm

Grundvillkorselement

Från och med 2025 gäller villkoret för grundvillkorselement i fler områden än tidigare. De grundvillkorselement som omfattas är:

- Småvatten som är helt omgivna av åkermark,
- stora lövträd som står ensamma på en åker och har en krona som är minst 5 meter bred (solitärträd),
- öppna diken som ligger på en åker eller mellan två åkrar som ligger intill varandra,
- stenmurar som ligger på en åker eller mellan två åkrar som ligger intill varandra, samt
- häckar som är minst 5 meter långa och utgör skydd eller avgränsning.

Grundvillkoret har förut gällt i det som tidigare kallades stödområde 9, och som omfattar delar av följande län:

- Halland
- Västra Götaland
- Stockholm
- Uppsala
- Östergötland

Från 2025 gäller villkoret där i samma områden som tidigare.

I följande län utökas området med grundvillkorselement och villkoret gäller nu i hela länet:

- Skåne
- Blekinge
- Södermanland
- Örebro
- Västmanland
- Kalmar

I två län är grundvillkoret helt nytt och gäller i hela länet från och med 2025:

- Västernorrland
- Gotland

Grundvillkorselement på jordbruksmark i något av ovanstående län kommer att vara inritade i kartan i SAM Internat från och med 2025. Från och med 2026 kommer villkoret att gälla i hela landet.

Läs mer om Grundvillkor – Grundvillkorselement på www.jordbruksverket.se.

Landskapselement som omfattas av biotopskydd enligt 7 kap. 11 § miljöbalken och för vilka dispens har medgetts får dock tas bort. Landskapselement som inte omfattas av biotopskydd får tas bort om länsstyrelsen har godkänt detta enligt vad som gäller för dispens från förbudet i 7 kap. 11 § miljöbalken.

Borttagande m.m. av brukningshinder – gäller hela landet

Brukningssvågar, åkerrenar och hägnadsrester får inte skadas, ändras eller tas bort om natur- eller kulturvärden kan skadas av åtgärden.

Röjning av träd och buskar – gäller hela landet

Träd och buskar får inte skadas, ändras eller tas bort om natur- eller kulturvärden kan skadas av åtgärden. De träd och buskar som avses:

- 1 Är präglade av jordbruksmarkens skötsel, ofta med spår av beskärning,
- 2 är i övrigt viktiga för den biologiska mångfalden eller för det kulturhistoriska värdet,
- 3 har planterats eller sparats för att ge lä och skydd, eller

- 4 för hamling eller annan lövtäkt för att ge foder, eller
- 5 för skörd av bär, nötter och liknande.

Åtgärder som ingår i vård och underhåll för långsiktigt bevarande av natur- och kulturvärden är tillåtna. För att avgöra om natur- eller kulturvärden kan skadas behöver du göra en samrådsanmälan till länsstyrelsen om du av någon anledning ser behov av att ta bort exempelvis lähäckar. Se även avsnitt V17 Skydd av områden. Läs mer om Regler och råd för att bevara natur- och kulturmiljöer på www.jordbruksverket.se

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 6 - 8 §§, ändrad genom 2022:14*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 19 §*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:15) om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB*

V16.2 BESKÄRA HÄCKAR OCH TRÄD – SKYDDA FÅGLARNAS HÄCKNING

Grundvillkor

Nyodling eller kultivering i ängs- och betesmark får inte ske om natur- eller kulturvärden kan skadas av åtgärden. Häckar, permanenta grödor och permanent gräsmark på åkermark i områden, som anges i bilaga 2 i Förordning (2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, och träd som utgör landskapselement får inte beskäras under perioden från den 1 april till och med den 15 augusti. Skälet är att där fåglar häckar kan särskild hänsyn behöva tas i brukandet av marken för att undvika att häckningen misslyckas. Definition av häck är en minst fem meter lång, tätt växande rad med flera buskar eller träd som är förgrenade från marknivå; vanligen för att utgöra ett skydd eller avgränsa ett område eller markstycke. Se även V16.1.

- *Svensk författningssamling, Artskyddsförordning (SFS 2007:845), 4 § p 4*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 20 §*

V16.3 FÖRBUD MOT NYODLING AV NATURBETESMARKER

Grundvillkor - norm

Betesmarker och slåtterängar som är belägna inom ett Natura 2000- område får inte ställas om till annan markanvändning eller plöjas om inte bevarandeplanen för Natura 2000-området tillåter det. Detta är grundvillkor. Exempel på en aktiv omställning kan vara plantering av träd (omställning till skogsmark), plöjning (omställning till åkermark), byggnader, vägar, parkerings- eller uppställningsplats (omställning till anlagd/exploaterad mark), utvinning av torv, naturgrus eller matjord (omställning till täktverksamhet) eller bostadshus med tomt (omställning till tomtmark).

I begreppet betesmark ingår även ängsmark.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 9 §, ändrad genom 2022:14*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik, 4 kap. 21 §*

V16.4 FÖRBUD ATT TIPPA STEN, MASSOR ELLER AVFALL PÅ ÄNGS- OCH BETESMARK

Material från jordbruksproduktion i form av röjningssten, sprängsten, massor från dikesrensning, överskott av schaktmassor och avfall får inte placeras på betesmark. OBS! Om det uppstår behov av att lägga upp massor från dikesrensning i

betesmarker, så går det att söka dispens. Kontakta länsstyrelsen. Material från jordbruksproduktion i form av rensmassor från underhåll av diken får inte placeras på betesmark om natur- eller kulturvärden kan skadas av placeringen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 10 §, ändrad genom 2022:14*

V16.5 FÖRBUD MOT SPRIDNING AV GÖDSEL UTANFÖR ÅKER

Mineralgödsel, stallgödsel samt slam eller andra organiska gödselmedel får inte spridas på åkermark så att de hamnar utanför åkern.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:15) om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 11 §, ändrad genom 2022:14*

V16.6 FÖRBUD MOT SPRIDNING AV GÖDSELMEDEL PÅ ÄNGS- OCH BETESMARK

Mineralgödsel, stallgödsel samt slam eller andra organiska gödselmedel får inte spridas på betesmark.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 12 §, ändrad genom 2022:14*
- *Naturvårdsverkets författningssamling och allmänna råd (NFS 2001:15) om anmälan för samråd enligt 12 kap 6 § MB*

V16.7 ATT TA MARK PERMANENT UR PRODUKTION

Jordbruksmark får tas ur jordbruksproduktion tidigast åtta månader efter det att anmälan om åtgärden har gjorts till länsstyrelsen, om inte länsstyrelsen medger något annat. Anmälan behövs dock inte om åtgärden är av ringa betydelse för jordbruket på brukningsenheten eller för natur- och kulturmiljön och inte heller när marken tas i anspråk för verksamhet vars tillåtlighet prövats i särskild ordning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 4 och 5 §§, ändrad genom 2022:14*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, 3 §*

V16.8 UPPODLING AV ANNAN MARK ÄN JORDBRUKSMARK FÖR JORDBRUKSPRODUKTION

Uppodling av annan mark än jordbruksmark för produktion av foder, livsmedel eller annan liknande jordbruksproduktion ska anmälas till kommunen. Detta faller under anmälningsplikt C med verksamhetskod 1.30. Verksamheten får påbörjas tidigast 6 veckor efter att anmälan gjorts och eventuella kompletteringar lämnats in. Om flera områden ska odlas upp krävs en anmälan för respektive område.

Anmälan om avverkning till skogsstyrelsen ska göras minst 6 veckor innan avverkning av skog som omfattar mer än 0,5 ha.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 26 kap. 9 §, 9 kap. 6 c §*
- *Svensk författningssamling, Miljöprövningsförordning (SFS 2013:251) 1 kap. 10 §, 2 kap. 4 §*

V17| Skydd av områden

I miljöbalken 7 kap. samt i förordningen (1998:1252) om områdesskydd finns särskilda regler för skydd av områden. Av vikt är också de generella hänsynsreglerna i kap.2 miljöbalken som ska följas av alla verksamhetsutövare. Här beskrivs de som är mest aktuella för lantbruks- och trädgårdsverksamhet.

V17.1 SKYDD AV BIOTOPER

Grundvillkor

Biotopskyddsområde skyddar små mark- och vattenområden (biotoper) som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter, eller som annars är särskilt skyddsvärda. Det är dels vissa lätt identifierbara små biotoper som är generellt skyddade som biotopskyddsområden i hela landet, dels biotoper som länsstyrelsen, Skogsstyrelsen eller en kommun i det enskilda fallet får besluta ska utgöra ett biotopskyddsområde.

Naturmiljön eller biotopens livsbetingelser får inte skadas. Det kan röra sig om ett helt eller delvis borttagande av biotopen men också uppläggning av röjningsavfall, sten och massor från markberedning eller inplantering av främmande växt- och djurarter. Endast om pågående markanvändning avsevärt försvåras kan ersättning bli aktuell vid nekad dispens.

Dessa har ett generellt lagskydd som omfattar:

- *Alléer*: lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd längs en väg eller det som tidigare utgjort en väg eller i ett i övrigt öppet landskap. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd.
- *Källa med omgivande våtmark i jordbruksmark*: Ett område i terräng där grundvatten koncentrerat strömmar ut och där den våtmark som uppkommer till följd av det utströmmande vattnet uppgår till högst ett hektar.
- *Odlingsröse i jordbruksmark*: På eller i anslutning till jordbruksmark upplagd ansamling av stenar med ursprung i jordbruksdriften.
- *Pilevall*: Hamlade pilar i en rad som består av antingen:
  - a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilträden är plan eller upphöjd till en vall, eller
  - b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred. Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. Om vallen är bredare än trädkronornas projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet, mer än 3 träd på uppbyggd vall, annars minst 5 träd. Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. Om vallen är bredare än trädkronornas projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.
- *Småvatten och våtmark i jordbruksmark*: Ett småvatten eller en våtmark med en areal av högst ett hektar i jordbruksmark som ständigt eller under en stor del av året håller ytvatten eller en fuktig markyta såsom kärr, gölar, våtar, översilningsmarker, kalkkällor, mangelgravar, öppna diken, dammar och högst två meter breda naturliga bäckfåror. Arealbegränsningen avser inte linjära element som öppna diken eller högst två meter breda naturliga bäckfåror. Dammar anlagda för bevattningsändamål innefattas inte i denna biotop.

- *Stenmur i jordbruksmark*: En uppbyggnad av på varandra lagda stenar som har en tydlig, långsträckt utformning i naturen och som har eller har haft hägnadsfunktion eller som funktion att avgränsa jordbruksskiftet eller någon annan funktion.
- *Åkerholme*: En holme av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark.

Öppna diken är skyddade enligt reglerna om biotopskydd trots att det inte krävs tillstånd för täckdikning enligt reglerna om vattenverksamhet. Även nyanlagda element kan beröras av biotopskyddet, t.ex. ett nyskapat småvatten, eller en allé som planterats när träden växt till 20 cm diameter eller blivit 30 år.

Den andra gruppen biotoper i jordbruksmark är svårare att känna igen och avgränsa. För att biotopskydd ska gälla för dessa måste länsstyrelsen eller kommunen fatta ett särskilt beslut för varje enskild biotop. I länsstyrelsens och kommunens beslut ska gränserna för de skyddsvärda biotoperna anges. Länsstyrelsen och kommunen får vidta de åtgärder som behövs för att vårda dessa biotoper. Av dessa har följande mest relevans inom jordbruket:

- Rik- och kalkkärr i jordbruksmark,
- ängar,
- naturbetesmarker,
- naturliga vattendrag,
- ras- eller bergbranter, samt
- strand- eller vattenmiljöer som hyser bestånd av hotade eller missgynnade arter eller som har väsentlig betydelse för hotade eller missgynnade arters fortlevnad. Skogsstyrelsen har motsvarande befogenheter för vissa typer av biotoper, t.ex. "äldre, betespräglade skogar".

Läs mer om Biotopskyddsområden på naturvårdsverket.se. Se även avsnitt V16 om hänsyn till natur- och kulturvärden. Vid frågor om biotopskyddet kontakta länsstyrelsen.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.*
- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 11-11b§§*

V17.2 STRANDSKYDD SOMRÅDE

Strandskydd råder vid havet och vid insjöar och vattendrag, normalt inom 100 m från strandlinjen. Strandskyddszonen omfattar både land, vatten och undervattensmiljön. Den utgår från strandkanten och sträcker sig vanligtvis 100 m i båda riktningarna. Länsstyrelsen kan utvidga zonen upp till 300 m om det behövs för att säkerställa något av strandskyddets syfte. Strandskyddet syftar till att långsiktigt trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten.

Inom strandskyddat område finns förbud mot olika åtgärder som till exempel grävarbeten och byggnader men också mot att vidta någon åtgärd som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur- eller växtarter. Undantag från förbuden finns för bland annat byggnader och anordningar som inte är ämnade för bostad och som behövs för lantbrukets behov, om de för sin funktion måste ligga inom strandskyddsområdet. För att omfattas av undantaget krävs också att näringen ger ett tillskott av betydelse för näringsidkarens försörjning.

Kommunerna har huvudansvaret för tillsyn av lagefterlevnaden och prövning av dispensansökningar. För de flesta åtgärder inom strandskyddsområden krävs det dispens och man behöver ha särskilda skäl för att beviljas dispens. Kommunerna kan peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen där det finns utökade möjligheter till dispens. Dispenser inom områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen ska bland annat kunna gälla anläggningar för besöks- och turistnäringen, såsom camping eller en servering. Även uppförande av bostadshus kan bli aktuellt.

Regeringen beslutade 2022 Kommittédirektiv om ändamålsenliga undantag från strandskyddet för de areella näringarna. Naturvårdsverket deltar i utredningen. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2023.

För mer information om strandskyddslagstiftningen se Naturvårdsverkets och Boverkets "Strandskydd – en vägledning för planering och prövning", Handbok 2009:4, utgåva 2 samt läs mer om Areella näringar och strandskydd på www.docplayer.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 13-18b §§*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.*

V17.3 MILJÖSKYDD SOMRÅDE

Ett större mark- eller vattenområde får av regeringen förklaras som miljöskyddsområde, om det krävs särskilda föreskrifter på grund av att området är utsatt för föroreningar eller annars inte uppfyller en miljökvalitetsnorm. De finns få miljöskyddsområden och verktyget används i liten utsträckning. Exempel på miljöskyddsområde är Laholms, Båstads och Halmstads kommuner samt Ringsjöns tillrinningsområde i Skåne. Här gäller speciella regler för t.ex. spridning och nedbrukning av stallgödsel samt lagring av stallgödsel. Kontakta miljökontoret i kommunen eller länsstyrelsen för att kontrollera vad som gäller.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 19-20 §§*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. 13 §*

V17.4 VATTENSKYDD SOMRÅDE

Ett mark- eller vattenområde kan förklaras som vattenskyddsområde till skydd för en grund- eller ytvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas som vattentäkt. Ett vattenskyddsområde kan delas in i vattentäktzon, primär zon, sekundär zon och vid behov tertiär zon (resten av tillrinningsområdet). Dessutom finns det speciella regler inom vattenskyddsområden för hela landet. Dessa regler finns under respektive punkter i Miljöbalkens syn, se G4.7, G4.12–G4.17 och V7.13.

Länsstyrelsen eller kommunen kan meddela särskilda föreskrifter som inskränker rätten att förfoga över fastigheter inom området. Dessa regler gäller då ett specifikt vattenskyddsområde. Lokala regler gäller ofta spridning av kemiska växtskyddsmedel men kan även gälla lagring och spridning av gödselmedel samt lagring av kemikalier. Det krävs tillstånd vid yrkesmässig användning av bekämpningsmedel inom ett vattenskyddsområde. Syftet är att bibehålla ett råvatten fritt från bekämpningsmedelsrester och därigenom säkra vattenresurser för framtida generationer.

Havs- och vattenmyndigheten har enligt miljötillsynsförordningen, tillsynsväglingsansvar för vattenskyddsområden. Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket har ett överlappande ansvar för att vägleda om tillämpning av den särskilda tillståndsplikt som finns inom vattenskyddsområden. Läs mer om Tillstånd till användning av växtskyddsmedel inom vattenskyddsområde på www.havochvatten.se. Här finns råd och rekommendationer för vilka uppgifter som bör tas in i en ansökan. Läs mer om Domar och beslut som rör skydd av dricksvattenförekomster på www.havochvatten.se.

Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket har tillsammans tagit fram en vägledning Hantering av gödsel inom vattenskyddsområde för grundvattentäkt, som behandlar juridiska och praktiska frågeställningar som ofta uppkommer vid prövning och tillsyn av gödselhantering inom vattenskyddsområden. Fokus ligger på risken av att kväve i form av nitrat utlakas till grundvatten samt vilka odlingstekniska åtgärder som är verkningfulla att vidta på gårdsnivå för att minska en sådan belastning. Läs mer om Hantering av gödsel inom vattenskyddsområde för grundvattentäkt på www.havochvatten.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 21-22 §§*
- *Naturvårdsverkets författningssamling, Föreskrift (NFS 2015:2) om spridning och viss övrig hantering av växtskyddsmedel, 6 kap 1 §, ändrad genom 2019:3*

V17.5 NATURA 2000-OMRÅDEN

Syftet med Natura 2000-områdena, som finns inom hela EU, är att bidra till bevarandet av den biologiska mångfalden inom EU. Det sker genom att skydda tillräckligt med områden för fåglar, naturtyper och arter samt deras livsmiljöer som bedöms behövas för att säkra deras långsiktiga fortlevnad inom EU. I Sverige finns ca 4 100 områden. På Naturvårdsverkets hemsida finns länsvisa kartor över dessa och på de flesta länsstyrelser hemsidor mer detaljerad information inkl. bevarandeplaner. Se även avsnitt V17.6–V17.8

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 27-29b §§*

V17.6 NATURA 2000-OMRÅDEN – TILLSTÅND

Grundvillkor

Tillstånd från länsstyrelsen krävs för att bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område som är utpekad för fåglar (särskilt skyddsområde, SPA). Det gäller även åtgärder utanför Natura 2000-området, som ändå kan påverka det. Exempel på åtgärder är grävning, schaktning, sprängning, täktverksamhet, skogsbruksåtgärder och påverkan på vattenförhållandena. Normalt jordbruk, vägunderhåll, rensning av t.ex. diken och stenmurar kräver normalt inget tillstånd. Åtgärder som kan kräva tillstånd i ett specifikt område beskrivs i bevarandeplanen hos länsstyrelsen (finns på webben). Kontakta alltid länsstyrelsen om du är tveksam om vad som gäller! Tänk särskilt på att:

- lämna skyddszoner till ångar och naturbetesmarker i Natura 2000-områden vid kemisk bekämpning och gödsling runt omkring
- lämna skyddszon till diken som leder till ett Natura 2000-område
- uttag av vatten från ett vattendrag kan påverka förhållandena inom Natura 2000-område, även om själva uttaget sker utanför området

- rensning av diken som inte underhållits på länge kan förändra naturmiljön så mycket att skada uppstår, då behövs tillstånd.
- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 28a §*

V17.7 NATURA 2000-OMRÅDEN – FÖREBYGGANDE AV STÖRNINGAR OCH FÖRSÄMRINGAR

Grundvillkor

En jordbrukare ska, liksom alla verksamhetsutövare, följa de allmänna hänsynsreglerna i andra kapitlet miljöbalken. I detta ingår att skaffa den kunskap man behöver för att minska sin påverkan, tex kunskap om vad som står i områdets bevarandeplan, följa försiktighetsprincipen genom att samråda med länsstyrelsen vid osäkerhet om en åtgärd kan innebära en negativ påverkan, uppfylla produktvalsprincipen dvs välja de kemiska produkter som kan ersättas mot mindre farliga samt välja den lämpligaste platsen som uppfyller ändamålet med minsta påverkan på miljön.

Även för verksamheter och åtgärder, som pågick när området blev Natura 2000-område, gäller att fågelarterna inte får utsättas för en störning som kan påverka artens bevarandestatus och att deras livsmiljöer inte får försämrast.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 2 kap. 2-4, 6 §§*

V17.8 NATURA 2000 - OMRÅDEN OCH ANDRA SKYDDADE OMRÅDEN DÄR FÅGELSKYDD ÄR SYFTET - SÄKRANDE AV BEVARANDEÅTGÄRDER

Grundvillkor

För varje Natura 2000-område är länsstyrelsen skyldig att vidta nödvändiga bevarandeåtgärder. Det kan vara områdesskydd och/eller olika skötsel- och restaureringsåtgärder. Områdesskydd, tex naturreservat och fågelskyddsområden, kan även utanför Natura 2000-områden vara avsatta för skydd av fåglar. Om det finns ett sådant områdesskydd behöver föreskrifterna i beslutet följas och dispens eller tillstånd sökas om det krävs. Se länsstyrelsens beslut som finns på länsstyrelsens hemsida. Villkor i dispens och tillstånd ska också följas.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808), 7 kap. 5-7, 12 §§*

V18| Skydd av vilda djur och växter

I miljöbalken 8 kap. och artskyddsförordningen (2007:845) finns särskilda bestämmelser om skydd för djur- och växtarter. Alla vilda fåglar och däggdjur (inklusive fladdermöss) är också fredade enligt jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905), med undantag för vissa möjligheter till skyddsjakt och för att det under vissa tider på året råder jakttid för en del arter. Jaktlagstiftningen ska tillämpas istället för artskyddsförordningen i fråga om jakt efter vilt.

Det är jakt efter vilt om syftet är att döda eller fånga vilda däggdjur och fåglar, se 2 § Jaktlagen. Vid fiske efter listade arter av fisk, kräftdjur och blötdjur ska fiskelagstiftningen istället tillämpas.

V18.1 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – FÅGLAR

I fråga om alla naturligt förekommande vilda fåglar är det förbjudet att

- 1 avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,

- 2 avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
- 3 samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma, och
- 4 avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om inte störningen saknar betydelse för att

a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller

b) återupprätta populationen till den nivå.

Förbudet gäller inte jakt efter fåglar.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren. Första stycket gäller inte jakt efter fåglar. Med avsiktligt menas att en åtgärd genomförs, trots att man är medveten om att det kommer att störa fåglar, även om det inte är syftet med åtgärden. Med störa menas en åtgärd som kan påverka fågelartens bevarandestatus i området negativt. Att skydda växande gröda genom att skrämja fåglar så att de flyttar till annan plats är inte förbjudet om störningen sker sporadiskt och inte hindrar att arten går ner och födosöker/vilar på annan närliggande plats. Då bedöms den inte påverka artens bevarandestatus.

Om fåglar dödas eller störs av jordbruksåtgärder, är detta enligt praxis förbjudet, om det sker i en omfattning som kan påverka artens bevarandestatus i området. Rådgör med länsstyrelsen om du är tveksam. Läs mer i Artskyddshandboken och annan vägledning om artskydd på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Svensk författningssamling, Artskyddsförordning (SFS 2007:845), 4 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 13 §, ändrad genom 2022:14*
- *Svensk författningssamling, Jaktlag (SFS 1987:259)*
- *Svensk författningssamling, Jaktförordning (SFS 1987:905)*

V18.2 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – ANDRA DJURARTER

Det är förbjudet att, i fråga om sådana vilt levande djurarter som har markerats med N eller n i bilaga 1,

- 1 avsiktligt fånga eller döda djur,
- 2 avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder,
- 3 avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
- 4 skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats.

Förbudet gäller alla levnadsstadier hos djuren. Förbudet gäller inte jakt efter däggdjur.

Med avsiktligt menas att en åtgärd genomförs, trots att man är medveten om att det kommer att störa arten, även om detta inte är syftet med åtgärden. Med störa menas en åtgärd som kan påverka artens bevarandestatus i området negativt. Det skulle t ex kunna vara utdikning eller upplag på viktiga lokaler för skyddade groddjur eller fjärilar. I fråga om sådana vilt levande kräddjur, groddjur och ryggradslösa djur som anges i bilaga 2 till denna förordning är det förbjudet att i den omfattning som framgår av bilagan

- 1 döda, skada, fånga eller på annat sätt samla in exemplar, och
- 2 ta bort eller skada ägg, rom, larver eller bon.

Åtgärder som avsiktligt dödar eller stör vilda djurarter som är skyddade enligt artskyddsförordningen t.ex. fladdermöss, grod- och kräldjur, musslor, fjärilar, m.fl. är förbjudna. Man får inte döda, skada, fanga eller på annat sätt samla in exemplar. Om arter dödas eller störs av jordbruksåtgärder är detta enligt praxis förbjudet om det sker i en omfattning som kan påverka artens bevarandestatus i området.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Svensk författningssamling, Artskyddsförordning (SFS 2007:845), 4a och 6 §§*
- *Svensk författningssamling, Jaktlag (SFS 1987:259)*
- *Svensk författningssamling, Jaktförordning (SFS 1987:905)*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 13 §, ändrad genom 2022:14*

V18.3 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – PUTSNINGSFÖRBUD PÅ TRÄDA

Avslagning av vegetation på träda får inte ske under tiden 1 april–30 juni. Med träda avses åkermark som får vila och inte används till produktion av jordbruksprodukter under en eller flera odlingsår. Avslagning får dock ske

- 1 hela året om trädan kan förutses orsaka oönskad pollinering av närbelägen utsädesodling,
- 2 hela året om marken ingår i en ekologisk odling som är certifierad enligt Europeiska unionens regler,
- 3 från och med den 15 juni om trädan ska följas av höstoljeväxter och den ligger utanför Blekinge, Hallands, Kalmar och Skåne län,
- 4 och från och med den 30 maj till och med den 30 juni 2022 om vegetationen skördas för användning som livsmedel eller foder.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Svensk författningssamling, Artskyddsförordning (SFS 2007:845)*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2020:2) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket, 13 §, ändrad genom 2022:1*

V18.4 ARTSKYDDSFÖRORDNINGEN – FRIDLUSTA VÄXTARTER

I fråga om sådana växtarter som i bilaga 1 till artskyddsförordningen har markerats med N är det förbjudet att avsiktligt plocka, samla in, skära av, dra upp med rötterna eller förstöra växter i deras naturliga utbredningsområde i naturen. Förbudet gäller alla stadier i växternas biologiska cykel.

I fråga om sådana vilt levande kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger som anges i bilaga 2 till denna förordning är det förbjudet att i den omfattning som framgår av bilagan

- 1 plocka, gräva upp eller på annat sätt ta bort eller skada exemplar av växterna, och
- 2 ta bort eller skada frön eller andra delar.

Avsiktligt bör tolkas som beskrivet i punkterna V18.1 och V18.2. Artskyddsförordningens 9 § innebär att åtgärderna i andra stycket ovan inte får ske för försäljning eller andra kommersiella ändamål.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808)*
- *Svensk författningssamling, Artskyddsförordning (SFS 2007:845), 7, 8 och 9 §§*

V19| Växtföljd

V19.1 ETTÅRIGA GRÖDOR FÅR ODLAS MAX TRE ÅR I RAD PÅ SAMMA FÄLT

NY

Grundvillkor - norm

Grundvillkoret om växtföljd innebär att det finns begränsningar när det gäller hur många år i rad du får odla samma gröda på marken. Kravet på växtföljd gäller 1 åriga grödor på åkermark i hela landet. Genom att följa grundvillkoret bidrar du till att bevara markens potential. Markens potential består i första hand av dess struktur, fertilitet, mängden organiskt material i marken och markens kemiska innehåll. Där ingår även eventuella föroreningar, som sänker markens potential.

Att byta gröda kan minska behovet av växtskyddsmedel, öka den biologiska mångfalden och öka skördarna. När du räknar ut antal år i rad ska du räkna från och med år 2023.

Vissa gårdar och grödor är undantagna från grundvillkoret. Grundvillkoret gäller inte dig som har:

- Certifierad ekologisk produktion,
- mindre än 10 hektar åkermark om du räknar bort permanenta grödor och permanent gräsmark,
- mer än 75 procent av din jordbruksmark med vall, permanent gräsmark på åkermark och/eller betesmarker och slätterängar, samt
- mer än 75 procent av åkermarken som vall, mark i träda, odling av baljväxter eller en kombination av dessa.

Grödor som är undantagna från kraven om grödbyte:

- Fleråriga grödor såsom vall, buffertzoner, fältkanter, blommande fältkanter, fruktodlingar och plantskolor, samt
- träda, grönsaker, bär, medicinalväxter eller skyddszoner.

Du kan i vissa fall få odla majs och färskpotatis längre än 3 år i rad om:

- Du odlar majs med insädd av vall, bestående av gräs eller gräs i blandning med vallbaljväxter, som du sår senast i juni och som du bryter tidigast 1 mars året därefter. Om du tillämpar detta konsekvent varje år räknas det som mellangröda och gör då att du får odla majs mer än 3 år i rad och kan ändå uppfylla grundvillkoret. För att få odla majs mer än tre år måste du alltså 2024 odla majs med vallinsädd, eller från det första året som du odlar majs.
- Du odlar färskpotatis som du skördar före 1 juli och den följs varje år av en eller flera grödor, inklusive fång- och mellangrödor, och dessa har en sammanlagd växtperiod på minst 10 veckor. Om du gör detta konsekvent varje år får du odla färskpotatis mer än 3 år i rad och uppfyller ändå grundvillkoret. Om du odlar sallat och/eller spenat efter färskpotatisen måste dessa ha en sammanlagd växtperiod på minst 8 veckor, i stället för kravet om 10 veckor som gäller för övriga efterföljande grödor. För att få odla färskpotatis mer än tre år måste du alltså 2024 odla färskpotatis följt av en annan gröda, eller från det första året som du odlar färskpotatis.

2025 sker en mindre ändring som innebär att vallinsädd i majs och efterföljande gröda i färskpotatis ska ses som byte av gröda.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik*

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2021/2115) om fastställande av regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken*

V19.2 BYT GRÖDA VARJE ÅR PÅ MINST 33% AV ÅKERAREALEN

Grundvillkor - norm

Grundvillkoret gäller inte dig som har:

- Certifierad ekologisk produktion,
- mindre än 10 hektar åkermark om du räknar bort permanenta grödor och permanent gräsmark,
- mer än 75 procent av din jordbruksmark med vall, permanent gräsmark på åkermark och/eller betesmarker och slätterängar, samt
- mer än 75 procent av åkermarken som vall, mark i träda, odling av baljväxter eller en kombination av dessa.

Varje år måste du byta gröda på minst 33 procent av din åkerareal, förutom efter grödor som är undantagna från kravet på grödbyte. Det innebär att skiften i din ansökan som motsvarar 33 procent av din åkerareal ska odlas med en annan gröda jämfört med föregående år. Åkermark som har klassats som permanent gräsmark eller permanent gröda räknas inte med i kravet på grödbyte.

Grödor som är undantagna från kraven om grödbyte:

- Fleråriga grödor såsom vall, buffertzoner, fältkanter, blommande fältkanter, frukt- och odlings- och plantskolor, samt
- träda, grönsaker, bär, medicinalväxter eller skyddszoner.

Specialregler vid byte mellan grödor med respektive utan undantag (t ex flerårig vall eller träda som roterar i växtföljden), beskrivs på www.jordbruksverket.se. Där finns även räkneexempel för att beräkna andel areal som byter gröda.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2021/2115) om fastställande av regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken*

V20| Skydd av våt- och torvmark

V20.1 TILLSTÅNDSKRAV FÖR NYA ELLER ÄNDRADE DIKEN

Grundvillkor - norm

Du får inte anlägga nya diken eller fördjupa befintliga diken utan tillstånd enligt 11 kapitlet i miljöbalken. Att anlägga och fördjupa diken är en typ av markavvattning. Ansökan om tillstånd för markavvattning gör du hos till länsstyrelsen eller Mark- och miljödomstolen. Du kan läsa mer om vad som gäller för markavvattning på vår sida om vattenverksamhet och vattenanläggningar.

Du berörs av grundvillkor för skydd av våt- och torvmarker om du har torv på din jordbruksmark. Med torvmark menas den mark som finns med på SGU:s torvkarta. Du kommer kunna se vilka block som har torvmark när du gör din ansökan i SAM Internet. För att se var på blocket det finns torv behöver du gå in på torvkartan.

Torvkartan; SGUs Kartvisare

En del av karteringen är gjord med låg noggrannhet i läge. Det är därför inte säkert att torvkartan stämmer överens med verkligheten. Det kan också vara så att torven är bortodlad.

Kan du visa att det inte är torv på marken så gäller det. Om du kan visa att de översta 40 centimetrarna av jordprofilen i marken innehåller mindre än 30 procent organiskt material ska marken inte räknas som torvmark. I tydliga fall räcker det med en kontroll på platsen. Vid tveksamma fall kan halten organiskt material bestämmas med glödningsförlustmetoden eller likvärdig metod. Om du har gjort en markkartering enligt god markkarteringssed som anger en mullhalt lägre än 30 procent ska marken inte räknas som torvmark. Riktlinjer för god markkarteringssed (GMS) tas fram av Markkarteringsrådet.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2021/2115) om fastställande av regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken*

V20.2 INGEN SVARTTRÄDA PÅ TORVMARK

Grundvillkor - norm

Du får inte ha svartträda på din torvmark. Med det menas att marken inte får ligga utan växttäck över sommaren. Om du ska ha marken i träda ska du lämna kvar stubb från förra årets skörd eller så in ett växttäck av vallgräs eller vallbaljväxter för att kraven ska uppfyllas. Du kan få undantag från din länsstyrelse för att ta bort växligheten på trädan om du behöver bekämpa rotgallnematoder.

Du berörs av grundvillkor för skydd av våt- och torvmarker om du har torv på din jordbruksmark. Med torvmark menas den mark som finns med på SGU:s torvkarta. Du kommer kunna se vilka block som har torvmark när du gör din ansökan i SAM Internet. För att se var på blocket det finns torv behöver du gå in på torvkartan.

Torvkartan; SGUs Kartvisare

En del av karteringen är gjord med låg noggrannhet i läge. Det är därför inte säkert att torvkartan stämmer överens med verkligheten. Det kan också vara så att torven är bortodlad.

Kan du visa att det inte är torv på marken så gäller det. Om du kan visa att de översta 40 centimetrarna av jordprofilen i marken innehåller mindre än 30 procent organiskt material ska marken inte räknas som torvmark. I tydliga fall räcker det med en kontroll på platsen. Vid tveksamma fall kan halten organiskt material bestämmas med glödningsförlustmetoden eller likvärdig metod. Om du har gjort en markkartering enligt god markkarteringssed som anger en mullhalt lägre än 30 procent ska marken inte räknas som torvmark. Riktlinjer för god markkarteringssed (GMS) tas fram av Markkarteringsrådet.

V20.3 PERMANENT GRÄSMARK PÅ TORVMARKER I MINST FYRA ÅR

Grundvillkor - norm

Om du har plöjt en åker på torvmark som är klassad som permanent gräsmark, sått om med gräsmarksgröda och behållit marken som gräsmark så får du inte plöja marken igen förrän tidigast om fyra år. Du kan se om din åker är klassad permanent gräsmark i SAM Internet.

Genom förbud mot svartträda och begränsning av möjlighet att plöja permanent gräsmark motverkas jordflykt och möjligheten till kolinlagring på markerna genom växtrester ökar. Du berörs av grundvillkor för skydd av våt- och torvmarker om du har torv på din jordbruksmark. Med torvmark menas den mark som finns med på SGU:s torvkarta. Du kommer kunna se vilka block som har torvmark när du gör din ansökan i SAM Internet. För att se var på blocket det finns torv behöver du gå in på torvkartan.

Torvkartan; SGUs Kartvisare

En del av karteringen är gjord med låg noggrannhet i läge. Det är därför inte säkert att torvkartan stämmer överens med verkligheten. Det kan också vara så att torven är bortodlad. Kan du visa att det inte är torv på marken så gäller det. Om du kan visa att de översta 40 centimetrarna av jordprofilen i marken innehåller mindre än 30 procent organiskt material ska marken inte räknas som torvmark.

I tydliga fall räcker det med en kontroll på platsen. Vid tveksamma fall kan halten organiskt material bestämmas med glödningsförlustmetoden eller likvärdig metod. Om du har gjort en markkartering enligt god markkarteringssed som anger en mullhalt lägre än 30 procent ska marken inte räknas som torvmark. Riktlinjer för god markkarteringssed (GMS) tas fram av Markkarteringsrådet.

- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2022:1826) om EU:s gemensamma jordbrukspolitik*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2021/2115) om fastställande av regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken*

Djurhållning

D1| Alla djurslag

Istället för Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2010:15) om djurhållning inom lantbruket m.m., även kallad L100, finns sex djurslagsspecifika författningar. Dessutom har L10 om strutsfåglar och L101 om hästhållning omarbetats.

L10 Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar.

L101 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning

L104 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning

L106 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning

L107 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårållning

L109 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning

L111 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m.

L112 Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

Information från livsmedelskedjan om slaktdjur

När djur lämnas till slakt ska slakterierna alltid begära in, ta emot, kontrollera och reagera på information som bl.a. rör djurens hälsotillstånd och eventuell läkemedelsbehandling. Informationen ska enligt grundregeln finnas hos slakteriet senast 24 timmar innan djuren ska slaktas för att slakteriet ska kunna reagera på informationen, rätt till undantag finns dock och i Sverige är praxis att informationen ska finnas på slakteriet samtidigt som djuren kommer dit. Informationen ska innehålla:

- 1 Hälsoläget på gården djuren kommer ifrån och bland djuren i närområdet.
- 2 Slaktdjurets/djurens hälsotillstånd.
- 3 Uppgifter om läkemedelsbehandling eller annan behandling som djuren fått under en relevant period före slakt och med en karenstid på mer än noll dagar, tillsammans med behandlingsdatum och karenstid.
- 4 Förekomst av sjukdomar som kan påverka köttets säkerhet som livsmedel (zoonoser).
- 5 Analysresultat från övervakning och kontroll av zoonoser (t.ex. salmonella) och läkemedelsrester och andra analysresultat med betydelse för köttets säkerhet som livsmedel.
- 6 Relevanta rapporter om besiktningar före och efter slakt av djur från samma gård, inklusive rapporter från officiella veterinärer.
- 7 Produktionsuppgifter, om uppfödaren har uppgivit att sjukdomar förekommer (enligt punkt 4).
- 8 Namn och adress på den veterinär som vanligen anlitas (besättningsveterinär).

I normalfallet är den hälsodeklaration du gör på slakteriets leveranssedel när djuren hämtas utformad enligt dessa krav.

Om information saknas eller något i informationen skulle tyda på hälsofara eller om det finns andra avvikelser, som enligt slakteriet kräver veterinärmedicinsk utvärdering, ska den officiella veterinären (besiktningsveterinären) meddelas omgående. Slakt får då inte ske förrän den officiella veterinären ger tillåtelse till det. För mer information kontakta Livsmedelsverket, www.livsmedelsverket.se, tel. 018-17 55 00.

D1.1 FÖRPRÖVNING AV DJURSTALLAR

Ansökan om förprovning ska göras till länsstyrelsen i det län där anläggningen är belägen och ske på det sätt som länsstyrelsen anvisar. Till ansökan ska bifogas måttsatta och skalenliga plan- och sektionsritningar samt en beskrivning av sådana byggnadsdelar och anordningar som är av betydelse från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt. Till ansökan ska även en skalenlig situationsplan över anläggningen ges in. Stall, andra förvaringsutrymmen och hägn, eller en del av en sådan anläggning, ska godkännas från djurskydds- och djurhälsosynpunkt innan de

- 1 uppförs,
- 2 byggs till eller byggs om,
- 3 ändras på ett sätt som är av väsentlig betydelse från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt, eller
- 4 tas i anspråk eller inreds för djurhållning eller djuruppfödning som de tidigare inte har använts för.

Första stycket gäller endast stall, andra förvaringsutrymmen och hägn avsedda för

- 1 hästar,
- 2 djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller pälsar, eller
- 3 djur som används i sådan undervisning som inte är djurförsök.

Länsstyrelsen ska besiktiga stall och andra förvaringsutrymmen samt hägn innan de tas i bruk eller, om det är mer lämpligt, snarast möjligt därefter. Nya tekniska system och ny teknisk utrustning för djurhållning ska ha godkänts från djurskydds- och djurhälsosynpunkt innan de får användas (prövas av Jordbruksverket).

Om du ska göra en mindre om- eller tillbyggnad i en stallavdelning som du har förprovat tidigare behöver du i vissa fall inte förpröva. Då kan du i stället göra en enkel anmälan till länsstyrelsen innan du påbörjar åtgärden, s.k. förhandsanmälan. För att få göra en förhandsanmälan krävs dock att samtliga kriterier nedan är uppfyllda:

- Stallavdelningen är i enlighet med länsstyrelsens senaste förprövningsbeslut.
- Åtgärden berör endast sådan djurkategori som du redan håller i stallavdelningen.
- Djurplatserna du ska bygga kommer att bestå av samma inhysningssystem som redan används i stallavdelningen för den berörda djurkategorin.

- Antalet platser som du ska bygga kommer efter åtgärden att motsvara högst 20 procent av det totala antalet sådana platser i stallavdelningen.

Om du är osäker på om du har rätt att göra en förhandsanmälan så bör du kontakta din länsstyrelse för information. Förhandsanmälan ska göras på blankett D173C som finns att ladda ner på www.jordbruksverket.se eller beställas hos länsstyrelsen. Blanketten ska skickas eller lämnas till länsstyrelsen i det län där anläggningen är belägen. Till anmälan ska fogas två exemplar av skalenliga plan- och sektionsritningar som visar åtgärdens omfattning.

Om du är berättigad att göra en förhandsanmälan får du påbörja åtgärden så fort länsstyrelsen fått din förhandsanmälan. Du behöver alltså inte invänta besked från länsstyrelsen. Det innebär samtidigt att du tar eget ansvar för att utrymmet utformas och används på ett sätt som är tillåtet enligt djurskyddsbestämmelserna. Om utrymmet inte uppfyller bestämmelserna kan länsstyrelsen kräva att du i efterhand åtgärdar bristerna eller förbjuda fortsatt djurhållning i utrymmet om bristerna är allvarliga.

Observera att det finns undantag från kravet på förprovning. Vilka dessa undantag är kan läsas mer om på www.jordbruksverket.se.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 6 kap.1, 3, 5-6 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:12) om förprovning (L35), 4, 9 §§, ändrad genom 2021:29*

D1.2 BRANDSKYDD

Vid förprovningspliktig ny-, till- eller ombyggnad av stallar ska dessa utformas så att det för djuren finns godtagbart byggnadstekniskt eller likvärdigt skydd mot brand samt godtagbara förutsättningar att rädda djuren vid brand. Detsamma gäller när en stallbyggnad ändras eller används på ett sätt som innebär en ökad brandrisk.

Om del av stallbyggnad används som garage, verkstad eller liknande med högre risk bör utrymmena klassas som egna brandceller för att hindra och begränsa brandspridning. Allmänna rådet anger att Lantbrukets brandskyddskommittés rekommendationer bör följas vid nybyggnad och större om- och tillbyggnad av stall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5), 2019:17, 2019:18, 2019:20 - 2019:24) om djurhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.4 § L10 Strutsfåglar, 3 kap.11 § L101 Häst, 5 kap.18 § L104 Nötkreatur, 5 kap.6 § L106 Grisar, 5 kap.9 § L107 Får, 5 kap.7 § L109 Getter, 5 kap.18 § L111 Fjäderfä, 5 kap.16 § L112 Kanin*

D2| Avel

Avelsförfarandet inom animalieproduktionen regleras i Djurskyddslagen (2018:1192), Djurskyddsförordningen (2019:66) samt i Jordbruksverkets föreskrifter för de olika djurslagen. Utöver dessa ska Statens jordbruksverks föreskrifter om avelsarbete L115 (SJVFS 2019:31) tillämpas vid avelsarbete med nötkreatur, svin, hästar, får och getter.

D2.1 AVEL

Grundvillkor

Vid avel/reproduktion får man inte använda djur som visat sig nedärva letalanlag, defekter eller andra egenskaper som kan ge upphov till lidande hos avkomman eller negativt påverkar avkommans naturliga beteende eller som med stor sannolikhet

nedärver sådana anlag, defekter eller egenskaper. Man får heller inte använda djur för avel om det visat sig att djuret med stor sannolikhet nedärver disposition för hög frekvens konstaterade sjukdomsfall, förlösningssvårigheter eller dödlighet hos avkomma i samband med födsel.

Detta gäller inte om reproduktion sker mellan två individer som med stor sannolikhet har anlagsuppsättningar vilka oavsett tänkbara kombinationer inte ger upphov till dödlighet, defekter eller andra egenskaper som medför lidande för avkomman eller negativt påverkar avkommans naturliga beteende. Om man tillämpar detta undantag och den ena parten i en parning är bärare eller med stor sannolikhet är bärare av ett recessivt anlag ska den andra parten vara testad negativ som bärare för samma anlag om ett sådant test finns. I annat fall ska den andra parten i parningen ha konstaterats med stor sannolikhet vara fri från samma anlag genom exempelvis härstamningsanalys.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap. 11 §*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 21 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:31) om avelsarbete, 3 §*

D2.2 MOTVERKA TJUVBETÄCKNING

Grundvillkor

Naturliga eller konstgjorda avelsförfaranden som orsakar eller kan orsaka lidande eller skada för något av de berörda djuren får inte tillämpas. Djurhållaren ska vidta åtgärder för att motverka så kallad tjuvbetäckning för unga och icke färdigutvecklade hondjur som ska användas i avel. Läs mer i avsnitt D28 avseende nötkreatur.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap. 11 §*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 21 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:31) om avelsarbete, 3-4, 7 §§*

D3| Avlivning och slakt

Du måste följa djurskyddsbestämmelserna och behärska avlivningsmetoden.

D3.1 AVLIVNING

Om ditt djur är sjukt eller skadat måste du snarast ge det nödvändig vård om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart. Det är ett krav att den som genomför avlivningen ska kunna hantera djur på ett bra sätt och behärska den aktuella avlivningsmetoden. Dessutom kan det finnas andra krav som inte regleras i djurskyddsföreskrifterna, till exempel krav på vapenlicens. För att licenspliktiga vapen ska få användas vid hemspekt och nödspekt måste det vara angivet på vapenlicensen att ändamålet är antingen jakt eller avlivning av djur. Du får alltså inte använda ett vapen som du har licens för om ändamålet enligt licensen är målskjutning.

Om du inte vill eller kan utföra avlivningen själv ska du kontakta en veterinär eller ett företag, till exempel vissa djurambulansföretag eller Svensk Lantbrukstjänst AB, som har erfarenhet av att avliva djur. Det är också tillåtet att be någon annan person som har kompetens att avliva djuret. Avlivning

av djur ska ske på ett sätt som gör att djuret inte utsätts för onödigt lidande. Fullständiga och detaljerade bestämmelser om bedövning och avlivning av olika djurslag finns på www.jordbruksverket.se.

Läs mer om detaljerade bestämmelser för hur djurets kropp ska hanteras efter avlivningen på www.jordbruksverket.se. Du kan läsa mer om bedövning och avlivning i Miljöhusesyn faktabank på www.miljohusesyn.nu.

Lantbruksdjur

Vid avlivning av lantbrukets djur används oftast samma metoder som vid vanlig slakt, det vill säga mekanisk bedövning med bultpistol (för fjäderfä avser begreppet bultpistol även instrument med ickepenetrerande bult) eller skjutvapen följt av avblodning, dock utan att köttet tas tillvara. Observera att avblodning alltid måste göras efter att djuret skjutits med bultpistol eller annat vapen, även om köttet inte ska bli livsmedel. Även vissa andra avlivningsmetoder är tillåtna.

Läs mer om bedövning och avlivning i Miljöhusesyn faktabank på www.miljohusesyn.nu.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:8) om slakt och annan avlivning av djur*, 2 kap. 1-2 §§, 7 kap. 1-7 §§, 7 kap. 18-23 §§, 9 kap. 1-8 §§, 9 kap. 13-21 §§, ändrad genom 2020:22
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1099/2009) om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning*

D3.2 ALLMÄNNA KRAV VID SLAKT OCH AVLIVNING

Djur ska förskonas från all smärta, plåga eller lidande som kan undvikas vid tidpunkten för avlivning och därmed sammanhängande verksamhet.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1099/2009) om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning*, Artikel 3, p 1
- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192)*, 5 kap. 1 §

D3.3 NÖDVÄNDIGA ÅTGÄRDER FÖR DJURENS VÄL OCH VE

Vid tillämpning av D3.2 ska företagarna särskilt vidta nödvändiga åtgärder för att se till att djuren:

- 1 garanteras fysiskt välbefinnande och skydd, särskilt genom att hållas rena, ges tillfredsställande temperaturförhållanden och skyddas från att falla eller halka,
  - 2 skyddas från skada,
  - 3 hanteras och inhyes på så sätt att hänsyn tas till deras normala beteende,
  - 4 inte visar några tecken på sådan smärta eller rädsla som kan undvikas, eller uppvisar annat onormalt beteende,
  - 5 inte hålls utan foder eller vatten under längre perioder samt
  - 6 inte utsätts för kontakt med andra djur om det skulle kunna skada deras välbefinnande och om detta kan undvikas.
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1099/2009) om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning*, Artikel 3, p 2

D3.4 KRAV FÖR SLAKTERI

Anläggningar för avlivning och därmed sammanhängande verksamhet ska vara utformade och konstruerade samt underhållas och drivas på ett sådant sätt att kraven i punkterna i D3.2 och D3.3 med säkerhet kan uppfyllas under de driftsförhållanden som kan förväntas råda i anläggningen under hela året.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1099/2009) om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning*, Artikel 3, p 3

D3.5 BEDÖVNING VID SLAKT

Djur får endast avlivas efter bedövning i enlighet med de metoder och de särskilda krav för tillämpningen av dessa metoder som anges i bilaga I. Avsaknad av medvetande och känsel ska bibehållas till dess att djuret är dött. Undantag gäller för djur som slaktas med särskilda metoder som påbjuds av religiösa riter, under förutsättning att slakten äger rum i ett slakteri.

Ett djur som slaktas eller i annat fall avlivas genom avblodning ska vara bedövat. Innan djuret är dött får inte några andra åtgärder vidtas. När slakten eller avlivningen utförs med en metod som kräver att djuret först måste bedövas, ska bedövningen ges så att djuret snabbt blir medvetslöst. Medvetandet får inte återkomma.

Läs mer om metoder för bedövning och avlivning i Miljöhusesyn faktabank på www.miljohusesyn.nu.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192)*, 5 kap. 1 §
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66)*, 6 kap. 1 §
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1099/2009) om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning*, Artikel 4

D4| Egen transport av egna djur

Reglerna omfattar transporter i samband med ekonomisk verksamhet dvs. de flesta transporter inom lantbrukssektorn, inklusive då en uppfödare transporterar egna djur. Enskilda medlemsländer får ställa högre nationella krav. Sverige har sedan tidigare nationella föreskrifter. I Miljöhusesyn behandlas endast den lagstiftning som gäller djurhållare som i ekonomisk verksamhet transporterar egna djur.

Om man transporterar egna djur längre än 50 km eller om man transporterar andras djur är regelverket avsevärt mer omfattande (se direkt i lagstiftningen). T.ex. måste man ansöka om tillstånd som transportör om man transporterar egna djur längre än 65 km eller fler än 8 gånger per år under 65 km. Då måste man också ha sitt fordon djurskyddsbesiktigt hos länsstyrelsen. Transporterar man nötkreatur, får, getter, grisar, fjäderfä eller hästar måste man dessutom ha ett kompetensbevis. Du är skyldig att kontrollera att transportören har tillstånd om du inte själv transporterar dina djur.

Lista på registrerade transportörer finns på www.jordbruksverket.se. Mer information om vilka regler som gäller vid djurtransporter finns på www.jordbruksverket.se.

Observera att de svenska riktlinjerna kan skilja sig från de övriga europeiska ländernas riktlinjer.

D4.1 TRANSPORT AV EGNA DJUR – TRANSPORTÖRSTILLSTÅND, M.M.

Transport av egna djur – transportörstillstånd, m.m. Om du transporterar djur inom en ekonomisk verksamhet, t.ex. som lantbrukare, professionell travtränare eller inom din yrkesmässiga avelsverksamhet, krävs transportörstillstånd, fordonsintyg att fordonet ska vara kontrollerat av länsstyrelsen och registrerat hos Jordbruksverket samt kompetensbevis.

Transportörstillstånd

För att få ett transportörstillstånd ansöker du om detta hos Jordbruksverket. Verket tar ut en administrativ avgift. Du kan ansöka om tillstånd för korta transporter under åtta timmar eller för långa transporter över åtta timmar. Det ställs ytterligare krav på det fordon du ska använda för långa transporter. Observera att det finns en särskild blankett som du ska använda om du inte har eget fordon.

Du måste ha ett intyg som visar att det fordon du använder är besiktigt och godkänt. Det är länsstyrelsen som besiktigar fordonet. Länsstyrelsen tar ut en avgift för besiktningen, beroende på fordonets storlek. Efter besiktningen ska besiktningsunderlag och intyg på att fordonet uppfyller gällande krav skickas till Jordbruksverket, som sedan utfärdar intyg om godkännande. Fordonsintyget ska finnas med i bilen när du transporterar djur.

Kompetensbevis

För att du ska få transportera nötkreatur, får, getter, grisar, fjäderfä eller hästar måste du även ha ett kompetensbevis. Detta gäller endast inom ekonomisk verksamhet.

Undantag

Om du transporterar egna djur i eget fordon kortare sträckor än 65 kilometer och i mindre omfattning behöver du inte ha transportörstillstånd eller kompetensbevis. Som en tumregel för mindre omfattning gäller åtta eller färre gånger per år. Undantaget gäller också för dig som transporterar egna djur till veterinär, bete eller om djuren ingår i ett bevarandeprogram. Detta är även ett undantag då transporter sker i en icke ekonomisk verksamhet.

Observera att de svenska riktlinjerna kan skilja sig från de övriga europeiska ländernas riktlinjer. För mer information, läs på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1/2005) om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden - Art 3*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 1 kap 8 § och 2 kap 4-5 §§*

D4.2 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – KORTA TRANSPORTER

Dessa bestämmelser gäller när du transporterar egna djur med ditt eget fordon och transporten inte går längre från gården än 50 kilometer.

- Du får bara transportera dina djur när de är lämpliga att transportera.
- Om det behövs ska du kunna sköta om djuren under transporten.
- Utrymmet där djuren transporteras ska vara utformat så att djuren kan stå upp och ligga ner i naturlig ställning.
- Om det behövs ska du i utrymmet kunna sätta in skiljevägar som skyddar djuren.
- Utrymmet där djuren transporteras ska ha god ventilation.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 3 kap.1 §*

D4.3 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – RENGJORT TRANSPORTMEDEL

Ett transportmedel ska vara rengjort och vid behov desinficerat innan ilastning sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 4 kap.1 §*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien. Bilaga I del A, II punkt 4b och c*

D4.4 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – I- OCH URLASTNING

Vid i- och urlastning ska lämplig utrustning finnas och bryggor, ramper eller landgångar ska, om det inte är uppenbart onödigt, användas. Denna utrustning ska vid behov vara försedd med räcken och tvärgående ribbor eller halkfritt underlag samt ha minsta möjliga lutning. Utrustningen ska väl ansluta till lastutrymmet så att djuren inte kan skadas vid i- och urlastning. Ägaren till anläggningen ansvarar för att den fasta utrustningen hålls i gott skick. Transportören ansvarar för att tillgänglig utrustning används på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 4 kap.2 §*

D4.5 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – UNDVIKA SKADOR

Transport av djur ska ske på sådant sätt att de inte riskerar att skadas eller orsakas onödigt lidande.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 1 kap.9 § 2 p*

D4.6 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – LÄCKAGE

Läckage av urin och spillning ska minimeras, så att det inte sprids ut från fordonet under transporten.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1/2005) om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden - Bilaga 1*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 3 kap.4 §*

D4.7 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – SKYLTAR

Vid transport av egna djur en sträcka som är längre än 50 km (vid kortare sträcka, under 50 km behövs ingen skyltning) ska transportfordonet vara skyltat med information om att transporten innehåller levande djur (gäller ej personbilar). Skyltarna ska vara placerade väl synligt fram- och baktill. Texten, på svenska eller engelska, ska vara lätt att läsa även på avstånd.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1/2005) om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden - Art. 3*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 6 kap.1 §*

D4.8 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR – SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Sjuka eller skadade djur får inte transporteras. Det gäller dock inte djur med en lindrig skada eller sjukdom och då transporten inte kan anses medföra lidande. Detsamma gäller vid transport av djur till veterinär. Vid tveksamhet ska veterinärs råd följas.

Dräktiga och nyfödda djur får transporteras om t.ex. en ko kalvat på bete i olämpligt väder, förutsatt att transportsträckan understiger 50 km och det gäller transport av egna djur. Djuren måste bedömas vara i skick för transport, få ordentlig plats, extra mjukt underlag och köras så försiktigt som möjligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 1 kap.7 §*

D4.9 EGEN TRANSPORT AV EGNA DJUR - DRÄKTIGA DJUR

Transport av dräktiga grisar får inte ske inom två veckor före beräknad förlossning. Transport av andra djurslag än dräktiga grisar och djurslagen nedan får inte ske under dräktighetens sista femtedel. Vid mer än dygnslånga transporter får dräktiga hästdjur, nötkreatur, får, getter och grisar inte transporteras inom sex veckor före beräknad förlossning. Kalvar under två veckors ålder får inte transporteras. Övriga nyfödda däggdjur får transporteras tidigast vid en veckas ålder under förutsättning att naveln är läkt. Transport av moderdjur får ske, när det

gäller nötkreatur tidigast tre veckor efter förlossning, och när det gäller övriga djurslag tidigast en vecka efter förlossningen. Transport understigande 24 timmar av dräktiga djur får inte ske inom följande tider före beräknad förlossning:

- Hästdjur - 35 dygn
- Nötkreatur - 28 dygn
- Får och getter - 14 dygn

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:7) och allmänna råd om transport av levande djur, 5 kap. 20-21 §§*

D5| Livsmedelssäkerhet inom animalieproduktionen och animaliska livsmedel

EU:s livsmedels- och foderlagstiftning omfattar hela livsmedels- och foderkedjan från primärproduktionen och framåt. Den som föder upp livsmedelsproducerande djur eller har t.ex. bi-odling, mjölk- eller äggproduktion omfattas också av livsmedelslagstiftningen om syftet är att leverera produkterna till ett slakteri, mejeri, äggpackeri osv., till butiker eller restauranger eller direkt till konsumenter. Den som håller livsmedelsproducerande djur eller producerar primärprodukter för konsumtion enbart i det egna hushållet omfattas däremot inte av bestämmelserna i livsmedelslagstiftningen.

I livsmedelslagstiftningen betonas bland annat krav på spårbarhet i hela kedjan, kontroll av den egna verksamheten och producentansvar. EU-lagstiftningen är inriktad på målen att säkra livsmedel och säkert foder, men är också flexibel. Lagstiftningen anger därför inte i detalj hur saker och ting rent praktiskt ska genomföras. Arbetssättet ska däremot innefatta dagliga rutiner för en säker och hygienisk produktion, så att bestämmelserna i lagstiftningen uppfylls. I förordning (EG) nr 178/2002 finns allmänna bestämmelser om bl.a. företagets ansvar för information, spårbarhet och återkallande av produkter.

I förordning (EG) 852/2004 finns allmänna hygienregler vid uppfödning av livsmedelsproducerande djur och produktion av animaliska livsmedel och i förordning (EG) nr 853/2004 finns särskilda hygienbestämmelser vid produktion av bl.a. mjölk och ägg. Enligt EG-förordning nr 852/2004 ska primärproducenten vid uppfödning, slakt eller jakt av djur eller vid produktion av primärprodukter av animaliskt ursprung förhindra att livsmedlen förorenas genom luft, jord, vatten, foder, gödselmedel, läkemedel, växtskyddsmedel eller biocider. Förordningen innehåller även regler om lagring, hantering och bortskaffande av avfall.

D5.1 REGISTRERING - PRODUKTION AV LIVSMEDEL OCH UPPFÖDNING AV LIVSMEDELSPRODUCERANDE DJUR *Grundvillkor*

Om du är primärproducent och föder upp djur eller producerar primärprodukter för livsmedelsändamål, ska du vara registrerad som livsmedelsföretagare i det län där din anläggning finns eller din huvudsakliga verksamhet bedrivs. Det gäller både om du ska starta en ny verksamhet och om du har en äldre verksamhet som ännu inte registrerats. Görs betydande ändringar i verksamheten, upphör eller byter ägare ska en ny registrering göras. Som primärproducent ansvarar du för att dina anläggningar är registrerade. Hos länsstyrelsen finns en e-tjänst för registrering.

Om du är osäker på om du är registrerad så kontakta din länsstyrelse. Läs mer om registrering i stycket nedan. Om du tänker sälja dina primärprodukter till konsumenter ska du anmäla detta till din kommun. Om du vill sälja opastöriserad mjölk direkt till konsumenter finns särskilda regler om registrering, se punkt D5.2. Läs mer om försäljning av små mängder primärprodukter direkt till konsument längre ned.

Anmälan om registrering av pågående verksamhet och nyetablering

Länsstyrelsen har en e-tjänst där du kan registrera din anläggning. Alla uppgifter som behövs fylls i direkt på webbplatsen. Den som har e-legitimation kan skicka in sin registrering direkt. Det går även bra att skriva ut ansökan och skicka in den i pappersform. E-tjänsten hittar du på länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se. För dig som inte kan eller vill använda e-tjänsten finns en blankett för anmälan om registrering. Läs mer om Registrering och godkännande på www.livsmedelsverket.se.

OBS! Du får inte påbörja en ny verksamhet innan du har registrerat verksamheten. Bestämmelser finns även i 39 c § livsmedelsförordningen om sanktionsavgifter för den som har påbörjat en verksamhet utan att först ha registrerat den hos den behöriga myndigheten. Bestämmelserna gäller alla som påbörjat verksamheten efter den 1 januari 2019.

Kompletterande information om kvalitetssäkringssystem

Många primärproducenter följer nationella branschriktlinjer och djuruomsorgsprogram eller har certifierat verksamheten. Informationen om detta är frivillig men kan påverka länsstyrelsens kontroll. I samband med registreringen kan du ange om du följer eller är certifierad enligt något system.

Försäljning av små mängder primärprodukter

Säljer du eller tänker sälja små mängder av dina primärprodukter direkt till konsumenter på t.ex. torget, gården eller till lokala butiker, caféer eller restauranger ska du anmäla detta till din kommun. Kommunen fattar beslut om denna del av din verksamhet behöver registreras eller om det räcker med en registrering av primärproduktionen hos länsstyrelsen. Planerar du att sälja opastöriserad mjölk direkt till konsumenter måste du i förväg anmäla detta för registrering till länsstyrelsen, se punkt D5.2. Läs mer om Försäljning av små mängder på www.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2022:8) om registrering och godkännande, 2-6 §§, ändrad genom 2022:13*

D5.2 SÄLJA OPASTÖRISERAD MJÖLK DIREKT TILL KONSUMENT

Producenter som avser att leverera små mängder opastöriserad mjölk direkt till konsumenter ska anmäla verksamheten till länsstyrelsen för särskild registrering.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, artikel 1.2 c*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, 76 §, ändrad genom 2022:9*

D5.3 SPÅRBARHET

Grundvillkor

Med spårbarhet menas möjligheter att spåra och följa livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och andra ämnen som är avsedda för eller kan ingå i ett livsmedel, genom alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan.

Spårbarheten gäller ett steg bakåt och ett steg framåt i hela livsmedelskedjan från jord till bord. Definitionen av primärproduktion innebär att livsmedelsföretagare som föder upp djur eller som producerar primärprodukter av animaliskt ursprung omfattas.

Vid inköp ska man kunna uppge från vilken juridisk person som varorna köpts. Vid försäljning eller överlåtelse ska man kunna uppge till vilken juridisk person som varor har levererats. Kravet på spårbarhet gäller inte livsmedel som levererats direkt till slutkonsument. För att uppfylla kraven krävs dokumentation, som åtminstone ska innehålla uppgifter om följande för dig som säljer eller överlåter:

- Vem produkter eller djur har levererats till,
- vad som levererats (typ och mängd av produkt eller djur inklusive identifikationsmärkning), samt
- när leverans skett (datum).

För dig som köper eller övertar:

- Vem som levererat produkter eller djur,
- vad som levererats (typ och mängd av produkt eller djurslag och antal djur inklusive identifikationsmärkning), samt
- när leverans skett (datum).

Det kan räcka med leverantörssedlar om all information finns så att livsmedel eller foder enkelt kan spåras, kunder och konsumenter kan informeras, och produkter tas tillbaka om det är eller misstänks vara hälsofarligt, felaktigt märkt eller på annat sätt otjänligt. Dokumentationen ska kunna plockas fram på myndighetens begäran. Sverige har förespråkade att dokumentationen ska sparas en tid som beror på livsmedlets hållbarhet. Fem år bedöms ofta vara lämpligt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D5.4 MÄRKNING

Grundvillkor

Djur och primärprodukter ska vara märkta eller åtföljas av sådan information så att de går att spåra. Rutinerna ska omfatta samtliga utgående djur och produkter och det ska finnas uppgifter om vem som är leverantör, kontaktuppgifter, typ av produkt samt ursprungsland (om relevant). Företagets rutiner ska säkerställa att alla produkter som levereras är märkta och går att identifiera på ett sådant sätt så att produkterna enkelt kan spåras vid behov. Detta är grundvillkor inom primärproduktionen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18.4*

D5.5 ARKIVERING

Grundvillkor

De uppgifter som krävs för spårbarheten ska förvaras och bevaras på ett sådant sätt att de enkelt kan tas fram vid behov eller på myndighetens begäran. Enligt kommissionens riktlinjer till artikel 18 i förordning 178/2002 bör dokumentationen sparas:

- Minst sex månader efter tillverknings- eller leveransdatum för produkter med kortare hållbarhetstid än 3 månader eller utan sista förbrukningsdag, t.ex. frukt och grönsaker,
- under hela hållbarhetstiden plus sex månader till för produkter med längre hållbarhet än tre månader, samt

- fem år från tillverkningsdatum eller leveransdatum för produkter utan specificerad hållbarhetstid rekommenderas generellt. Om producenten känner till att produkterna är avsedda att t.ex. frysas in eller konserveras bör dokumentationen sparas i fem år.

Några exempel på rapporter som är av betydelse för livsmedelssäkerheten:

- Tankbilskvitton som visar mjölkens temperatur vid hämtning, bör sparas minst 1 månad,
- tankbilsprov som visar bland annat mjölkens bakteriemängd - celltal,
- temperatur- eller fukthaltsmätning i lagerlokaler,
- slaktavräkningar som visar om förorenade djur har levererats, samt
- kvalitetsbedömning av honung.

Rapporter från offentlig kontroll och åtgärder som vidtagits på grund av avvikelser som noterats ska också dokumenteras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D5.6 MÄRKNING OCH PRESENTATION - KONSUMENTFÖRPACKNINGAR

Livsmedel som förpackas i konsumentförpackningar ska märkas enligt den så kallade informationsförordningen (EU 1169/2011) och Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) om livsmedelsinformation. Märkningen och förpackningarnas utseende får inte vara vilseledande för konsumenterna. Detta gäller även frivilliga märkningar, t.ex. IP. Partier som levereras till butiker, grossister eller industrier ska också vara korrekt märkta. Läs mer om Information, märkning och påståenden på www.livsmedelsverket.se.

För vissa primärprodukter finns särskilda bestämmelser om märkning och information i samband när primärproducenten levererar av sina primärprodukter direkt till konsumenter eller till lokala detaljhandelsanläggningar som levererar direkt till konsumenter. Läs mer i Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, 45-81 §§ om leveranser av små mängder animaliska primärprodukter och vissa slags kött till konsumenter och till lokala detaljhandelsanläggningar på www.livsmedelsverket.se.

Honung ska följa märkningsbestämmelserna i Livsmedelsverkets föreskrifter. Läs mer om Livsmedelsverkets föreskrifter om honung (LIVSFS 2003:10) på www.livsmedelsverket.se.

Läs mer om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna på www.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna osv*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) om livsmedelsinformation, ändrad genom 2022:6*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, 45-81 §§, ändrad genom 2022:29*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2003:10) om honung, ändrad genom 2017:1*

D5.7 MÄRKNING OCH PRESENTATION - ENLIGT HANDELSNORMER

Grundvillkor

Produkter av animaliskt ursprung, t.ex. ägg, och som omfattas av EU:s kvalitets- och handelsnormer ska alltid märkas enligt dessa. Syftet är att förhindra införande och spridning av smittsamma sjukdomar som kan överföras till människor via livsmedel, bl.a. genom att vidta försiktighetsåtgärder när nya djur införs och rapportera till den behöriga myndigheten vid misstänkta utbrott av sådana sjukdomar.

Läs mer om Nyheter om handel och marknad på www.jordbruksverket.se. och läs mer om E - Handelsnormer på www.livsmedelsverket.se.

Föreskrivna märkningsuppgifter ska finnas på förpackade livsmedel. Det finns särskilda regler om producentkod som kompletterar handelsnormerna då ägg säljs direkt till konsumenter i Livsmedelsverkets föreskrifter LIVSFS 2005:20 om livsmedelshygien, 40-41 §§.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A punkt 4 b*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, ändrad genom 2022:29*

D5.8 LIVSMEDELSSÄKERHET - RENGÖRING

Alla lokaler och utrymmen som används i samband med primärproduktionen ska hållas rena och när det är nödvändigt, desinficeras på lämpligt sätt efter rengöringen. Det ska finnas ändamålsenliga rutiner för rengöringen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I, Del A II, 4a*

D5.9 LIVSMEDELSSÄKERHET - HYGIENISKA VILLKOR

Utrustning, behållare, transportlådor, fordon och fartyg skall hållas rena och, när det är nödvändigt, desinficeras på lämpligt sätt efter rengöringen. Utrustning och utrymmen som används vid hantering, transport och lagring av primärprodukter ska vara utformade och underhållna på ett sådant sätt att risken för kontaminering minimeras. Personalflödet mellan lokalerna ska vara utformat så att risken för kontaminering minimeras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I Del A II, 4b*

D5.10 LIVSMEDELSSÄKERHET - VATTEN

Dricksvatten eller rent vatten ska användas när så krävs för att förhindra förorening.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I Del A II, 4d*

D5.11 LIVSMEDELSSÄKERHET - PERSONAL

Se till att personal som hanterar livsmedel är vid god hälsa och får utbildning om hälsorisker. Det finns inte reglerat i lagkraven att det ska vara någon särskild utbildning, det viktigaste är att personalen har relevant kunskap om hygien. Personalen ska så långt som möjligt förhindra smittspridning samt ha kunskap om smittförebyggande åtgärder som bidrar till att minska risken för spridning av smittämnen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I Del A II, 4e*

D5.12 LIVSMEDELSSÄKERHET - DJUR OCH SKADEDJUR

Förhindra så långt det är möjligt att djur och skadedjur orsakar förorening. Skadedjurskontrollen ska omfatta ytterområden, utrymmen där livsmedel hanteras och förvaras samt övriga utrymmen för t.ex. avfall. Skadedjurskontrollen ska dokumenteras och dokumentationen ska sparas lämplig tid. Dokumenta-

tationen ska innehålla uppgifter om preparat, plats, datum och vem som utfört bekämpningen. Däremot finns inget krav på att det ska finnas en karta över gården var preparatet har placerats ut.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I Del A II, 4f*

D5.13 LIVSMEDELSSÄKERHET - LAGRA OCH HANTERA AVFALL OCH FARLIGA ÄMNER

Grundvillkor

Kemiska produkter ska förvaras avskilt från livsmedel. Avfall får inte förvaras så att livsmedel förorenas. Exempel på kemiska produkter kan vara betat utsäde, gödselmedel, rengöringsmedel, diesel, bensin, smörjmedel och olika typer av bekämpningsmedel som biocider för till exempel skadedjursbekämpning samt växtskyddsmedel.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II, 4g*

D5.14 LIVSMEDELSSÄKERHET - LÄKEMEDEL

Grundvillkor

Veterinärmedicinska preparat ska användas på ett korrekt sätt, enligt kraven i tillämplig lagstiftning. Bestämmelserna omfattar livsmedelsproducerande djur som behandlats med:

- 1 Läkemedel, inklusive ex temporeberedda läkemedel, det vill säga läkemedel som är specialtillverkade för enskilt djur eller djurgrupp och homeopatiska läkemedel, eller
- 2 läkemedel som innehåller farmakologiskt aktiva substanser omfattas av bestämmelserna i Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2009:3) om karenstider.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II, 4j*

D5.15 LIVSMEDELSSÄKERHET - ÅTGÄRDER

Grundvillkor

Livsmedelsföretagarna ska vidta lämpliga åtgärder när de informeras om problem som uppmärksammas vid offentliga kontroller.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A II, 6*

D5.16 LIVSMEDELSSÄKERHET - DOKUMENTATION

Grundvillkor

Journal ska föras över all användning av veterinärmedicinska preparat eller annan behandling som djuren fått samt uppgifter om förekomsten av sjukdomar som kan påverka säkerheten hos produkter av animaliskt ursprung. Dokumentation ska innehålla:

- Datum för behandlingen,
- klockslag för behandlingen om karenstiden är kortare än 24 timmar,
- djurets identitet,
- diagnos,
- läkemedlets namn och dosering,
- behandlingstidens längd,
- karenstider,
- namn på förskrivande veterinär, samt
- namn på den som utfört behandlingen.

Om flera personer utför medicinering under behandlingsperioden bör detta framgå av dokumentationen. Dokumentationen kan göras genom att veterinärens besöksjournal sparas, förutsatt att den innehåller de begärda uppgifterna. På Jordbruksverkets webbsida finns även en blankett som kan användas vid läkemedelsjournal vid villkorad läkemedelsanvändning. Blanketten uppfyller Jordbruksverkets krav om journalföring och är ett komplement till den övriga dokumentationen. Hämta blankett på www.jordbruksverket.se.

När livsmedelsproducerande djur behandlas med homeopati ska dokumentationen innehålla uppgifter om:

- Djurens identitet,
- orsak till behandlingen,
- datum för behandlingen,
- preparatets namn,
- dosering och styrka,
- behandlingstidens längd samt,
- namnet på den veterinär som har kontaktats inför användningen.

Dokumentationen kan upprättas genom att veterinärens besöksjournal sparas, förutsatt att den innehåller de begärda uppgifterna.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I Del A III, 8b*

D5.17 LIVSMEDELSÄKERHET - JOURNALER, DOKUMENTATION SAMT RESULTAT AV ANALYSER

Grundvillkor

Journaler och dokumentation ska föras och bevaras under lämplig tid och på lämpligt sätt i förhållande till verksamhetens storlek och art. Det kan beröra, tankbilskvitton (visar mjölkens temperatur vid hämtning), bör sparas minst en månad), tankbilsprov (visar bland annat mjölkens bakteriemängd - celltal), temperatur- eller fukthetmätning i lagerlokaler, slaktavräkningar (visar om förorenade djur har levererats), kvalitetsbedömning av honung, grossister eller andra mottagare som utfört provtagning och analys av produkterna. Dokumentationen ska innehålla uppgifter om de åtgärder som vidtagits för att kontrollera faror i produktionen. På begäran ska relevanta uppgifter i journaler och dokumentation vara tillgängliga för kontrollmyndigheten och mottagande livsmedelsföretag.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II, 4i och bilaga I Del A III, 8d och e*

D5.18 BRANSCHRIKTLINJER

Rekommendation

För att göra det lättare att följa bestämmelserna har man tagit fram nationella branschriktlinjer inom vissa områden. Det är branschens egen beskrivning av hur målen i lagstiftningen kan uppnås, dvs. produktion av säkra livsmedel, rätt märkning och spårbarhet. Lagstiftningen måste alla följa. Syftet med branschriktlinjerna är att de ska hjälpa dig att producera säkra livsmedel. Lagstiftningen ställer krav på att du som producent ska ha rutiner för hygienisk och säker produktion. Branschriktlinjerna ger exempel på sådana rutiner och åtgärder.

Branschriktlinjerna är frivilliga, men ett bra hjälpmedel. I dagsläget finns det nationella branschriktlinjer för honung, grisproduktion, lamm- och nötköttproduktion och mjölk, grönsaker och bär. Branschriktlinjerna är bedömda av Livsmedelsverket och Jordbruksverket. Lär mer om Branschriktlinjer på www.livsmedelsverket.se.

D5.19 DOKUMENTATION AV PROVTAGNING OCH ANALYSER SOM GÄLLER DEN SOM FÖDER UPP LIVSMEDELSPRODUCERANDE DJUR

Grundvillkor

Livsmedelsföretagare som föder upp levande djur för livsmedelsproduktion ska dokumentera alla provtagningar och analyser som har betydelse för livsmedels säkerheten samt vidta tillräckliga åtgärder. Åtgärderna ska också dokumenteras. Detta är ett grundvillkor som gäller alla djurslag. Exempel på analyser och andra prover är salmonella, campylobakter, slaktavräkning (rena djur) och vattenanalyser.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A III Journaler 8c*

D5.20 DOKUMENTATION AV SJUKDOMAR HOS DJUR

Livsmedelsföretagare som föder upp djur eller producerar primärprodukter av animaliskt ursprung ska föra journal över bl.a. förekomsten av sjukdomar som kan påverka säkerheten hos produkter av animaliskt ursprung.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A II Hygienregler 4d*

D5.21 RENT VATTEN

Med rent vatten menas att vattnet inte innehåller mikroorganismer eller skadliga ämnen i sådana mängder att det direkt eller indirekt kan påverka hälsokvaliteten på livsmedlen (enligt art. 2 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004)). I de allra flesta fall räcker det med rent vatten vid rengöring av lokaler och utrustning men vid rengöring av utrustning som kommer i kontakt med opastöriserad mjölk bör de mikrobiologiska kriterierna för dricksvatten enligt Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten vara uppfyllda. För uppfödning av djur som ska ingå i livsmedelskedjan räcker det med rent vatten enligt beskrivningen i avsnitt D6.31.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II Hygienregler 4d*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten, ändrad genom 2021:10*

D5.22 RENA SLAKTDJUR OCH PRODUKTIONSDJUR

Livsmedelsföretagare ska vid uppfödning, slakt eller jakt av djur eller vid produktion av primärprodukter av animaliskt ursprung se till att slaktdjur och, när det är nödvändigt, produktionsdjur i möjligaste mån är rena.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II, hygienregler 4c*

D6 | Fodersäkerhet i djurhållningen

EU:s livsmedels- och foderlagstiftning omfattar hela livsmedels- och foderkedjan från primärproduktionen och framåt. Alla som producerar, hanterar, transporterar och lagrar foder eller utfodrar livsmedelsproducerande djur betecknas som foderföretagare. EU-lagstiftningen är inriktad på målen att säkra livsmedel och säkert foder, men är också flexibel. Lagstiftningen anger därför inte i detalj hur saker och ting rent praktiskt ska genomföras. Arbetssättet ska däremot innefatta dagliga rutiner för en säker och hygienisk produktion, så att bestämmelserna i lagstiftningen uppfylls.

Förordning (EG) nr 183/2005 fastställer de principer som gäller för hantering av foder, såväl på gården (primärproduktionen) som utanför gården (t.ex. kommersiell fodertillverkare, foderleverantör, mellanhänder, transport och lagring). Den svenska lagen om foder och animaliska biprodukter (2006:805) och förordningen om foder och animaliska biprodukter

(2018:334) är direkt anpassade till EG-förordningen. Jordbruksverket har utifrån lagen utverkat föreskriften om foder (SJVFS 2018:33). Denna reglerar hanteringen av foder, såväl till egna djur, som foder avsett att säljas eller avyttras på annat sätt till gård med livsmedelsproducerande djur.

Föreskriften behandlar även kommersiell försäljning av foder till andra anläggningar för utfodring av livsmedelsproducerande djur. Med foder avses sådant som i huvudsak består av vegetativa delar (strån och blad) av växter skördade utomhus såväl enskild foderråvara (t.ex. hö, ensilage, spannmål, trindsäd samt frön från oljev växter samt olika biprodukter från livsmedelsindustrin eller från energiproduktion) som fodertillsats (vitaminer, läkemedel och tillsatsmedel vid ensilering etc.) liksom olika slag av blandningar baserat på foderråvaror och fodertillsatser. Grovfoder innefattar vallväxter, helsädesensilage, diverse blaster samt ätliga delar av icke odlade växter till exempel löv och bark samt vasstäkt.

D6.1 FODER FRÅN REGISTRERAD FODERFÖRETAGARE

Grundvillkor

Foderföretagare och jordbrukare skall endast införskaffa och använda foder från anläggningar som är registrerade och/eller godkända. Vid användning av foder vid utfodring av livsmedelsproducerande djur, måste man förvissa sig om att den som levererar fodret är registrerad hos länsstyrelsen (primärproducenter av foder) alternativt hos Jordbruksverket (övriga foderföretag).

Detta gäller även användningen av eget foder. Enbart produkter som är märkta som foder och livsmedel får användas som foder. Detta krav på registrering gäller även företag i till exempel livsmedelsindustrin, som lämnar ut biprodukter som ska användas till foder. Se även avsnitt V1.3 Registrering av foderföretagare - primärproducent.

Läs mer om Leverera vegetabiliska livsmedel till foderanvändning på www.jordbruksverket.se och läs mer om Listor över anläggningar för foder och animaliska biprodukter och därav framställda produkter på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien - Art 5.6*

D6.2 GODKÄND FODERANLÄGGNING

Det krävs ett godkännande av Jordbruksverket för varje foderanläggning om du bedriver foderverksamhet enligt följande:

- Vid egen tillverkning och lagring av foder som innehåller läkemedel.
- Vid egen tillverkning av foder med inblandning av koccidostatika.
- Vid egen tillverkning av foder vid användning av vissa zootekniska tillsatser.
- Vid egen tillverkning av vissa fetter och oljor.
- Vid egen tillverkning av foder med inblandning av fiskmjöl/fjäderfämjöl/grismjöl.

Ansökan om godkännande görs via e-tjänsten för övriga foderverksamheter. Läs mer om e-tjänster och Verksamheter med foder och djurprodukter på www.jordbruksverket.se. Observera att det inte får finnas idisslare på gården om foder med fiskmjöl/fjäderfämjöl/grismjöl tillverkas, lagras eller utfodras med i anläggningen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien - Art 10*

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 2 kap. 7a-8 §§, ändrad genom 2022:3*

D6.3 SPÅRBARHET

Grundvillkor

Alla foderföretagare skall föra ett register över relevanta uppgifter om inköp, produktion och försäljning för effektiv spårning från mottagande och sändning, inklusive export, till slutdestinationen. Foderföretagaren ska spara dokumentationen över foderverksamheten för att säkerställa spårbarheten. Vid lagring och användning av läkemedel som blandas in i fodret rekommenderas dokumentationen att sparas under fem år.

Allmänna råd till 1 §, 1 p anger att foderrelaterad dokumentation bör sparas i minst fem år. Med spårbarhet menas möjligheter att spåra och följa livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och andra ämnen som är avsedda för eller kan ingå i ett livsmedel, genom alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan. Spårbarheten gäller ett steg bakåt och ett steg framåt i hela livsmedelskedjan inklusive foderkedjan, från jord till bord. Definitionen av primärproduktion innebär att odling och skörd omfattas av kraven på spårbarhet.

Det inkluderar bl.a. foder till livsmedelsproducerande djur. Vid inköp ska man kunna uppge från vilken juridisk person som varorna har köpts. Det kan räcka med leverantörssedlar om all information finns så att foder enkelt kan spåras och produkter lämnas tillbaka om det är eller misstänks vara hälsofarligt, felaktigt märkt eller på annat sätt otjänligt. Dokumentationen ska kunna plockas fram på myndighetens begäran. Företagaren ska kunna ange alla juridiska personer från vilka man erhållit foder om datum, typ (om foder avses) samt i vilken mängd.

Detta ska styrkas med leveranssedlar eller andra inköphandlingar så att det är möjligt att kunna spåra alla foderinköp till den som sålt eller på annat sätt avyttrat foder till anläggningen. Du ska också kunna visa dokumentation om din egen foderproduktion, t.ex. noteringar om hur mycket av det egenproducerade fodret (gröda och andel av skörden) som ges till djuren.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen, art 18.4*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien - Bilaga II, Journaler, p 1*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 5 kap. 1 §, ändrad genom 2022:3*

D6.4 FODERHYGIEN - BEHÅLLARE FÖR FODER

Grundvillkor

Behållare som används för förvaring av foder, exempelvis vid förvaring av spannmål och andra fodergrödor ska vara rena och torra. Undantaget när det gäller kravet på att behållare ska vara torra kan vara lagring av blöta råvaror såsom vassle och drank i blötfodersystem eller lagring av ensilage. Om damm- och foderrester ansamlas i foderbehållare och särskilt i kombi-

nation med fukt finns en risk för bakterietillväxt och mykotoxinbildning. Ett specifikt problem kan vara t.ex. tygsilos som står olämpligt och där det kan bildas fukt och mögeltillväxt (svarta silodukar).

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.5, bilaga I del A och bilaga III, p 1*

D6.5 FODERHYGIEN – RUTINER

Grundvillkor

Avfall får inte förvaras så att foder förorenas eller så att djur kan komma åt och förorena detta. Alla foderföretagare ska ha rutiner för säker och hygienisk produktion, så att målen i lagstiftningen uppfylls. Det innebär bland annat att man ska:

- Hålla lokaler och utrustning som används vid beredning och hantering av foder rena.
- Använda rent vatten för vattning och vid rengöring.
- Hindra att djur eller skadedjur förorenar fodret.
- Hantera och lagra avfall och kemiska produkter så att foder inte kan förorenas. OBS! Se också D6.7.
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.1, bilaga I del A och bilaga III p 1*

D6.6 LAGRING AV UTSÄDE

Grundvillkor

Utsäde skall lagras på rätt sätt och så att det är utom räckhåll för djur. Utsäde kan vara betat och innehålla kemikalier. Biologiskt betat utsäde (mikroorganismer) får inte heller användas som foder.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga I och bilaga III p 1*

D6.7 FODERHYGIEN – BRANSCHRIKTLINJER

Rekommendation

Hygienrutinerna underlättas när lokaler och utrustning är i sådant skick att smuts inte ansamlas och det är lätt att komma åt. Detta är bra att tänka på vid ny- eller ombyggnation och vid inköp av ny utrustning. Förslag till lämpliga rutiner finns i de nationella branschriktlinjerna för produktionsinriktningarna gris, nöt och får, hygienisk mjölkproduktion, foderråvaruproducenter m.fl.

Läs mer om Tillverka foder på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga I*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 4 kap, ändrad genom 2022:3*

D6.8 SYSTEM FÖR BEKÄMPNING AV SKADEDJUR

Ett system för bekämpning av skadedjur ska användas för att förhindra att skadedjur kommer in i djurproduktionsenheten, för att minska risken för kontaminering av foder och strö eller av djurproduktionsenheten.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, i kombination med bilaga III*

D6.9 SKADEDJUR

Grundvillkor

Vid behov skall foderföretagare vidta adekvata åtgärder i synnerhet för att så långt möjligt förhindra att djur och skadedjur orsakar kontaminering. Skadedjurskontrollen ska omfatta ytterområden, utrymmen där foder hanteras och förvaras samt övriga utrymmen för t.ex. avfall. Se även avsnitt V5.1 – V5.12.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.1, bilaga I, del A, I 4d*

D6.10 DOKUMENTATIONSKRAV - VÄXTSKYDDS- OCH BEKÄMPNINGSMEDEL

Grundvillkor

Du ska dokumentera de åtgärder du vidtagit för att minska risken för att fodret förorenas eller förstörs, samt kunna visa detta vid kontroll. Det innebär journalföring över all användning av växtskydds- och bekämpningsmedel samt åtgärder som vidtagits för att skydda fodret mot skadedjur, se V5.6, V5.10 och avsnitt V7.

Dokumentationskrav finns även vid analysresultat av fodrets hygieniska kvalitet, se punkt D6.12 samt vid läkemedelsbehandling och annan behandling, se punkterna D6.20, D6.26 och D11. Dokumentation om användning av växtskyddsmedel och bekämpningsmedel ska sparas i tre år.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.1, bilaga I - journaler 2a*

D6.11 DOKUMENTATIONSKRAV – ANALYSER

Grundvillkor

Dokumentera och beakta resultaten av alla analyser som görs på fodrets hygieniska kvalitet samt notera vilka åtgärder som vidtagits med anledning av analysresultatet (om resultatet inte medfört åtgärder ska det noteras att det tagits del av resultatet).

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.1, bilaga I del A*

D6.12 ANVÄNDNING AV GMO I UTSÄDE

Grundvillkor

Foderföretagare måste särskilt föra journal över användning av genetiskt modifierat utsäde. Om foderföretaget levererar spannmål eller oljeväxter är det av stor vikt att traditionella grödor och grödor odlade med GMO-utsäde inte sammanblandas. Detta ställer krav på företagets rutiner avseende kraven på spårbarhet. Köparen ska spara de dokument som visar inköp/användning i minst 5 år. Användningen av GMO i Sverige sker endast i fältförsök. Se även avsnitt V6 GMO.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1830/2003) om spårbarhet och märkning av genmodifierade organismer, art 5.1, bilaga I del A, II.2 b*

D6.13 SYRAKONSERVERING AV SPANNMÅL

Myrsyra får inte användas, ensamt eller i blandning med andra syror där den utgör mer än 50 % av blandningens vikt, för aerob syrakonsivering av oprocessad spannmål (dvs. normal syrakonsivering av spannmål) som har en vattenhalt på mer än 15 %. Läs mer om Tillverka foder på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1831/2003) om fodertillsatser*

D6.14 FODERMEDEL FRÅN ANNAT LAND (INFÖRSEL)

Vid egen införsel av foder är det viktigt att du skaffar sig god kännedom om det aktuella fodret och vilka regler som gäller. Vid införsel av riskråvaror t.ex. soja och raps, ska analys ske av salmonella och aflatoxin, enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2018:33). Från 1 januari 2019 behöver inte längre den som för in foder från tredje land till egna djur anmäla detta till Jordbruksverket. Du som köper foder från andra länder måste utföra en kontroll enligt ovan. I avvaktan på analysresultat ska foderpartiet ligga i karantän.

Foder med halter av aflatoxin som är högre än gränsvärdet får inte spädas ut med ren råvara eller genom minskad inblandning i foderblandningen. När du köper från svenska foderföretag har dessa kontroller redan gjorts. Foder från andra länder innebär stor risk att salmonella tas in i landet. Vid transport av foder från andra länder till den egna gården rekommenderar branschen kontakt med Svenska Djurbönders Smittskyddskontroll, SDS, tel. 0771-21 65 00, www.gardochdjurhalsan.se eftersom även transporten innebär smittrisker och detta ställer särskilda krav på kontroll av hygien.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 4 kap, 21 och 23 §§ samt bilaga 4, ändrad genom 2022:3*

D6.15 FODERRÅVAROR MED ANIMALISKT URSPRUNG

Grundvillkor

Förbud mot att utfodra med animaliskt protein

Det finns en risk att djur som utfodras med vissa animaliska proteiner överför TSE-sjukdomar, till exempel den så kallade galna kosjukan. Därför finns det restriktioner mot utfodring av vissa typer av animaliska proteiner. Detta är grundvillkor. Det är därför inte tillåtet att utfodra andra produktionsdjur än köttätande pälsdjur med kött- och benmjöl, di- /trikalciumfosfat, blodmjöl eller blodprodukter. Enligt ett undantag får dock på vissa villkor fiskar, grisar och fjäderfän utfodras med fiskmjöl, fjäderfämjöl, grismjöl, di- /trikalciumfosfat, eller blodprodukter.

Villkor för utfodring av fiskar, grisar och fjäderfän med fisk/fjäderfä/grismjöl, di- /trikalciumfosfat eller blodprodukter

Djurägare som vill blanda in fisk/fjäderfä/grismjöl, di-/trikalciumfosfat eller blodprodukter i foder till djuren på den egna gården måste vara godkända för detta av Jordbruksverket. Om idisslare finns på gården krävs separat hantering av idisslarfodret.

Idisslare

Idisslare får generellt inte utfodras med animaliskt protein eller foder som innehåller sådant protein. Mjölk får dock ges till djuren om mjölken kommer från samma gård. Om vissa krav på bearbetning uppfylls kan dessutom annan mjölk ges, liksom äggprodukter och gelatin som inte härrör från idisslare.

Mjölkeprodukter till övriga produktionsdjur

Om du avser att använda mjölk eller mjölkprodukter från mejeri som foder till andra produktionsdjur än idisslare ska detta anmälas via e-tjänsten för övriga foderverksamheter. Läs mer om e-tjänster och Verksamheter med foder och djurprodukter på www.jordbruksverket.se. Anmälan omfattar enbart sådana produkter som inte har värmebehandlats eller bara genomgått enkel pastörisering (t.ex. konsumtionsmjölk). Det

krävs godkännande för att använda sådana mjölkprodukter. Vassle som syrats till under pH 6 på mejeri kräver inte godkännande för att få användas. Mejeriet ska vara registrerad som foderanläggning.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati, artikel 7 och bilaga IV*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen, bilaga X*

D6.16 RUTINER VID INBLANDNING AV FODERTILLSATSER/FODERBLANDNINGAR

Grundvillkor

Djurägare och djurskötare ska ha god kunskap om vilka faror som finns vid blandning, hantering och utfodring, och hur dessa faror ska kontrolleras. Bedöm vilka faror som finns vid de olika momenten och hur farorna ska kontrolleras:

- Faran för att fel kategori av djur får fodret eller rester av det. Om foderblandning utförs simultant med utfodring måste logistiken säkerställa att fodret efter blandning transporteras till rätt djur eller grupp av djur. Ett sätt är att man efter utförd blandning tömmer foderblandaren innan nytt foder blandas. Vid inblandning av läkemedel i fodret ska blandaren rengöras efteråt, se avsnitt D6.17. Var särskilt försiktig om samma foderblandare används till olika kategorier av djur så att inte läkemedel eller tillsatser som kan finnas i efterföljande foderblandningar ges till fel djur (vilket skulle öka faran för att rester överförs i köttet).
- Faran för att lagrat foder förväxlas och ges till fel kategori av djur. Märk ut fodersilor och behållare tydligt, se till att fodret hamnar i angiven silo/behållare så att fodret ges till avsedda djur och/eller grupper av djur.
- Faran för att blandningen inte blir jämn. Regelbundna laborietester ska göras av fodrets homogenitet då läkemedel blandas in.

All personal som blandar, hanterar foder eller utfodrar djuren ska känna till och arbeta utifrån farobedömningen. Se också Se också avsnitt D6.17 – D6.26.

Kontrollera att använda fodertillsatser, finns med på EU-kommissionens lista över godkända fodertillsatser och att de används på ett korrekt sätt. Läs mer om Tillverka foder på www.jordbruksverket.se. Det ska också finnas rutiner som säkerställer att doseringen blir korrekt och blandningen homogen. Därför måste man regelbundet kontrollera vågar, t.ex. med kontrollvikter, och att omrörning och blandning sker i tillräcklig omfattning. Det är även krav på rengöring av foderblandare efter tillverkning av foder som innehåller läkemedel.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I del A II Hygienregler 4j*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1831/2003) om fodertillsatser, art 3.1*

D6.17 RUTINER VID INBLANDNING AV LÄKEMEDEL

Foderföretagare som tillverkar foder som innehåller läkemedel ska förfoga över lämpliga hjälpmedel som gör att han eller hon kan säkerställa att

- 1 det i foderblandningar ingår rätt läkemedel och rätt halt,
- 2 läkemedlet är homogent fördelat och att homogeniteten säkerställs genom regelbundna laboratorietester,
- 3 det inte finns någon möjlighet till oönskad interaktion mellan läkemedel, tillsatser och fodret,
- 4 foder som innehåller läkemedel är hållbart under den föreskrivna perioden,
- 5 foderblandare töms och rengörs efter det att en läkemedelsinblandning är avslutad, samt
- 6 bulkbilar eller liknande behållare som används för distribution av foder rengörs innan de används på nytt så att eventuella oönskade interaktioner eller kontamineringsrisker undviks.

Dessa rutiner gäller ej ensileringsmedel. Se också avsnitt D6.13–D6.26.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om krav för foderhygien, art 5 p 2*

D6.18 SYSTEM VID DISTRIBUTION AV FODER

Grundvillkor

Det ska finnas ett system vid distribution av foder som garanterar att rätt foder skickas till rätt destination på gården.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.5 bilaga III, p 2*

D6.19 VETERINÄR FÖRSKRIVNING AV LÄKEMEDEL FÖR INBLANDNING I FODER

Foder får endast innehålla läkemedel som är godkända av Läkemedelsverket eller enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 726/2004. Om läkemedel blandas i fodret ska detta ske efter veterinär förskrivning. Veterinären kan bistå med rådgivning. Läs bipacksedeln som följer med läkemedelspremixen och följ veterinärens råd. Se också D6.17 – D6.26.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, artikel 5.5, bilaga III, p 1*

D6.20 LAGRING AV FODER SOM INNEHÅLLER LÄKEMEDEL

Grundvillkor

Läkemedel som är avsedda att ingå i foderblandningar ska lagras på ett sådant sätt att de är lätta att identifiera och så att sammanblandning undviks med fodertillsatser, förblandningar eller foder som inte innehåller läkemedel. Foder, som innehåller läkemedel, ska hanteras och lagras separat från annat foder som inte innehåller läkemedel. Det får inte finnas någon risk att foder, som inte innehåller läkemedel, kan kontamineras med foder som innehåller läkemedel, så att andra djur än de avsedda får i sig läkemedel. Se också D6.18 – D6.26.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.5 bilaga III p 1*

D6.21 SKRIFTLIGA RUTINER MED LÄKEMEDEL

Foderföretagare ska föra anteckningar om de slag och kvantiteter av läkemedelsförblandningar som används och de foderblandningar innehållande läkemedel som tillverkas, lagrhålls eller distribueras. Därutöver ska foderföretagaren föra anteckningar om läkemedlets tillverkningsdatum samt namn och adress på den som levererat densamma.

Anteckningarna och handlingarna ska arkiveras i minst tre år räknat från datum för den sist införda uppgiften och ska på begäran kunna uppvisas för kontrollmyndigheten.

Läs mer i Inblandning av läkemedel i foder eller via ”top dressing” på www.jordbruksverket.se. OBS! Se också D6.18 – D6.26.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien*

D6.22 RENGÖRING AV TRANSPORTFORDON OCH UTFODRINGSUTRUSTNING

Grundvillkor

Transportfordon och utfodringsutrustning på jordbruksföretaget ska rengöras regelbundet, särskilt om de används för att leverera och distribuera foder som innehåller läkemedel. Detta är viktigt för att uppnå en god hygienisk kvalitet på fodret. Vid hantering/transport av foder som innehåller läkemedel eller foder som är avsett för visst djurslag/viss djurgrupp är det viktigt att säkerställa att det inte sker kontaminering av annat foder. För att uppnå detta är det viktigt att:

- Se till att lokaler, utrustning, behållare, transportlådor och fordon som används för produktion, beredning, klassificering, förpackning, lagring och transport av foder hålls rena och, när det är nödvändigt, desinficeras på lämpligt sätt efter rengöringen.
- När det är nödvändigt att säkerställa hygieniska produktions-, transport- och lagringsförhållanden för foder samt dess renhet.
- Använda rent vatten när det är nödvändigt att förhindra farlig kontaminering.
- Så långt möjligt förhindra att djur och skadedjur orsakar kontaminering.
- Se till att förpackningsmaterial inte förorsakar farlig kontaminering av foder.

Se också avsnitt D6.17 – D6.27.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, art 5.5, bilaga III, p 2*

D6.23 LÄKEMEDEL - LÅSBART UTRYMME

Foderföretagare ska lagra läkemedel som är avsedda att ingå i foderblandningar i ett avskilt och låst rum. Se också D6.17 – D6.27.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/4) om tillverkning, utsläppande på marknaden, användning av foder som innehåller läkemedel, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 och om upphävande av rådets direktiv 90/167/EEG, art 4, bilaga I, avsnitt 5, p 2*

D6.24 LÄKEMEDEL - OCH I FODER - MÄRKTA

Läkemedel och foder som innehåller läkemedel ska vara tydligt märkta och lätta att identifiera för att undvika sammanblandning med foder som inte innehåller läkemedel. Se också D6.17 – D6.27.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/4) om tillverkning, utsläppande på marknaden, användning av foder som innehåller läkemedel, om ändring av Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 183/2005 och om upphävande av rådets direktiv 90/167/EEG, art 4, bilaga I, avsnitt 5, p 2*

D6.25 ANDELEN LÄKEMEDEL I FODER

Foderföretagare i primärproduktionen ska se till att den dagliga dosen av läkemedel som ingår i en fodermängd minst motsvarar halva dagsgivan eller, ifråga om idisslare, minst hälften av dagsgivan kompletteringsfoder. I sistnämnda fall får kompletteringsfoder inte utgöras av mineralfoder. Se också D6.17 – D6.27.

- *Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) om foder, 3 kap.9 §, ändrad genom 2020:36*

D6.26 LÄKEMEDEL I FODER - DOKUMENTATION

NY

Foderföretagare ska senast den 28 februari varje år rapportera föregående års kvantiteter och utförd provtagning till Jordbruksverket. Foderföretagare ska rapportera inblandad kvantitet läkemedel, koccidiostatika och histomonostatika i foder. Rapporten ska omfatta följande uppgifter:

- a) Kontaktuppgifter om foderföretagaren.
- b) Uppgifter om foderanläggningen.
- c) Tidsperioden rapporten omfattar.
- d) Uppgifter om använda läkemedel och tillsatser omfattande i. preparatets namn, ii. procentuell andel aktiv substans, iii. djurslag och mängduppgifter, samt iv. leverantör av preparatet.

Rapportering kan göras på blankett D109 som gäller primärproduktion - förbrukning av läkemedel samt koccidiostatika och andra medicinskt verksamma substanser vid tillverkning för användning på den egna anläggningen. Rapporten avser endast preparat som har blandats i foder vid den egna anläggningen, d v s ej inköpt foder, ej preparat som distribueras via vattnet eller strös ovanpå fodret.

Se även D6.17 – D6.25.

- *Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) och allmänna råd om foder, 2 kap. 12 §, 2 p, ändrad genom 2022:3*

D6.27 FODERHANTERING

Grundvillkor

Vid distribuering och utfodring ska foder hanteras på ett sätt som garanterar att kontaminering inte sprids från kontaminerade lagerområden och kontaminerad utrustning. Det ska finnas rutiner, utrustning och lokaler på gården för att undvika att fodret kontamineras och förstörs vid distribution och utfodring. Ett av grundkraven för att bibehålla en god hygienisk kvalitet är att möjligheter och rutiner för rengöring av lokaler och utrustning finns.

Observera bruket av djupströbädd där djuren ofta konsumerar en del av strömaterialen och en minimal användning av strö kan orsaka en ogynnsam miljö ur smittspridningssynpunkt. Strö betraktas inte som foder då det inte är avsett för utfodring av djur.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, Artikel 5.5 i kombination med bilaga III p 2*

D6.28 KVALITETSKONTROLLPLAN

Skriftliga rutiner för att hantera de kritiska momenten och hur riskerna hanteras ska upprättas i en s.k. kvalitetskontrollplan. Observera att det inte räcker med att identifiera riskerna och genomföra en provtagning utan aktiva åtgärder ska vidtas för att minimera riskerna.

Det ska även finnas en planering för vilka åtgärder som ska vidtas om planen inte följs, t.ex. felaktig inblandad halt av en tillsats. Dessa krav kan beröra vissa djurproducenter som till exempel blandar fodertillsatser eller förblandningar i foder, till exempel rent E-vitamin (undantag gäller vid inblandning av ensileringsmedel). Kvalitetskontrollplanen ska anpassas till verksamhetens storlek.

Läs mer om Tillverka foder på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga II, kvalitetskontroll*

D6.29 FODER OCH STRÖ

Foder och strö som används i djurproduktionsenheten ska bytas ut ofta och får inte tillåtas bli möjligt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, artikel 5.5 i kombination med bilaga III*

D6.30 VATTEN

Vatten som är avsett som dricksvatten eller för vattenbruk ska vara av lämplig kvalitet för de djur som föds upp. Om det finns anledning att befara att djur eller djurprodukter kontamineras av vattnet ska åtgärder vidtas för att bedöma och minimera riskerna.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga III, p 2*

D6.31 UTFODRING- OCH VATTENUTRUSTNING

Grundvillkor

Utfodrings- och vattenutrustning ska utformas, byggas och placeras så att kontaminering av foder och vatten minimeras. Vattensystemen ska rengöras och underhållas regelbundet, när det är möjligt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga III, p 2*

D7| Läkemedel, hormoner m.m.

Läkemedel, hormoner mm. är avsedda att tillföras djur för att förebygga, påvisa, lindra eller bota sjukdom eller symptom på sjukdom. Hormoner får användas i avelstekniskt syfte under veterinärens ansvar. Grundvillkoren nedan gäller för djur avsedda för livsmedelsproduktion direkt till konsument eller vidare i livsmedelskedjan.

D7.1 ANVÄNDNING AV LÄKEMEDEL

Grundvillkor

Läkemedel ska användas restriktivt och endast efter veterinär förskrivning. Utfärdade recept är tidsbegränsade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:32) om läkemedel och läkemedelsanvändning, 1 kap. 2-3 §§, ändrad genom 2021:2*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/6) om veterinärmedicinska läkemedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A II Hygienregler 4j*

D7.2 ANVISNINGAR

Grundvillkor

Veterinären ska lämna noggranna skriftliga instruktioner beträffande läkemedlens användning, t.ex. behandlingstid och gällande karenstider. Det är grundvillkor att följa veterinärens anvisningar och karenstider. Dessutom ska veterinär informera om att djurhållaren bör rapportera misstanke om läkemedelsbiverkning till den veterinär som skrivit ut läkemedlet. Detta gäller även homeopatiska preparat.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:32) om läkemedel och läkemedelsanvändning, 3 kap. 17 §, ändrad genom 2021:2*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A II Hygienregler 4j*

D7.3 HOMEOPATIKA

Om du som djurägare vill behandla ett djur med homeopatika ska du alltid kontakta en veterinär innan behandling sker. Livsmedelsproducerande djur får behandlas med homeopatiska läkemedel vars aktiva beståndsdelar finns upptagna i tabell 1 i bilagan till förordning (EU) nr 37/2010 och under en veterinärs ansvar. Eftersom en veterinär alltid ska arbeta enligt vetenskap och beprövad erfarenhet begränsas veterinärens ansvar i det här fallet till att bedöma om det ur smittskydds- och djurskyddsskäl behöver vidtas någon annan åtgärd. Djurhållaren ska dokumentera behandlat djur, diagnos eller orsak till behandling, homeopatikans namn och dosering, datum, behandlingstidens längd samt kontaktad veterinär.

Homeopatika och ekologisk produktion

När djur i ekologisk djurhållning behöver behandling bör de enligt EU-bestämmelser behandlas med homeopatika eller andra alternativa produkter hellre än vanliga läkemedel. Detta gäller dock endast under förutsättning att dessa alternativa medel har en effektiv terapeutisk verkan.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 37/2010) om farmakologiskt aktiva substanser och deras klassificering med avseende på MRL-värden i animaliska livsmedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 834/2007) om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av förordning (EEG) nr 2092/91, art 14.1, e ii*

D7.4 FÖRVARING

Grundvillkor

Veterinären ska ge anvisningar om förvaring samt hur överblivna läkemedel, förpackningar, sprutor och kanyler ska tas om hand.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:32) om läkemedel och läkemedelsanvändning, 3 kap. 17 §, ändrad genom 2022:2*

D7.5 LÄKEMEDELSJOURNAL, DOKUMENTATION M. M NY

Grundvillkor

Register som ska föras av dem som äger och håller livsmedelsproducerande djur. Djurhållare ska dokumentera följande uppgifter vid behandling av livsmedelsproducerande djur eller djur för pälsproduktion:

- 1 Datum för behandlingen,
- 2 klockslag för behandlingen om karenstiden är kortare än 24 timmar,
- 3 djurets eller djurgruppens identitet,
- 4 diagnos eller orsak till behandling,
- 5 läkemedlets namn och dosering,
- 6 behandlingstidens längd,
- 7 karenstid, även om karenstiden är noll

- 8 namn och kontaktuppgifter på förskrivande veterinär i tillämpliga fall,
- 9 namn på den som har utfört behandlingen, samt
- 10 Namn eller företagsnamn och stadigvarande adress eller säte för leverantören (tex apotek, veterinär, foderföretag).

Veterinärens förrättningsunderlag kan användas för fortsatt dokumentation om den innehåller punkterna ovan. Dokumentation ska sparas minst fem år.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård, 7 kap. 12-13 §§, ändrad genom 2022:2*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/6) om veterinärmedicinska läkemedel och om upphävande av direktiv 2001/82/E, artikel 108*

D7.6 RECEPT, KVITTON ELLER MOTSVARANDE

Grundvillkor

Recept, kvitton eller motsvarande ska sparas i fem år så att inköp och innehav av läkemedel och homeopatika kan styrkas.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2019/6) om veterinärmedicinska läkemedel och om upphävande av direktiv 2001/82/E, artikel 108*

D7.7 BEHANDLINGAR MED PREPARAT SOM INTE ÄR LÄKEMEDEL

Grundvillkor

Alla behandlingar med preparat som inte är läkemedel, t.ex. biocider, medel mot yttre parasiter (ektoparasiter) och skydd mot insekter ska dokumenteras, se D7.5.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bil. 1, st. III, p. 8b*

D7.8 VILLKORAD LÄKEMEDELSANVÄNDNING

Grundvillkor

Veterinären kan i vissa fall bevilja villkorad läkemedelsanvändning till person som har genomgått kurs i läkemedelsanvändning för det djurslag som avses. Veterinär som tillhandahåller eller förskriver läkemedel för villkorad läkemedelsanvändning är skyldig att minst var femte vecka se till att instruktionerna följs. Observera att vid villkorad läkemedelsanvändning i stora mjölkbesättningar ska besök ske varje vecka. Veterinären ska årligen ompröva den villkorade läkemedelsanvändningen. Möjligheten att bevilja villkorad läkemedelsanvändning finns för besättningar med:

- nötkreatur som hålls för kött- och mjölkproduktion,
- gris,
- fjäderfä, får, get, ren och pälsdjur som hålls för produktion av kött, ägg, ull, skinn eller päls,
- odlad fisk.

Läs mer om Förskrivning och tillhandahållande till djurägare på www.jordbruksverket.se

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:32) om läkemedel och läkemedelsanvändning, 4 kap, ändrad genom 2022:1*

D7.9 HORMONER

Grundvillkor

Reglerna för användningen av hormoner gäller för dig som håller eller föder upp nötkreatur, grisar, får, getter, hovdjur, fjäderfä, kaniner och hägnat vilt. Hormoner får inte tillföras djur för att öka tillväxt eller avkastning. Hormoner får endast användas för att förebygga, påvisa, bota eller lindra sjukdom eller sjukdomssymtom. Undantag är brunstsynkronisering,

framkallning av abort, stimulering av ägglossning och att förhindra befruktning och värksammandragande på livmoder. Endast godkända hormonpreparat får användas. Dessa är receptbelagda och förskrivs av veterinär. Implantat får inte användas. Behandling med hormoner ska dokumenteras i stalljournal och/eller i en annan dokumentation. Betastimulerande substanser får inte förvaras på företaget.

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 96/22) om förbud mot användning av vissa ämnen med hormonell och tyreostatisk verkan samt av β -agonister vid animalieproduktion, artiklar 3-5, 7*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:32) om läkemedel och läkemedelsanvändning, 2 kap 12-21 §§, ändrad genom 2022:1*

D7.10 HORMONER – BEHANDLADE DJUR

Grundvillkor

Djur, enligt punkt D7.9, som behandlats med hormonpreparat får inte överlätas eller säljas före karenstidens utgång. Undantag finns för hästar med högt värde, t.ex. särskilt kapplopningshästar, tävlingshästar, cirkushästar eller hästar avsedda för betäckning, som får säljas innan karenstiden har gått ut under förutsättning att villkoren för tillförseln har uppfyllts och att behandlingen finns angiven i ett intyg som följer med djuret.

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 96/22) om förbud mot användning av vissa ämnen med hormonell och tyreostatisk verkan samt av β -agonister vid animalieproduktion, artiklar 3-5, 7*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:32) om läkemedel och läkemedelsanvändning, 2 kap 19, 21 §§, ändrad genom 2022:1*

D8| Bekämpning och förebyggande av smittsamma djursjukdomar

Epizootilagens sjukdomar - epizootier

Epizootiska sjukdomar (epizootier) är allvarliga smittsamma djursjukdomar som kan utgöra hot mot människors eller djurs hälsa. Ofta är det sjukdomar som skulle kunna medföra stora ekonomiska konsekvenser om de fick spridning i landet. Hanteringen av epizootiska sjukdomar regleras i epizootilagstiftningen (epizootilag, epizootiförordning och föreskrifter) och målet är att hålla landet fritt från dessa sjukdomar. För vissa av dessa sjukdomar finns också EU-gemensamma regler. Dessa är implementerade i den svenska lagstiftningen. EU-gemensamma regler finns till exempel för mul- och klövsjuka, blåtunga, BSE (galna kosjukan), scrapie, svinpest och aviär influensa (fågelinfluensa). Andra exempel på epizootiska sjukdomar är mjältbrand, tuberkulos, paratuberkulos, PRRS och Aujeszky's sjukdom.

Epizootilagstiftningen reglerar vad olika aktörer (djurhållare, veterinärer, myndigheter etc.) är skyldiga att göra vid misstanke om, respektive vid konstaterat fall av, epizootisk sjukdom. Vid åtgärder som myndigheterna (Jordbruksverket eller länsstyrelsen) beslutat om med stöd av epizootilagen (det vill säga beslut om bekämpning, avlivning, sanering etc.), ersät-

ter staten djurägaren för bekämpningskostnader och hela eller hälften av produktionsbortfallet beroende på vilken epizootisk sjukdom det rör sig om. Läs mer om epizootilagstiftningen i D8.1.

Zoonoslagen - salmonella

Zoonoslagstiftningen (zoonoslagen, -förordningen och föreskrifter) reglerar vad olika aktörer (djurhållare, veterinärer, myndigheter etc.) är skyldiga att göra vid misstanke om, respektive vid konstaterat fall av, sådana sjukdomar som lyder under zoonoslagen. En zoonos är en sjukdom eller ett smittämne som på ett naturligt sätt kan spridas mellan djur och människor, men i dagsläget är det bara salmonella som hanteras med stöd av zoonoslagen. Vissa andra zoonoser, till exempel mjältbrand, hanteras enligt epizootilagen, medan till exempel EHEC/VTEC hanteras med stöd av provtagningslagen. Läs mer om zoonoslagen och bekämpning av salmonella under D8.3.

Förebyggande lagstiftning - zoonoser

Förutom den sjukdomsspecifika lagstiftningen ovan, finns såväl EU-gemensamt som nationellt regelverk kring förebyggande åtgärder, som inte tar sikte på en specifik sjukdom utan handlar om allmänt förebyggande åtgärder. De nationella föreskrifterna om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen innehåller allmänna hygienregler och ett avsnitt med särskilda hygienregler för anläggningar som bedriver besöksverksamhet. Du som bedriver besöksverksamhet omfattas både av den allmänna delen och av de särskilda hygienreglerna för besöksverksamhet. Läs mer om smittförebyggande åtgärder i punkterna D8.4 – D8.10 samt under respektive djurslag.

D8.1 VID MISSTANKE OM EPIZOOTISK SJUKDOM

Om du som djurhållare (eller djurskötare) misstänker att djur i din vård kan ha drabbats av en epizootisk sjukdom ska du omedelbart kontakta en veterinär. I praktiken anses anmälningsplikten vara uppfylld i både nationellt och EU:s regelverk, när djurhållaren har kontaktat en veterinär. Tills dess att veterinären ger andra anvisningar ska du förhindra och begränsa smittspridningen genom att vidta följande försiktighetsåtgärder:

- Se till att det inte sker någon transport av djur, produkter eller material som kan medföra smittspridning från anläggningen eller området.
- Se till att inga djur inom anläggningen eller området flyttas från den plats där de befinner sig.
- Ingen person besöker anläggningen eller området.
- *Svensk författningssamling, Epizootilag (SFS 1999:657)*
- *Svensk författningssamling, Epizootiförordning (SFS 1999:659), ändrad genom 2007:483*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2021:48) om förebyggande och bekämpning av vissa djursjukdomar, 4 kap. 2 §*

D8.2 TILLTRÄDESFÖRBUD EFTER KONTAKT MED SMITTA

När ett fall av epizootisk sjukdom har konstaterats, träder epizootilagstiftningen in. För vissa sjukdomar gäller att en person, som har varit i kontakt med smittade djur eller smittförande material, har tillträdesförbud till utrymmen med mottagliga djur under en viss tid. Epizootilagstiftningens regler gäller oavsett om kontakten med de smittade djuren eller materialet har skett i Sverige eller utomlands. Tillträdesförbudet är olika långt för olika sjukdomar. För mul- och klövsjuka gäller tillträdesförbud i fem dygn.

För vesikulär stomatit, Aujeszky's sjukdom, boskapspest, infektion med bovin herpesvirus 1, peste des petits ruminants, får- och getkoppor, swine vesicular disease, klassisk svinpest, afrikansk svinpest, porcine reproductive and respiratory syndrome, aviär influensa (hönspest) eller newcastlesjuka gäller tillträdesförbud i två dygn. Som komplement till detta har branschen tagit fram särskilda rekommendationer för den som varit utomlands. Syftet är att förhindra smittspridning till svenska besättningar via utlandsresenärer.

Den som i Sverige eller utomlands har kommit i kontakt med djur eller produkter som är eller misstänks vara smittade av eller kontaminerade med någon av de sjukdomar som anges ovan, eller har kommit i kontakt med material som kan överföra dessa sjukdomar, ska före kontakt med djur av berörda djurarter i Sverige vidta följande åtgärder:

- 1 Duscha eller bada samt tvätta håret,
  - 2 tvätta de kläder som användes vid kontakttillfället i minst 60 °C. Kläderna kan också behandlas med annan metod som oskadliggör smittämnet, samt
  - 3 Tvätta och desinficera de skodon och den utrustning som användes vid kontakttillfället.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2021:48) om förebyggande och bekämpning av vissa djursjukdomar, 3 kap. 1-2 §§*

D8.3 ZOONOSLAGENS REGLER

Zoonoslagstiftningen är ett nationellt regelverk som styr hur vi hanterar misstanke om och konstaterade fall av den eller de sjukdomar som lagen omfattar. I dagsläget är det bara salmonella som lyder under zoonoslagen, det vill säga zoonoslagens regler tillämpas enbart på salmonella. Enligt zoonoslagen är du som djurhållare skyldig att låta undersöka dina djur, lämna uppgifter och hjälpa till vid undersökningen vid misstanke om, respektive vid konstaterat fall av salmonella. Om salmonella konstateras i besättningen kommer Jordbruksverket att besluta om åtgärder för bekämpning och sanering. Exempel på zoonoser hos fjäderfä är campylobacter, salmonella och vissa antibiotikaresistenta bakterier.

På motsvarande sätt som vid en epizooti finns möjlighet att ansöka om ersättning för dessa åtgärder, men ersättningsnivån är inte lika hög (i utgångsläget upp till 50%). För vissa produktionsformer lämnas ingen ersättning alls. För fjäderfä, nötkreatur och gris finns frivilliga förebyggande kontrollprogram, där anslutna besättningar har möjlighet till en högre ersättningsnivå (upp till 70%). Läs mer om dessa program under respektive djurslag. För fjäderfä finns ett obligatoriskt salmonellakontrollprogram som innebär regelbunden provtagning på besättningsnivå. Den obligatoriska salmonellakontrollen på fjäderfä regleras i en särskild föreskrift men utgår i grunden från EU-gemensamma regler. Läs mer om salmonellakontrollen i avsnittet om fjäderfä.

- *Svensk författningssamling, Zoonoslag (SFS 1999:658)*
- *Svensk författningssamling, Zoonosförordning (SFS 1999:660) ändrad genom 2006:820*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:101) om zoonotiska sjukdomar*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:2) om bekämpande av salmonella hos djur, ändrad genom 2014:34*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2007:19) om obligatorisk salmonellakontroll av fjäderfä*

D8.4 FÖRSIKTIGHETSÅTGÄRDER MOT LIVSMEDELSBURNÄ ZONOSER

Grundvillkor

I förordning EG 852/2004 om livsmedelshygien finns allmänna hygienregler för livsmedelsföretagare (EU-gemensamma regler). Bilaga 1 till förordningen rör primärproduktionen. Enligt denna bilaga 1, del A, II, punkt 4h, ska primärproducenten (djurhållaren) förhindra införande och spridning av smittsamma sjukdomar som kan överföras till människor via livsmedel. Det innebär att man ska ha lämpliga rutiner för att förhindra smittspridning, till exempel i samband med introduktion av nya djur. Detta är grundvillkor. Vid misstanke om sjukdom som kan överföras till människor via livsmedel ska djurhållaren anmäla detta till myndigheten vilket är grundvillkor. I praktiken anses anmälningsplikten vara uppfylld när djurhållaren har kontaktat en veterinär.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga 1, del A II, punkt 4h*

D8.5 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – HANDTVÄTT

Du måste se till att personer som vistas i din anläggning med djur har möjlighet att tvätta händerna med flytande tvål, varmt och kallt vatten före och efter kontakt med djur. Handdesinfektionsmedel ska också finnas tillgängligt. Det finns inget krav på var tvättmöjligheterna ska finnas på anläggningen men för vissa yrkesgrupper som veterinärer, hovslagare, klövvarkare, semipersonal, transportörer m.fl. som kommer till anläggningen för att utföra arbeten är det viktigt att möjligheten till en bra handtvätt kan ske nära djuren. Se också D8.6 – D8.10.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen, 6 §, ändrad genom 2021:5*

D8.6 MINSKA SMITTRISKEN – SÄRSKILDA HYGIENREGLER FÖR ANLÄGGNINGAR MED BESÖKSVERKSAMHET

På anläggningar med organiserad besöksverksamhet ska det dessutom finnas besöksregler som syftar till att minska risken för överföring av zoonotiska smittämnen mellan djur och människor. På en anläggning med organiserad besöksverksamhet ska djurhållaren för att minska risken för att smittämnen förs mellan djur och människor ta fram besöksregler som anpassats både till typ av verksamhet och till vilka som besöker eller besöks av verksamheten. Se också D8.5 – D8.10.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen, 8 §, ändrad genom 2021:5*

D8.7 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK – SKYDDSKLÄDER

Om du har livsmedelsproducerande djur i primärproduktion och är livsmedelsföretagare som omfattas av livsmedelslagstiftningen, måste personer som kommer in i din djurbesättning använda skyddskläder och skoskydd av engångsmaterial alternativt väl rengjorda skyddskläder eller väl rengjorda kläder samt väl rengjorda skodon. Anläggningens egna rengjorda skyddskläder och skodon kan också erbjudas. Se också D8.5 – D8.10.

Undantag

Om du håller enbart hästar (ej för livsmedel) och inga andra livsmedelsproducerande djur, är du undantagen kravet på skyddskläder/rengjorda kläder och skodon. Även du som håller livsmedelsproducerande djur på ren hobbybasis och inte omfattas av livsmedelslagstiftningen, är undantagen detta krav. Läs mer i Livsmedelsverkets Vägledning till kontrollmyndig-

heter m.fl. för Livsmedelskontroll i primärproduktionen, under punkt 14.12 Personhygien eller på www.livsmedelsverket.se för att läsa mer om den verksamhet man har omfattas av livsmedelslagstiftningen och om det då krävs skyddskläder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen, 7 §, ändrad genom 2021:5*

D8.8 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK - ORGANISERAD BESÖKSVERKSAMHET

Om du är djurhållare i en verksamhet där djur ingår i utbildningssyfte inom djurvård eller djurhållning har du ansvar för att informera om vilka smittskydds-förebyggande åtgärder som finns på anläggningen. Informationen som ska ges är hygienrutin för handtvätt och för användning av skyddskläder/-skor för alla elever och samtlig personal. Se också D8.5 – D8.10.

Om du är djurhållare med verksamhet där djur ingår i dagverksamhet och dagliga verksamheter (exempelvis grön omsorg och grön rehabilitering), har du samma ansvar som den som bedriver utbildningsverksamheter för att informera samtliga personer som deltar om smittskydds-förebyggande åtgärder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen, 8-11 §§, ändrad genom 2021:5*

D8.9 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK - ANMÄLA ORGANISERAD BESÖKSVERKSAMHET

Om besöksverksamheten innebär fler än två besökstillfällen per kalenderår ska denna verksamhet anmälas till länsstyrelsen. Med besökare menas person som deltar i en organiserad besöksverksamhet och som efter inbjudan eller via annonsering erbjuds möjlighet till direkt kontakt med djuren. Det omfattar inte personer som normalt vistas i besättningen/anläggningen och som inte deltar i den organiserade besöksverksamheten, eller som är där i syfte att köpa eller sälja djur eller är där för träningsverksamhet som inte bedrivs inom ramen för besöksverksamheten.

Blankett för Anmälan - om besöksverksamhet finns att ladda ned på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen, 12 §, ändrad genom 2021:5*

D8.10 MINSKA SMITTRISKEN VID GÅRDSBESÖK - BARNGRUPPER *Rekommendation*

Allmänna råden till 9-11 §§ säger att när gården får besök, särskilt av en barngrupp är följande särskilt viktigt:

- Besök av barn som är sju år eller yngre bör planeras och genomföras med stor omsorg eftersom småbarn är känsliga för EHEC.
- Barnen och vuxna ska tvätta och desinficera händerna både före och efter besök i stallet och efter kontakt med djuren. Verksamheter som tar emot barngrupper regelbundet samt verksamheter som tar emot många besökare bör även ha varmt vatten.
- Ordna med bra möjligheter till handtvätt, flytande tvål, torkmöjligheter av engångskaraktär och handdesinfektionsmedel.

- Fråga samtliga besökare om de varit på en gård utomlands de senaste två dagarna. Om svaret är ja, ska de inte gå in i ladugården. För länder med mul- och klövsjuka rekommenderas fem dagar.
- Se till att alla barn har stövlar eller grova skor på sig vid gårdsbesöket. Övriga besökare bör få skoskydd. Saknas skoskydd ska det finnas möjlighet att tvätta skorna före och efter besöket. Skorna måste vara synligt rena från smuts. Därför är det bra om det finns spolmöjligheter och en grov borste.
- Se till att barnen inte går på foderbordet eller inne i kalvboxarna.
- Om djuren får matas ska det bara ske med fodret på gården. Inga nötkreatur, får eller grisar får utfodras med matavfall.
- Om barnen har med sig matsäck ska den ätas efter besöket och alla barn (och även vuxna) måste vara extra noggranna med tvätt och desinficering av händerna. Om besökarna vill äta den medhavda matsäcken – hänvisa till en lämplig plats där det inte finns gödsel. Detta innebär t.ex. att betesmark eller kohagen inte är en lämplig fikaplatz. Se gärna till att det också finns en soptunna där eftersom matrester kan sprida smitta.
- Besökare ska aldrig bjudas på opastöriserad mjölk.

Se också D8.4 – D8.9.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen, 9-11 §§, ändrad genom 2021:5*

D9| Registrering av anläggning

Den som håller djur på land eller hanterar avelsmaterial ska registrera anläggningen där djuren eller avelsmaterialen hålls. Om du har hästar ska du också registrera hästarna som finns på anläggningen. Syftet med registreringen är att kunna spåra djuren om det blir ett sjukdomsutbrott.

D9.1 REGISTRERA ANLÄGGNING - DJURHÅLLNING

Alla aktörer som nämns i punktlistorna nedan ska registrera sin anläggning eller verksamhet hos Jordbruksverket. Du som gör något av följande ska registrera din anläggning:

- Driver anläggningar där djur hålls, oavsett antal,
- driver en anläggning som hanterar avelsmaterial, det vill säga om du i någon form hanterar sperma, ägg eller embryon samt
- transporterar hovdjur, klövdjur eller fjäderfän mellan olika länder.

Som en anläggning räknas den plats där djuren hålls, till exempel i ett stall, på ett bete, i ett vilthägn eller på ett hund- eller katthem. Den som driver anläggningen kan till exempel vara den som äger, hyr eller arrenderar den. Du som sedan tidigare har en produktionsplats ska inte skapa en ny anläggning (produktionsplats) utan komplettera uppgifterna om den befintliga, till exempel med nya djurarter.

I vissa fall behövs även registreringsnummer för beten. Detta gäller om betet ligger längre bort än 500 m och om det finns klövbärande djur som tillhör annan djurhållare emellan. Förändringar som medför att anmälda uppgifter inte längre stämmer ska senast en månad efter förändringen anmälas till Jordbruksverket.

Läs mer om Registrera anläggning för djur och avelsmaterial på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, ändrad genom 2023:2*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), artikel 84*
- *Europeiska kommissionens delegerade förordning (EU 2019/2035) om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) vad gäller bestämmelser om anläggningar som håller landlevande djur och kläckerier samt om spårbarhet för vissa hållna landlevande djur och kläckägg*

D10| Döda djur

D10.1 JOURNALFÖRING AV DÖDA DJUR

Grundvillkor

Journaler ska föras över dödligheten för djur på anläggningen. Syftet är att öka chansen att uppmärksamma och vid behov kunna åtgärda eller förebygga problem och att kunna se trender över tiden. Det finns inget krav på hur dödsfallsjournalen ska se ut eller att den ska innehålla individuuppgifter. Förutsatt att alla uppgifter om döda djur förs in i stalljournalen kan denna räknas som dödsfallsjournal, annars räcker löpande noteringar på valfritt sätt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), artikel 102*

D10.2 JOURNALFÖRING AV DÖDA DJUR – SKA SPARAS

Grundvillkor

Journalen över döda djur ska sparas i minst 3 år. Journalen ska kunna visas upp vid kontroll.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), artikel 102*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 28 §, ändrad genom 2023:2*

D10.3 OMHÄNDERTAGANDE AV DÖDA DJUR

Kadaver och delar av djur i primärproduktionen och hos andra djurhållare ska i väntan på borttransport förvaras så att de inte kan utgöra en smittrisk, bl.a. genom att vilda djur hindras från att komma åt materialet. Det ska förvaras åtskilt från djurhållarens levande djur så att transportören inte behöver komma i kontakt med de levande djuren.

Samtliga av lantbrukets djur som är dödfödda eller som dör under produktionstiden ska samlas in och transporteras till en anläggning som är godkänd för att ta emot djurkropparna, alternativt förbrännas i en av Jordbruksverket godkänd gårds-panna. Om djur som självdött eller avlivats och som ska hämtas för destruktion, ska detta göras av ett transportföretag som är registrerat av Jordbruksverket för vidare omhändertagande i godkänd anläggning. För lantbrukets djur är Svensk Lantbrukstjänst det enda företag som har riksomfattande insamling av döda djur.

Undantag från kravet att samla in döda djur finns i mindre djurtäta områden. Det rör sig i huvudsak om glesbygd i norra Sverige samt en bit söderut längs norska gränsen. Läs mer i bilaga 2 i SJVFS 2006:84, om vilka områden dessa är.

Information om slakt, avlivning och hantering av döda djur och biprodukter hittas under respektive lantbruksdjur och häst på Jordbruksverket. Register ska föras. Vid nedgrävning måste miljölagstiftningen beaktas. Kommunen har kontrollansvar. Läs mer om Lantbruksdjur och hästar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, 2 kap. 23-27 §§, ändrad genom 2014:43*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 142/2011) om genomförande av förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen, Art 15 och kap. III avsnitt 1 i bilaga VI*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1069/2009) om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel - Art 19.1a och b*

D11| Livsmedelssäkerhet vid mjölkning

För att mjölken ska hålla god kvalitet och vara säker som livsmedel är bra rutiner vid mjölkning och hantering av mjölk på gården mycket viktigt. Mjölkföretagaren räknas som livsmedelsproducent och bär ansvaret för att den mjölk som lämnar gården är säker och uppfyller myndigheternas krav.

D11.1 BRANSCHRIKTLINJER - HYGIENISK MJÖLKPRODUKTION

Rekommendation

Det finns nationella branschriktlinjer, bland annat för hygienisk mjölkproduktion, för att hjälpa mjölkföretagen att producera säkra livsmedel. Genom riktlinjerna ger branschen rekommendationer om hur bestämmelserna och målen i lagstiftningen kan uppfyllas. Branschriktlinjerna innehåller också en del branschspecifika krav som går utöver bestämmelserna i lagstiftningen.

Branschriktlinjerna är frivilliga men ett bra hjälpmedel. Den som levererar mjölk till en mejeriförening som är medlem i LRF Mjölk, förväntas i regel följa både branschriktlinjerna och mejeriföreningens eget kvalitetsprogram. De nationella branschriktlinjerna har granskats av Livsmedelsverket.

Läs mer om Branschriktlinjer på www.livsmedelsverket.se och på www.miljohusesyn.nu.

D11.2 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET - SJUKA DJUR

Grundvillkor

Djur som används för mjölkproduktion får inte lida av feber, klinisk juverinflammation, sår på juvret eller andra sjukdomar, t.ex. förgiftning, som misstänks kunna överföras till människan via mjölken.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel I, punkt 1a, 1b och 1c, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbaserade produkter*

D11.3 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RUTINER UPPTÄCKA SJUKA DJUR

Grundvillkor

Det ska finnas rutiner för att upptäcka sjuka djur.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) - Bilaga III, Avsnitt IX, kapitel I, punkt 1b, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.4 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – ONORMAL MJÖLK

Grundvillkor

Onormal mjölk ska avskiljas och inte levereras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel I punkt 1c, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.5 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – OTILLÅTNA PREPARAT

Grundvillkor

Om något djur fått ett otillåtet preparat ska djuret mjölkas separat och mjölken avskiljas. Mjölk får inte levereras som kan innehålla otillåtna preparat.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel I, punkt 1d, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.6 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KARENSTIDER

Grundvillkor

Veterinärens anvisningar när det gäller t.ex. karenstider ska följas och mjölk från djur som står under behandling med karenobelagda preparat ska avskiljas och får inte levereras under karenstiden. Djur som står under behandling ska kunna identifieras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel I, punkt 1e, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.7 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – UTBILDNING AV PERSONAL

Personal som hanterar mjölken ska vara vid god hälsa och utbildad om hälsorisker. Det finns inte reglerat i lagkraven att det ska vara någon särskild utbildning, det viktigaste är att personalen har relevant kunskap om hygien. Personalen ska så långt som möjligt förhindra smittspridning samt ha kunskap om smittförebyggande åtgärder som bidrar till att minska risken för spridning av smittämnen som kan överföras mellan djur och människa. I de nationella branschriktlinjerna för Hygienisk mjölkproduktion ger branschen vissa rekommendationer i avsnittet om utbildning.

Läs mer om Branschriktlinjer per ämnesområde på www.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I, Del A, kapitel II, punkt 4e*

D11.8 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – LOKALER UTRUSTNING

Grundvillkor

Mjölkningsutrustningen och de lokaler där mjölk och råmjölk förvaras, hanteras eller kyls skall vara så belägna och utformade att risken för att mjölken och råmjölken blir kontaminerad begränsas.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 1, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.9 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – AVSKILDA LOKALER OCH LÄMPLIG KYLUTRUSTNING

Grundvillkor

Lokalerna för förvaring av mjölk och råmjölk skall vara tillräckligt avskilda från de lokaler där djuren hålls och, om så krävs för att uppfylla kraven om hygienisk mjölkning, ha lämplig kylutrustning.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 2, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.10 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – SKADEDJUR

Grundvillkor

Lokalerna för förvaring av mjölk och råmjölk skall vara skyddade mot skadedjur.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 2, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.11 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – TEMPERATUR

Grundvillkor

Temperaturen i mjölktanken ska säkerställas. Mjölakens kvalitet får inte försämrats eller förorenas där mjölken produceras och lagras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 2a och 2b, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.12 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – MATERIAL I KONTAKT MED MJÖLK

Grundvillkor

Rutinerna vid mjölkning ska förhindra att mjölken förorenas av material från kon, mjölkaren eller stallmiljön. Ytor och material som kommer i kontakt med mjölk ska vara släta, tvättbara och av giftfria material samt väl underhållna.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 3, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-
rade produkter*

D11.13 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RENGÖRING AV MJÖLKUTRUSTNING

Grundvillkor

Mjölkningsutrustningen ska underhållas regelbundet och rengöras efter varje användning. Genom diskning avlägsnas kvarvarande mjölkrester i mjölkningsanläggningen och mjöltkanken så att risken för att bakterier förökas och förorenar mjölken minskar.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 4, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.14 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RENGÖRING OCH SKÖLJNING

Grundvillkor

Sköljning med rent vatten efter disk tar bort rester av disk- och desinfektionsmedel som annars kan förorena mjölken.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II A, punkt 4, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.15 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – RUTINER HYGIEN

Grundvillkor

Det ska finnas rutiner som säkerställer att mjölkningen sker på ett hygieniskt sätt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II B, punkt 1a, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.16 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KLÄDER

Lämpliga rena kläder ska användas vid mjölkning och hantering av obehandlad mjölk.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II C, punkt 1, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.17 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – HAND OCH ARMTVÄTT

Grundvillkor

Tillgång till hand- och armtvätt i anslutning till mjölkningsplatsen ska finnas och användas innan mjölkningen börjar.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung - Bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II C, punkt 2, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.18 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KONTROLL

Mjölk som avviker från det normala ska inte användas som livsmedel. Därför ska mjölken från varje djur kontrolleras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II B, punkt 1b, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.19 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET – KEMISKA PRODUKTER

Godkända spendopplings- och spraymedel ska användas.

Hantering av kemiska produkter på gården måste vara säker, så att mjölken inte förorenas. Läs mer om Produkter godkända av Bra Kemråd på www.lrf.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1907/2006) om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (Reach)*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II B, punkt 1e, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.20 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET - KYLNING

Grundvillkor

Mjölk ska förvaras vid låg temperatur och hanteras med obruten kylkedja för att hämma mikroorganismers (t.ex. bakteriers) aktivitet och förökning. Temperaturkraven beror på typ av produktionsform. Läs mer i tabell Temperaturkrav för kylning av obehandlad mjölk på www.miljohusesyn.nu. Där en högre temperatur är nödvändig av tekniska skäl kan dispens sökas hos behörig myndighet, vanligtvis länsstyrelsen. Om mjölken bearbetas inom två timmar behövs ingen dispens, förutsatt att mjölkens kvalitet kan garanteras på annat sätt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel II B, punkt 2 och 4, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*

D11.21 SÄKRA MJÖLKENS KVALITET - DOKUMENTATION

Grundvillkor

Resultat från olika typer av analyser, t.ex. totalantalet bakterier, celltal, syrningshämmande ämnen, ska dokumenteras och åtgärder ska vidtas om analysresultaten avviker från det normala. Åtgärderna ska också dokumenteras.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I, del A III, punkt 7 och 8d*

D11.22 PROVTAGNING - MJÖLK

NY

Provtagning och analyser för att säkerställa mjölkens kvalitet ska genomföras regelbundet. För nötkreatur ska analyserna omfatta minst bakterier och somatiska celler, för övriga djurslag omfattas enbart bakterier. Mejeriet kan ställa högre krav än de som framgår av tabell Hygieniska krav för obehandlad mjölk, liksom på analys av andra egenskaper i mjölken. Läs mer i tabell Hygieniska krav för obehandlad mjölk på www.miljohusesyn.nu.

Undantag finns när det gäller analys av obehandlad mjölk på fäbodan som avser tillverkning av ostar som lagrats minst 60 dagar, och mjölkprodukter (fäbodsmör och meseprodukter) som tillverkats av grädde och vassle från osttillverkningen. Undantag gäller från 2 januari 2023 även för obehandlad mjölk som används vid framställning på fäbodan av alla typer av färskost, lagrad ost, smör och meseprodukter.

Särskilda rutiner ska dokumenteras, som innefattar kontroll av individuella celltal med CMT (California Mastitis Test) i besättningen, enligt kraven i EG 853/2004 Avsnitt IX, kapitel III. Läs mer om Livsmedelsverkets branschriktlinjer för fäbodbruk på www.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, bilaga III, Avsnitt IX, kapitel III, Obehandlad mjölk, råmjölk, mjölkprodukter och råmjölkbase-erade produkter*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, 37b §, ändrad genom 2022:9 och 2022:14*

D11.23 DOKUMENTATION - RAPPORTER

Grundvillkor

Alla relevanta rapporter om kontroller av djur eller produkter av animaliskt ursprung ska dokumenteras. Om resultaten avviker från det normala eller från kraven i lagstiftningen ska åtgärds vidtas. Exempel på sådana rapporter är:

- Tankbilskvittor
- Mjölksprov från tankbil
- Temperaturreporter
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien Bilaga I, del A III, punkt 7 och 8e*

D12| BSE, BVD och salmonella samt spårbarhet av smittsamma sjukdomar hos nötkreatur

D12.1 BSE

Grundvillkor

Bovin spongiform encephalopati (BSE, "galna kosjukan") är en prionsjukdom hos nötkreatur. Det är en dödlig sjukdom som angriper centrala nervsystemet, och som framför allt sprids via foder som innehåller smittat kött- och benmjöl. Sådant foder är sedan länge förbjudet att använda inom EU. BSE anses kunna överföras till människa via livsmedel om smittade djur går till slakt. Därför finns det ett omfattande regelverk för att förhindra smittspridning till konsumenterna.

BSE omfattas av epizootilagen. Djurägaren är därmed enligt lag skyldig att anmäla misstanke om BSE till veterinär och veterinär är skyldig att anmäla till myndigheterna. Denna skyldighet att anmäla misstanke är dessutom grundvillkor. Vid misstanke om BSE fattar Jordbruksverket beslut om smittutredning/provtagning. Om smitta konstateras i besättningen beslutar Jordbruksverket om vilka åtgärder som ska vidtas.

Åtgärderna utgår från det EU-gemensamma regelverket för TSE-sjukdomar. Att följa myndigheternas beslut om åtgärder vid misstanke och bekräftat fall av TSE-sjukdom är grundvillkor. I TSE-förordningen ställs särskilda krav vid handel med levande djur, sperma, embryon och ägg (artikel 15.1 och 15.2 samt bilaga VIII och bilaga IX). Dessa krav och villkor är implementerade i unionens handelsintyg, så förutsatt att man uppfyller villkoren i intygen så uppfyller man också kraven i TSE-lagstiftningen. Detta är grundvillkor.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati: artikel 11, 12, 13 och 15*

D12.2 ANIMALISKT PROTEIN I FODER TILL IDISSLARE

Grundvillkor

Som en del av åtgärderna för att förhindra spridning av BSE får idisslare inte utfodras med animaliskt protein, se även under punkt D10. Mjölks får dock ges till djuren om mjölken kommer från samma jordbruksföretag. Om vissa krav på bearbetning uppfylls kan dessutom annan mjölk ges, liksom ägg och äggprodukter och gelatin som inte härrör från idisslare.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7*

D12.3 FRIVILLIG OCH OBLIGATORISK KONTROLL AV BVD

Obligatorisk hälsoövervakning avseende bovin virusdiarré (BVD) Jordbruksverket har föreskrivit att det är obligatoriskt för alla djurhållare att kontrollera sina nötkreatursbesättningar med avseende på bovin virusdiarré, BVD. Syftet med föreskriften är att övervaka smittläget och hålla landet fritt från BVD. Föreskrifterna innebär att den som håller nötkreatur är skyldig att se till att provtagningar och undersökningar med mera av djuren sker i enlighet med vad som anges i föreskrifterna.

Djurhållaren är, i samband med detta, skyldig att betala samtliga kostnader för veterinärbesök, slakt, provtagningar, analyser med mera. Föreskrifterna gäller inte den som endast bedriver specialiserad slaktnötsuppfödning utan betesdrift. De gäller inte heller nötkreatursbesättningar som är anslutna till det frivilliga bekämpningsprogrammet för BVD. Det är länsstyrelsen som har hand om tillsynen över att reglerna i den obligatoriska hälsoövervakningen av BVD följs.

Det frivilliga BVD-programmet

De flesta nötkreatursbesättningar i landet är idag anslutna till det frivilliga BVD-programmet i Växa Sveriges regi. Besättningar som är anslutna till detta program är undantagna från kraven på obligatorisk hälsoövervakning avseende BVD. Att vara med i det frivilliga programmet innebär lägre kostnader eftersom delar av provtagningen är subventionerade. Kontrollen av BVD (både inom det frivilliga programmet och den obligatoriska övervakningen) bygger på tre grundåtgärder:

- Provtagning – djuren provtas för att påvisa infekterade och, framför allt, kroniskt infekterade individer. Efter friförklaring av en besättning sker uppföljande provtagning för att visa på fortsatt smittfrihet.
- Slakt av kroniskt infekterade djur – syftet är att utrota smittan från infekterade besättningar.
- Åtgärder för att förhindra smittspridning.

Information om det frivilliga BVD-programmet och vägledning vid utredning och sanering kan du få från den lokala husdjursföreningen samt Växa Sverige.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2011:17) om obligatorisk hälsoövervakning avseende sjukdomen bovin virusdiarré (BVD) i nötkreatursbesättningar*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:17) om frivillig organiserad hälsokontroll av husdjur*

D12.4 SALMONELLA - SMITTSÄKRAD BESÄTTNING NÖTKREATUR

Rekommendation

Det frivilliga salmonellakontrollprogrammet för nötkreatur upphörde i februari 2018. Programmet har ersatts av det nya biosäkerhetsprogrammet Smittsäkrad besättning (SSB) nöt. SSB är inriktat på att förebygga spridning av smittämnen generellt och uppdelat i olika nivåer. Besättningar anslutna till SSB nöt har möjlighet till högre ersättningsnivå i händelse av utbrott av salmonella än de som står utanför programmet. Ersättningsnivån är kopplad till vilken nivå i programmet som besättningen har uppnått. Växa Sverige är huvudman för SSB nöt och kan ge vidare information.

- *Svensk författningssamling, Zoonosförordning (SFS 1999:660)*
- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 2006:807) om kontroll av husdjur m.m.*

D12.5 IMPORT - EXPORT

Grundvillkor

Du måste vara registrerad hos Jordbruksverket för att få importera nötkreatur eller deras sperma, ägg eller embryon (gäller inte export till länder utanför EU). Ett hälsointyg ska alltid finnas vid både import som export och sparas på gården (i 3 år för levande djur). Kontakta Jordbruksverket för mer information, bland annat om hälsointyg, eller läs mer om Handel med nötkreatur mellan länder på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring av vissa akter med avseende på djurhälsa (djurhälsolag) (eur-lex.europa.eu)*
- *Europeiska kommissionens delegerade förordning (EU 2019/2035) om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) vad gäller bestämmelser om anläggningar som håller landlevande djur och kläckerier samt om spårbarhet för vissa hållna landlevande djur och kläckägg*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2020/688) om komplettering av EU:s förordning (EU) 2016/429 vad gäller djurhälsokrav för förflyttningar av landlevande djur och kläckägg inom unionen (eur-lex.europa.eu)*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2020/692) om komplettering av EU:s förordning (EU) 2016/429 vad gäller bestämmelser för införsel till unionen samt förflyttning och hantering efter införsel av sändningar av vissa djur, avelsmaterial och produkter av animaliskt ursprung (eur-lex.europa.eu)*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa*

D13| Märkning, registrering och rapportering av nötkreatur

D13.1 REGISTRERING I STALLJOURNAL NY

En stalljournal som är godkänd av Jordbruksverket ska föras för varje produktionsplats där det finns nötkreatur. Om rapportering sker till CDB eller en annan elektronisk indataväg, behöver djurhållaren inte föra någon stalljournal över djurhändelserna. Stalljournalen ska sparas i fem år.

Undantag att föra stalljournal för nötkreatur

Enklare regler för journalföring av nötkreatur innebär att djurhållare inte behöver föra en separat journal om de rapporterar elektroniskt till det centrala nötkreatursregistret, CDB. Ändringen innebär att djurhållare som rapporterar till CDB via en elektronisk inkanal som t.ex. en av Jordbruksverket godkänd stalljournal eller CDB-Internet inte behöver föra någon separat journal. Djurhållaren rapporterar uppgifterna till CDB senast sju dagar efter att händelsen inträffat.

Den djurhållare som utnyttjar möjligheten behöver dock rapportera till CDB, de uppgifter som denne tidigare bara har journalfört. Det gäller rapportering av djur som flyttas mellan egna produktionsplatser inom samma eller angränsande kommuner. Det gäller också rapportering av djur som kommer tillfälligt in till anläggningen från en annan djurhållares anläggning samt i de fall djuren återgår till ursprungsplatsen. Uppgifterna i den gamla stalljournalen gällande djurhändelser ska sparas i minst tre år.

Om du flyttar djuren mellan två anläggningar där du själv är djurhållare och dessa ligger inom samma eller angränsande kommun behöver du inte rapportera förflyttningen. Du ska dock alltid föra in förflyttningen i journalen. Om du utnyttjar undantaget att inte föra någon stalljournal måste du rapportera

djuren även om du flyttar djur mellan två anläggningar där du själv är djurhållare. Rapporteringen ska ske senast sju dagar efter förändringen. Om man har betesmark som inte ligger i anslutning till gården ska betet ha ett eget anläggningsnummer.

Läs mer om Journal för dina nötkreatur på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 28, 30-32 §§, ändrad genom 2023:2*

D13.2 MÄRKNING

Ett nötkreatur ska senast 20 dagar efter födseln vara identitetsmärkt i båda öronen med gula brickor. Även nyfödda kalvar på bete måste märkas inom denna tidsperiod! Öronbrickorna ska vara godkända av Jordbruksverket. Identitetsuppgifter ska vara gårdens SE-nummer, individnummer och kontrollsiffror.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 12-15, 22-23 §§, ändrad genom 2023:2*

D13.3 RAPPORTERING

Nyfödda nötkreatur ska vara inrapporterade till det centrala nötkreatursregistret, CDB (central djurdatabas för nötkreatur) senast sju dagar efter identitetsmärkning.

Läs mer om Journal för dina nötkreatur på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 32 §, ändrad genom 2023:2*

D13.4 ERSÄTT FÖRLORADE ID-MÄRKEN NY

Från och med 2025 har reglerna kring märkning förtydligats och förändrats. Ett identifieringsmärke som har blivit oläsbart eller förlorats ska ersättas så snart som möjligt med ett ersättningsmärke *senast inom 1 månad*.

D14| Salmonellakontroll och foder till grisar

D14.1 SALMONELLAKONTROLL - AVEL

I samband med att Sverige 1995 anslöts till EU beviljades vi särskilda salmonellagarantier. Till grund för dessa ligger vårt salmonellakontrollprogram, som bland annat innebär obligatorisk salmonellaprovtagning i de grisbesättningar som bedriver avel, gyltproduktion eller suggpoolverksamhet.

- *Europeiska kommissionens beslut (EG 95/50) om godkännande av det handlingsprogram för den salmonellakontroll för vissa levande djur och djurprodukter som lagts fram av Sverige*

D14.2 SALMONELLAKONTROLL - SMITTSÄKRAD BESÄTTNING Rekommendation

Det frivilliga biosäkerhetsprogrammet Smittsäkrad besättning (SSB) gris är inriktat på att förebygga spridning av smittämnen generellt. SSB är uppdelat i olika nivåer. Besättningar anslutna till SSB har möjlighet till högre ersättningsnivå i händelse av utbrott av salmonella än de som står utanför programmet. Ersättningsnivån är kopplad till vilken nivå i programmet som besättningen har uppnått.

Smittsäkrad besättning gris drivs av Gård Djurhälsan (huvudman) i samarbete med Sveriges Grisföretagare, Lundens Djurhälsovård och Distriktsveterinärerna. Läs mer om Smittsäkrad besättning gris på www.smittsakra.se.

- *Svensk författningssamling, Lag (SFS 2006:807) om kontroll av husdjur m.m*
- *Svensk författningssamling, Zoonosförordning (SFS 1999:660)*

D14.3 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG - BEARBETAT

Det är inte tillåtet att utfodra grisar med bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött- och benmjöl. OBS! Fiskmjöl är tillåtet, se D14.4.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D14.4 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG - GODKÄND VERKSAMHET

Fiskmjöl, vissa blodproteiner samt kalk och fosfor (di- eller trikalцийfosfat) av animaliskt ursprung får ges till grisar om verksamheten är godkänd av Jordbruksverket.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien*

D14.5 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG - FISKMJÖL Grundvillkor

Om fiskmjöl blandas i foder till gris, lagras eller utfodras till gris, får det varken finnas idisslare eller tillverkas foder till idisslare på gården. Läs mer om Producera och hantera foder på lantbruk och annan primärproduktion på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D14.6 FODER MED ANIMALISKT URSPRUNG - SPARA UPPGIFTER

Uppgifter om inköp och användning sparas i fem år. Läs mer om Producera och hantera foder på lantbruk och annan primärproduktion på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D15| Märkning, registrering och rapportering av grisar

D15.1 STALLJOURNAL

NY

För varje anläggning där du har grisar ska du föra stalljournal och spara denna i fem år. Journal ska föras kronologiskt på anläggningar som håller grisar. Uppgifterna ska registreras i journalen inom 48 timmar från att förändringen har inträffat. När eller grisar flyttas mellan en aktörs egna anläggningar inom landet som utgör beten, behöver händelserna bara noteras i den journal som förs på anläggningen där djuren hålls stadigvarande.

Detta gäller under förutsättning att det på betena inte hålls nötkreatur, får, getter eller grisar som tillhör någon annan aktör.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 12, 30-31 §§, ändrad genom 2023:2*

D15.2 MÄRKNING OCH REGISTRERING - IDENTIFIERINGSMÄRKEN

Identifieringsmärken ska anbringas senast 9 månader efter födseln på grisar. Djur ska alltid vara märkta med minst ett sådant identifieringsmärke som har godkänts av Jordbruksverket. Du ska utföra märkningen på ett sådant sätt att det inte orsakar lidande hos djuret och så att öronmärkena sitter säkert. Du får inte ändra, ta bort eller göra märkningen oläslig.

Öronmärken ska sitta säkert under djurets livstid. Du får inte ta bort, ändra eller göra märkena oläsliga. Om en gris skulle tappa ett öronmärke ska du så snart som möjligt märka om den med ett ersättningsmärke. Det är även tillåtet att identifiera grisar i Sverige med hjälp av tatuering. Rekommendationen är att tatueringen ska sitta på bogen eller på halsen.

Märkningen behöver vara läsbar under djurets hela livstid. Om du håller vildsvin i ett godkänt vilthägn under extensiva förhållanden behöver du märka dem först när du flyttar dem från den anläggning där de är födda. Extensiva förhållanden innebär att de inte är vana vid regelbunden mänsklig kontakt.

Reservbrickor får endast beställas till de djur som är födda på anläggningen. Läs mer om Registrering, märkning och journalföring av grisar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 12, 16 §§, ändrad genom 2023:2*
- *Europeiska kommissionens delegerade förordning (EU 2019/2035) om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) vad gäller bestämmelser om anläggningar som håller landlevande djur och kläckerier samt om spårbarhet för vissa hållna landlevande djur och kläckägg*

D15.3 RAPPORTERA FÖRFLYTTNING

Förflyttning av grisar ska ske antingen till Jordbruksverket eller till en organisation som utsetts av Jordbruksverket. Rapportering ska ske senast sju dagar efter förflyttning av djuren. Aktörer som håller grisar behöver inte rapportera förflyttningar av grisar mellan egna anläggningar som ligger inom samma eller angränsande kommuner. Detta gäller inte för aktörer som bedriver slakteriverksamhet. Rapporteringen kan ske elektroniskt till Jordbruksverket eller på blankett.

Läs mer om Registrering, märkning och journalföring av grisar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 36 §, ändrad genom 2023:2*

D15.4 MÄRKNING - MELLANGÅRDSAVTAL

De som håller grisar och som driver anläggningar i en distributionskedja medges undantag från märkning i punkt D15.2.

Undantaget innebär att aktörer kan identifiera grisarna på den sista anläggningen i distributionskedjan i stället för på födelseanläggningen, så länge djuren förflyttas inom kedjan och inom svenskt territorium. Undantaget förutsätter att aktören på den sista anläggningen inom distributionskedjan anmäler till Jordbruksverket vilka anläggningar som ingår i kedjan.

Vidare krävs följande:

- 1 Vid transport inom distributionskedjan får endast grisar från en och samma anläggning transporteras tillsammans.
- 2 Grisar som transporteras mellan olika anläggningar inom distributionskedjan ska efter mottagande hållas åtskilda från övriga grisar som finns på anläggningen.
- 3 Den sista anläggningen i distributionskedjan får ta emot grisar från högst tre andra anläggningar som också ingår i distributionskedjan.

Läs mer om Märk dina grisar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 16, 36 §§, ändrad genom 2023:2*
- *Europeiska kommissionens delegerade förordning (EU 2019/2035) om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) vad gäller bestämmelser om anläggningar som håller landlevande djur och kläckerier samt om spårbarhet för vissa hållna landlevande djur och kläckägg*

D15.5 ERSÄTT FÖRLORADE ID-MÄRKEN

NY

Från och med 2025 har reglerna kring märkning förtydligats och förändrats. Ett identifieringsmärke som har blivit oläsbart eller förlorats ska ersättas så snart som möjligt med ett ersättningsmärke *senast inom 1 månad*.

D16| TSE-sjukdomar hos får och getter samt spårbarhet vid export/import

Transmissibla spongiforma encefalopatier (TSE), är ett samlingsnamn för sjukdomar med koppling till en typ av smittämne som kallas prion. Det är sjukdomar som angriper det centrala nervsystemet. Den TSE-sjukdom som drabbar får är scrapie. I experiment har även BSE (Bovin Spongiform Encephalit) visat sig kunna orsaka sjukdom hos får, då de har utfodrats med material från smittade kor.

Scrapie är en smittsam och dödlig sjukdom i centrala nervsystemet hos får och get. Vid den klassiska formen av scrapie kan djuren ha kraftig klåda och håravfall som ofta är symmetriskt. Djuren kan också till exempel få förändrat beteende och bli vingliga. Klassisk scrapie kan överföras mellan djur och från nedsmittade fårhus och beten. Smittan kan finnas kvar i miljön under många år. Sverige, som land, har sedan 2017 statusen "försumbar risk för scrapie" vilket innebär att klassisk scrapie troligen inte finns här.

Scrapie förekommer även i en atypisk form. Atypisk scrapie kallas också Nor98 och drabbar i regel äldre djur. Symtomen är framför allt rörelsestörningar. I Sverige upptäcks årligen ett fåtal fall av atypisk scrapie, vanligen i samband med den övervakning som görs på döda djur på destruktionsanläggningarna. Atypisk scrapie verkar inte ha samma smittsamhet mellan djur som klassisk scrapie, utan mycket tyder på att det är en spontan uppkommen förändring.

D16.1 ÅTGÄRDER VID MISSTANKE OM TSE-SJUKDOM

Scrapie och atypisk scrapie omfattas av epizootilagen. Djurägaren är därmed enligt lag skyldig att anmäla misstanke om scrapie och atypisk scrapie till veterinär och veterinär är skyldig att anmäla till myndigheterna (Jordbruksverket).

Vid misstanke om scrapie (oavsett form) fattar Jordbruksverket beslut om smittutredning/provtagning. Om smitta konstateras i besättningen beslutar Jordbruksverket om vilka åtgärder som ska vidtas. Åtgärderna utgår från det EU-gemensamma regelverket för TSE-sjukdomar.

I TSE-förordningen ställs också särskilda krav vid handel med levande djur, sperma, embryon och ägg (artikel 15.1 och 15.2 samt bilaga VIII och bilaga IX). Dessa krav och villkor är implementerade i unionens handelsintyg, så förutsatt att man uppfyller villkoren i intygen så uppfyller man också kraven i TSE-lagstiftningen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati, artikel 11, 12, 13 och 15.*

D16.2 ANIMALISKT PROTEIN I FODER TILL IDISSLARE

Grundvillkor

Idisslare får generellt inte utfodras med animaliskt protein eller foder som innehåller sådant protein. Mjölk får dock ges till djuren om mjölken kommer från samma jordbruksföretag. Om vissa krav på bearbetning uppfylls kan dessutom annan mjölk ges, liksom ägg och äggprodukter och gelatin som inte härrör från idisslare.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7*

D16.3 IMPORT - EXPORT

Grundvillkor

Du måste vara registrerad hos Jordbruksverket för att få importera får eller getter samt sperma, embryon eller ägg från dessa (gäller inte export till länder utanför EU). Ett hälsointyg ska alltid finnas vid både import som export och sparas på gården (i 3 år för levande djur). Kontakta Jordbruksverket för mer information, bland annat om hälsointyg, eller läs mer om Handel med får och getter mellan länder på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring av vissa akter med avseende på djurhälsa (djurhälsolag)*
- *Europeiska kommissionens delegerade förordning (EU 2019/2035) om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) vad gäller bestämmelser om anläggningar som håller landlevande djur och kläckerier samt om spårbarhet för vissa hållna landlevande djur och kläckägg*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2020/688) om komplettering av EU:s förordning (EU) 2016/429 vad gäller djurhälsokrav för förflyttningar av landlevande djur och kläckägg inom unionen*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2020/692) om komplettering av EU:s förordning (EU) 2016/429 vad gäller bestämmelser för införsel till unionen samt förflyttning och hantering efter införsel av sändningar av vissa djur, avelsmaterial och produkter av animaliskt ursprung*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, ändrad genom 2021:38*

D17| Märkning, journalföring och rapportering, får och getter

D17.1 MÄRKNING

Alla får och getter ska märkas med minst en öronbricka senast 6 månader efter födseln. Om de är avsedda att leva i mer än 12 månader ska de vara märkta med två öronbrickor. Djur som föds och flyttas från anläggningen ska alltid vara märkta innan de flyttas. Märkning av får eller getter ska ske med öronbrickor som är godkända av Jordbruksverket. Det finns fyra typer av godkända öronbrickor för får och getter:

- öronbricka av flaggtyp
- rund öronbricka
- öronbricka av bygeltyp i metall eller plast
- elektronisk öronbricka.

Även får som används för parkskötsel snarare än som produktionsdjur ska märkas. Märkningen är viktig för att kunna spåra och stoppa utbrott av smittsamma sjukdomar. Det är tillåtet att ersätta en av öronbrickorna med elektronisk märkning. Djur som tappat ett identifieringsmärke kan tillfälligt märkas med en reservbricka. Reservbrickor får endast beställas till de djur som är födda på anläggningen. Läs mer om Registrering, märkning och journalföring av får och getter på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 12-13, 15, 21-22 §§, ändrad genom 2023:2*

D17.2 STALLJOURNAL

NY

För varje anläggning där du har får eller get ska du föra stalljournal som är godkänd av Jordbruksverket. Uppgifterna ska registreras i journalen inom 48 timmar från att förändringen har inträffat. Journalen ska sparas i minst fem år.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 28, 30 §§, ändrad genom 2023:2*

D17.3 RAPPORTERA TILL FÖRFLYTTNINGSREGISTRET

Förflyttningar av får eller getter ska rapporteras till förflyttningsregistret på Jordbruksverket senast sju dagar efter mottagande eller avsändande av djuren. Rapportering ska ske i följande fall:

- du har tagit emot djur från någon annans anläggning, det vill säga om du har köpt eller fått djur, eller tagit emot djur tillfälligt på exempelvis ett bete,
- du har skickat djur till någon annans anläggning, det vill säga om du har sålt eller gett bort djur, eller flyttat dina djur tillfälligt exempelvis till någon annans bete,
- du har skickat djur till slakt (om du inte har gett fullmakt till slakteriet så att de sköter rapporteringen åt dig),
- du har skickat djur till destruktionsanläggning samt
- du har flyttat djur mellan dina egna anläggningar (om anläggningarna inte ligger i samma eller angränsande kommun, då räcker det att föra in uppgifterna i stalljournalen).

Läs mer om E-tjänsten Flytt av får, getter och grisar samt får- och geträkningen på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 35 §, ändrad genom 2023:2*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), artikel 113*

D17.4 FÖRFLYTTNINGAR OCH FÖRFLYTTNINGSDOKUMENT

Alla får eller getter som flyttas mellan två anläggningar där det är olika djurhållare måste åtföljas av ett förflyttningsdokument. Den som håller får och getter behöver inte rapportera förflyttningar mellan egna anläggningar som ligger inom samma eller angränsande kommuner. Det räcker att du för in det i din stalljournal. Detta gäller inte för aktörer som bedriver slakterverksamhet.

Om anläggningarna ligger längre ifrån varandra måste du göra två rapporter för varje förflyttning. En rapport att du skickat djuren till en annan av dina anläggningar, och en rapport att du tagit emot djuren från en av dina andra anläggningar. Vid slakt ska man också använda förflyttningsdokument.

Om slakteriet har en av Jordbruksverket godkänd intransportsedel kan denna användas istället för ett förflyttningsdokument. Förflyttningsdokumentet ska fyllas i av den djurhållare som flyttar djuren. Blanketten kan beställas från Jordbruksverket.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), artikel 113 1.b*

D17.5 SPARA FÖRFLYTTNINGSDOKUMENT

Djurhållaren på den mottagande produktionsplatsen ska spara förflyttningsdokumentet i minst tre år.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 28 §, ändrad genom 2023:2*

D17.6 ÅRLIG RÄKNING AV FÅR OCH GETTER

Aktörer som håller får och getter på en anläggning ska räkna dessa en gång årligen för registrering hos Jordbruksverket. Sammanräkningen ska utföras mellan den 1 och 31 december. Resultatet av sammanräkningen ska ha kommit in till Jordbruksverket senast den 15 januari efterföljande år.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 3 §, ändrad genom 2023:2*

D18| Salmonellakontroll, smittsamma sjukdomar samt fodermedel till fjäderfä

D18.1 SALMONELLAKONTROLL

I fjäderfäproduktionen finns regler för obligatorisk salmonellakontroll på fjäderfäanläggningar där det yrkesmässigt:

- 1 Drivs verksamhet för kläckning av ägg med samtidig ruvningskapacitet på fler än 1000 ägg,
- 2 föds upp fjäderfä för avelsändamål om anläggningen har en maximal kapacitet som överstiger 250 avelsfjäderfä,

- 3 hålls avelsfjäderfän som producerar kläckägg om anläggningen har en maximal kapacitet som överstiger 250 avelsfjäderfän,
- 4 föds upp fjäderfä för slakt om antalet djur som slaktas årligen överstiger 500,
- 5 föds upp unghöns till värphöns om anläggningen har en maximal kapacitet som överstiger 200 höns, samt
- 6 hålls värphöns eller vaktlar för produktion av konsumtionsägg,

Vid uppfödning av ratiter (strutsfåglar) för avelsändamål eller till slakt ska obligatorisk salmonellakontroll ske oavsett djurantal.

Föreskrifterna tillämpas inte på anläggningar som enbart saluför konsumtionsägg direkt till en konsument för enskilt bruk under förutsättning att anläggningens maximala kapacitet inte överstiger 200 djur. Dessa kan även gälla den som har färre än 200 värphöns om leverans sker till detaljhandeln dvs. annat än som direkt försäljning till konsument. Länsstyrelsen kontrollerar och rapporterar årligen till Jordbruksverket att provtagningar har utförts enligt regelverk.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2007:19) om obligatorisk salmonellakontroll av fjäderfä*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 2160/2003) om bekämpning av salmonella och vissa andra livsmedelsburna zoonotiska smittämnen*

D18.2 SALMONELLAKONTROLL – FRIVILLIG

Syftet med den frivilliga organiserade hälsokontrollen genom Svenska Ägg är att hindra eller förebygga smittspridning och sjukdomar hos husdjur och förbättra djurhälsoläget. Den ska underlätta en hälsosam och sund produktion, bidra till att utreda orsakerna till sjukdomstillstånd, genom rådgivning verka smitt- och sjukdomsförebyggande, genom att bidra till utveckling av diagnostiska metoder verka i sjukdomsförebyggande syfte.

Läs mer om Förebyggande smittskyddsprogram och hälsokontroll i hönsbesättningar på www.svenskaagg.com.

I detta arbete ska även hänsyn tas till miljöförbättrande och avelshygieniska faktorer och sambandet mellan djurhälsa och folkhälsa.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:17) om frivillig organiserad hälsokontroll av husdjur, 1 kap.1 §, 3 kap.2 §*

D18.3 FODERMEDEL - ANIMALISKT PROTEIN OCH FISKMJÖL

Det är inte tillåtet att utfodra fjäderfä med produkter som innehåller bearbetat animaliskt protein, t.ex. kött- och benmjöl. OBS! Det är tillåtet att utfodra fjäderfä med fiskmjöl, se D18.6.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D18.4 FODERMEDEL – REGISTRERING

Om fiskmjöl och/eller di- eller trikalцийfosfat av animaliskt ursprung blandas in i foder på gården, måste gården vara godkänd för detta av Jordbruksverket.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D18.5 FODERMEDEL – HANTERING

Grundvillkor

Fiskmjöl och/eller di- eller trikalцийfosfat av animaliskt ursprung ska hanteras så att det inte kan blandas i eller förorena foder till idisslare om fodret blandas på gården.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 999/2001) om fastställande av bestämmelser för förebyggande, kontroll och utrotning av vissa typer av transmissibel spongiform encefalopati - Art 7 och bilaga IV*

D18.6 FODER - VÄRMEBEHANDLING

Foder till fjäderfä ska värmebehandlas för att minimera risken för salmonella. Vid varje tillverkningsomgång ska kontrolleras att tillräcklig temperatur (minimum 75°C) har uppnåtts i allt foder innan detta tillåts passera vidare till kylare efter värmebehandlingen. För annan behandling eller åtgärd avseende foder till fjäderfä än värmebehandling krävs Jordbruksverkets tillstånd. OBS! Se undantag i D18.7.

- *Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) och allmänna råd om foder, 4 kap.11 §*

D18.7 FODER - UNDANTAG FRÅN VÄRMEBEHANDLING

Primärproducentens tillverkning av foderblandningar till djur i egen besättning undantas kravet på värmebehandling (se D18.6) om foderblandningen har något av följande innehåll:

- 1 Råvaror i form av:
  - a) egenodlade råvaror
  - b) spannmål
  - c) snäckskal
  - d) kalk, samt
  - e) inköpta värmebehandlade råvaror förutom spannmål, snäckskal och kalk.
- 2 Mineralfoder
- 3 Värmebehandlat kompletteringsfoder.

Förklaring till punkt 1e). Med värmebehandling avses en kompletterande värmebehandling utöver produktionsprocessen för den aktuella råvaran. Kravet på värmebehandling enligt 11 § (se punkt D18.6) omfattar inte användning av grovfoder och bete.

- *Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:33) och allmänna råd om foder, 4 kap.12 §*

D19| Registrering och rapportering av fjäderfä

D19.1 FJÄDERFÄREGISTER

Fjäderfäbesättningar som håller fjäderfä för kommersiellt bruk ska registreras i ett särskilt fjäderfäregister. Till kommersiellt bruk räknas inte fjäderfä som enbart hålls för egen konsumtion eller som hobbydjur. Registreringskravet omfattar ankor, duvor, fasaner, gräsänder, gäss, höns, slaktkyckling, kalkoner, pärlhöns, raphhöns, strutsfåglar och vaktlar.

Äggproducenter med 350 värphönsplatser eller fler som säljer ägg för konsumtion ska registrera fler uppgifter hos Jordbruksverket. Läs mer om registrering av anläggningar med värphöns på www.jordbruksverket.se. Läs mer om bestämmelser avseende ägg och Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien på www.livsmedelsverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 1-2 §§, ändrad genom 2023:2*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2003:20) om registrering av anläggningar med värphöns, 3 §, ändrad genom 2015:36*

D19.2 RAPPORTERA FÖRÄNDRINGAR – MER ÄN 350 VÄRPHÖNS

Djurhållaren ska senast efter sju dagar till Jordbruksverket anmäla sådana förändringar på en anläggning (produktionsplats) som medför att de uppgifter som anmälts inte längre är riktiga eller fullständiga. Anmälningsskyldigheten gäller även att djurhållningen upphör.

Förändringar på produktionsplatsen kan till exempel vara ny djurhållare, ändrad maximal kapacitet eller produktionsmetod. Rapportering av förändringar på produktionsplatsen görs enklast via Jordbruksverkets e-tjänst på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, ändrad genom 2023:2*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2003:20) om registrering av anläggningar med värphöns, 4 §, ändrad genom 2015:36*

D20| Tillsyn och skötsel, nötkreatur

Hur nötkreatur får hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L104, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning.

För att djuren ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns som till exempel transporter och djurskydd. Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfylld för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt. Jordbruksverket har tagit fram en vägledning för hur djurskyddsbestämmelserna kan kontrolleras av länsstyrelsens kontrollpersonal kopplat till de checklistor som finns. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D20.1 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM Rekommendation

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D20.2 ANSVAR OCH KUNSKAPER

Grundvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som handhar djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att djurskyddsföreskrifterna ska kunna följas.

Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.1-2 §§*

D20.3 TILLSYN

Grundvillkor

Djur ska normalt ses till minst en gång dagligen. Även automatiska system och anordningar som inverkar på djurhälsa och djurskydd ska ses till dagligen.

Djur som kan ses till mer sällan än dagligen

Detta gäller endast för nötkreatur som hålls utomhus på bete sommartid och där förhållandena kan vara sådana att tillsynen bör anses vara tillräcklig trots att den inte sker dagligen, t.ex. på stora betesarealer eller öar. Detta förutsätter dock att förhållandena är sådana att djurens välbefinnande i liten grad är beroende av upprepade tillsyn. Djuren ska bl.a. inte vara beroende av att få sina behov av t.ex. foder, vatten, liggytor, eller termisk komfort tillgodosedda mellan tillsynstillfällena.

Djur som behöver ses till oftare än dagligen

De djur som behöver kontrolleras oftare ska ses till flera gånger dagligen och även nattetid vid behov. Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.3, 7 §§*

D20.4 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Djuren ska hållas så att tillsyn kan ske utan svårigheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.4 §*

D20.5 EXTRA TILLSYN

Grundvillkor

Djur som är nyfödda, sjuka, skadade, högdräktiga (särskilt vid tiden för förlossningen) eller beter sig onormalt ska få extra tillsyn. För kalvar gäller dock tillsyn två gånger per dag om de hålls inomhus, vilket är grundvillkor, se punkt D29.12.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.3, 5 §§*

D20.6 KLÖVVERKNING

Djurens klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.6 §*

D20.7 VETERINÄRA INGREPP - AVHORNING

Grundvillkor

Avhorning av nötkreatur ska ske under bedövning och utföras av en veterinär eller av någon annan som veterinären finner lämplig, tex utbildad husdjurstekniker. OBS! Den som utför avhorning ska inneha Brandskyddsföreningens certifikat för brandfarliga heta arbeten samt beakta de säkerhetsregler som gäller. I annat fall riskerar veterinären och lantbrukaren att vid en eventuell brand vägras utbetalning av försäkringsbelopp. Brandskyddsföreningens certifikat för brandfarliga heta arbeten är inget grundvillkor.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 4 kap. 1 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap 2 § p 2, ändrad genom 2022:2*

D20.8 VETERINÄRA INGREPP - NOSRING

Grundvillkor

Tjurar får förses med nosring om veterinären utför ingreppet och utan att det är befogat av veterinärmedicinska skäl.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap 2 § p 2, ändrad genom 2022:2*

D20.9 RENA DJUR

Djuren ska vara tillfredsställande rena. Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.8 §*

D20.10 LÖSDRIFT

I nya stallar ska nötkreatur hållas i lösdrift. Stallar som var i bruk innan den 1 augusti 2007 får ha uppbundet system även om ombyggnad görs i stallen. Vid tillbyggnad av ett befintligt stall för uppbundna djur får även tillbyggnaden ha uppbundet system, förutsatt att tillbyggnaden inte är att betrakta som en nybyggnad.

En nybyggnad är en byggnad som inte står i öppen förbindelse med övriga byggnader, oavsett avståndet till dessa. Om en ny huskropp ansluts mot en befintlig byggnad och dessa har förbindelse med varandra, t.ex. genom att det saknas mellanvägg eller att det finns öppningar i mellanväggen, betraktas den nya huskroppen som en tillbyggnad.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.9 §*

D20.11 HANDJUR I LÖSDRIFT

Alla handjur som är äldre än 6 månader ska hållas i lösdrift från och med 1 augusti 2017.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.10 §*

D20.12 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Rörelsefriheten för ett djur får inte begränsas genom att binda fast ett hindrande föremål vid djuret. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av djurets kropp binds samman (såvida det inte sker i behandlingssyfte) eller att djuret binds samman med ett annat djur. Om olika delar av djurets kropp binds samman får det inte vara utfört på ett plågsamt sätt och inte begränsa djuret mer än vad som är nödvändigt för behandlingen.

Observera att regeln gäller både inomhus och utomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.12 §*

D20.13 SOCIAL KONTAKT

Alla nötkreatur oavsett ålder ska få sitt behov av social kontakt tillgodosett. Samtliga nötkreatur ska därför hållas på ett sätt som innebär att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.13-14 §§*

D20.14 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.19 §*

D20.15 DRIVNING AV DJUR – DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.19 §*

D20.16 ELEKTRISK ANORDNING - STÖTAR

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i avsikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte användning av elstängsel. Elektriska pådrivare får bara användas av veterinär om det är nödvändigt av veterinärmedicinska skäl.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66) 2 kap. 16 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.20 §*

D20.17 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Föremål och ämnen som kan skada djuren ska förvaras så att djuren inte kan komma åt dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.21 §*

D21| Foder och vatten, nötkreatur

D21.1 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D21.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.1 §*

D21.2 LÄMPLIGT FODER

Grundvillkor

Djuren ska dagligen få en fodergiva som garanterar tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel. Fodret ska vara av god kvalitet och anpassas efter djurslaget. Se även D21.1.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.1 §*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap. 4 §*

D21.3 DRICKSVATTEN - TILLGÅNG

Grundvillkor

Djuren ska ha tillgång till rent vatten minst två gånger per dygn.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.5 §*

D21.4 FODER, DRICKSVATTEN - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodrings- och dricksvattensystem ska utformas, dimensioneras och placeras så att djuren lugnt och naturligt kan inta sitt foder och vatten. Foderbordsytans eller rännbottens höjd över båsfall, klövpall eller gödselgång ska vara minst 0,10 m. Foderbordets kant mot båsfallen får i kortbås, foderliggbås och fångbås inte vara högre än 0,2 m över båsfallytan. Antalet drickplatser per djur med automatisk vattenförsörjning ska vara minst:

-en drickplats per 10 mjölkande kor som hålls för mjölkproduktion

-en drickplats per 25 övriga nötkreatur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.6, 8-11 §§*

D21.5 ELAVVISARE PÅ FODERVAGNAR

Utmatningsöppningen på datafodervagnar får ha elektriska avvisare. Avvisarna ska vara konstruerade så att djuren enbart kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.6 §*

D21.6 DATORSTYRD INDIVIDUELL UTFODRING - KRAFTFODERSTATIONER

Vid datorstyrd individuell utfodring ska antalet djur per kraftfoderstation anpassas till gruppens avkastningsnivå och utfodringsmodell. Då hela kraftfodergivan ges i stationen får antalet kor per station vara:

- högmjolkare: max 20 kor
- blandgrupper: max 25 kor
- sinkor: max 35 kor
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.7 §*

D22| Rengöring, nötkreatur

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning. OBS! Se även avsnitt D22.1 – D22.6.

D22.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Grundvillkor

Stallutrymmen ska rengöras och utgödas dagligen om inte systemet är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien. Grundvillkor gäller endast för kalvar, se avsnitt D29.17.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.1 §*

D22.2 UTGÖDSLING – OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska noggrann rengöring göras före varje insättning av en ny omgång.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.1 §*

D22.3 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Grundvillkor

Vid kontinuerlig djurhållning ska noggrann rengöring ske åtminstone en gång per år. Grundvillkor gäller endast för uppfödning av kalvar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.1 §*

D22.4 LIGGYTOR

Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter djurslag och stallklimat. Under den kalla årstiden bör liggytor i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med en bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.2 §*

D22.5 STRÖMEDEL

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.3 §*

D23| Stallmiljö, nötkreatur

D23.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

I stall ska djuren ha ett klimat som är anpassat till djurslaget och djurhållningsformen (termisk komfort).

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur.

Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme. De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.4 §*

D23.2 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se även D23.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.5 §*

D23.3 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90.

Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % ($85 + 5 = 90$).

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.5 §*

D23.4 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter.

Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.5 §*

D23.5 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

Luftföroreningarna får endast tillfälligtvis överstiga angivna nivåer.

- ammoniak 10 ppm
- koldioxid 3 000 ppm
- svavelväte 0,5 ppm
- organiskt damm 10 mg/m³
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.6 §*

D23.6 UTGÖDSLINGSSYSTEM – FÖRHINDRA SMITTSPRIDNING

För att förhindra smittspridning ska utgödslingssystemen vara utformade så att gödsel från en avdelning inte kommer i kontakt med djur i en annan avdelning.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.7 §

D23.7 UTGÖDSLINGSYSTEM - FÖRHINDRA LUFTFÖRORENING OCH SMITTÄMNEN

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.7 §

D23.8 UTGÖDSLINGSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska kunna stängas och vara stängda när de inte används.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.7 §

D23.9 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation. Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.8 §

D23.10 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Ett djurstall får vara försett med fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.10 §

D23.11 DAGSLJUS OCH BELYSNING - SKYDDADE FÖNSTER

Fönster som djuren kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.11 §

D23.12 DAGSLJUS OCH BELYSNING - DYGNSTRYTM OCH BETEENDE

Grundvillkor

Djuren ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebestånd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.12 §

D23.13 BELYSNING - DÄMPAD

Under den mörka tiden på dygnet ska minst dämpad belysning vara tänd i stallar för mjölkkor.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.13 §

D23.14 DAGSLJUS OCH BELYSNING - FAST MONTERAD UTAN OBEHAG

Grundvillkor

Stallarna ska ha belysning som är fast monterad och som inte ger djuren obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter.

Kravet på fast monterad belysning gäller inte för ligghallar och hyddor under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt, t.ex. genom handburen strålkastare.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.14 §§

D23.15 BULLER

Buller i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar djurens hälsa menligt. Djuren får bara tillfälligt utsättas för mekaniskt buller över 65 dB(A).

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.15 §

D24| Utrymmen och inredning, nötkreatur

D24.1 UTRYMMESKRAV NÖTKREATUR

NY

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för nötkreatur på www.jordbruksverket.se.

Nya måttföreskrifter gällande avstånd för bogplanka införs från och med 2024-05-09. Dessa mått motsvarar de mått som redan gäller för minsta båsäng i foderliggbås. Ett undantag har också införts gällande minsta utrymme vid utfodring av lösgående djur. Måttbestämmelserna gäller inte längre för lösbara foderfronter.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 1 kap.5 §, 5 kap.4-5, 9-14 och 17 §§

D24.2 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

- Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 4 kap. 1 §

D24.3 SJUKBOX

Grundvillkor

Djur som behöver särskild vård ska kunna tas om hand i ett närbeläget utrymme och vid behov kunna hysas individuellt. Utrymmet ska ha ett klimat som djuren är vana vid.

Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform. Det allmänna rådet anger att ett behandlingsutrymme, som ska kunna värmas upp, bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timma.

Se även D24.4 och D24.5.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.1 §

D24.4 SJUKBOX – UTFORMNING

Djur som behöver särskild vård ska kunna tas omhand lösgående.

Detta såvida inte veterinären föreskrivit något annat. Storleken på sjukboxen ska minst uppfylla generella måttbestämmelser för respektive viktkategori och inhysningsform. Saknas generella måttföreskrifter, som för t.ex. individuell inhysning av vuxet nötkreatur, ska boxen vara så stor att djuret utan svårigheter kan lägga sig, resa sig och vända sig. I de flesta fall är det lämpligt att sjukboxar alltid finns tillgängliga och klara att användas. En annan lösning som kan godtas är att sjukboxar snabbt kan iordningställas, med hjälp av lösa grindar eller annan inredning.

Detta förutsätter goda förberedelser så att djuren får vård utan onödig fördröjning. Man kan däremot inte hävda att behov av sjukbox inte finns på grund av att djuren behandlas på båspallen, eller att djuren avlivas istället för att behandlas. Boxar kan även monteras upp i ligghallen. Enligt det allmänna rådet bör utrymmet för lösgående nötkreatur utom utegångsdjur kunna hysa minst vart 25:e djur. För bundna nötkreatur och utegångsdjur bör utrymmet kunna hysa minst vart 50:e djur. Ett behandlingsutrymme som ska kunna värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timma.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.1 §*

D24.5 SJUKBOX - UTFORMNING MJÖLKKOR

Sjukboxar för mjölkkor ska vara utformade och anpassade så att mjölkning kan ske i utrymmet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.1 §*

D24.6 SJUKBOX FÖR UTEGÅNGSDJUR

För utegångsdjur och för djur som under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat ska det även finnas behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt vara anpassade så att djurens behov av termisk komfort tillgodoses.

Det allmänna rådet anger att ett sådant utrymme för utegångsdjur eller djur som hålls på bete bör vara placerat eller kunna iordningställas så att det är tillgängligt inom en halvtimma för det djur som behöver tas om hand i utrymmet. Ett behandlingsutrymme som ska kunna värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timma. Lokal uppvärmning eller åtgärder som värmelampor eller värmetak i sjukboxen godtas, förutsatt att djurens behov av termisk komfort uppfylls.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.1 §*

D24.7 GOLV OCH LIGGYTOR - JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Grundvillkor

Golv och liggytor ska ha en jämn och halsäker yta.

Grundvillkor gäller endast för kalvar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.15 §*

D24.8 GOLV OCH LIGGYTOR - RÖRLIGT GOLV OCH UTGÖDSLINGSYSTEM

Grundvillkor

Boxar eller liggytor med rörligt golv samt utgödslingssystem i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Kraven gäller även utformningen av dränerande golvtytor. Detta är grundvillkor för kalvar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.15 §*

D24.9 SPALTGOLV

Endast i värmeisolerade stallar får liggytan för nötkreatur innehålla dränerande golv utan ströbädd och då endast i följande fall:

- 1 För kalvar som är äldre än en månad, ungdjur och vuxna handjur i boxar med heltäckande spaltgolv av gummi eller annat eftergivligt material,

- 2 för kalvar som är över fyra månader gamla, ungdjur och vuxna handjur i boxar med annat heltäckande spaltgolv än vad som avses i punkt 1 och som var i bruk före den 30 juni 2010,
- 3 för ungdjur och vuxna handjur i bås där det gödseldränerande golvet ligger i båsets bakre del och resterande golvtytor i båset har helt golv eller annan godtagbar liggyta på minst 80 procent av minimilängden för kortbås, samt
- 4 för ungdjur och vuxna djur i bås där det gödseldränerande gummispaltgolvet ligger i båsets bakre del och resterande liggytor i båset har helt golv med gummimatta eller motsvarande på minst 80 procent av minimilängden för kortbås.

Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för nötkreatur på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.16 §*

D24.10 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDIKA SKADOR OCH MEDGE RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

Utrymmen och inredning för säkert förvar av djuren skall konstrueras och underhållas så att det inte finns några vassa kanter eller utskjutande delar som kan skada djuren.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §*

D25| Elsäkerhet, nötkreatur

D25.1 ELEKTRISK UTRUSTNING - SKYDD MOT

Grundvillkor

Belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.19 §*

D25.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott.

Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll.

Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

- 1 Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning,
- 2 redovisa om eget reservkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- 3 redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät,
- 4 provkör aggregatet med jämna mellanrum, förs provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m.?

- 5 se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod, samt
  - 6 se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.20 §*

D26| Bete och utevistelse, nötkreatur

Betesreglerna ska tillgodose djurens naturliga betesbeteende. Ett naturligt betesbeteende för kor är att beta selektivt, förflytta sig och att göra paus för att idissla. Det sociala flockbeteendet ska kunna fungera, stämningen i gruppen ska kunna vara lugn och gruppen ska kunna synkronisera sig på ett naturligt sätt. Det finns olika bestämmelser för olika djur. Jordbruksverkets föreskrifter bygger på djurskyddsförordningen.

Bestämmelserna om hur nötkreatur ska hållas skiljer sig lite åt beroende på om djuren ska hållas för mjölk- eller köttproduktion. Det finns inget lagkrav på utevistelse och bete för kalvar (djur under sex månader) vilket innebär att antalet dygn nedan i vissa fall får minskas i förhållande till när djuret har fötts under den angivna månaden. För tjurar finns inget krav alls på bete.

D26.1 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt utformat så att djur som hålls eller drivs inom stängslet inte skadas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.1 §*

D26.2 STÄNGSEL – TAGGTRÅD

Stängsel med taggtråd får inte vara elektrifierade. Se även D26.3 och D26.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.1 §*

D26.3 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, ELSTÄNGSELTRÅD

Elektrifierad elstängseltråd får monteras på stängsel som innehåller taggtråd om fastsättningen utförs så att ett horisontellt minimiavstånd av 150 mm mellan elstängseltrådarnas och taggtrådarnas vertikalplan säkerställs. Se även D26.2 och D26.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.1 §*

D26.4 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, MONTERING

Om el- och taggtråd används i kombination, ska eltråden vara monterad på den sida djuren hålls på. Taggtråden ska jordas på återkommande avstånd. Se även D26.2 och D26.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.1 §*

D26.5 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stänglar inom populära strövområden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Det är tillåtet att sätta upp en skylt som varnar för verklig fara, till exempel en skylt med "Varning för tjuren", vid en beteshage med tjurar. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 1 §, 26 kap.11 §*

D26.6 BETESMARKER, RASTGÅRDAR OCH DRIVNINGSVÄGAR

Grundvillkor

Betesmarker, rastgårdar och drivningsvägar ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.3 §*

D26.7 MARKYTOR

Hårt belastade markytor ska vara hårdgjorda, dränerande eller naturligt ha motsvarande funktion.

Detta kan gälla t.ex. drivgångar, vattnings- eller utfodringsplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.3 §*

D26.8 BETE - GODA UTFODRINGSRUTINER

Betande på betesmark och odlingsmark skall ske på ett sätt som minimerar kontaminering av livsmedel av animaliskt ursprung genom fysiska, biologiska eller kemiska faror.

För att minimera biologisk korskontaminering från naturgödsel i de fall ett sådant potentiellt problem förekommer och för att se till att karenperioden för användning av kemikalier inom jordbruket följs, skall i förekommande fall ett lämpligt uppehåll iaktas innan djur tillåts beta på betesmark eller äta av grödor och odlingsrester, samt mellan betesrotationerna.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1831/2003) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga III*

D26.9 BETE - DJUR FÖR KÖTTPRODUKTION

Andra nötkreatur än sådana som hålls för mjölkproduktion skall sommartid hållas på bete eller på annat sätt ges tillfälle att vistas ute. Detta gäller inte djur som är yngre än sex månader och inte heller tjurar eller djur som hålls i karantän.

Du ska låta djuren för köttproduktion vara på bete eller på annat sätt vistas ute minst 24 timmar i sträck.

I Blekinge, Skåne och Hallands län:

- Vuxna djur minst 120 dygn bete mellan 1 april och 31 oktober, varav minst 60 dagar mellan 1 maj och 15 september.
- För unga djur som är födda under februari månad får antalet dygn på bete minskas med 30 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden, 1 maj till 15 september.
- För djur som är födda under januari månad får antalet dygn på bete minskas med 60 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 maj och 15 september.
- Unga djur som är födda under december månad ska hållas på bete minst 90 dygn i perioden 1 april- 31 oktober varav minst 60 dygn under perioden 1 maj- 15 september.

I Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län:

- Vuxna djur minst 90 dygn bete mellan 1 april-31 oktober, varav minst 60 dygn mellan 1 maj och 15 september.
- För unga djur som är födda under februari månad får antalet dygn på bete minskas med 30 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 maj till 15 september.
- För unga djur som är födda under januari månad får antalet dygn på bete minskas med 60 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 maj till 15 september.

I Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län:

- Vuxna djur minst 60 dygn bete mellan 1 maj-1 oktober, varav minst 30 dygn mellan 1 juni och 31 augusti.

- För unga djur som är födda under februari månad får antalet dygn på bete minskas med 30 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 juni till 31 augusti.

Kalvar födda 1 mars eller senare under kalenderåret, samt tjurar, behöver inte hållas på bete. Det innebär att det antalet dygn som anges ovan i vissa fall får minskas i förhållande till när djuret har fötts under den angivna månaden. Om du har djur som måste hållas i karantän behöver du inte heller släppa ut dem under den perioden.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 3-4 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap. 4-6 §§, tabell 8-10*

D26.10 BETE - MJÖLKPRODUCERANDE BESÄTTNINGAR

Nötkreatur som hålls för mjölkproduktion och som är äldre än sex månader skall sommartid hållas på bete. Under betessäsongen ska nötkreaturen i mjölkproducerande besättningen komma ut och ha tillgång till betesmarken minst sex timmar i sträck varje dygn. Betessäsongen och antal betesdygn beror på var i landet du har dina djur.

Norrbottnen län, Västerbottens län, Jämtlands län, Gävleborgs län och Dalarna:

Under perioden 1 maj - 1 oktober gäller:

- Vuxna djur minst 60 dygn bete, varav minst 30 dygn mellan 1 juni och 31 augusti.

Uppsala län, Stockholms län, Västmanlands län, Örebro län, Värmlands län, Södermanlands län, Östergötlands län, Gotlands län, Västra Götalands län, Kalmar län, Kronobergs län och Jönköpings län:

Under perioden 1 april-31 oktober gäller:

- Minst 90 dygn bete, varav minst 60 dygn mellan 1 maj och 15 september.

Hallands län, Blekinge län och Skåne län:

Under perioden 1 maj - 31 oktober gäller:

- Minst 120 dygn bete, varav minst 60 dagar mellan 1 maj och 15 september.
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 3-4 §§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap. 4-7 §§, tabell 8-10*

D26.11 BETE - UNGA DJUR I MJÖLKPRODUCERANDE BESÄTTNINGAR

Kalvar i mjölkproducerande besättningar som är födda 1 mars eller senare, behöver inte hållas på bete under det kalenderår som djurets fötts. Denna regel gäller i hela landet. För kalvar som fötts före 1 mars, det vill säga under december, januari och februari, får antalet dygn minskas enligt nedan.

Djuren måste komma ut och få tillgång till betet under minst 6 timmar varje dygn. Observera att unga djur inte behöver släppas på bete så länge de är kalvar, d.v.s. är under sex månaders ålder. Antalet dygn får minskas i förhållande till när djuret har fötts under den angivna månaden.

Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län gäller följande:

- För unga djur som är födda under februari månad får antalet dygn på bete minskas med 30 dygn i förhållande till djurets ålder, under perioden 1 juni till 31 augusti.

Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län gäller följande:

- För unga djur som är födda under februari månad får antalet dygn på bete minskas med 30 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 maj till 15 september.
- För unga djur som är födda under januari månad får antalet dygn på bete minskas med 60 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 maj till 15 september.

Blekinge, Skåne och Hallands län, får unga djurs betestid förkortas enligt följande:

- För unga djur som är födda under februari månad får antalet dygn på bete minskas med 30 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden, 1 maj till 15 september.
- För djur som är födda under januari månad får antalet dygn på bete minskas med 60 dygn i förhållande till djurets ålder under perioden 1 maj och 15 september.
- Unga djur som är födda under december månad ska hållas på bete minst 90 dygn i perioden 1 april- 31 oktober varav minst 60 dygn under perioden 1 maj- 15 september.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2017:24) om nötkreaturshållning, 6 kap. 4-7 §§, tabell 8-10*

D27| Utegångsdjur, nötkreatur

D27.1 UTEGÅNGSDJUR - LÄMPLIGHET

Endast djur som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får användas som utgångsdjur. Detta gäller djur som är ute minst halva dygnet eller mer under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.10 §*

D27.2 UTEGÅNGSDJUR - TERRÄNG, MARKYTA

De yttre förutsättningarna för utevistelse ska vara lämpliga för djuren såsom terräng och markbeskaffenhet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.10 §*

D27.3 UTEGÅNGSDJUR - SKYDD

Grundvillkor

Under den kalla årstiden, när betestillväxt inte sker, ska utgångsdjur ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger skydd mot väder och vind samt en ren och torr liggplats. Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.

Allmänna rådet anger att en ligghall för utgångsdjur bör bestå av tre väggar och tak. Den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen långsida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in eller ut ur ligghallen.

Se även punkt D27.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.11 §*

D27.4 UTEGÅNGSDJUR - UNDANTAG FÖR LIGGHALL

Utan hinder (avsnitt D27.3) får utgångsdjur i besättningar, som är anslutna till ett kontrollprogram för utgångsdjur, hållas i enlighet med kontrollprogrammet. Läs mer om Nötköttsrådgivning och kalvhälsa på www.gardochdjurhalsan.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 6 kap.12 §*

D28| Avel och kalvning, nötkreatur

D28.1 AVEL OCH BETÄCKNING

Grundvillkor

Kvigor och kor får inte betäckas med tjur, semineras eller vara mottagare av embryon om man kan förvänta sig förlossningssvårigheter. Man får inte heller i avel använda tjur, kviga eller ko som kan nedärva anlag för defekter eller andra oönskade anlag. I de fall det ändå föds ett djur som är sjukt och lider, på grund av en genetisk defekt, uppstår en bedömningsfråga.

Kontrollmyndigheterna måste avgöra hur sannolikt det var att båda föräldrarna bar på farliga anlag.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.15 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:31) om avelsarbete, 3-4, 7 §§*

D28.2 BETÄCKNING

Kvigor ska innan första brunstperioden startar och fram till dess att de uppnått en ålder av 13 månader hållas på ett sådant sätt att risken för betäckning minimeras. Allmänna rådet anger att kvigor bör senast från det att de uppnått en ålder av fem månader hållas på ett sådant sätt att risken för betäckning minimeras.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.15 §*

D28.3 KALVNING

Kor och kvigor ska kalva lösgående när tidpunkten för kalvning kan förutses. Uppbindning får ske om förlossningssvårigheter uppstår. I uppbundna system får kor och kvigor kalva uppbundna om kalvningsboxen är upptagen för kalvning.

Enligt allmänna råd till 2 kap.1-2-§§ djurskyddslagen bör kor alltid ges tillfälle att slicka sina nyfödda kalvar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning inom lantbruket m.m., 2 kap.16 §*

D28.4 ÖVERTÄCKT GÖDSELRÄNNA

Gödselrännan bakom uppbundna djur ska vara övertäckt i samband med kalvning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.17 §*

D28.5 MEKANISKA HJÄLPMEDEL

Mekaniska hjälpmedel får inte användas utan godkännande av veterinär i varje enskilt fall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning inom lantbruket m.m., 2 kap.18 §*

D28.6 KALVNINGSBOXAR

I besättningar med kor eller kvigor som ska kalva ska det inför kalvning finnas kalvningsboxar.

Allmänna rådet anger att det bör finnas minst en plats i kalvningsbox per påbörjat antal kor i besättningen enligt följande:

- 1 45 kor vid jämn kalvningsfördelning över hela året
- 2 35 kor vid jämn kalvningsfördelning över 9 månader
- 3 25 kor vid jämn kalvningsfördelning över 6 månader
- 4 15 kor vid jämn kalvningsfördelning över 4 månader

För besättningar där kalvning sker koncentrerat sommartid och är planerad att ske på betesmarken, bör det finnas minst en plats i kalvningsbox per påbörjat 50-tal djur som ska kalva under den perioden. Antalet kalvningsboxar ska anpassas till besättningens behov. Boxen kan vara utformad som en ensambox för en ko eller kviga, eller som en gruppbox för flera kor eller kvigor.

Kalvningsboxen kan vara permanent eller byggas upp med flyttbara väggar eller liknande inför kalvning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.2 §*

D28.7 KALVNINGSBOXAR - RENGÖRING

Kalvningsbox och andra utrymmen som används som kalvningsplats, ska vara utformade och användas så att de kan rengöras regelbundet och utan svårigheter, samt vid behov vara möjliga att desinficera.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.3 §*

D28.8 UPPGIFTER VID MOTTAGEN SPERMA

Den som har tagit emot sperma är skyldig att till spermadistributören lämna uppgifter om:

- 1 antal utförda seminerings,
- 2 omlöpningar,
- 3 resultat av kalvning,
- 4 förekomst av svåra förlossningar,
- 5 förekomst av dödfödselar, samt
- 6 förekomst av ärftliga sjukdomar och missbildningar.

I de fall spermadistributören inte själv har samlat eller importerat sperman ska uppgifter enligt första stycket vidarebefordras till den som samlat eller importerat sperman.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:41) om seminverksamhet med nötkreatur, 8 kap. 1 §*

D28.9 KON/KVIGANS IDENTITET OCH SEMINRAPPORT

Vid varje seminering, undersökning eller annan åtgärd av betydelse för seminverksamheten ska hondjurets identitet kontrolleras. Ett verifikat som dokumenterar åtgärden (seminrapport) ska utfärdas i två exemplar. Ett exemplar ska förvaras hos hondjurets ägare. Det andra ska arkiveras hos anordnaren under minst fem år.

Dokumenteringen får även ske genom att uppgifterna registreras i både anordnarens journalföring och i det besättningsregister (ladugårdsjournal) som finns hos hondjurets ägare eller genom bokföring i datoriserade system hos anordnare och hondjurets ägare. I det fall då hondjurets ägare också är anordnare behöver uppgifterna inte dokumenteras i fler än ett register eller verifikat. Se även D28.10.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:41) om seminverksamhet med nötkreatur, 8 kap. 2 §*

D28.10 DOKUMENTATION – UPPGIFTER VID SEMINERING

Dokumentering av åtgärder som avses i D28.9 ska omfatta följande uppgifter

- 1 vem som är anordnare,
- 2 vem som har utfört åtgärden,
- 3 vilken åtgärd som utförts,
- 4 vilken det behandlade hondjurets identitet är och dess ägare,
- 5 vilken tjurens identitet är,
- 6 vem som levererat den använda sperman, samt
- 7 vilket datum som åtgärden utförts.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:41) om seminverksamhet med nötkreatur, 8 kap. 3 §*

D28.11 LÄMNA UPPGIFTER TILL SEMINÖREN

Ägaren till hondjur ska till den som anlitas för seminering lämna information om resultaten av kalvningar och deras förlopp. Dödfödselar, ärftliga sjukdomar, missbildningar och andra fel ska anmälas på samma sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:41) om seminverksamhet med nötkreatur, 8 kap. 4 §*

D28.12 DOKUMENTATION – RESULTAT FRÅN KALVNINGAR

Uppgifter enligt D28.11 ska dokumenteras av den anordnare som utfört semineringarna. Dokumentation ska utföras så att sammanställningar av materialet kan möjliggöra bedömningar av enskilda besättningsars fertilitetssituation och av enskilda tjurars egenskaper.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2004:41) om seminverksamhet med nötkreatur, 8 kap. 4 §*

D29| Kalvar upp till sex månader, nötkreatur

D29.1 UTRYMMESKRAV, KALVAR UPP TILL SEX MÅNADER

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för nötkreatur på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 1 kap.5 §, 3 kap.8-11 §§, 5 kap.9-14 §§, 5 kap.17 §*

D29.2 INHYSNINGSSYSTEM – HYDDA

Vid individuell hållning av kalvar i hydda ska kalven ha ständig tillgång till yta utomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.11-12 §§*

D29.3 INHYSNINGSSYSTEM – KALVGÖMMA

I lösdriksstallar för amkor eller dikor ska det för kalvar upp till tre månaders ålder finnas kalvgömma med en minsta liggarrea på 0,9 m² per kalv. Detta gäller dock inte för ligghallar när djuren hålls på bete.

Med ligghall menas ett stall med liggplatser för lösgående djur. Djuren hålls inte instängda i stallet utan kan själva välja när de vill använda det.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 1 kap.6 §, 5 kap.5 §*

D29.4 INHYSNINGSSYSTEM – INDIVIDUELLT

Grundvillkor

Det ska finnas möjlighet att hysa kalvar individuellt i samband med sjukdom eller annan vård.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.1 §*

D29.5 INHYSNINGSSYSTEM – EJ BUNDNA

Grundvillkor

Kalvar får inte hållas bundna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.11 §*

D29.6 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Ett nötkreaturs rörelsefrihet får inte begränsas genom att en tyngd eller annat hindrande föremål fästs vid djuret eller att djuret binds samman med ett annat djur. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av djurets kropp binds samman såvida det inte sker i behandlingssyfte där djuret annars riskerar att skadas eller på annat sätt riskerar att utsättas för lidande.

Om olika delar av djurets kropp binds samman får det inte vara utfört på ett sätt som är plågsamt för djuret och inte heller begränsa djurets rörelsefrihet mer än vad som är nödvändig för behandlingen.

Observera att regeln gäller både inomhus och utomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.12 §*

D29.7 INHYSNINGSSYSTEM – GRUPPHÅLLNING

Grundvillkor

Kalvar som är äldre än åtta veckor ska hållas i par eller grupp tillsammans med andra kalvar eller andra nötkreatur. Detta gäller inte kalvar i anläggningar med färre än sex kalvar där det inte är möjligt att gruppera kalvarna på ett från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt lämpligt sätt. Kalvarna ska i så fall hållas på ett sätt som innebär att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra eller andra nötkreatur.

Om det är nödvändigt från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt får man göra undantag för enstaka kalvar under en kortare period.

Det allmänna rådet anger att unga djur bör vänjas vid det djurhållningssystem de ska hållas i som vuxna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.13 §*

D29.8 INHYSNINGSSYSTEM – ÖGONKONTAKT

Grundvillkor

Ensamboxar och hyddor för individuell hållning av kalvar med undantag för sjukboxar, ska vara utformade så att de kan ha ögonkontakt och beröra varandra.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.13-14 §§*

D29.9 INHYSNINGSSYSTEM – STRÖ

Grundvillkor

Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter djurslag och stallklimat. Boxar för kalvar upp till en månads ålder skall vara försedda med strö av halm eller annat jämförbart material. För grundvillkor gäller att kalvar upp till två veckor gamla ska ha strö.

Det allmänna rådet till 4 kap. 2 § anger att för nötkreatur som är äldre än en månad bör liggplatsen vara försedd med strö.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 15 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.2 §*

D29.10 LARM I STALLAR MED KALVAR

Grundvillkor

Mekaniskt ventilerade stallavdelningar med kalvar ska vara utrustade med larmanordning som varnar för:

- 1 Övertemperatur,

- 2 strömavbrott, samt
- 3 fel på larmanordningen.

Larmanordningen ska vara utformad så att larmet uppmärksammas på ett betryggande sätt. I stallavdelningar där kalvar hålls tillsammans med kor behöver dock larmanordningen enbart larma för övertemperatur. Ändrade undantagsföreskrifter har införts när det gäller stallavdelningar där kalvar hålls tillsammans med kor. Ändringarna innebär att kravet på larm i mekaniskt ventilerade stallar inte gäller om nödventilationen fungerar automatiskt vid övertemperatur, under förutsättning att nödventilationen säkerställer djurens hälsa och välbefinnande. Se även D29.11.

Allmänna rådet anger att även stallar med mekanisk ventilation utan krav på larm bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

Hur larmet ska uppmärksamma djurägaren beror t.ex. på avståndet mellan stallet och bostaden/personalen, hur ofta djuren ses till, djurtäthet i stallet, stallets luftvolym, typ av nödventilation etc. Ju högre risken är att djuren utsätts för lidande om ventilationen slutar fungera, desto högre säkerhet måste larmanordningen ha. I vissa anläggningar kan det vara tillräckligt med en varningslampa, siren eller dylikt, medan det i andra krävs t.ex. telelarm kopplat till en eller flera nyckelpersoner för att inte riskera att djuren utsätts för lidande.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.9 §*

D29.11 LARMANORDNING – KONTROLL

Grundvillkor

Utrustningen ska kontrolleras regelbundet och före varje insättning av en ny omgång djur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap.9 §*

D29.12 TILLSYN

Grundvillkor

Kalvar som hålls inomhus ska ses till minst två gånger om dagen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 2 kap.5 §*

D29.13 UTFODRING

Grundvillkor

Kalvar ska utfodras minst två gånger om dagen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.2 §*

D29.14 GROVFODER

Grundvillkor

Kalvar ska senast från och med två veckors ålder ha fri tillgång till grovfoder. Grundvillkor avser en minimiranson av fiberrikt foder.

Om kalvar försetts med munkorg och eller får en diet som riskerar leda till järnbrist och eller får mindre fiberrikt foder än de minimikrav som ställs i EU-direktivet är det en grundvillkorsbrist. Den som följer det svenska kravet och ger kalvarna fri tillgång till grovfoder ska anses uppfylla direktivets krav.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.3 §*

D29.15 RÅMJÖLK

Grundvillkor

Nyfödda kalvar ska få råmjölk snarast möjligt, dock senast sex timmar efter födseln.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.4 §*

D29.16 FRI TILLGÅNG TILL RENT VATTEN

Grundvillkor

Kalvar ska få dricksvatten minst två gånger per dygn. Vid mycket varm väderlek samt vid sjukdom ska kalvar dock ha ständig tillgång till dricksvatten

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 3 kap.5 §*

D29.17 KALVAR - RENGÖRING AV STALL

Grundvillkor

Stallutrymmen ska rengöras och utgödas dagligen om inte systemet är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap 2 §, p 1*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 4 kap. 1 §*

D29.18 VETERINÄRA INGREPP – KASTRERING AV TJURKALVAR

Grundvillkor

Kastrering av tjurkalvar får endast utföras av veterinär.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 4 kap. 2-3-§§*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap. 2 § p, ändrad genom 2022:2*

D29.19 VETERINÄRA INGREPP – ÖVERTALIGA SPENAR

Grundvillkor

Om övertaliga spenar på kalvar behöver avlägsnas, ska det ske före en månads ålder, annars ska veterinär anlitas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap 2-4 §§, ändrad genom 2022:2*

D29.20 MOTTAGNINGSTALL – REGLER

Med mottagningsstall menas ett stall eller en stallavdelning avsedd för mottagning och inhysning av kalvar som kommer från annan djurbesättning i syfte att minska smittspridning till de djur som redan finns på anläggningen.

- När man årligen tar emot högst 50 kalvar som är yngre än 4 månader från *högst en* besättning är man inte skyldig att använda mottagningsstall.
- När fler än 50 kalvar som är yngre än 4 månader årligen tas emot från *mer än en* besättning ska kalvarna tas emot och hållas i mottagningsstall.
- Om fler än 50 kalvar som är yngre än 4 månader årligen tas emot från *mer än fem* besättningar ska omgångsuppfödning ske i mottagningsstallet. Insättningen av djurgruppen ska då göras inom en tidsperiod på högst tre veckor. Kalvarna bör därefter hållas i mottagningsstallet under minst fem veckor enligt Jordbruksverkets allmänna råd.
- Ett mottagningsstall får ha plats för högst 100 kalvar. Dock får det finnas plats för högst 150 kalvar i mottagningsstallet när kalvarna hålls kvar där fram till slakt under förutsättning att omgångsuppfödning sker i stallet.
- Om man inte är skyldig att använda mottagningsstall (se ovan) utan i stället sätter in kalvarna direkt i en uppfödningssavdelning får den stallavdelningen ha högst 100 djurplatser.

- Om ett mottagningsstall för kalvarna används, oavsett om det är ett krav eller inte, får uppfödningssavdelningen vara större. Enligt Jordbruksverkets allmänna råd bör den dock inte inhysa mer än 300 djur.
- Omgångsuppfödning bör enligt Jordbruksverkets allmänna råd tillämpas vid uppfödning av växande nötkreatur.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap. 6-7 §§*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap 1 §*

D29.21 MOTTAGNINGSTALL – UTFORMNING

Mottagningsstallet ska vara utformat så att kalvarna kan tas till och från stallavdelningen utan att behöva passera via en annan stallavdelning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:18) om nötkreaturshållning, 5 kap.8 §*

D30| Tillsyn och skötsel, grisar

Hur grisar får hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L106, Statens Jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning.

För att grisarna ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns om till exempel transporter och djurskydd. Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfyllt för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt.

Jordbruksverket har tagit fram en vägledning för hur bestämmelserna om grisars välfärd kan kontrolleras av länsstyrelsens kontrollpersonal kopplat till de checklistor som finns. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D30.1 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM *Rekommendation*

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D30.2 ANSVAR OCH KUNSKAPER

Grundvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som handhar djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att djurskyddsföreskrifterna ska kunna följas.

Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.1-2 §§*

D30.3 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Djuren ska hållas så att tillsyn kan ske utan svårigheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.4 §*

D30.4 TILLSYN

Grundvillkor

Grisar ska normalt ses till minst en gång dagligen. Även automatiska system och anordningar som inverkar på djurhälsa och djurskydd ska ses till dagligen. Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.3, 6 §§*

D30.5 EXTRA TILLSYN

Nyfödda, sjuka eller skadade grisar samt grisar som beter sig onormalt ska ses till oftare. Detsamma gäller för högräktiga suggor och gyltor, särskilt vid tiden kring förlossningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.3 §*

D30.6 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 4 kap. 1§*

D30.7 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

Grisar som behöver särskild vård ska kunna tas om hand lösgående i ett närbeläget utrymme och vid behov kunna hysas individuellt. Utrymmet ska ha ett klimat som grisarna är vana vid.

Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform. Utrymmet som avses bör kunna hysa minst vart 25:e djur. Storleken på sjukboxen ska minst uppfylla generella måttbestämmelser för respektive djurslag och inhysningsform. Saknas generella måttföreskrifter, ska boxen vara så stor att djuret utan svårigheter kan lägga sig, resa sig och vända sig. I de flesta fall är det lämpligt att sjukboxar alltid finns tillgängliga och klara att användas. En annan lösning som kan godtas är att sjukboxar snabbt kan iordningställas, med hjälp av lösa grindar eller annan inredning.

Detta förutsätter goda förberedelser så att djuren får vård utan onödig fördröjning. Syftet i föreskrifterna är i huvudsak att djur med behov av särskild vård kan behöva en i alla avseenden lugnare och mer ombonad närmiljö. Man kan alltså inte hävda att behov av sjukbox inte finns av den anledningen att behandling av skadade eller sjuka djur alltid sker i den ordinarie boxen eller att sådana djur alltid avlivas i stället för att behandlas.

Se också D30.8.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.1 §*

D30.8 SJUKBOX - UTOMHUSKLIMAT

För grisar som under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat ska det även finnas behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt vara anpassade så att djurens behov av termisk komfort tillgodoses.

Utrymmet som avses bör kunna hysa minst vart 50:e djur. Det allmänna rådet anger att utrymmet som ska kunna värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timme.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.1 §*

D30.9 KLÖVVÅRD

Grisarnas klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.5 §*

D30.10 RENA DJUR

Grisar ska hållas tillfredsställande rena. Se till att slaktdjur och, när det är nödvändigt, produktionsdjur i möjligaste mån är rena. Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förening av gödsel begränsas till ett minimum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.7 §*

D30.11 LÖSGÅENDE - PAR ELLER GRUPP

Grundvillkor

Grisar ska hållas lösgående i par eller grupp. Under veckan före grisning och under grisning får dock suggor och gyltor hållas individuellt och utom synhåll för andra grisar. Galtar får hållas individuellt i boxar under förutsättning att galtarna kan höra, känna lukten av och se andra grisar.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 12 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.8 §*

D30.12 AGGRESSIV GRIS

Grundvillkor

En gris som är särskilt aggressiv mot andra grisar får tillfälligt hållas individuellt i box som den kan vända sig i utan svårigheter.

Med särskilt aggressiv menas att grisen kan skada andra grisar. Det finns inga skäl att plocka bort individer när det gäller normala aggressiva beteenden hos gruppållna grisar, t.ex. när gruppen rangordnar sig och vid utfodring. Regeln är heller inte tänkt som en lösning på problem som beror på "systemfel" i djurhållningssystemet, t.ex. för liten plats för djuren, för lite foder eller felaktig utformning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.9 §*

D30.13 RÖRELSEFRIHET - DIGIVANDE SUGGA

En digivande suggas rörelsefrihet får begränsas under smågrisarnas första levnadsdagar genom användande av skyddsgrind eller motsvarande anordning om hon uppvisar ett aggressivt eller onormalt beteende som utgör en uppenbar skaderisk för smågrisarna.

Skyddsgrind eller motsvarande anordning får också användas under det dagliga skötselarbetet om suggans beteende utgör en uppenbar skaderisk för skötaren samt när suggan hanteras för vård och behandling. Grupphållna suggor och gyltor får stängas in i bås när de utfodras eller när de hanteras för vård och behandling.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.10 §*

D30.14 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

En gris rörelsefrihet får inte begränsas genom att en tyngd eller annat hindrande föremål fästs vid djuret. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av grisens kropp binds samman eller genom att grisen binds samman med ett annat djur.

Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av grisens kropp binds samman såvida det inte sker i behandlingssyfte där grisen annars riskerar att skadas eller på annat sätt riskerar att utsättas för lidande. Om olika delar av grisens kropp binds samman får det inte vara utfört på ett sätt som är plågsamt för grisen och inte heller begränsa grisens rörelsefrihet mer än vad som är nödvändigt för behandlingen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.11 §*

D30.15 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.12 §*

D30.16 DRIVNING AV DJUR - DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen.

De allmänna råden anger att djurstallar bör utformas så att flyttning, transport och utlastning av djuren underlättas. Drivgångar bör ha släta ytor utan skarpa hörn. Speciella utlastningsrum eller boxar bör inrättas vid behov. Lastrampers lutning bör vara så liten som möjligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.12 §*

D30.17 ELEKTRISK UTRUSTNING ELLER ANORDNING - STÖTAR

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i avsikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte användning av elstängsel.

Elektriska pådrivare får bara användas av veterinär om det är nödvändigt av veterinärmedicinska skäl.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 16 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap. 13 §*

D30.18 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Föremål och ämnen som kan skada grisarna ska förvaras så att djuren inte kan komma åt dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 2 kap.14 §*

D31 | Foder och vatten, grisar

D31.1 LÄMPLIGT FODER OCH STRUKTUR

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D31.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap.1 §*

D31.2 LÄMPLIGT FODER - NÄRING

Grundvillkor

Djuren ska dagligen få en fodergiva som garanterar tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel. Fodret ska vara av god kvalitet och anpassas efter djurslaget. Se också D31.1.

- Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap. 4 §
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 1 §

D31.3 DRICKSVATTEN

Grundvillkor

Grisarna ska ha fri tillgång till rent dricksvatten.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 3 §

D31.4 FODER OCH VATTEN - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodrings- och dricksvattenutrustning ska dimensioneras, utformas och placeras så att grisarna kan äta och dricka lugnt och naturligt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 4 och 6 §§

D31.5 ELAVISARE PÅ FODERVAGNAR

Utmatningsöppningen på datafodervagnar får ha elektriska avvisare. Avvisarna ska vara konstruerade så att djuren enbart kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 4 §

D31.6 UTFODRING - TRANSPONDER- OCH RESPONSSTYRNING

En datoriserad transponder- eller responderstyrd foderstation får inte användas av fler grisar än att alla hinner äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 5 §

D32| Rengöring m.m, grisar

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning, se D32.1 – D32.5.

D32.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Stallutrymmen ska rengöras och utgödslas minst en gång dagligen om inte systemet för djurhållning är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien. Andra rutiner kan vara t.ex. spaltgolv eller ströbädd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 1 §

D32.2 UTGÖDSLING OCH OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant före varje insättning av en ny omgång djur.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 1 §

D32.3 UTGÖDSLING - KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Vid kontinuerlig uppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant minst en gång årligen.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 1 §

D32.4 LIGGYTOR

Grundvillkor

Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter grisarna och stallklimatet (termisk komfort). Allmänna rådet anger att under den kalla årstiden bör liggytorna i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med en bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 2 §

D32.5 STRÖMEDEL - LÄMPLIG SORT OCH KVALITET

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 3 §

D32.6 STRÖMEDEL - SYSSELSÄTTNING

Grundvillkor

Strömedel till grisar ska ha sådana egenskaper samt ges i sådan mängd att grisarnas sysselsättningsbehov och komfort-behov tillgodoses.

Allmänna rådet till 4 kap. 4 § anger att strömedel till grisar bör innehålla material som grisarna kan böka i, undersöka och tugga. Vid uppfödning i konventionell grisionsbox bör strömedlet också ge ett skyddande liggunderlag för suggan och smågrisarna under smågrisarnas första levnadsvecka.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 4 §

D33| Stallmiljö, grisar

D33.1 STALLKLIMAT - TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

Stallar ska ha klimat som är anpassade till djurslag och djurhållningsform, (termisk komfort).

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur. Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme. De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

Allmänna rådet anger att slaktgristallar bör vara utrustade med duschsystem eller andra anordningar som kan ge djuren svalka under den varma årstiden. Värmeisolerade stallar för växande grisar bör vara utrustade med anläggning för tillskottsvärme under den kalla årstiden.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 6 §

D33.2 STALLKLIMAT - LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se också D33.3.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 7 §

D33.3 STALLKLIMAT - LUFTFUKTIGHET - UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90.

Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % ($85 + 5 = 90$).

Se också D33.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.7 §*

D33.4 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.7 §*

D33.5 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

Luftföroreningarna får endast tillfälligtvis överstiga angivna nivåer:

- ammoniak 10 ppm,
- koldioxid 3 000 ppm,
- svavelväte 0,5 ppm,
- organiskt damm 10 mg/m³.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.8 §*

D33.6 UTGÖDSLINGSSYSTEM – SMITTSPRIDNING

För att förhindra smittspridning ska utgödslingssystemen vara utformade så att gödsel från en avdelning inte kommer i direktkontakt med djur i en annan avdelning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.9 §*

D33.7 UTGÖDSLINGSSYSTEM – FÖRHINDRA LUFTFÖRORENING OCH SMITTÄMMEN

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.9 §*

D33.8 UTGÖDSLINGSSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.9 §*

D33.9 UTGÖDSLINGSSYSTEM – VAKUUM

Vid vakuumutgödsling ska gödselledningarnas diameter minst vara 300 mm. Systemet ska i övrigt utformas och skötas så att luft förhindras att strömma in i stallen via utgödslingssystemet. Utgödsling ska ske med högst 14 dagars intervall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.10 §*

D33.10 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation. Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

Allmänna rådet till 2 kap 1 § djurskyddslagen anger att stallar med mekanisk ventilation utan krav på larm bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.11 §*

D33.11 LARM I STALLAR

Grundvillkor

Mekaniskt ventilerade stallavdelningar för grisar ska vara utrustade med larmanordning som varnar för:

- 1 övertemperatur
- 2 strömavbrott och
- 3 fel på larmanordningen
- 4 el på frånluftsfläktar för minimiventilation och gödselgasventilation

Se också D33.12.

Allmänna rådet till 2 kap. 1 § Djurskyddslagen anger att även stallar med mekanisk ventilation utan krav på larm bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.12 §*

D33.12 LARMANORDNING – KONTROLL

Grundvillkor

Utrustningen ska kontrolleras regelbundet och före varje insättning av en ny omgång djur. Kravet på larmanordning ovan gäller inte om nödventilationen fungerar automatiskt vid övertemperatur och vid strömavbrott i avdelningar med plats för högst;

- a) 30 digivande suggor med smågrisar,
- b) 330 avvanda grisar upp till 35 kg,
- c) 150 slaktgrisar, eller
- d) 100 övriga grisar.

Larmanordningen ska vara utformad så att larmer uppmärksammas på ett betryggande sätt.

Det sätt som larmanordningen ska varna djurhållaren på beror t.ex. på avståndet mellan stallet och bostaden/personalen, hur ofta djuren ses till, djurtäthet i stallen, stallens luftvolym, typ av nödventilation etc. Ju högre risken är att djuren utsätts för lidande om ventilationen slutar fungera, desto högre säkerhet måste larmanordningen ha. I vissa anläggningar kan det vara tillräckligt med en varningslampa, siren eller dylikt, medan det i andra krävs t.ex. telelarm kopplat till en eller flera nyckelpersoner för att inte riskera att djuren utsätts för lidande.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap. 12 §*

D33.13 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Grisstallar får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster. Grisstallar som saknar fönster för dagsljus och som var i bruk före den 1 juli 1989 behöver inte förses med fönster om inte förprövningspliktig till- eller ombyggnad genomförs.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.13, 15 §§*

D33.14 DAGSLJUS OCH BELYSNING – SKYDDADE FÖNSTER

Fönster som grisarna kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.14 §*

D33.15 DAGSLJUS OCH BELYSNING – DYGNSTRYTM OCH BETEENDE Grundvillkor

Grisarna ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebest. Grisar ska under en sammanhängande tidsperiod på minst 8 timmar per dygn hållas i en miljö där ljusintensiteten är minst 40 lux.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.16 §*

D33.16 DAGSLJUS OCH BELYSNING – FAST MONTERAD BELYSNING Grundvillkor

Stallar ska vara försedda med fast monterad belysning som inte förorsakar grisarna obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Kravet på fast monterad belysning gäller inte för ligghallar och hyddor under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.17 §*

D33.17 BULLERNIVÅ

Grundvillkor

Buller i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar grisarnas hälsa menligt. I stallar får grisar endast tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dBA. I stallar med slaktgrisar får dock bullernivån 65 dBA överstigas vid forcerad ventilation då väderleken kräver detta under förutsättning att bullernivån inte överstiger 75 dBA. Grundvillkor gäller vid 85 dB(A) och mer.

För tvärvillkoret går gränsen för konstant buller vid 85 dB(A). Forcerad ventilation definieras som ventilationsflöden som överstiger det dimensionerade maxventilationsflödet i ett slaktgrisstall enligt Svensk Standard (SS 951051).

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.18 §*

D34| Utrymmen och inredning, grisar

D34.1 UTRYMMEN OCH INREDNING

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för grisar på www.jordbruksverket.se

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.6-10 §§*

D34.2 UTRYMMEN FÖR GRISAR – STALLMILJÖ

Stallmiljön ska ge grisarna möjlighet att utnyttja olika delar av utrymmet för att ligga, äta och gödsla.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.3 §*

D34.3 BOXAR MED FODERLIGGBÅS

Minsta utrymme i gemensambox med foderliggbås anges i tabell 4 (i föreskriften). Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för grisar på www.jordbruksverket.se.

Nya föreskrifter för boxar med foderliggbås kom i oktober 2014. System med foderliggbås är sedan länge tillåtna i Sverige. Föreskrifterna har dock sedan 1993 varit utformade på sådant sätt att foderliggbåsen inte får räknas till totalarean. Skälet till denna reglering har varit att motverka att system byggs där suggorna ges en för liten yta att röra sig fritt på med risken att suggest frivilligt eller ofrivilligt är instängda i båsen. Regleringen har medfört att sådana boxar i praktiken inte byggs med gällande regler då de blir förhållandevis stora och oekonomiska att bygga jämfört med andra system.

Jordbruksverket har under de senaste åren uppmärksammat att nya system med foderliggbås används i Europa. En del av dessa system bedöms kunna fungera väl med de förutsättningar som gäller i Sverige. Det handlar då om system där suggorna dels ges en betydligt större yta per djur jämfört med nuvarande reglering i EU-direktivet, dels där suggornas vistelseytor även omfattar särskilda aktivitetsytor. I dessa system bedöms suggorna kunna ha bra förutsättningar att använda boxens olika funktionsytor på olika sätt efter behov, vad gäller t.ex. vila, äta, böka eller i övrigt och röra sig fritt. Ändringen innebär att det införs specifika måttföreskrifter för boxar med foderliggbås.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.7 §*

D34.4 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDVKA SKADOR OCH MEDGE RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämrats, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §*

D34.5 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDVKA SKADOR MED SKYDD

Bås till gruppållna grisar ska vara utrustade med en skyddsanordning baktill som hindrar grisarna från att skada varandra.

Detta kan antingen åstadkommas med hjälp av självstängande individuella grindar, eller med hjälp av grindar som stängs och öppnas manuellt av djurskötaren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 11 §*

D34.6 GOLV OCH LIGGYTOR – JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Grundvillkor

Golv och liggytor ska ha en jämn och halksäker yta.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.12 §*

D34.7 GOLV OCH LIGGYTOR – RÖRLIGT GOLV OCH UTGÖDSLINGSYSTEM

Grundvillkor

Boxar eller liggytor med rörligt golv samt utgödslingssystem i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att grisarna inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Kraven gäller även utformningen av dränerande golvtytor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.12 §*

D34.8 GOLV OCH LIGGYTOR - LIGGPLATS

Grisarnas liggpalt får inte bestå av gödseldränerande golv.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 13 §*

D35| Elsäkerhet, grisar

D35.1 ELEKTRISK UTRUSTNING - SKYDD MOT EL

Grundvillkor

Belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå ska vara skyddade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.17 §*

D35.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott.

Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men den kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll. Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostsäkerhet), utgödsling och belysning,
- redovisa om eget reservkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät,
- redovisa om och hur reservkraftanläggningen kontrolleras,
- provköra aggregatet med jämna mellanrum, föra provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m, samt
- se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.18 §*

D36| Utevistelse, grisar

D36.1 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt i övrigt utformat och anordnat på ett sådant sätt att grisar som hålls inom stängslet eller drivs mellan stängsel inte skadas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 6 kap.1 §*

D36.2 STÄNGSEL TAGGTRÅD

Stängsel som innehåller taggtråd får inte användas till grisar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 6 kap.1 §*

D36.3 UTMHUSYTOR

Utomhusytor ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada grisarna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2017:25) om grishållning, 6 kap.2 §*

D36.4 MARKYTOR

Markytor som är hårt belastade av djuren ska vara hårdgjorda, dränerade eller naturligt ha motsvarande funktion.

Detta kan gälla t.ex. drivgångar, vattnings- eller utfodringsplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 6 kap.3 §*

D36.5 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövmråden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap.1 §, 26 kap.11 §*

D36.6 UTEVISTELSE

Grundvillkor

Grisar som hålls utomhus under den varma årstiden ska ha tillgång till plats, som ger skydd mot direkt solstrålning, stark vind och nederbörd. Allmänna rådet anger att grisar som hålls utomhus under den varma årstiden bör ha tillgång till gyttebad.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 6 kap.4 §*

D36.7 UTEGÅNGSDJUR - LÄMPLIGHET

Endast djur som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får användas som utgångsdjur. Med utgångsdjur menas djur som går ute eller har möjlighet att gå ut på betesmark eller i rasthage halva dygnet eller mer under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 1 kap.6 §, 6 kap.5 §*

D36.8 UTEGÅNGSDJUR – TERRÄNG, MARKYTÄ

De yttre förutsättningarna för utevistelse ska vara lämpliga för djuren såsom terräng och markbeskaffenhet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 6 kap.5 §*

D36.9 UTEGÅNGSDJUR - SKYDD

Grundvillkor

Under den kalla årstiden, när betestillväxt inte sker, ska utgångsdjur ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger skydd mot väder och vind samt en ren och torr liggpalt. Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.

Allmänna rådet anger att en ligghall för utgångsdjur bör bestå av tre väggar och tak. Den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen långsida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in eller ut ur ligghallen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 6 kap.6 §*

D37| Smågrisuppfödning

D37.1 BOXAR MED STORA SUGGRUPPER

Nya måttföreskrifter har kommit för boxar med stora suggrupper. Under senare tid har framför allt system med foderstationer utvecklats och är i dag vanliga i Europa. Även i Sverige förekommer dessa system. Systemet innebär att man vanligen håller en suggrupp per foderstation som betjänar cirka 60-65 suggor.

Nya och tidigare erfarenheter talar för att dessa system med större suggrupper fungerar från djurskyddssynpunkt med en något mindre yta per sugga än vad som krävs vid hållning av mindre suggrupper. Ändringen innebär att totalarean per sugga får reduceras till 2,05 m² när 40 eller fler suggor hålls tillsammans i en grupp. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för grisar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.6 §*

D37.2 GRISNINGSBOXENS UTFÖRANDE

Grundvillkor

Minst tre fjärdedelar av föreskriven liggarea i en ströad liggbox för digivande sugga ska bestå av golv som inte är dränerande golv. Denna del av liggarean ska vara en sammanhängande rektangulär yta som spänner över hela boxbredden. Övrig del av den föreskrivna liggarean får bestå av dränerande golv med största spaltöppning på 11 mm och en minsta stavbredd på 11 mm. Om det dränerande golvet är av betong ska stavbredden dock vara minst 80 mm.

Enligt Djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv nr 3/2007 ska liggytorna hållas så torra och rena som möjligt. Ett grundkrav är att ligglatsen ska kunna förses med strömedel som ligger kvar på ligglatsen. Ett dränerande golv som förses med strö och som samtidigt dränerar urin och väta kan dock godtas från djurskyddssynpunkt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.14 §*

D37.3 BOBYGGNADSBETEENDE

Inför grisning ska suggor och gyltor kunna disponera utrymmet i en grisningsbox så att de kan utföra bobyggnadsbeteenden.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.4 §*

D37.4 GRISNINGSBOX – AVSKILD LIGGPLATS

Grundvillkor

I en konventionell grisningsbox ska det under den första levnadsmånaden finnas en avskild ligglats för smågrisarna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.5 §*

D37.5 BOBYGGNADSBETEENDE – STRÖMEDEL

Grundvillkor

Under veckan före grisning ska suggor och gyltor ha tillgång till strömedel som ger dem möjlighet att utföra bobyggnadsbeteenden. Se även D37.3.

Utgödslingssystem i stallavdelningar med konventionella grisningsboxar bör vara avpassat för hantering av stora strömängder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 4 kap.5 §*

D37.6 HYGIEN I DIGIVNINGSBOXAR

Upp till 0,5 m² av angiven area får i anslutning till boxväggarna göras otillgänglig för smågrisarna.

Ett vanligt problem i grisningsboxar är att smågrisarna gödslar sig på oönskade ställen i boxarna. Det gäller framför allt utrymmet under suggans fodertråg och utrymmet mellan foderträget och smågrisgömmen. Dessutom förorenar smågrisarna ofta golvytor i omedelbar anslutning till boxmellanväggarna.

Detta sammantaget skapar en sämre boxhygien vilket kan påverka smågrisarnas hälsa negativt. Det skapar även mer arbete för smågrisuppfödarna för att upprätthålla en bra smågrismiljö. Det är tillåtet att inom föreskrivna minimiareor göra de här utrymmena svårtillgängliga eller otillgängliga för smågrisar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap.6 §, fotnot 6*

D37.7 SMÅGRISAR – AVVÄNJNING VID 28 DAGARS ÅLDER

Smågrisar får inte avvänjas före 28 dagars ålder och ska då ha vant sig vid tillskottsfoder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 2 §*

D37.8 SMÅGRISAR – AVVÄNJNING FÖRE 28 DAGARS ÅLDER

Grundvillkor

Smågrisar får dock avvänjas upp till sju dagar tidigare under förutsättning att samtliga krav nedan är uppfyllda.

- Besättningen är ansluten till en frivillig organiserad hälsokontroll med plan och riktlinjer som Jordbruksverket har godkänt med särskild hälsokontroll av smågrisar.

- Besättningen är ansluten till det frivilliga biosäkerhetsprogrammet "Smittsäkrad besättning gris" och är ansluten till nivå "Spets" enligt programmets plan och riktlinjer.

- Bestämmelser om frivillig organiserad hälsokontroll finns i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:17) om frivillig organiserad hälsokontroll av husdjur. Grundvillkor.

- Smågrisarna föds upp omgångsvis under digivningsperioden. Efter digivningsperioden flyttas de avvanda grisarna till en annan stallavdelning där de föds upp omgångsvis. Under dessa perioder blandas inte grisarna med grisar från andra djurgrupper. Grundvillkor.

- De stallavdelningar som används för uppfödning enligt punkt 3 är tomma på djur i minst fem dygn mellan varje djuromgång samt är rengjorda och desinficerade innan en ny omgång djur sätts in.

- Vid kullutjämning under digivningsperioden flyttas inte någon smågris till en smågriskull där smågrisarna är äldre än 2 dygn.

- När smågrisarna avvänjs åter de speciellt anpassat tillskottsfoder i tillräcklig mängd. Tillskottsfodret ska vara mjölkbaserat.

- I varje djuromgång har högst 10 % av smågrisarna en avvänjningsålder som understiger 26 dygn.

- Vid avvänjningen har smågrisarna en för sin ålder normal vikt.

- Efter avvänjning förekommer inga beteendestörningar såsom flanksugning, eller svansbitning annat än undantagsvis. Grundvillkor.

- De stallavdelningar som används för uppfödning enligt punkt 3 har anläggning för tillskottsvärme.

- Reservelverk finns på anläggningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 3 kap. 2 §*

D37.9 SMÅGRISAR – KASTRERING

Handjur av svin får kastreras kirurgiskt utan att veterinär-anlitas under förutsättning att kastreringen utförs innan djuret uppnått sju dagars ålder. Kirurgisk kastrering av svin ska ske under bedövning.

Djurhållare får kastrera gris yngre än sju dagar under lokal bedövning, samt injicera lokalbedövningsmedel och medel för smärtlindring i anslutning till ingreppet. För att injicera lokalbedövningsmedel ska djurhållaren ha genomgått en av Jordbruksverket godkänd kurs i läkemedelshantering samt kurs i administrering av läkemedel för lokal bedövning avseende gris.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 4 kap. 1 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap. 6 §, ändrad genom 2022:2*

D37.10 SMÅGRISAR – TANDKLIPPNING

Grundvillkor

Det råder ett generellt förbud mot tandklippning av grisar. Rutinmässig tandklippning är grundvillkor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap. 4 §, ändrad genom 2022:2*

D37.11 SMÅGRISAR – SLIPNING AV TÄNDER

Grundvillkor

Tänder på grisar får slipas, men endast om det erfarenhetsmässigt visat sig uppkomma skador på andra djur. Slipningen ska ske innan djuret uppnått en veckas ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård 5 kap 4 §, ändrad genom 2022:2*

D37.12 SMÅGRISAR – JÄRNLÄKEMEDEL

Injektion av järnläkemedel till smågrisar får ges av djurhållaren innan smågrisarna har uppnått tre veckors ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap 9 §, ändrad genom 2022:2*

D37.13 SEMINERING AV SUGGA/GYLTA – GODKÄND UTBILDNING

Seminering av hondjur får endast utföras av den som har genomgått en av Jordbruksverket godkänd utbildning. Seminering av egna hondjur får utföras av djurägaren eller en av denne anställd person under förutsättning att dessa har genomgått en av Jordbruksverket godkänd utbildning. Seminering av andras hondjur får endast utföras av veterinär som har genomgått en av Jordbruksverket godkänd utbildning eller av den som har genomgått en av Jordbruksverket godkänd utbildning till husdjurstekniker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 1 kap. 6 §, ändrad genom 2000:72*

D37.14 SAMLA OCH HANTERA SPERMA – GODKÄND UTBILDNING

Personal som svarar för samling och hantering av sperma på galtstation och i internseminverksamhet skall ha genomgått en av Jordbruksverket godkänd utbildning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 1 kap. 7 §, ändrad genom 2000:72*

D37.15 SPERMA FRÅN GALT

Sperma skall vara samlad från galt som:

- 1 på samlingsdagen inte har visat tecken på sjukdom,
- 2 inte har vaccinerats mot mul- och klövsjuka,
- 3 inte har använts för naturlig betäckning under den period spermasamling sker,
- 4 har hållits på en galtstation som inte är belägen inom ett område som är föremål för restriktioner enligt gemenskaps-lagstiftningen om smittsamma svinsjukdomar och som under en period av 30 dagar närmast före samlingen har varit fri från Aujeszky's sjukdom.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 3 kap. 2 §, ändrad genom 2000:72*

D37.16 INTERNSEMINVERKSAMHET – ÖVERVAKA SUGGPPOOL/SATELLIT

Vid all internseminverksamhet skall den ansvariga veterinären övervaka verksamheten. I en suggpool skall denna övervakning omfatta såväl centralenheten som de anslutna satellitbesättningarna. Den ansvariga veterinären skall se till att:

- 1 åtgärder vidtas i alla led för att förebygga smittspridning,
- 2 särskilda utrymmen för spermasamling och spermantering finns, samt
- 3 galt inte används för naturlig betäckning under den period spermasamling sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 3 kap. 6 §, ändrad genom 2000:72*

D37.17 INTERNSEMINVERKSAMHET – TEST AV GALT

Vid internseminverksamhet i en suggpool samt i besättningar som säljer livdjur skall innan spermasamling påbörjas samtliga galtar som används för spermasamling ha genomgått samtliga följande tester.

- 1 Ett serumneutralisationstest eller ett ELISA-test med användning av alla virala antigener för Aujeszky's sjukdom.
- 2 Ett ELISA-test för PRRS.
- 3 Ett mikroskopiskt agglutinationstest för leptospiros (serotypenapomona och hardjo).

Om galten innan spermasamling påbörjas har behandlats mot leptospiros med två injektioner streptomycin (25 mg per kg levande vikt) med ett tidsintervall om 14 dagar behöver inte galten ha genomgått det i andra stycket punkt 3 angivna mikroskopiska agglutinationstestet. Dessa tester och behandlingar skall upprepas med sex månaders intervall under tid som internseminverksamheten pågår.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 3 kap. 7 §, ändrad genom 2000:72*

D37.18 SUGGANS/GYLTA'S IDENTITET OCH JOURNAL

Ägaren eller brukaren av en besättning i vilken seminering har utförts skall föra en journal över varje hondjur som har seminerats, med uppgifter om använd spermas kodnummer, hondjurets identitet och semineringsdatum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 5 kap. 1 §, ändrad genom 2000:72*

D37.19 AVVIKANDE KULLRESULTAT - RAPPORTERA

Om ett hondjur, som har seminerats, lämnar kullar med avvikande resultat vad gäller storlek, missbildningar eller annat konstaterat fel, skall djurägaren rapportera detta till suggkontrollen och galtstationen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 5 kap. 1 §, ändrad genom 2000:72*

D37.20 GALTSTATION - SAMMANSTÄLLNINGAR

Galtstationens verksamhetsledare skall göra regelbundna sammanställningar över de uppgifter som erhålls i enlighet med 1 §, se D37.18. Sammanställningarna skall utföras på ett sådant sätt att bedömningar av enskilda besättningsars fertilitetssituation och av enskilda galtars egenskaper kan göras. Verksamhetsledaren skall samråda med den ansvariga veterinären om den fortsatta användningen av sperma från galt med avvikande resultat.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:112) om seminverksamhet med svin, 5 kap. 2 §, ändrad genom 2000:72*

D38| Uppfödning av slaktgrisar

D38.1 STALLAVDELNING – STORLEK VID KONTINUERLIG UPPFÖDNING

I stallar för slaktgrisar med kontinuerlig uppfödning får en stallavdelning hålla högst 200 slaktgrisar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 2 §*

D38.2 STALLAVDELNING – STORLEK VID OMGÅNGSUPPFÖDNING – 400 DJUR

I stallar för slaktgrisar med omgångsuppfödning och rekrytering från mer än en besättning får högst 400 slaktgrisar hållas i samma stallavdelning.

I stallar för slaktgrisar med omgångsuppfödning och grisarna kommer från en och samma besättning, finns det ingen begränsning av hur många slaktgrisar som du får hålla i samma stallavdelning.

Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för grisar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 2 §*

D38.3 STALLAVDELNING – STORLEK VID OMGÅNGSUPPFÖDNING – 600 DJUR

I stallar för slaktgrisar med omgångsuppfödning där rekrytering av slaktgrisar sker från mer än en besättning men högst tre besättningar får dock upp till 600 grisar hållas i samma stallavdelning under förutsättning att samtliga punkter nedan är uppfyllda.

- 1 Besättningen är ansluten till en frivillig organiserad hälsokontroll med plan och riktlinjer som godkänts av Jordbruksverket.
  - 2 Besättningen är ansluten till det frivilliga biosäkerhetsprogrammet "Smittsäkrad besättning gris" och är ansluten till nivå "Spets" enligt programmets plan och riktlinjer.
  - 3 Bestämmelser om frivillig organiserad hälsokontroll finns i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:17) om frivillig organiserad hälsokontroll av husdjur.
  - 4 Stallavdelningen är rengjord, desinficerad samt därefter tom på djur i minst 5 dygn innan insättning av en ny djuromgång påbörjas.
  - 5 Insättning av en djuromgång sker inom en tidsperiod på 5 dygn.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 2 §*

D38.4 STALLAVDELNING – UTFORMNING

En stallavdelning med omgångsuppfödning av växande grisar ska vara utformad så att djuren kan tas till och från stallavdelningen utan att behöva passera via någon annan stallavdelning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 2 §*

D38.5 STALLAVDELNING – UTFORMNING

En stallavdelning med omgångsuppfödning av växande grisar ska vara utformad så att djuren kan tas till och från stallavdelningen utan att behöva passera via någon annan stallavdelning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:20) om grishållning, 5 kap. 2 §*

D39| Tillsyn och skötsel, får

Hur får kan få hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L107, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning. För att fåren ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns om till exempel transporter och djurskydd.

Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfylld för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt. Jordbruksverket har tagit fram en vägledning för hur djurskyddsbestämmelserna kan kontrolleras av länsstyrelsens kontrollpersonal kopplat till de checklistor som finns. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D39.1 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM Rekommendation

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D39.2 ANSVAR OCH KUNSKAPER

Grundvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som handhar djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att djurskyddsföreskrifterna ska kunna följas.

Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap. 1-2 §§*

D39.3 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Djuren ska hållas så att tillsyn kan ske utan svårigheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap. 4 §*

D39.4 TILLSYN

Grundvillkor

Får ska normalt ses till minst en gång dagligen. Även automatiska system och anordningar som inverkar på djurhälsa och djurskydd ska ses till dagligen.

Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.3, 6 §§*

D39.5 EXTRA TILLSYN

Nyfödda, sjuka eller skadade får samt får som betar sig onormalt ska ses till oftare. Detsamma gäller för högdräktiga får, särskilt vid tiden kring förlossningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.3 §*

D39.6 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Sjuka/skadade djur ska få vård snarast.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 4 kap. 1 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga, p 4*

D39.7 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

Får som behöver särskild vård ska kunna tas om hand lösgående i ett närbeläget utrymme och vid behov kunna hysas individuellt. Utrymmet ska ha ett klimat som fåren är vana vid.

Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform. Utrymmet som avses bör kunna hysa minst vart 50:e djur. Se också D40.8.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.1 §*

D39.8 SJUKBOX – I UTMOMHUSKLIMAT

För får som under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat ska det även finnas behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt vara anpassade så att djurens behov av termisk komfort tillgodoses.

Det allmänna rådet anger att utrymmet som ska kunna värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timme.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.1 §*

D39.9 KLÖVVÅRD

Fårens klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.5 §*

D39.10 RENA DJUR

Får ska hållas tillfredsställande rena.

Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.2 §*

D39.11 PÄLS

Får ska klippas vid behov och med högst ett års intervall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.8 §*

D39.12 LÖSDRIFT

Får ska hållas i lösdrift.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.9 §*

D39.13 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Ett fårs rörelsefrihet får inte begränsas genom att en tyngd eller annat hindrande föremål fästs vid djuret. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av fårets kropp binds samman eller genom att fåret binds samman med ett annat djur. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av fårets kropp binds samman såvida det inte sker i behandlingssyfte där fåret annars riskerar att skadas eller på annat sätt riskerar att utsättas för lidande.

Om olika delar av fårets kropp binds samman får det inte vara utfört på ett sätt som är plågsamt för fåret och inte heller begränsa fårets rörelsefrihet mer än vad som är nödvändigt för behandlingen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.10 §*

D39.14 PAR ELLER GRUPP

Alla får ska hållas i par eller grupp. Detta gäller inte baggar som får hållas individuellt under en kortare period om det är nödvändigt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.11 §*

D39.15 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.12 §*

D39.16 DRIVNING AV DJUR – DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen.

De allmänna råden anger att djurstallar bör utformas så att flyttning, transport och utlastning av djuren underlättas.

Drivgångar bör ha släta ytor utan skarpa hörn. Speciella utlastningsrum eller boxar bör inrättas vid behov. Lastrampers lutning bör vara så liten som möjligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.12 §*

D39.17 ELEKTRISK UTRUSTNING ELLER ANORDNING - STÖTAR

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i avsikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte användning av elstängsel. Elektriska pådrivare får bara användas av veterinär om det är nödvändigt av veterinärmedicinska skäl.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 16 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.13 §, 3 kap.4 §*

D39.18 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Föremål och ämnen som kan skada fåren ska förvaras så att djuren inte kan komma åt dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 2 kap.14 §*

D39.19 TACKANS IDENTITET OCH INTYG

Före varje seminering skall hondjurets identitet kontrolleras av den som skall utföra semineringen. Den som utför semineringen skall utfärda ett intyg i två exemplar. Ett av intygen får ersättas av en anteckning i en besättningsjournal eller liknande journal. Se D39.20 för uppgifterna. Ett ex. av intyget skall arkiveras hos anordnaren i minst fem år. Det andra exemplaret, alternativt den journal i vilken uppgifterna införts, skall arkiveras hos hondjurets ägare under samma tid.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:114) om seminverksamhet med får och get, 4 kap. 1 §, ändrad genom 2002:12*

D39.20 DOKUMENTATION – UPPGIFTER TILL INTYG

Följande uppgifter skall intygas, se även D39.19.

- 1 anordnarens namn,
- 2 namnet på den som utfört semineringen,
- 3 hondjurets identitet och dess ägare,
- 4 baggens identitet eventuellt i kodform,
- 5 namnet på spermaleverantören, samt
- 6 datum för semineringen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:114) om seminverksamhet med får och get, 4 kap. 1 §, ändrad genom 2002:12*

D39.21 DOKUMENTATION – LÄMNA UPPGIFTER

Ägaren av en tacka som seminerats är skyldig att till sperma-distributören lämna uppgifter om:

- 1 antalet utförda semineringar,
- 2 utebliven dräktighet, tidig fosterdöd eller omlöpning,
- 3 resultatet av lamningen,
- 4 lamningens förlopp,
- 5 förekomsten av dödfödslar, samt
- 6 förekomsten av dödfödslar, samt
- 7 förekomsten av ärftliga sjukdomar, missbildningar eller andra fel.

Rapporteringen skall göras senast åtta månader efter den utförda semineringen. I de fall spermadistributören inte är densamme som den som samlat eller importerat sperman skall uppgifterna enligt första stycket vidarebefordras till den anordnare som samlat eller importerat sperman.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:114) om seminverksamhet med får och get, 4 kap. 2 §, ändrad genom 2002:12*

D40| Foder och vatten, får

D40.1 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D41.2 och D41.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.1 §*

D40.2 LÄMPLIGT FODER - NÄRING

Grundvillkor

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D40.2 och D40.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.1 §*

D40.3 LÄMPLIGT FODER - SYSSÄTTNING

Får ska ha tillgång till hö, halm eller annat lämpligt grovfoder som kan tillgodose deras sysselsättningsbehov. Se också D40.1 och D40.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.2 §*

D40.4 DRICKSVATTEN

Grundvillkor

Fåren ska ha tillgång till rent vatten minst två gånger per dygn.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.3 §*

D40.5 FODER OCH VATTEN - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodrings- och dricksvattenutrustning ska dimensioneras, utformas och placeras så att fåren kan äta och dricka lugnt och naturligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.4 och 6 §§*

D40.6 ELAVVISARE PÅ FODERVAGNAR

Utmatningsöppningen på datafodervagnar får ha elektriska avvisare. Avvisarna ska vara konstruerade så att djuren enbart kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.4 §*

D40.7 UTFODRING – TRANSPONDER-, RESPONDERSTYRNING

En datoriserad transponder- eller responderstyrd foderstation får inte användas av fler får än att alla hinner äta sin dygnstilldelning inom 12 timmar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 3 kap.5 §*

D41| Rengöring m.m, får

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning, se D41.1 – D41.5.

D41.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Stallutrymmen ska rengöras och utgödslas minst en gång dagligen om inte systemet för djurhållning är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien.

Andra rutiner kan vara t.ex. spaltgolv eller ströbädd.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap 1 §*

D41.2 UTGÖDSLING - OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant före varje insättning av en ny omgång djur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap 1 §*

D41.3 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Vid kontinuerlig uppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant minst en gång årligen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap 1 §*

D41.4 LIGGYTOR

Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter fåren och stallklimatet (termisk komfort).

Allmänna rådet anger att under den kalla årstiden bör liggytorna i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med en bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 2 §*

D41.5 STRÖMEDEL - LÄMPLIG SORT OCH KVALITET

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 3 §*

D42| Stallmiljö, får

D42.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

Stallar ska ha klimat som är anpassade till djurslag och djurhållningsform, (termisk komfort).

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur.

Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme. De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 4 §*

D42.2 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se också D42.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 5 §*

D42.3 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90.

Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % ($85 + 5 = 90$).

Se också D42.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 5 §*

D42.4 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 5 §*

D42.5 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

Luftföroreningarna får endast tillfälligtvis överstiga angivna nivåer:

- ammoniak 10 ppm,
- koldioxid 3 000 ppm,
- svavelväte 0,5 ppm,
- organiskt damm 10 mg/m³.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 6 §*

D42.6 UTGÖDSLINGSSYSTEM – SMITTSPRIDNING

För att förhindra smittspridning ska utgödslingssystemen vara utformade så att gödsel från en avdelning inte kommer i direktkontakt med djur i en annan avdelning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 7 §*

D42.7 UTGÖDSLINGSSYSTEM – FÖRHINDRA LUFTFÖRORENING OCH SMITTÄMNER

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa negativt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 7 §*

D42.8 UTGÖDSLINGSSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 7 §*

D42.9 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation.

Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

Allmänna rådet till 2 kap. djurskyddslagen anger att stallar med mekanisk ventilation bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 8 §*

D42.10 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Fårstallar får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 9 §*

D42.11 DAGSLJUS OCH BELYSNING – SKYDDADE FÖNSTER

Fönster som fåren kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap. 10 §*

D42.12 DAGSLJUS OCH BELYSNING – DYGNSRYTM OCH BETEENDE

Grundvillkor

Fåren ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendeböjor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap.11 §*

D42.13 DAGSLJUS OCH BELYSNING – FAST MONTERAD BELYSNING *Grundvillkor*

Stallar ska vara försedda med fast monterad belysning som inte förorsakar faren obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Kravet på fast monterad belysning gäller inte för förvaringsutrymmen utomhus för får under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap.12 §*

D42.14 BULLERNIVÅ

Får ska hållas så att buller, föroreningar eller andra yttre faktorer inte innebär störning för djuren. Buller i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar fårens hälsa menligt. I stallar får djuren endast tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dB(A).

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 4 kap.13 §*

D43| Utrymmen, får

D43.1 STALLETS UTFORMNING

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för får och getter på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.3-4 §§*

D43.2 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ - LAMNINGSBOXAR

I fårbesättningar ska lamningsboxar kunna iordningställas under lamningen. En lamningsbox ska minst ha måtten 1,2 x 1,2 m.

Allmänna rådet till 3 § djurskyddsförordningen anger att lamningsboxar för tackor med fler än två lamm eller för tackor av tung ras bör vara minst 1,5 x 1,5 m.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.2-3 §§*

D43.3 GOLV OCH LIGGYTOR - JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Golv och liggytor ska ha en jämn och halsäker yta.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.5 §*

D43.4 GOLV OCH LIGGYTOR – RÖRLIGT GOLV OCH UTGÖDSLINGSSYSTEM

Boxar eller liggytor med rörligt golv samt utgödslingssystem i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att fåren inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Kraven gäller även utformningen av dränerande golvtytor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.5 §*

D43.5 GOLV OCH LIGGYTOR – LIGGYTA

Fårens liggytor får inte bestå av gödseldränerande golv.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.6 §*

D43.6 GOLV OCH LIGGYTOR – LAMNINGSBOX

Hela golvet i lamningsboxen ska vara försett med ströbädd. Det innebär t.ex. att om utrymmet har spaltgolv, ska golvet vara försett med ströbädd vid lamning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.7 §*

D43.7 GOLV OCH LIGGYTOR – SPALTGOLV

Gödseldränerande spaltgolv ska ha en stavbredd som är minst 80 mm och en spaltbredd som är högst 25 mm.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.8 §*

D43.8 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDVIKA SKADOR

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, Bilaga 9 p*

D44| Elsäkerhet, får

D44.1 ELEKTRISK UTRUSTNING - SKYDD MOT

Grundvillkor

Belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå ska vara skyddade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.10 §*

D44.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott.

Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll. Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning,
- redovisa om eget reservelkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät,
- redovisa om och hur reservkraftanläggningen kontrolleras,
- provköra aggregatet med jämna mellanrum, föra provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m, samt
- se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 5 kap.11 §*

D45| Bete och utevistelse, får

D45.1 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt i övrigt utformat och anordnat på ett sådant sätt att får som hålls inom stängslet eller drivs mellan stängsel inte skadas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.1 §*

D45.2 STÄNGSEL – TAGGTRÅD

Stängsel med taggtråd får inte vara elektrifierade. Se också D45.3 och D45.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.1 §*

D45.3 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, ELSTÄNGSELTRÅD

Elektrifierad elstängseltråd får monteras på stängsel som innehåller taggtråd om fastsättningen utförs så att ett horisontellt minimiavstånd av 150 mm mellan elstängseltrådarnas och taggtrådarnas vertikalplan säkerställs. Se också D45.2 och D45.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.1 §*

D45.4 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, MONTERING

Om el- och taggtråd används i kombination, ska eltråden vara monterad på den sida djuren hålls på. Taggtråden ska jordas på återkommande avstånd. Se också D45.2 och D45.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.1 §*

D45.5 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövområden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap.1 §, 26 kap.11 §*

D45.6 UTMOMHUSYTOR

Utomhusytor ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada fåren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.2 §*

D45.7 MARKYTOR

Hårt belastade markytor ska vara hårdgjorda, dränerande eller naturligt ha motsvarande funktion.

Detta kan gälla t.ex. drivgångar, vattnings- eller utfodringsplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.3 §*

D45.8 BETE – GODA UTFODRINGSRUTINER

Betande på betesmark och odlingsmark skall ske på ett sätt som minimerar kontaminering av livsmedel av animaliskt ursprung genom fysiska, biologiska eller kemiska faror. För att minimera biologisk korskontaminering från naturgödsel i de fall ett sådant potentiellt problem förekommer och för att se till att karenperioden för användning av kemikalier inom jordbruket följs, skall i förekommande fall ett lämpligt uppehåll iaktas innan djur tillåts beta på betesmark eller äta av grödor och odlingsrester, samt mellan betesrotationerna.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga III*

D45.9 BETE - PERIOD

Får ska sommartid hållas på bete eller ges tillfälle att vistas utomhus under en sammanhängande tidsperiod som infaller under perioden 1 maj–15 oktober enligt följande:

- Blekinge, Skåne och Hallands län – minst 4 månader
- Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län – minst 3 månader.
- Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län – minst 2 månader
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.4 §*

D45.10 BETE – FÅR HÅLLAS INNE

Under vissa förhållanden får djuren hållas inne hela dygn eller delar av dygn:

- Om det är nödvändigt för att skydda djuren vid onormala väderleksförhållanden (djuren riskerar att skadas, utsättas för obehag eller lidande vid mycket stark vind eller kraftig nederbörd),
- om det är nödvändigt för att skydda marken från skador vid onormala väderleksförhållanden,
- om det är nödvändigt för att skydda djur mot allvarliga insektsangrepp,
- om det finns en omedelbar fara för rovdjursangrepp som rimligen inte kan undanröjas på annat sätt,
- om det gäller får som är anmälda till slakt och ska slaktas före 15 juni, samt
- om djuren måste skötas, vårdas eller behandlas (t.ex. avmaskning, klippning) på ett sätt som inte är lämpligt utomhus.

Markytorna måste klara av att belastas av djuren, även vid nederbörd, genom att ytorna naturligt har lämpliga egenskaper eller har åtgärdats för ökad hållfasthet om det finns behov. I områden där rovdjur förekommer ska förebyggande åtgärder vidtas så långt det är möjligt för att djuren ska kunna hållas utomhus. I enskilda fall kan det ändå uppstå situationer där sådana åtgärder inte är tillräckliga.

Det kan då vara nödvändigt att hålla djuren inomhus. Det samma gäller om omedelbar fara för rovdjursangrepp skulle uppstå i områden där rovdjur normalt inte förekommer, och där det därför inte finns skäl att vidta andra särskilda skyddsåtgärder i förebyggande syfte.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.5 §*

D45.11 BETE – JOURNALFÖRING VID INNE

Om djur hålls inne hela dygn i enlighet med någon av punkter i D46.10 ska detta journalföras. Djurägaren ska föra anteckningar om när djuren hållits inomhus, vilka djur som berörs samt av vilket skäl.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.5 §*

D46| Utegångsdjur, får

D46.1 UTEGÅNGSDJUR - LÄMPLIGHET

Endast djur som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får användas som utegångsdjur.

Detta gäller djur som är ute minst halva dygnet eller mer under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.6 §*

D46.2 UTEGÅNGSDJUR – TERRÄNG, MARKYTA

De yttre förutsättningarna för utevistelse ska vara lämpliga för djuren såsom terräng och markbeskaffenhet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.6 §*

D46.3 UTEGÅNGSDJUR – SKYDD

Grundvillkor

Under den kalla årstiden, när betestillväxt inte sker, ska utegångsdjur ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger skydd mot väder och vind samt en ren och torr liggplats. Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.

Allmänna rådet anger att en ligghall för utegångsdjur bör bestå av tre väggar och tak. Den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen långsida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in eller ut ur ligghallen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:21) om fårhållning, 6 kap.7 §*

D47| Tillsyn och skötsel, getter

Hur getter får hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L109, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning.

För att getterna ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns om till exempel transporter och djurskydd. Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfylld för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt. Jordbruksverket har tagit fram en vägledning för hur bestämmelserna om getternas välfärd bör kontrolleras av länsstyrelsens kontrollpersonal kopplat till de checklistor som finns.

Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D47.1 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM Rekommandationer

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D47.2 ANSVAR OCH KUNSKAPER

Grundvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som handhar djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att djurskyddsföreskrifterna ska kunna följas. Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap.1-2 §§*

D47.3 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Djuren ska hållas så att tillsyn kan ske utan svårigheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap.4 §*

D47.4 TILLSYN

Grundvillkor

Getter ska normalt ses till minst en gång dagligen. Även automatiska system och anordningar som inverkar på djurhälsa och djurskydd ska ses till dagligen. Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap.3, 6 §§*

D47.5 EXTRA TILLSYN

Nyfödda, sjuka eller skadade getter samt getter som betar sig onormalt ska ses till oftare. Detsamma gäller för högräktiga getter, särskilt vid tiden kring förlösningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap.3 §*

D47.6 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Sjuka/skadade djur ska få vård snarast.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 4 kap. 1 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga, p 4*

D47.7 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

Getter som behöver särskild vård ska kunna tas om hand lösgående i ett närbeläget utrymme och vid behov kunna hysas individuellt. Utrymmet ska ha ett klimat som getterna är vana vid. Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform. Utrymmet som avses bör kunna hysa minst vart 50:e djur.

Se också D47.8.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.1 §*

D47.8 SJUKBOX – I UTOMHUSKLIMAT

För getter som under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat ska det även finnas behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt vara anpassade så att djurens behov av termisk komfort tillgodoses. Det allmänna rådet anger att utrymmet som ska kunna värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timme.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.1 §*

D47.9 KLÖVVÅRD

Getternas klövar ska inspekteras regelbundet och verkas vid behov.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap.5 §*

D47.10 RENA DJUR

Getter ska hållas tillfredsställande rena. Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap.7 §*

D47.11 PÄLS

Getter av ullras ska klippas vid behov och med högst ett års intervall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap. 8 §*

D47.12 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

En gets rörelsefrihet får inte begränsas genom att en tyngd eller annat hindrande föremål fästs vid djuret. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av getens kropp binds samman eller genom att geten binds samman med ett annat djur. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av getens kropp binds samman såvida det inte sker i behandlingssyfte där geten annars riskerar att skadas eller på annat sätt riskerar att utsättas för lidande.

Om olika delar av getens kropp binds samman får det inte vara utfört på ett sätt som är plågsamt för geten och inte heller begränsa getens rörelsefrihet mer än vad som är nödvändigt för behandlingen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap. 9 §*

D47.13 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap. 10 §*

D47.14 DRIVNING AV DJUR – DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen. De allmänna råden anger att djurstallar bör utformas så att flyttning, transport och utlastning av djuren underlättas. Drivgångar bör ha släta ytor utan skarpa hörn. Speciella utlastningsrum eller boxar bör inrättas vid behov. Lastrampers lutning bör vara så liten som möjligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap. 10 §*

D47.15 ELEKTRISK UTRUSTNING ELLER ANORDNING - STÖTAR

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i avsikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte användning av elstängsel. Elektriska pådrivare får bara användas av veterinär om det är nödvändigt av veterinärmedicinska skäl.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 16 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap. 11 §*

D47.16 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Föremål och ämnen som kan skada getterna ska förvaras så att djuren inte kan komma åt dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 2 kap. 12 §*

D47.17 FARLIGA FÖREMÅL - HORN

Rekommendation

Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

Allmänna råd till 2 kap. 1 och 2 §§ djurskyddslagen anger att getter bör vara avhornade eller försedda med skydd på hornspetsarna för att förhindra stångningsskador.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap. 1 och 2 §§*

D47.18 GETENS IDENTITET OCH INTYG

Före varje seminering skall hondjurets identitet kontrolleras av den som skall utföra semineringen. Den som utför semineringen skall utfärda ett intyg i två exemplar. Ett av intygen får ersättas av en anteckning i en besättningsjournal eller liknande journal. Se D47.19 för uppgifterna. Ett ex. av intyget skall arkiveras hos anordnaren i minst fem år. Det andra exemplet, alternativt den journal i vilken uppgifterna införts, skall arkiveras hos hondjurets ägare under samma tid.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:114) om seminverksamhet med får och get, 4 kap. 1 §, ändrad genom 2002:12*

D47.19 DOKUMENTATION – UPPGIFTER TILL INTYG

Följande uppgifter skall intygas, se även D47.18:

- 1 anordnarens namn,
- 2 namnet på den som utfört semineringen,
- 3 hondjurets identitet och dess ägare,
- 4 bockens identitet eventuellt i kodform,
- 5 namnet på spermaleverantören, samt
- 6 datum för semineringen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:114) om seminverksamhet med får och get, 4 kap. 1 §, ändrad genom 2002:12*

D47.20 DOKUMENTATION – LÄMNA UPPGIFTER

Ägaren av en get som seminerats är skyldig att till spermadistributören lämna uppgifter om:

- 1 antalet utförda semineringar,
- 2 utebliven dräktighet, tidig fosterdöd eller omlöpning,
- 3 resultatet av killningen,
- 4 killningens förlopp,
- 5 förekomsten av dödfödselar, samt
- 6 förekomsten av ärftliga sjukdomar, missbildningar eller andra fel.

Rapporteringen skall göras senast åtta månader efter den utförda semineringen. I de fall spermadistributören inte är densamme som den som samlat eller importerat sperman skall uppgifterna enligt första stycket vidarebefordras till den anordnare som samlat eller importerat sperman.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1999:114) om seminverksamhet med får och get, 4 kap. 2 §, ändrad genom 2002:12*

D48| Foder och vatten, getter

D48.1 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D48.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 3 kap. 1 §*

D48.2 LÄMPLIGT FODER - NÄRING

Grundvillkor

Djuren ska dagligen få en fodergiva som garanterar tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel. Fodret ska vara av god kvalitet och anpassas efter djurslaget. Se också D48.1.

- Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap.4 §
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 3 kap.1 §

D48.3 DRICKSVATTEN

Grundvillkor

Getterna ska ha tillgång till rent vatten minst två gånger per dygn.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 3 kap.2 §

D48.4 FODER OCH VATTEN - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodrings- och dricksvattenutrustning ska dimensioneras, utformas och placeras så att getterna kan äta och dricka lugnt och naturligt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 3 kap.3 - 5 §§

D48.5 ELAVVISARE PÅ FODERVAGNAR

Utmatningsöppningen på datafodervagnar får ha elektriska avvisare. Avvisarna ska vara konstruerade så att djuren enbart kommer i kontakt med dem vid försök att påverka öppningen och så att de inte skadar djuren.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 3 kap.3 §

D49| Rengöring m.m, getter

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning, se D49.1 – D49.4.

D49.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Stallutrymmen ska rengöras och utgödslas minst en gång dagligen om inte systemet för djurhållning är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien. Andra rutiner kan vara t.ex. spaltgolv eller ströbädd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.1 §

D49.2 UTGÖDSLING - OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant före varje insättning av en ny omgång djur. Andra rutiner kan vara t.ex. spaltgolv eller ströbädd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.1 §

D49.3 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Vid kontinuerlig uppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant minst en gång årligen.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.1 §

D49.4 LIGGYTOR

Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter getterna och stallklimatet (termisk komfort). Allmänna rådet anger att under den kalla årstiden bör liggytorna i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med en bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.2 §

D49.5 STRÖMEDEL - LÄMPLIG SORT OCH KVALITET

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet. Allmänna rådet anger att under den kalla årstiden bör liggytorna i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med en bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.3 §

D50| Stallmiljö, getter

D50.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

Stallar ska ha klimat som är anpassade till djurslag och djurhållningsform, (termisk komfort).

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur.

Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme. De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.4 §

D50.2 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se också D50.3.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.5 §

D50.3 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90. Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % ($85 + 5 = 90$).

Se också D50.2.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.5 §

D50.4 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.5 §

D50.5 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

Luftföroreningarna får endast tillfälligtvis överstiga angivna nivåer:

- ammoniak 10 ppm,
  - koldioxid 3 000 ppm,
  - svavelväte 0,5 ppm,
  - organiskt damm 10 mg/m³.
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.6 §

D50.6 UTGÖDSLINGSSYSTEM – SMITTSPRIDNING

För att förhindra smittspridning ska utgödslingssystemen vara utformade så att gödsel från en avdelning inte kommer i direktkontakt med djur i en annan avdelning.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.7 §

D50.7 UTGÖDSLINGSSYSTEM – FÖRHINDRA LUFTFÖRORENING OCH SMITTÄMNEN

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa negativt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.7 §

D50.8 UTGÖDSLINGSSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.7 §

D50.9 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation. Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem. Allmänna rådet till 2 kap. djurskyddslagen anger att stallar med mekanisk ventilation bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.8 §

D50.10 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Getstallar får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.9 §

D50.11 DAGSLJUS OCH BELYSNING – SKYDDADE FÖNSTER

Fönster som getterna kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.10 §

D50.12 DAGSLJUS OCH BELYSNING – DYGNSTRYTM OCH BETEENDE

Grundvillkor

Getterna ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebestyr.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.11 §

D50.13 DAGSLJUS OCH BELYSNING – FAST MONTERAD BELYSNING

Grundvillkor

Stallar ska vara försedda med fast monterad belysning som inte förorsakar getterna obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Kravet på fast monterad belysning gäller inte för förvaringsutrymmen utomhus för getter under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.12 §

D50.14 BULLERNIVÅ

Getter ska hållas så att buller, föroreningar eller andra yttre faktorer inte innebär störning för djuren. Buller i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar getternas hälsa menligt. I stallar får djuren endast tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dB(A).

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 4 kap.13 §

D51| Utrymmen och inredning, getter

D51.1 STALLETS UTFORMNING

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för får och getter på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 3 kap.4-5 §§, 5 kap.3 §

D51.2 SKÖTSEL OCH STALLMILJÖ – KILLINGSBOXAR

I getbesättningar ska killningsboxar kunna iordningställas under killningen. Allmänna rådet till 3 § djurskyddsförordningen anger att en killningsbox bör vara minst 1,0 × 1,2 m.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.2 §

D51.3 GOLV OCH LIGGYTOR – JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Golv och liggytor ska ha en jämn och halksäker yta.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.4 §

D51.4 GOLV OCH LIGGYTOR – RÖRLIGT GOLV OCH UTGÖDSLINGSSYSTEM

Boxar eller liggytor med rörligt golv samt utgödslingssystem i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att getterna inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Kraven gäller även utformningen av dränerande golvtytor.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.4 §

D51.5 GOLV OCH LIGGYTOR – KILLINGSBOX

Hela golvytan i en killningsbox ska vara försedd med ströbädd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.5 §

D51.6 GOLV OCH LIGGYTOR – SPALTGOLV

Gödseldränerande spaltgolv ska ha en stavbredd som är minst 80 mm och en spaltbredd som är högst 25 mm.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.6 §

D51.7 UTRYMMEN OCH INREDNING -UNDVIKA SKADOR OCH MEDGE RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, Bilaga 9 p*

D52| Elsäkerhet, getter

D52.1 ELEKTRISK ANORDNING - SKYDD MOT EL

Grundvillkor

Belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå ska vara skyddade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.8 §*

D52.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott. Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll. Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning.,
- redovisa om eget reservkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät,
- redovisa om och hur reservkraftanläggningen kontrolleras,
- provkör aggregatet med jämna mellanrum, för provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m, samt
- se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 5 kap.9 §*

D53| Bete och utevistelse, getter

D53.1 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt i övrigt utformat och anordnat på ett sådant sätt att getter som hålls inom stängslet eller drivs mellan stängsel inte skadas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap.1 §*

D53.2 STÄNGSEL – TAGGTRÅD

Stängsel med taggtråd får inte vara elektrifierade. Se också D53.3 och D53.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap.1 §*

D53.3 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, ELSTÄNGSELTRÅD

Elektrifierad elstängseltråd får monteras på stängsel som innehåller taggtråd om fastsättningen utförs så att ett horisontellt minimiavstånd av 150 mm mellan elstängseltrådarnas och taggtrådarnas vertikalkplan säkerställs. Se också D53.2 och D53.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap.1 §*

D53.4 STÄNGSEL – TAGGTRÅD, MONTERING

Om el- och taggtråd används i kombination, ska eltråden vara monterad på den sida djuren hålls på. Taggtråden ska jordas på återkommande avstånd. Se också D53.2 och D53.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap.1 §*

D53.5 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövområden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap.1 §, 26 kap.11 §*

D53.6 UTMOMHUSYTOR

Utomhusytor ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada getterna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap.2*

D53.7 MARKYTOR

Hårt belastade markytor ska vara hårdgjorda, dränerande eller naturligt ha motsvarande funktion. Detta kan gälla t.ex. drivgångar, vattnings- eller utfodringsplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap.3 §*

D53.8 BETE – GODA UTFODRINGSROUTINER

Betande på betesmark och odlingsmark skall ske på ett sätt som minimerar kontaminering av livsmedel av animaliskt ursprung genom fysiska, biologiska eller kemiska faror. För att minimera biologisk korskontaminering från naturgödsel i de fall ett sådant potentiellt problem förekommer och för att se till att karenperioden för användning av kemikalier inom jordbruket följs, skall i förekommande fall ett lämpligt uppehåll iaktas innan djur tillåts beta på betesmark eller äta av grödor och odlingsrester, samt mellan betesrotationerna.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien, bilaga III*

D53.9 BETE - PERIOD

Getter ska sommartid hållas på bete eller ges tillfälle att vistas utomhus under en sammanhängande tidsperiod som infaller under perioden 1 maj–15 oktober enligt följande:

- Blekinge, Skåne och Hallands län – minst 4 månader
- Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län – minst 3 månader.

- Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län – minst 2 månader
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap. 4 §*

D53.10 BETE – FÅR HÅLLAS INNE

Under vissa förhållanden får djuren hållas inne hela dygn eller delar av dygn:

- Om det är nödvändigt för att skydda djuren vid onormala väderleksförhållanden (djuren riskerar att skadas, utsätts för obehag eller lidande vid mycket stark vind eller kraftig nederbörd).
- Om det är nödvändigt för att skydda marken från skador vid onormala väderleksförhållanden.
- Om det är nödvändigt för att skydda djur mot allvarliga insektsangrepp.
- Om det finns en omedelbar fara för rovdjursangrepp som rimligen inte kan undanröjas på annat sätt.
- Om det gäller getter som är anmälda till slakt och ska slaktas före 15 juni.
- Om djuren måste skötas, vårdas eller behandlas (t.ex. avmaskning, klippning) på ett sätt som inte är lämpligt utomhus.

Markytorna måste klara av att belastas av djuren, även vid nederbörd, genom att ytorna naturligt har lämpliga egenskaper eller har åtgärdats för ökad hållfasthet om det finns behov. I områden där rovdjur förekommer ska förebyggande åtgärder vidtas så långt det är möjligt för att djuren ska kunna hållas utomhus. I enskilda fall kan det ändå uppstå situationer där sådana åtgärder inte är tillräckliga.

Det kan då vara nödvändigt att hålla djuren inomhus. Det samma gäller om omedelbar fara för rovdjursangrepp skulle uppstå i områden där rovdjur normalt inte förekommer, och där det därför inte finns skäl att vidta andra särskilda skyddsåtgärder i förebyggande syfte.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap. 5 §*

D53.11 BETE – JOURNALFÖRING VID INNE

Om djur hålls inne hela dygn med någon av punkterna i avsnitt D53.10 ska detta journalföras. Djurägaren ska föra anteckningar om när djuren hållits inomhus, vilka djur som berörs samt av vilket skäl.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap. 3 och 5 §§*

D54| Utegångsdjur, getter

D54.1 UTEGÅNGSDJUR - LÄMPLIGHET

Endast djur som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får användas som utgångsdjur. Detta gäller djur som är ute minst halva dygnet eller mer under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap. 6 §*

D54.2 UTEGÅNGSDJUR – TERRÅNG, MARKYTA

De yttre förutsättningarna för utevistelse ska vara lämpliga för djuren såsom terräng och markbeskaffenhet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap. 6 §*

D54.3 UTEGÅNGSDJUR - SKYDD

Grundvillkor

Under den kalla årstiden, när betestillväxt inte sker, ska utgångsdjur ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger skydd mot väder och vind samt en ren och torr liggplats. Avsaknad av ligghall är inte per automatik grundvillkor.

Allmänna rådet anger att en ligghall för utgångsdjur bör bestå av tre väggar och tak. Den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen långsida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in eller ut ur ligghallen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:22) om gethållning, 6 kap. 7 §*

D55| Tillsyn och skötsel, fjäderfä, ej struts

Hur fjäderfän får hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L111, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m.

För att fjäderfäna ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns om till exempel transporter och djurskydd. Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfylld för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt. Jordbruksverket har tagit fram följande vägledningar för hur bestämmelserna om fjäderfäns välfärd bör kontrolleras av länsstyrelsens kontrollpersonal kopplat till de checklistor som finns. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

- Värphöns och unghöns – fler än 350
- Värphöns och unghöns – färre än 350 djur
- Avelsdjur inom slaktkycklingproduktionen
- Slaktkyckling
- Fjäderfä - övriga

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D55.1 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM Rekommendation

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D55.2 ANSVAR OCH KUNSKAPER

Grundvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som handhar djur ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att djurskyddsföreskrifterna ska kunna följas. Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap. 7-8 §§*

D55.3 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Djuren ska hållas så att tillsyn kan ske utan svårigheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap. 10 §§*

D55.4 TILLSYN

Grundvillkor

Fjäderfä ska normalt ses till minst en gång dagligen om inte annat framgår av denna författning. Automatiska system och anordningar som inverkar på djurskydd och djurhälsa ska kontrolleras dagligen. Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.9 och 11 §§*

D55.5 EXTRA TILLSYN

Nykläckta, sjuka eller skadade djur samt djur som betar sig onormalt ska ses till oftare.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.9 §*

D55.6 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

Avlivning är, när det gäller mindre fjäderfän i stora grupper, oftast det bästa alternativet för att skydda djur från onödigt lidande då de insjuknat eller skadats. Vid småskalig djurhållning kan dock oftast mer tid ägnas det sjuka djuret. Avlivning ska utföras då djuret har en allvarlig sjukdom eller skada, som inte kan behandlas utan att djuret utsätts för onödigt lidande. Man bör avliva djuret även i de fall då skadan eller sjukdomen är av lindrigare art, men då det bedöms att djuret inte kommer att tillfriskna och bli i ett gott skick.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 1988:534) 9 §, ändrad genom SFS 2018:53*

D55.7 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

Fjäderfä som behöver särskild vård ska kunna tas om hand i ett närbeläget utrymme och vid behov kunna hysas individuellt. Utrymmet ska ha ett klimat som djuren är vana vid. Kravet gäller inte fjäderfästallar där sjuka eller skadade djur omedelbart avlivas. Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform. Se också D55.8.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.16 §*

D55.8 SJUKBOX – I UTMHUSKLIMAT

För fjäderfä som under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat ska det även finnas behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt vara anpassade så att djurens behov av termisk komfort tillgodoses.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.16 §*

D55.9 RENA DJUR

Fjäderfä ska hållas tillfredsställande rena. Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.12 §*

D55.10 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Det är förbjudet att begränsa rörelsefriheten för ett fjäderfä genom att binda fast ett hindrande föremål vid djuret. Rörelsefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av djurets kropp binds samman eller att djuret binds samman med ett annat djur. Observera att regeln gäller både inomhus och utomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.13 §*

D55.11 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.14 §*

D55.12 DRIVNING AV DJUR – DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen.

De allmänna råden anger att djurstallar bör utformas så att flyttning, transport och utlastning av djuren underlättas. Drivgångar bör ha släta ytor utan skarpa hörn. Speciella utlastningsrum eller boxar bör inrättas vid behov. Lastrampers lutning bör vara så liten som möjligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.14 §*

D55.13 ELEKTRISK UTRUSTNING ELLER ANORDNING - STÖTAR

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i avsikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte användning av elstängsel.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 16 §*

D55.14 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNEN

Föremål och ämnen som kan skada fjäderfäna ska förvaras så att djuren inte kan komma åt dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.15 §*

D56| Foder och vatten, fjäderfä, ej struts

D56.1 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Djuren ska dagligen få en fodergiva med lämplig struktur. Se också D56.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfä-hållning inom lantbruket m.m., 1 kap.37 §*

D56.2 LÄMPLIGT FODER - NÄRING

Grundvillkor

Djuren ska dagligen få en fodergiva som garanterar tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel. Fodret ska vara av god kvalitet och anpassas efter djurslaget. Se också D56.1.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 1988:534) 3 §, ändrad genom 2018:53*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.37 §*

D56.3 DRICKSVATTEN

Grundvillkor

Djuren ska ha tillgång till rent vatten minst två gånger per dygn.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.38 §*

D56.4 FODER OCH VATTEN - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodrings- och dricksvattenutrustning ska dimensioneras, utformas och placeras så att fjäderfäna kan äta och dricka lugnt och naturligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2017:28) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.39 §*

D57| Rengöring m.m, fjäderfä, ej struts

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning, se D57.2 - D57.4.

D57.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Stallutrymmen ska rengöras och utgödslas minst en gång dagligen, om inte systemet för djurhållning är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien. Andra system kan vara t.ex. spaltgolv eller ströbädd.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap 21 §*

D57.2 UTGÖDSLING OCH OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska noggrann rengöring göras före varje insättning av en ny omgång. Stallarna ska dessutom desinficeras inför insättning av nya djur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap 21 §*

D57.3 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Vid kontinuerlig uppfödning ska stall eller stallavdelning rengöras noggrant minst en gång årligen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap 21 §*

D57.4 LIGGYTOR

Ligg- och sittytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter fjäderfäslag och stallklimat (termisk komfort).

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap 22 §*

D57.5 STRÖMEDEL - LÄMPLIG SORT OCH KVALITET

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap 23 §*

D58| Stallmiljö, fjäderfä, ej struts

D58.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

Stallar ska ha klimat som är anpassade till djurslag och djurhållningsform, (termisk komfort).

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur. Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvarme. De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.24 §*

D58.2 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

NY

Grundvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se också D58.3.

Från och med 2024-05-09 gäller gällande ovanstående inte i slaktkycklingsstallar med en belägningsgrad som överstiger 33 kg/m² när utomhustemperaturen är lägre än 10°C. I dessa fall får den genomsnittliga relativa luftfuktigheten uppmätt under 48 timmar inte överstiga 70 procent.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.25 §*

D58.3 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90. Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % (85 + 5 = 90). Se också D58.2.

Från och med 2024-05-09 gäller gällande ovanstående inte i slaktkycklingsstallar med en belägningsgrad som överstiger 33 kg/m² när utomhustemperaturen är lägre än 10°C. I dessa fall får den genomsnittliga relativa luftfuktigheten uppmätt under 48 timmar inte överstiga 70 procent.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.25 §*

D58.4 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I isolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.25 §*

D58.5 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

Luftföroreningarna får endast tillfälligtvis överstiga angivna nivåer:

- ammoniak 25 ppm i envåningssystem för värphöns och unghöns
- ammoniak 10 ppm för övriga djur
- koldioxid 3 000 ppm
- svavelväte 0,5 ppm
- organiskt damm 10 mg/m³.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.26 §*

D58.6 UTGÖDSLINGSSYSTEM – SMITSPRIDNING

Utgödslingssystem ska vara utformade så att djur i en stallavdelning inte kommer i direktkontakt med gödsel från annan avdelning. Syftet är att förhindra smittspridning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.27 §*

D58.7 UTGÖDSLINGSSYSTEM – FÖRHINDRA LUFTFÖRORENING OCH SMITTÄMNEN

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa negativt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.27 §*

D58.8 UTGÖDSLINGSSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.27 §*

D58.9 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation. Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.28 §*

D58.10 LARM I STALLAR

Grundvillkor

Mekaniskt ventilerade stallavdelningar med fler än 2 000 djur ska vara utrustade med larmanordning som varnar för:

- 1 Övertemperaturer,
- 2 strömavbrott, samt,
- 3 fel på larmanordningen.

Se också D58.11

Allmänna rådet till Djurskyddslagen 2 § anger att stallar för fler än 2 000 fjäderfä bör vara utrustade med reservverk. Även stallar med mekanisk ventilation utan krav på larm bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.29 §*

D58.11 LARMANORDNING - KONTROLL

Grundvillkor

Larmanordningen ska vara utformad så att larmet uppmärksammas på ett betryggande sätt. Utrustningen ska kontrolleras regelbundet och före varje insättning av en ny omgång djur. Det sätt som larmanordningen ska varna djurhållaren på beror t.ex. på avståndet mellan stallet och bostaden/personalen, hur ofta djuren ses till, djurtäthet i stallet, stallets luftvolym, typ av nödventilation etc. Ju högre risken är att djuren utsätts för lidande om ventilationen slutar fungera, desto högre säkerhet måste larmanordningen ha.

I vissa anläggningar kan det vara tillräckligt med en varningslampa, siren eller dylikt, medan det i andra krävs t.ex. telelarm kopplat till en eller flera nyckelpersoner för att inte riskera att djuren utsätts för lidande.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.29 §*

D58.12 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Stallar för fjäderfä får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.30§*

D58.13 DAGSLJUS OCH BELYSNING – SKYDDADE FÖNSTER

Fönster som fjäderfäna kan nå, ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.31§*

D58.14 DAGSLJUS OCH BELYSNING - STALLAR FÖRE 1 JANUARI 1994

Stallar för fjäderfä, som saknar ljusinsläpp för dagsljus och som var i bruk före den 1 januari 1994, behöver inte förses med ljusinsläpp om inte förprövningspliktig till- eller ombyggnad genomförs. Exempel på åtgärder avseende förprövningspliktig till- eller ombyggnad är byte av inredning från envånings- till flervåningssystem eller byte från slaktkyckling till kalkon.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.32§*

D58.15 DAGSLJUS OCH BELYSNING – DYGNSTRYTM OCH BETEENDE

Grundvillkor

Fjäderfä ska ha tillgång till ljus som stödjer deras dygnsrytm och beteendeböj.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.33§*

D58.16 DAGSLJUS OCH BELYSNING – JÄMN FÖRDELNING

I stallar med plats för mer än 350 djur ska ljusinsläpp för dagsljus vara placerade på ett sådant sätt att de ger en jämn fördelning av ljuset i djurutrymmet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.33§*

D58.17 DAGSLJUS OCH BELYSNING – PROBLEM MED DJURHÄLSAN

I stallar där användningen av dagsljus orsakar djurskydds- eller djurhälsoproblem får dagsljusliknande artificiellt ljus användas i stället för ljusinsläpp för dagsljus. Det artificiella ljuset ska vara anpassat till djurens behov, kunna styras, ha en spektralbredd på minst 300 nm, och innehålla ultraviolett ljus i UVA-området.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.34§*

D58.18 DAGSLJUS OCH BELYSNING – FAST MONTERAT OCH FLIMMERFRITT

Stallar för fjäderfä ska vara försedda med fast monterad belysning som inte förorsakar djuren obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Belysningen ska ge ett ljus som är flimmerfritt eller har en flimmerfrekvens på minst 120 Hz. Kravet på fast monterad belysning i första stycket gäller inte utrymmen som endast är avsedda att ge skydd då djuren hålls utomhus under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.35§*

D58.19 BULLERNIVÅ

NY

Från och med 2024-05-09 gäller undantag för forcerad ventilation även för kalkon. Definitionen för forcerad ventilation har också ändrats så att det nu beräknas per kg istället för utifrån antal djur. Buller i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar djurens hälsa menligt.

I stallar får fjäderfä endast tillfälligt utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dBA. I kalkon- och slaktkycklingstallar får dock bullernivån överstiga 65 dBA vid forcerad ventilation då väderleken kräver detta under förutsättning att bullernivån inte överstiger 75 dBA. Forcerad ventilation definieras som ventilationsflöden som överstiger 3,0 m³/h per kilogram slaktkyckling samt ventilationsflöden som överstiger 2,6 m³/h per kilogram kalkon.

För slaktkycklingstallar avses ventilationsflöden som överstiger 75 % av maxventilationsflödet. Forcerad ventilation definieras som ventilationsflöden som överstiger 5,6 m³/h per slaktkyckling.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.36 §*

D59| Utrymmen och inredning, fjäderfä, ej struts

D59.1 STALLETS UTFORMNING

NY

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra utrymmen för fjäderfä på www.jordbruksverket.se.

Avvikelse från måttföreskrifterna

I L111 anges att avvikelser från de olika mått som anges i föreskrifterna kan godtas under vissa förutsättningar. Från och med 9 maj 2024 är det dock förtydligt i föreskriften att undantag inte får tillämpas på sådana måttbestämmelser som implementerats från EU:s värphönsdirektiv (1999/74/EG). Länsstyrelsen har fortfarande möjlighet att godta avvikelser från andra måttangivelser. De kriterier som gäller för att kunna godta måttavvikelser bedöms i varje enskilt fall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap. 10-18 §§, 3 kap. 5 och 8 §§, 4 kap. 9-12 §§, 5 kap. 2-3 §§ samt 6 kap. 2 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, punkt 7 i bilagan*

D59.2 GOLV, SITT- OCH LIGGYTOR – JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Golv, sitt- och liggytor ska ha en jämn och halksäker yta.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.17 §*

D59.3 GOLV, SITT- OCH LIGGYTOR – RÖRLIGT GOLV OCH UTGÖDSLINGSYSTEM

Boxar eller sitt- och liggytor med rörligt golv samt utgödslings-system i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att djuren inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Detsamma gäller utformningen av dränerande golvytor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.17 §*

D59.4 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDVIKA SKADOR OCH MEDGE RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, Bilaga 9 p*

D60| Elsäkerhet, fjäderfä, ej struts

D60.1 ELEKTRISK UTRUSTNING - SKYDD MOT EL

Grundvillkor

Belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elinstallationer som fjäderfäna kan nå, ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.19*

D60.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott. Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll.

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning,
- redovisa om eget reservelkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät,
- provkör aggregatet med jämna mellanrum, för provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m, samt
- se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.20 §*

D61| Utevistelse, fjäderfä, ej struts

D61.1 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt i övrigt utformat och anordnat på ett sådant sätt att fjäderfä som hålls inom stängslet eller drivs mellan stängsel inte skadas. Stängseltrådar och stängselnät ska vara väl sträckta.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.40 §*

D61.2 STÄNGSEL – TAGGTRÅD

Stängsel som innehåller taggtråd får inte användas till fjäderfä.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.40 §*

D61.3 UTMHUSYTOR

Utomhusytor ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada fjäderfän.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.41 §*

D61.4 MARKYTOR

Hårt belastade markytor ska vara hårdgjorda, dränerande eller naturligt ha motsvarande funktion. Detta kan gälla t.ex. drivgångar, vattnings- eller utfodringsplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 1 kap.42 §*

D61.5 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövområden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 26 kap.11 §*

D62| Värphöns och unghöns, fjäderfä, ej struts

Föreskrifterna i L111 innehåller särskilda bestämmelser för värphöns. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

D62.1 ANMÄLAN TILL LÄNSSTYRELSE

Den som levererar ungdjur av värphöns från anläggning med maxkapacitet över 200 höns ska anmäla detta till länsstyrelsen i det län djuren levererats till. Uppgifter ska lämnas om uppfödarens namn och adress, antal djur som levererats, tidpunkt för salmonellaprovtagning, tidpunkt för och djurens ålder vid leverans samt mottagare av djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2007:19) om obligatorisk salmonellakontroll av fjäderfä, 13 §*

D62.2 INHYSNINGSSYSTEM

Höns för äggproduktion får inte hållas i andra inhysningssystem än sådana som uppfyller hönsens behov av rede, sittpinne och sandbad. Inhysningen skall ske på ett sådant sätt att dödlighet och beteendestörningar hos hönsen hålls på en låg nivå.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 9 §, ändrad genom 2019:713*

D62.3 INHYSNINGSSYSTEM - BURAR

Endast hönsraser som har en medelvikt under 2,4 kg får hållas i burar. Djuren får hållas i burar högst två år.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.2 §*

D62.4 INHYSNINGSSYSTEM - FÖRBEREDELSE

Unghöns ska vara uppfödda i inhysningssystem som förbereder dem för det system de ska hållas i som vuxna. Allmänna rådet anger att värphöns i bursystem bör vara uppfödda i bursystem för unghöns. Frigående värphöns bör vara uppfödda som frigående unghöns. Unghöns uppfödda i bursystem bör inte användas som frigående värphöns i flervåningssystem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.3 §*

D62.5 INREDNING – UNGHÖNS

Unghöns ska ha tillgång till sittpinnar. För unghöns, är det extra viktigt att de får tillgång till sittpinnar tidigt i livet för att kunna fungera bra i rummets alla dimensioner. Även unghöns i bur ska ha tillgång till sittpinnar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.4 §*

D62.6 VÄRPHÖNS I INREDDA BURAR

Burar för värphöns ska vara försedda med klonötare. Burar för värphöns och unghöns ska ha täta sidoväggar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.5-6 §§*

D62.7 INREDNING – GOLV I REDEN

Golvet i reden får inte vara utfört så att fåglarna ligger direkt på rutnät av metall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.7 §*

D62.8 INREDNING – DRÄNERANDE GOLV

Dränerande golv för höns ska vara konstruerade så att de ger stöd åt de främre klorna på varje fot.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.8 §*

D62.9 UTEVISTELSE

I anläggningar där hönsen har möjlighet till utevistelse ska utomhusytorna ha en area som är anpassad till belägningsgraden och markens beskaffenhet så att föroreningar undviks.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.9 §*

D62.10 UTOMHUSVISTELSE – SKYDD

Grundvillkor

Utomhusytor ska vara försedda med skydd mot dåligt väder och rovdjur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.9 §*

D62.11 UTOMHUSVISTELSE – ÖPPNINGAR

I anläggningar med plats för mer än 350 höns ska flera öppningar, utspridda utefter hela byggnadens längd, ge tillträde till utomhusytorna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.9 §*

D62.12 UTRYMMESKRAV VÄRPHÖNS OCH UNGHÖNS

Grundvillkor

Läs mer om Mått i stall och andra utrymmen för fjäderfån på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.10-18 §§, ändrad genom 2022:5*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, punkt 7 i bilagan*

D62.13 VÄRPHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM - STRÖBÄDDSYTA

Frigående värphöns på nätgolv eller annat dränerande golv ska ha ströbädd på en tredjedel av golvet, dock minst 250 cm² per höna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.12-13 §§*

D62.14 VÄRPHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM – TILLGÅNGLIG YTA

Äggproducenter med frigående höns i flervåningssystem och som uppfyller, ett antal i föreskriften angivna tilläggskrav, får ha en högre beläggning än 7 höns/m² tillgänglig yta. Dock högst 9 höns/m² tillgänglig yta. Detta om samtliga åtta punkter i 13 § uppfylls.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.12-13 §§, ändrad genom 2022:5*

D62.15 UNGHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM - STRÖBÄDDSYTA

Frigående unghöns på nätgolv eller annat dränerande golv ska ha ströbädd på en tredjedel av golvet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.16-17 §§, ändrad genom 2022:5*

D62.16 UNGHÖNS I FRIGÅENDE FLERVÅNINGSSYSTEM – TILLGÅNGLIG YTA

Unghönsuppfödare med frigående unghöns i flervåningssystem och som uppfyller, ett antal i föreskriften angivna tilläggskrav, får ha en högre beläggning. Dock högst 18 unghöns/m² tillgänglig yta vid 18 veckors ålder. Detta om samtliga åtta punkter i 17 § uppfylls.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.16-17 §§, ändrad genom 2022:5*

D62.17 VÄRPHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM - SITTPINNAR

I system med frigående värphöns med plats för fler än 350 djur får sittpinnar inte vara placerade över ströbädden. Även i övrigt ska inredning i stallar vara utformad så att djuren inte blir nedsmutsade av foder-, vatten- eller gödselspill.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.19 §*

D62.18 VÄRPHÖNS I FRIGÅENDE SYSTEM – FLERVÅNINGSSYSTEM

I flervåningssystem för frigående unghöns eller värphöns ska våningsplanen utföras så att spillning inte kan falla ner på lägre våningsplan. Även i övrigt ska inredning i stallar vara utformad så att djuren inte blir nedsmutsade av foder-, vatten- eller gödselspill.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.19 §*

D62.19 STRÖBAD I INREDDA BURAR

Ströbadet för värphöns i burar ska vara tillgängligt under minst fem timmar per dygn. Tidsperioden ska vara sammanhängande, och infalla under den för hönsen aktiva delen av dygnet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.20 §*

D62.20 STRÖBAD – STRÖMEDEL

Ströbad i burar för värphöns ska vara utformat så att djuren kommer i direktkontakt med strömedel när de ströbadar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.21 §*

D62.21 STRÖBAD – AVGRÄNSAT

Ströbadet ska vara avgränsat, så att strömedlet hålls kvar i det.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.21 §*

D62.22 STRÖMEDEL - UNGHÖNS

Unghöns ska ha ständig tillgång till strömedel som kan tillfredsställa deras beteendeböer av att picka, sprätta och sandbada. Kravet gäller från den 1 januari 2019 även för unghöns i uppfödningsburar. Allmänna rådet till 9 § djurskyddsförordningen anger att strömedel med grov struktur, såsom exempelvis kutterspån, inte bör användas i bursystem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.22 §*

D62.23 INREDNING – MEKANISK UTGÖDSLING

Vid förprövningspliktig ny-, till- eller ombyggnad av ett stall med gödseldrainerande golv ska stallet ha mekaniskt utgödslingssystem, som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det drainerande golvet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.23 §*

D62.24 STALLUFT – MAX AMMONIAKHALT

I stallar med envåningssystem får djuren endast tillfälligtvis utsättas för ammoniakhalter över 25 ppm i stalluften.

Allmänna rådet anger att stallar med gödseldrainerande golv som inte omfattas av kravet på mekanisk utgödsling bör ha utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det gödseldrainerande golvet. Utgödsling under gödseldrainerande golvtyper bör ske minst 2 gånger per vecka

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.24 §*

D62.25 BELYSNING – STALL MED >350 VÄRPHÖNS

Belysningen i hönsstallar med fler än 350 värphönsplatser ska tändas och släckas med automatisk, tidsstyrd dimfunktion eller liknande. Allmänna rådet anger att värphöns bör ha en minst åtta timmar lång sammanhängande mörkerperiod per dygn.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.25 §*

D62.26 MÄRKNING AV ÄGGPRODUKTIONSSYSTEM

Hönsstallet ska vara besiktigt för märkning av produktions-system.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 2052/2003) om ändring av förordning (EEG) nr 1907/90 om vissa handelsnormer för ägg*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 589/2008) om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 1234/2007 när det gäller handelsnormerna för ägg*

D62.27 FÖRVARING AV ÄGG

Förvaring av ägg ska vara sådan att äggen förvaras rent, torrt, fritt från främmande lukter samt skyddas effektivt mot stötar och direkt solljus. Ur kvalitetssynpunkt rekommenderas en temperatur av 13–15 °C.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, Bilaga III, Avsnitt X, kapitel 1.1 Ägg och äggprodukter*

D62.28 LÄMPLIGA TEMPERATURFÖRHÅLLANDEN

Fram till försäljning till slutkonsumenten ska ägg förvaras och transporteras vid den, företrädesvis konstanta, temperatur som bäst bevarar deras hygieniska egenskaper, om inte den behöriga myndigheten infört nationella krav för utrymmen för lagring av ägg och i fordon som transporterar ägg mellan dessa lagringsutrymmen. Primärproducentens ansvar gäller då hen transporterar och säljer äggen till slutkonsument själv.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, Bilaga III, Avsnitt X, kapitel 1.2 Ägg och äggprodukter*

D62.29 MAX 28 DAGAR TILL KONSUMENT

NY

Ägg skall levereras till konsumenten inom högst 28 dagar från värpning.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 853/2004) om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung, Bilaga III, Avsnitt X, kapitel 1.3 Ägg och äggprodukter*

D63| Slaktkyckling, fjäderfä, ej struts

Föreskrifterna i L111 innehåller särskilda bestämmelser för slaktkyckling. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

D63.1 TILLSYN AV SLAKTKYCKLINGAR

Slaktkycklingar ska ses till minst två gånger dagligen. Allmänna råd till 9 § djurskyddslagen anger att om en slaktkyckling uppvisar svårigheter att gå, eller i övrigt visar tecken på skada eller sjukdom bör den avlivas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.1 §*

D63.2 UTBILDNING, TILLSYN OCH SKÖTSEL – SLAKTKYCKLINGAR

Grundvillkor

Personer som hanterar slaktkycklingar på anläggningar med plats för fler än 500 slaktkycklingar ska ha genomgått en utbildning eller på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper för att kunna sköta slaktkycklingar på ett djurskyddsmässigt korrekt sätt. Framförallt gäller detta kunskap om regelverk, djurens fysiologi, behov och beteende, varsam hantering i samband med infångning, lastning och transport, akutvård och avlivning samt förebyggande smittskydd.

Utöver detta anger djurskyddslagen att: "Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt" samt att: "Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn". Mer information finns på www.jordbruksverket.se.

Viktigt!

- Personalstyrkan ska vara tillräcklig i förhållande till djurhållningens omfattning. Tillsyns- och skötseltid som ägnas djuren bör kunna redovisas vid kontroll,

- personalen som ansvarar för skötseln av djuren ska ha tillräckligt med kompetens (utbildning och/eller erfarenhet),
- det får inte finnas brister vad gäller smutsiga djurutrymmen, dåligt fungerande ventilation etc. eller skadade/döda djur som inte tagits omhand/avlägsnats samma dag,

- det ska finnas beredskap på gården för att vid behov tillkalla personal med rimlig inställelsetid, oavsett tid på dygn, eller veckodag m.m, samt

- i anläggningar som fordrar larmanordning ska personalen veta vem som tar larvet vid t.ex. ett strömvabrott. Kontakta din branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och kommande utbildningar.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.2§

D63.3 DOKUMENTATION

Om fler än 500 djur hålls på anläggningen, ska relevanta fakta om uppfödningen (antal djur, totalarea, hybrid, daglig dödlighet, samt om möjligt orsak) journalföras. Djurhållarens egen dokumentation eller veterinärens besöksjournal om den innehåller de begärda uppgifterna, ska sparas i minst tre år och kunna visas upp vid kontroll. Se även D63.11.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.3 §
- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård, 7 kap. 13 §, ändrad genom 2022:22
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), artikel 102

D63.4 FRIGÅENDE

Slaktkycklingar som föds upp inomhus ska hållas på ströbädd med en torr och lucker yta.

Läs mer om Mått i stall och andra utrymmen för fjäderfä på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.4 §

D63.5 TILLÅTEN BELÄGNGINGSGRAD

I slaktkycklingstallar får belägningsgraden högst vara 20 kg slaktkyckling per kvadratmeter golvarea. Utan hinder av första stycket får stallar hos slaktkycklinguppfödare som är anslutna till ett kontrollprogram, beläggas i enlighet med kontrollprogrammet, dock högst 36 kg per m² golvarea och högst 25 djur per m² golvarea.

Uppfödare som inte är anslutna till Svensk Fågels omsorgsprogram får ha max 20 kg/m². Uppfödare som är anslutna till Svensk Fågels omsorgsprogram får, beroende på klassificering, öka beläggningen till max 36 kg/m² och max 25 djur per m².

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.5 §

D63.6 FODRING - SÄRSKILDA REGLER

Slaktkycklingar ska ha ständig tillgång till foder eller utfodras med för djuren lämpliga intervall. Fodret får tas bort från djuren tidigast 12 timmar före beräknad slakttidpunkt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap. 6 §

D63.7 STRÖBÄDD - VATTENSPILL

Anordningar för dricksvatten ska placeras och underhållas så att vattenspill i ströbäddar minimeras.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.7 §

D63.8 UTRYMMESKRAV SLAKTKYCKLING

Grundvillkor

Läs mer om Mått i stall och andra utrymmen för fjäderfä på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.8§
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, punkt 7 i bilagan

D63.9 MÖRKERPERIOD

Slaktkycklingar ska, med undantag av första uppfödningssvekan och de sista tre dagarna före slakt, ha en mörkerperiod om minst sex timmar per dygn, varav en sammanhängande mörkerperiod på minst fyra timmar.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.9 §

D63.10 BELYSNINGSYTA

I stallar för slaktkycklingar ska belysningen på minst 80 % av den tillgängliga ytan vara minst 20 lux mätt i fåglarnas ögonhöjd. På veterinärs inrådan får ljusstyrkan tillfälligt minskas.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.9 §

D63.11 TRANSPORTBAND – UPPSAMLING ELLER RÄKNING

Transportband i anordning för automatisk uppsamling eller räkning av kycklingar får inte ha en hastighet eller i övrigt användas på ett sätt som innebär lidande för djuren eller tillfogar dem skador. Anordningen ska vara försedd med lättåtkomlig manövercentral och nödstopp samt kontrolleras regelbundet och före användning varje gång den varit avstängd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.10 §

D63.12 TRANSPORTBAND -BEMANNING OCH TILLSYN

När anordningen är i drift, ska den vara ständigt bemannad på ett sådant sätt att tillsynen över samtliga djur som vistas i anordningen kan ske samtidigt. Svaga eller skadade djur som upptäcks ska omedelbart avskiljas och tas om hand och, om inte ett gott djurskydd kan upprätthållas på annat sätt, avlivas.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.10 §

D64| Avelsdjur för slaktkycklingproduktion, fjäderfä, ej struts

Föreskrifterna i L111 innehåller särskilda bestämmelser för avelsdjuren för slaktkycklingproduktionen. Med avelsdjur avses både växande och vuxna tuppur och honor. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

D64.1 FRIGÅENDE

Avelsdjuren får inte hållas i burar.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.2§

D64.2 INHYSNINGSSYSTEM

Avelsdjuren ska vara uppfödda i inhysningssystem som förbeträder dem för det system de ska hållas i som vuxna.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.3 §

D64.3 INREDNING – SITTYTA UNGHÖNS

Unghöns ska ha tillgång till sittpinnar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 4 §*

D64.4 INREDNING – SITTYTA VUXNA

Vuxna djur ska ha tillgång till sittpinne eller annan upphöjd sittyta. Upphöjd sittyta ska finnas i en mängd så att alla djur har möjlighet att sitta samtidigt. Allmänna råden anger att sittytan för vuxna avelsdjuren mellan 1,6 - 3,0 kg inte bör understiga 160 cm²/kg och för avelsdjur mellan 3 - 5 kg inte understiga 115 cm²/kg.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 5 §*

D64.5 INREDNING – REDEN

Golvet i reden får inte vara utfört så att fåglarna ligger direkt på rutnät av metall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 6 §*

D64.6 INREDNING – DRÄNERANDE GOLV

Dränerande golv ska vara konstruerade så att de ger stöd åt de främre klorna på varje fot.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 7 §*

D64.7 UTEVISTELSE

I anläggningar där djuren har möjlighet till utevistelse ska utomhusytorna ha en area som är anpassad till belägningsgraden och markens beskaffenhet så att föroreningar undviks.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 8 §*

D64.8 UTMOMHUSVISTELSE – SKYDD

Grundvillkor

Utomhusytor ska vara försedda med skydd mot dåligt väder och rovdjur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 8 §*

D64.9 UTMOMHUSVISTELSE – ÖPPNINGAR

I anläggningar med plats för mer än 350 djur ska flera öppningar, utspridda utefter hela byggnadens längd, ge tillträde till utomhusytorna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 8 §*

D64.10 UTRYMMESKRAV AVELSDJUR FÖR SLAKTKYCKLINGPRODUKTION

Grundvillkor

Läs mer om Utrymmen för slaktkycklingar på www.jordbruksverket.se.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 9-12 §§ L111*

- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, punkt 7 i bilagan*

D64.11 RENA DJUR

Inredning i stallar ska vara utformad så att avelsdjuren inte blir nedsmutsade av foder-, vatten- eller gödselspill. I stall med plats för mer än 350 djur får sittpinnar inte vara placerade över ströbädden.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 13 §*

D64.12 STRÖMEDEL

Avelsdjuren ska ha ständig tillgång till strömedel som kan tillfredsställa deras beteendebestånd av att plocka, sprätta och sandbada.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 14 §*

D64.13 INREDNING – MEKANISK UTGÖDSLING

Vid förprovningsskyldig ny-, till- eller ombyggnad av ett stall med gödseldrainerande golv ska stallet ha mekaniskt utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det gödseldrainerande golvet. Första stycket gäller inte för envåningssystem där det gödseldrainerande golvet utgör högst 1/3 av avelsdjurens tillgängliga area.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 15 §*

D64.14 ENVÅNINGSSYSTEM – MAX AMMONIAKHALT

I stallar med envåningssystem får avelsdjuren endast tillfälligtvis utsättas för ammoniakhalter som överstiger 25 ppm i stallluften.

Allmänna rådet anger att stallar med gödseldrainerande golv bör ha utgödslingssystem som medger att regelbunden utgödsling kan ske under det gödseldrainerande golvet. Utgödsling under gödseldrainerande golvytor bör ske minst 2 gånger per vecka.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 16 §*

D64.15 BELYSNING

Stallar för avelsdjur behöver inte vara försedda med fönster eller andra ljusinsläpp för dagsljus om djuren istället förses med ett dagsljusliknande artificiellt ljus som är anpassat till djurens behov, som kan styras och har en spektralbredd på minst 300 nm samt innehåller ultraviolett ljus i UVA-området. Allmänna råd till 4 § djurskyddslagen anger att avelsdjuren bör ha en sammanhängande mörkerperiod på minst åtta timmar per dygn.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 4 kap. 17 §*

D64.16 AVLÄGSNING AV TÅR

Om den inre tån på tunga kötttrastappar behöver avlägsnas ska det alltid ske före 24 timmars ålder.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2013:41) om operativa ingrepp samt skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap.4 § 8 p, ändrad genom 2017:22

D64.17 RAPPORTERING TILL SLAKTERIET VID HÖG BELÄGGNING NY

Vid beläggningsgrader som överstiger 33 kg/m² ska dokumentation med uppgifter om den dagliga dödligheten, den kumulativa dagliga dödligheten samt vilken hybrid eller ras kycklingarna tillhör åtfölja flocken till slakteriet. Med kumulativ daglig dödlighet avses summan av de dagliga dödligheterna.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.3 §

D65| Kalkon, fjäderfä, ej struts

Föreskrifterna i L111 innehåller särskilda bestämmelser för kalkon. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

D65.1 STRÖBÄDD

Kalkoner ska hållas frigående och ska ha tillgång till ströbädd om de föds upp inomhus.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.1 §

D65.2 UTRYMMESKRAV KALKON

Grundvillkor

Läs mer om utrymmeskrav på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.2 §
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, punkt 7 i bilagan

D65.3 TILLÅTNA BELÄGGNINGSGRADER

Utan hinder av föregående punkt D70.2 får stallar hos slaktalkonuppfödare som är anslutna till ett kontrollprogram, beläggas i enlighet med kontrollprogrammet, dock högst med 40 kg per m² för djur 7 kg (minikalkon) och högst 45 kg per m² för djur ≥ 7 kg (storkalkon).

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.3 §

D66| Ankor och gäss, fjäderfä, ej struts

Föreskrifterna i L111 innehåller särskilda bestämmelser för ankor och gäss. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

D66.1 STRÖBÄDD

Ankor och gäss som föds upp inomhus ska hållas på ströbädd. Det allmänna rådet till 4 § djurskyddslagen anger att ankor och gäss bör ha tillgång till badvatten.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.1 §

D66.2 UTRYMMESKRAV ANKOR OCH GÄSS

Grundvillkor

Läs mer om utrymmeskrav på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.2 §
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, punkt 7 i bilagan

D66.3 TILLÅTNA BELÄGGNINGSGRADER

Gås

För slaktdjur inomhus är största tillåtna vikten 14 kg/m² och för gäss som även kan gå ut är största tillåtna vikten 18 kg/m². Vikterna gäller efter 4 veckors uppfödning.

Anka

För slaktdjur inomhus är största tillåtna vikten 16 kg/m² och för ankor som även kan gå ut är största tillåtna vikten 20 kg/m². Vikterna gäller efter 4 veckors uppfödning.

För avelsdjur gäller andra värden. Läs mer om utrymmeskrav på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:23) om fjäderfåhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.2 §

D67| Tillsyn och skötsel, strutsfåglar

Hur strutsfåglar får hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L10, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar. Regelverket omfattar strutsfåglar av arterna struts, nandu och emu och som är avsedda för avel eller produktion av livsmedel, skinn, fjädrar eller andra produkter.

För att strutsfåglar ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns om till exempel transporter och djurskydd. Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfylld för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt. Jordbruksverket har tagit fram en vägledning för hur djurskyddsbestämmelserna kan kontrolleras av länsstyrelsens kontrollpersonal kopplat till de checklistor som finns. Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D67.1 ANLÄGGNINGENS PLACERING

Anläggning för strutsfåglar får inte uppföras i närheten av flygplats, järnväg, större landsväg eller på annan plats där buller, föroreningar eller andra yttre faktorer innebär påtaglig risk för strutsfåglarnas hälsa.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 1 kap.4 §

D67.2 VILDA OCH FRILEVANDE

Vildfångade strutsfåglar eller strutsfåglar som kommer från ägg som har lagts av frilevande sådana fåglar får inte hållas i fångenskap.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 1 kap.5 §

D67.3 KUNSKAPER OCH YRKESSKICKLIGHET

Grundvillkor

Personalstyrkan är tillräcklig och den som ansvarar för hållande av strutsfåglar har tillräckliga färdigheter och kunskaper.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap. 3 §*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 10 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga, p 1*

D67.4 GODKÄND UTBILDNING

Den som ansvarar för hållande av strutsfåglar ska, med godkänt resultat, ha genomgått en av Jordbruksverket godkänd utbildning i uppfödning och skötsel av sådana fåglar. Utbildningen ska innehålla de ämnen som anges i bilagan till Jordbruksverkets föreskrifter om hållande av (SJVFS 2019:5) strutsfåglar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 1 kap.6 §*

Följande ämnen ska ingå i utbildningen enligt 1 kap.6 §

- 1 Strutsfåglars biologi,
- 2 strutsfåglars beteende, naturligt och i fångenskap,
- 3 föreskrifter om hållande av strutsfåglar,
- 4 allmän skötsel av strutsfåglar,
- 5 utfodring av strutsfåglar,
- 6 strutsfåglars motionsbehov,
- 7 strutsfåglars behov av sandbad och vattenbad och sätt att tillgodose detta behov,
- 8 inhysning av strutsfåglar, miljökrav inklusive skydd och gömställen för att undvika mobbning och oönskade sexuella närmanden mellan strutsfåglar,
- 9 utformning av stängsel,
- 10 kriterier för urval av avelsdjur,
- 11 strutsfåglars reproduktionsbeteende inklusive ägghantering, lagring, inkubation, kläckning och uppfödning av kycklingar yngre än 12 veckor,
- 12 hygien och desinfektionsmetoder vid hållande av strutsfåglar,
- 13 hälsokontroller för strutsfåglar,
- 14 fixering och hantering av strutsfåglar,
- 15 pålastning respektive avlastning av strutsfåglar från transportfordon,
- 16 fjäderklippning,
- 17 beteendestörningar hos strutsfåglar,
- 18 sjukdomar hos strutsfåglar,
- 19 hantering, vård och behandling av sjuka strutsfåglar, inklusive medicinering såväl per oralt som genom injektioner,
- 20 metoder för avlivning av strutsfåglar i nödläge, samt
- 21 journalföring vid hållande av strutsfåglar.

D67.5 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM Rekommendation

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D67.6 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Grundvillkor

Strutsfåglar ska hållas på sådant sätt att tillsynen över dem kan ske utan svårigheter. När det är mörkt ute ska en tillräckligt stark ljuskälla finnas tillgänglig, så att alla fåglar tydligt kan inspekteras.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 2 kap.1 §*

D67.7 DAGLIG TILLSYN

Grundvillkor

Tillsyn ska ske minst två gånger dagligen. Automatiska utfodrings- och vattningssystem ska ses till dagligen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 2 kap.1-2 §§*

D67.8 EXTRA TILLSYN

Mycket unga, sjuka eller skadade strutsfåglar och strutsfåglar som betar sig onormalt ska ses till oftare.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 2 kap.1 §*

D67.9 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Om ett djur är sjukt, skadat eller på annat sätt genom sitt beteende visar tecken på ohälsa, skall djuret snarast ges nödvändig vård, vid behov av veterinär, eller andra åtgärder vidtas, om inte sjukdomen eller skadan är så svår att djuret måste avlivas omedelbart.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 4 kap.1 §*

D67.10 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

För strutsfåglar som behöver särskild vård ska det finnas ett närbeläget utrymme som kan värmas upp och där djuren ska kunna hysas individuellt. Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.9 §*

D67.11 RENA DJUR

Grundvillkor

Strutsfåglar ska hållas på ett sådant sätt att de är tillfredsställande rena.

Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum. Slakterierna har skärpt kraven på renhet, och är extra hårda med att branschens normer ska uppfyllas. Det är allvarliga brister i djurens renhet som är grundvillkor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.7*

D67.12 KYCKLINGAR - PRÄGLING

Kycklingar ska ges möjlighet att präglas på en föräldragestalt senast andra dagen efter kläckning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.1 §*

D67.13 KYCKLINGAR - AKTIVITET

Kycklingar äldre än tre dagar ska aktiveras minst fyra gånger dagligen om de inte rör sig tillräckligt. Vid ogynnsamma väderförhållanden ska motionen utföras inomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.2 §*

D67.14 STRÖMEDEL

I stallar för strutsfåglar ska golvet förses med lämpligt strömedel senast då fåglarna har uppnått åtta veckors ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.3 §*

D67.15 UTRYMME - HÄGN

Strutsfåglar äldre än tre månader ska dagtid ha tillgång till hägn. Vid ogynnsamma väderförhållanden får de dock tillfälligt hållas inomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.4 §*

D67.16 UTRYMME - NATT

Fåglarna ska hållas inomhus på natten den tid på året som beställväxt inte sker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.5 §*

D67.17 TRÄNING – INKALLNING OCH RÖRELSE

Strutsfåglarna ska tränas att reagera på lämplig stimulus så att de kan kallas in och fås att röra sig.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.5 §*

D67.18 TRÄNING – SÖKA SKYDD

Strutsfåglar ska tränas att utnyttja skydd under ogynnsamma väderförhållanden.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.6 §*

D67.19 REDEN

Vid avel ska det finnas tillgång till lämpliga platser för reden.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.9 §*

D67.20 UTRYMMEN - GRUPPHÅLLNING

Grundvillkor

Strutsfåglar får inte hållas ensamma. Sjuka, skadade, utstötta eller mycket aggressiva fåglar får dock tillfälligt hållas ensamma. Strutsfåglar som hålls ensamma ska kunna se och höra andra sådana fåglar om inte en veterinär ordinerar annat.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.10 §*

D67.21 RÖRELSEFRIHET

Strutsfåglar får inte bindas annat än efter ordination av en veterinär. Fixering på annat sätt får endast vara tillfällig i samband med hantering. Strutsfåglar får inte fängslas i benen, fjäderna eller enbart en vinge.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.11 §*

D67.22 INTE TILLÅTET ATT GÖRA

Strutsfåglar får inte:

- 1 hållas tillsammans med djurarter som kan överföra smitta eller skada fåglarna,
- 2 användas som tävlings- eller riddjur, eller
- 3 infångas med hjälp av läkemedel annat än i extrema fall och under veterinärt ansvar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.12 §*

D67.23 MOTTAGNING NYA DJUR

Strutsfåglar från annan besättning ska befinnas vara kliniskt friska innan de introduceras i den nya besättningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.13 §*

D67.24 DRIVNING AV DJUR

Strutsfåglar ska drivas i ett lugnt tempo. Elpådrivare får inte användas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 11 kap.1 §*

D67.25 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄNNEN

Alla utrymmen och ytor som strutsfåglarna har tillträde till ska hållas fria från föremål och ämnen som kan skada fåglarna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 3 kap.8 §*

D67.26 OPERATIVA INGREPP – VETERINÄRMEDICINSKA SKÄL

Grundvillkor

Det är förbjudet att göra operativa ingrepp på djur i andra fall än när det är befogat av veterinärmedicinska skäl. Operativa ingrepp ska göras under bedövning. Det är tillåtet att kastrera djur även om det inte finns veterinärmedicinska skäl. Se även avsnitt D67.27.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 4 kap. 2 §*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 4 kap. 1 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap. 2-4 §§*

D67.27 ID-MÄRKA FÅGLARNA – KOMPETENS OCH HYGIENISKT

Grundvillkor

Operativa ingrepp, som att identitetsmärka fåglar med vingmärken, får utföras utan att djurhälsopersonal behöver anlitas, under förutsättning att personen som utför ingreppet

- 1 har reell kompetens för ingreppet,
- 2 utför ingreppet på ett djurskyddsmässigt godtagbart sätt,
- 3 iakttar god hygien, samt använder för ingreppet ändamålsenliga instrument.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:25) om skyldigheter för djurhållare och för personal inom djurens hälso- och sjukvård, 5 kap. 3 §*

D68| Foder och vatten, strutsfåglar

D68.1 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Strutsfåglar ska dagligen ges foder av lämplig struktur och storlek. Se också D68.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.1 §*

D68.2 LÄMPLIGT FODER - NÄRING

Grundvillkor

Fodergivan ska garantera en tillräcklig, allsidig och välbalanserad näringstillförsel. Se också D68.1.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 3 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.1 §*

D68.3 FODER - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodring ska ske på ett sådant sätt att alla strutsfåglarna kan äta samtidigt och på ett lugnt och naturligt sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.2 §*

D68.4 BETE – VUXNA DJUR

Grundvillkor

Andra strutsfåglar än kycklingar ska ha tillgång till bete. Under den del av året som bete inte finns ska de förses med grovfoder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.3 §*

D68.5 UNDERLÄTTA MATSMÄLTNINGEN

Strutsfåglar ska från och med sex dagars ålder ges tillgång till sand eller stenar av passande storlek och mängd för att underlätta matsmältningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.4 §*

D68.6 FODER - KYCKLINGAR

Grundvillkor

Kycklingar yngre än tre månader ska ha ständig tillgång till foder. Grovfoder ska erbjudas från en veckas ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.5 §*

D68.7 DRICKSVATTEN

Grundvillkor

Strutsfåglar ska ha ständig tillgång till dricksvatten om inte en veterinär ordinerar annat. För kycklingar yngre än tre månader är det dock tillåtet att, om det är nödvändigt, tillfälligt och under noggrann övervakning begränsa vattentillgången.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 9 kap.6 §*

D69| Rengöring m.m, strutsfåglar

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning, se avsnitt D69.1–D69.4.

D69.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Stallar ska rengöras och utgödas minst en gång dagligen, om inte systemet för djurhållning är uppbyggt för andra rutiner som ger god hygien. Andra system kan vara t.ex. spaltgolv eller ströbädd.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 10 kap.1 §*

D69.2 UTGÖDSLING – OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska stallar eller stallavdelningar rengöras noggrant före varje insättning av en ny omgång djur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 10 kap.1 §*

D69.3 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Vid kontinuerlig uppfödning ska stallar eller stallavdelningar rengöras noggrant minst en gång årligen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 10 kap.1 §*

D69.4 STRÖBÄDDAR

Ströbäddar ska hållas torra och rena.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 10 kap.2 §*

D69.5 STRÖMEDEL - KVALITET

Strömedel ska ha god hygienisk kvalitet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 10 kap.2 §*

D70| Stallmiljö, strutsfåglar

D70.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

I stallar ska strutsfåglarna ha termisk komfort.

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur. Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme.

De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.1 §*

D70.2 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern bara undantagsvis överstiga 80 procent.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.2 §*

D70.3 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten bara undantagsvis överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.2 §*

D70.4 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

I stallar får strutsfåglar bara tillfälligt utsättas för luftföroreningar som överstiger följande värden.

- ammoniak 10 ppm
- koldioxid 3 000 ppm
- organiskt damm 10 mg/m³

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.3 §*

D70.5 UTGÖDSLINGSSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.4 §*

D70.6 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation. Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.5 §*

D70.7 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Stallar för strutsfåglar får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 7 kap.1 §

D70.8 DAGSLJUS OCH BELYSNING – ARTIFICIELLT LJUS

Grundvillkor

Byggnader, med undantag för ligghallar som bara används under betesperioden, ska vara försedda med artificiellt ljus som inte förorsakar djuren obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Belysning som medger tillsyn utan svårigheter är grundvillkor.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 7 kap.2 §

D70.9 DAGSLJUS OCH BELYSNING - LJUSPERIOD

Strutsfåglar ska ha en sammanhängande ljusperiod av minst tio timmar per dygn.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 7 kap.2 §

D70.10 SKYDD MOT FÖNSTER OCH EL

Grundvillkor

Fönster, belysningsanordningar och elektriska ledningar som strutsfåglarna kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.7 §

D70.11 BULLERNIVÅ

Bullret i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar strutsfåglarnas hälsa menligt. De får bara tillfälligt utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dBA. Fåglarna ska om möjligt skyddas mot plötsligt, kraftigt ljud.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 8 kap.1 §

D71| Utrymmen och inredning, strutsfåglar

D71.1 UTRYMMESKRAV - TAKHÖJD

Grundvillkor

Höjden från underlag till tak får inte vid något tillfälle understiga 3 m för vuxna strutsar respektive 2,5 m för emu och nandu.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 5 kap.2 §

D71.2 UTRYMMESKRAV - ÖPPNINGAR

Grundvillkor

Öppningen i byggnader för strutsfåglar ska vara så stor att fåglarna kan passera in eller ut utan att skadas. Öppningens bredd får inte understiga 1,5 m och höjden ska för struts vara minst 2,2 m, för emu minst 1,8 m och för nandu minst 1,6 m.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 5 kap.2 §

D71.3 UTRYMMESKRAV - LIGGHALLAR

Ligghallar för strutsfåglar ska ha tak och minst tre väggar. Fåglarna ska kunna stängas in i ligghallarna.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 5 kap.3 §

D71.4 UTRYMMESKRAV – AVELSGRUPPER, BRAND

Grundvillkor

Stallar för strutsfåglar ska vara utformade så att:

- 1 kontakt mellan avelsgrupper under avelsperioden inte orsakar onödig stress (grundvillkor) och

- 2 att det finns godtagbara förutsättningar att rädda fåglarna vid brand.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 5 kap.4 §

D71.5 UTRYMMEN OCH INREDNING - GOLV

Golv ska ha en jämn och halkfri yta, vara lätta att rengöra samt vara så utformade att de inte tillfogar strutsfåglarna skador eller inverkar menligt på deras beteende.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 6 kap.5 §

D71.6 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDVIK SKADOR OCH MEDGE RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem. Utfodrings- och vattningssystem ska vara utformade, dimensionerade och placerade så att de inte innebär någon olycksrisk för strutsfåglarna.

- Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §
- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 5 kap 6 §§
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, Bilaga 9 p

D72| Elsäkerhet, strutsfåglar

D72.1 ELEKTRISK UTRUSTNING – SKYDD MOT EL

Grundvillkor

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i avsikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra förvaringsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte användning av elstängsel.

- Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 15 §

D72.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott.

Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll.

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning,
- redovisa om eget reservkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät.,
- redovisa om och hur reservkraftanläggningen kontrolleras,
- provkör aggregatet med jämna mellanrum, för provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m, samt
- se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 5kap 8 §

D73| Hägn, strutsfåglar

D73.1 MARKYTOR - DRÄNERING

Grundvillkor

Marken i hägn för strutsfåglar ska vara väl-dränerad.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.1 §*

D73.2 MARKYTOR - HALKA

Grundvillkor

Om marken i hägn, på drivvägar eller på annan plats där strutsfåglar hanteras är hal ska den sandas eller göras halkfri på annat sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.2 §*

D73.3 HÄGN - UPPSÄTTNING OCH UNDERHÅLL

Grundvillkor

Stängsel ska finnas och ska vara utformat och anordnat på sådant sätt att djur som hålls inom stängslet under normala förhållanden inte skadas. Stängslet ska vara tillräckligt hållfast för att inte skadas av att en strutsfågel rusar in i det och tillräckligt eftergivligt för att inte skada fågeln.

Det ska finnas en anordning som gör stängslet synligt för strutsfåglarna. Spetsiga vinklar mellan två angränsande stängselavsnitt får inte förekomma. Stängslet ska hindra djur som kan orsaka skada på strutsfåglarna att komma in till dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.3 §*

D73.4 HÄGN - TAGGTRÅD OCH ELSTÄNGSEL

Grundvillkor

Taggtråd eller elstängsel får inte användas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.3 §*

D73.5 HÄGN - MONTERING

Stängsel runt ett eller flera hägn samt mellan grupper med könsmogna fåglar ska, med undantag för hörnstolparna, monteras på insidan av stolparna. Den nedre begränsningen på stängsel mellan hägn får vara belägen högst 0,4 m över marken.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.4 §*

D73.6 HÄGN - STÄNGSELHÖJD

Höjden på stängsel ska för kycklingar av struts och emu vara minst 1,6 m och för kycklingar av nandu minst 1,5 m. För äldre strutsar ska höjden vara minst 2 m, för äldre emu minst 1,8 m och för äldre nandu minst 1,7 m. Av stängslet ska minst de nedersta 1,5 m vara av nätstruktur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.5 §*

D73.7 HÄGN - AVSKILDA

Angränsande hägn för könsmogna strutsfåglar ska vara avskilda från varandra på sådant sätt att aggressiva attacker mellan fåglarna och stressande kontakt mellan avelsgrupper förhindras.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.6 §*

D73.8 SANDBAD

Strutsfåglar ska ha tillgång till sandbad.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.7 §*

D73.9 ANLÄGGNING - HANTERA, LASTA, INFÅNGA

Hanterings-, infångnings- och lastningsanläggning ska finnas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.8 §*

D73.10 LIGGHALL, HYDDA

Strutsfåglar ska ha tillgång till ligghall, hydda eller annan byggnad som ger dem skydd mot väder och vind samt torra och rena liggplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.9 §*

D73.11 VARNINGSSKYLTAR

Varningsskyltar ska placeras på framträdande platser utanför hägn. Av skyltarna ska framgå

- 1 att strutsfåglarna inte får störas,
- 2 att föremål inte får kastas in i hägnet, och
- 3 att fåglarna kan bli stressade av att människor går in i hägnet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:5) om hållande av strutsfåglar, 4 kap.10 §*

D73.12 STÄNGSEL - ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövområden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 26 kap.11 §*

D74| Tillsyn och skötsel, kaniner

Hur kaniner får hållas och skötas regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L112, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m. Med kaniner inom lantbruket avses kaniner för produktion av kött, päls eller ull. För att kaninerna ska må bra är det viktigt att följa de bestämmelser som finns om djurskydd.

Bestämmelserna sätter upp en lägsta nivå som måste vara uppfylld för att djuren ska må bra och kunna bete sig på ett naturligt sätt.

Läs mer om Vägledning och checklistor för kontroll av djurskydd på www.jordbruksverket.se.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D74.1 BRANSCHRIKTLINJER/OMSORGS-/CERTIFIERINGSPROGRAM Rekommendation

Om det finns branschriktlinjer/omsorgs-/certifieringsprogram bör detta följas.

D74.2 ANSVAR OCH KUNSKAPER

Grundvillkor

Djurägaren och djurhållaren har ansvaret för djurets välbefinnande. Personer som har hand om kaniner ska ha tillräckliga kunskaper och färdigheter samt vara tillräckligt många för att dessa föreskrifter ska kunna följas.

Kontakta din länsstyrelse, naturbruksgymnasium, organisation inom lantbruket, intresseförening eller branschorganisation för mer information om kompetensutveckling och utbildningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.1-2 §§*

D74.3 TILLSYN UTAN SVÅRIGHETER

Kaniner ska hållas så att tillsyn över dem kan ske utan svårigheter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.4 §*

D74.4 TILLSYN

Grundvillkor

Kaniner ska normalt ses till minst en gång dagligen. Automatiska system och anordningar som inverkar på djurskydd och djurhälsa ska kontrolleras dagligen. Automatiska system, såsom vattenkopparnas funktion, foderautomater och ventilationsutrustning ska kontrolleras dagligen för att säkerställa att djurens behov tillgodoses och att de inte utsätts för risker.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.3, 5 §§*

D74.5 EXTRA TILLSYN

Nyfödda, sjuka eller skadade kaniner samt kaniner som beter sig onormalt ska ses till oftare. Detsamma gäller för högräktiga kaniner, särskilt vid tiden kring förlösningen. Kaninerna ska under hela parningsperioden ges extra tillsyn.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.3 §*

D74.6 SJUKA ELLER SKADADE DJUR

Grundvillkor

Sjuka/skadade djur ska få vård snarast.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 4 kap. 1 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga p 4*

D74.7 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

Kaniner som behöver särskild vård ska kunna tas om hand lösgående i ett närbeläget utrymme och vid behov kunna hysas individuellt. Utrymmet ska ha ett klimat som kaninerna är vana vid. Med närbeläget menas att djuren inte ska behöva flyttas eller hanteras orimligt lång tid, och beror på djurhållningsform.

Se också D74.8.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.2 §*

D74.8 SJUKBOX – I UTMHUSKLIMAT

För kaniner som under den kalla årstiden hålls i stallar med utomhusliknande klimat ska det även finnas behandlingsplatser som kan värmas upp eller på annat sätt vara anpassade så att djurens behov av termisk komfort tillgodoses. Det allmänna rådet anger att behandlingsutrymmet som ska kunna värmas upp bör utformas så att uppvärmning till minst 10°C kan ske inom en timme.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.2 §*

D74.9 BERIKAD MILJÖ

Kaniner ska hållas i en berikad miljö som ger goda möjligheter till sysselsättning och ha tillgång till lämpligt gnagmaterial.

Enligt allmänna rådet kan berikad miljö utgöras av anordningar som ger kaniner möjlighet att klättra på, hoppa upp på, krypa under eller stimulerar födosöksbeteende. Även möjlighet för visuell kontakt med andra kaniner bör finnas. Gnagmaterial bör utgöras av färska grenar eller kvistar med bark.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.6 §*

D74.10 BOMATERIAL

Kaniner ska ha tillgång till bäddbart bomaterial t.ex. halm eller hö.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.*

D74.11 KLOVÅRD

Kaninernas klor ska inspekteras regelbundet och klippas vid behov.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.8 §*

D74.12 RENA DJUR

Grundvillkor

Kaniner ska hållas tillfredsställande rena. Det är mycket viktigt att djuren hålls rena och att t.ex. förorening av gödsel begränsas till ett minimum.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.9 §*

D74.13 PÄLSVÅRD

Kaniner ska hållas tillfredsställande rena. Kaniner ska vid behov ges tillräcklig pälsvård. Angorakaniner bör klippas minst en gång var tredje månad.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.9 §*

D74.14 UNDVIKA SKADOR

Kaniner ska hållas på sådant sätt att de inte skadar varandra. Könsmogna, okastrerade hanar ska inte hållas tillsammans. En hona ska inte hållas kontinuerligt tillsammans med en könsmog okastrerad hane. Inför parningen ska honan placeras hos hanen.

Allmänna rådet anger att tidpunkten för, och tillvägagångssättet vid sammanförandet av djur till par eller grupp bör väljas med hänsyn till djurets ålder och kön samt andra omständigheter. Par och grupper av kaniner bör sättas samman av unga djur och hållas oförändrade. Vuxna kaniner bör sammanföras på en plats som är okänd för alla. Vid ett sammanförande bör även förvaringsutrymmet eller inredningen ändras.

Vuxna honor med diande ungar bör inte sammanföras i nya grupper. En grupp bör inte bestå av fler än tio vuxna djur. Kaniner som hålls i par eller grupp bör ha tillgång till gömstäl-
len eller föremål som ger dem möjlighet att komma utom synhåll för varandra. Ungdjur bör hållas kullvis och könssor-
teras innan 12 veckors ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.10 §*

D74.15 AVVÄNJNING

Kaninungar ska avvänjas tidigast vid en ålder av 6 veckor. En-
dast i undantagsfall om välbefinnandet hos modern eller ung-
arnas hotas får avvänjning göras vid lägre ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.11 §*

D74.16 AVVANDA KANINUNGAR

Kaninungar ska inte hållas ensamma. Ungdjur ska inte hållas
tillsammans med modern. Allmänna rådet anger att kaninungar
efter avvänjningen bör hållas kullvis och att ungdjur bör
könssorteras senast vid 12 veckors ålder.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.11 §*

D74.17 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

En kanins rörelsefrihet får inte begränsas genom att en
tyngd eller annat hindrande föremål fästs vid kaninen. Rörel-
sefriheten får inte heller begränsas genom att olika delar av
kaninens kropp binds samman eller genom att kaninen binds
samman med ett annat djur.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.12 §*

D74.18 DRIVNING AV DJUR

Vid drivning ska djuren hanteras lugnt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.13 §*

D74.19 DRIVNING AV DJUR – DRIVVÄG

Djuren ska ha tillräckligt med utrymme för att kunna förflytta
sig och de ska tydligt kunna uppfatta drivvägen.

De allmänna råden anger att djurstallar bör utformas så att
flyttning, transport och utlastning av djuren underlättas.
Drivgångar bör ha släta ytor utan skarpa hörn. Speciella utlast-
ningsrum eller boxar bör inrättas vid behov. Lastrampers lut-
ning bör vara så liten som möjligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.13 §*

D74.20 ELEKTRISK UTRUSTNING ELLER ANORDNING - STÖTAR

Utrustning eller anordning som ger djur en elektrisk stöt i av-
sikt att styra deras beteende får inte användas. Anordningar
av det slaget får inte heller finnas monterade i stall, andra för-
varingsutrymmen för djur eller hägn. Förbudet gäller inte an-
vändning av elstängsel.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 2 kap. 16 §*

D74.21 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Föremål och ämnen som kan skada kaninerna ska förvaras så
att djuren inte kan komma åt dem.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 2 kap.14 §*

D75| Foder och vatten, kaniner

D75.1 LÄMPLIGT FODER – STRUKTUR

Djuren ska dagligen ges foder med lämplig struktur. Se också
D81.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.1 §*

D75.2 LÄMPLIGT FODER - NÄRING

Grundvillkor

Fodergivan ska garantera tillräcklig, allsidig och välbalanse-
rad näringstillförsel. Fodret ska vara av god kvalitet och anpas-
sas efter djurslaget. Se också D75.1.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 1988:534) 3 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.1 §*

D75.3 LÄMPLIGT FODER – FRI TILLGÅNG

Kaniner ska ha fri tillgång till långsträckt grovfoder, såsom hö
och gräs. Se också D75.1 och D75.2.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.2 §*

D75.4 DRICKSVATTEN

Grundvillkor

Kaninerna ska ha tillgång till rent vatten minst två gånger
per dygn. När temperaturen i kaninens utrymme understiger
0° C ska dricksvattnet vara ljummet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.3 §*

D75.5 FODER OCH VATTEN - DIMENSIONERING

Grundvillkor

Utfodrings- och dricksvattenutrustning ska dimensioneras,
utformas och placeras så att kaninerna kan äta och dricka lugnt
och naturligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 3 kap.4 §*

D76| Rengöring m.m, kaniner

Djurskyddslagstiftningen ställer detaljerade krav på renhållning,
se avsnitt D76.1 – D76.4

D76.1 UTGÖDSLING OCH RENGÖRING

Stallutrymmen ska rengöras och utgödslas minst en gång dag-
ligen om inte systemet för djurhållning är uppbyggt för andra
rutiner som ger god hygien. Detta kan gälla t.ex. spaltgolv eller
ströbädd.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.1 §*

D76.2 UTGÖDSLING – OMGÅNGSUPPFÖDNING

Vid omgångsuppfödning ska noggrann rengöring göras före varje insättning av en ny omgång.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.1 §*

D76.3 UTGÖDSLING – KONTINUERLIG DJURHÅLLNING

Vid kontinuerlig djurhållning ska noggrann rengöring ske åtminstone en gång per år.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.1 §*

D76.4 LIGG- OCH SITTYTOR

Ligg och sittytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter kaninerna och stallklimat (termisk komfort). Allmänna rådet anger att under den kalla årstiden bör liggytorna i stallar med utomhusliknande klimat vara försedda med en bädd av halm eller annat skyddande material som är lämpligt för djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.2 §*

D76.5 STRÖMEDEL – LÄMPLIG SORT OCH KVALITET

Strömedel ska vara av lämplig typ och hålla god hygienisk kvalitet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.3 §*

D76.6 STRÖMEDEL – HALM ELLER DYLIKT

Förvaringsutrymmen för kaniner ska vara försedda med strö av halm eller annat jämförbart material. Allmänna rådet anger att strömedel till angorkaniner bör utgöras av halm. Strömedel bör finnas i sådan mängd att kaninens behov av att gräva tillgodoses.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.4 §*

D77| Stallmiljö, kaniner

D77.1 STALLKLIMAT – TERMISK KOMFORT

Grundvillkor

Stallar ska ha klimat som är anpassade till djurslag och djurhållningsform, (termisk komfort).

Det är endast grundvillkor om temperaturen är skadlig för djuren. Termisk komfort betyder att djuren utan svårigheter kan upprätthålla sin värmebalans. När omgivningen har en temperatur under en viss nivå måste djuren öka sin ämnesomsättning och äta mer foder för att behålla sin kroppstemperatur.

Vid temperaturer över en viss nivå kommer djurens kroppstemperatur att stiga på grund av att de inte kan bli av med sin överskottsvärme. De kritiska temperaturgränserna påverkas av en mängd faktorer såsom djurets vikt, djurets hälsa, utfodringsintensitet, lufthastighet, luftfuktighet, liggytor, strö, antal djur i gruppen samt djurens möjlighet till rörelse.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.5 §*

D77.2 STALLKLIMAT – SKYDD MOT SOL OCH VÄDER

Grundvillkor

Förvaringsutrymmen ska vara utformade och placerade så att kaninerna skyddas mot direkt solljus, vinddrag och nederbörd.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.6 §*

D77.3 STALLKLIMAT – UTMOMHUS VINTERTID

Grundvillkor

Hållande av kaniner utomhus vintertid får endast ske om förvaringsutrymmet är upphöjt från marken.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.7 §*

D77.4 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

Den relativa luftfuktigheten i värmeisolerade stallar får inte överstiga 80 procent vintertid såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. Se också D77.5.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.8 §*

D77.5 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90. Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % ($85 + 5 = 90$).

Se också D77.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.8 §*

D77.6 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Kravet på termisk komfort och luftkvalitet innebär att både minimi- och maximiventilation måste vara korrekt dimensionerade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.8 §*

D77.7 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

I ett stall får djur endast tillfälligtvis utsättas för luftföroreningar som överstiger följande värden:

- ammoniak 10 ppm,
- koldioxid 3 000 ppm,
- svavelväte 0,5 ppm,
- organiskt damm 10 mg/m³.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.9 §*

D77.8 UTGÖDSLINGSSYSTEM – SMITSPRIDNING

Utgödslingssystem ska vara utformade så att djur i en stallavdelning inte kommer i direktkontakt med gödsel från annan avdelning. Syftet är att förhindra smittspridning.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.10 §*

D77.9 UTGÖDSLINGSSYSTEM – FÖRHINDRA LUFTFÖRORENING OCH SMITTÄMNEN

Luft får inte tas in i en stallavdelning via ett utgödslings- eller urindräneringssystem eller via utrymmen som kan innehålla luftföroreningar eller smittämnen som kan påverka djurens hälsa negativt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.10 §

D77.10 UTGÖDSLINGSSYSTEM – ÖPPNINGAR

Öppningar mellan stallavdelningar ska vara stängda när de inte används.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.10 §

D77.11 NÖDVENTILATION

Grundvillkor

I mekaniskt ventilerade stallar ska det finnas nödventilation.

Allmänna rådet till 2 kap. djurskyddslagen anger att stallar med mekanisk ventilation bör vara utrustade med en larmanordning som varnar för övertemperaturer, strömbavbrott och fel på larmanordningen om ett ventilationsbortfall bedöms kunna medföra lidande för djuren. Reservverk ersätter inte nödventilation. Luckor och spjäll är i sig inte heller nödventilation, däremot öppningarna bakom dem.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.11 §

D77.12 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Kaninstallar får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.12 §

D77.13 DAGSLJUS OCH BELYSNING – SKYDDADE FÖNSTER

Fönster som kaninerna kan nå ska vara försedda med lämpliga skydd eller vara utförda så att det inte föreligger någon skaderisk.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.13 §

D77.14 DAGSLJUS OCH BELYSNING – DYGNSTRYTM OCH BETEENDE

Grundvillkor

Kaninerna ska ha tillgång till dagsljus och belysning som stödjer deras dygnsrytm och beteendebest.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.14 §

D77.15 DAGSLJUS OCH BELYSNING – FAST MONTERAD BELYSNING

Grundvillkor

Stallar ska vara försedda med fast monterad belysning som inte förorsakar kaninerna obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Kravet på fast monterad belysning gäller inte för förvaringsutrymmen utomhus för kaniner under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.15 §

D77.16 BULLERNIVÅ

Kaniner ska hållas så att buller, föroreningar eller andra yttre faktorer inte innebär störning för djuren. Buller i stallar får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar kaninernas hälsa menligt. I stallar får kaniner endast tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dB(A).

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 4 kap.16-17 §§

D78| Utrymmen och inredning, kaniner

Det allmänna rådet anger att anläggningen bör sektioneras så att avelsdjur, dräktiga och digivande honor kan hållas åtskilda från växande djur och djur som föds upp till slakt.

D78.1 STALLETS UTFORMNING

Grundvillkor

Måttföreskrifterna 1-4 i föreskriften är minimikrav som syftar till att tillgodose djurens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig.

Läs mer om Mått i stall och andra utrymmen för kaniner inom lantbruket på www.jordbruksverket.se.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.8-11 §§

D78.2 STALLETS UTFORMNING – LÄMPLIG UTRUSTNING ATT HANTERA KANINER

Det ska finnas lämplig utrustning för att på ett djurskyddsmässigt godtagbart sätt hantera kaniner vid undersökning, behandling, provtagning och avlivning.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.1 §

D78.3 STALLETS UTFORMNING – MOTTAGNING AV NYA DJUR

I anslutning till förvaringsutrymmen ska ett särskilt mottagningsutrymme finnas där kaniner som tillförs besättningen ska hållas avskilda från övrig djurhållning under minst två veckor.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.3 §

D78.4 STALLETS UTFORMNING – SOVA BEKVÄMT, RÖRELSEFRIHET, PÄLSVÅRD

Grundvillkor

Förvaringsutrymmen för kaniner ska vara utformade så att kaninen kan ha bekväm sovställning, fritt sträcka ut kroppen, resa sig på ett naturligt sätt samt utföra pälsvård utan svårigheter.

- Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.4 §

D78.5 STALLETS UTFORMNING – RYMNINGSSÄKERT

Grundvillkor

Förvaringsutrymmen ska vara rymningssäkra. Utrymmenas öppningar ska vara utformade och placerade på ett sådant sätt att kaninerna kan tas in och ur utrymmet på ett säkert sätt. Om förvaringsutrymmen är placerade intill varandra ska de vara utformade eller uppställda så att kaninerna inte kan skada varandra.

Allmänna rådet anger att boxväggar i boxar utan lock bör vara minst 1,20 m höga. Avståndet mellan bursystem placerade mot varandra bör vara minst 1,40 m.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.5 §*

D78.6 STALLETS UTFORMNING – BOKAMMARE

Grundvillkor

Kaninhonor ska ha tillgång till bokammare senast en vecka innan beräknad tid för förlossning och fram till minst fyra veckor efter förlossningen. När honor hålls i grupp ska det finnas minst en bokammare per hona. En bokammare ska vara avgränsad med minst två väggar och tak samt vara utformad så att kaninhonan och kaninungarna kan ligga i naturliga viloställningar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.6 §*

D78.7 STALLETS UTFORMNING – HYLLA

Grundvillkor

Kaniner ska ha tillgång till en hylla med tillräckligt utrymme för att kunna sitta på och under denna. Hyllan får utgöras av bolådans tak.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.7 §*

D78.8 GOLV OCH LIGGYTOR – JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Golv, sitt- och liggytor ska ha en jämn och hals säker yta.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.12 §*

D78.9 GOLV OCH LIGGYTOR – RÖRLIGT GOLV OCH UTGÖDSLINGSYSTEM

Grundvillkor

Boxar eller liggytor med rörligt golv samt utgödslingssystem i öppna skrapgångar ska utrustas, utformas och skötas så att kaninerna inte skadas och så att utrustningen inte inverkar menligt på djurens beteende och hälsa. Detsamma gäller även utformningen av dränerande golvtytor.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.12 §*

D78.10 GOLV OCH LIGGYTOR – LIGGYTA

Liggytan får inte bestå av dränerande golv.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.13 §*

D78.11 GOLV OCH LIGGYTOR – DRÄNERANDE GOLV

Dränerande golv av nät får endast användas i betesburar under förutsättning att kaninerna kommer i god kontakt med marken. Övriga dränerande golv ska bestå av plast och får endast användas i utrymmen med en temperatur på minst 10 grader C.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.14 §*

D78.12 GOLV OCH LIGGYTOR – SPALTGOLV M.M.

Största andelen öppning i spaltgolv eller andra dränerande golv får vara högst 35 procent och öppningarnas bredd får vara högst 15 mm. Detta gäller inte för betesburar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.15 §*

D78.13 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDDVIKA SKADOR OCH MEDGE RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Inredning och utrustning i stall, andra förvaringsutrymmen för djur och inhägnader utomhus för djur får inte utformas på ett sätt som medför en risk för att djuren skadas eller för att djurens hälsa försämras, eller otillbörligt inskränker djurens rörelsefrihet eller annars verkar störande på dem.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192) 2 kap. 7 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga p 9*

D79| Elsäkerhet, kaniner

D79.1 ELEKTRISK UTRUSTNING - SKYDD MOT

Grundvillkor

Belysningsanordningar, elektriska ledningar och andra elinstallationer som djuren kan nå ska vara skyddade.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.17 §*

D79.2 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott.

Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll. Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

- Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning,
- redovisa om eget reservelkraftverk finns eller finns lätt tillgängligt på annat sätt,
- redovisa om det finns möjlighet att snabbt koppla in reservkraftverket på gårdens elnät,
- redovisa om och hur reservkraftanläggningen kontrolleras,
- provkör aggregatet med jämna mellanrum, för provkörningar och andra anmärkningar i en driftjournal m.m, samt
- se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 5 kap.18 §*

D80| Bete och utevistelse, kaniner

D80.1 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt i övrigt utformat och anordnat på ett sådant sätt att kaniner som hålls inom stängslet eller drivs mellan stängsel inte skadas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.1 §*

D80.2 STÄNGSEL – TAGGTRÅD

Stängsel som innehåller taggtråd får inte användas till kaniner.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.1 §*

D80.3 STÄNGSEL – ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten innebär att allmänheten i vissa fall ska kunna passera inhägnad betesmark. Detta kan gälla om du inhägnar eller stängslar inom populära strövmråden, strandområden eller liknande. En passage kan anordnas genom en stätta, grind eller liknande. Det finns dock undantag. Inget tillstånd från kommunen behövs.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 26 kap.11 §*

D80.4 UTMHUSYTOR

Utomhusytor ska vara fria från föremål med uppenbar risk att skada kaninerna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.2 §*

D80.5 MARKYTOR

Markytor som är hårt belastade av kaninerna ska vara hårdgjorda, dränerade eller naturligt ha motsvarande funktion. Hårt belastade markytor kan vara drivgångar, vattnings- eller utfodningsplatser.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:24) om kaninhållning inom lantbruket m.m., 6 kap.3 §*

D81| Allmänt – tillstånd, pass, allemansrätt, hästar

Hur hästar får hållas och skötas, vilket gäller för all hästhållning, regleras i djurskyddslagen (2018:1192), djurskyddsförordningen (2019:66) och L101, Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning. Hästar får hållas och skötas på annat sätt än vad som anges i dessa föreskrifter om veterinär eller godkänd hovslagare har ordinerat detta av veterinärmedicinska skäl. Med häst menas hästar och åsnor samt korsningar mellan dessa.

Jordbruksverket har tagit fram kontrollinstruktioner för grundvillkorskontroller. Läs mer om Kontroll inom jordbrukarstöd och grundvillkor på www.jordbruksverket.se.

D81.1 TILLSTÅNDSPLIKT

Den som yrkesmässigt eller i större omfattning håller, föder upp, upplåter, säljer eller tar emot hästar för förvaring eller utfodring, eller använder hästar i ridskoleverksamhet ska ha tillstånd för verksamheten. Länsstyrelsen lämnar sådana tillstånd. Följande verksamheter med häst ska anses vara av större omfattning:

- 1 hållande av 10 eller fler hästar äldre än 24 månader,
- 2 uppfödning av 4 eller fler hästar per år,
- 3 upplåtande av 4 eller fler hästar per år,
- 4 försäljning av 4 eller fler hästar per år från egen uppfödning,
- 5 försäljning av 4 eller fler hästar per år från annans uppfödning, samt
- 6 förvaring eller utfodring av 4 eller fler hästar (att ta emot andras hästar mot ersättning, inklusive beteshästar).

Den som har tillstånd för upplåtande av häst, utfärdat före den 1 januari 2005, undantas från kravet på tillstånd för hållande av djur som omfattas av tillståndet. Undantag enligt första till tredje stycket gäller till dess det utfärdade tillståndet upphör att gälla.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 6 kap.4 §*
- *Svensk författningssamling, Djurskyddsförordning (SFS 2019:66), 6 kap.6 §*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2019:27) om tillståndsplikt för viss djurhållning av sällskapsdjur, häst och pälsdjur, 1, 3 §§*

D81.2 HÄSTPASS

Från och med 1 januari 2016 började EU:s hästpassförordning att gälla, vilket innebar en del nya regler vad gäller hästpass och registrering av hästar.

Hästpassen har nytt utseende

Hästpass som utfärdats efter 1 januari 2016 ser lite annorlunda ut. Tanken med detta är att göra det svårare att förfälska ett pass.

Tilläggsregistrering

De hästar som kommer in i Sverige från annat EU-land och ska stanna längre än 90 dagar behöver göra en tilläggsregistrering i Sverige, även om de redan har ett pass utfärdat i annat EU-land. Det gäller även hästar som kommit in i landet innan den 1 januari 2016. Reglerna för importerade hästar från länder utanför EU gäller som tidigare. Undantag finns för hingstar som är baserade i Sverige under betäckningssäsongen.

Hästdjur för avel och produktion

Hästdjur för avel och produktion. Hästdjur för avel och produktion är ett begrepp vi inte använt fullt ut i Sverige tidigare, men som vi nu kommer att använda oss av allt mer. Hästdjur för avel och produktion är till exempel korsningshästar och hästar med okänd härstamning.

Registerförande förening för hästdjur för avel och produktion

Det här är organisationer som för register och utfärdar pass till hästdjur för avel och produktion. Det är Jordbruksverket som utser dessa organisationer.

Varför behövs hästpass?

Alla hästar i EU ska ha ett hästpass. Det finns tre huvudsyften med passet:

Vara till hjälp för att undvika att läkemedel hamnar i våra livsmedel.

Kunna säkerställa hästens identitet, till exempel vid handel med hästar.

Vara ett hjälpmedel för att begränsa spridningen av smittsamma sjukdomar.

Passet ska alltid finnas där hästen är. Hästhållaren ska alltid, utan dröjsmål, kunna visa upp hästpasset tillsammans med hästen oavsett om hästen tävlas, transporteras, står uppstallad eller går på bete. Läs mer om regler för hästpass på www.jordbruksverket.se

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2015/262) om fastställande av bestämmelser i enlighet med rådets direktiv 90/427/EEG och 2009/156/EG vad gäller metoder för identifiering av hästdjur (förordning om pass för hästdjur)*

D81.3 REGISTRERA ANLÄGGNING MED HÄST

Alla som nämns i punkterna nedan ska registrera sin anläggning eller verksamhet hos Jordbruksverket (gäller även andra hästdjur, såsom åsnor, zebbor eller korsningar av dessa). Bakgrunden till den nya djurhälsolagen (AHL) som trädde i kraft 2021 är att EU tagit fram mål inom djurhälsa som ska minska före-

komsten av förödande djursjukdomar och minimera effekterna av sjukdomsutbrott. Syftet med AHL är att få en enkel och samlad lagstiftning. Du som gör något av följande ska registrera din anläggning:

- Driver anläggningar där hästar hålls, oavsett antal hästar.
- Driver en anläggning som hanterar avelsmaterial, det vill säga om du i någon form hanterar sperma, ägg eller embryon.

Det gäller både små och stora stall, ridskolor, beten m.m. Det gäller även dig som har hästar i hobby syfte. Med anläggning menas platsen där du håller hästar. Du som hyr stallplats behöver inte registrera något i e-tjänsten, utan det är den som driver anläggningen som ska göra det. Uppgifterna om hästen ska registreras gäller om hästen är på din anläggning i 30 dagar eller mer. Om en häst flyttas till en annan anläggning och stannar där i 30 dagar eller mer ska den registreras på den nya anläggningen. Registret finns till för att Jordbruksverket ska veta var alla hästar befinner sig, inte vem som äger dem.

Läs mer om registreringen, även information för dig som transporterar hästar mellan länder, på Registrera anläggning för djur och avelsmaterial på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag")*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, 2 kap. 1-2 §§*

D81.4 ALLEMANSRÄTTEN – HÄSTAR

Allemansrätten gäller vid ridning och körning med häst. Vid ridning och körning med häst på annans mark gäller regeln "icke störa icke förstöra". Går man över den gränsen är det inte längre allemansrätt, då måste markägarens samtycke inhämtas. Detta gäller som regel vid ett mera regelbundet ridande och körande på samma plats. Ett exempel är när en travtränare vanemässigt kör sina träningsrundor med häst och sulky på enskilda markvägar i travstallets omgivning.

Det kan ge betydande förslitningar på väg och mark. Ett annat exempel är en ryttare som regelbundet rider på annans mark i sådan omfattning att det ger bestående skador eller ändrar gångstigens karaktär. Sådana beteenden kan medföra straffrättsligt ansvar. Läs mer om Hästen och allemansrätten på www.lrf.se.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808) 7 kap. 1 §*

D82| Tillsyn och skötsel, hästar

D82.1 HÄSTHÅLLNING – FYSISK KONTAKT

Hästar ska normalt sett hållas så att de kan se, höra, känna lukten av och ha daglig fysisk kontakt med andra hästar i hage och/eller under den tid de står uppstallade i box eller spilta. Kravet på fysisk kontakt gäller inte för de hästar där möjlighet till fysisk kontakt med andra hästar, även i en box genom ett galler, medför stor risk att hästen skadar sig själv eller andra hästar.

Hästar som före 1 april 2019 har hållits så att deras behov av social kontakt uppfyllts på annat sätt än enligt första stycket får även fortsättningsvis hållas så under förutsättning att hästarna inte mår uppenbart dåligt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 1 §*

D82.2 TILLSYN

Grundvillkor

Hästar ska ha tillsyn minst en gång dagligen. Automatiska system och anordningar som inverkar på djurskydd och djurhälsa ska ses till dagligen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 16, 17 §§*

D82.3 EXTRA TILLSYN

Nyfödda, sjuka eller skadade hästar och hästar som betar sig onormalt ska ses till oftare. Detsamma gäller för ston, vid tiden kring följningen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 16 §*

D82.4 FÖRFLYTTAS LUGNT

Hästar ska förflyttas lugnt och under förhållanden som inte innebär onödigt stress och skaderisk för hästen.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 2 §, ändrad genom 2021:30*

D82.5 FÖRFLYTTAS UTAN SKADOR

Passager, dörrar, gångar och vägar ska vara fria från föremål som hästar kan skada sig på och medge att hästar kan förflyttas på ett säkert sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 2 §, ändrad genom 2021:30*

D82.6 SKÖTSEL – RENA HÄSTAR

Hästar ska hållas tillfredsställande rena.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 3 §*

D82.7 SKÖTSEL – HOVAR

Hästarnas hovar ska verkas vid behov och om så behövs även förses med hovbeslag.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 4 §*

D82.8 KÄNSELHÅR

Hästarnas känselhår får inte klippas av eller på annat sätt avlägsnas. Detta gäller inte om enskilda känselhår måste klippas eller avlägsnas för att undvika lidande för hästen. Med känselhår avses de speciella, hårda hårstrån på mule och runt ögonen som hästen använder för sin känsel.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 5 §*

D82.9 FÖL

Föl ska avvänjas på ett sätt som tar hänsyn till deras psykiska och fysiska hälsa. Under den period som föl avvänjs ska de hållas tillsammans med minst en annan häst.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 6 §*

D82.10 UTRUSTNING

Utrustning som används till en häst ska vara väl anpassad till hästen och användas på ett sådant sätt att den inte orsakar hästen lidande, skador eller sjukdom.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap. 7 §*

D82.11 UTRUSTNING - LÖPANDE GRIMSKAFT OCH VILA HUVUDET
Hästar som hålls i spilta för uppställning ska bindas med löpande grimskafte som möjliggör för hästarna att ligga på sidan med huvudet vilande mot underlaget.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.8 §*

D82.12 UPPBINDNING I SPILTA - MAX 16 TIMMAR/DYGN

Hästar får inte hållas uppstallade i spilta mer än sammanlagt 16 timmar per dygn. Detta gäller inte i följande fall:

- 1 om det är nödvändigt för att skydda hästen vid onormala väderleksförhållanden
- 2 om det är nödvändigt för att skydda hästen från skador eller sjukdom vid onormala markförhållanden som inte kunnat förebyggas
- 3 om det är nödvändigt för att skydda hästen mot allvarliga insektsangrepp
- 4 om det finns en omedelbar fara för rovdjursangrepp som rimligen inte kan undanröjas på annat sätt

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.9 §*

D82.13 UPPBINDNING – TILLFÄLLIGT OCH UNDER UPSIKT

När hästar binds på annan plats än i spilta ska de hållas under kontinuerlig uppsikt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.10 §*

D82.14 UPPBINDNING - UNDERLAG

Underlaget i spilta eller på andra platser där hästar binds ska vara jämnt och halkfritt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.11 §*

D82.15 RÖRELSEFRIHET

Grundvillkor

Hobbling är förbjudet. Med hobbling avses att begränsa hästens rörelsefrihet genom att binda ihop hästens ben, eller att på bete eller motsvarande

- 1 binda ihop flera hästar med varandra
- 2 fästa en tyngd eller annat hindrande föremål, som inte kan betraktas som uppbinding, vid hästen, eller
- 3 binda ihop andra delar av hästen för att minska dess möjlighet att förflytta sig

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.12 §*

D82.16 VÄRMEBALANS

Hästar ska hållas så att de utan svårighet kan upprätthålla sin värmebalans.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.13 §*

D82.17 DAGSLJUS

Grundvillkor

Hästar ska ha tillgång till tillräckligt med dagsljus för att kunna upprätthålla en normal dygnsrytm och sina fysiologiska årstidsmässiga variationer.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.14 §*

D82.18 UNDVİKA SVÅRA INSEKTSANGREPP

Hästar ska hållas och skötas på ett sådant sätt att risken för att de ska utsättas för svåra insektsangrepp minimeras.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.15 §*

D83| Foder och vatten, hästar

D83.1 DRICKSVATTEN OCH FODER - AV GOD KVALITET

Grundvillkor

Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten som är av god kvalitet. Foder, vatten och utfodringsrutiner ska anpassas efter djurets behov.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2018:1192), 2 kap 4 §*

D83.2 UTFODRING - VÄLBALANSERAD OCH SYSSELSÄTTANDE

Grundvillkor

Hästar ska utfodras med en grovfoderbaserad foderstat som

- 1 medger tillräcklig sysselsättning för att förebygga stereotypier,
- 2 ger förutsättningar för att förebygga störningar i mag-och tarmsystemet,
- 3 över tid motsvarar hästens energi-och näringsbehov, och
- 4 resulterar i ett hälsosamt hull.

Den svenska rekommendationen är minst 1,2 kg ts/100 kg kroppsvikt. Fri tillgång till grovfoder är att rekommendera till hästar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 4 kap.1 §*

D83.3 DRICKSVATTEN – TVÅ GÅNGER PER DAG

Grundvillkor

Hästar som inte har fri tillgång till dricksvatten ska få dricka sig otörstiga minst två gånger dagligen jämnt fördelat över dygnet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 4 kap 2 §*

D83.4 DRICKSVATTEN - FLÖDEN

Grundvillkor

Flödet i automatiska system ska vara tillräckligt för att inte begränsa hästarnas vattenintag.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 4 kap.2 §*

D83.5 ÄTA OCH DRICKA UTAN STRESS

Grundvillkor

Hästar ska ha möjlighet att inta foder och vatten utan onödig risk för stress eller skador.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 4 kap.3 §*

D84| Stallmiljö, hästar

D84.1 STALLKLIMAT - FRISK LUFT

Samtliga hästar i stallet ska tillförsäkras kontinuerlig tillförsel av frisk luft.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.5 §*

D84.2 STALLKLIMAT – LUFTFÖRORENINGAR

Grundvillkor

I ett stall får hästar inte utsättas för luftföroreningar i en nivå som kan påverka deras hälsa negativt. I ett stall får hästar dock endast tillfälligtvis utsättas för luftföroreningar som överstiger följande värden:

- ammoniak 10 ppm,
  - koldioxid 3 000 ppm,
  - svavelväte 0,5 ppm,
  - organiskt damm 10 mg/m³.
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.6 §*

D84.3 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent såvida inte stalltemperaturen understiger 10° C. Se också D84.4.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.7 §*

D84.4 STALLKLIMAT – LUFTFUKTIGHET – UTRÄKNING

Grundvillkor

I värmeisolerade stallar får den relativa luftfuktigheten under vintern inte annat än undantagsvis överstiga 80 procent, såvida inte stalltemperaturen understiger 10 °C. I sådana fall får den numeriska summan av stalltemperaturen och relativa fuktigheten inte överstiga 90. Om stalltemperaturen exempelvis är 5 °C får den relativa luftfuktigheten inte överstiga 85 % (85+5=90).

Se också D84.3.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.7 §*

D84.5 STALLKLIMAT – OISOLERADE STALLAR

Grundvillkor

I oisolerade stallar får den relativa fuktigheten under vintern endast i undantagsfall överstiga uteluftens relativa fuktighet med mer än 10 procentenheter. Med vinter avses meteorologisk vinter.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.7 §*

D84.6 DAGSLJUS OCH BELYSNING

Häststallar får vara försedda med andra ljusinsläpp för dagsljus än fönster.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.8 §*

D84.7 DAGSLJUS OCH BELYSNING – FAST MONTERAD BELYSNING

Grundvillkor

Stallar ska vara försedda med fast monterad belysning som inte förorsakar hästarna obehag och som medger att tillsyn kan utövas utan svårigheter. Kravet på fast monterad belysning gäller inte för ligghallar under förutsättning att tillräcklig belysning som möjliggör tillsyn är ordnad på annat sätt.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.9 §*

D84.8 BULLERNIVÅ

Buller i stall får inte ha en sådan nivå och frekvens att det påverkar hästarnas hälsa negativt. I stall får hästar endast tillfälligtvis utsättas för mekaniskt buller överstigande 65 dB(A).

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.10 §*

D85| Byggnader och förvaring, hästar

D85.1 UTRYMMESKRAV HÄSTAR

Grundvillkor

Måttföreskrifterna i tabellerna är minimikrav som syftar till att tillgodose hästens behov av tillräckligt utrymme för att ligga och röra sig. Läs mer om Mått i stall och andra byggnader för hästar på www.jordbruksverket.se.

Avvikelse från föreskrivna mått kan godtas i befintliga stall under förutsättning att

- 1 djurmiljön i stallet som helhet är mycket god,
- 2 konsekvenserna av måttavvikelsen bedöms endast ha ringa påverkan på hästen gällande den funktion som måttbestämelsen syftar till,
- 3 måttavvikelsen inte innebär någon ökad risk för skador, stress eller ohälsa hos hästen, samt
- 4 måttavvikelsen inte innebär att tillsynen och skötseln av hästen försvåras.

Första stycket gäller även vid förprövningspliktig ombyggnad om länsstyrelsen bedömer att kriterierna i punkterna 1–4 uppfylls.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.15-20 §§*

D85.2 TAKHÖJD

Takhöjden i det utrymme där hästar hålls eller tillfälligt binds, ska vara minst 1,5 x mankhöjden. Takhöjden mäts från den nivå som hästen står på till takkonstruktionens eller annan byggnadsdetaljs lägsta nivå. För takkonstruktioner eller andra byggnadsdetaljer som är placerade rakt ovanför box- eller spiltvägg gäller inte kravet på takhöjd.

Takhöjden får inte vara så låg att den riskerar att försvåra skötseln av hästen eller stallet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.17 §*

D85.3 KALLA ÅRSTIDEN

Vid en anläggning där hästar hålls under den kalla årstiden ska alla hästar samtidigt kunna hållas i stall. Ligghall är en form av stall.

För att reducera kostnaderna eller för att man skaffat sig för många hästar händer det att djurhållarna vill hålla hästarna ute i skift. Man har alltså färre stallplatser än hästar på anläggningen. *Detta är inte tillåtet.* Vid extrem väderlek måste alla djur kunna beredas skydd.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.1 §*

D85.4 RENGÖRING

Stall ska kunna rengöras och desinficeras.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.2 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga punkt 8*

D85.5 LIGGHALL - UTFORMNING

Ligghallar ska vara utformade och placerade så att

- 1 samtliga hästar i en grupp samtidigt kan ha tillgång till utrymmet,
- 2 hästarna inte undviker att använda ligghallen, samt
- 3 hästarna får skydd mot väder och vind samt en torr och ren ligghall.

När hästar hålls i ligghall utan utfodring i ligghallen får den tillgängliga torra liggytan minskas till 80 % av arean i gruppbox. Om hästarna utfodras lösgående inne i ligghallen ska den torra tillgängliga liggytan motsvara utrymmeskravet för gruppbox.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.20 §*

D85.6 SPILTOR

Hästar får inte hållas i spiltor för uppstallning som har byggts efter 1 mars 2019. Spiltor som har använts före 1 mars 2019 får fortsätta att användas. Nyproduktion av skötselspiltor, foderspiltor, träningspiltor och spiltor för korttidsuppstallning är tillåten.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.21 §*

D85.7 LIGGYTOR – LIGGKOMFORT

Liggytor ska vara torra, rena och ha en god liggkomfort.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.12 §*

D85.8 LIGGYTOR – JÄMNA OCH HALKSÄKRA

Liggytor ska också vara jämna och halksäkra.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.12 §*

D85.9 STRÖMEDEL – KVALITET

Strömedel ska ha god hygienisk kvalitet.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.12 §*

D85.10 FÖLNING

Om fölning sker på annan plats än i fölningsbox ska stoet ha möjlighet att gå undan från andra hästar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.13 §*

D85.11 SJUKUTRYMME

Grundvillkor

Hästar som normalt inte hålls i egen box ska, vid behov av särskild vård, ha tillgång till box eller annat utrymme där hästen kan hållas lösgående i eget utrymme.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.14 §*

D85.12 TRANSPORTER - FÖRVARING

Hästar får, i samband med aktiviteter som de transporteras till, vid behov förvaras i transportfordonet. Detta gäller endast hästar som inte oroas av denna typ av förvaring och om förhållandena i transportfordonet är goda.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.23 §*

D85.13 TRANSPORTER – TILLSYN

Hästar ska ses till minst en gång per timme om de förvaras i transport. Se D85.12.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.23 §*

D85.14 TRANSPORTER – FÖRVARING NATTETID

Vid de tillfällen som anges i D85.12 får hästar förvaras i transportfordonet nattetid om samtliga villkor för uppstallning i box kan tillgodoses. Hästarna behöver då inte ses till varje timme.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.23 §*

D86| Inredning, hästar

D86.1 INREDNING – UTFORMNING

Grundvillkor

Inredning som hästar kan nå, inklusive väggar och boxdörrar, ska vara utformade så att hästar inte kan skadas och vid behov försedda med skydd. Utrymmen och inredning för säkert förvar av djuren skall konstrueras och underhållas så att det inte finns några vassa kanter eller utskjutande delar som kan skada djuren.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.3 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga, punkt 8 o 9*

D86.2 INREDNING – HÅLLFAST MOT SPARKAR

Grundvillkor

Inredning som hästar kan nå ska dessutom vara utformad så att skaderisken inte ökar om den utsätts för hästsparkar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.3 §*

D86.3 FARLIGA FÖREMÅL OCH ÄMNER

Lösa föremål som hästar kan skada sig på och ämnen som kan skada hästar ska förvaras oåtkomliga för hästar.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.4 §*

D86.4 UTRYMMEN OCH INREDNING - UNDVIKA SKADOR

Grundvillkor

Inredning och övrig utrustning får inte hindra djuren att bete sig naturligt, otillbörligt inskränka deras rörelsefrihet eller annars verka störande på dem. Utrymmen och inredning för säkert förvar av djuren skall konstrueras och underhållas så att det inte finns några vassa kanter eller utskjutande delar som kan skada djuren.

- *Svensk författningssamling, Djurskyddslag (SFS 2019:1192) 2 kap.7 §*
- *Europaparlamentets och rådets direktiv (EG 98/58) om skydd av animalieproduktionens djur, bilaga, punkt 9*

D86.5 HÄSTAR OCH BRAND I STALL

När hästar hålls i stall ska brand förebyggas och det ska finnas godtagbara förutsättningar att rädda dem i händelse av brand. Se även punkt D1.2. Allmänna rådet anger att Lantbrukets brandskyddskommittés rekommendationer bör följas vid nybyggnad och större om- och tillbyggnad av häststall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 3 kap.11 §*

D86.6 ELAVBROTT

Det ska finnas en godtagbar plan för hur djurskyddet ska upprätthållas vid elavbrott eller andra störningar i automatiska system.

Denna behöver inte vara skriftlig, muntlig räcker, men det kan vara en fördel att ha det nedskrivet både med tanke på kunskapsöverföring och på att det är bra att kunna visa upp vid en kontroll. Förslag till godtagbar plan för upprätthållande av djurskydd vid elavbrott:

-Se till att förutsättningar finns för att upprätthålla ett acceptabelt djurskydd avseende t.ex. ventilation, vattenförsörjning (utfodring och frostskydd), utgödsling och belysning, samt

-se till att planen kan fungera både under längre och kortare tidsperiod.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 2 kap.17 §*

D87| Rastning och utevistelse, hästar

D87.1 RASTNING OCH UTEVISTELSE

Hästar ska normalt sett dagligen ges möjlighet att röra sig fritt i sina naturliga gångarter utomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.1 §*

D87.2 RASTNING OCH UTEVISTELSE – FÖL OCH UNGHÄST

För föl och unghästar upp till 12 månaders ålder ska rastning att dagligen röra sig fritt i sina naturliga gångarter utomhus, ske tillsammans med minst en annan häst. Se punkt D87.1.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.1 §*

D87.3 RASTNING OCH UTEVISTELSE – INOMHUS

Vid anläggningar som var i drift den 1 april 2019, får den dagliga rastningen ske inomhus, i ridhus eller motsvarande, om det saknas möjlighet att anordna rastningen utomhus.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.1 §*

D87.4 UTEGÅNG – SKYDD I LIGGHALL

Grundvillkor

Hästar som går ute, eller har möjlighet att gå ut, på betesmark eller i rasthage mer än 16 timmar per dygn under den kalla årstiden ska under den kalla årstiden ha tillgång till ligg-hall.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.4 §*

D87.5 RASTNING OCH UTEVISTELSE – UPPENBAR SKADERISK

Betesmarker, rasthagar och drivningsvägar ska vara fria från föremål och områden med uppenbar risk att skada hästarna.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.2 §*

D87.6 RASTNING OCH UTEVISTELSE – DRÄNERADE MARKYTOR

Betesmarker, rasthagar och drivningsvägar ska vara tillräckligt dränerade eller naturligt ha motsvarande egenskaper.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.2 §*

D87.7 STÄNGSEL

Grundvillkor

Stängsel ska vara väl uppsatt och underhållet samt i övrigt utformat och anordnat på ett sådant sätt att hästar som hålls inom stängslet eller drivs mellan stängsel inte skadas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.3 §*

D87.8 TAGGTRÅD

Stängsel som innehåller taggtråd får inte användas.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2019:17) om hästhållning, 5 kap.3 §*

D88| Seminering, hästar

D88.1 SEMINERING – UTFÖRS AV VETERINÄR/SEMINASSISTENT

Anordnaren ansvarar för att de personer som anlitas i seminverksamheten har den utbildning och/eller kompetens som krävs för att få utföra de uppgifter som är knutna till verksamheten. Semineringar ska utföras av en ansvarig veterinär eller av någon som har utbildning enligt 1 kap. 10 §.

- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2015:1) om seminverksamhet med hästdjur, 1 kap. 8 § och 5 kap. 2 §*

D89| Honungsproduktion

Miljöhusensynens avsnitt om biodling ska vara ett hjälpmedel för biodlaren att genomföra en egenkontroll för att följa gällande lagar, förordningar, föreskrifter och riktlinjer. På så vis ska biodlaren få en produkt som är säker i hela produktionskedjan, från kupan fram till att honungen står på bordet hos konsumenten. Biodlaren ska leva upp till skyldigheten att leverera säkra livsmedel och omfattas alltid av kravet på spårbarhet om något skulle inträffa med honungen.

Primärproduktion

Produkten honung är primärproduktion med vilken menas produkter från jorden och naturen, som grönsaker, honung, frukt och bär, produkter från boskapsuppfödning, jakt och fiske. Produktion och hantering av honung i anslutning till biodlingen (biodling, honungsuppsamling, slungning, tappning och förpackning) räknas som primärproduktion. Annan verksamhet utanför biodlingen, till exempel smaksättning av honung för försäljning, är inte en primärproduktion och då gäller andra regler och krav. Andra produkter som utvinns från biodlingen är drottninggélé, pollen, som samlats in av bina och utvinns från bikupan genom en så kallad bifälla samt propolis, bikitt eller kittvax.

Biodlare kan, utan krav på registrering av verksamheten, leverera som mest 1 000 kg primärprodukter från den egna biodlingen per år utan att betraktas som livsmedelsföretagare, oavsett om leveransen sker

- direkt till konsumenter,
- till lokala detaljhandelsanläggningar som i sin tur levererar till konsumenter, förutsatt att den sammantagna levererade mängden inte överstiger små mängder och att verksamheten i övrigt inte kan betraktas som livsmedelsföretag.

Säljs egenproducerad honung efter så kallat återtag, räknas inte detta till primärproduktion, utan försäljningen betraktas som en detaljhandelsanläggning vilken ska vara registrerad hos kommunen. Läs mer om Biodling och honung på www.livsmedelsverket.se.

Starta biodling

Checklista för att starta biodling, vilka tillstånd behöver sökas, vilka uppgifter som behöver lämnas till myndigheter och kommuner finns att läsa på www.livsmedelsverket.se.

D89.1 ANMÄLA PRIMÄRPRODUKTION ÖVER 1 000 KG/ÅR – LÄNSSTYRELSE

Om den genomsnittliga årsvolymen av honung och andra primärprodukter från biodlingen är mer än 500 kg ska verksamheten registreras hos länsstyrelsen som primärproduktion. Mängden 500 kilo motsvarar honung från cirka 15 kupor efter invintring. Du behöver inte registrera dig som primärproducent om du producerar och säljer mindre än 500 kilo honung per år till privatpersoner och lokal detaljhandel.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, art 6.2*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) om livsmedelshygien, ändrad genom 2019:6*

D89.2 REGISTRERA LIVSMEDELSFÖRETAG ÖVER 1 000 KG/ÅR ELLER IMPORT - KOMMUN

Du ska registrera dig som livsmedelsföretagare om du:

- producerar mer än 1000 kg honung/år, köper in annans honung för att förpacka och sälja eller smaksätter honung.
- om du importerar honung (både från EU-länder och länder utanför EU).

Detta ska göras minst 2 veckor innan start. Se även avsnitt D89.3 avseende små mängder honung.

Läs mer om Registrering vid biodling och hantering av honung på www.livsmedelsverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, art 6.2*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVFS 2005:20) om livsmedelshygien, ändrad genom 2019:6*

D89.3 DOKUMENTATION – LEVERERA SMÅ MÄNGDER HONUNG

Biodlare som levererar små mängder honung och andra primärprodukter från biodlingen, dvs. 1000 kg eller mindre per år, ska löpande dokumentera

- 1 det totala antalet skördade kupor,
- 2 den totala produktionsmängden,
- 3 den mängd produkter som har levererats till konsumenter, och
- 4 datum för leveransen.

Dokumentationen ska kunna uppvisas behov och på begäran av kontrollmyndigheten. Syftet med dokumentationen är bland annat att myndigheterna ska kunna kontrollera att biodlarens leveranser håller sig under nivån för små mängder och därmed omfattas av undantagen i lagstiftningen. Läs mer om Leverans av små mängder honung och andra biodlingsprodukter på www.livsmedelsverket.se.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVFS 2005:20) om livsmedelshygien, 52 §, ändrad genom 2019:6*

D89.4 ANMÄLA LIVSMEDELSANLÄGGNING - BEREDER HONUNG

Ett livsmedelsföretag är en verksamhetsform som förutsätter en viss kontinuitet och viss grad av organisation. Till exempel kan en privatperson, som bereder livsmedel i sin privata bostad för regelbunden försäljning till allmänheten, bedömas vara ett livsmedelsföretag även om det inte finns en sådan registrering. Du ska anmäla skriftligt din verksamhet som livsmedelsanläggning till kommunen när du har en kontinuerlig försäljning och på något sätt bereder honungen. Detta görs minst 2 veckor innan start. Till exempel om du:

- Blandar honung från olika producenter,
- Smaksätter din honung med örter eller andra ingredienser,

- Slungar honung åt andra,
- Tappar och paketerar andras honung.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, art 6.2*

D89.5 ANMÄLA FODERANLÄGGNING

Honungsproduktion med en produktion över 500 kg skall vara registrerad som foderproducent hos länsstyrelsen. Vid användning av foder måste man förvissa sig om att den som levererar fodret är registrerad hos Jordbruksverket. Anmäl foderanläggning och läs mer om registrerade foderanläggningar på www.jordbruksverket.se.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 183/2005) om fastställande av krav för foderhygien*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2018:3) om foder*

D90| Livsmedelssäkerhet vid honungsproduktion

Livsmedelsverkets föreskrift om honung, LIVSFS 2003:10, reglerar rent tekniskt vilken sammansättning och kvalitetskrav som måste vara uppfyllda för att honung ska kunna märkas som honung. Honung, som inte uppfyller dessa kvalitetskrav, kan saluföras som bageri- eller industrihonung. Beteckningarna honung och de produktbeteckningar som framgår av bilaga 1 i föreskriften, ska användas i handeln på de produkter som omfattas av föreskrifterna. Beteckningarna ska endast användas för produkter som uppfyller kraven i dessa föreskrifter.

D90.1 HONUNG – ENBART HONUNG

Honung ska fylla specificerade krav för att få kallas honung. Honung är det naturliga söta ämne som *Apis mellifera*-bin bereder av nektar från växter eller av sekret från levande växtdelar eller av exkret av växtsugande insektsarter på de levande växtdelarna, som bina samlar och omvandlar genom att förena dem med egna särskilda ämnen, deponerar, torkar, lagrar och låter utvecklas i vaxkakor.

I honung ingår pollen som en naturlig och specifik beståndsdel. Utfodring av bina ska anpassas i tid och mängd till binas behov för att undvika sockerrester i honungen.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2003:10) om honung, bilaga 1, ändrad genom 2017:1*

D90.2 HONUNGENS KVALITET – VATTENHALT

Honungen ska före försäljning kontrolleras och bedömas avseende smak, arom, renhet, jäsning och vattenhalt. När bina har täckt 2/3 av ramen är den mogen och vattenhalten tillräckligt låg. Vattenhalten ska bestämmas med refraktometer enligt följande:

- Som huvudregel högst 20 %
- Ljunghonung (Calluna) och bagerihonung: som huvudregel högst 23 %
- Bagerihonung från ljunghonung (Calluna): högst 25%
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2003:10) om honung, bilaga 2, ändrad genom 2017:1*

D90.3 HONUNGENS KVALITÉ – HMF

Hydroxymetylfurfuralhalten, HMF, är en organisk förening som bildas då syror reagerar med fruktsocker. Olika honungssorter är olika känsliga för att bilda höga halter av HMF. Det beror främst på innehållet av naturliga honungssyror i honung-

en. HMF är det vanligaste ämne som man analyserar för att bedöma honungens kvalitet och får maximalt uppgå till 40 mg/kg. Uppvärmning av honung eller lagring vid hög temperatur ökar innehållet av HMF. Om honung lagras i 30 grader uppnås gränsvärdet redan efter 0,5-1 år, jämfört med efter 2-4 år vid lagring i 20 grader. HMF är skadligt för honungsbin. Läs mer om HMF / Hydroximetyl-furfural på alltomhonung.se.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2003:10) om honung, bilaga 2, ändrad genom 2017:1*

D90.4 GOD HYGIENPRAXIS

Biodlare ska iaktta god hygienpraxis. Detta innebär att honung ska produceras, hanteras, förpackas, lagras och transporteras under lämpliga hygieniska förhållanden inklusive god rengöring och skadedjursbekämpning. Detta krävs för att uppfylla kvalitet enligt Säker honung. Läs mer om Branschriktlinjer per ämnesområde på www.livsmedelsverket.se.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2005:20) ändrad genom 2018:3*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, bilaga I Del A II, 4f*

D90.5 SÄKRA LOCKEN

Rekommendation

Kundförpackningarna bör vara försedda med locksäkring. Detta är inte ett absolut krav, men säkerställer en obruten förpackning.

D90.6 FÖRPACKNINGAR OCH EMBALLAGE – ENBART FÖR LIVSMEDEL

Enbart förpackningar och emballage anpassade för livsmedel får användas för upptappning av honung. Glas och plast rekommenderas som lämpliga förpackningsmaterial.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2011:7) om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1935/2004) om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 10/2011) om material och produkter av plast som är avsedda att komma i kontakt med livsmedel*

D90.7 REN UTRUSTNING OCH ARBETSREDSKAP

De material och utrustningar, oavsett vilken lokal som används, ska vara anpassade för livsmedelshantering. Utrustning som inte fyller sin funktion ska bytas ut. Arbetsredskap och utrustning ska hållas rena och i gott skick så att inga främmande ämnen kan förorena honungen. Ramar ska vara rena och mögelfria och vid plockskattning ska ramarna placeras i rena lådor. Vid kontroll av ramarna i kupan eller vid skattning ska ramarna inte placeras direkt på marken. Vax bör bytas vid behov för att undvika ansamling av bekämpningsmedel.

Lådor med rammar ska vara täckta vid transport eller vid mellanlagring inför slungning för att skyddas mot damm, smuts och förhindra röveri samt minimera antalet bin som följer med till slungrummet. Slungan ska vara väl rengjord och torr före första slungningen, slungor av annat material än rostfritt stål och plast bör rengöras mellan slungningstillfällena för att förhindra överföring av rost från slungan.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2011:7) om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 1935/2004) om material och produkter avsedda att komma i kontakt med livsmedel*

D90.8 FÖRVARA HONUNGSEMBALLAGE RENT

Rekommendation

Innan förpackningar används för upptappning av honung, ska förvaringen och hanteringen vara sådan att inga främmande ämnen kommer i kontakt med förpackningarna. Lagring av förpackningsmaterial före tappning ska ske på sådant sätt att kontaminering med damm, smuts och annat inte får ske.

D90.9 TRANSPORTERA HONUNGSFÖRPACKNINGAR

Rekommendation

När förpackningar med honung transporteras ska transportutrymmet vara rent och förpackningarna skyddas så att de inte skadas.

D90.10 LÄMPLIG LOKAL OCH UTRYMME

Utrymmet ska vara så utformat att risken för kontaminering av honungen minimeras och ha tillräcklig belysning för att underlätta arbetet att undvika föroreningar. Skydd ska finnas för armaturer så att inget glas från lampor eller skärmar kan komma i avtäckningskärl eller slunga likaså ska det finnas skydd mot skadeinsekter, möss, råttor och flygande insekter. Lättillgänglig möjlighet att tvätta händer och redskap ska finnas och vattnet som används ska vara rent, eventuellt kan vatten med mindre anmärkning på kvalitén accepteras eftersom vatten inte får tillföras honungen.

Samma utrymme kan användas för såväl avtäckning/slungning som packning under förutsättning att åtskillnad görs i tid, det är olämpligt att hantera skattlådor samtidigt som packning av färdig honung utförs. Används ett kök som arbetsutrymme ska ingen matlagning eller annan verksamhet pågå samtidigt med honungshanteringen.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bilaga I, Del A II, 4a*

D90.11 RENGÖRING AV LOKAL

Utrymmet för avtäckning/slungning och tappning ska vara lätt att hålla rent med att torka av och städa. Regelbunden anpassad rengöring inför, under och efter avtäckning/slungning samt tappning ska genomföras. Ifylld checklista innebär att anpassad rengöring genomförs.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien, Bilaga I, Del A II, 4a*

D90.12 ARBETSKLÄDER OCH HYGIENUTRYMME

Rekommendation

Arbetskläder, rock eller overall samt hårskydd, avsedda endast för honungsarbetet ska användas. Rock eller overall bör inte ha utvändigt öppen bröstficka för undvikande av att något kan falla ur fickan, klocka och smycken bör inte användas vid slungning. Tillgång till toalett med handtvätt bör finnas i anslutning till slungningsutrymmet, engångshanddukar och flytande tvål ska användas.

D91| Spårbarhet

Krav om spårbarhet är reglerat i en EG-förordning och gäller för livsmedel, foder, livsmedelsproducerande djur och alla andra ämnen som är avsedda för livsmedelsproduktion eller ingår i livsmedel. Spårbarhet innebär att det ska finnas möjlighet att följa ett livsmedel ett steg bakåt i livsmedelskedjan och att det ska gå att spåra ett livsmedel eller ämne ett steg framåt i kedjan. Spårbarheten måste kunna styrkas med dokumentation vilken ska sparas så länge som gällande bäst före datum.

Sverige har förespråkat att dokumentationen ska sparas en tid som beror på livsmedlets hållbarhet. Fem år bedöms ofta vara lämpligt. Samma tid bedöms även vara lämpligt för foder, detta enligt Kommissionens rekommendation.

D91.1 SPÅRBARHET BAKÅT

Spårbarhet bakåt i kedjan innebär att företagaren ska kunna ange alla personer eller företag från vilka man erhållit foder, djur eller andra ämnen som är avsedda för livsmedelsproduktion eller som ingår i livsmedlet. Detta innebär att företagaren vid varje givet tillfälle måste kunna uppge från vilka personer t.ex. Honung erhållits för vidareförädling, försäljning. För att uppfylla kraven krävs dokumentation, som åtminstone ska innehålla uppgifter om:

- Vem som levererat produkter,
- vad som levererats (typ och mängd av produkt inklusive identifikationsmärkning),
- när leverans skett (datum).

Det kan räcka med leverantörssedlar om all information finns så att livsmedel eller foder enkelt kan spåras, kunder och konsument kan informeras, och produkter tas tillbaka om det är eller misstänks vara hälsofarligt, felaktigt märkt eller på annat sätt otjänligt. Dokumentationen ska visas på myndighetens begäran.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D91.2 SPÅRBARHET FRAMÅT

Spårbarhet framåt i kedjan innebär att biodlaren vid varje givet tillfälle måste kunna identifiera alla företag som erhållit produkter. Detta gäller dock inte för biodlare som säljer direkt till konsument. Vid försäljning eller överlåtelse ska man kunna uppge till vilken juridisk person som varor har levererats. För att uppfylla kraven för dig som säljer eller överläter krävs dokumentation, som ska innehålla uppgifter om:

- Vem produkter har levererats till,
- vad som levererats (typ och mängd av produkt inklusive identifikationsmärkning),
- när leverans skett (datum).
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D91.3 ÅTERKALLELSEPLAN

Det ska finnas ett dokument som visar hur det är säkerställt vilket företag som har erhållit en produkt vid ett visst tillfälle och utifrån detta tillfälle ska övriga leveranser kunna spåras. En lämplig utgångspunkt kan vara sista förbrukningsdag utifrån tappningstillfället. Lämpliga dokument för spårbarhet kan vara fakturor, kvitton, avsändningsavier, mm med lämpliga kompletteringar. Uppgifterna ska vara möjliga att ta fram omgående samt ska sparas hela hållbarhetstiden plus sex månader.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 178/2002) om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftningen - Art 18*

D91.4 REFERENS PROV

Rekommendation

Sparade referensprov för de batcher av honung som levererats till grossist, detaljhandel eller till/från annan biodlare är inget absolut lagkrav, men för din egen skull är de en oumbärlig hjälp om något skulle inträffa. Dessa bör sparas minst 2 år.

D92| Märkning av förpackningar

Förpackningar med upptappad honung ska märkas (etikett) och förses med locksäkring samt hållas rena. Du som biodlare ansvarar alltid för att märkningen är korrekt, oavsett om det är du själv som paketerar och märker produkten eller om märkningen görs av någon annan på uppdrag av dig. Även stora bulkförpackningar till tappstation eller grossister ska märkas enligt reglerna, antingen på själva förpackningen eller på följesedeln.

D92.1 MÄRKNING AV HONUNG

När du förpackar din honung för försäljning till enskilda konsument och till storhushåll, måste du följa reglerna för märkning. Föreskrivna märkningsuppgifter skall anges antingen på själva förpackningen eller på etikett som fästs på förpackningen. Märkningsuppgifterna skall vara lätta att förstå, väl synliga, klart läsbara och beständiga. De får inte på något sätt döljas, skymmas eller avbrytas av annan text eller illustration. De ska vara skrivna på svenska. Även stora bulkförpackningar (över 10 kg) till tappstation eller grossister ska märkas enligt reglerna, antingen på själva förpackningen eller på följesedeln.

Läs mer om Märkning av honung på www.livsmedelsverket.se.

Följande uppgifter ska finnas på förpackningen:

- Ursprungsland,
- beteckning,
- nettovikt,
- namn/firmanamn/tillverkare/säljare, samt
- bäst före datum

Bäst före datum får inte ändras. Honungsbranschen rekommenderar att "bäst före datum" gäller i två år från förpackningsdagen men det är producenten som garanterar att honungen håller en tillfredsställande kvalitet vid utgångsdatumet.

Läs mer om Information och märkning på www.livsmedelsverket.se.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2003:10) om honung, 4, 8 §§, ändrad genom 2017:1*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna osv*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) om livsmedelsinformation*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2004:7) om märkning och presentation av livsmedel, 7-10 §§*

D92.2 MÄRKNING AV SMAKSATT HONUNG

Reglerna för märkning skiljer sig för honung och för så kallade honungsprodukter som till exempel smaksatt honung. Det är tillåtet att smaksätta honung med t.ex. Aromämnen eller andra råvaror, förutsatt att produkten säljs under en rättvisande beteckning. Produkten är då en sammansatt produkt där honung ingår och det måste framgå av beteckningen. Försäljning av en sammansatt produkt under beteckningen "honung" är inte tillåtet. Ett sammansatt livsmedel är en produkt som består av mer än en ingrediens.

Läs mer om Märkning av honung på www.livsmedelsverket.se.

Följande uppgifter ska finnas på förpackningen:

- Beteckning
- Nettovikt
- Namn/Firmanamn/Tillverkare/Säljare
- Bäst före datum
- Ingredienser
- Näringsdeklaration

Näringsdeklaration måste anges om honungsprodukten ska säljas till andra företag som ligger utanför angränsande län). Bäst före datum får inte ändras.

Läs mer om Information och märkning på www.livsmedelsverket.se.

- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2003:10) om honung, 7 §, ändrad genom 2017:1*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 1169/2011) om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna osv*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 931/2011) om spårbarhetskrav*
- *Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2004:7) om märkning och presentation av livsmedel, 4, 7 §§*

D93| Bisjukdomslagen, anmälan och smittförklaring

Du som är biodlare har ett ansvar att förebygga och hindra att smittsamma bisjukdomar kommer in till Sverige eller sprids inom landet. Bisjukdomslagen, SFS 1974:211, omfattar bestämmelser för bekämpning av amerikansk yngelröta, kvalstersjuka (trakékvalster) och varroakvalster. Ytterligare bestämmelser finns i bisjukdomsförordningen SFS 1974:212 och Jordbruksverkets föreskrifter om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka SJVFS 2018:28.

Amerikansk yngelröta och varroakvalster anses vara de allvarligaste smittsamma bisjukdomarna som finns i landet. Områden där beslut fattats om restriktioner såsom skydds eller övervakningsområde, vid flytt av samhällen kontrolleras hos länsstyrelsen eller Jordbruksverket. Läs mer om Sjukdomar och skadedjur på www.jordbruksverket.se.

D93.1 ANMÄLA FÖREKOMST AV VISSA BISJUKDOMAR/ANGREPP

Om biodlaren misstänker förekomst av amerikansk eller europeisk yngelröta, trakékvalster, varroakvalster, tropilaelepkvalster och lilla kupskalbaggen i bisamhälle är denne skyldig att anmäla detta i första hand till bitillsynsman eller till länsstyrelse.

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomslag (SFS 1974:211), 2 §*
- *Svensk författningssamling, Bisjukdomsförordning (SFS 1974:212), 1, 5 §§*
- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, ändrad genom 2021:6*

D93.2 FLYTTA BIN OCH REDSKAP – TILLSTÅND KAN BEHÖVAS

Från område som förklarats smittat eller misstänkt för smitta får ej utan särskilt tillstånd av tillsyns mannen bortföras levande bin, utbyggda vaxkakor och avfall av sådana, begagnade bibostäder eller begagnade biodlingsredskap. Under tiden den 1 oktober–den 31 mars får dock vaxkakor och avfall av sådana förflyttas för omsmältning.

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomslag (SFS 1974:211), 3 §*
- *Svensk författningssamling, Bisjukdomsförordning (SFS 1974:212), 8 §*
- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, 10a-39 §§, ändrad genom 2021:6*

D93.3 GE BITILLSYNSMAN TILLTRÄDE

Den som har bisamhälle ska ge bitillsyns mannen som genomför förrättning tillträde till bisamhället och ge den hjälp som behöves för att kunna undersöka och hantera bisamhället.

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomslag (SFS 1974:211), 4 §*
- *Svensk författningssamling, Bisjukdomsförordning (SFS 1974:212), 12 §*

D93.4 IMPORT OCH EXPORT, IN- OCH UTFÖRSEL – TILLSTÅND

För att förhindra att smittsamma bisjukdomar kommer in i landet eller får ytterligare spridning finns regler för import, export, införsel och utförsel av biodlingsprodukter eller biodlingsredskap. Planeras sådant ska kontakt tas med Jordbruksverket för att rätt tillstånd ska erhållas och rätt rutiner ska följas. Ansökan om tillstånd ska ske till Jordbruksverket vid varje enskilt tillfälle. Jordbruksverket anger villkor för aktiviteten.

Att importera, exportera, införa eller utföra biodlingsprodukter eller biodlingsredskap utan tillstånd kan betrakta som ett brott mot lagen om varusmuggling.

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomslag (SFS 1974:211) 3 §, 4 p*
- *Svensk författningssamling, Bisjukdomsförordning (SFS 1974:212) 2a §*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 1994:1830) om införsel av levande djur mm*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur, ändrad genom 2014:43*
- *Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2021:13) om registrering, godkännande, spårbarhet, förflyttning, införsel samt export med avseende på djurhälsa, ändrad genom 2024:3*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2020/688) om komplettering av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/429 vad gäller djurhälsokrav för förflyttningar av landlevande djur och kläckägg inom unionen, Artikel 48-50*

D94| Behandlingsåtgärder

D94.1 AMERIKANSK YNGELRÖTA

Om bitillsyns mannen finner bisamhälle smittat av amerikansk yngelröta ska han antingen själv förrinta bisamhället eller förelägga biodlaren om förrintande. Dessutom ska bibostaden saneras eller förrintas av bitillsyns mannen eller biodlaren själv. När ett bisamhälle måste förrintas ska avdödning ske när bina har slutat att flyga på kvällen eller en dag när de på grund av otjänlig väderlek inte är ute. Avdödning av bisamhälle ska ske enligt anvisningar från bitillsyns mannen. Efter att ett bisamhälle har förrintats ska kupan rengöras enligt Jordbruksverkets rekommendationer.

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomslag (SFS 1974:211), 3 § 1,2 p*

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomsförordning (SFS 1974:212), 1, 11 §§*
- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, 40 §, ändrad genom 2021:6*

D94.2 VARROAKVALSTER

Vid användning av läkemedel för bekämpning av varroa är det viktigt att de skrivna anvisningarna för preparatet följs för erhållande av bästa effekt.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A II Hygienregler 4j*

D95| Kemikalier och läkemedel i biodlingen

D95.1 GODKÄNDA LÄKEMEDEL OCH TILLÅTNA KEMISKA ÄMNEN

Apistan, Apiguard, Apivar, Polyvar och varromed är godkända preparat (veterinärmedicinska läkemedel) för bekämpning av varroakvalster. Myrsyra, ättiksyra, mjölksyra och oxalsyra får användas för bekämpning av skadegörare i bisamhället. För bekämpning av varroa är även tymol tillåtet att använda. T-röd får användas för att undersöka om det finns kvalster i nedfallsprov. För bekämpning av vaxmott i vaxförråd får ättiksyra, svavel och preparatet B401 användas. Kaustiksoda får användas vid rengöring av biodlingsmateriel.

- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2017:7) om kemiska produkter och biotekniska organismer, 4 kap, ändrad genom 2019:2*
- *Kemikalieinspektionens föreskrifter (KIFS 2022:3) om bekämpningsmedel*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 852/2004) om livsmedelshygien – Bilaga I del A II Hygienregler 4j*

D96| Säker förvaring av produkter och redskap

Korrekt förvaring förhindrar och förebygger röveri och smittspridning.

D96.1 HÅLLA BIN UTESTÄNGDA FRÅN PRODUKTER OCH REDSKAP

Bibostäder, som ej längre hyser levande bin, samt honung eller bivax och avfall av honung eller bivax får ej förvaras på sådant sätt att bin får tillträde därtill. Utan hinder av första stycket får efter anmälan till tillsynsman bibostäder hållas öppna för infångande av vildbisvärmar (svärmfångstkupor) under tiden 15 maj -31 juli.

- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, 10 §, ändrad genom 2021:6*

D96.2 SMITTFRIA SVÄRMFÅNGSTKUPOR OCH VAXKAKOR

Som svärmfångstkupor får endast användas väl rengjorda tomkupor, som tidigare inte hyst bisamhälle smittat med amerikansk yngelröta. Utbyggda vaxkakor får härvid endast användas om de kommer från bigård som de två föregående åren varit fri från smitta.

- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, 10 §, ändrad genom 2021:6*

D96.3 SVÄRMFÅNGSKUPA – UPPMÄRKT

På svärmfångskupan ska med namn, adress och telefonnummer tydligt anges vem den tillhör.

- *Svensk författningssamling, Bisjukdomsförordning (SFS 1974:212), 15 §*
- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, 10 §, ändrad genom 2021:6*

D97| Uppställning

En genomtänkt och dokumenterad placering av bikuporna ger goda förutsättningar för en säker biodling.

D97.1 ANMÄLA UPPSTÄLLNINGSPLOTS

En biodlare som etablerar nya bigårdar eller som övertar en biodling ska göra en anmälan till länsstyrelsen. Anmälan om var bisamhällen är stadigvarande uppställda ska innehålla följande uppgifter:

- 1 Biodlarens namn och fullständiga adress, e-postadress och telefonnummer,
- 2 geografiska koordinater eller fastighetsbeteckning för den fastighet där bisamhällets bostad är stadigvarande uppställd (SWEREF 99TM),
- 3 vilken kommun bigården ligger i,
- 4 antalet bisamhällen och ev planerade,
- 5 typ av verksamhet, produktion, avel eller annat,
- 6 annan information, som är relevant för att bedöma eventuella risker samt,
- 7 om biodlaren brukar eller avser att flytta bisamhälle till en tillfällig uppställningsplats.

Hämta anmälningsblankett på www.jordbruksverket.se eller på länsstyrelsens hemsida.

Om uppgifterna som biodlaren anmält enligt första stycket ändras på sådant sätt att de inte längre är fullständiga eller riktiga ska biodlaren anmäla förändringen till länsstyrelsen inom en vecka från det att förändringen skedde. Om en bigård är utan bisamhällen mindre än tre månader behöver ändringen inte anmälas.

- *Jordbruksverkets författningssamling, Föreskrift (SJVFS 1992:38) om bekämpning av amerikansk yngelröta och varroasjuka hos bin, 50 §, ändrad genom 2021:6*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 2016/429) om överförbara djursjukdomar och om ändring och upphävande av vissa akter med avseende på djurhälsa ("djurhälsolag"), Artikel 84*

D97.2 INFORMERA GRANNAR OCH MARKÄGARE

Det finns inga detaljerade regler som styr hur man får ha bin eller inte, inte heller något tillståndsförfarande. Markägare och grannar bör informeras om när och var bikupor och utbigårdar ställs upp. Enligt Miljöbalken är dock biodlaren skyldig att vidta förebyggande åtgärder för att minska risken för olägenhet för människors hälsa. Bland bigårdens utrustning bör en väl fungerande vattningsanordning finnas. Denna gör att bina hämtar vatten hemma hos biodlaren och inte t ex i grannens fågelbad eller badpool.

- *Svensk författningssamling, Miljöbalk (SFS 1998:808), 2 kap, 3, 6 §§*

D97.3 MÄRKA UPP UTBIGÅRD

Rekommendation

Att märka utbigårdar med kontaktuppgifter får ses som en kompletterande rekommendation till lagkravet att anmäla uppställningsplatser till länsstyrelsen, se D97.1.

D97.4 KARTA ÖVER UTBIGÅRD

Rekommendation

Att upprätta en karta, skiss eller beskrivning över sina utbigårdar får ses som en kompletterande rekommendation till lagkravet att anmäla sina uppställningsplatser till länsstyrelsen, se D97.1. Det är bra om någon anhörig eller annan biodlare känner till den.

D98| Arbetsmiljö i bigården

Enligt arbetsmiljölagen ska personlig skyddsutrustning användas om man inte på annat sätt kan skydda sig mot ohälsa och olycksfall. De flesta ögonskador kan förhindras om ögonskydd används vid riskfyllda arbetsmoment som t.ex. Vid hantering av bekämpningsmedel och organiska syror. Se mer i Avsnittet om Arbetsmiljö.

D98.1 SKYDDSUTRUSTNING – KEMIKALIER

Se till att anpassade skyddsutrustningar i form av skyddsglasögon, andningsskydd, kläder och handskar finns tillgängliga på de platser de normalt behövs på. Skyddsutrustningen ska vara anpassad till de kemikalier som ska användas.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:3) om användning av personlig skyddsutrustning, ändrad genom 2010:11*

D98.2 SKYDDSUTRUSTNING MOT BISTICK

Rekommendation

Det är inget lagkrav att använda skyddsutrustning mot bistick, men du ska vara medveten om att ett enda stick plötsligt kan orsaka allvarliga eller rentav livshotande reaktioner. Därför bör du, för din egen skull, hålla nere antalet stick så långt det är möjligt.

A1 | Systematiskt arbetsmiljöarbete

Detta avsnitt behandlar de vanligaste riskerna som rör arbetsmiljön inom lantbruks- och trädgårdsverksamhet. De föreskrifter som hänvisas till är de som är mest tillämpliga under respektive avsnitt. Beroende på arbetets genomförande kan dock flera föreskrifter beröras. Läs mer om Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd på www.av.se

Rådgivning om arbetsmiljöfrågor erbjuds genom föreningen "Säker Arbetsmiljö Sverige". Föreningen som stöds av LRF består av landets mest meriterade rådgivare inom arbetsmiljöområdet. Läs mer om Säker arbetsmiljö Sverige för dig i den gröna sektorn! på www.sakerarbetsmiljo.se.

A1.1 SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE - KARTLÄGGNING OCH ÅTGÄRDSPLAN

Minst en gång per år ska man tillsammans med personalen gå igenom den fysiska och psykiska arbetsmiljön. Man identifierar enskilda riskmoment, farliga kemiska ämnen och förebyggande åtgärder. En del risker måste åtgärdas snarast, andra kan man arbeta med i framtiden. Se också A1.2 och A1.3. "Systematiskt arbetsmiljöarbete" gäller för alla som är arbetsgivare i juridisk mening: en fysisk eller juridisk person som har en eller flera arbetstagare anställda.

Även den som anlitar inhyrd personal (inklusive praktikanter och/eller andra personer utan lön) är skyldig att – i fråga om det arbete inhyrningen gäller – följa föreskrifterna om systematiskt arbetsmiljöarbete. Med detta menas arbetsgivarens regelbundna arbete med att undersöka, planera, genomföra och följa upp verksamheten så att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs och att en tillfredsställande arbetsmiljö uppstår.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2023:1) Systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar*

A1.2 SYSTEMATISKT ARBETSMILJÖARBETE - INNEHÅLL

Det systematiska arbetsmiljöarbetet ska innehålla följande delar:

- En kartläggning och bedömning av risker i företagets verksamhet (minst 1 gång per år). Läs mer om Riskhantering på gården på www.lrf.se.
- En handlingsplan över risker och problem som upptäckts vid kartläggningen. Ange hur allvarliga riskerna är och bestäm vilka åtgärder som ska vidtas.
- En löpande kontroll och uppföljning av genomförda åtgärder.
- En fastställd arbetsmiljöpolicy. Den ska beskriva arbetsförhållanden som tillgodoser hälsa och säkerhet samt hur arbetsmiljöarbetet ska utföras för att målen ska uppnås. I företaget med tio arbetstagare eller fler ska arbetsmiljöpolicyn vara skriftlig. I mindre företag kan handlingsplanen fungera som policy.
- Arbetsgivarens utredning vid olycksfall, allvarliga tillbud eller sjukdomar orsakade av arbetet. Syftet är att åtgärder ska kunna vidtas så att händelsen inte inträffar igen.
- Rutiner för arbetsanpassning och rehabilitering. Denna verksamhet ska organiseras så att den kan bedrivas i samarbete med Försäkringskassan.

- Beredskap för första hjälpen och krisstöd. Rutiner ska finnas för vad som ska göras om en olycka eller ett sjukdomsfall inträffar. Se också A1.1 och A1.3.

Checklistor för att gå igenom arbetsmiljön finns att ladda ned från www.prevent.se eller från Faktabank/Arbetsmiljö/Systematiskt arbetsmiljöarbete. Här finns länkar till olika checklistor anpassade för Lantbruk - allmän del, Lantbruk - arbete med nötdjur samt Lantbruk - arbete med svin. I Faktabanken finns även en checklista avseende kemiska arbetsmiljörisker.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2023:1) Systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar*

A1.3 ORGANISATORISK OCH SOCIAL ARBETSMILJÖ

Föreskrifterna om organisatorisk och social arbetsmiljö reglerar kunskapskrav, mål, arbetsbelastning, arbetstid och kränkande särbehandling. Föreskrifterna har tagits fram i samråd med arbetsmarknadens parter och har fokus på förebyggande arbetsmiljöarbete så att människor inte ska behöva bli sjuka på grund av ohälsosam arbetsbelastning eller kränkande särbehandling på jobbet. Föreskrifterna konkretiserar arbetsmiljölagen och förtydligar samt kompletterar det systematiska arbetsmiljöarbetet som alla arbetsgivare är skyldiga att bedriva. Föreskrifterna gäller även inhyrd arbetskraft.

Det är arbetsgivaren som har ansvaret för att föreskrifterna och arbetsmiljölagen följs. Den organisatoriska arbetsmiljön omfattar villkor och förutsättningar för arbetet som inkluderar; ledning och styrning, kommunikation, delaktighet, handlingsutrymme, fördelning av arbetsuppgifter samt krav, resurser och ansvar. Den sociala arbetsmiljön handlar om villkor och förutsättningar för arbetet som inkluderar socialt samspel, samarbete och socialt stöd från chefer och kollegor.

Arbetstagare ska medverka och följa de föreskrifter och regler som gäller på arbetsplatsen. Arbetstagaren har även skyldighet att meddela om det finns akuta risker på arbetsplatsen. Arbetsmiljöverket ger exempel på vad arbetsgivare kan göra för att förebygga att ohälsa uppstår på arbetsplatsen.

Ohälsosam arbetsbelastning

Se till att resurserna anpassas till de krav som ställs i arbetet. Om kraven är större än resurserna, kan arbetsgivaren till exempel minska arbetsmängden, ändra prioriteringsordningen, ge möjlighet till återhämtning eller öka bemanningen. Arbetsgivaren behöver se till att det förs en dialog mellan arbetsgivare och anställda för att förhindra att ohälsa uppstår.

Arbetstid

Vissa typer av arbetstider, som skiftarbete, nattarbete, långa arbetspass och att vara ständigt nåbar kan påverka hälsan negativt. Då är det särskilt viktigt att ta hänsyn till det när arbetstiden förläggs, t.ex. att tid för återhämtning planeras in.

Kränkande särbehandling

Vara tydlig med att kränkande särbehandling inte accepteras, exempelvis klargjort i en policy samt att man har rutiner för vad som ska göras om kränkande särbehandling uppstår. I rutinerna ingår bland annat hur och var den utsatta snabbt kan få hjälp. Man kan ta stöd av till exempel företagshälsovård.

Läs mer om Systematiskt arbetsmiljöarbete på www.miljohusesyn.nu.

Läs mer om Checklistor och enkäter för att undersöka arbetsmiljön på www.prevent.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2023:2) Planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar*

A1.4 FÖRDELNING AV ARBETSUPPGIFTER

Vid en eventuell fördelning av arbetsuppgifter inom arbetsmiljöområdet är det viktigt att den som ansvarar för en arbetsuppgift har befogenhet, tillräckliga resurser och kunskap för att kunna utföra uppgiften på ett tillfredsställande sätt. Huvudansvaret för arbetsmiljön kan dock inte delegeras. Det ligger alltid på arbetsgivaren. Det ska finnas rutiner för introduktion av nyanställda. Om den egna kompetensen inom arbetsmiljöarbetet är otillräcklig, ska företagshälsovård eller annan sakkunnig hjälp anlitas. Expertkunskap kan behövas både vid kartläggningen av fysiska och psykiska risker och när det gäller att föreslå och genomföra åtgärder. Se också avsnitt A1.1 och A1.2.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2023:1) Systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar*

A1.5 SKRIFTLIG DOKUMENTATION

Följande dokument ska vara skriftliga hos alla företag:

- En handlingsplan med åtgärder från skyddsronen.
- Riskbedömning med instruktioner för särskilt riskfyllda arbetsmoment.

Utredning av skador och tillbud. I företag med tio arbetstare eller fler ska även följande dokument vara skriftliga:

- arbetsmiljöpolicy
- rutiner som beskriver hur det systematiska arbetsmiljöarbetet ska gå till
- resultatet från den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet
- eventuell uppgiftsfördelning av arbetsmiljöarbetet.

Läs mer om Säker Arbetsmiljö Sverige på www.sakerarbetsmiljo.se

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2023:1) Systematiskt arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar*

A2| Anmälan av tillbud och olycksfall

Det är viktigt, både för egenföretagare och för anställd personal att arbetsskador anmäls. För den enskilde är en anmälan viktig oavsett skadans storlek. Kan man styrka att man tidigare råkat ut för liknande skador är möjligheterna väsentligt större att få skadan klassad som arbetsskada och man har bättre möjligheter till ekonomiskt stöd och rehabilitering. Det är också viktigt för branschen att myndigheter får information om olyckor/tillbud så att de förebyggande insatserna sätts in där de gör bäst verkan.

A2.1 ANMÄLAN TILL FÖRSÄKRINGSKASSAN OCH ARBETSMILJÖVERKET

För att kunna förebygga olyckor är det viktigt att känna till vilka typer av olyckor som inträffar. Enligt Socialförsäkringsbalk (2010:110) är anmälan om arbetsskador obligatorisk och gäller för arbetsolyckor, olyckor vid färd till och från arbetet och för arbetssjukdomar. Svårare personskador, dödsfall och

olycksfall som drabbat flera personer måste utan dröjsmål anmälas till Arbetsmiljöverket, annars riskeras straffavgift. Numer anmäls alla arbetsskador på www.anmalarbetsskada.se. Då går anmälan både till Arbetsmiljöverket och Försäkringskassan.

- *Svensk författningssamling, Arbetsmiljölöag (SFS 1977:1160) 3 kap. 3 a §*
- *Svensk författningssamling, Socialförsäkringsbalk (SFS 2010:110)*

A3| Arbetsmiljön vid byggnads-, reparations-, rivnings- och anläggningsarbete

A3.1 FÖRHANDSANMÄLAN

NY

Innan det första byggnads- eller anläggningsarbetet startar, ska byggherren lämna en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket för byggarbetsplatser:

- 1 Där arbetet beräknas pågå under längre tid än 30 arbetsdagar och där mer än 20 personer vid något tillfälle sysselsätts samtidigt, eller
- 2 där det totala antalet persondagar beräknas bli fler än 500 dagar.

En kopia av förhandsanmälan ska finnas tillgänglig väl synlig på byggarbetsplatsen och den uppdateras om det behövs. Om byggherren inte lämnar någon förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket enligt ovan, ska byggherren betala en sanktionsavgift om 5 000 kronor.

A3.2 ARBETSMILJÖPLAN VID BYGGNADSARBETE

NY

Byggherren ska, innan arbetet startar, upprätta en arbetsmiljöplan i följande fall:

- Om arbetet kommer att pågå i mer än 30 arbetsdagar och det vid något tillfälle kommer att vara mer än 20 personer sysselsatta,
- om det totala antalet persondagar överstiger 500, samt
- om arbeten med särskilda arbetsmiljörisker förekommer, oavsett hur litet arbetet är (t.ex. Arbeta på en plats eller ett område där fordonstrafik passerar, risk för fall mer än två meter, risk att begravas under jordmassor, arbete i brunnar, arbete med tunga byggelement eller rivning av bärande konstruktioner). (11 kap. 12 § AFS 2023:3)

Arbetsmiljöplanen är ett samlingsdokument för arbetsmiljöarbetet på byggarbetsplatsen. Planen är ett hjälp- och styrmedel för ett säkert och tryggt arbete. En generell arbetsmiljöplan ska innehålla:

- 1 En beskrivning av hur byggprojektets arbetsmiljöarbete ska organiseras och bedrivas,
- 2 gemensamma ordnings- och skyddsregler,
- 3 en beskrivning av samordning med annan verksamhet, om sådan pågår samtidigt,
- 4 beskrivningar av de åtgärder för arbeten med särskild risk som kan förutses, samt
- 5 en beskrivning av hur oidentifierade risker ska omhändertas om de uppstår

Arbetsmiljöplanen ska hållas uppdaterad och finnas tillgänglig på arbetsplatsen.

Läs mer om Arbetsmiljöplan – verktyget för att skapa en god arbetsmiljö på www.av.se. Läs även mer om Arbetsmiljöplan-AMP-Guiden 2.0 på www.byggforetagen.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:3) om projektering och byggarbetsmiljösamordning – grundläggande skyldigheter*

A3.5 PERSONALLIGGARE

NY

PM om personalliggare

Alla som är verksamma på en byggarbetsplats ska registreras i en elektronisk personalliggare om kostnaden för material och arbete överstiger fyra prisbasbelopp. Byggherren ska registrera sig hos Skatteverket och anmäla när byggverksamheten påbörjas, var den bedrivs och när den avslutas. Skatteverket ger byggarbetsplatsen ett unikt identifikationsnummer. När byggverksamheten avslutats ska byggherren meddela detta till Skatteverket inom två veckor.

Byggherren ska tillhandahålla en elektronisk personalliggare som ska finnas tillgänglig för Skatteverket. Byggherren kan välja att överlåta hela ansvaret för anmälan och personalliggare till annan näringsidkare. Överlåtelsen ska göras skriftligt. Reglerna gäller även enskilda näringsidkare och familjemedlemmar som deltar i arbetet. Även praktikanter och anvisade arbetstagare från Arbetsförmedlingen ska registreras. Enligt lagen berörs näringsverksamhet som avser om-, till- eller nybyggnadsarbeten, reparations- och underhållsarbeten, rivning av byggnadsverk, anläggningsarbete som t.ex. vägbygge samt annan näringsverksamhet som bedrivs som stöd för byggverksamhet. Det betyder att även tjänster som t.ex. städning, bevakningstjänster och catering ska ingå i personalliggaren.

Personalliggaren ska innehålla uppgifter om näringsidkarens namn och personnummer, samordningsnummer eller organisationsnummer. Samma uppgifter ska finnas för de personer som är verksamma i näringsverksamheten. Uppgifter om tidpunkten då respektive persons arbetspass påbörjats och avslutats ska föras in i omedelbar anslutning till arbetspasset och därmed avse varje verksamhetsdag. Dokumenterade uppgifter ska bevaras under två år.

- *Skatteverkets föreskrifter (SKVFS 2015:6) om personalliggare, ändrad genom 2018:6*

A3.6 SANKTIONSAVGIFTER VID BYGGNATION

NY

För byggverksamhet gäller följande sanktionsavgifter:

- Ej gjort förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket om anmälningspliktig byggnation: 5 000 kr (AFS 1999:3 § 7)
- Byggherren eller Arbetsmiljösamordnaren har inte upprättat en arbetsmiljöplan: 10 000 alt. 50 000 kr (AFS 1999:3 § 8)
- Arbetsmiljöplanen ej tillgänglig på byggarbetsplatsen: 10 000 alt. 50 000 kr (AFS 1999:3 § 14)
- Brister eller avsaknad av fallskydd vid risk för fall över två m: 40 000–400 000 kr (AFS 1999:3 § 60a)
- Brister på fallskydd vid takarbete: 40 000–400 000 kr (AFS 1999:3 § 92a)
- Arbete med asbest (t.ex. eternit) utan utbildning och utan att anmäla till Arbetsmiljöverket: 15 000–400 000 kr

Skatteverkets kontrollavgifter:

- Ej anmält byggarbetsplatsen till Skatteverket: 25 000 kr.
- Ej tillhandahållit rätt elektronisk utrustning: 12 500 kr.
- Ej hållit personalliggaren tillgänglig för Skatteverket: 12 500 kr.
- Ej fört personalliggare: 12 500 kr.

- Varje person som saknas i personalliggaren: 2 500 kr.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:3) om projektering och byggarbetsmiljösamordning – grundläggande skyldigheter, Sanktionsavgift, 2 kap.*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med risk för exponering för asbest, 3 kap.*

A4 Tekniska anordningar och säkerhet

Swedac (tel. 0771-99 09 00), www.swedac.se har information om vilka företag som är ackrediterade för besiktning.

A4.1 SKYDD PÅ MASKINER OCH CE-MÄRKNING

Varje maskin, anordning, verktyg, redskap eller installation får användas endast om den uppfyller de säkerhetskrav som gällde när den togs i drift. Det innebär att alla maskiners ursprungliga skydd och säkerhetsdetaljer ska finnas kvar och vara funktionsdugliga. En maskin som byggs ny eller byggs om ska CE-märkas. Finns ej försäkran om överensstämmelse börjar sanktionsavgiften på 150 000 kr.

Vid sammankopplade maskiner t.ex. utfodringskedjor ska samtliga maskiner CE-märkas tillsammans. Vid nyinvestering, ställ krav på att leverantören gör CE-märkningen innan maskinerna tas i drift.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2023:4) om produkter – maskiner*

A4.2 KRAFTÖVERFÖRINGSAXLAR

Kraftöverföringsaxlar ska ha skydd från den drivande maskinens kraftuttag till den drivna maskinens kraftintag över hela axelns längd, anslutna kardanknutar och axeltappar. Skyddet får inte rotera med kraftöverföringsaxeln. Läs mer om Kraftöverföringsaxlar på av.se

A4.3 SKYDDSRÄCKEN

Skyddsräcken vid hönedkast, loft och branta trappor förhindrar fallolyckor (AFS 1981:14). Se också A4.4.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Skydd mot skada genom fall, 4 kap.*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Skydd mot skada genom ras, 5 kap.*

A4.4 STEGAR

Se till att alla stegar är hela, står stadigt, är förankrade (använd stegfot på längre stegar) och står rakt i sidled. Byt ut gamla trästegar mot nyare i lättmetall. Se till att stegsidor och stegpin-nar ej är deformerade samt att stegfötterna är intakta. Är nivån över fyra meter mellan där förflyttningen startar och slutar ska personlig fallskyddsutrustning användas. Med fallskydds-utrustning avses sele och kopplingslina med falldämpare. Linan ska vara förankrad. Undantag medges för följande arbeten: enstaka arbeten utförs, stegen kortare än 5 m, arbetet tar kortare tid än 15 min/uppställning samt att arbetet kan utföras med en hand. Sanktionsavgift finns för risk för fall, se A3.4, i samband med bygg- och anläggningsarbete.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:9) om produkter – stegar, ställningar, Produkter av för stegar och arbetsbockar, 4 kap.*

A4.5 TRAKTORER

Bestämmelserna gäller jordbruks- och skogsbrukstraktorer som är konstruerade för en hastighet mellan 6 och 40 kilometer i timmen. Några viktiga punkter ur föreskriften:

- Vid förarplatsen får det inte finnas oskyddade trycksatta hydraulslangar som är kopplade till traktorn.
- Första förband ska medföras i traktorn. Det ska vara lättåtkomligt och skyddat för yttre skada.
- Vid skogsarbete ska en traktor ha skydd som hindrar att föremål kan tränga in till förarplatsen.
- Traktor ska ha hytt vid arbete i minusgrader, dammig miljö, skog och vid arbete med kemiska växtskyddsmedel.
- Vid körning på isbelagt vatten eller på fryst mosse ska traktor med förarhytt ha taklucka.
- Det är inte tillåtet att vistas under redskap i trepunktskopplingen eller under frontlastare om dessa inte har säkrats.

Läs mer om Arbetsmiljöverket med traktorer på av.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av traktorer, 6 kap.*

A4.6 LYFTANORDNINGAR OCH SANKTIONSavgIFTER

Grävmaskiner ska besiktigas, detta gäller även om maskinen används på ett lantbruksföretag utan anställda. Grävmaskiner med en tjänstevikt över 1 500 kg och maskindrivna kranar med en maxlast över 500 kg som hanterar hängande last i en krok som pendlar fritt ska besiktigas regelbundet. Höhissar och lastmaskiner med kranarm betraktas som maskindrivna kranar.

Traktorgrävare/grävlaster betraktas som grävmaskiner. Jordbrukstraktor med eftermonterat grävaggregat betraktas inte som grävmaskin. Besiktningintervall för grävmaskiner och traktorgrävare: första gången 3 år efter att maskinen togs i bruk; andra gången efter ytterligare 2 år; därefter årligen. Kranar ska besiktigas varje år från och med året efter att de togs i bruk. För maskiner/kranar som används mer sällan kan man söka dispens hos Arbetsmiljöverket för att få förlängt intervall mellan besiktningar.

Det är förbjudet att lyfta eller transportera person i traktor eller lastarskopa. Endast lyftanordningar speciellt avsedda för personlyft får användas för sådana arbetsmoment. Anordningar, speciellt avsedda för personlyft ska genomgå årlig besiktning enligt samma modell som kranar. Andra lyftanordningar som kan finnas i lantbruket:

- Bakgavellyft på lastbil med besiktningintervall för återkommande besiktning på 24 månader.
- Fordonslyft med besiktningintervall på 12 månader samt ska montagebesiktigas.
- Maskindrivna lyftanordningar för personlyft t.ex. skylift med besiktningintervall på 12 månader.

Sanktionsavgifter:

- Att använda en icke besiktigad eller ej godkänd lyftanordning: 40 000–400 000 kr i sanktionsavgift, beroende på antal anställda.
- Att ej ha dokumentation såsom senaste besiktningssintyg, instruktioner för användning och skötsel i eller i närheten av anordningen: 40 000–400 000 kr i sanktionsavgift.

Sök i Swedacs ackrediteringsregister på www.swedac.se. Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2003:6) innehåller regler och anvisningar för olika slags besiktning av lyftanordningar. De gäller till exempel grävmaskiner, fordonskranar, hissar,

lingångar och kranar. Föreskriften AFS 2006:6 gäller alla som använder lyftanordningar och lyftredskap i arbetet. Arbetet ska planeras, organiseras och genomföras så att farliga situationer förhindras.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av lyftanordningar och lyftredskap, kap. 11*

A4.7 VIBRATIONER

Vid lantbruksarbete utsätts man ofta för kraftiga vibrationer. Arbeten ska planeras, bedrivas och följas upp så att riskerna med vibrationer minimeras genom att vibrationerna elimineras vid källan eller sänks till lägsta möjliga nivå. Vibrationer delas in i hand- och armvibrationer samt helkroppsvibrationer. Handvibrationer överförs från utrustningen man håller i, t.ex. en bormaskin. Helkroppsvibrationerna överförs till hela kroppen, t.ex. genom att man sitter i en vibrerande traktor. Vid ökad traktorhastighet ökar vanligen helkroppsvibrationerna. Långvarig exponering för vibrationer medför risk för kärlskador, skador på skelett, leder, nerver och muskler.

Används luftdriven utrustning mycket är det lämpligt att ha handskar på eftersom luften kyler handtaget vilket gör att händerna kyls ner och då ökar risken för vibrationsskador på händerna. När det gäller helkroppsvibrationerna ska man underhålla traktorerna och då speciellt sitsar och hyttupphängning. Arbetsgivaren ska i vissa fall erbjuda anställda medicinsk kontroll. Mätningar ska utföras i den omfattning som behövs för att klarlägga exponeringsförhållanden.

Dagens regler ställer krav på att arbetsgivaren ska anordna medicinska kontroller, för de arbetstagare som kommer att sysselsättas eller sysselsätts i arbete som innebär exponering för vibrationer över vissa värden, eller om misstanke finns om att exponeringen kan orsaka ohälsa, eller orsakat vibrationsskador, det finns misstankar om vibrationsskador, hos en annan arbetstagare som utsatts på samma sätt.

Föreningen Säker Arbetsmiljö Sverige www.sakerarbetsmiljo.se och företagshälsovården kan bistå med mätning av vibrationerna.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Vibrationer 3 kap.*

A4.8 TRUCKAR

Trucken är den maskin som är inblandad i flest arbetsolyckor i Sverige. I korthet innebär reglerna att:

- en truck bara får användas av den som har dokumenterade teoretiska och praktiska kunskaper för att använda den säkert
- truckföraren ska ha ett skriftligt tillstånd för att få använda truck. Tillståndet ska utfärdas av arbetsgivaren. Tillståndet ska vara personligt och visa vilka typer av truckar och arbetsuppgifter det gäller för.

Där truck används kontinuerligt är truckkort det normala för att uppfylla kunskapskravet, men kunskaperna kan också erhållas genom långvarig erfarenhet. Bedömningen görs i det enskilda fallet. Truckanvändningen ska undersökas och riskbedömas systematiskt. Truckar får bara användas i lämpliga miljöer. Sikten ska vara tillfredsställande och trucktrafiken ska vara avgränsad från gående. Lastbilsflak och liknande ska säkras innan trucken kör ut på flaket och bälte ska användas när det finns. Truckföraren och andra inom truckens arbetsområde ska använda skyddsskor.

Sanktionsavgift på mellan 15 000 och 150 000 kr utdöms om arbetsgivaren ej har utfärdat skriftligt tillstånd för dem som får använda truck.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av truckar, 4 kap.*

A4.9 TRYCKSATT ANORDNINGAR – FORTLÖPANDE TILLSYN

För att få vara trycksatta måste trycksatta anordningar med tillhörande säkerhetsutrustning regelbundet undersökas med fortlöpande tillsyn. Undersökningen ska ge underlag för arbetsgivarens bedömning av om den trycksatta anordningen och eventuell säkerhetsutrustning har skadats eller på annat sätt försämrats. Den fortlöpande tillsynen ska minst omfatta tillsyn av att:

- 1 anordningen fungerar tillfredsställande,
- 2 inga otätheter har uppkommit,
- 3 anordningen eller säkerhetsutrustningen inte har utsatts för skadlig yttre eller inre påverkan,
- 4 inga andra fel eller avvikelser har uppstått,
- 5 trycksatta anordningar, ventiler och nödstopp är korrekt märkta, och
- 6 en eventuell föreskriven kontroll enligt 15–22 §§ eller 10 kap. 7–26 §§ eller 10 kap. 3 §, har utförts.

All användning av trycksatta anordningar, oavsett storlek, ska riskbedömas. För jordbruket del handlar det framför allt om kompressorer med tryckluftsbehållare, vakuumtankvagnar och pannor i klass A eller B. Obs att kravet nu även omfattar fastbränslepanna > 100 kW! Läs mer om Trycksatta anordningar – vad gäller? på www.grona.org. Se även avsnitt A4.10 – A4.12.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av trycksatta anordningar, 9 kap.*

A4.10 TRYCKSATT ANORDNINGAR – ANSVAR OCH RUTINER

Arbetsgivaren ska:

- 1 utse en fysisk person som ser till att planera och samordna installation av trycksatta anordningar i klass A och B samt att den fortlöpande tillsynen genomförs och dokumenteras. Denna person ska se till att det finns skriftliga instruktioner för bl.a. rengöring, underhåll och kontroller av anordningen.
- 2 se till att samtliga anordningar i klass A och B förs upp i en förteckning.
- 3 se till att behållare i klass A och B övervakas. Riskbedömning ska visa om det ska ske genom ständig övervakning eller om det räcker med övervakning vid jämna intervall och eventuellt med säkerhetsrelaterat larm.
- 4 se till att det finns dokumenterade rutiner för fortlöpande tillsyn enligt Fakta A4.9. OBS! sanktionsavgiftsbelagt krav.
- 5 se till att det för anordningar som har en begränsad livslängd förs journal över återstående livslängd.
- 6 se till att åtgärder dokumenteras i en avvikelserapport efter skada på den trycksatta anordningen. Rapporten ska beskriva:
  - a) skadan eller försämringen
  - b) genom vilken iakttagelse skadan eller försämringen har upptäckts
  - c) datum för iakttagelsen

d) vilken åtgärd som behövs

e) orsaken till det som iakttagits, om den inte är uppenbar och

f) datum då åtgärd vidtogs

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Kontroll av trycksatta anordningar, 10 kap.*

A4.11 REGELBUNDNA KONTROLLER

Trycksatta anordningar i klass A eller B ska genomgå en första kontroll innan de trycksätts för första gången eller om de har varit stationära och ska trycksättas efter det att de bytt placering. Därefter ska de genomgå återkommande kontroll och driftprov. Förfallomånad är den kalendermånad då intervallet för nästa återkommande kontroll löper ut. Förfallomånaden bestämmer kontrollorganet vid varje kontrolltillfälle utifrån villkoren.

Läs mer om Grundintervall för driftprov av trycksatta anordningar i Miljöhusens faktabank på www.miljohusesyn.nu. För trycksatta anordningar i klass B utförs återkommande kontroll i form av driftprov. Se också avsnitt A4.9 - A4.10 och A4.12 – A4.13.

Trycksatta anordningar i klass A eller B ska genomgå en första kontroll innan de trycksätts för första gången eller om de har varit stationära och ska trycksättas efter det att de bytt placering. Därefter ska de genomgå återkommande kontroll och driftprov. Läs mer om Trycksatta anordningar på www.miljohusesyn.nu. Förfallomånad är den kalendermånad då intervallet för nästa återkommande kontroll löper ut. Förfallomånaden bestämmer kontrollorganet vid varje kontrolltillfälle utifrån villkoren i tabellen nedan. För trycksatta anordningar i klass B utförs återkommande kontroll i form av driftprov. Se också A4.9 - A4.10 och A4.12 – A4.13.

Många trycksatta anordningar ska kontrolleras om det högsta arbetstrycket (bar) multiplicerat med volymen (liter) överstiger 1 000. Vakuumkärl till mjölkpump behöver inte besiktigas. Följande gäller för vakuumtankvagnar där tömning sker med ett övertryck i tanken som överstiger 0,5 Bar. Den gödsel som transporteras bedöms inte som farligt gods (giftighet/explosionsrisk). Däremot är det trycksättning med luft som styr (inte trycksättning med vätska) och vartefter som en tank töms så ökar volymen luft som är trycksatt.

Tabell i 4 kap 10§ i AFS 2017:3 Användning och kontroll av trycksatta anordningar, är tillämplig för att bedöma kontrollklass. Redan vid en tankvolym under 1 000 l blir tankvagnen kontrollpliktig i högsta klass (klass A), beroende på vad som är högsta tillåtna tryck. Tillverkarna av tankvagnar med denna tömningsprincip ska uppfylla tillämpliga direktiv, i det här fallet direktiv 97/23/EG – Tryckbärande anordningar och 2014/68/EU PED. Sedan ska ny vagn genomgå första kontroll och vagnar i drift omfattas av krav på återkommande kontroll. Kontrollerna ska utföras av ackrediterat kontrollorgan.

Intervallet för återkommande kontroll är normalt sett fyra år. Om en trycksatt anordning klass A eller B används trycksatt, så kan sanktionsavgift komma att utdömas vid en tillsyn från Arbetsmiljöverket. Sanktionsavgiften är från 15 000 kr. Swedac ackrediterar kontrollfirmor. Kontaktppgifter finns på www.swedac.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Kontroll av trycksatta anordningar, 10 kap.*

A4.12 DOKUMENTERA ÖVERVAKANDET

En arbetsgivare som låter pannoperatör övervaka en panna i klass A eller B ska dokumentera uppdraget. Dokumentet ska:

- 1 identifiera den pannoperatör som har uppdraget,
- 2 upplysa om vilka uppgifter som ingår i uppdraget.
- 3 ange hur arbetsgivaren säkerställt att kompetensen är uppfyllt.

På ett gemensamt arbetsställe ska den samordningsansvariga arbetsgivaren ha rutiner för att säkerställa att den som övervakar en panna har ett dokument enligt första stycket från sina respektive arbetsgivare. Arbetsgivaren ska en gång per kalenderår ge certifieringsorganet kopior av det dokumenterade uppdraget, som en bekräftelse av att pannoperatörerna övervakar pannor som motsvarar certifikatens kategori.

Läs mer om Kontroll av trycksatta anordningar på www.av.se.

Allmänna rådet meddelar att som exempel på uppgifter, som dokumentet enligt punkt 2 kan upplysa om, är typer av pannor och bränsleslag som personer ska övervaka. Andra uppgifter som dokumentet kan upplysa om är på vilket sätt samarbete med andra pannoperatörer ska ske inom ramen för utförandet av uppdraget till exempel vid jour. Uppdraget kan tidsbegränsas i dokumentet.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Kontroll av trycksatta anordningar, 10 kap.*

A4.13 INTERVALL FÖR ÖVERVAKNING

Kontrollorganet ska bedöma hur ofta pannan ska övervakas på plats. Pannor i klass A eller B där värme kan ackumuleras i farlig mängd och pannor där mer än 5 % av panneffekten tas ut i form av vattenånga, ska övervakas på plats så ofta som följer av tabellen Intervall för övervakning i Miljöhusesyns faktabank på www.miljohusesyn.nu.

Kontrollorganet kan medge ett längre intervall beroende på den säkerhetsutrustning som pannan utrustats med. De intervaller som kan medges, förutom grundintervallen, är 24 eller 72 timmar. Andra pannor i klass A, som inte omfattas av ovan tabell, ska övervakas på plats minst en gång per dygn. Kontrollorganet kan medge ett längre intervall beroende på den säkerhetsutrustning som pannan är utrustad med. Det längsta intervall som får medges är 72 timmar.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Kontroll av trycksatta anordningar, 10 kap.*

A4.14 CERTIFIERAD PANNOPERATÖR

NY

Som arbetsgivare ska du se till att minst en av de som deltar i övervakning av en panna klass A eller B, är certifierad för den kategori som pannan har. Kravet gäller från 2025-12-01. Alla som deltar i övervakning av pannan behöver inte vara certifierade, men som arbetsgivare ska du genom dina rutiner säkerställa att minst en som deltar i övervakningen är certifierad. Det kravet gäller även när pannan övervakas under jourtid. Du ska kunna visa upp den rutinen när det ackrediterade kontrollorganet du anlitat, gör driftprov av pannan.

Kategori 1 – Klass A

Många pannor klass A kommer in i den här kategorin. Det är framför allt pannor som har en bränslebädd eller ett murverk i pannan som ackumulerar värme i farlig mängd. Det innebär att pannan är varm en lång tid efter att bränsletillförseln har upphört. De flesta pannor som eldas med fasta bränslen ackumulerar värme i farlig mängd. Pannor över 2000 kW som producerar överhettad ånga, och hetoljepannor över 2000 kW, är också kategori 1.

Kategori 2 – Klass B

Här återfinns pannor klass B som kan ackumulera värme i farlig mängd. Det kan exempelvis vara flispannor med rosterbädd.

Kategori 3 – Klass A övriga

Övriga pannor klass A är till exempel pannor som eldas med olja eller gas och därmed inte ackumulerar värme i farlig mängd. Hetoljepannor och pannor som överhettar ånga, med en effekt på max 2000 kW, kommer in i den här kategorin. För övervakning av pannor i kategori 1 - 4 enligt bilaga 2 börjar bestämmelserna om certifiering i 6 kap. 4 § första stycket gälla 1 december 2025.

Kategori 4 – Klass B övriga

Övriga pannor klass B är pannor som exempelvis eldas med olja, gas eller pellets. Även elpannor klass B kommer in i den här kategorin. Pannan ska inte kunna ackumulera värme i farlig mängd.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Kontroll av trycksatta anordningar, 10 kap.*

A5| Skyddsutrustning och första hjälpen

Personlig skyddsutrustning ska användas om man inte på annat sätt kan skydda sig mot ohälsa eller olycksfall. För skyddsutrustning vid arbete med växtskyddsmedel, se avsnitt V7.6.

A5.1 SKYDDSUTRUSTNING – HÖRSELSKYDD

Vid arbete i bullrig miljö ska, enligt AFS 2005:16, hörselskydd användas. Med bullrig menas en avvägning mellan hur långvarigt bullret är och ljudnivån. Arbetet ska planeras och bedrivas så att ljudnivån blir så låg det praktiskt är möjligt. Vid kontinuerligt arbete (t.ex. traktorkörning, djurstallar med hög ljudnivå) ska hörselskydd användas om ljudnivån är högre än 85 dB(A). Byt hygiensatser och speciellt dämpningsringarna när de börjar bli stela.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Buller, 2 kap.*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning Bedömning och val av personlig skyddsutrustning, Användning av arbetsutrustning, 2 kap.*

A5.2 SKYDDSUTRUSTNING – VISIR OCH SKYDDSGLASÖGON

De flesta skador på ögonen kan förhindras med ögonskydd vid riskfyllda arbetsmoment, såsom arbete med röjsåg, motorsåg, slipning, svetsning, högtryckstvätt, bearbetning av metall, målning (särskilt tak) samt vid hantering av kemiska ämnen som blybatteri, kemiska växtskyddsmedel, syra m.m. Speciellt viktigt är det att använda ögonskydd vid hantering av basiska ämnen som t.ex. diskmedel i mjölkkrum och vid användningen av starka syror som till exempel myrsyra för ensilering eller

svavelsyra, som kan komma att nyttjas i samband med surgöring av flytgödsel. Använd i första hand ett visir, som ger ett mer heltäckande skydd. Ha ögonskyddet lätt tillgängligt där det normalt behövs – innan du behöver dem.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Bedömning och val av personlig skyddsutrustning, Användning av arbetsutrustning, 2 kap.*

A5.3 SKYDDsutrustning – skyddsskor

Skyddsskor eller skyddstövlar minskar halkriskerna och förhindrar många kläm- och trampskador. Tänk på att ha bra mönster på sulorna för att minska halkrisken. Använd alltid skyddsskor vid arbete med djur.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Bedömning och val av personlig skyddsutrustning, Användning av arbetsutrustning, 2 kap.*

A5.4 RUTINER

Organiskt damm (från växter och djur) kan innehålla endotoxiner (gift som bildas av bakterier), bakterier, mögelsporer och allergiframkallande ämnen. Dammet minskas genom förebyggande åtgärder såsom dammsugare, dammbindare, blötutfodring m.m.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Bedömning och val av personlig skyddsutrustning, Användning av arbetsutrustning, 2 kap.*

A5.5 ANDNINGSSKYDD

I dammiga miljöer ska andningsskydd användas och en halvmask med P2-filter rekommenderas. Se till att andningsskyddet är ordentligt tillpassat så att det verkligen fyller sin funktion som skydd. För speciellt riskfyllda arbeten finns fläktmatade andningsskydd.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Bedömning och val av personlig skyddsutrustning, Användning av arbetsutrustning, 2 kap.*

A5.6 FÖRSTA HJÄLPEN

Vid alla arbetsställen ska det, i tillräcklig omfattning, finnas utrustning för första hjälpen, anpassad till riskerna i verksamheten. Det är också viktigt att man känner till hur man ger första hjälpen vid en olycka.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Första hjälpen och krisstöd, 4 kap.*

A5.7 LARM VID ENSAMARBETE

Det är ett krav att någon form av larmanordning, t.ex. mobiltelefon, finns vid ensamarbete som innebär fysisk eller social isolering. Den som kallar på hjälp behöver kunna beskriva var den befinner sig, t.ex. med koordinater.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Ensamarbete, 6 kap.*

A5.8 SKYDDSKLÄDER

Om du har livsmedelsproducerande djur i primärproduktion och är livsmedelsföretagare som omfattas av livsmedelslagstiftningen måste personer som kommer in i din djurbesättning använda skyddskläder och skoskydd. Dessa kan vara av engångsmaterial, väl rengjorda skyddskläder eller kläder och väl rengjorda skor/stövlar. Anläggningens egna rengjorda skyddskläder och skodon kan också erbjudas.

Se också D12.4 – D12.10.

Undantag

Om du håller hästar är du undantagen kravet på skyddskläder/rena kläder och skodon. Även du som håller livsmedelsproducerande djur på ren hobbybasis och inte omfattas av livsmedelslagstiftningen, är undantagen detta krav. Läs mer om Branschriktlinjer på www.livsmedelsverket.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Bedömning och val av personlig skyddsutrustning/emphasis >*

A6| Arbetsrisker med kemikalier och gaser

Arbetsgivaren ska fastställa hur ohälsa och olycksfall orsakade av kemiska riskkällor i arbetet ska förebyggas. I kraven ingår till exempel att undersöka och bedöma risker, vidta åtgärder och märka behållare och rörledningar.

A6.1 SKRIFTLIG RISKBEDÖMNING

Som arbetsgivare ska man göra en undersökning och riskbedömning, s.k. kemiska arbetsmiljörisker, för att avgöra vilka åtgärder som behövs så att arbeten med kemikalier och gaser ska vara säkra. Vid arbeten som innebär speciellt allvarliga risker ska riskbedömningen vara skriftlig och med tillstånd och säkra arbetsrutiner. Det kan gälla arbete i gödselbrunnar, gödseltunnor, blandartankar till blötutfodringsanläggningar eller silos, men också arbete med vissa växtskyddsmedel, starkt basiska eller sura maskindiskmedel eller vid kemisk kastning av galtgrisar. Som exempel ska luften undersökas och bedömas varje gång arbete ska påbörjas i en cistern, brunn, silo, ett lastutrymme eller liknande.

Riskbedömningen omfattar även dieselavgaser och arbete som innebär hudexponering för vissa använda mineraloljor av reglerna av de särskilda kraven på carcinogena, mutagena reproduktionsstörande ämnen, men även trädamm från lövträd och asbesthaltigt damm m.fl.

Arbetsgivaren ska fastställa hanterings- och skyddsinstruktioner och andra rutiner så att arbetet kan utföras säkert. Arbetsdagarna ska få information om riskerna och dokument om produkterna. Riskbedömningen ska finnas tillgänglig för arbetstagarna. Mall för checklista avseende kemiska arbetsmiljörisker med exempel finns under Faktabank/Arbetsmiljö.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Övergripande bestämmelser för kemiska riskkällor, 7 kap.*

A6.2 INFORMATION OCH SKYLTA

Det ska finnas en aktuell förteckning med säkerhetsdatablad över samtliga kemikalier, som har en farosymbol på etiketten, som används på arbetsplatsen, se även G3.1 och G3.2. Hämta mallar och läs mer om Kemikalier och kemikalieförteckning på www.miljohusesyn.nu. Alla säkerhetsdatablad ska finnas samlade i en pärm tillgängligt för samtliga på arbetsplatsen.

Vid arbetsställen där det finns risk för gaser, explosion, frätande och farliga kemiska ämnen ska varningsskyltar vara uppsatta i tillräcklig omfattning, samt finnas märkning och signaler, enligt kraven. Skyltar, märkning och signaler ska användas då riskerna inte kan undvikas eller begränsas tillräckligt mycket genom andra åtgärder. Områden där särskild risk finns, ska alltid vara tydligt markerade.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Övergripande bestämmelser för kemiska riskkällor, 7 kap.*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:12) om utformning av arbetsplatser, Hur en arbetsplats ska vara utformad, 3 kap.*

A7| Arbete med djur

Föreskrifterna riktar sig till arbetsgivaren som ansvarar för att föreskrifterna följs. Med arbetsgivare likställs den som hyr in arbetskraft. På Arbetsmiljöverket kan du läsa om hur du arbetar med djur på ett säkert sätt. Du kan bland annat läsa om vilket ansvar djurägare har och vilka krav som ställs på byggnader som används för djurhållning. Läs mer om Arbet med djur på av.se.

A7.1 BYGGNADER OCH ANORDNINGAR - SÄKERHET

Arbetsgivaren ska se till att stall, utrymmen, inredningar, stängsel och andra anordningar är dimensionerade och underhålls så att arbetet med djuren kan utföras med betryggande säkerhet

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Byggnader och anordningar 2 kap.*

A7.2 BYGGNADER OCH ANORDNINGAR - RETRÄTTVÄG

Arbetsgivaren ska se till att arbetstagarna i byggnader, eller på andra platser för djurhållning för lösgående djur, ska kunna sätta sig i säkerhet snabbt.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Förflyttning av djur, 2 kap.*

A7.3 BYGGNADER OCH ANORDNINGAR - LÅSANORDNINGAR

Arbetsgivaren ska se till att dörrar, grindar och andra öppningsanordningar är säkrade, så att de inte går att lyfta av, och har en tillförlitlig låsanordning, som lätt går att öppna inifrån med en hand. En dörr, som inte är en skjutdörr, ska ha en öppningsanordning som öppnas utåt.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Byggnader och anordningar 2 kap.*

A7.4 RUTINER OCH KUNSKAPER

Arbetsgivaren ska se till att det finns rutiner för att överföra information till de som arbetar med transport, seminering, provtagning eller behandling av djur. Arbetsgivaren ska även se till att det finns rutiner för hur arbetet ska kunna utföras säkert med djur som tidigare har visat beteenden som kan in-

nebära risk för olycksfall. Om ett djur har visat ett avvikande beteende, som kan medföra att djuret utgör en allvarlig olycksrisk för människor, ska arbetsgivaren vidta åtgärder så att en betryggande säkerhet uppnås.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Rutiner och kunskaper, 2 kap.*

A7.5 RUTINER OCH KUNSKAPER - BETENDEN OCH EGENSKAPER

Arbetsgivaren ska se till att den som arbetar med djur har tillräckliga kunskaper om djurets egenskaper, beteendemönster, och hur djuret reagerar i olika situationer. Den som kommer i kontakt med farliga djur, som normalt hålls i fångenskap, ska ha tillräckliga kunskaper om hur man tar hand om djuret. Om det behövs ska personer med tillräckliga kunskaper om hur man hanterar sådana djur anlitas.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Rutiner och kunskaper, 2 kap.*

A7.6 FÖRFLYTTNING AV DJUR

Ska djur förflyttas med transportfordon från eller till byggnader eller andra platser för djurhållning så måste dessa ha angöringsplats som möjliggör att lastningen eller lossningen kan utföras på ett säkert sätt. Drivningsgångar, fällor, grindar och andra hjälpmedel ska vara dimensionerade och förankrade så att djuren inte kan bryta sig ut. Bryggor, ramper och landgångar som används vid arbetet ska inte kunna orsaka olyckor. Det ska finnas möjlighet till skydd eller reträttväg för dem som utför förflyttningsarbetet. När djur flyttas ska det finnas hjälpmedel som underlättar arbetet. Om djur ska skiljas från varandra ska den minst riskabla arbetsmetoden väljas. Djur ska kunna flyttas på ett säkert och ergonomiskt riktigt sätt. Djur ska under transport förvaras så att de inte kan komma loss och så att inte någon obehörig kan få tillträde till förvaringsutrymmet. Förvaringsutrymme för djur som bedöms vara farliga ska vara tydligt märkt med information om den djurart som transporteras.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Förflyttning av djur, 2 kap.*

A7.7 ARBETE MED DJUR - HJÄLPMEDEL

Det ska finnas tillgång till hjälpmedel som vid behov gör det möjligt att hantera djuren säkert vid förflyttning, behandling, rengöring och vid andra åtgärder. Den som använder sådana hjälpmedel ska känna till när och hur de får användas.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Hjälpmedel, 2 kap.*

A7.8 BEHANDLING AV DJUR

Vid behandling ska ett djur bedömas med tanke på säker hantering för att undvika skador genom sparkar, bett, stångning eller trängning. Under behandling ska ett djur vid behov kunna fixeras. Det ska finnas anordningar som gör det möjligt att behandla ett lösgående djur avskilt från andra djur.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Behandling av djur, 2 kap.*

A7.9 SÄRSKILDA KRAV FÖR ARBETE MED NÖTKREATUR

Åtgärder ska vidtas för att minska risken för stångskador av nötkreatur. Stor försiktighet ska iakttas vid arbete bland kvigor eller kor där det finns en lösgående tjur samt vid arbete med nykalvade kor. Flyktvägar eller skyddsanordningar ska finnas och gå att nå vid en risksituation. Vid lösgående djur på bete kan en traktor eller en bil fungera som skydd i en risksituation. Minderåriga, personer under 18 år, får inte hantera tjur eller andra djur som kan antas vara farliga. Ringningskravet är borta utom när tjuren hanteras med rep. Till exempel när tjuren visas på utställning, eller används på tjurstation.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Arbete med nötkreatur, 2 kap.*

A7.10 SÄRSKILDA KRAV FÖR ARBETE MED HÄSTAR

För verkning och skoning ska det finnas utrymme med lämplig belysning och temperatur. Utrymmet ska vara dragfritt och ha halksäkert golv. Hästen ska vara uppbunden på ett säkert sätt. Det ska finnas tillräckligt fritt utrymme runt hästen, så att den som skor hästen inte riskerar att bli klämd. Utrymmet ska vara placerat så att hästen inte kan störas av passerande hästar eller personer. Vid utgödsling i spiltor och boxar ska arbetet kunna utföras utan risk för sparkar och bett. En häst i box ska kunna bindas i samband med utgödsling. Utrustningsdetaljer ska alltid kontrolleras före ridning eller körning. De ska vara hela, justerade och anpassade efter hästen och får inte ha allvarliga förslitningar. Sadling, selning och förspänning ska utföras på ett säkert sätt. Vid utbildning av elever ska endast hästar, lämpade för uppgiften användas.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Arbete med hästar, 2 kap.*

A7.11 SÄRSKILDA KRAV FÖR ARBETE MED GRISAR

I box för galtar eller sugor ska det finnas möjlighet att ta skydd. Detta gäller inte om det finns hjälpmedel tillgängliga för skydd vid ett angrepp. Vid arbete med smågrisar ska suggan kunna hållas avskild från smågrisarna.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:13) om risker vid vissa typer av arbeten, Arbete med djur, Arbete med svin, 2 kap.*

A7.12 STICKSÄKRA KANYLER

Det är viktigt att känna till hur man ska skydda sig mot stick och skärskador. Djurhållare ska om möjligt använda sticksäkra kanyler vid läkemedelsbehandling av djuren. Kravet på att vassa föremål (t.ex. kanyler) ska vara sticksäkra gäller om produkterna finns på marknaden, dvs. finns att köpa. Om det finns sticksäkra produkter framtagna för humanbruk ska dessa användas, under förutsättning att de fungerar på ett likvärdigt sätt som produkter utan stickskydd. Vid speciella situationer inom djursjukvården, där de sticksäkra produkterna inte fungerar, kan man göra ett undantag från regeln och använda kanyler utan stickskydd. Sprutor och läkemedel ska förvaras oåtkomliga för obehöriga.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Smittrisker, 11 kap.*

A7.13 SÄKRA BEHÅLLARE – SKÄRANDE, STICKANDE AVFALL

Arbetsgivaren ska se till att vassa föremål som har varit i kontakt med kroppsvätska från djur inom djurens hälso- och sjukvård, läggs i säkra behållare för skärande och stickande avfall. Detta gäller även för vassa föremål där den integrerade skyddsfunktionen har aktiverats. Arbetsgivaren ska se till att det finns avfallsbehållare för skärande och stickande avfall, att behållarna är säkra mot genombrott av vassa föremål och att de inte återanvänds. Arbetsgivaren ska se till att avfallsbehållare för skärande och stickande avfall märks med orden ”skärande och stickande avfall”.

En sanktionsavgift om minst 15 000 kr kan tas ut om sådan avfallsbehållare saknas eller om den saknar märkningen. Se även G7.3 och D7.4.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Smittrisker, 11 kap.*

A7.14 HANDHYGIEN

Om du är djurhållare i en verksamhet där djur ingår i utbildningssyfte inom djurvård eller djurhållning har du ansvar för att informera om vilka smittskyddsåtgärder som ska ges är hygienrutin för handtvätt och för användning av skyddskläder/-skor för alla elever och samtlig personal. Se också D8.5 – D8.8. Om du är djurhållare med annan verksamhet där djur ingår i dagliga verksamheter (exempelvis grön omsorg och grön rehabilitering) har du samma ansvar som utbildningsverksamheter för att informera samtliga personer som deltar om smittskyddsåtgärder. Se även D8.10 angående besök av barngrupper.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete, ändrad genom 2008:15*

A8 | Arbetsmiljö vid arbete med motorsåg och röjsåg

Den som arbetar med motorsåg ska ha tillräckliga kunskaper för att göra det på ett säkert sätt. Fallolyckor och motorsågso-lyckor i samband med trädfällning är vanliga inom skogsbruket. Dessutom innebär upparbetning av stormfälld skog större risker än vid normal avverkning.

A8.1 KRAV PÅ KUNSKAPER

Den som arbetar med en motorkedjesåg ska ha avlagt teoretiskt och praktiskt prov, med godkänt resultat, som visar att han eller hon har kunskaper som motsvarar de arbetsuppgifter som ska utföras. Dokumentation som styrker detta ska finnas. Den arbetsgivare som låter någon använda en motorkedjesåg i strid med detta ska betala sanktionsavgift om 10 000 kr per användare. Den som arbetar med en röjsåg ska ha genomgått en utbildning för den typ av arbete som ska utföras och ha kunskaper för arbetet.

Utbildningen ska ta upp de olycksrisker som förekommer i arbetet. I bestämmelserna om kunskapskravet finns ett undantag för arbetsgivare som utför arbete för egen räkning och den som ensam eller gemensamt med familjemedlem driver yrkesmässig verksamhet utan anställd.

För den egna säkerheten kan det ändå rekommenderas att genomgå en utbildning om hur man använder motorsåg och röjsåg på ett säkert sätt.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A8.2 UTRUSTNING

Motorsåg

Den som arbetar med en motorkedjesåg ska använda följande personliga skyddsutrustning: hörselskydd, skyddshjälm, ögonskydd eller ansiktsskydd mot skador genom mekanisk påverkan, skyddskängor eller skyddsstövlar med sågskydd mot skador från motorsågskedjan, skyddsbyxa eller byxholkar med sågskydd mot skador från motorsågskedjan, arbetshandskar och varselkläder på överkroppen. Den som arbetar med en motorkedjesåg eller en röjsåg ska också medföra ett första förband. Säkerhetsdetaljer (kastskydd, kedjebroms, ”dödmansgrepp” och kedjefångstapp) ska kontrolleras dagligen. Försäkra dig om att de är funktionsdugliga.

Röjsåg

Den som arbetar med en röjsåg ska använda följande personliga skyddsutrustning: hörselskydd, ögonskydd, skyddshjälm om röjningsstammarna är högre än två meter, arbetshandskar, skyddskängor eller skyddsstövlar med sågskydd och varselkläder på överkroppen.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A8.3 REGLER VID ARBETE - DAGLIG KONTROLL

Daglig kontroll ska utföras på den motorkedjesåg eller röjsåg som används. Sågkedjor, klingor och tillbehör ska kontrolleras och underhållas fortlöpande under arbetet. En sliten eller skadad sågkedja ska kasseras. Klingor med synliga sprickor eller andra skador ska kasseras. Ett klingskydd som är skadat på ett sådant sätt att det inte uppfyller sin funktion på fullgott sätt ska kasseras. Om det vid kontroll eller under arbete med en motorkedjesåg eller en röjsåg upptäcks någon skada eller brist som kan äventyra säkerheten, får motorkedjesågen eller röjsågen inte användas vidare förrän skadan reparerats eller bristen åtgärdats.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A8.4 KOMMUNIKATION

Vid ensamarbete med en motorkedjesåg eller en röjsåg ska fungerande och regelbunden kommunikation ordnas med en utsedd person.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A8.5 LARM

För att lindra konsekvenserna vid en olycka är det viktigt att du kan påkalla hjälp med mobiltelefon eller kommunikationsradio. Om du inte kan meddela din situation är det viktigt att någon vet var du arbetar och räknar med att du hör av dig med jämna mellanrum. Du ska kunna beskriva vägen och veta vilka koordinater som gäller till platsen du befinner dig på.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A8.6 FÄLLNING

Vid fällning sker många olyckor. Var noga när du anlägger rikt- och fällskär, så att du får rätt brytmån. Det är viktigt att du har kunskap om hur du använder rätt dimensionerade fällredskap. Den som fäller trädet bär ansvaret om en olycka skulle inträffa.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A8.7 FÄLLNING – SÄKERHETSAVSTÅND

Vid fällning av grövre träd bör ”säkra hörn”-metoden tillämpas. Ingen person får befinna sig inom säkerhetsavståndet (trädets höjd) när trädet ska fällas (dubbla trädängden om två jobbar med motorsåg). Den som fäller trädet bär ansvaret. Hur man fäller och upparbetar ett träd säkert lär man sig i utbildningen till motorsågsörkortet. För ytterligare information, se www.sakersskog.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning – säker användning, Användning av motorkedjesågar och röjsågar, 5 kap.*

A9 | Minderåriga

A9.1 MINDERÅRIGA

Den som inte fyllt 18 år är minderårig. De minderåriga delas numera in i yngre barn, äldre barn och ungdomar. Arbetsuppgifter ska väljas med omsorg och särskild hänsyn tas till den minderåriges fysiska och psykiska förutsättningar. Föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö (AFS 2012:03) gäller både i arbetslivet och i skolan. Många gånger är reglerna desamma men i vissa fall finns det skillnader.

På av.se kan du läsa mer om Minderårigas arbetsmiljö och en vägledning som kan vara till hjälp för att följa föreskrifterna både i skolan och i arbetslivet.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Minderårigas arbetsmiljö, 8 kap.*

A9.2 YNGRE BARN – EJ FYLLT 13 ÅR

Yngre barn får enbart anlitas till mycket lätta arbetsuppgifter. Följande krav finns: Riskbedömning (både ur fysiskt och psykiskt perspektiv), ev. läkarundersökning, åtgärdsplan efter riskbedömningen, medgivande från vårdnadshavare, informera skyddsombud, informera och kontrollera att den minderårige förstått, utse lämplig handledare. De yngre barnen får inte arbeta mellan kl 20.00 och 06.00. Speciella regler gäller för arbets- tid och ledigheter samt för vissa arbetsuppgifter, se A9.5

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Minderårigas arbetsmiljö, 8 kap.*

A9.3 ÄLDRE BARN – FYLLT 13 ÅR OCH FRAM TILL KALENDERÅRET MAN FYLLER 16 ÅR

Äldre barn får inte anlitats till arbete som kräver stort ansvars- tagande eller att man låter dem utföra fysiskt eller psykiskt tungt arbete. I övrigt gäller samma regler som för yngre barn.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grund- läggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Minderå- rigas arbetsmiljö, 8 kap.*

A9.4 UNGDOMAR – KALENDERÅRET MAN FYLLER 16 FRAM TILL MAN FYLLER 18 ÅR

En riskbedömning om lämpligheten av arbetsuppgifterna ska göras, ungdomar får inte arbeta mellan kl.23.00 och 06.00. I övrigt gäller samma regler som för barn.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grund- läggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Minderå- rigas arbetsmiljö, 8 kap.*

A9.5 FÖRBUDNA ARBETSUPPGIFTER FÖR MINDERÅRIGA

Undantag medges om arbetet ingår i utbildning, sker under ledning av instruktör eller om den minderårige har fullgjort specifik yrkesutbildning för arbetet.

Att köra skördetröska, lastare och skogsmaskiner kräver generellt en förarålder av 18 år. För traktorer påverkas reglerna även av Transportstyrelsens bestämmelser. Den 1 oktober 2009 kom nya regler om traktorkortet. En ny körkortsbehörighet AM, infördes och ålderskravet sänktes till 15 år. För körkort med behörighet AM måste man ha godkänt kunskapsprov, giltigt körkortstillstånd och ha genomfört en utbildning hos en behörig utbildare. Arbetsgivaren eller föräldern ska förutom körkortsbehörighet försäkra sig om att den minderårige har tillräcklig erfarenhet och praktiska kunskaper för att använda fordonet. Se mer information under A11.10.

Läs mer i Bilaga 2 om Förbjudna arbetsuppgifter för min- deråriga på av.se.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grund- läggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Minderå- rigas arbetsmiljö, 8 kap.*

A10| Barnsäkerhet

Varje år omkommer 2–4 barn i olyckor inom lantbruket, och hundratal skadas. Många av olyckorna skulle kunna förhindras om föräldrar och barn blir mer medvetna om riskerna. Barn- säkerhet är därför ett mycket viktigt område. För att öka sä- kerheten för barnen tar Miljöhusen även upp tips och råd som inte är direkta lagkrav. Exempel på åtgärder som kan förhindra barnolycksfall är flera, se A10.1 A10.11.

A10.1 HUVUDSTRÖMBRYTARE

Rekommendation

Se till att huvudströmbrytare på traktorer och på andra motordrivna maskiner används.

A10.2 UPPSTÄLLNING

Rekommendation

Se till att maskiner och redskap är uppställda på ett säkert sätt.

A10.3 BARN I TRAKTORN

Rekommendation

Ta inte med barn i traktorn om de inte kan sitta säkert fastspända. Säkra dörr och bakruta med en kedja eller rem.

A10.4 FÖRBUD ATT SKJUTSA I SKOPA

Det är förbjudet att skjutsa eller lyfta någon person i traktor eller lastarskopa.

A10.5 BARNSÄKERHET

Rekommendation

Förhindra barn från att klättra upp på stegar, i silotorn, torkar och höskullar. Sätt upp räcken vid fodernedtag och dylikt.

A10.6 FÖRANKRAT UPPLAG

Rekommendation

Se till att upplag av rundbalar, timmer, halmbalar, gödsel- säckar och dylikt är pallat och upplagt på ett säkert sätt och förbjud barn att leka på dessa platser.

A10.7 INHÄGNAD OCH TÄCKNING

Rekommendation

Hägnad in gödsel- och urinbehållare. Staketet ska vara minst 1,2 m över snötäckets normala höjd. Se även till att avlopps-, vatten- och dikesbrunnar är väl täckta eller inhägnade. Se till att det finns tunga eller låsbara lock på brunnarna.

A10.8 TÄCKNING

Rekommendation

Plåtar och luckor ska ligga på plats över utgödslingar och kulvertar, och det ska finnas räcken vid fodernedtag och lik- nande.

A10.9 BARNSÄKERHET – DJUR

Rekommendation

Håll uppsikt över barnen när de vistas i närheten av djur.

A10.10 KEMISKA VÄXTSKYDDSMEDEL

Förvara kemiska växtskyddsmedel, myrsyradunkar, maskin- diskmedel och andra kemiska produkter oåtkomliga för barn. Ta tillvara tomma förpackningar, så att inte barn får tag på dem. Se också V7.3.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:10) om risker i arbetsmiljön, Övergripande bestämmelser för ke- miska riskkällor, 7 kap.*

A10.11 KABLAR OCH ELUTTAG

Rekommendation

Byt alltid trasiga kablar och eluttag, och installera jordfels- brytare. Lämna aldrig en lös kabel kvar i eluttag.

A11| Gravida och ammande arbetstagare

Gravida och ammande arbetstagare inklusive inhyrd arbets- kraft, ska skyddas mot ohälsa och olycksfall. Det kan finnas särskilda risker i arbetsmiljön för den som är gravid eller am- mar. Kända eller misstänkta riskfaktorer anges i föreskrifterna om gravida och ammande arbetstagare (AFS 2007:5). För att föreskrifterna ska gälla ska arbetsgivaren ha underrättats om graviditeten och vid återgång i arbete kort tid efter förlossning- en och vid amning ska arbetsgivaren också ha underrättats.

A11.1 GRAVIDA OCH AMMANDE ARBETSTAGARE

Så snart en arbetsgivare fått kännedom om att arbetstagaren är gravid eller ammar ska en bedömning av fara och risker göras i samverkan med arbetstagaren. Arbetsgivaren ska därefter avgöra vilka åtgärder som behöver vidtas. Om det inte går att undanröja riskerna ska arbetsgivaren vidta alla åtgärder som är praktiskt möjliga och rimliga för att ge kvinnan andra arbetsuppgifter.

En arbetstagare som är gravid eller har fött barn högst 14 veckor tidigare får inte utföra nattarbete om hon uppvisar läkarintyg som anger att sådant arbete skulle vara skadligt för hennes hälsa eller säkerhet.

Arbetet för gravida eller ammande arbetstagare ska ordnas så att det finns möjlighet för dem att under lämpliga förhållanden tillfälligt kunna vila i liggande ställning på arbetsstället.

- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar, Gravida, nyförlösta och ammande arbetstagare, 7 kap.*

A12| Trafik

A12.1 BEHÖRIGHET

Arbetsgivaren ansvarar för att de anställda är behöriga att framföra aktuella fordon. Den 1 oktober 2009 kom nya regler om traktorkortet. Körkortsbeförhögen AM infördes och ålderskravet sänktes till 15 år. För körkort med beförhögen AM måste man ha godkänt kunskapsprov, giltigt körkortstillstånd och ha genomfört en utbildning hos en behörig utbildare.

- *Svensk författningssamling, Körkortslag (SFS 1998:488)*

A12.2 UPSIKT BAKÅT

Traktorer och andra långsamtgående fordon är ofta inblandade i olyckor. Som förare gäller det att ha ständig uppsikt, lika mycket bakåt som framåt. Vid transporter på trafikerade vägsnitt, sväng regelbundet in till höger och släpp fram bakomvarande.

- *Svensk författningssamling, Trafikförordning (SFS 1998:1276)*

A12.3 BLINKERS, BELYSNING OCH KONTROLLAMPA

NY

Fordonet ska ha ren och fungerande belysning, blinkers, positionsljus och en varningstriangel. På traktor som tagits i bruk den 1 januari 1984 eller senare, ska det finnas en från förarplatsen väl synlig kontrollampa som visar orangegult eller rött ljus när arbetsbelysningen är tillkopplad.

- *Transportstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (TSFS 2012:97) om traktorer, 19 kap, ändrad genom 2020:109*
- *Vägverkets föreskrifter (VVFS 2003:27) om motorredskap, 18 kap, ändrad genom 2021:108*

A12.4 LGF-SKYLT

En LGF-skylt ska finnas monterad.

- *Vägverkets föreskrifter (VVFS 2003:27) om motorredskap, 21 kap. ändrad genom 2021:108*

A12.5 LAST, REDSKAP ELLER UTRUSTNING

Last eller redskap och utrustning som inte är fast monterad, som skjuter ut i sidled och är mer än 260 centimeter bred, eller skjuter ut mer än 20 centimeter utanför fordonet, ska vid färd på väg vara tydligt märkt. Märkningen behövs dock inte om de utskjutande delarna ändå tydligt framgår för andra trafikanter.

- *Svensk författningssamling, Trafikförordning (SFS 1998:1276) 3 kap. 81-83 §§*

A12.6 LYKTOR OCH REFLEXER

Under mörker, i skymning eller gryning och i övrigt när det är påkallat, ska last eller redskap alltid märkas ut: framtill med en lykta som visar vitt ljus framåt och med vita reflexer, baktill med en lykta som visar rött ljus bakåt och med röda reflexer. Lyktorna och reflexanordningarna ska i sidled sitta mindre än 40 cm innanför lastens yttersta kant. Om lasten är mer än 260 cm bred ska dock lyktorna och reflexerna sitta på lastens yttersta kant. Reflexerna ska vara placerade så lågt att de kan återkasta skenet från andra fordons halvljus.

- *Svensk författningssamling, Trafikförordning (SFS 1998:1276) 3 kap. 81-83 §§*

A12.7 KONTROLL AV BROMSAR

Det är viktigt att kontrollera fordonens bromsar, inklusive parkeringsbromsen, regelbundet. En traktor/fordonskombination ska ha en stoppsträcka kortare än 19,8 m för en traktor som går i 40 km/h och 12,3 m för en traktor som går i 30 km/h. En släpvagn kopplad till traktor måste vara utrustad med bromsar, om dess bruttovikt är större än traktorns bruttovikt.

- *Transportstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (TSFS 2012:97) om traktorer, 12 kap. ändrad genom 2021:109*
- *Vägverkets föreskrifter (VVFS 2003:27) om motorredskap, 11 kap. ändrad genom 2021:108*
- *Svensk författningssamling, Trafikförordning (SFS 1998:1276)*

A12.8 KONTROLL AV DRAG

Drag och dragöglor ska kontrolleras regelbundet. Svetsa aldrig på dragöglor, slitna dragöglor ska bytas ut. Se till att hitchkroken låses ordentligt vid varje tillkoppling. Var särskilt observant på lastväxlarvagnar och den stora påfrestning detta innebär på hitchkroken. Tänk på att den maximala tillåtna belastningen på ett traktordrag är 3 ton.

- *Transportstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (TSFS 2012:97) om traktorer, 17 kap. ändrad genom 2021:109*

A12.9 BÄLTE I TRAKTORN

Rekommendation

Med anledning av det ökade antalet olyckor med traktorer rekommenderas att alltid använda midjebälte i traktorn. Det samma gäller passagerarstol. Midjebälte ger automatiskt en bättre sittställning, vilket skonar rygg och höfter. Speciellt viktigt att använda bälte är det vid snöröjning och landsvägs transporter. Rekommendationen stöds av LAMK, Lantbrukets arbetsmiljökommitté.

A12.10 FYRHJULING OCH TERRÄNGSKOTER

En fyrhjuling är ett motorfordon på fyra hjul, registrerad som terrängskoter, traktor, motorcykel eller moped. Fyrhjulingar ska vara registrerade och ha en registreringsskylt. Undantaget är om fordonet uteslutande används inom inhägnat område. För att få köra 4-hjuling/terränghjuling och snöskoter krävs förarbevis för respektive fordonsslag eller ett B-körkort eller traktorkort som är utfärdat före 1 januari 2000. För att få ett förarbevis måste man genomgå en godkänd utbildning och avlägga ett godkänt kunskapsprov. I utbildningen ingår både teoretiska och praktiska moment. Privat övningskörning är inte tillåten. För att få avlägga provet ska man ha fyllt 16 år och genomgått körutbildning.

Terrängkörning

Det är, med vissa undantag, generellt förbjudet att köra med motordrivna fordon på barmark i terrängen i Sverige. Syftet med terrängkörningslagen är att skydda allmänna intressen såsom mark, vegetation, friluftsliv och djurliv, samt vissa näringar såsom renskötsel, jordbruk och skogsbruk mot störande och skadande terrängkörning. Även markägaren själv omfattas av lagen. Med undantag av körning i direkt samband med jord- och skogsbruk får markägaren inte köra på sin egen mark, och kan inte heller ge någon annan tillåtelse att göra det. Lagen reglerar inte civilrättsliga förhållanden, dvs. vad som gäller mellan enskilda. Upptäcker en markägare skador utgår ingen ersättning via terrängkörningslagen, utan markägaren får kräva skadestånd av den som har orsakat skadan. Läs mer om Fyrhjulingar och motorcyklar på www.naturvardsverket.se.

- *Svensk författningssamling, Körkortslag (SFS 1998:488)*
- *Svensk författningssamling, Körkortsförordning (SFS 1998:980)*

A12.11 FÄRDSKRIVARE - TRAKTOR B

Traktor b (50 km/h traktor) omfattas av reglerna för färdskrivare under vissa förutsättningar. En färdskrivare ska vara installerad på traktor b om:

- Du kör eget gods och ekipaget väger över 7,5 ton och inte inom jord-/skogsbruk, eller
- du kör med någon annans gods och ekipaget väger mer än 3,5 ton och inte inom jord-/skogsbruk.

Undantag

I Sverige finns ett undantag från kravet på färdskrivare för traktor b i särskilda fall, dels vid transport av eget gods under 7,5 ton och dels om den används i jordbruks och skogsbruksverksamhet inom 100 km. Du behöver inte ha färdskrivare om:

- Du kör eget gods och hela ekipaget väger under 7,5 ton, även om du kör längre bort än 100 km från gården,
- du kör eget gods och ekipaget väger över 7,5 ton, inom 100 km från gården och du kör inom jord-/skogsbruk, eller
- du kör med någon annans gods, då ekipaget väger mer än 3,5 ton, och du kör inom 100 km från gården inom jord-/skogsbruk.

Observera att om traktorn används inom någon annan verksamhet än jord- eller skogsbruk, gäller inte undantaget och då måste färdskrivare finnas.

- *Europaparlamentets och rådets förordning (EU 165/2014) om färdskrivare vid vägtransporter, Artikel 3.1-3.3*
- *Europaparlamentets och rådets förordning (EG 561/2006) om harmonisering av viss sociallagstiftning på vägtransportområdet, Artikel 13.1*
- *Svensk författningssamling, Förordning (SFS 2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.*

A13| Sociala grundvillkor

Sociala grundvillkor består av skyldigheter som du har gentemot dina arbetstagare när det gäller arbetsmiljö och arbetsvillkor. De införs från 1 januari 2025 för att stärka efterlevnaden av regler inom sektorn för arbetsrätt och arbetsmiljö. Du får avdrag på dina jordbrukarstöd om du har överträdelser av sociala grundvillkor. Sociala grundvillkor gäller dig som är arbetsgivare och söker jordbrukarstöd, oavsett hur stor jordbruksa-

real du redovisar i din SAM-ansökan. Om du följer gällande regler kring arbetsmiljö och arbetsvillkor riskerar du inget avdrag för sociala grundvillkorsöverträdelser på dina jordbrukarstöd.

Avdrag

Du får bara grundvillkorsavdrag om det finns en verkställbar dom eller ett beslut som visar att du har överträtt ett socialt grundvillkor och domen eller beslutet ska ha vunnit laga kraft (inte kunna överklagas längre). Exakt vilka krav som ska uppfyllas i varje enskild situation beror på hur ett beslut eller en dom eller ett eventuellt kollektivavtal ser ut i det enskilda fallet. Du kan få avdrag på jordbruksstödet om:

- Du har dömts för eller fått en företagsbot för arbetsmiljöbrott,
- du har godkänt ett strafföreläggande om arbetsmiljöbrott eller företagsbot för sådant brott,
- du har dömts att betala vite för att ha brutit mot Arbetsmiljöverkets föreläggande eller förbud,
- du har dömts att betala sanktionsavgift för att ha brutit mot Arbetsmiljöverkets föreskrifter,
- du har godkänt Arbetsmiljöverkets föreläggande om sanktionsavgift,
- arbetsmiljöverket har beslutat om rättelse, samt
- arbetsdomstolens eller tingsrättens dom i arbetstvist.

Läs mer om Undvik de vanligaste överträdelserna på www.jordbruksverket.se.

- *Arbetsmiljölagen (1977:1160) (riksdagen.se)*
- *Lag (1982:80) om anställningsskydd (riksdagen.se)*
- *Arbetsbrottslagen (1982:673) (riksdagen.se)*
- *Lag (2014:421) om gymnasial lärlingsanställning (riksdagen.se)*
- *Arbetsmiljöverket (1977:1166) (riksdagen.se)*
- *Förordning nr 2022:1826 om EU:s gemensamma jordbrukspolitik (riksdagen.se)*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete - grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar (av.se)*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:2) om planering och organisering av arbetsmiljöarbete - grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar (av.se)*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:11) om arbetsutrustning och personlig skyddsutrustning - säker användning (av.se)*
- *Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:12) om utformning av arbetsplatser (av.se)*
- *EU:s förordning (EU) nr 2021/2115 om fastställande av regler om stöd för de strategiska planer som medlemsstaterna ska upprätta inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken (eur-lex.europa.eu)*
- *EU-direktiv (EU) 2019/1152 om tydliga och förutsägbara arbetsvillkor (arbetsvillkorsdirektivet) (eur lex.europa.eu)*
- *EU-direktiv (EU) 89/391/EEG om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet (det så kallade ramdirektivet om arbetsmiljö) (eur lex.europa.eu)*
- *EU-direktiv (EU) 2009/104/EG om minimikrav för säkerhet och hälsa vid arbetstagares användning av arbetsutrustning i arbetet (det så kallade andra särdirektivet) (eur lex.europa.eu)*

A13.1 SOCIALA GRUNDVILLKOR OM ARBETSMILJÖ

NY

Grundvillkor

För att uppfylla de sociala grundvillkoren om arbetsmiljö ska du uppfylla dina skyldigheter så som de har fastställts i andra myndigheters beslut eller domar. Det gäller följande krav:

- En tillfredställande arbetsmiljö och åtgärder till skydd för arbetstagarnas säkerhet och hälsa, inbegripet att göra riskbedömningar, tillhandahålla skyddsutrustning, anpassa arbetsplatsen och att genom bland annat systematiskt arbetsmiljöarbete arbeta förebyggande mot risker i arbetet,
- registrering och rapportering av arbetsolycksfall,
- första hjälpen, brandskydd och utrymning,
- information till arbetstagarna om arbetsmiljörisker, skyddsåtgärder och förebyggande åtgärder samt i fråga om utbildning i arbetsmiljöfrågor,
- att anlita företagshälsovård eller motsvarande sakkunnig hjälp,
- samråd med och medverkan av arbetstagarna i arbetsmiljöarbetet,
- arbetsutrustningens beskaffenhet och lämplighet, för det arbete som ska utföras samt i fråga om användning, kontroll, underhåll och reparation av utrustningen,
- utbildning, information och instruktioner vid användning av arbetsutrustning,
- att i egenskap av den som råder över ett arbetsställe samordna arbetsmiljöarbetet, att på ett gemensamt arbetsställe samråda med andra och gemensamt verka för att åstadkomma tillfredsställande skyddsförhållanden samt att se till det på arbetsstället finns sådana fasta anordningar att någon som arbetar där inte utsätts för risk för ohälsa eller olycksfall och att även andra anordningar kan användas utan sådan risk,
- vidta de skyddsåtgärder som behövs i arbete som inhyrd arbetskraft utför i verksamheten,
- att inte hindra eller försvåra för skyddsombud att fullgöra sina uppgifter, samt
- att lämna upplysningar, handlingar och prov i den utsträckning man är skyldig samt att hålla handlingar tillgängliga och förvara dem på det sätt man är skyldig.

Läs mer om Sociala grundvillkor om arbetsmiljö på www.jordbruksverket.se.

A13.2 SOCIALA GRUNDEVILLKOR OM ARBETSVILLKOR

NY

Grundvillkor

För att uppfylla de sociala grundvillkoren om arbetsvillkor ska du uppfylla dina skyldigheter enligt andra myndigheters beslut eller domar, eller som regleras i kollektivavtal.

Det innebär att du ska:

- Följa anställningsskyddslagen eller ett tillämpligt kollektivavtal när det gäller förutsättningarna för att avtala med arbetstagaren om att inleda anställningen med provotid eller om att förlänga provotiden,
- informera arbetstagaren på rätt sätt och inom rätt tidsfrist om alla villkor som är av väsentlig betydelse för anställningsförhållandet samt om ändringar i anställningen, och eventuella avvikande bestämmelser i kollektivavtal,
- följa villkoren i anställningsförhållandet om vilka förutsättningar som gäller för att arbetsgivaren ensidigt ska få besluta om ändringar i fråga om hur man förlägger arbetstagarens arbetstid,
- lämna besked inom rätt tidsfrist till arbetstagaren om ändringar av den ordinarie arbetstidens och jourtidens förläggning, när det rör sig om en arbetstagare som har anlitats annat än tillfälligt,
- följa villkoren i anställningsförhållandet om arbetstagarens rätt till lön för avtalat arbete när arbetsgivaren ensidigt har ställt in arbetet och arbetstagaren har stått till förfogande,
- den utbildning som arbetstagaren genomgår för att få god kännedom om förhållanden och risker kopplat till arbetet, ska utgöra arbetstid och inte får medföra några kostnader för arbetstagaren, samt
- arbetstagaren inte får utsättas för missgynnande behandling till följd av att arbetstagaren har tackat nej till arbete. Dessa krav tar sikte på situationer när arbetsgivaren har beslutat om ändring i fråga om förläggningen av arbetstid och det har skett i strid med villkoren i anställningsförhållandet.

Läs mer om Sociala grundvillkor om arbetsmiljö på www.jordbruksverket.se.

Bilaga 1 | Miljösanktionsavgifter

TABELL 1: Förordning (2012:259) om miljösanktionsavgifter

Avsnitt i checklisten		Sanktionsavgift
G1	För sent inskickad miljörapport för tillståndspliktig verksamhet.	1 000 kr för B-verksamhet
G1	Uppfört vilthägn utan tillstånd.	500 kr/ha inhägnad mark där allmänhet får färdas fritt, vid mer än 2 ha och högst 50 000 kr
G1	Saknar tillstånd kring avloppsanordning.	3–5 000 kr, beroende på avvikelstens art
G2	Uppfyller inte kraven på egenkontroll, tillståndspliktiga verksamheter. Kraven finns under punkt G2 i faktadelen.	10 000–25 000 kr per krav
G4	Underlåter att informera tillsynsmyndigheten om lagring av brandfarliga vätskor.	1 000 kr
G6	Uppfyller inte kraven på läckagekontroll av kyl-, värme- och klimatanläggningar innehållande vissa köldmedium.	5 000 kr
G6	Har inte upprättat ett register över anläggningar enligt ovan.	2 000 kr
G6	Har inte informerat tillsynsmyndigheten om installation eller konvertering av anläggningar enligt ovan.	5 000 kr
G6	Årlig rapport om läckagekontroll inkommer för sent (efter 31 mars).	1 000 kr
G6	Uppfyller inte föreskrivna krav på certifiering vid installation av anläggning med växthusgaser och ozonnedbrytande ämnen om den som är skyldig att betala avgiften är: a. en fysisk person eller ideell förening b. en juridisk person som inte är en ideell förening.	a. 3 000 kr b. 10 000 kr
G8	Saknar transportdokument vid transport av farligt avfall.	5 000 kr
G9	Inrapporterat för sent till avfallsregistret efter att ha avlämnat farligt avfall.	5 000 kr
V7	Använder växtskyddsmedel klass 1L utan behörighet.	10 000 kr
V7	Använder växtskyddsmedel klass 2L utan behörighet.	5 000 kr
V7	Har inte antecknat hållna skyddsavstånd vid spridning av bekämpningsmedel utomhus, övriga gjorda försiktighetsåtgärder till skydd mot miljöpåverkan och i vilket syfte bekämpningsmedlet använts.	5 000 kr
V7	Använder utrustning för spridning av växtskyddsmedel utan att kunna visa att den är godkänd av Jordbruksverket.	10 000 kr
V9	För liten del av åkermarken höst- eller vinterbevuxen, då mer än 5 ha åkermark finns.	500 kr/ha dock minst 1 000 kr och högst 25 000 kr
V10	Ej journalfört mottagande av stallgödsel eller andra organiska gödselmedel resp. vid bortförande av stallgödsel.	1 000 kr

Bilaga 2 | Avfallsjournal - farligt avfall

Enligt avfallsförordningen (2011:927) ska det finnas anteckningar över det farliga avfall som uppkommer på gården. Anteckningarna gäller även för borttransport i egen regi från gården. Kom ihåg att du ska vara anmäld till länsstyrelsen om du transporterar avfallet själv. Anteckningarna sparas i tre år.

Namn					Organisationsnummer			
Avfallsslag (avfallskod)	Slutmottagare	Leverans 1 under året Transportör	Datum	Mängd	Leverans 2 under året Transportör	Datum	Mängd	Total mängd uppkommen under året
Spillolja (130899)								
Oljefilter (160107)								
Blybatterier (160602)								
Nickel-kadmiumbatterier (160602)								
Olika lösningsmedel, även blandningar (160602)								
Bekämpningsmedelsrester och förbjudna preparat (020108)								
Alla emballage med rester av farliga ämnen (020108)								
Uppsamlingsmaterial med rester av farliga ämnen (020108)								
Glykol (160114)								
Lysrör och annat kvicksilverhaltigt avfall (200121)								
Glas, plast och trä (t.ex. tryckimpregnerat virke) som innehåller eller är förorenade av farliga ämnen (170204)								
Bygg- och rivningsavfall som innehåller (även blandat avfall) farliga ämnen (170903)								
Annat bygg- och rivningsmaterial som innehåller (även blandat avfall) farliga ämnen (170903)								
Uttjänta fordon (160104)								
Bromsbelägg som innehåller asbest (160111)								
Kasserad utrustning (t.ex. kylar och frysar) som innehåller CFC, HCFC och HFC (200123)								
Avfall från elektrisk och elektronisk utrustning som innehåller andra farliga komponenter än PCB, asbest CFC, HCFC, HFC (160213)								
Annat miljöfarligt avfall:								

Bilaga 3 | Åtgärdsplan för Miljöhousesyn

För- och efternamn

Telefon

Fastighetsbeteckning

E-post

Adress

Postnummer, ort

Mottagande förening

Leverantörsnummer

PLANERADE ÅTGÄRDER

Egen tillsyn av verksamheten har genomförts med hjälp av Miljöhousesyn. Följande åtgärdsplan är upprättad:

Punkt i Miljöhousesyn samt förbättrande åtgärder		Åtgärdas se- nast	Åtgärdat da- tum

Ort och datum

Underskrift

ETT VERKTYG BLAND ANDRA

Miljöhusensyn ger dig en samlad och övergripande information om vilka krav som ställs på dig inom områdena miljö, djurskydd, växtodling, foder- och livsmedelssäkerhet samt arbetsmiljö.

www.miljohusesyn.nu